COMMENTARIORVM
COLLEGII
CONIMBRICENSIS
SOCIETATIS IESV,

IN OCTO LIBROS PHYSICORVM
ARISTOTELIS STAGIRITAE,

PRIMA PARS.

ACCESSIT ETIAM QVAESTIONVM INDEX
Quæ in hac prima Operis parte acutiſſimè diſputantur.

VENETIIS, M.DCVI.

Apud Iacobum Vincentium, & Ricciardum Amadinum.

COPPIA.

GLi Eccellentiſſimi Signori Capi dell'Illuſtriſs. Conſiglio de X. infraſcritti. Hauuta fede dalli Sig. Riformatori del Studio di Padoua per relatione delli tre à ciò deputati, cioè del R. P. Inquiſitor, del circonſpetto Secretario del Senato Lorenzo Maſſa, & di Domino Fabio Paulini Dottor, Lettor publico, che nel Libro intitolato la Filoſofia di Ariſtotele con li Commentarij del Collegio Conimbricenſe della Compagnia del Ieſù, non ſi troua coſa alcuna contra le leggi, & è degna di ſtampa, concedeno licentia, che poſſi eſser ſtampata in queſta Città.

Dat. die 23. Octob. 1601.

D. Piero da Pont. }
D. Hieronimo Diedo } Capi dell'Illuſtriſſimo Conſiglio di X.

Illuſtriſſimi Conſ. X. Secret.
Leonardus Ottbobonus.

1601. à dì 23. Nou. Reg. in libro.

Antonius Lauredanus Off. con. Blaſph.
Coad. & Secret. ſcrip.

INDEX QVAESTIONVM,
ET ARTICVLORVM,

Quæ in hocprimo volumine continentur.

PROOEMIVM.
De nomine, & definitione Philoſophiæ, pag.1. De duplici Philoſophiæ diſtributione 4.

Quæſt. I. NVm contemplatrix philoſophia in metaphyſicam, phyſiol.& mathe.recte diuidat 6
Articulus 1 Non uideri recte diuidi 6
2 Referuntur diuerſe auctorum ſententiæ, & quænam earum vera ſit ſtatuitur 8
3 Recte diſtingui ſpectricis philoſophiæ partes pro varietate abſtractionum a materia,& motu 10
4 Quod in mathematicis diſciplinis in tantum ſit abſtractio a materia 12
5 Aliquot dubitationum enodatio,quæ ſuperius dictis maiorem lucē affert 14
6 Diluuntur argumenta initio quæſtionis propoſita 16
Quæſt. II. Sitne philoſophia naturalis uere, ac ꝓprie ſcientia,an non 20
Articulus 1 Quid veterū nonnulli in propoſita quęſtione ſenſerint, & argumenta pro eorum opinione ibid.
2 Phyſicā eſſe uere ac proprie ſcientiā 23
3 Confutantur academici, quibus tam in phyſica,quam in cæteris reb.dubia,& incerta erant omnia 26
4 Diſſoluuntur primi arti. argumenta 27
Quæſt. III. Sitne philoſophia naturalis contemplatrix ſcientia an practica 31
Articulus 1 Quę argumenta probare videantur eſſe practicam ibid.
2 Statuitur uera ſnīa, diſſoluunturq; tria argumenta aduerſariæ partis 39
3 Diluitur vltimum primi articuli argumentum, & an ars medendi contemplatiua ſit,exquiritur 35
Quæſt. IV. Sitne phyſiologiæ ſubiectum, ens mobile,an non? 38
Articulus 1 Quæſtionis diſſolutio ibid.
2 Argumentum aduerſus ea, quæ ſuperio. articulo concluſa ſunt 41
3 Occurrī ꝓximi articuli argumentis 43
Quæſt. V. Quem ordinem locumve naturalis philoſophia inter cæteras diſciplinas obtineat 46
Articulus 1 De doct inæ ordine ibid.
2 Quibus argumentis articuli proximi cōcluſiones oppugnentur 49
3 Superiorum argumentorū explicatio 50
4 De ordine dignitatis inter phyſicam, & reliquas partes philoſophiæ 52. de diſtributione phyſiologiæ apud Ariſtotelem 56. cur libri phyſicorum (peri this fuſichis acroaſeos,)ideſt, de naturali auſcultatione inſcribantur 59. de ordine,materiaque librorum phyſicæ auſcultationis. 61

LIBER PRIMVS.
In Caput primum.

Quæſt. I. An perfecta cuiuſq; rei cognitio oīum cauſarum intelligentiam depoſcat 71
Articulus 1 Quæſtionis diſſolutio ibid.
2 Argumenta,quibus,ea, quæ proxime aſſerta ſunt,oppugnari poſſūnt 75
3 Superiora argumenta nihil conferre aduerſus ea quæ articuli primi aſſertionibus continentur 77
Quęſt. II. Quænam ſint nobis notiora cognitione diſtincta 81
Articulus 1 Quid,& quotuplex ſit nobis cognitio diſtincta,& confuſa, & quo pacto utraq; ad alteram ſe habeat. ibid.
2 Poſſe cognitionem diſtinctam uno ſimplici conceptu haberi 84
3 Etiam naturas ſimplices ſub cognitionē confuſam actualem cadere poſſe 85
4 Explicatio quæſtionis initio propoſitæ, & quorundā obiectorum dilutio 86
5 Quo ſenſu verū ſit, non eadem eſſe no-

bis nota, & ſimpliciter nota. 89

Quæſt. III. Sitne maxime vniuerſalia notiora nobis cogn tiõe cõfuſa actuali, an nõ? 91

Articulus 1 Prima opinio, eiuſque argumenta ibi.

2 Secunda opinio, eiuſq; confirmatio 94

3 Explicatio Quæſtionis 96

4 Dilutio quorundam obiectorum 98

5 Diſſoluuntur argumenta initio quæſtionis propoſita 100

Quæſt. IV. Sitne ſingulare primo cognitũ a noſtro intellectu, an non? 103

Articulus 1 Quæ argumẽta ſuadere videantur prius eſſe, q̃ ſingulare, a nobis intelligi. ibi.

2 Concluditur ſingularia prius facilius q; a nobis intelligi, q̃ vniuerſalia 105

3 Diluunt aduerſariæ partis argumen 107

Quæſt. V. Vtrum ſingulare ſubſtantiæ an accidentia a nobis primo intelligatur 110

Articulus 1 Quibus argumentis videatur primo intelligi ſingulare ſubſtantiæ. ibid.

2 Quæſtionis explicatio 111

3 Occurritur primi art. argumentis 112

In Caput ſecundum.

Quæſt. I. Diſtinguatur ne totum reipſa a ſuis partibus ſimul ſumptis, an non 123

Articulus 1 Quæ argumenta affirmatiuam quæſtionis partem oſtendere uideantur ibi.

2 Argumenta pro negatiua parte qu. 126

3 Vtraq; parte controuerſiæ uideri ꝓbabilẽ, ueriorem tñ affirmatiuam 129

4 Dilutio argumentorum probantium diſtingui totum a ſuis partibus 130

5 Explicatio argumentorum quibus oſtendebatur totum a ſuis partibus re ipſa non differre 132

Quæſt. II. Sitne materia prima ex ſe diuidua & extenſa, an non. 135

Articulus 1 Quibus argumentis pars affirmatiua attendi uideatur ibid.

2 Materiam primã nõ niſi beneficio quantitatis extenſam, ac diuiduã eſſe 136

3 Diluuntur aduerſariæ partis argum. 137

In caput 3. & 4.

Quæſt. vnic. Vtrum res naturales ad maximum & minimum diffinitæ ſint nec ne 149

Articulus 1 Iaciuntur inſtitutæ diſputationis fundamenta ibid.

2 Statuuntur nonnullæ aſſertiones, primum de terminis rerum naturaliũ in cõe, deinde de terminis uiuentiũ 155

3 Dilutio obiectorum contra ea, quæ proxime dicta ſunt 158

4 De rerum inanimatarum terminis quoad magnitudinem 161

5 Argumenta contra ſupiores affert. 162

6 Explicatio argumentorum ſuperioris articuli 163

7 Aſſertiones de terminis paruitatis corporum vitæ expertium 166

8 Argumenta, quibus proximi articuli aſſertiones oppugnantur 167

9 Diluuntur ſuperiora argumenta 166

In caput quintum.

Quæſt. I. Vtrum principia recte ab Ariſtotele definita ſint, an non? 177

Articulus 1 Prænotantur quædam ad explicandam principiorum definitionem ibid.

2 Particulatim enodatur princip orũ definitio 179

3 Obiecti aduerſus proxime dicta 180

4 Dilutio obiectorum 181

Quæſt. II. Vtrum prima contraria ſint rerum naturalium principia, an non 183

Articulus 1 Argumenta pro parte negatiua ibid.

2 Enodatio propoſitæ difficultatis, & argumentorum dilutio 184

In Caput 6. & 7.

Quæſt. vnic. Sint ne tria principia rerum naturaliũ an non? 199

Articulus 1 Eorum ſententia, qui omnia vnum eſſe crediderunt ibid.

2 Opinio eorum, qui unum duntaxat rerũ naturaliũ principiũ innexere 203

3 Eorũ placita, q̃ multa principia, partim infinita, partim finita ſtatuerunt 104

4 Ariſtotelis ſentẽtia de principijs rerum naturalium, eiuſq; confirmatio 205

5 Argumenta aduerſus ea quæ ꝓxime cõcluſa ſunt 209

6 Argumentorum diſſolutio 210

In Caput octauum & 9

Quæſt. I. Inſit ne rebus Phyſicis materia 210

Articulus 1 Quibus potiſſimum argumentis Philoſophi in rebus Phyſicis materiã aſtruxerint ibid.

2 Materiã a Deo fuiſſe creatã, & generationis atq; interitus expertẽ eſſe 212

Quæſt. II. Vtrum materia appoſite definiatur, cognoſcatur appelletur 223

Articulus 1 Explicatur materiæ definitio ibid.

2 Quo pacto materia ſub intelligentiam cadat 225

3 Quibus nominibus materia a Philoſophis nuncupetur 227

Quæſt. III. Quonam pacto ſeſe habeat materia ad potentiam 229

Quæſtionis

Articul. 1 Quæſtionis explicatio ibid.
2 Argumenta quibus probari videtur, materiam non eſſe puram potentiam 231
3 Superiorum argumentorum dilutio 232
Queſt. IV. Vtrum materia formam appetat? 234
Articulus 1 Concluditur pars affirmatiua ibid.
2 Refellitur opinio Auicennæ, negantis cõuenire materiæ appetitum formæ 235
Quæſt. V. Vtrum materia ad compoſiti naturalis eſſentiam pertineat, an non? 237
Articulus 1 Quæ argumenta probare videantur non pertinere ibid.
Articulus 2 Explicatio totius controuerſiæ 238
3 Soluuntur argumenta primi art. 242
Quæſt. VI. Vtrumne materia diuina virtute abſque omni forma ſubſtantiali cohærere poſſit, an non 244
Articul. 1 Quæſtionis in vtramq. partem diſputatio ibid.
2 Accuratius explicatur vtriuſq. opinionis fundamentum, differitur de cauſa exiſtentiæ Statuitur, materiam non capere exiſtentiam a forma 246
3 Concluditur pars affirmatiua quæſtionis 249
4 Reſponſio ad argumenta, quibus oſtendi videbatur, non poſſe materiam diuina virtute abſq. forma conſiſtere 251
Queſ. VII. Sit ne priuatio ens, an non 253
Articul. 1 quæſtionis diſſolutio ibid.
2 Solutio argumentorum, quæ probare videbantur Priuationem eſſe ens 255
Quæ. VIII. Vtrum Priuatio vere principium rerum naturalium ſit, an non? 257
Articul. 1 Quæ argumenta oſtendere videantur nõ eſſe ibid.
2 Priuationem eſſe vere principium, nec ſuperiora argumenta oppoſitum concludere ibid.
Quæſt. IX. Nũ in qualibet re naturali ꝑter materiã dãda ſit forma ſubſtantialis, necne 259
Articul. 1 Formam ſubſtantialem antiquioribus Philoſophis magna ex parte ignotam, poſterioribus notam fuiſſe ibid.
2 Affirmatiuam quæſtionis partem omnino veram eſſe 260
Quæſt. X. Vtrum apta idoneaq. ſit formæ ſubſtantialis definitio 262
Articul. 1 Solutio propoſitæ dubitationis ibid.
2 Quibus nominibus ſubſtantialis formæ via, & præſtantia a Philoſophis deſcribatur 263
Quæſt. XI. Vtrum ex forma ſubſtantiali & materia vnum ſiat? 264
Articul. 1 Argumenta in negatiuam partem controuerſiæ ibid.
2 Concluditur pars affirmatiua quæſtionis 266
3 Dubij cuiuſdam enodatio 268
4 Reſponſio ad argumenta primi art. 279
Quæſt. XII. Vtrum omnes ac ſolæ formæ ordinis naturalis, e materiæ ſubiectiue potentia educantur 273
Articul. 1 Videri partem negatiuam veram quoad formas naturalis ordinis ibid.
2 Quibus argumentis videatur oppoſitum oſtendi, de formis non naturalis ordinis & de anima rationali 274
3 Refutantur falſæ quorũdam ſentẽt. 275
4 Approbatur Ariſtotelis opinio, tradũtur que variæ potentiarum notiones, quæ ad rem præſentem faciunt 278
5 Quid ſit formam educi de potentia materiæ, & quibus id formis competat 279
6 Diluuntur argumenta primi artic. 281
7 Reſpondetur 2. art. argumentis. 283

LIBER SECVNDVS.

In Caput primum.

Quæſt. I. Quam naturam hoc loco Ariſtoteles definierit 297
Articul. 1 De multiplici naturæ ſignificatu ibid.
2 Reſponſio ad ꝓpoſitam dubitationẽ 299
Queſ. II. Vtrum natura recte ab Ariſtotele definita ſit, necne? 300
Articul. 1 Approbatur, enodaturq. naturæ definitio ab Ariſt. tradita ibid.
2 Argumenta aduerſus naturæ definitionem 302
3 Reſponſio ad ſuperiora argumenta 303
Quæſt. III. Vtrum definitio naturæ principio duntaxat paſſiuo conueniat, an non? 306
Articul. 1 Diuerſæ Philoſophorum ſententiæ, & earum confutatio ibid.
2 Explicatio veræ opinionis, & argumentorum aduerſarum partium dilutio 308
Quæſt. IV. Vtrum anima in naturæ definitione contineatur 310
Articul. 1 Opinio exiſtimantium nõ contineri, eiuſque refutatio ibid.
2 Solutio argumentorum primi art. 313
Quæſt. V. Vtrum ars & natura ſimilitudinis inter ſe rationem habeant? ibid.
Articul. 1 Quibus inter ſe rebus conueniant ibid
2 Quibus rebus inter ſe diſſideant 316
Quæſt. VI. Poſſit ne ars opera naturæ moliri, an nõ? 317

Qui-

Articulus 1 Quibus argumentis uideatur poſse ibid.
2 Propoſitæ controuerſiæ explicatio 318
3 Primi articuli argumentis nihil contra proxime dicta concludi 320
Queſ. VII. Num Chymicæ artis induſtria uerum aurum efficiat ibid.
Articul. 1 qui negatiuam partem ſequantur, & quibus argumentis ibid.
2 Solutio propoſitæ quæſtionis. 322
In Caput ſecundum.
Queſ. vnic. Vtrum Mathematicæ, quæ mediæ appellantur, magis naturales, quam Mathematicæ ſint, an non? 331
Articul. 1 Videri magis naturales eſse ibid.
2 Magis eſse mathematicas quam naturales 332
In Caput 3. 4 5. & 6.
Quæſt. I. Sitne fortuna & fatū in reb. an non? 353
Articul. 1 Veræ de fortuna ſententię explicatio ibi.
2 Quo ſenſu admitti aut negari fatum debeat 355
In Caput ſeptimum.
Quæſt. I. Vtrum cauſa recte a Philoſophis definiatur an non 359
Articul. 1 Traduntur uariæ cauſæ definitiones, e quibus una maxime probatur ibid.
2 Obiecta contra definitionem cauſę 362
3 Dilutio obiectorum 363
Quæſt. II. Vtrumne cauſarum genera quatuor ſint, an non? 364
Articul. 1 Conſtituitur cauſarum numerus ibid.
2 Obiecta quædam 365
3 Dilutio obiectorum 366
Quæſt. III. quidnam ſit exemplar 367
Articul. 1 Enodat exēplaris, ſeu ideæ definitio. ibi.
2 Exemplar non eſse rationem formalem, ſed obiectiuam 368
Queſt. IV. Vtrum exemplar uere ac proprie cauſa ſit, ad genus formalis pertinens 371
Articul. 1 Concluditur pars affirmatiua ibid.
2 Exemplar non reductiue, ſed directo ad formalis cauſæ genus pertinere 373
Quæſt. V. Sitne oīs cauſa effectu ſuo nobilior? 374
Articulus 1 Quo ſenſu omnis cauſa dici poſſit ſuo effectu nobilior, itemque de nobilitate materiæ, formæ, & exemplaris ibid.
2 De finalis, & effectricis cauſæ præſtantia 3.2
Quæſt. VI. In quonam cauſalitas ſeu cauſandi ratio conſiſtat 379
Articulus 1 Cauſalitatem neq; eſse relationem cauſæ, neque rem quæ denominatur cauſa, abſolute ſumptam. ibid.
Articulus 2 Cauſalitatem in cæteris cauſis, excepta efficiente, eſse modum quendam rei, quæ denominatur cauſa 380
Queſ. VII. Quæ ſit rō cauſandi efficiētis cauſæ 381
Articul. 1 Videri modum rei, quæ cauſa dicitur, nō uero actionem ibid.
2 Efficientis cauſalitatem reuera in actione conſiſtere 362
3 Occurritur aduerſariæ partis argumentis 385
Quę. VIII. Vtrum ſingulę cauſæ peculiares ſibi cauſalitates uendicent, an non? 386
Articul. 1 Vendicare, & quænam eæ ſint? ibid.
2 Aliquot dubia, eorumq. explicatio 388
Quæſt. IX. Vtrum cauſæ ſibi mutuo cauſæ ſint, an non? 389
Articul. 1 Negatiuæ partis argumenta ibid.
2 Quæſtionis diſsolutio 390
3 Dilutio argumentorū primi artic. 392
Quæſt. X. Vtrum Deus res omnes in ſuo eſse conſeruet, an non? 393
Articul. 1 Argumenta in partem negatiuam ibid.
2 Aſtruitur affirmatiua pars q̃ſtionis 395
3 Argumentis quæ pro negatiua parte adducta ſunt, nihil confici 398
Quæſt. XI. Vtrum cauſæ ſecundę reuera aliquid agant an non? 400
Articul. 1 Qui ad negatiuam partem deflexerint, & quibus argumentis ibid.
2 Errare eos, qui cauſis ſecundis actiones adimunt 401
3 Solutio argumētorum, quę in aduerſam partem adducta ſunt. 403
Queſt. XII. Vtrū Deus cū cauſis ſcdis ad q̃libet earū actionem eliciendā actu cōcur at? 405
Articul. 1 Negatiuę partis aſsertores, eorumq. argumenta ibid.
2 Veræ ſententiæ explicatio 407
3 Occurrit primi articuli argumentis 409
Quæ. XIII. Vtrumne Deus aliqua prætia motione cauſas ſecūdas ad agendū excitet 411
Articul. 1 Quę argumēta affirmatiuam partē aſtruere uideantur. ibid.
2 Cōfutatio ſuperioris ſentētię, & argumētorum, quib nitebatur, diſsolutio 413
Quæ. XIV. Vtrū Deus immediatione virtutis, & ſuppoſiti, cū oī agēte creato operetur 415
Articul. 1 Quid ſit agere immediatione virtutis, & ſuppoſiti ibid.
2 Deum utroq. mō immediate operari 416
Quæſt. XV. Vtrum cauſa prima actione ſcdæ, an ſecūda actionem primæ determinet? 417
Articulus 1 Quibus argumentis uideatur neutram

ab altera determinari ibid.
2 Quæſtionis enodatio 418
3 Solutio rationum, quæ initio propoſitæ fuerant 421
Quæ. XVI. Vtrumne recte concedatur, aliquid eſſe, quod diuina potētia fieri nō poſſit 423
Articul. 1 Multa effugere potentiam Dei ordinariam, nihil abſolutā, niſi quod contradictionis repugnantiam inuoluit ibid.
2 Alia quædam ad eandem ſententiam ſpectantia 421
Quę. XVII. Vnde proueniat, vt aliquid diuina virtute poſſit, aut non poſſit fieri 426
Articul. 1 Enodatio propoſitæ difficultatis ibid.
2 Dubitationes circa ſuperius dicta 428
3 Superiorū dubitationum explicatio 429
Qu. XVIII. Vtrum accidens attingat productionem ſubſtantialis formæ, an non 431
Articul. 1 Diuerſæ Philoſophorum ſententiæ ibid.
2 Stabiliuntur duæ aſſertiones, quibus proximi articuli ſententiæ refutātur 433
3 Aliæ aſſertiones, quibus tota quęſtio profligatur 434
4 Reſponſio ad argumenta quibus prima opinio initio quæſtionis propoſita, nitebatur 437
5 Enodatio dubij circa actionem caloris extra ſubiectum 438
6 Explicatio argumentorum pro ſecūdam opinione 439
Quæſ. XIX. Vtrum ex omnibus accidentib. ſolæ qualitates agendi vim habeant. 441
Articul. 1 Quæ argumēta oſtēdere videantur, alijs quoq. accidentib. eam vim ineſſe ibid.
2 Explicatio quæſtionis 442
3 Reſpondetur ad primi articuli argumenta 444
Quęſt. XX. Vtrum finis vere ac proprie cauſa ſit, an non? 449
Articul. 1 Videri non poſse ibid.
2 Eſſe vere ac proprie cauſam, omniumque primam 447
Quæſ XXI. Vtrum cauſalitas finis in metaphorica motione conſiſtat, an non? 449
Articul. 1 Videri non in ea conſiſtere ibid.
2 Quæſtionis enodatio 451
3 Dilutio argumentorum primi artic. 453
Quę. XXII. Vtrum omnis operatio cauſæ agentis ſit effectus finis, an non? 455
Articul. 1 Solutio quæſtionis ibid.
2 Obiecta contra ſuperius dicta 458
Qu. XXIII. Cauſetne finis ſecundum eſſe intelligibile, an ſecundum exiſtentiam, quam in rebus habet 458
Articul. 1 Quibus argumentis videatur cauſare ſecundum eſse intelligibile ibid.
2 Solutio quęſtionis 461
3 Refelluntur primi articuli argumenta. 463

In Caput octauum & 9.

Quæſt. I. Vtrum natura, alicuius gratia quod facit, efficiat 475
Articul. 1 Affirmatiuæ partis aſſertio, & illuſtratio ibid.
2 Rationes quibus oſtendi videtur naturā nullius gratia operari 478
3 Reſponſio ad argumenta ꝓximi art. 479
Quæſt. II. Vtrum natura ad vnum tantū finē, & vno duntaxat modo feratur, an non? 482
Articul. 1 Varij fines, in quos natura contēdit 482
2 Diuerſi modi, quibus res in ſuos fines feruntur 483
3 Confutatur quorundam ſtīa ijs, quæ proxime concluſa ſunt, aduerſaria 485
Quæſt. III. An brutæ animantes ſolo naturæ inſtinctu in ſuos fines ferantur 487
Articul. 1 Eorum dogma, qui brutis vim rōnis tribuerunt, & quibus argumentis ibid.
2 Longe abeſſe a ratione eam ſententiam quæ brutis rationem dat, cum illa ſolo naturæ inſtinctu operentur 490
3 Reſponſio ad argumenta primi art. 491
Quęſt. IV. Quidnam ſit brutorum animantium inſtinctus 493
Articulus 1 Diuerſæ Philoſophorum ſententię ibid.
2 Quid in propoſita controuerſia ſentiendum ſit 494
3 Refutantur aduerſariorum opiniones, eorumq. argumenta 496
Quæſt. V. Quid ſit Monſtrum, & quibus modis accidat 498
Articul. 1 Explicatur Monſtri definitio ibid.
2 Diuerſi modi & rationes, quibus mōſtra accidunt 499
3 Aliquot dubiorum enodatio 502
Quęſt VI. Vtrum natura intendat monſtrum 504
Articulus 1 Controuerſiæ explicatio ibid.
2 Monſtra nō euenire pręter intentionem primæ cauſæ. 506

LIBER TERTIVS.

In Caput primum & 2.

Quæſt. I. Rectene Ariſt motum definierit 519
Articulus 1 Explicatur definitio motus ibid.
2 Obiectorum quorundam dilutio. 521
Quæſt. II. Vtrum ſucceſſio, & continuitas ad eſſentiam motus pertineant. 524

Omnean

Articulus 1 Omnem motum continuum,& ſucceſſiuũ eſſe ibid.
2 Succeſſionem pertinere ad eſſentiam motus 525
3 Continuitatem non pertinere ad eſsentiam motus 526
Quæſt. III. An motus a termino in quem tendit, & a mobili re ipſa diſtinguatur,necne? 530
Articul. 1 Videri diſtingui a termino, non videri diſtingui a mobili ibid.
2 Totius controuerſię enodatio 572
3 Explicatio argumentorum primi art. 534
In Caput tertium.
Quæſt. I. An actio tranſiens in agente an patiente inſit 561
Articul. 1 Opinio exiſtimantiũ in agẽte ineſse 561
2 Cõcluditur actionem ineſse in patiente, ſimulq. inter actionem,& paſſionem,& motum,diſcrimen conſtituitur 562
3 Soluuntur argumenta, contendentium actionem in agente recipi 564
Quæſt. II. Vtrum latio in mobili,an in corpore circumiacente inhæreat 566
Articul. 1 Opinio exiſtimantium, non inhærere in mobili ibid.
2 Lationem ineſse in mobili, nec aduerſariorum argumenta concludere 567
In Caput quartum,5.6.7.& 8.
Quæſt. I. Poſſit ne viribus naturę dari in reb. infinitum,an non? 603
Articul. 1 Infiniti nomen multipliciter accipi ibid.
2 Quib. argumentis probari videatur, poſſe naturæ viribus dari infinitum 605
3 Quæſtionis diſsolutio 606
4 Diluuntur aliquot obiectiones circa ea quæ proximo articulo cõtinentur 609
5 Explicatio argumentorum quæ aſtruere nitebantur, dari vi naturæ infinitum actu 611
Quæſt. II. Poſſit ne infinitum actu diuina virtute produci, an non? 613
Articul. 1 Partis affirmatiuæ argumenta ibid.
2 Argumenta partis negatiuæ 615
3 Pars negatiua præfertur, & diſsoluuntur argumenta affirmatiuæ, licet ea quoq. probabilis iudicetur 618
4 Reſpondetur argumentis pro negatiua parte 622
Quæſt. III. Vtrum quacunq. ſpecie poſſit alia perfectior a Deo in infinitum creari 625
Articul. 1 Quæ argumenta probare videantur, non poſse ibid.
2 Quilibet ſpecie omnino quauis re creata poſse a Deo aliam nobiliorem procreari, nec aduerſariorum argumenta concludere 627
Quæſt. IV. Num quodlibet infinitum a Deo cognoſcatur 629
Articulus 1 Omne infinitum cognoſci a Deo, nullum tamen ſucceſſiue poſse cognoſci ibid.
2 Obiecta contra ſuperius dicta,eorumque confutatio 631
Quæſt. V. Poſſit ne Intellectus creatus proprijs viribus infinita cognoſcere 633
Articul. 1 Concluditur non poſse ibid.
2 Reſpondetur argumentis quorundã exiſtimantium, poſse Angelum vi naturæ infinita cognoſcere 634
Quæſt. VI. An intellectus creatus ad infinita ſimul cognoſcenda diuinitus excitari queat 628
Articul. 1 Statuitur poſse ibid.
2 Satisfit argumentis quorundam proximi articuli aſsertiones oppugnantiũ. 640

INDEX RERVM PRAECIPVARVM,

Quæ in hoc volumine, Primo continentur.

Abſtractio.

ABſtractio quotuplex. pag. 11.c
Tres partes contemplantis philoſophiæ triplici abſtractione diſtinguuntur. ibid.
Refelluntur qui contra ſentiunt. 12.c
Abſtractio Mathematica duplex. 13.b
Admittenda eſt abſtractio ſecundum rem & rationem, quæ per indifferentiam dicitur, & Metaphyſicæ conuenit. 14.b
In abſtractione non interuenit mendacium. 12.a
Cum abſtractio a materia diſtinctionem ſciētijs præſtare dicitur, quo pacto materiæ non accipiatur. 19.b
Abſtractio ſpeciei prior, & facilior, quam generis. 96.c

Academia, & Academici.

Academiæ nouæ præcipue auctor, & ignorantiæ magiſter Arceſilas. 27.a
Academici & Peripatetici ad Socratem ſua dogmata referebant. 56.d
Duos academici numeros poſuere, alterum ſenſibilem, alterum intelligibilem. 20.c
Academici ab omnibus rebus aſſenſionem cohibendam eſſe aiebant. 26.b
Confutatur hic error. ibid. & ſeq.
Academici ſenſibus fidem denegarunt. 27.c
Academici diuinæ prouidentiæ calumniatores. ibid.
Academici affinxere animæ tenue corpuſculum, cuius interuentu vniretur huic noſtro craſſo & concreto corpori. 267.c

Accidens.

Accidens non producit ſubſtantiam vi propria. 434.e
Contrariæ partis argumenta ſoluuntur. 437.c
Accidens virtute ſubſtantiæ attingit ſubſtantiæ productionem. 434.e
Quidnam ſit accidens virtute ſubſtātiæ producere ſubſtantiam. 455.a
An accidens vi propria aliud accidens producat. 436.b
Duo accidentia ſubſtantiam ſenſibilem primo conſequuntur, uidelicet quantitas & qualitas. 432.e
Accidens extra ſubiectum an poſſit agere. 438.d
Vtrum ex omnibus accidentibus ſolæ qualitates agendi vim habeat. 441.b
Num accidentia ſint nobiliora, quam materia prima 227.a

Accretio.

Accretionis viuentium certi termini 155.e
Accretioni ſtata tempora. 156.c

Actio.

Actio alia immanens, alia tranſiens. 561.a
Quo pacto actio & paſſio a motu differant. 563.c
Actio & paſſio ſunt vnus & idē actus. 564.e
Actio tranſiens non eſt in agente. 562.d
Omnis acto eſt a forma. 261.d
Nulla actio eſt a materia. 230.e. 261.d
Nulla actio eſt a quantitate. 443.d
Actio eſt cauſalitas cauſæ efficientis. 384.c
Multitudo, & varietas actionum vnde fit. 261.c
Ex actione rerum naturaliū argui formam ſubſtantialem. 261.a
An eadem actio ſit, qua Deus cum agente creatorem producit, & qua poſtea ſe ſolo eam conſeruat. 399.d
Cauſæ ſecundæ, & Dei ſimul cum ea operātis eadem actio. 406.e
Actionis extraneę Dei ſunt toti Trinitati communes. 446.a
Vtrum omnis actio ſit perfectio agētis. 424.e
Actio cauſæ quo primæ pacto determinetur ab actione ſecundę, & contra. 418.e

Actio aquę calefacientis: item actio ferri igniti, quibus ſit aſcribenda. 437.d
Ceſſante conſeruatrice actione Dei, confeſtim res dilaberentur in nihilum. 306.b
Sententia exiſtimantium corporibus nullam conuenire actionem. 400.e
Sententia Democriti, & aliorum, actionem corporum fieri per emiſſionem atomorũ. 404.e
Actio ſpectata prout agens illius interuentu effectum attingit, habet ſeſe ex parte cauſę. 438.d
Actio caloris extra ſubiectum, cui ſit attribuenda. ibid.e

Actus.

Actus informans, & actus per ſe exiſtens. 229.e
Actus entitatiuus, an ſit ponendus. 230.a
Materia neque eſt actus phyſicus, neque actum phyſicum in ſua eſſentia includit. 228.d
Actus pendent ab obiectis, vt a cauſis formalibus externis. 366.e
Actus & endelechia interdum accipiuntur pro actu imperfecto, cuiuſmodi eſt motus. 524.d
Bonitas & malitia moralis ineſt primo formaliter in ipſis actibus. 304.a

Agere.

Omne agens creatum ſupponit ſubiectum in quo agat. 313.c
Quid ſit agere immediate immediatione virtutis. 415.d
Quid ſit agere imediate immediatione ſuppoſiti. ibid.e
Deus agit immediate vtroque modo. ibid.
Vt aliquid propter finem agat, non neceſſe eſt finem præcognoſcere. 484.d
Deo quo pacto conueniat agere propter finem 458.e
Agentia naturalia determinata eſſe ad vnũ, quis ſenſus. 313.a
Nullum agens poteſt aliquid operari ſine concurſu Dei. 400.e
Cur ſoli agenti cõueniat cauſalitas realiter ab eo diſtincta. 384.e

Alchymia.

Alchymiam inuexit fames auri. 331.a
Alchymia num verũ aurum efficere poſſit, late diſquiritur. ibid.e
Alchymię libri, Diocletani iuſſu, flãmis dediti. 524.b
Alchymiæ profeſſores non ſatis bene audiunt. ibid.

Anaxagoras.

Anaxagoras quæ fecerit rerum naturalium principia. 204.e
Anaxagoras aſſeruit in qualibet re cõtineri infinitas particulas rerũ, quæ ex ea gigni poſſent. 147
Refellitur ab Ariſtotele. ibid.

Anima.

Anima principio eſt veluti tabula, in qua nihil ſit depictum. 94.b
Animę humanæ conſideratio ad quam ſcientiam ſpectet. 45.a. & 312.c
Anima humana cur dicatur eſſe in horizõte æternitatis & temporis. 286.b
Anima in genere cauſæ ſubiectiuæ naturaliter ſuſtinet gratiam, non habet tamen naturalem potentiã ad eã recipiendã. 284.b
Anima rationalis non educitur de potentia materiæ. 280.a. & 285.a
Anima rationalis etſi nõ pendet a materia, quoad ſuum eſſe, pendet tamen quoad officium informandi. 387.e & 391.e
Anima ſeparata an vi propria ſeſe vnire valeat corpori diſpoſito. 405.e
Ex anima & corpore fit vnũ abſque medio vinculo. 267.e
Status animæ extra corpus inter naturalem & violentum melius. 271.e
Etiam anima intellectiua eſt natura. 311.b
Anima rationalis eſt vere & eſſentialiter forma humani corporis. ibid.c
Animæ rationalis vnio cũ corpore in reſurrectione, an ſit dicenda naturalis. 272.a

Animal.

Animalia, q̃ artis induſtria gignunt. 322.c
Minuta & noxia animalia non ſunt in mundo ſuperflua. 481.c
Animalia agunt propter finem. 484.a
Animalia bruta non præcognoſcunt res futuras. 491.d
Brutorum animantium inſtinctus. 493.b

Appetitus.

Singulis rebus ineſt appetitus ad proprium finem, & perfectionem. 235.b
Appetitus materiæ. ibid.
Appetitus veri inueniendi omnibus hominibus a natura ingenitus. 26.c

Aptitudo.

Quænam aptitudo ſi. potentia obedientialis. 273.b
Vtrum in qualibet materia detur aptitudo ſiue habilitas ad quamuis formam recipiendam. 272.a

A

Aqua.

Aqua.

Aquam qui omnium rerum principium ſecere. 204.d
Aquæ calidæ manum calefacientis actio cui attribuenda. 437.d
Archimedis ſphæra. 318.b
Archytæ columba lignea. ibid.a

Ariſtoteles.

Ariſtotelis laus. 56.d
Ariſtotelem cur dæmoniũ appellarint, ſicuti & Platonem diuinum. 57.d
Ariſtoteles in Acroamaticis libris obſcurior 63
Ariſtoteles diligentiſſimus ordinis obſeruator. ibid.
Ariſtoteles cur interdum veteres philoſophos incuſet, non tam eorum mẽtem quã dicta perpendens. 202.b
Ariſtotelis ſententia de immortalitate animæ. 613.d
Ponere generationes hominum ab æterno, & negare infinitum, nodus inextricabilis in doctrina ariſtotelis. ibid.
Ariſtoteles non percepit, vero pacto cum noua actione Dei creatus cohæreret immutabilis diuinæ naturæ. 565.d
Ariſtoteles in rerum naturalium ſciẽtia omnium calculis primas obtinuit. 57.d
Ariſtoteli diuinarum rerum intelligentia a pleriſque Plato anteponitur. ibid.c

Ars.

Artium varia genera. 329
Artis & naturæ multiplex conuenientia, & diſcrimen. 313.a.& 317.e
Vtrum ars opera naturæ per ſe moliri queat ibidem
Artis quæ ſumma laus. 314.d
Quæ fiunt arte, ſunt ob aliquem finem. 469
Ars naturam imitatur. 314.e 322.b.
Ars ex natura multa effinxit. 314 e
Sicuti natura eſt menſura artis, ita ars menſura arte factorum. ibid.
Quo ſenſu dixit ariſtoteles, artem non deliberare. 315.d
Artium quarundam inuenta a brutis homines accepere. 482.c
Ars non efficit motum, ſed modificat. 320.e
Artis induſtria quędam animalia progigni. 322.b
Artium quarundam inuenta ſuperioribus ſeculis ignota. ibid.c
Ars chymica an verum aurum efficiat. 321.a
Ars apellis. 314.e

Arte factum.

An materia pertineat ad eſſentiam arte factorum. 242.b
An arte facta ex æquo ſignificent formam, & ſubiectum. ibid.
Arte factorum formæ nullam agẽdi vim habent. 317.e
Conuenientia & diſcrimen inter artefacta, & nauturalia. 314.b.315.d
Arte factorum menſura ars, ſicuti artis natura. 314.b
Arte factorum formæ non educuntur de poteſtate materiæ. 283.c
Arte facta quo pacto moueantur 320.e

Aſtrologia, & aſtrologus.

Aſtrologia nõ ẽ ſincere mathematica. 332.e
Magis tamen eſt Mathematica, quam Phyſica. ibid.
Aſtrologus quatenus cęleſtem motum ſpeculetur. 45.c
Aſtronomicæ imagines non habet vim edendi effecta, quæ ipſis quidam attribuunt. 320.c

Auerroes.

Sentẽtia Auerrois de auro alchymico. 321.b

Auicenna.

Auicenna rephẽdit Ariſtotelem, ꝙ dixerit materiam appetere formam. 235.e
Quod docuerit eſſe per ſe notum, dari naturam. 295
Finxit intelligentiam datricem formarum. 276.d
Poſuit infinitudinem animarũ rationis participium. 616.e

Auſcultatio.

Cur octo libri Phyſicorum dicantur auſcultationis phyſicæ. 59.e
De ordine & communi materia librorũ phyſicæ auſcultationis. 61.b
Cur in opere phyſicæ auſcultationis a cauſis, nõ ab effectis progrediendum ſibi eſſe Ariſtoteles decreuit. 71.72
Auſcultationis phyſicę diſciplina nõ inchoatur, vt quidam opinati ſunt, a libris de Cœlo. 60.e
Auſcultationis phyſicæ libri continent communia principia, quibus tota naturalis philoſophia innititur. ibid.c
Quæ ſit materia, ſiue argumentum ſingulorum librorũ Auſcultationis phyſicæ. 62.c

Bonum.

Nihil appetitur niſi ſub aliqua ſpecie boni. 453.c

Relatio boni appetibilis,& finis quem ordinem ſeruent inter ſeſe. 451.e
Bonum & finis vt conueniant, & differant. 452.b.& 453.c

Bruta

Brutis quibuſdam ineſt imitatio prudentiæ, & aliquarum virtutum vmbra. 491.d
Brutis pugnacibus natura arma dedit, aliјs pernicitate, & fuga, aut aſtu conſuluit. 480.b
Brutorum ſolertia & ingeniū diuinam prouidentiam arguit. 476.b
Brutis nonnulli rationem dederunt. 487.c
Bruta an ſolum inſtinctu in fines ſuos tendant. 491.b
Brutorum inſtinctus quinam ſit. 494.a
Brutis non ſunt conſignatæ ab ortu ſpecies, vt quidam putarunt. ibid.c
Bruta cœleſtium corporū impreſſiones magna ex parte ſequuntur. 491.e
Bruta quarundam futurarū rerum dant hominibus præſagia. ibid.
Bruta varias artes hominibus indicarunt. 488.d
Num brutorum omnium phantaſia in vnam ſpeciem conueniat. 495.c
Bruta non intelligantur ſpeciali actione ab auctore naturæ ad opera ſua molienda, vt quidam putarunt. 493.b
Bruta cur proportionem mediorum ad finē non cognoſcant. 497.c

Caſus.

Quid ſit caſus, & vt differat a fortuna. 351.352
Caſus & fortuna in quibus rebus interueniant. 347.351
Caſus ad genus cauſæ efficientis reducitur. 351.352
Caſum cur nōnulli ex antiquis philoſophis negarint. 343

Cauſa, & cauſalitas.

Ex notitia effectorum,& ignoratione cauſarum,orta eſt philoſophia. 360.a
Cauſa & principium quod differunt. 351
Cauſam nullibi Ariſtoteles expreſſe definit. 361.c
Cauſa variæ definitiones, quarum vna cæteris anteponitur, & explicatur. ibid.
Cauſarum conſideratio ad quos artifices ſpectet. 287.288
Cauſarum variæ diuiſiones ab Ariſtotele traditæ. 339.340
Cauſa vniuoca & æquiuoca. 378.b
Cauſarum genera quot ſint. 364.c
Cauſa exemplaris vere ac proprie cauſa eſt, ac præcipue auctoritatis. 367.b
Cauſa exemplaris directo, ac per ſe pertinet ad genus cauſæ formalis. 373.e
Quid ſit cāſalitas,ſeu modus cauſandi. 379.e
Cauſalitates ſingularū cauſarū q ſint. 387.e
Cauſalitas efficientis eſt actio. 383.a
Cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ qua lege agant. 408.b
Vtrum omnis cauſa ſit effectu ſuo nobilior. 379.b
Semper cauſa æquiuoca principalis, eſt excellentior effectu. 378.b
Quicquid habet cauſam efficientem, habet finalem & contra. 392.a
Mutui efficiorum nexus inter cauſas. 391.e
Cauſæ ſecundæ Platonicis non tam ſunt cauſæ,quam primæ cauſæ inſtrumenta. 410.d
Cauſa prima plus influit in effectum quam ſecunda. 408.b
Cauſa prima vtrum actionem ſecundę determinet,an contra. 418.c
Cauſa prima quo ſenſu dicatur prius attingere effectum,quam ſecunda. 413.d
Cauſas ſecundas agere negarunt quidam. 412.e
Cauſæ ſecundæ, & Dei ſimul cum ea operantis eadem eſt actio. 409.c
Cauſa prima & ſecunda an ſint dicendæ integræ, vel partiales, comparatione effectuum. 410.d
Vtrum Deus præuia motione cauſas ſecundas ad agendum excitet. ibid.
Cauſæ naturales totam ſuam vim agendo ex promunt. 94.e
Cauſa finalis an ſit abſolute prima inter omnes cauſas. 448.d
Primus Philoſophus, Phyſicus, & Mathematicus, per quas cauſas demonſtrent. 67.68
Cauſæ ordine accuratę doctrinæ notiores effectis. 92.d

Cœlum.

Motus cœlo naturalis. 304.a
Quies poſt diem iudicij erit naturalis cœlo. ibid.
Qui ſit finis motus, quo cœlum mouetur. 459.a.& 482.e
Cœlum quo pacto intellectuales ſubſtantias motu ſuo imitari conetur. 315.a
Cœlum influxu ſuo fouet corpora ſublunaria. 475.c

Ex materia cœli,ſi diſtinguitur a ſublunari, & ex forma ſublunari, non poteſt virtute diuina fieri vnum. 272.b

Cognitio,& cognitum.

Cognitio an impediatur a materia. 107.a
Cognitio alia definitiua, alia demonſtratiua. 71.b
Quid ad vtrãq; obtinendã requiratur. 73.d
Cognitio alia comprehenſiua, alia non comprehenſiua. 72.b
Quid exigat comprehenſiua cognitio. 74.b
Cognitio alia diſtincta,alia confuſa. 84.c
perfecta,rei cognitio an omnium cauſarum intelligentiam depoſcat. ibid.
Diſcrimẽ inter cognitionem confuſam & diſtinctam. ibid.
Vtrum cognitio confuſa & diſtincta in eodẽ intellectu ſimul inueniantur. 85.a
Vtrum cognitio diſtincta & confuſa neceſſario exigunt plures conceptus. ibid.
Cognitione diſtincta actuali quæ ſint notiora. 87.d
Quæ diſtincta potentiali. 89.a
Quæ confuſa actuali. 102.d
Quæ confuſa potentiali. ibid.
perfectiſſima entis naturalis cognitio nõ potest a phyſico abſq; primi philoſophi ope obtineri. 29.a
materiæ primę cognitio adulterina. 198
Vtrum ſubſtantia, an accidens ſit primo cognitum. 110.d

Concurſus.

Nulli creaturæ communicari potuit, vt ſine Dei concurſu ageret. 409.c
Concurſus Dei an ſit prior concurſu cauſæ ſecundæ. 414.a
An Deus concurſu præuio excitet cauſas ad agendum. 411.c
Concurſus Dei, & cauſæ ſecundæ ad eundẽ effectum, non ſunt duo concurſus re ipſa diſtincti. 409.c

Connexio.

Connexiones ſempiternæ inter extrema ſimpliciter neceſſaria. 81.b
Eiuſmodi connexiones quidnam ſint. ibid.
An habeant cauſam. 427.c

Conſeruare, & conſeruatio.

Conſeruari a Deo omnia teſtantur Patrum dicta, idemq. Ethnici Philoſophi cognouerunt. 396.b
Quædam Deus ſe ſolo, alia interuentu cauſarum ſecundarum conſeruat. 398.d
Ceſſante actione Dei conſeruãtis abirẽt in nihilum creaturæ. 395.B
pauciora requiruntur ad rei conſeruationem,quam ad eius prodnctionem. 154.c
De actione, qua Deus calorem in aqua conſeruat. 399.c

Continuum.

Continuum non pertinet ad eſſentiam motus,ſed eſt eius proprietas. 526.c.528.a
Continui partes quomodo cadant omnes in diuinam cognitionem. 623.c
Continuitates omnes an ſint eiuſdem ſpeciei. 529.a

Contraria.

prima contraria an ſint rerum naturalium principia. 184.a
Contraria ex ſe inuicem quõ ſiant. 185.b
E tribus principijs quænam inter ſe contraria ſint. 207.c.208.a
In qualibet categoria dari vnam primã contrarietatem. 185.a
Omnem contrarietatem ad priuatiuam oppoſitionem reuocari. ibid.b
Quicquid fit,ex contrario fit. 184.c

Corpus.

Qui putarit corp' nullã actionẽ edere. 401
Quo pacto eadem corpora reſurgentibus redhibenda. 243.b
Corporum reſurrectio aliquo modo naturalis erit,quanquam ſimpliciter ſupernaturalis ſit. 272.b

Creatura.

Creaturarnm omnium dependentia a Deo in eſſendo. 395.b
In agendo. 396.a
Creaturæ ſunt relata tranſcendentia ad Deũ 429.c
Creaturæ utrũ ẽm ſuas eſſentias pendeant a Deo,vt ab efficiẽte,exẽplari,& fine. 430.a
Qui creaturis oẽm actionẽ denegarint. 401.c
Creaturæ, & Dei ſimul cum ea operantis eadem actio. 409.a
Creaturæ omnes dicuntur ex ſe tendere in non eſſe, quia ſibi nequaquam ſufficiunt, ſed egent auxilio Dei ſuſtentantis. 399.a
Creaturæ omnes vt in primo agente conſiſtant,& ab eo conſeruentur. 396.b

Definitio.

Definitionis inueſtigandæ methodus. 91.c
Definitiones deſcriptiuæ magis adumbrationes rerum ſunt,quam definitiones. 72.b
Cauſæ quædam externæ eſi non ſint intimæ rei definitæ, ſunt tamen intimę definitioni. 80.a

Democritus.
Democritus veritatem in puteo demerſam quærebatur. 2 t.a
Democritus q̃ ſtatuerit rerũ prĩcipia. 163.b
Democriti corpuſcula. 204.c
Deus.
Deus finis omnium. 483.a
Deus externis actionibus operatur propter finem. 452.d
Deus eſt vbique. 395.b
Noua relatio realis non poteſt in Deum cadere. 383.b
Deus res omnes in ſuo eſſe conſeruat immediate eas attingendo. 395.b
Deus concurrit actu cum cauſis ſecundis ad quamlibet earum operationem. 407.e
Dei & cauſæ ſecundæ pariter operantis eadem numero actio. 409.e
Deus immediatione virtutis & immediatione ſuppoſiti cum quouis agente operatur. 416.a
Deus quo pacto nihil in mundo otiari ſinat. 445.b
Deus, natura, & ars, quo pacto operentur. 313.c
Ad dei cognitionem triplici uia progredimur. 360.a
Scientia, quã deus habet de creaturis, qualis ſit. 34.d
Vtrum aliquid dei potentiã effugiat. 423.c
Quicquid poſſe potentia eſt, poteſt deus efficere. 425.e
Vnde proueniat vt aliquid dei virtute poſſit, aut non poſſit fieri. 426.d
Dialectica.
Dialecticam interdum apud platonem pro prima Philoſophia accipi. 24.c
Dialectica pars Philoſophiæ. 5.b
Dialectica neceſſaria ad verum inueniendum. 6.a
Educi de potentia.
Quæ conditiones neceſſariæ ſint, vt aliqua forma dicatur educi de potentia materiæ ſubiectiue. 279.d
Quæ formæ educãtur de potentia ſubiecti, quæ non, late diſſeritur. 273.d
An formæ artificiales educantur de potẽtia ſubiecti. 283.c
an motus localis. 282.e
an dona ſupernaturalia. 280.a 284.a
An formæ corporum cœleſtium. 280.c
an relationes. 284.a
An aſpectus cœco diuina uirtute collatur. 283.a
An formæ notionales. ibid.
An lux. ibid.
Subſtantiæ ſeparatæ nequeunt ui ſua educere aliquam formam, de potentia materiæ. 277.b
Effectus.
Idem effectus eſt totus a prima cauſa, & totus a ſecunda. 410.b
Effectus plus dependet a cauſa prima, quam a ſecundis. 396.b
Effectus cõuenire cauſſalitates paſſiuas. 389.
Efficiens.
Efficientis cauſæ definitio. 334.d
Varietas cauſarum efficientium 339.340
Cauſalitas efficientis nõ eſt modus ipſi cauſæ internus, ſed actio. 383.a
Ad efficientem cauſam, non materialẽ pertinent inſtrumenta. 366.d
Efficiens, exẽplar, & finis, mutuo ſe comitantur ad cauſalitates ſuas obeundas. 430.c
Potuit dari ſecundum Ariſtotelem progreſſus infinitus in cauſis accidentaliter ſubordinatis. 83.b
Elementum.
Elementum, cauſa, & principium, quo pacto inter ſe diſtinguantur. 67.68
Elementorum diſcors concordia probat dei prouidentiam. 476.d
Ens.
Ens in cõe ſubiectum Metaphyſicæ. 43.d
Ens per accidens an cadat ſub ſcientiã. 29.d
Omnia entia pendent a prima cauſa, quatenus ſunt adumbratæ participationes diuini eſſe. 430.a
Omnia entia dependent a prima cauſa, tum vt ſint. 406.d tum ut operentur. ibid.e
Entis nomen quo pacto ſit Deo proprium. 301.a
Ens mobile in ſe ſpectatum phyſicæ conſiderationis. 17.c
Ens naturale & ens ſecundum naturam quo differant. 409.e
Eſſentia.
Eſſentia, quidditas, & natura quo differant. 398.b
Eſſentiæ an habeant cauſas efficientes. 421.e 430.a
Eſſentia creaturarum non conſiſtit in producibilitate. 426.d
Res ſecundum ſuas naturas præciſe ſpectatæ nõ habet eſſentialem ordinem ad Deum, vt ad cauſſam efficientem. 430.b

Num

Num in rebus creatis quæcunque differunt re, differant quoque eſſentia. 133.a

Exemplar.

Quid ſit exemplar ſiue idonea. 367.d
Exemplar non eſt ratio formalis, ſed obiectiua. 368.d
Exemplar inter primæ auctoritatis cauſas numeratur. 371.d
Exemplar uere ac proprie pertinet ad genus cauſæ formalis. 373.e
Exēplaris cauſalitas in quo conſiſtat. 372.c
Exemplar, finis & efficiens mutuo ſeſe comitantur. ibid.

Exiſtentia.

Exiſtentia non differt ab eſſentia, niſi ut modus rei. 248.a
Non omnis exiſtentia eſt a forma. ibid.e
Exiſtentiam propriam habet materia. ibi. b

Fatum.

Quidam fatum inane nomen, & ſine re eſſe putarunt. 355.a
Quidam legibus fati addixere omnia. ibid.
Quid ſit fatum apud eos, qui recte ſentiūt. ibid.d
Fatum ex ſua formali ratione eſt reſpectus ordinis. 356.a
Fatum pro cauſis ordinatis pertinet ad cauſam efficientem. ibid.e

Figura.

Figura ſit principium actiuum motus localis. 444.e
Figuræ & imagines Aſtronomicæ an aliquā uim habeant ad effectus mirabiles. 319.d

Finis.

Finis trifariam ſumitur, communiter, proprie, & maxime proprie. 455.e
Finis quid ſit. 448.b
Finis uariæ diuiſiones. 447.a
Finis eſt uere & proprie cauſa. ibid.
Finis eſt omnium cauſarum prima. 448.b
Finis cauſalitas an conſiſtat in metaphorica motione. 449.d
Motio finis ſimpliciter eſt prior motione cauſæ efficientis. 448.d
An omnis operatio cauſæ agētis ſit effectus finis. 455.a
Finis poſſeſſio quo pacto ſit effectus cauſæ finalis. 457.a
Qua ratione conueniat Deo, agere propter finem. 458.e
Amor finis, eſt uere & proprie effectus finis. 456.d
Duplex eſſe finis, reale, & notionale. 459.d
An finis cauſet ſecundum eſſe reale. ibid.
Varij fines, in quos natura contendit. 482.b
Naturam agere propter finem multis argumentis conuincitur. 475.a

Forma.

Formæ ſubſtantialis definitio. 262.d
probatur ineſſe rebus phyſicis formam ſubſtantialem. 260.a
Forma ſubſtantialis unum è principijs rerū naturalium. 264.e.
Quibus noībus forma appelletur. 263.b
Vtrum ex forma ſubſtantiali & materia fiat unum per ſe. 264.c
Vtrum ex qualibet materia & forma ſublunaribus poſſit effici per ſe unum. 272.c
Vtrum omnes formæ educantur de potestate materiæ, late diſputatur. 273.d
Subſtantiæ ſeparatæ nequeunt educere formas de potentia materiæ, niſi applicando naturalia actiua paſſiuis. 277 d
Formę ut lateāt ī rōnibus ſeminarijs. 281.c
Cur forma dicatur ratio quidditatis. 242.b
Conſenſus mutui amoris inter formam & materiam. 267.a
Forma eſt ignobilior compoſito. 176.b
Forma per artem inducta nullā agendi uim obtinet. 317.b
Formę naturales ſunt actuoſæ, & quaſi uiuę. ibid.

Fortuitum, & fortuna.

Reſpectu Dei nihil fortuitum. 354.b
In quibus rebus fortuna locū habeat. 351.
Fortuna quid ſit. 351.
Diſcrimen inter caſum & fortunam. ibid.
Fortunæ Ethnici numen dederunt. 353.
Fortunæ effigies. ibid.
Cur fortuna cæca, & uolubili ſaxo inſtans fingebatur. ibid.

Galenus.

Galenus naturam indoctam uocat. 485.a

Generatio.

Generatio a quo accidente eliciatur. 440.d
Generatio & corruptio quo pacto motus nomine comprehendantur. 523.c
Progreſſum infinitū in generationibus quo pacto Ariſt. concedat, aut neget. 617.c

Geometria.

Geometria non eandem uendicant abſtractionem a materia, quā arithmetica 55.d
Geometria eſt è ſinceris Mathematicis. 331.b
Geometria minorem habet ſimplicitatem quam Arithmetica. 55.e

Gigantes.
Vide Monſtrum.
Heraclitus, Heſiodus, Hippocrates.
Heraclitus (ſcoteinos. 119
Negauit ſcientiam rerum naturalium. 20.b
Omnia igni deflagratura prædicabat. 581
Heſiodus ſcripſit in Theogonia, terram eſſe omnium principium. 295
Heſiodus poſuit Chaos ante omnia. 203.a
Hippocrates naturam alias doctam, alias indoctam appellat. 484.c
Hippocratis quadratura. 119
Homo.
Hominis deſcriptio. 479.a
Hominis excellentia. 480.a
Homo finis naturæ corporeæ. 482.d
Pro veſtitu & armis data homini rō. 480.b
An homines ex congreſſu hominis & belluæ naſci poſſint. 502.b
Immerito dici a quibuſdam, naturam exhibuiſſe ſe in hominē quaſi nouercā. 460.c
Primus hoīum parēs, an fuerit Gigas. 503.b
Idea.
Idearum cognitio quanti ſit momēti. 367.b
Ideæ definitio. ibid.d
Idea non eſt ratio formalis, ſed obiectiua. 369.a
Formæ agētium naturalium non ſunt ideæ. 368.b
Ideæ Platonicæ. 27.c
Ignis.
Ignis tribus ſaltem modis generatur. 323.b
Ridiculum, non correptum iri ſtupam a maximo igni. 162.a
Impoſſibile.
Impoſſibile, cognitum vt impoſſibile, non poteſt obtinere creationis finis. 461.d
Quo ex fonte proueniatur, & aliquid ſit impoſſibile. 426.d
Nihil, quod poſſe potentia eſt, impoſſibile eſt Deo. 425.e
Quod effugiat potentiam Dei extraordinariam. 423.c
Infinitum.
Phyſici negotij eſſe de infinito diſputare. 507. & 573.
Infiniti deſcriptio. 598
Infinitum quot modis dicatur. 591. & 603.b
Infinitum adiectione, & infinitum detractionē. 593
Finitum vel infinitum quomodo ſit paſſio quantitatis. 611.c
Non datur infinitum actu proprie ſumptum in rebus creatis. 606.d. & 615.c
Cur nulla qualitas infinite intenſa poſſit a Deo effici. 618.a
An infinitū actu poſſit a Deo effici, in vtramque partem diſquiritur. 485.a
Etſi Deus produceret infinitum, non proinde ſuam potentiam exhauriret. 622.a
In corpore infinito quodcunq; punctum vicem centri obtinet. 474.e
In quolibet rerū genere poteſt Deus producere infinitum ſyntagorematice. 621.d
Infinitum, qua infinitum, eſt ignotum. 587.e & 634.a
Infinitum ſimilitudinem habet cum materia. 593.
Inſtrumentum.
Inſtrumentum ſola cauſa efficiens proprie habet. 366.d
Cauſæ ſecundæ vtrum dicendæ ſint inſtrumenta primæ tantum, an ſimpliciter cauſæ. 411.c
Inſtrumentorum omnium inſtrumentū manus. 480.c
Intellectus.
Intellectus noſter ex ſua primæua origine tabula non ſcripta. 7.c
Intellectus non læditur excellentia rerū intelligibilium. 639.d
Intellectus noſter plura ſimul cognoſcit. 97.c
Quod ſit primo cognitum, comparatione noſtri intellectus. 83.b
Intelligentiæ.
Intelligentiæ nequeunt propria virtute inducere formas in materiam. 277.b
Opus naturæ, opus intelligentiæ quis ſenſus. 484.e
Latio.
Latio inhæret in mobili, non in corpore circumfuſo. 567.e
Lationis terminus per ſe, non eſt locus, ſed vbi, ſiue exiſtentia in loco. 569.a
Latio Angeli. 45.e. & 568.a
Sitne latio quiete præſtātior, an contra. 46.a
Liber.
Libri, operaq; omnia Ariſtotelis in tres claſſes diſtribuuntur. 57.b
Plurimi e libris Ariſtotelis iniuria temporū interciderunt. ibid.
Liber de mundo ad Alexandrum, non omnino conſtat an ſit Ariſtotelis. 59.b
Librorum Phyſicæ auſcultationis varia inſcriptio. ibid.e

Octo

Octo libros Phyſicorum non eſſe Metaphyſicos, vt quidam putarunt. 61.b
Cur libri Ariſtotelis alij Exoterici, alij Acromatici dicantur. 59.e
Cur octo libri Phyſicorum inter Acroamaticos numerentur. 60 c
Cur libri Phyſicorum inſcribantur de Phyſico auditu. ibid.e
Libri Phyſicorum an ſint doctrinæ ordine primi in phyſiologia. 61 c
Libri de plãtis ab Ariſt. ſcripti nõ extãt. 58.e
Librũ 1m Metaphyſicæ nõ eſſe proœmiũ libri ſecũdi phyſicorũ, vt quidã putarunt. 287.

Linea.

In qualibet magnitudine vna tantum datur linea actu. 611.d
In qualibet linea ſunt actu infinita puncta. 608.c
Spatium interiectum inter duas lineas infinite porrectas non eſſet infinitum. 610.b
Lineæ viſuales quæ dicantur. 331.c
In qualibet magnitudine ſunt actu infinitæ lineæ partiales, æquales vni certæ. 611.d

Lumen.

An luminoſum ſingulis inſtantibus nouum lumen producat in corpore, ad quod paulatim accedit. 482.c
Lumẽ educitur de poteſtate ſubiecti. 282.b
Lumen gloriæ non educitur de potentia intellectus. 279.e

Magia, & Magi.

Magia duplex. Altera dæmonum commercij inauſpicata, quæ eſt artis abuſus: altera vere ars. 30.b
Magiæ naturalis artificio multa opera miranda effici poſsunt, abſque interuentu dæmonum. 30.a. & 320.a
Magi Pharaonis veros ſerpentes exhibuere. 319.c
Magi quõ feras & homines excãtent. ibid.d

Magnitudo.

Quælibet magnitudo Mathematice ſpectata eſt diuiſibilis in partes infinitas. 123
In quauis magnitudine ſunt actu infinita pũcta. 608.b
De terminis magnitudinis & paruitatis. 150.a

Materia.

Materiæ definitio enodatur. 224.c
Variæ appellationes materiæ. 227.a
Quibus argumentis probetur, dari in rebus Phyſicis materiam. 219.a
Materia eſt pura potentia. 229.a
Materia habet exiſtentiam propriam. 248 b
Materia eſt expers generationis, & interitus. 222.a
Materia non poteſt abſq; ordine ad formam cognoſci. 225.d
Materiæ cognitio adulterina. ibid.
Materiæ notio duplex. 224.b
Materiæ vis vtrum poſſit ab intellectu creato comprehendi. 82.d
Poteſt forma vniri diuinitus materiæ ſine quantitate, ita vt ex ijs reſultet compoſitum. 270.b
Materiam quo pacto etiam Philoſophus cognoſcat. 15.b
Materia nõ ex ſe diuidua, & extẽſa ſit. 134.a
Materia cur generationis & interitus cauſa perhibeatur. 236.d
Errores quorundã de natura materiæ. 230.a
Materia appetit formam. 234.c
An vt materia formam, ita forma materiam appetat. 236.e
Opinio Durandi, nullam materiam ſingularem, certam & definitam, pertinere ad eſſentiam Socratis. 227.e
Vtrum materia pertineat ad quidditatem cõpoſiti naturalis. 237.d
Materiæ duplex vnitas. 240.c
Materia quo pacto eadem in eodem homine tota vita perſeueret. 243.c
Materia poteſt diuinitus abſq. omni forma ſubſtantiali conſeruari. 250.a
Non creauit Deus a principio mundi materiam abſque omni forma ſubſtantiali, vt quidam putarunt. ibid.b
Materia eſt ſubſtantia poſtremæ notæ. 629.a
Non poteſt a Deo produci aliqua ſubſtantia deſpicatior, quam matheria prima. ibid.b

Mathematica.

Mathematica, vna è partibus contemplatricis Philoſophiæ. 10.e
Mathematicarum artium præſtantia, & certitudo. 54.c
Mathematicas diſciplinas cõſtituit Plato in naturalium, & diuinarum interſtitio. 49.e
Mathematica abſtractio. 48.b
Mathematicæ quod genus cauſæ conſiderẽt. 67
Mathematicæ inter alias ſcientias quem locum ſortiantur. 46.c. & 52.e
Quæ ſint pure Mathematicæ, quæ mediæ. 310.c
Cur vna tãtum ſit Phyſica, & vna prima Philoſophia; mathematicæ plures. 13.d

Maxi-

Maximum & minimum.
Diſceptatio de Maximo & minimo, in qua agitur de terminis tam magnitudinis, quam paruitatis, rerum tam viuentium, quam vitæ expertium. 150.a
Medicina.
Medicina vtrum ſit contemplatiua, an practica. 35.e
Vtrum ſit pars phyſiologiæ. 37.d
Medicina & Philoſophia medentur: illa corpori, hęc animo. ibid.e
Vbi deſinit phyſiologia, inde medicina incipit. ibid.
Subiectum Medicinę. 37.c
Conuenientia inter Medicinam & Phyſiologiam. 38.a
Cur quædam Medicinæ pars dicatur theoretica, alia practica. 36.e
Meliſſus quo ſenſu dixerit omnia vnum eſſe. 199.d
Metaphyſica.
Metaphyſicæ præſtantia. 54.c
Metaphyſica ordine doctrinę vltima, dignitatis prima. 48.c
Vna tantum eſt Metaphyſica, non plures, vt quidam putarunt. 10.a
Metaphyſica non cõſiderat particulatim omnium rerum eſſentias. 18.b
Metaphyſica quo iure interdum ea, quę in materiã diuerſa ſunt, cõtẽpletur. ibid.d
Monſtrum.
Quid ſit monſtrum. 497.d
Monſtrum quot modis accidat. 499.a
Monſtra in mari cur frequentiora. 500.b
An monſtroſũ aïal, ꝙ ſimplicia mẽbra gemi nata hẽt, vnum animal ſit, an plura. 502.e
Homo magnitudine perdicis. 500.e
Vtrum gigantes abſolute monſtra cenſeri debeant. 503.a
Opinio, nullo pacto obuenire monſtra e cœleſtium corporum influxu. ibid.e
Monſtrum an natura intendat. 504.b
Mõſtra quas ob cauſas intendat Deus. 505.e
Num ex humana & belluina ſpecie homines naſcantur. 502.b
Moralis ſcientia.
Moralis ſcientia, vna e tribus partibus philoſophię vniuerſim acceptæ. 4.e
Moralis ſcientiæ neceſſitas. 5.e
Moralis ſcientia doctrinæ ordine poſterior naturali. 47.c
Ad moralem ſciẽtiam e raſtulit Socrates omnem philoſophiam. 16.c
Cur iuuenes non ſint idonei auditores moralis ſcientiæ. ibid.
Multa ex naturę fontibus ad moralem ſcientiam neceſſario petenda ſunt. 47.d
A philoſophia ad iuris peritiam eſſe progrediendum docuit Plato. 46.c
Motus.
Motus cognitio quanti ſit momenti in Phyſiologia. 507.
Motus variæ definitiones. 519.a
Præcipua motus definitio accurate explicatur. ibid.d
Motus analogum. 528.a
Multiplex conſideratio motus. 529.c
Motus, qua motus, ens incompletum. 527.e
Motus quaſi vita quædam dicitur. 509.
Motus cur Pythagoricis non ens. 521.b
Motus cur ἐντελέχεια appelletur ab Ariſtotele. 524.a
Motus qua conſideratione ad quam categoriam pertineat. 530.b
Motus non eſt forma, ſed eius fluxus. 520.e
Motus non eſt eſſentialiter continuus, eſt tamen eſſentialiter ſucceſſiuus. 526.e
Motus inter aſſertiones entis mobilis principem locum obtinet. 46.a
Secundum Ariſtotelem omnibus corporib. ineſt propenſio ad motum, non tamen omnibus ad quietem. 304.b
Motus omnes comparatione materiæ naturales ſunt. 306.a
Motus localis inhæret in re mota. 967.d
Mouentium quædam mouent motu proprio, alia metaphorico. 449.d
Mundus.
Antiqui mundum animal fecere. 203.d
Mundus vt diuinũ archetypũ imitetur. 33.c
Academici duplicem mũdum poſuere; alterum Archetypum & intelligibilem, alterum ſub ſenſus cadentem. 20.d
An Deus mundum alium perfectionem condere potuerit.
Natura, & naturale.
Eſſe per ſe notum, dari naturam. 295.298.
Opiniones veterum Philoſophorum de natura. 299.c
Multiplex naturæ ſignificatum. 297.a
In naturę definitione comprehenditur natura corporum cœleſtium, contra Plutarchum, Mag. Albertum, & alios. 303.e
Naturę definitio particulatĩ enodatur. 301.e
Natura analogum. 300.a
Naturæ definitio an principio tantum poſſiuo-

no conueniat. 307.a

An natura ſit etiam principium generationis. 308.a

Natura ars Dei. 312.b

Naturæ ſimia ars. 314.c

Natura vniuerſalis, & particularis. 298.a

Cur humanitati non conueniat definitio naturę. 302.e

Forma magis natura, quam materia. 295.

Opus naturæ, opus intelligentiæ. 484.e

Diuerſi fines,quos natura ſpectat. 482.b

Natura in minimis tota. 481.c

Refelluntur qui naturam nullo fine agere putarunt. 479.e

Repugnat, dari naturam abſque ſuppoſito. 252.d

Quo ſenſu dicatur natura eſse ad vnum determinata. 312.a

Naturę opera vtrum ars moliri queat. 317.e

Cur natura communis extra ſingularia exiſtere non poſſit. 252.c

Naturalia quomodo ab arte factis differant. 306.a

Naturale & violentum quibus motibus reperiantur. 267.d

Naturale, & ſecundum naturam, quo differant. 293.294.

Numerus.

Cur formę dicanẽ eſse ſicuti numeri. 628.d

Quantum Pythagorici numeris tribuerint. 205.c

De numero denario. ibid.

Infinitos numeros cognoſcit Deus, etſi nullum certum infinitum. 623.d

Numerus ſit ex diuiſione continui. 599. 600.

Obiectum.

Obiecta comparatione actuum ad quod cauſæ genus pertineant. 251.d

Scientiæ diſtinguuntur per obiecta. 10.a

Obiectum, ſubiectumve Phyſiologię. 38.c

Opinio.

Actus ſcientiæ & opinionis cur non poſsint in eodem intellectu ſimul cohærere. 85.e

Opiniones Philoſophorum de principijs. 199.d

Opinionibus,non ſcientia, contineri omnia aiebat Pythagoras. 20.b

Ordo.

Ordo diuinum quid in natura. 63.

Ordo doctrinæ & dignitatis inter diſciplinas. 46 e. 52.e

De ordine doctrinę & inuentionis proprię. 71.72.

Quantum decoris afferat rebus ordo. 63

Rerum ordo & conſeruatio, finis naturæ. 479. b

Ordo rerum naturalium teſtatur eas agere gratia finis alicuius. 469.470.

Ordo rerum, quæ in contemplationem veniunt,triplex. 5.e

Parmenides.

Diſputatio Ariſtotelis aduerſus Parmenidẽ & Meliſsum. 136.137.

Parmenides an ita ſenſerit de vno, vt eius verba præ ſe ferebant. 199.d

Partes.

Totum a partibus an diſtinguatur. 123.a

Partes entitatiuas habet ſubſtantia ſine quãtitate. 137.a

Phantaſia.

Phantaſia num percipiat ſubſtantiam. 110.d

Phantaſia an ſit eiuſdem ſpeciei in omnibus brutis. 495.b

Phantaſiæ brutorum nullæ congenitæ ſpecies. 494.b

Phãtaſia brutorum vt cauſarum naturalium impreſſione moueatur. 491.d

Philoſophia, & philoſophus.

Philoſophiæ & Philoſophi nomen a quo inuentum. 1.b

Philoſophiæ multiplex notio. 2.c

Philoſophiæ definitiones variæ. 1.d

Philoſophiæ diſtributio, qua diuiditur vniuerſa. 4.c

Qua diuiditur ea, quæ in contemplatione verſatur. 6.c

Philoſophiæ obſcurandæ rationes diuerſæ apud antiquos. 68.e

Philoſophia ex admiratione orta eſt. 3.b

Philoſophia mortis contemplatio. ibid.c

Philoſophia cui comparetur. 30.d

Philoſophiæ Ariſtotelica diſtributio. 57.b

Prima Philoſophia cæteris artibus præſidet. 18.c

Cur ſit prima philoſophia. 43.d

Philoſophos veteres cur interdum coarguat Ariſtoteles,ob verba tantum. 202.b

Philoſophi multa e diuinis literis hauſere. 201.b

Philoſophicum ingenium rerum eſse oportet,non verborum. 42.b

Phyſica,Phyſiologia, Phyſicus.

Phyſicæ nomen interdum comprehendit omnes ſcientias contemplatiuas. 4.a

Subiectum Phyſiologiæ. 38.b.

partitio

Partitio Phyſiologiæ apud Ariſtotelem. 57.e
Phyſiologiæ comparandę duplex via. 71.72
Phyſiologiam non inchoari a libris de Cœlo. 61.a
Phyſiologia quem doctrinæ ordinem ſortiatur. 46.c
Quem dignitatis. 52.e
phyſiologia eſt proprie ſcientia. 12.c
phyſiologia eſt ſcientia contemplatrix. 33.d
phyſiologia cur vna, Mathematicæ vero plures. 13.c
An ad Phyſicum pertineat, diſputare de cauſis. 287.288.
Diſcrimen inter Phyſicum & Mathematicum. 227.228.
Conſideratio animæ rationalis, quomodo ad Phyſicum pertineat. 44.e
phyſicus omnia cauſarum genera conſiderat. 67.68.
An per omnia demonſtret. 73.d
phyſicus quatenus agat de ſubſtantijs materiæ expertibus. 18.e

Plato & Platonici.

platonis multa reconditaq; doctrina. 56.e
plato diuinarum rerum cognitione Ariſtoteli anteponitur. 58.d
Credidit Plato, conſignatas eſſe noſtris animis a principio intelligibiles rerum formas. 24.b
platonis conſuetudo in diſputando. 56.d
plato in ſententia de principijs varius. 206.c
plato poſuit duo infinita. 473.474.
platonis ideæ. 27.e

Porphyrius.

Error Porphyrij de imaginibus Aſtronomicis. 30.a
Opinio eiuſdem circa definitionem naturæ. 304.a
De ratione & oratione brutorum. 487.d

Potentia.

potentia Dei duplex, ordinaria, & extraordinaria. 423.d
An recte concedatur aliquid eſſe, quod diuina potentia fieri non poſſit, late diſſeritur. ibid.d
Vnde proueniat, vt aliquid diuina potentia effici queat, nequeatve. 426.e
potentia materiæ pertinet ad eius eſſentiā. 229.b
Quæ conditiones requirantur, vt forma dicatur educi de potentia materiæ. 281.a
De potentia naturali, obedientiali, neutra, & violenta. 278.e

Practicum.

Quæ ſcit ſcientia practica. 33.d
Dialectica, ars practica. 36.e
Moralis ſcientia, practica. ibid.d
Medicina, ars practica. ibid.e
Quædam Magia eſt ars practica, etſi aliquo modo dicatur pars phyſiologię. 30.b

Principium.

Principium, cauſa, & elementum, an differant. 67.68.
Num principium & cauſa reciprocentur. 177.c
Aliter Græci, aliter Latini, cauſæ notionem vſurpant. 178.a
Principiorum definitio explicatur. 179.d
Vtrum Ariſtoteles omnium rerum naturalium principia definierit. 182.e
principium nec formaliter, nec denominatiue ſumptum, eſt quid vniuocum. 178.d
Vtrum prima contraria ſint rerum naturalium principia. 183.e
principia quomodo contraria ſint. 186.b
principia non poſſe eſſe infinita. 187.188.
An rerum naturalium principia ſint tria, late diſquiritur. 199.a
principia rerum naturalium tria. 207.a
Qui vnum fecere. 203.a
Qui multa, partim finita, partim infinita. 204.c
Quo ordine dicatur principium de tribus principijs rerum naturalium. 208.c
Principiorum coniugationes ex pythagoreorum diſciplina. 205.c
Contra eos, qui principia negant, non eſſe diſputandum. 123.124.
Ad illud principium, impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe; ſit primo cognitum. 101.e

Priuatio.

Priuatio an ſit ens. 253.d
An ſit principium rerum naturalium. 257.b
Priuationes quo pacto dicantur in rebus eſſe. 256.a
Priuatio quo ſenſu dicatur principium per accidens. 258.c
Priuatio formaliter ſumpta, eſt in rebus ſeclusa notione intellectus. 255.a
priuatio cur malefica dicatur. 256.c
Priuationes quo pacto ordinentur a Deo. 256.a
Veriſimilius eſſe, dari proprios conceptus priuationum. ibid.e

pro-

Proportio.
Proportio magna rerum conciliatrix. 268.b
Pulchritudo.
Pulchritudo vniuerſæ naturæ. 473.474.
Pulchritudo formę, quam materia appetit. 234.c
Punctum.
An ſint actu puncta infinita in linea. 608.b
Pythagoras, & pythagorei.
Pythagora auctore Sophiæ in philoſophiæ nomen mutatum. 1.b
Pythagorica palingeneſia. 613.b
pythagorei quam obſcurandæ philoſophiæ rationem inierint. 83.d
pythagorei quantum numeris tribuerint. 205.c
Sententia Pythagoreorum de præſtantia numeri denarij. ibid.d
Pythagorei decem principiorum coniugationes effinxerunt. ibi.e
Qualitas.
Cur qualitas dicatur ſequi formam. 151.c
Qualitates naturales cur non poſſint in infinitum intendi. 164.e
An ſolæ qualitates ex omnibus accidentib. agendi vim habeant. 441.c
Qualitatum varietas quoad vim agendi. 443.c
Cur quædam qualitates pendeant in fieri & conſeruari ab agentibus, aliæ non. 263.c
Quantitas.
Quantitas conſideratur a Mathematico, a phyſico, & a primo etiam Philoſopho. 18.b
Quantitas cur dicatur ſequi materiam. 151.b.& 164.b
quantitas ex ſe nullis terminis coercetur. 164.b
Materia ſine quantitate habet partes ſubſtantiales, ſiue entitatiuas, non tamen extenſas, & ordinatim diſpoſitas. 136.c
Quies.
Quies biſariam accipitur, & quo pacto motu præſtantior ſit. 46.a
Quietis nomine in definitione naturæ ſignificatam ab Ariſt. tam quietem in termino a quo; quam in termino ad quem. 306 b
Quies cœli poſt diem iudicij an ſit futura cœlo naturalis. 304.e
Ratio.
Pro armis & veſtitu data hominibus ratio. 480.b
Rationis vſum in pueris quid demoretur. 108.c
Rationes ſeminariæ quæ ſint. 281.b
Rationem quidam brutis dedere. 487.c
Ratio cauſandi quid ſit. 380.a
Rationes cauſandi ſingularum cauſarum. 386.a
Relatio.
Relatio caret omni actiuitate. 445.c
Poteſt relatio vendicare cauſſalitatem finis. ibid.e
Relationes an educantur de potentia ſubiectorum. 283.c
Relatio noua realis nulla poteſt in Deum cadere. 363.e
Cur de relatione non ſit peculiaris ſcientia. 16.e
Relatio vnionis inter materiam & formam. 269.c
Res.
Res omnes conſeruantur a Deo in ſuo eſſe, alioqui mox in nihilum reciderēt. 395.b
Quęlibet res aliam ſe perfectiorem imitari nititur. 315.a
Per quos gradus, quibuſve modis res prodeant in lucem. 313.d
Quauis re creata poteſt effici a Deo alia nobilior. 627.a
Scientia.
An ſint tres ſcientiæ contemplatiuæ. 6.d
Scientiarum contemplatricium diſtinctio an ex triplici abſtractione a materia & a motu recte colligatur. 10.d
Sciētiarum varietas ab ipſa natura orta eſt, non a commoditate diſcentium. 9.e
Scientia quam Deus habet de rebus, vtrum ſpeculatiua ſit, an practica. 34.c
Cur ad vnam ſcientiam non pertineant omnia, quæ cognoſcuntur, naturali intellectus lumine. 31.d
Scientiarum dignitas & præſtantia non ex neceſſitate æſtimanda. 54 a
Actus ſcientiæ & opinionis cur ſimul in eodem intellectu non cohæreant. 88.a
Scientiarum regina Metaphyſica. 54.c
Quem ordinem tam doctrinæ, quam dignitatis, inter ſe habeant ſcientiæ. 46.c 54.a
Singulare.
Singulare an ſit primo cognitum. 103.d
Singulare accidentis, an ſubſtantiæ prius cognoſcatur. 110.c
Singularia contenta ſub eadē ſpecie infima, non ſunt alia alijs nobiliora ſecūdum gradum

dum ſuæ particularis eſsentiæ. 379.a
Vnde oriatur maior perfectio operādi in ſingularibus eiuſdem infimæ ſpeciei. ibid.
Progreſſum in infinitum in ſingularibus cauſis per ſe, non tamen eſſentialiter ſubordinatis, poſuit Ariſtoteles. 83.b
Quo pacto actiones & effecta ſingularia a Deo, quo ad ſingularitatem, præfiniantur. 318.b

Socrates.

Socratis modeſtia commendata. 24.b
Socrates vniuerſam philoſophiam ad mores inflexit. 16.c
Ad Socratem complures philoſophantium ſectæ dogmata ſua referebant. 56.c

Species.

Vtrum natura ſpecies in infinitum moliri queat. 82.b.605.b
Quilibet ſpecie poteſt Deus aliam in infinitum perfectiorem producere. 628.a
Species ſunt ſicut numeri. ibid.c
Non poteſt ulli ſpeciei nouus addi gradus eſsentialis perfectionis. 629.a
Opinio negans ineſse intellectui ſpecies intelligibiles rerum ſingularium, magis Peripatetica. 106.c
Singularia inflexa potius quam reflexa cognitione a nobis intelliguntur. 110.b
Species non habent inter ſe ordinem eſſentialem. 90.c

Speculatiuum.

Scientiæ ſpeculatiuæ tripartita diuiſio. 6.d
Speculatiuæ ſcientiæ contemplatricibus excellunt. 54.c
Phyſiologia eſt ſcientia ſpeculatiua. 33.d
Speculatiuas ſciētias diſtingui per diuerſas abſtractiones a materia, & a motu. 10.d
Medicina non eſt ſpeculatiua. 35.c
Neque moralis ſcientia. 36.d
Neque Dialectica. ibid.

Subiectum.

Nulla ſcientia probat ſuum ſubiectum. 44 d
Subiectum metaphyſicæ. 42.a
Subiectum phyſiologiæ quodnam ſit. 38.c
Commune ſubiectum octo librorum Phyſicæ auſcultationis. 62.a
Subiectum ſingulorum librorum Phyſicæ auſcultationis. ibid.c
Scientiæ diſtinguuntur per ſubiecta. 9.d

Subſtantia.

Subſtantiæ productionem an accidentia attingant. 431.b
Subſtantia an cadat ſub notionem internorum ſenſuum. 112.a
Subſtantia cognitione poſterior accidentibus. 110.d
Nulla ſubſtantia eſt immediatum principiū ſuæ operationis. 438.c 440.a

Terra.

Terræ encomium. 477.b
Terræ benignitas & beneficentia. 362.c
Terra in mundi medio ſita. 363.b
Terra animantis ſpeciem præ ſe fert. 315.a

Totum.

Totum aliud vniuerſale, aliud actuale. 83.d
Horum cognitio quo pacto ſe habent. ibid.
Totum an re ipſa diſtinguatur a ſuis partibus, late diſſeritur. 125.a
Diſcrimen inter totum per ſe, & totum per aggregationem. 132.a
Num materia & forma vnitæ poſſint abſque toto conſeruari. 133.b
Num quæcunque in rebus creatis differunt re, differant quoque eſſentia; & num hoc de toto & partibus pronunciandum ſit. ibid.c

Triſmegiſtus.

Triſmegiſti ſententia de uia ad capeſsendā philoſophiam. 3.c
Triſmegiſtus docuit, omnia in Deo viuere & ſubſiſtere. 397.c

Vbi.

Vbi, eſt terminus motus localis. 568.e
Vbi, quidnam ſit. ibid.

Veritas.

Veritas quaſi centrum intellectus, in quod naturæ impulſu fertur. 175.176
Democritus veritatem in puteo demerſam querebatur. 20.d
Anaxagoras aiebat veritatem caligine circumfuſam. ibid.e

Violentum.

Violentum quid ſit. 378.c
Violenta potentia an dimitti debeat. 279.b

Viuens.

Res viuentes quibus terminis definiantur. 287.
Quibus terminis definiantur res non viuentes. 160.e

Vnio.

Vnio trifariam accipitur. 269.c
In morte Chriſti retenta unione partis humanitatis cum Verbo, diſſoluta eſt unio Verbi cum humanitate. 131.b

Vnio

Vnio inter materiam & formam quanta ſit. 267.a

Vt materia & forma inter ſe vnionem habeant, non opus eſſe medio vinculo interno. ibid.c

Vnitas.

Vnitas quinque modis ſumitur. 266.c

Vnitas cur dicta ſit radix oīum rerum. 201.a

Vniuerſale.

Quo ſenſu vniuerſale dicatur obiectum intellectus noſtri, cum tam vniuerſalia, quā ſingularia intelligamus. 109.b

Magis vniuerſalia cognitione diſtincta actuali, ſunt nobis notiora, quam minus vniuerſalia. 89.a

minus vniuerſalia cognitione cōfuſā tam potentiali, quam actuali, ſunt nobis notiora quam minus vniuerſalia. 97.a & 102.c

Cognitione diſtincta potentiali minus vniuerſalia ſunt notiora magis vniuerſalibus. 87.c

Xenophanes.

Xenophanes Colophonius omnia vnum eſse aſseruit. 199.c

Quid nomine unius reuera ſignificare uoluerit. 200.b

Xenophanem audiuit Parmenides Eleates. 201.b

Zeno.

Zenoni conceſſit Xenocrates, poſse magnitudinem in partes indiuiduas ſecari. 141. 142.

INDICIS VOLVMINIS PRIMI FINIS.

PROOEMIVM

IN OCTO LIBROS PHYSICORVM ARISTOTELIS,

De nomine definitioneque Philoſophiæ.

Horũ principes enumerat Plato in protagora.

QVi olim magnarum rerum intelligentia, & doctrina, cæteris præſtare videbantur, eos Græci ſophõ, ideſt, ſapientes nuncupabant. Verum hoc nomen, quòd ſpeciem arrogantiæ præſeferebat, ac multis erat inuidioſum, auctore Pythagora mutatum eſt, qui & ſe philoſophũ dici voluit, & philoſophiam primus appellauit. Cum enim apud Leontium regem Phliaſiorum docte, & copioſe diſſeruiſſet; rogatus ab eo quidnam artis profiteretur, aut qua potiſſimum in re ſapiẽs eſſet; reſpondiſſe fertur, ſe neque artem ſcire vllam, neq; eſſe (ſophons,) ideſt, ſapientem, ſed (ſic ſophon,) ideſt, amicum ſapientiæ. Placuit nouitas eius vocabuli, quòd & veterem ſapientum minueret inuidiam, & ſingularem teſtaretur ſapientiæ dignitatem. Atque hic Philoſophi, philoſophiæq; nomẽ late increbuit, nec ſolum a Pythagoreis, ſed etiam a Platonicis, & eorum æqualibus, poſteriſque omnibus communi fuit approbatione vſurpatum. Cuius rei meminit D. Auguſtinus 14. de Trinit. cap. 1. Clemens Alexandrinus 1. Stromatum, Iamblichus 1. de ſecta Pythagorica, alijque non pauci.

Philoſophi & philoſophiæ nomen a pythagora inuentum.

Lactant. lib. 4. c. 2. plut. 1. de plac. ca. 3. Cice. 1. & 5. Tuſc. q.

Porro philoſophiam non vno omnes modo definiere. † Quidã ita, philoſophia eſt amor ſapientiæ. Hæc tamen explicatio, vt aduertit Hugo Victorius 2. Didaſcalon c. 1. nominis etymologiã, non rei ſubiectæ naturam aperit: ſiquidem ſapiẽtia non in voluntate inſidet, cuius eſt amare; ſed in intellectu, cuius eſt intelligere, & ſapere. Quanquam & illud dici poteſt, idcirco philoſophiam amorem definiri ſapientiæ, quod excellens rerũ cognitio haudquaquam ſine amore conſtet. Quo ptinet illud ex libro de ſecretiore ſapientia ſecundũ Ægyptios, amor intelligentem comitatur, quia ſine hoc intellectus quaſi in ſolitudine atque ſilentio poſitus, nihil comprehendit.

† 1. Philoſophiæ definitio.

† Alij philoſophiam eſſe dixerunt, humanarum diuinarumque rerum cognitionem, & ſcientiam. Qui nomine rerum humanarum corporum concretioni obnoxias, ac nobis familiares, diuinarum uero, nullo materiæ nexu cohærentes, & in receſſu naturæ abſconditas intellẽxere. Vel, vt eſt aliorum ſententia, per res humanas, eas, quæ ad tuenda vitæ officia, & ciuilem ſocietatem pertinent, ſignificarunt: per diuinas autem, cæteras, quarum contemplatio philoſophorum a communi cœtu auocat, & reliquis mortalibus diuiniorem reddit. Et hæc quidem definitio, ſiue in Zenonis porticu, ſiue in Platonis Academia, orta fuerit, philoſophantium ſcholas maxime peruagata eſt; eamque refert Platone in Theeteto, & Phædone, Cicero libro 4. Tuſculanarum q. Philo Iudæus in libro de congreſſu quærendæ eruditioris gratia. Verum illa non ſingulis philoſophiæ partibus; ſed omnibus ſimul ſumptis conuenit. Non enim quælibet pars philoſophiæ humana ſimul, & diuina conſiderat.

† 2. definitio D. Damaſ. 1. phil. Senec. epiſto. 15. Cic. 2. Offic.

†3. definitio.

De hac definit. Clemens Alexã. 4. ſtromatũ. Philo Iud. in li. de mundi opif. Cice. 1. Tuſ.

† duplex mors.

Rurſus Plato in dialogo de ſapientia, A †hanc aliam inculcat deſcriptionem, quã ex Pythagoræ diſciplina manaſſe teſtatur D. Hieronymus in Apologia aduerſus Rufinum: Philoſophia eſt mortis contemplatio. Ea vero vt intelligatur, ſciendum eſt † duplicem eſſe mortem; vnam, quæ in abſceſſu animi a corpore cõſiſtit: alteram, qua mens in corpore adhuc manens, a malis cupiditatibus abducitur, vt vitiorũ ſoluta vinculis, cęleſtia & diuina meditetur. Enim vero, vt eſt a Socra- B te in Phædone diſputatum, nihil tã eſt hoĩ veritatis lucem cernere cupienti inimicum, quam corporis contagio, & voluptatis illecebra, quæ mentem concreta caligine offuſam, falſis decipit imaginibus, nec a ſenſuũ turba & colluuione ad mundi ſpectaculum, & ad rerum naturã perluſtrandam egredi ſinit.

Mercurij Trimegiſti ſnĩa, quo pacto philoſophandum ſit.

Vnde Mercurius ille, cui multiplex rerum ſcientia Trimegiſti nomen dedit, eũ, qui ad Philoſophia aſpirat, in Aſclepio hortatur, vt C corpus, quo ad fieri poſſit, quaſi veſtẽ deponat, exuatque hoc inſcitiæ indumentũ interitus vinculum, viuam mortem, ſentiens cadauer, ductile ſepulchrum, domeſticum furę, qui dum blãditur, odit; dum odit, mentem ad terrenam fæcem deprimit, cænoque illigat, ne intelligentia cęlitus hauriat.

Philoſophi a cur mortis cõtemplatio

Qm̃ igitur hanc a corpore ſecretionem; quaſi mortem, appetere docet, eaque maxime gloriatur Philoſophia; D ab hoc tam præclaro munere, nunc mortis contemplatio; nunc ſolutio animi a corpore; alias mortis affectus, ſeu conſuetudo moriendi dicitur. Plura in hanc ſententiam Xenophon lib. 4. de dictis Socratis, Proclus in libro de anima, & dæmone, Alcinous in lib. de doctrina Platonis. Apuleius in lib. de Philoſoph.

Alias pręterea definitiones tradunt Philoſophiæ, Lactantius lib. 4. c. 2 Iuſtinus Philoſophus & martyr in dialogo cum Triphone, & alij. Sed ea nobis maxi- E me probatur quam D. Damaſcenus li. 4. ſuæ Dialecticæ, & Ammonius initio ꝑdicabilium ex veteribus, potiſſimumq; ex Ariſtototele 10. Metaph. c. 3. referũt, videlicet, † Philoſophia eſt cognitio rerum, vt ſunt.

† 4. definitio ex Ariſtotele potiſſimum deſumpta

Verba illa, vt ſunt, idem valent, atque per ſuas cauſſas, ſi eas habuerint. Sicut enim res, quarum cauſſæ inue- A ſtigantur, per cauſſas eſſe obtinent; ita ꝑcipi tunc dicuntur, vt ſunt; cum per eaſdem cognoſcuntur. Debere autem Philoſophiam cauſſas tenere inde conſtat; quia quẽadmodũ ex admiratione, ideſt, ex notitia effectuũ, & ignoratione cauſſarum, cæperunt homines philoſophari, hoc eſt, cauſſas inquirere, vt Plato in Theæteto, & 1. Metaph. c. 2. Ariſtoteles docet; ita par eſt eum perfecte Philoſophum, ſeu ſapientem indicare, qui cauſ- B ſorum cognitionem ſit aſſecutus. Accipitur tamen interdum Philoſophia ꝓ adũbrata, & imperfecta rerum intelligentia, vt apud Platonẽ in Cõuiuio, alias pro ſola prima philoſophia, vt apud Ariſtotelẽ 4 Metaph. c. 2. tex. 1. A nobis vero in progreſſu ſub ea notione, qua poſtremo definita eſt, quaque dicitur cognitio rerũ, vt ſunt, potiſſimum conſiderabitur.

De duplici Philoſophia diſtributione. C

Refert hãc diuiſionẽ D. Augu. lib. 8. de Ciui. Dei c. 4. Lact. li. 3. c. 13. Alcinous in lib. de doct. Pla. Iſido. ĩ li. de dial.

†1. Philoſophię partitio.

† A quib. celebrata.

VAriæ traditæ ſunt, apud antiquos Philoſophiæ diuiſiones, ex quibus duas, quæ celebriores habentur, quæq; ac præſens inſtitutum magis faciunt, ꝓtractabimus. Prima eſt, qua Philoſophia diſtribuitur in Naturalem, Moralem, & Dialecticam. Comprehendit autem hoc loco Naturalis (fuſo videlicet naturæ ſignificatu, vnde nomen habet) non ſolum D Phyſiologiam, ſed etiam Metephyſicã, & Mathematicas diſciplinas. † Porro huiuſmodi ſectio, de cuius auctore inter ſcriptores non ſatis conuenit, commendata fuit a Platone, vt teſtatur Alcinous in li. de eius doctrina c. 3. & Euſebius Cęſarieñſis initio li. 11. de paratione Euangelica, eandẽq; ſecutus eſt Ariſto. 1. Top. c. 12. Chryſippus, Eudromus, Xenocrates, & alij quorũ meminit Laertius in vita Zenonis poſt Plutarchum 1. de pla. c. 1.

† Qua rõne cõprobetur.

Lege Pla. in Gorgia & Theęteto.

E Qđ vero hac partiendæ Philoſophiæ ratio apta ſit, & perfecta, hunc in modũ oſtendi poteſt. † Philoſophia ad humanã felicitatem dirigitur. (Vt enim D. Auguſtinus lib. 19. de Ciui. Dei c. 1. ex Platone aſſerit, Philoſophãdi cauſſa nulla eſt homini, niſi vt beatus ſit) humana autẽ felicitas, teſte Ariſtotele ca. 7. & 8. primi lib. Eth. ad Nicomachũ, partim in actio-

ne virtuti conſentanea; partim in contẽplatione veritatis ſita eſt. Oportet ergo aliquam dari ſcientiam, quæ honeſti rationem contineat, & ad vi tutem, morũque probitatem erudiat; hæc vero Moralis eſt Philoſophia: item aliam, quæ abdita naturæ myſteria ſcrutetur, & in ſolius veritatis cognoſcendæ ſtudium incumbat; atq; hæc Phyſica dicitur. Dein de huiuſmodi ſcientiarum adeptio, & vſus diſſerendo conſtant, qua in re ſæpe mens errore decepta hallucinatur. Statuenda eſt igitur tertia quędam ars, quę lucem præferat, ſolerterque prouideat ne veritatis locum falſitas obtineat; hęc autem Dialectica nuncupatur. Tot igitur numero ſunt philoſophiæ partes.

* Confirmatur. *Idem confirmat D. Th. initio Eth. ad Nicom. hac ferme ratione Præcipua cura ſapientis circa ordinem verſatur, ſiquidem, vt ex c. 2. libri primi Metaph. conſtat, ad ſapientem maxime pertinet ordinare, *ordo autem rerum, quæ in Philoſophiæ cõſiderationem veniunt, triplex eſt. Primus, quem ratio nõ efficit, ſed inſpicit tantum, atque expendit, cuiuſmodi eſt rerum Phyſicarum ordo. Secũdus, quem ratio ſibimet ipſa exhibet, cũ notiones ſuas, & effata inter ſe ordinatim diſponit. Tertius, quem ratio voluntati præſcribit, vt illa probe inſtituta rectũ, atq; honeſtum proſequatur. Primus Naturalem, Secũdus Rõnalem, Tertius Moralem ſcientiam requirit. Nõ igitur aut pluribus eget, aut paucioribus partibus contenta eſſe poteſt Philoſophia.

* Triplex ordo rerũ.

*Illuſtratur ſimilitudinem. *Euſdẽ tripartitæ varietatis rõnẽ ſimilitudine quadã D. Aug. explicat, partim li. 8. de Ciui. Dei, c. 4. partim lib. 11. c. 25. ad hunc fere modũ. Quẽadmodum tria ſunt, quæ in quolibet artifice, vt aliquid efficiat, ſpectãtur; Natura, doctrina vſus: quorũ primũ ingenio; ſm ſcientiã, tertium fructu dijudicatur: ſic triplex a Philoſophis inueniri debuit diſciplina. Naturalis, pp naturã, Rationalis, pp doctrina, Moralis, pp vsũ. Et qm homo ita ꝓ creatus à Deo eſt, vt per id. qd' in ipſo præcellit, attingat ad id, ꝙ cunctis excellit: per huiuſmodi tripartitam ſcientiã attingit ad vnum, verum, optimũ Deum, ſine quo nulla natura ſubſiſtit, nulla doctrina inſtruit, nullus vſus expedit. Sunt itaque, ex D. Augu. ſnĩa, hæ tres Philoſophiæ, tres veluti gradus, quib. pfecte ſapiens, aſpir ite celeſti aura, ſumma petit, & ad Dei ſimilitudine, ꝓpius euadit. Eaſdem quoq; apposite qs dixerit tria dona ſingularia, qb. humanæ mentes ad exemplum cæleſtis Hierarchiæ illuminantur, purgantͬ, perficiuntur. Enim vero Dialectica dũ artificio diſſerendi vera a falſis diſtinguit, animum affuſa luce veritatis illuſtrat. Moralis Philoſophia, dũ mores cõponit, & vitiorum fibras euellit, purgat. Naturalis dum altiori abd tarum rerum intelligentia, mentẽ exornat, pficit. Alias ad hanc rem adumbrandã ſimilitudines, ac rationes habes apud Philonem Iudæum in libro de Agricultura, & Laertium in Zenone Cittico. Vide ẽt Plotinum lib 3. Eneadis 1. de triplici aſcenſu ad mundum intelligibilem.

Ex doctrina D. Dionyſij 3. c. cœleſtis Hier. quã explicat D. Tho. 1. p. q. 106. art. 1.

* 2. partitio. Poſterior philoſophiæ diſtributio eſt, qua philoſophia, nõ vniuerſa, ſed ea tantum, quæ in contemplatione poſita eſt diuiditur, videlicet in Metaphyſica, phyſiologiam, & Mathematicas diſciplinas. Quia vero hæc partitio multas continet difficultates, quarum erit vtilis & iucunda explicatio de illa articulatim, & vberiori filo diſſeramus.

QVÆSTIO I.

Num contemplatrix Philoſophia, in Metaphyſicam, Phyſiologiam, & Mathematicam recte diuidatur.

ARTICVLVS I.

Non videri recte diuidi.

QVod tripartita illa contemplantis philoſophiæ diſtributio haud probe tradita ſit, hunc in modum videtur oſtendi poſſe. * Primum, Ariſtoteles c. 2. lib. 4. Metaphyſ. affirmat tot eſſe partes philoſophiæ, quot ſubſtantiarum genera: cum igitur Mathematica nõ ſub ſtantia, ſed quantitatem conſideret, conſtat non numerari eam ab Ariſtotele in partibus philoſophiæ. Deinde Plato in Amatoribus vbi veri legitimique Philoſophi adumbrat imaginem, eum tantum Philoſophi nomine dignum cenſet, qui in quæſtionibus de communis uitæ, & morum diſciplina, pertractandis excellat, ſolam ergo Moralem doctrinam, ve-

*1. arg. ex Ariſto. & Platone.

ram eſſe philoſophiam arbitratur.

2 Secundo. Quemadmodum in quantitate, eiuſq; affectionib. cognoſcẽdis Mathematica verſatur; ita aliqua dari ſcientiam oportet, quæ relationem, qualitatem, cæteraq; accidentia ſcrutetur: cum hæc non minus ſint intellectu difficilia, nec minus ob naturarũ diſſimilitudine, peculiare explicationem depoſcant. Sũt igitur multo plures philoſophiæ partes.

3 Tertio. Eſſentia entis mobilis ſicuti motum, cæteraſq; proprietates, quæ ipſam conſequũtur, origine antecedit; ita abſq; ijs cognoſci poteſt: atqui eo modo ſpectata non pertinet ad Mathematicũ, qui in ſola quantitate occupatur, neque ad primũ philoſophũ, qui abſtrahit cõſiderationẽ a materia, ſed neq; ad phyſicũ cum is nõ ſpeculetur natura ſine motu. Quærẽda eſt ergo alia ſcientia, quæ eſsẽtiã entis mobilis ita ſumptã conſideret.

4 Quarto. E contrario. Sufficit vna ſciẽtia ad ens in cõe, omneſq; eius partes cõtemplandas Igitur ſuperuacanea eſt ſciẽtiarum multitudo. Antecedens ſuadetur bifariam. Primum, quia ſicut omnia, quæ diuinæ reuelationis lumine cognoſcimus, ad vnam tranſnaturalem ſcientiam, nempe Theologiam, ſpectant; ita vniuerſa, quæ natiui luminis inſtinctu a nobis ſciuntur, ad vnam, eandemq; naturalem ſcientiam reduci poſſunt; cum vtrobiq; ſit par ratio. Secundo, quia cum oĩa, analoga vnitate, in ente vnum ſint; nihil impedit quominus vnius ſcientiæ medium cuncta ſortiatur. Quod ſi quiſpiam occurrat; ad fundandam arguendamve vnius ſcientiæ rõnem, non ſat eſse analogam vnitatem, propterea quod ſcientiarũ vnitas ab vnitate abſtractionum petẽda ſit, quæ abſtractiones, minimum, tres numerantur; cõtra id argumentũ infra poſitus iam ſic obijcitur.

5 †Quinto. Tres illæ principes philoſophiæ partes, Mathematica, phyſica, & prima Philoſophia, vel duæ earũ, interdum conſiderant vnam, eandemq; rem. Nõ ergo reſpiciunt diuerſas illas abſtractiones a materia, pene quas diſtinguunt tanquã ſcientiæ diuerſæ, ſi res eadẽ triplicẽ illam varietatem abſtractionũ nequaquã ſortiri poſse videatur. Antecedens oſtẽditur. Namque Mathematicus cõſiderat

†Tres philoſophiæ abſtractiones.

A quantitatem, vt notum eſt; eandem vero contemplari debet Metaphyſicus, †cum ſumma genera, q primaria ſectione ens diuidunt, contempletur: eãdem & Phyſicus, ſiquidem eſt vna è præcipuis entis mobilis affectionibus. Præterea phyſicus diſſerit de motu, deque oĩ ſubſtantia, q ortum, & occaſum ſubit; de eiſdem vero agit primus philoſophus, vt videre eſt apud Ariſtotelem li. 7. 8. & 12. Metaph. Denique primus philoſophus conſiderat

†Metaphiſicus conſiderat ſũma genera.

7. Metaph. c. 2. 6. 7. 8. 12. 17 & 8. metaph. c. 1. & 12. Metaph. c. 2.

B mentes a materiæ ſocietate abiunctas, de quibus etiam naturalis diſceptat, vt patet in 8. huius operis libro. perſpicuum ergo manet res eaſdem in diuerſis contẽplatis philoſophiæ partibus conſiderari, atque adeo ſub eadem abſtractione.

6. Sexto. plurib. modis contingit abſtractio a materia, quã trib. ergo ſuper eiuſmodi abſtractionem ſcientiæ diſtinguuntur; pluta erunt philoſophiæ membra, q tria. probatur antecedẽs. Enim vero cõia

C rerum oĩum attributa, q vocant tranſcendentia, itemq; ſumma genera, partim re ipſa in materia ſunt, partim extra illa; q abſtractio a trib. vulgatis differt, vt conſideranti patet. Deinde intelligẽtiæ, etſi materia phyſica prorſus vacent, cum tamen poſſint in ſe noua accidentia recipere, haud dubie participant adhuc poteſtate, ſeu, vt vocant, potentialitate, q genus quoddam eſt materiæ impropriè ſũptæ; vnde libro de cauſis propoſitione 9.

D dicuntur intelligentiæ habere ſuam. At Deus, Optimus, Max. vt qui ſit actus omnino purus, ab omni prorſus materiæ ratione ſeiunctus eſt; Aliam igitur vendicat abſtractionem ab ea, quæ intelligentijs conuenit, omnino d uerſam.† Quare alia de tranſcendentibus ſummiſque generib. alia de Deo, alia de cæteris metibus ſtatuenda erit ſciẽtia, neque hæc oĩa in vnam includi Metaphyſica poterunt; niſi ea, ſub vno nomine, multiplici triũ

E ſcientiarum varietate diſtinguatur.

† Materiæ proportione quadã, et rebus immaterialib. ineſt.

ARTICVLVS II.

Referuntur diuerſæ Auctorum ſententiæ, & quænam earum vera ſit, ſtatuitur.

IN hac quæſtione nulla fere apud veteres Peripateticos diſſenſio fuit. Sed enim

De his eſt Mirãdula

nus li. 13. de ſing. cer. ſect. 6 & 7. et in itio li. 14

A enim quorundam recentiũ Philoſophorum opinionib. agitata res eſt, & in contrarias partes diſtracta. *Sunt.n. qui contendant vnam duntaxat eſſe ſciẽtiam, q̃ totam entis regionem peruagetur omneſq; eius partes ſpeciatim, ac diſtinctè conſideret, a philoſophis tñ in tria illa vulgata mẽbra diſpertita fuiſse pp addiſcentium cõmoditatem; quia tã multa, tãque varia rerum genera in vnũ cõplicata ſimul addiſci non poterãt; Et his q dẽ

*1. opin.

B ſuffragatur quartũ ſuperioris articuli argumentũ. †Verũ hæc ſnĩa, & q a noua, & quia perexiguã probabilitatis ſpeciẽ p ſefert, nõ placet. Eſt vero noua, q a nulli vnq̃ philoſophorũ in mentẽ venit, ſcientias oẽs ad vnã reuocare. Qui vbicunq; de ſciẽtiarũ varietate differunt; de illis, vt de reb. natura, ſpecieq; diſtinctis loquuntur. Id qd tum apud cæteros videre eſt, tũ maxime apud Platonẽ in dialogo de regno, in Philebo, in Sophiſta, & 10. de

†Eius cõfutatio.

C Repub. Itemq; apud Ariſt. 1. Poſterioris Analyticæ c. 19. & 23. lib. 8. Top. c. 2. Primo de aĩa c. 1. & lib. 3. c. 8. ac ſæpe alibi. † Eſt ẽt huiuſmodi placitũ per ſe minus probabile, vtpote qd philoſophiæ ſplendore non mediocriter obſcurat, dũ eam in vnius confuſi corporis concretionem, quaſi in (emoiomerian) Anaxagoræ cõijcit, atq; illigat. † Deinde qui fieri pt vt tã ampla rerum ſylua, & tanta diſſidẽtiũ naturarũ varietas in vnius ſcientiæ com

† Obſcurat philoſoph. ſplẽdorem.

† Tollit diſcretã, & conſpicuam notitiã rerũ ſub ſcientias cadẽtium.

D prehenſionem veniat? Sane quidem pari ratione dixerit quiſpiam, virtuti omnium materiam, ſiue obiecta, ad vna tantum virtutẽ pertinere. Quo quid in Morali doctrina abſurdius? Præterea quod ſcientiarum diſtinctio non a ſola cõmoditate, ſed ab ipſa natura orta ſit, ex eo oſtẽdi poteſt, quia vt Ariſtoteles 1 Poſt. c. 23. & Plato in dialogo de furore Poetico, cæteriq; philoſophi paſſim docet, ſciæ per res ſibi ſubiectas & attributas,

E q̃ attributionis ſubiecta vocat, inter ſe diſtinguũtur, ad eũ modũ, quo potentiæ p obiecta. Cum igitur, vt eſt etiã cõis philoſophãtium vox, potentiæ, v.g. alendi, ſentiendi, intelligendi, eſſentiali inter ſe differant diſcrimine, haud dubie eodem inter ſe mutuò ſcientiæ diſſidebunt. Deniquc intrinſeca eſſe, & naturalem hac ſcientiarum diſtinctionem palam teſtã-

A tur, & principiorum, quib. ſingulæ vtuntur, diſſimilitudo: & modi contemplãdi, attingendique obiecta prorſus diuerſi.

†Altera eſt opinio quorundam, aientium præter illas tres Philoſophiæ partes dandas eſſe plures alias, ita vt Metaphyſica tres, minimum, ſcientias genere diuerſas ſuo nomine, & amplexu coerceat; vnam, quæ Deum contempletur, alterã, quæ de intelligentijs agat; tertiã, quæ de tranſcendentibus & generibus

†2. opin. q̃ etiã reijcitur.

B ſummis diſſerat. His fauet ſextum proximi articuli argumentum. Sed neque vere, neque Ariſtotelice loquuntur, vt in diſputationis progreſſu planum fiet.

†Tertia igitur ſententia a nobis amplectenda, eſt eorum, qui cenſent nec vnam duntaxat eſſe ſcientiam; nec plures Metaphyſicas: ſed vnam Metaphyſicam, Phyſiologiam vnam, Mathematicas plures; atq; has oẽs ſic eſſe inter ſe, & natura diſſimiles, & amplitudine diffuſas, vt

† 3. opin. veritati conſona.

C ex earum diſtinctione vniuerſa Philoſophia, aquæ in contemplatione verſatus, effloreſcat. †Hanc aſſertionem cõfirmat inprimis authoritas Platonis apud Alcinoum in libro de doctr. Plat. cap. 6. tum complura Ariſtotelis teſtimonia, vt 6. Metaphy. cap. 1. tex. 2. & lib. 11. ca. 6. quæ ſequitur D. Damaſcenus 1. cap. ſuæ Phyſiol. Boetius in lib. de Trinit. c. 2. Auicẽna 1. Metaph. c. 1. Algazellus initio ſuæ Phel. Ptolemæus in Almageſto li. 1 ca. 1.

D & communis ſchola peripateticorum.

† Philoſophorũ aſſenſu cõprobata.

Themiſtius, & Philoponus hoc loc. Euſtratius initio Ethi. D. Th. 11. metap. lec. 7. Alber. 1. meta. c. 1. Scotus 6. metaph. q. 1.

ARTICVLVS III.

Recte diſtingui inſpectricis philoſophiæ partes, pro varietate abſtractionum a materia, & a motu.

VT autem ueritas liquido appareat, obſeruandum eſt ex D. Thoma opuſc. 70. q. 3. art. 1. alijſque in locis, rei, quæ ſub ſcientiæ ſpeculationem uenit,

E duo quaſi attributa conuenire, vnũ merito intellectricis potentiæ, q̃ excolit, ac perficit, alterum ratione habitus ſcientiæ, quo attingitur. Ob priorem cauſam competit ei immateriale quidpiam eſſe; quia intelligendi vis expers eſt materiæ. Ob poſteriorem, non poteſt nõ certitudinem, & immobilitatem obtinere, quia ſcientia eſt de rebus neceſſarijs; non

Quæ ſit ratio abſtractionũ in ſciẽtijs.

In qõ. de veri. q. 2. ar. 6. ad . in pimo. Met. & li. 6. lect. 1. & initio huius operis.

A 3 ne autem

ne autẽ neceſſarium, firmum atq; immo- A
bile eſse oportet, ſi quidem id, qđ mo-
tum ſubit, qua tale, & eſse & nõ eſse p̃t,
vt li. 9. Metaph. c. 9. tex. 17. Ariſto. ait. Ita
vero neceſse eſt, vt oẽ id qđ ſub ſcien-
tiæ contemplationẽ cadit, aliq̃ ſibi a ma
teria, & a motu abſtractione vendicet.

Artiũ contemplãtiũ numerus quo pacto aſtruatur.

His aĩaduerſis iam hoc mõ inſtitutum
probabitur. Tot ſunt ſcientiæ contẽpla-
tiuæ, quot abſtractiones a materia & a
motu: hæ verò tres oĩno ſunt, ergo toti-
dem erunt contẽplatiuæ ſciæ. Maior pro B
poſitio ſuadet̃, q̃a haſce abſtractiones ne
ceſſario comitant̃ diuerſi mod. (ſcibilita
tes vocant) ſub q̃bus ſciæ res ſubiectas p
ſe attingunt, quiq; ſcientijs ipſis diſtin
ctionem pariunt. Vñ Ariſt. lib. 6. Metap.
c. 1. tex. 2 & lib. 12 c 6. & primo de aĩa c.
1. tex. 17. alijſq; in locis pro abſtractionũ
uarietate, ſcientiarum numerum conſti-
tuit; qđ ẽt feciſſe Platonem conſtat ex
ijs, q̃ tradit Alcinous in libro de eius do
ctrina c. 7. Minor uero propoſitio ex eo C
oſtenditur, quia datur una abſtractio a
materia ſenſibili ſingulari tñ; altera a
materia ſenſibili ẽt cõi, nõ re, ſed rõne:
tertia ab oĩ materia & re, & rõne ſimul.

Quæ abſtractiones, q̃bus ſcientijs commodẽtur.

Quarum prima ad Philoſophum Natura
lem pertinet, ſecunda ad Mathematicũ,
poſtrema ad Metaphyſicum. Enimuero
philoſophus naturalis conſiderat, v. g. ho
minem, vt ex aĩo conſtat, & corpore affe
cto qualitatibus ſub ſenſum cadentibus,
qđ materia ſenſibilis dr̃; nec tñ materiã D
ſingularem ſcrutatur, cum ſingularia nõ
per ſe ſpectent ad ſciam. Mathematicus
affectiones triangulorum, aliaq; id ge-
nus contemplat̃, quæ licet re ipſa in ma
teria ſenſibili hæreant; non ea tñ, quate-
nus in eiuſmodi materia ſunt, expendit.
Metaphyſicus in cognitione primæ cau-
ſæ, & intelligentiarẽ, atq; aliarũ rerum,
quæ neq. in materia conſiſtunt, neq. illã
in ſuo conceptu includũt, verſatur. Por
ro qđ de abſtractione a materia diximus
ſimiliter de ſeparatione a motu intelli-
gi debet. Liquet igitur tres eſse abſtra-
ctiones, atque adeo totidem inſpectricis
philoſophiæ partes, neque alias preterea
inuehere opus eſse; cum omnia, quæ in
ſcientiæ contemplationem veniunt, ſub
aliqua è tribus prædictis notionibus ab
intellectu percipiant̃. Atque hæc ratio a
D. Thoma loco citato breuiter perſtrin- A
gitur. porro autẽ in prædictis abſtractio-
nibus, licet interdum qđ re ipſa mobile
eſt, aut materiæ coniunctum non ut mo-
bile, neq; ut materiale expendatur, non
proinde tamen falſitas interuenit: ſiqui-
dem neq; rei, qđ non habet, aſcribitur,
neque qđ habet denegatur, ſed eam co-
gitatio duntaxat auocat, atque abſtrahit
ab eo, cui re ipſa coniungitur: in abſtra-
hendo autem, vt 2. huius operis li. ca. 2.
tex. 18. & 7. Metaph. c. 11. tex. 3. Ariſtote B
les docet, nec mendacium ineſt, nec er-
ror; quantumlibet vis abſtrahens, vnita
diuiſim, materialia ſine materia, mobile
ſine motu conſideret.

Lege D. Th. 1. p. q. 55. art. 1. ad 1.

ARTICVLVS IV.

Quod in mathematicis diſcipl nis, non vna tantum ſit abſtractio a materia.

C SEd nos cum triplicem a materia ab-
ſtractionem inculcamus, triplicem in
telligimus, partim ſpecie, partim gene-
re. Namque tametſi Phyſiologia, abſtra-
ctione ſpecie vnam, vnã item ſpecie Me
taph. habeat: Mathematicæ tñ vnã gene-
re, ſpecie duplicem vendicãt. Qđ vt pla
num fiat, haud ignorandum eſt biparti-
tam eſſe materiam, ſenſibilem nimirum,
& intelligibile. Materia ſenſibilis eſt ma
teria prima induta accidentib. q̃ ſenſum
D mouent. Intelligibilis vero quænã dica-
tur, controuerſum eſt. D. Tho. 1. p. q. 85.
art. 1. credit eſſe eandem materiam pri-
mam, ſpectata prout ſoli quantitati ſub
eſt. Cum D. Th. ſentit Ferr. lib. 2. huius
ope. q. 2. Sonc. in 6 Meta. q. 11. Alijs hæc
opinio non probatur. Nam cum Geome-
tra cõi philoſophorum voce dicatur, nõ
abſtrahere cognitionem a materia intel
ligibili; ſi materia intelligibilis eſſet ma
teria prima, iam conſideratio Mathema-
tica ſubſtantiam attingeret, quod negat
Ariſt. 12 Metaphyſ c. 8. tex 44. omneſq;
Græci interpretes partim 2. huius ope-
ris tex. 18. partim 1. de anima tex. 17. po
teſt quẽ id ex eo oſtẽdi, quia mathema
tici ſiue definiant, ſiue demonſtrent, nul
lam materiæ, aut alterius ſubſtantiæ mẽ
tionem faciunt. Et quidem merito, cum
Mathematicæ affectiones, eiuſmodi men
tione

Materia laxiori ſignificatu quo pacto diuidatur

tione haudquaq̃ indigeant, vtpote, quæ quantitati per ſe ſumptæ, abſq; vllo ordine ad ſubſtantiam, conueniunt, vt eſſe æquale, vel inæquale, eſſe diuiſibile, hr̃e proportionem, aliaq; eiuſmodi. Aſſerunt igit̃ hi auctores, intelligibilem materiã eſſe magnitudinem, hoc eſt lineã, ſuperficiem, corpus, diciq; materiam, pp ſimilitudinẽ, ſiue analogiam, q̃ cum materia prima habet: vt enim hæc, ſubſtantiales formas; ſic illa, accidentias ſuo modo recipit; intelligibilem vero appellari, quia B prout ad Mathematicum ſpectat; nõ ſenſu, ſed intellectu percipi poteſt. Hæc poſterior ſnĩa veriſimilior vr̃, q̃ ſecutus eſt Alex. Aphrod. 7. Metap. c. 10. ad tex. 55. imo & D.T. 1. Poſt. c. 23. aliiq; nõnulli.

Lege Vicomercatum c. 2. l. 2. huius operis. Themarã 1. de aĩa ad t. 17. Antoniũ Zimara ppo. 8. in theorematis.

Quib. ita explicatis ſtatuimus *Mathematicam abſtractionem non ſpecie vnã, ſed duplicem eſſe. Namq; res Mathematicæ vel cogitatione abiunguntur a materia ſenſibili tantum, vel ſimul ẽt ab intelligibili. Si priori modo, ad Geometrã C pertinent; ſi poſteriori, ad Arithmeticũ. Geometra enim, teſte Ariſtotele 2. lib. huius ope. c. 2. tex. 20. & 1. Rhe ad Theodectem c. 2. contemplatur affectiones magnitudinis; Arithmeticus autẽ circa numeri proprietates occupatur. * Ex quo planum euadit cur Mathematicæ plures ſint, phyſiologia vero vna, itemque vna Metaphyſica; videlicet quia harum quælibet vnam duntaxat, illæ duplicem vendicant abſtractionem. Ac nos hactenus D de iis tãtum Mathematicis egimus, quæ ſynceræ, puræque Mathematicæ dicuntur. Sunt vero præter has aliæ, quæ mixtæ nuncupantur, propterea quod inter Phyſiologiam, & pure Mathematicas mediæ ſint, earumque obiecta partim ad naturalem philoſophum, partim ad Arithmeticum, vel Geometram ſpectent, vt Muſica & perſpectiua. Numerus enim ſonorus, circa quem Muſica verſatur, ex parte quidem numeri, Arithmeticum E quidpiam eſt; ex parte ſonori, Phyſicũ. Qua de re Ariſtoteles lib. 2. huius operis c. 2. ibidemque eius interpretes, ad tex. 18. & 19. & lib. 3. ad tex. 71. De tota etiam diſtributione Mathematicarum artium agit Proclus in 1. Euclidis, Alcinous in libro de doctrina Plat. cap. 6. Hugo Victorius 2. Didaſ. c. 7.

* Mathematica abſtractio duplex.

* Cur Mathematicæ plures vna vere Phyſica, & vna itẽ Met.

Lege etiã Scaligerũ in exercitationib. exo. exer. 321. & 322.

ARTICVLVS V.

Aliquot dubitationum enodatio, quæ ſuperius dictis maiorem lucem affert.

A VT ea, quæ de abſtractionum varietate, & diſtinctione diſſeruimus, apertiora fiant, dubia quædam explicanda a nobis ſunt, quæ multis modis, recẽtium pręſertim philoſophorũ, in noſtra ſnĩa inexplicabilia videntur. In primis enim in B telligere ſe negant, quo pacto Metaphyſicus & re & ratione cõſiderationẽ auocet a materia, cum non ſolũ ea tractet, q̃ omnino extra materiam conſiſtunt, ſed etiam tranſcendentia, ſummaq; genera, quorum nonnulla partim inſunt, partim non inſunt in materia, vt ſubſtãtia, & qualitas; alia penitus in materiã ſunt immerſa, vt ſitus & habitus: imo cum ipſam quoque materiam primam contempletur, vt ex l. 7. Met. c. 3. conſtat.

C Hãc difficultatem vt expediamus, cõpertum eſſe debet, inter ea prædicata, q̃ ad primæ philoſophiæ ſubiectum directo, ac per ſe ſpectant, quædam eſſe purẽ Metaph. ideſt, quorum nulla pars ſubiecta ab alio artifice per ſe tractatur, vt intelligentiæ: alia non pure Metaph. qualia ſunt, q̃ in aliquib. inferiorib. materia implicantur, in quibuſdã non, vt ſubſtãtia, bonũ, vnũ, aliaq; id genus. Porro autem vniuerſa hæc in primæ philoſophiæ D tribunali re ipſa abiuncta a materia cenſentur, non eodem tñ mõ, ſed priora, q a nullam prorſus habent cum materia cõiunctionem, poſteriora, quia & illam in ſuo conceptu non includunt, & ſm ſe ſpectata, indifferentia habent, vt re ipſa extra eam reperiantur. Quã abſtractionem D. Th. 6. Met. c. 1. aliiq; nonnulli, ex Auicenna 1. ſuæ Metaph. c. 2. vocant abſtractionem ſm indifferẽtiam. Quærunt tñ aduerſę opinionis aſſertores, quid tã E dem cauſæ ſit, cur ea, quæ partim inſunt, partim nõ inſunt in materia, ab illa potius abſtracta, q̃ cum ea coniuncta cenſeantur; cum nulla videatur idonea rõ afferri poſſe, cur illud potius, q̃ hoc dicatur. Quib. reſponſum volumus, id non ſine optima ratione a nobis dici. Namque idem valet, prædicto mõ eſſe aliqd abſtractum a materia, atq; eſſe ad illam

Prædicata Metaphyſica q̃dã, partim ſunt a materia abſoluta, partim materia coniũgata.

Lege Sõc. 1 12. M. t. q. 1.

Quæſitũ.

Reſpõſo.

indiſferens, ſeu non eam ſibi ex ſe vendicare, vt loco citato D. Th. explicat. Quare vti vere affirmamus, aial ſm ſe indiſferens eſſe ad gradum rationalis, etſi re ipſa partim cum eo iūctum ſit quatenus in hoie continetur; partim ab illo ſeparatum, prout in bellua includitur: ita ꝓbe aſſerimus, ſubſtantiā abſtractam, ſeparatamve eſſe a materia, hoc eſt indeterminatam, atque indifferentē ad illam licet quadā ex parte materia vacet, prout videlicet in intelligētijs continetur, ex altera in eam ſit immerſa, quatenus in ſubſtantijs corpore præditis inuenitur.

Quod vero ad alia ſumma genera attinet, q̄ neq; ſimpliciter, neq; ſm indiſferentiam a materia ſeparata ſunt, ea nō abſolute, ſed quoad diuiſiuam cognitionem duntaxat, ad Metaphyſicū ſpectant, quatenus ad eū pertinet ens in ſuas partes generatim diſtribuere. Quo fit, vt, qa in ea partitione eiuſmodi quoq; genera occurrūt, de illis itidem cognoſcat, quatenus ea ad entis amplitudinē percipiendā requirit, q̄ cognitio imperfecta eſt, & quaſi perfunctoria. Eodem pacto cōſiderat ēt primus philoſophus materiā, qa in eam incidit, dum ens in actū & potentiam, cuius præcipuū ſignificatū materia eſt, diſpertitur. Itaq; ea, q̄ nulla ex parte extra materiā cohærent, non niſi obiter & quaſi ex accidente tractat Metaphyſicus, niſi forte prout ei, vt cōtoīum artificum ꝑſidi, ex offō incūbit ſcientiarū. Rē pub. conſtituere, ac tueri, & vnicuiq; diſciplinæ propriam, ac peculiarem materiā, in qua inſiſtat deſignare. Hac enim ratione pro ſuo iure, & dignitate extra metas proprij obiecti formalis libere excurrit, ut alibi explicatius dicetur. Ex dictis perſpicua relinquitur propoſitæ difficultatis ſolutio, quaſi præ oculis habeatur, ad cōplura dubia, quæ hac in re paſſim occurrunt, diluenda uſui erit.

materia quo pacto a metaphiſico conſideretur.

Quo pacto meta. materiam cōſideret, diſquirit Auerroes in digreſſ. ad te. 9. li. 7. metap. Ægidius in ꝓœmiū huiꝰ ope. Soc. 4. meta. qō. 15. Iandunus 12. met. q. 1.

*Alia quoq; dubitatio circa Mathematicas abſtractiones exiſtit, q̄ nō eſt a nobis ſilentio inuolnenda; uidelicet qui fieri poſſit ut Arithmeticus, & Geometra nō adhibeant in contemplationem materiā primā cum quantitas teſte Ariſto. 6. lib. Metaphy. c. 1. t. 1. alijſq; in locis, pēdeat quoad ſuū eſſe a ſubſtātia corporea, atq; adeo ſine materia intelligi nō poſſit. Sed occurrendum, non poſſe quidem quantitatem ſm ſuam eſſentiam, cognitione oībus numeris perfecta, abſq; explicito cōceptu naturę corporeæ intelligi. Verum ad Arithmeticā, & Geometricā diſciplinam non pertinere eiuſmodi quātitatis cognitionem. Non enim illæ numerorū & magnitudinum affectiones eo vſq; perſequuntur, vt eorum naturam enucleate explorent, atque adeo vt eſſentialem ipſorum habitudinem, ad materiam ſcrutentur. Id quod præter alios aduertunt philoponus, Themiſtius, Simplicius, & Auerroes, tum in 1. de anima ad tex. 35. tum alijs in locis, itemq; Alēſis in proœmio Metaphyſicæ, ſi eius eſt illud opus.

* Dubitatio circa abſtractiones Mathematicas.

Explicatio dub.

Lege de hac re diſſerentem M. Albertū 5. met. trac. 3. c. 2. Anton. Andr. 6. met. q. 3. Theophilū Zimarani. 1. de aīa ad t. 17. Anto. Zim. Theor. 7.

ARTICVLVS VI.

Diluuntur argumenta initio quæſtionis propoſita.

NVnc tandem argumenta, quæ initio quæſtionis adduximus, diſſoluenda ſunt. Ad primum dicendum: Ariſtotelem paulo preſſius eo loco philoſophiæ nomen vſurpaſſe, nimirum pro ea tātum ſcientia, quæ de reb. per ſe ſubſiſtentib. diſputat. platonem vero in amatoribus vel augendæ rei gratia per hyperbolem locutum; vel non ex ſuo ſenſu, ſed Socratis, quem in eo dialogo loquentem facit. Conſtat autem Socratē vniuerſam philoſophiam ad bene viuendi inſtitutum, moreſq; formandos inflexiſſe. Qđ certe non illius tantum, ſed aliorum quoque fuit de Morali philoſophia iudicium. Stoici namq; eā duntaxat philoſophiæ titulo ornabant. Vnde & ſapientiam, bonorum ac malorum ſcientiam, vitæque degendæ arte definiebant. Qua de re lege, ſi placet, Epictetum in Enchirid. cap. 67. & plutarchū in opuſculo, an ſeni gerenda ſit Reſp.

Socrates vniuersā philoſophiam ad mores inflexit.

Ad 2. Reſpondemus: qualitatem, relationē, cæteraq; accidentia, nō niſi ſub aliqua ē trib. illis abſtractionib. a philoſopho conſiderari, ideoque ad aliq̄ trium ſcientiarum neceſſario pertinet. Exēpli gratia colores, quia non niſi cum ordine ad ſenſibilem materiā ſpectantur, ad phyſicum pertinēt; trianguli, quia a materia ſenſibili, non vero intelligibili abſtrahuntur, ad Geometriam; ſcientiæ, qa

ſunt

ſunt liberæ a materia,ad Metaphyſicum. quod pari & mō de relationib. dicẽdum eſt.Nam verbi cā, inæqualitas inter duas angulorum ſpēs,negotij eſt Metaphyſici; proportio inter dnos numeros, Arithmetici; relatio calefacientis,ad rem q̃ calefit,Phyſici. Atq; ita inſpectis ijs quæ ſuperius diſſeruimus, non erit difficile ea, quæ in ſingulis categorijs cōtinētur, vni niq; ſcientię adiudicare. Si quis tñ argumento nondum ſatisfactū putet, contendatq; p̄ter quantitatē alia quoq. eſſe materialia accidentia,quorum, non ſecus ac quātitatis, cognitionē philoſophus a materia ſēſibili auocare queat,atq.adeo poſſe debereq.circa illa nouā ſcientiā a Phyſiologia, & Mathematicis diſtinctam verſari: is intelligat recto,eiuſmodi accidētia eo pacto cōſiderari poſſe admittamus; eā tñ cōſiderationē non tāti eſſe,vt vna aliqua ſcientia cum dignitate occupari in ea dēat. Secus vero in quātitate res hēt, quæ ob recondita fecunditatē multiplicitū affectionū, quas ſibi, prout a materia ſenſibili abſtrahitur, vendicauit,non vnā tantum,ſed plures peperit diſciplinas.

Contemplatio relationum quorum ſic artificum.

Vberior eiuſdem arg. explicatio.

Ad 3. negandum eſt, eſſentiā entis mobilis in ſe ſpectatam, & vt ſuas oēs proprietates origine antecedit,non pertinere ad phyſicum. Nec enim is propterea dicitur non ſpeculari naturam ſine motu,q̃ ipſam entis mobilis eſſentiam, in ſe ſumptam non ēt contempletur, ſed quia motū, qua motus eſt, a ſua conſideratione non excludit, vt reliquæ ſcientiæ; q̃n potius in eo inueſtigando, & explicando magnam ſtudij ſui partem collocat.

Ens mobile in ſe ſpectatū phyſicæ conſiderationis eſt

Ad 4. Negari debet antecedens propoſitio, & ad priorem eius confirmationem dicendum,ideo cognita diuinę reuelationis,fideiq. lumine, ad vnicam tranſnaturalem ſcientiam pertinere; cognita vero lumine naturali humanæ rationis, ad vnicā ſcientiam naturalē ſpectare non poſſe; qa naturale lumē intellectus nihil aliud eſt,quam ipſa facultas, viſque intelligendi, quæ ad actus ſcientiæ efficienter tm̄ influit, nec magis ad hoc quam ad illud intelligibile,ad vnam quā ad aliam intellectionem ex ſe determinatur. Quo fit, vt ab eo ſciētiarum vnitatem rite arguere nequeamus: at diuinæ reuelationis lumen haud ita ſe habet. In primis.n.non

Cur a natij lumine intellectus nō petatur ſcientiarum diſtinctio.

A eſt ipſa potentia, ſed cęleſti dono potentiæ infunditur, eamq. ad certos actus inclinat. Deinde non efficienter ſolum,ſed obiectiue etiam, atq. adeo formaliter,ad aſſentiendum concurrit,quatenus formalis ratio obiecti Theologiæ,quod dicitur reuelabile,ab eo lumine deſumitur,vt ab illo quod eſt ratio attingendi ea, quibus aſſentimur. Quia vero ſcientiarū vnitas, & diſtinctio a ratione formali obiecti petī dēt;ea vero rō formalis in ijs oīb. quę B hoc vitę ſtatu diuinæ reuelationis luce ſciuntur,vna eſt,ſicuti & vnū lumē a quo ducitur,fit vt vna tm̄ ſupernaturalē ſciētiam habeamus; Naturales uero plures. Ita liquet priori ratione,qua antecedens propoſitio confirmabatur,nihil concludi. poſteriori vero recte occurſum eſt.

Conſule c. in plogo ſent. q. 3. ad finem. Caiet. 1. p. q. 1. art. 3.

Ad 5. Negandum eſt prius pronunciatum,& ad eius confirmationem dicendū, Mathematicam, Phyſiologiam, & Metaphyſicam conſiderare quantitate. vnamquamq. pro rata parte ſui iuris, hoc eſt C ſub propria abſtractione,videlicet Mathematicā quoad nonnullas affectiones, quę quantitati abſolute & vt quantitas eſt,cōueniunt, cuiuſmodi ſunt æquale & inæquale,exuperantia & defectus,cōmenſuratio & proportio,atq. aliæ,quæ lib. 4. Metaphyſicæ c. ¦t. 5. ab Ariſt. numerantur. phyſiologiā, prout eſt entis mobilis proprietas, & oium ſenſibilium accidentium fundamentū Metaphyſicam,quia primus D philoſophus, ſaltem dum ens per decem gña partitur, in quantitatem incurrat ne eeſſe eſt. Ad reliquā partē eiuſdem argumenti pari rōne admitti debet,Metaphyſicum agere de ſubſtātia, quæ ortui,& interitui ſubiacet,itemq. de motu, non quaſi harum rerum naturas, vt propriam ac peculiarem ſibi materiam cōtempletur, ſed vel prout ad diuiſiua cognitionem ſubſtātiæ actuſve in cōe pertinent,vel(qđ etiā de quātitate dici poterit)ſcđm cōceptus E quoſdā generales: vel denique; qa ita fert cōis cura,qua prima Philoſophia cæteris artibus præſidet,vti ſuperius monuimus. Admittendum quoq. eſt, phyſicum nonnihil de ſubſtantijs materialibus attingere, non quaſi earum naturam in ſe ſpectatam ſcrutetur, ſed vt earum circa cœleſtium corporū motus efficientiam declaret, probetque non dari progreſſum infinitum

Qui artifices, qua varietatate, quā titatē ex pendant. Iandunus 6. Met. q. 3.

D. Th. 12. q. 66. ar. 5. ad 1. & li. 3. Met. lect. 4.

Subſtantias a materiæ ſocietate abiunctas quatenus Phyſiologia conſideret.

nitũ in ijs, quę ita mouent, vt ẽt moueantur. Itaq. licet ea, quæ in argumento adducuntur, non in vnam tantum Philoſophiæ partem cadant; haud ꝑpea exiſtimãdum eſt, id ſub eadem abſtractione contingere, aut confundi, permiſcerive in ſcietijs abſtractiones á materia; vt ea, quę diximus, attendenti manifeſtum erit.

Hac de re Auic. 1. Me. c. 1. Ægid. 1. de gen. q. 14. Iauel. 12. Met. Sonc. 12. Met. q. 1. Zimarra Theoremate 53. Scaliger exerci. 6. n. 3. Auerroes 12. Meta. ad tex. 5.

Ad 6. quid reſpondendum ſit, quod ad ſumma genera, & tranſcendentia ſpectat, ſatis iã conſtat. Quod tñ de Deo, & intelligentiis obijcitur, difficiliorẽ hẽt explicatum. Sed hunc in modum enodari põt. Cum abſtractio a materia diſtinctionem ſcientijs præſtare dicitur, materię nomẽ non tam ample ſumi debet, vt ad omnia, q̃ quoquo modo materiã ſapiunt, ſeſe fundat; ſed ita vt materiam duntaxat ſenſibilem, & intelligibilem comprehendat. Cuius rei cauſa eſt; quia vti ſuperius differuimus, ideo ſcientię per abſtractiones a materia diſtinguuntur, quia non feruntur per ſe in ſua obiecta, niſi prout illa á materia, aliqua ex parte, abiuncta ſunt: ea vero propterea abiuncta eſſe debent a materia, vt cum intellectu, quem perficiũt, ſuo modo conueniant. At clare patet, ad iſtiuſmodi conuenientiã conciliandã non oportere obiectũ ſcientiæ a potẽtialitate, quę aliquo modo materia dicitur, vindicari; cũ intellectus ab ea neutiq̃ alienus ſit, vtpote, qui ex ſua primęua rõne totus eſt ĩ potẽtia, non ſecus ac tabula, in q̃ nullum adhuc artificis manus colorem induxit, nullã imaginẽ impreſſit. Sic vero perſpicuũ euadit, etſi Deus ita a materia liber ſit, vt ẽt potentialitatem, q̃ Metaphyſicã materiam vocãt, ab ſe reſpuat; huiuſce tamen maioris abſtractionis gradum nõ ſat eſſe, vt alia de Deo, alia de intelligentijs inſtituatur Philoſophia, cũ eiuſmodi abſtractio non per ſe faciat ad ſcientiam.

Animus noſter á prima origine tabella non ſcripta.

Hac de re D. Th. 1. p. q. 1. artic. 1. & 3. l. 33. q. 1. ar. 2. Henric. Gan. 1. p. ſum. 2. 3. q. 3. & 4. Alenſ. 1. par. qu. 1. memb. 2. reliq. Dc. in prol.

Ex dictis nemo colligat, ſcientiam, quę de Deo habetur, prout ad eius cõtemplationem Theologus aſcendit, i. ſacrã Theologiam nõ eſſe a prima philoſophia diſtinctã. Re.n. vera diſtincta eſt, ſicuti & rõ formalis, q̃ illius obiectũ induit, & lumen, quo attingitur; quod lumẽ ſicuti cęleſtis numinis afflatu noſtris mẽtib. infunditur, ita abſtractionem a reb. circa quas verſatur, minime curat. Sed enim hæc diuina Philoſophia quẽadmodum antiquis Philoſophis nondum affulſerat, ita ab eis in ſcientiarum partitione omiſſa fuit.

QVAESTIO II.

Sit ne Philoſophia naturalis vere, ac proprie ſcientia, an non.

ARTICVLVS I.

Quid veterum nonnulli in propoſita quæſtione ſenſerint, & argumenta pro eorum opinione.

De Pythagor. Laertius in eius vita.

VEtus opinio fuit Heracliti Epheſii, & Cratyli eius diſcipuli (vt Plato in Theęteto, & 4. lib Metaphy. c. 4. teſtatur Ariſtoteles) philoſophiam Naturalẽ non eſſe ſcientiam; Idemq. cenſuit Pythagoras, qui omnem ſubtilitatis phyſicę cõprehenſionem opinionib. contineri aſſeuerabat. Socrates etiam cum prius ad arcana naturę inueſtiganda animum appuliſſet, rerum naturalium, vt ille aiebat, mutabilitate, & inconſtantia deterritus, ac q̃ in ijs nihil certo ſciri poſſe apud ſe ſtatuiſſet, ad Moralẽ philoſophiam ſe conuertit. * Iam vero nouæ Academiæ profeſſores non modo rerũ Phyſicarum ſcientiam negaban; ſed aiebant etiam res omnes incertas eſſe, & dubias, veritatemque ipſam, ſiue ꝑp naturæ tenebras quaſdam, ſiue ꝑp ſimilitudinem rerum, vel obrutã, vel cõfuſam latitate, adeo vt nihil verum cognoſci poſſet, ſed id tantum, quod eſt veriſimile. Atq. huiuſmodi placitum, vt D. Auguſt. lib. 3. contra Academicos ait, e Platonis fontib. Academici hauſerunt, ipſe vero Plato partim ab alijs antiquiorib. accepit, partim a Socrate præceptore ſuo, qui primum in naturæ obſcuritate, vti diximus, deinde in ijs etiam quęſtionibus quæ ad cõem vitam, & mores pertinent, eos, qui ſe ſcire aliquid dicerent, acuta vrbanitate irridebat. * Docebat igitur Plato duos eſſe mundos, vnum intelligibilem, in quo ipſa veritas habitet; alterum ſenſibilem, quem nos viſu, tactuq; percipimus, & in cuius contemplatione Phyſici verſantur: illum verum, hunc veriſimilem: de illo veritatem, de hoc opinionem generari. Quibus ſane verbis videtur Plato ſolam opinione Naturali Philoſopho conceſſiſſe.

Tertullianus in lib. de anima. De Socrate Theodor. in lib. de materia, & mundo. Xenop. l. 1. de fact. & dict. Socrat.

* De Academicis Cic. ĩ Acad. q. D. Aug. 19. de ciuit. De. ca. 4. & in lib. cõtra Acad.

De hiſce mundis Plotinus libro 4. Enn. 6. Ficinus ibidem & in cõuiuiũ.

* Mundi Platonici Plut. Eugubin. 3. de perẽni phi. ca. 8. Clemens Alex. lib. 5. Strom. Euſ. Cęſ. lib. 2. pp. Eu. c. 12.

Deniq. fuit hæc apud veteres peruagata de veritate querimonia, quod ita humanę

manæ mentis commercium effugiſſe videre ur, vt eã mortales nullo modo inuenirent, & in ea quærenda operam perderent.*Hinc Democritus, vt c. 3. lib. 3. ſcribit Lactantius, ipſam in puteo, cui fundus non eſſet, demerſam quærebatur; Anaxagoras circumfuſam caligine pronũtiabat; Empedocles anguſtas aiebat eſſe ſenſuũ vias, quib. cognitio animum intrat. Sic demum nonnulli antiquitatis Philoſophi ſuos non tam ſcire, quam neſcire docebãt auditores, eiſq. ſuadere nitebantur nihil certi, aut perſpecti haberi poſſe, præſertim in inueſtigatione phyſicæ veritatis. Nec vero deſunt argumenta, quibus hęc ſententia probari videatur.

Puteus Democri[t]icus.

[P]hiloſophorum [q]uidã in[ſ]citiæ ma[g]iſtri.

De his M. rãdul'a libr. 2. de Exam.

1. Argu.

Primum ſit. Scientia eſt habitus omnino certus, atq. adeo de reb. certis & perpetuis, vt docet Plato in Charmide, faturq. Ariſt. 1. poſt. c. 2. & 6. Eth. c. 3. aliiſque in locis: ſed philoſophia Naturalis non ita ſe habet. Non eſt igitur ſcientia. Probatur aſſumptio, quia Naturalis philoſophia conſiderat elementa, & ex ijs cõcreta corpora, quę paſſim gignuntur & intereunt, contemplatur ẽt cęleſtiũ ſphęrarum motus, ſyderum tactus, ſolis & lunæ eclypſim, atq. alia generis eiuſdem, quę neq. perpetua ſunt, neque dum exiſtunt, eundem ſemper ſtatum retinent. Corroboratur ẽt vis argumenti ex eo, q. a noſter intellectus in comparanda rerum ſcientia, dicitur conditionem abſtrahere a materię conditionib. & tpe; at ea, quę oriuntur, & occidunt, ſunt in materiam immerſa, & ſub temporis menſuram cadunt, ab eoque dependent, vt in 4. huius operis Ariſtoteles docebit.

2. argum.

Secundum. Oĩs vera, perfectaq. ſcientia rei ſibi ſubiectę naturam exploratam hẽt, alioqui neq. proprietates, quæ ab illa dimanant, pernoſcet, vt Ariſtoteles 6. Metaph. c. 1. tex. 1. aſſerit: ſed rerum natura conſtantium, de quib. Naturalis Philoſophus agit, ſolus Metaphyſicus eſſentiã penetrat, ut idem ait tum loco cit. tum 4 eiuſdem operis lib. c. 2. t. 5. Non eſt igitur Naturalis philoſophia uera perfectaque ſcientia. Dixerit fortaſſe quiſpiam, loqui ijs in locis Ariſtotelem, uel de eſſentia in cõe, qua eſſentia eſt, q̃ conſideratio ad Metaphyſicum pertinet: uel de eſſentia rerum materialium, non tota, ſed quoad prædicata quędã, tã reb. materialib. quã materię expertib. cõia: qualia ſunt ens, & ſubſtantia abſolute ſpectata. Horũ namq. prędicatorum cognitio Metaphiſici eſt propria. Verum hoc qui dixerit, non adhuc argumenti vim effugiet. Nam ſi ſubſtantiæ conceptum ſibi Metaphyſic. vindicauit cum nemo rei alicuius ad categoriam ſubſtantiæ pertinentis eſſentiam ſine conceptu ſubſtantiæ perfecte cognoſcat, ſit ut nullius entis naturalis eſſentiam Phyſicus perfecte aſſequi valeat, dũ ſe intra ſuos limites continuerit.

Ita D. Th. opuſc. 70. Sco. 1 pl. ſent. q. 1. Sonci. 4. Met. q. 12.

ité Met. q. 9. Iandunus 6. Metaph. q. 3.

3. argum.

Tertium. Philoſophus Naturalis contemplatur materiam ſenſibilem (vt Ariſtoteles aſſerit lib. 2. de ortu & interitu, c. 1. t. 6. & ex toto diſciplinæ phyſicæ progreſſu conſtat), atqui materia ſenſibilis eſt ens per accidens; cum non ſit aliud, quam materia prima affecta accidentib. quę ſẽſum mouent; de ente vero per accidens non eſt ſcientia, vt ex c. 2. lib. 6. Metaph. tex. 4. & ex cap. 7. lib. 11. patet. Igitur philoſophia Naturalis, ſaltem quoad hanc partem, non poteſt eſſe ſcientia.

4. Argu.

Quartum. Magia eſt pars phyſicæ, & tamen non eſt ſcientia; ergo neque phyſica ſimpliciter ſcientia appellanda eſt. Maior propoſitio probatur ex ipſa Magiæ definitione, quæ ita ſe habet; Magia eſt pars Phyſiologiæ, quæ ex mutua, & opportuna naturalium virium copulatione, docet opera edere extra omne admirationis captum. Minor ſuadetur, quia ut Ariſtoteles 1. Magnorum Moralium capit. 1. & 1. Eth. ca. 1. & 4. edocet, omnis doctrina eſt gratia boni alicuius, at Magia ad hominum perniciem inuenta eſt.

pro hac Magię definitione conſule. Victor. in relect. de arte Mat. q. 3. Celiũ li. 6. lect. anti. cap. 12. Iul. Scalig. 1 Exercit. Exor. Exer. 327

5. argum.

Quintũ. Phyſiologia, vt philoſophorum libros euoluenti planum eſt, multis erroribus ſcatet, multaque fidei Catholicæ repugnantia paſſim docet: vnde eſt illud *Tertulliani in lib. de hæreticorũ præſcriptionib. hæreſes à philoſophia ſubornantur: & illud D. Hieronymi in lib. aduerſus Pelagianos; oĩa hęreticorum venena de philoſophorum fontibus emanarunt: ac pulchre quidam noſtrorum a r, philoſophi patriarchę hæreticorum. Cum igitur ſcientiam a falſitate, & errore maxime alienã eſſe oporteat, non videtur quo pacto phyſiologia ſcientia dici poſſit.

Tertull. lib. cõtra Hermogenem.

6. argum.

Sextum pro Academicis hoc eſto. Omnis

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

nis noſtra cognitio initum capit a ſenſibus; ſenſus aūt, vt experientia docet, inani rerum ſpecie deluſi frequenter errāt. Igitur nulla certa cognitio ad intellectū peruenire pōt, atque adeo nulla eſt oīno ſcientia. Negant Peripatetici cōſecutionem, ſed probant Academici. Nā ſi ſenſus, qui nuntij ſunt, & interpretes veritatis, falſa denuntiāt, quo pacto intellectus verum a falſo diſcernet? aut quē veritatis iudicem adhibebit? Nunquid ſcīat ipſe oīs ſcientiæ a primęua ſua origine inops eſt, nec vllam habet a natura inditā veritatis notionem. Num alium? at aliorum oīum par conditio eſt. Multo igitur ſatius erit a rebus oībus aſſenſionem cohibere, quam cum erroris periculo quicquam aſſeue anter dicere, multoq; erit ſapientius nihil exiſtimare, quam falſæ opinionis naufragio animum committere ſapientis, præſertim in doctrina phyſica, cuius cognitio non ſolum a rebus, quæ in ſenſus cadunt, proficiſcitur, ſed ad eaſdem reciproca, viciſſitudine redit, & terminatur.

ARTICVLVS II.

Phyſicam eſſe uere ac proprie ſciētiā.

ETſi phyſicæ dignitas, & ad obtinendam ſcientiæ rationem perfectio, nō ſatis olim in confeſſo fuerit, ſiue rudiori ſeculo, infante adhuc, & balbutiente philoſophia, ſiue etiam poſtea, adeo inter ſe diſſidentib. pugnantib. philoſophātium ſectis, vt nihil ferè inter eos ulla de re conueniret, tū poſteaq̄ emortua illorum temporū pernicacia, philoſophia quaſi è fluct. bus emerſa portum tenuit; plana oīno res habita fuit & oīum conſeſſione conſenſuque firmata phyſicam in cœtu ſcientiarum eſſe collocandam.

De hoc philoſophātium diſſidio Plato in Sophiſta. Euſ. Cęſ. Lib. 14. de præpa. Euang. D. Aug. 18. de ciuit. Dei, c. 41 Tertull. in lib. de anima.

Sic igitur concluſio, phyſicam eſſe vere, ac proprie ſcientiam. Quæ probatur primum ex uulgata illa diuiſione, cuius ſupra mentionem fecimus, qua philoſophia, ſeu Sophia in phyſicam, Dialecticā, & Moralem ſcientiā diſtribuitur. Confirmatur ēt teſtimonio Ariſt. 3. li. huius operis c. 4. tex. 24. & 1. de partibus aīaliū c. 1. & 2 Met. c. 3. tex. 3. ubi philoſophiā naturalem ſcientiam appellat & 4. item Met. c. 5. tex. 23. quo in loco Heraclitum, & Cratylum cōtrarię partis defenſores

A inſcitiæ coarguit, ac plane confutat.

Neque aliud fortaſſis opinati ſunt magni illi philoſophi, quorum ſupra mentionem fecimus, præter tum Pythagoras, Socrates, & Plato. Veriſimile eſt. n. cū priores duo nihil, in phyſica ſaltem diſciplina, ſciri poſſe dictitabant, ſignificare eos voluiſſe, tā eſſe arduā ſapientiæ adeptionem, vt id, q̄ ſcimus, præ ijs, quæ ignoramus, nihil pene ſit. Vel ēt non tā ignorantiam fateri, q̄ ſcientiam modeſte diſſimulare cupiebant, * vt eorum inſolētiā coerB cerent, qui cum a vera & expreſſa ſapientia longe abeſſent, ſibi ſapientis nomen inaniter arrogabant. Quo in genere & Socratica modeſtia in primis cōmendata fuit, & illud Pythagorę laudatum, q̄ eius auctoritate; vt ſuperius retulimus, Sophi nomen in Philoſophi cōmutatum fuerit.

* Teſtatur id ex Heraclide Pontico Cice. 5. Tuſc. q.

De Platone vero * ut eius ſcripta teſtātur, haud dubium eſt, quin ſenſerit dari multarum rerum ſcientiam, & Naturalē philoſophiam in ſcientijs eſſe numeranC dā. Quanq̄ in hac aſſertione tum alia errata inſeruit, tum illud, q̄ noſtris animis, priuſquam concreti huius & terreni corporis domicilium ſubirent, innatas eſſe dixit oīum rerum intelligibiles formas, & quaſi conſignatas notione, eaſq. corporis ſocietate, tanq̄ hauſto obliuionis poculo, ſopiri, deinde accedente ſtudio, atq. ope phantaſmatum excitari. Itaque nullā denuo a nobis acquiri ſcientia, nec quicquam aliud eſſe diſcere, niſi recordari, ut D conſtat ex Menone, & Phædro, alijſque eius libris. Nam quod in Philebo, & 7. de Rep. ſolam Dialecticam (cuius nomine, vt Alcinous, alijq; Platonici aduertunt, primam intelligit philoſophia) quod inquam ſolam Dialectica appellatione ſciētiæ dignatur, non iccirco Phyſiologiam inter ſcientias connumerandam negat. Loquitur enim eo loco de ſcientia admodum preſſe, ut in eam tū conuenit facultatem, q̄ cæteris patrocinatur, & tāquā e E ſuperiori loco præſidet, quod primæ philoſophiæ proprium eſt. Illa uero eius de duplici mundo ſnīa, alia quædam ſecretioris diſciplinæ arcana continebat, quæ alibi opportunius referenda ſunt. Sed quicquid illi exiſtimarint, aſſertionis noſtræ ueritas hiſce argum. aſtruitur.

* Præſertim in Epinomide.

Hunc errorem cōfutat Ariſtote. 1. Met. c. 7. & alibi D. Irenę lib. 2. cōt. hær. a ca 60. D. Au. 12 de Trinit. c. 15. D. Th. 1. p. q. 84. 2. 3. & li. 2. cōt. gen. cap. 83. Mag. Alb. 1. Met. tra. 1. c. 8. Leg. Alcinoū in li. de doctr. Pl. c. 6. Ficinū in 7 de Rep. Teophilū ad 1. c. 1. de anim.

Primo. Quicunq. neceſſarium effectum

per

A per neceſſariã cãm cognoſcit, is ſcire dicitur; ſed Naturalis Philoſophus cognoſcit plurimos effectus per neceſſarias cãs; dicetur igitur ſcire. Maior propoſitio in cõfeſſo eſt, conſtatq. ex definitione ſcientię tradita ab Ariſt. 1. Poſt. c. 2. Minor probatur. Naturalis. n. Philoſophus cognoſcit, v. g. oẽ corpus eſſe diuiduum, quia eſt continuum: materiã non poſſe vi naturæ abſq; oĩ forma cohærere, quia eſt pura potẽtia: hominem eſſe aptum ad capeſſendas diſciplinas, quia præditus eſt aĩo rõnis compo- B te, aliaq. eius generis complura. Nam q̃ hæc cognitio fit effectuum, ſiue affectionum per cauſas, nemo inficias ierit. Quod vero in ijs neceſſitas reperiatur; etſi negant aduerſarij, ex eo plane conuincitur, quia vbi res aliter ſe habere nequit, ibi immutabilitas, ac neceſſitas ineſt. Nõ poſſe autem hunc aliter ſe habere, facile deprehendet, qui quid continuum, quid pura potentia ſit, animaduertet.

Secundo, non minus certum neceſſariũ- C ve eſt, hominem eſſe aptũ ad capeſſendas diſciplinas, quam triãgulum habere tres angulos duob. rectis ęquales: ſed hoc in Mathematicis diſciplinis demonſtratur, & vera, perfectaq; ſcientia comprehenditur; ergo & illud in Phyſica; cum in vtroque par conditio ſit; nec idonea ratio afferri queat, cur à natura potius trianguli, quam hominis, certa aliqua paſſio neceſſario dimanet. Eucl. lib. 1. Elem. prop. 32.

Tertio, ſi quid obſtaret quominus de D reb. Naturalib. ſcientia haberi poſſet; eſſet eorum mutabilitas, & inconſtantia; at hæc non obſtat; ergo nihil. Probatur aſſumptio Primum, quia non oẽs res naturales fluxæ ſunt, & mutabiles; ſiquidem ſphæras cęleſtes ipſarum natura ab interitu defendit: Deinde, quia etſi corpora ſublunaria diſſoluantur, nunq̃ tamẽ de naturæ ſuę, & eſſentiæ gradu deijciuntur, nec eas proprietates amittunt, quas ſibi perpetuo, & inuariabili nexu vendicant. E Quare poterunt eiuſmodi proprietates de illis per ipſarum eſſentiam, definitionemve, tanquam per cauſſam, demonſtratione oſtendi, ea vero demonſtratio veram perfectamq; ſcientiam pariet. Negari igitur non poteſt Philoſophiam Naturalem verè, ac propiè ſcientiam eſſe.

Postremo. Etſi res Phyſicæ tam eſſent mutabiles, q̃ putabat Heraclitus, adhuc de illis ſcientia haberetur; poſſet namque vel hoc vnum de illis demonſtrari, eas nempe mutabiles eſſe, ſtabilemq; ſeruare in ſua mutabilitate conſtantiam. Immerito igitur omnem ſcientiæ rationem Naturali Philoſopho denegabant. Lege D. Tho. 1. p. q. 84. vbi ex Ariſtotelis doctrina in 4. Metaph. cap. 5. tex. 22. Heracliti erroris fontem aperit.

ARTICVLVS III.

Confutantur academici quibus tam in Phyſicis, quam in cæteris rebus dubia & incerta erant omnia.

QVod vero ad Academicos attinet, qui oẽm approbationem, q̃ Græci (ſugcatadeſin) vocãt, e medio tollebant, nihilq; ſciri a nobis poſſe aſſeuerabant; Quod item aſſeruerunt Pyrrhonij philoſophi (quos Græci (ſcepticous,) quaſi cõ- C ſideratores appellabant) breuiter eorum dogma hunc in modum refellitur. Natura, vt in ſe quiſq. experitur, cunctis hominibus veri inueniendi, & cognoſcẽdi appetitum indidit. põt igitur aliquid verũ ab ijs cognoſci. Nã alioqui eiuſmodi appetitus fruſtra eſſet; cùm tamẽ, vt eſt cõe Philoſophiæ placitum, neq; Deus, neque natura quicquam fruſtra moliantur. De his. Ci. 2. de fin. & 2. Acad. qſt. Laertius lib. 9. Sextus Pompeius Pyrrhon. 1.

Deinde vnumquodq. attingere valet eam perfectionem, ad quam dirigitur a na- D tura; atqui ſcire eſt perfectio, ad quam natura; vel potius naturæ auctor Deus, hominem direxit: cum humana felicitas, vt ſapienter docet Ariſtoteles li. 10. Eth. ca. 7. & 8. in cognitione, & contemplatione poſita ſit Aliqua ergo ſcientia ab homine obtineri poteſt.

Rurſus, ex eo potiſſimum tempore, quo homines a vaga, & agreſti vita in ciuilem cultum, & ſocietate coierunt, ſingulis pene ſeculis, nonnulli excellenti ingenio E viri, omne vitæ ſtudium in tractatis ingenuis artibus collocarunt, & ad exquirendam, aſſerendamque veritatem incubuerunt: at veriſimile non eſt, irritos & inanes fuiſſe tot hominum conatus. Aliqua igitur vera, & expreſſa diſciplinę rõ ab ijs exercita, ac poſteris tradita eſt.

præterea, vt in li. de vera religione D. Auguſtinus argumentatur: Qui dubitat

an

an aliquid ſciri cōtingat, ſe dubitare nō A
dubitat; ſed certus eſt: Non eſt antē certus, niſi de eo, quod ſcit; ergo ipſum, qui ſe ſcire dubitat, neceſse eſt concedere ſe aliquid ſcire. Non igitur nihil ſcit.

Item, vt idem lib. 2. cōtra Academicos animaduertit: Cum Academici nihil nos verum, ſed id tãtum quod veriſimile eſt, cognoſcere autumant; quid dicant non attendunt. Si enim verum ipſum quid ſit neſcimus; conſequens ſit, vt id, quod veri ſimile eſt, ignoremus; quemadmodum fie B
ri nequit, vt Chryſippum Socrati ſimilē eſse quis ſciat, ſi Socratem ipſe nullo modo agnoſcat.

Amplius, ait nouæ Academiæ præcipuus auctor, & ignorantiæ magiſter Arceſilas, ſapientem nihil approbare, ne ſe falſæ aſsertionis periculo cōmittat: oportet ergo dormiētem ſemper, atq; officiorum oīum deſertorem eſse ſapiētē. Si. n. quid amplectendū, fugiendūve ſit, humana ratio ſine temeritatis nota ſtatuere non va- C
let; certe neq. voluntas, quæ rationem ſequitur, quicquam amare, aut odiſse ſine eadem temeritate poterit. Ne igitur ſapiens quicquam temere agat, ab omnib. vitæ commun s actionibus ceſsabit. Quo quid inſipientius, aut conſilio magis inimicum fingi poteſt?

Deniq; hunc errorē, cum oēm certitudinem, & veritatis conſtantiam, ac honeſtæ vitæ ſtatum labefactet, Eccleſia Dei, celeſtis diſciplinæ pręceptis erudita, tan D
Item Scotus in 1. d. 3. q. 4. quam dementiam deteſtatur, vt D. Augu. 19. de ciuit. Dei, c. 18. monet. Qui ēt hac de re vberius diſp. l. 3. contra Acad. itēq. D. Damaſ. in ſua Dialect. c. 3. D. Epiph. l. 1. to. 1. & l. 3. to. 2. Tertull. in l. de anim

ARTICVLVS IV.

Diſſoluuntur primi articuli argumenta.

RELiquum eſt, vt argumentis initio propoſitis occurramus. Ac primi qui- E
dem difficultate victus Plato, vt nihilominus Phyſicæ dignitatem aſtrueret, eam que ſcientiam eſse tueretur; in Timeo,
platonis ideę. in Phædro, alijſq; in locis ideas inuexit, id eſt, formas quaſdā a materiæ ſocietate, & naſcentium atq; intereuntium rerū multitudine abiunctas, de quibus haberi

ſcientia poſſet. Hæc tamen ſnīa procul a vero abeſt. Non. n. eiuſmodi ideæ dantur, vt non ſemel demōſtratū eſt ab Ariſt. niſi forte Plato, (quod alibi expendemus) de ideis illis loquatur, quas Theologi in mente diuina, vt ęterna rerum faciendarum exemplaria, eſſe docent. Sed neq; ad has confugere philoſophum neceſſe eſt, cum demonſtrationes conficit, vt patet ex l. 7. Met. c. 6. t. 20. & ex doctrina librorum de poſteriori reſolut. ac dilucide oſtendit D. Thom. 1. part. q. 84. art. 1.

Ad 1. argumētū igitur conceſſa Mai. propoſitione, q ad Minorē attinet: negandum eſt, phyſicam de rebus certis, & perpetuis non agere. Primum quia connexiones inter ſubiecta phyſica, & pędicata eſſētialia, atq. eas affectiones, quę cū ſubiectorū natura indiſſolubili nexu cohæret, certæ ſunt & perpetuæ. Deinde, q2 tamet ſi elementa, & oīno ea, quę ex ſub cœleſti materia coaluere, corrumpantur: eam tñ corruptionem ſola ſingularia per ſe ſubeunt; naturæ vero cōes, de quib. proprie ſcientia eſt, non, niſi per accidēs, rōne ſingularium, in quib. inſunt. Quo fit vt eiuſmodi naturæ vi ſua, in ſeq; ſpectata, ſtabiles ſint & firmę, ea videlicet firmitate, q̃ philoſophi negatiuam vocant, qa, vt lib. 1. poſt c. 7. explicari ſolet, ex ſeſe non intereunt, aut mutãtur. Quod præter alios ediſſerit D. Th. 1. par. q. 86. art. 3. & in q. de veritate q. 1. art. 5. Alexander lib. 1. Naturalium q. c. 3. Sed aduertendum præterea, quaſdā eſſe naturaliū rerum affectiones, quę neq. ex contingenti, neq. prorſus neceſſario, ſed medio quodam modo competunt; nimirum neceſſitate, quam Phyſicam appellant; quia ita cum rerum naturis cohæret, vt earū exiſtentiā requirat: quo pacto ſe habet motus comparatione cœleſtium ſphærarū, & ecclypſis reſpectu Lunæ, aliaq; id genus, quæ rebus nō niſi in certo ſtatu, vel maiori ex parte, ſublatiſve impedimentis inſunt. Ita igitur fatemur in demonſtratione omnibus numeris perfectā non cadere. Verum nō in omnibus eadem ſubtilitas, & abſolutio depoſcenda eſt; ſed quatenus fert ſubiectæ rei natura: vt Lyncoinenſis, Lundunus alijq; hoc loco animaduertunt ex Ariſt. lib. 1. Eth. c. 3. & 7. & lib. 2. Metaph. cap. 3. tex. 16.

Sol. 1. arg.

pro cōditione rei propoſitæ exigenda certitudo

Ad

De ſenſu illius effati, intellectus abſtrahit a materia, late diſp. Zimara 1 thē. prop. 99.

Ad reliquã eiuſdem argumenti partẽ dicendũ cũ D.Th.3. cõtra gen.c.84. iccirco intellectum dici a tpe, atq; etiam a loco conſiderationem abſtrahere, quia conſiderat naturas cões, quæ neq; ad certum tempus, neq. ad certum locum definiuntur, vt ait Plato in Parmenide, & Ariſt. 1. Poſc.24.t.43. Dici item abſtrahære à materia, propterea quod ſcientia non verſatur circa materiam ſingularem.

Sol.2.arg.

Ad 2. Conceſſa maiori propoſitione negetur aſſumptio, cuius probatio rectè diluebatur. Ad improbationẽ vero dilutionis reſponderi debet, poſſe philoſophum Naturalem res Phyſicas perfectè cognoſcere in ſuo genere, id eſt, in genere phyſico: ſiquidem intelligit materiã & formã, atq; oĩa prędicata, quę in ſuo conceptu materiam includunt. Ceterum non poſſe eas omnibus numeris abſoluta cognitione aſſequi, ſi ignoret quid ens, quid ſubſtãtia ſit; vt rectè probat argumentũ, quorum tñ prædicatorum cognitio reuera ad Metaphyſicum pertinet. Quocirca, qui naturaliũ rerũ definitiones vſq; ad vltima prædicata perſequi voluerit, eorũ intelligentiã à Metaphyſico mutuabitur, vel potius hac in re Metaphyſici perſonã aſſumet. Nec putandum eſt, Naturalẽ philoſophiã vllum facere dignitatis ſuæ diſpendium, q́ hac re a prima philoſophia opem efflagitet, eique vtpote omnium ſcientiarum reginę, faſces ſubmittat.

Sol.3.

Ad 3. dicto Philoſophum Naturalem non ſolum contemplari materiam, vt eſt affecta accidentibus, ſed etiam vt eſt altera pars cõpoſiti Phyſici quomodo eſt eus per ſe, ſicuti & ipſum compoſitum, quod ex ea coaleſcit. Adde, nõ omnia entia per accidens remoueri omnino a ſcientijs (vt patet in numero harmonico, & linea viſuali, quæ Muſicæ & Perſpectiuæ ſubiecta ſunt) ſed ea duntaxat, quæ nec in determ. natas cauſas reſolui queunt, nec paſſiones, quę in ſcientijs conſiderantur, ex ſe pariunt; vt muſicus albus, theſaurus calu inuentus, aliaque eiuſmodi.

Solut 4. De hiſce Magis D. Th. q.16. de mal. & 3. contra. gen.

Ad 4. vt quid reſpõdẽdũ ſit pateat, aduertendũ eſt duplicẽ eſſe Magiã, alteram maleficã, q̃ Græci (goyteian) vocant, quæ ſ. præſtigijs, & veneficijs ad ementiendam veritatem, hominesq; e ſtatu mentis deijciendos, atque alia eiuſmodi ſcelera patranda, magna ex parte cõſtat, ac dæmonum cõmercijs inauſpicata eſt: alteram peculiari nomine a Græcis (magian) appellatam, cuius pars illa, quam Phyſicam vocant, eo differt a Phyſiologia, q. ex ea, quã hæc tradit, naturaliũ rerũ notitia, mutuos naturæ conſenſus, & reconditas vires aptè copulando, doceat opera efficere, quæ admirationem excitent. Cuius rei nonnulla exempla ſcripſit D.Bonau. in 2.d.9.q.3 & Guill. Pariſienſis in ſuo operede uniuerſo corporeo & ſpir.c.21. ac multa ex eo genere edidiſſe Apollonium aſſerit D.Iuſtinus in qõnibus quas gentes proponebat q.24. Priorem igitur Magiam concedendũ eſt, neque partẽ eſſe Phyſicæ diſciplinæ, neq; artem, ſed artis abuſum, vt argumento cõcluditur, docetq; D.Th. quodli. 4.q.9.ar. 1. & M.Albert. 1. Eth. tract.3.c.2. Vnde in hanc iuriſprudentia tum lege duodecim tabularũ, tum ſæpe alias pẽnã ſanxit. Poſteriorem vero aſſerẽdũ & artẽ eſſe, & ſciẽtia ab antiquis Philoſophis in magno pretio habita, vt conſtat ex ijs, quæ docet Plato in Alcibiade primo. Cic. lib.1. de diuinatione. Plin. initio 30. libri. Tertullianus in lib. de Idolat. Philo in lib. de ſpecialib. legib. Eſt autem hæc practica ſcientia, quæ praxim reſpicit, tanqnã finem, vt ex dictis conſtat, vnde non eſt propriè, & intrinſecè pars Phiſiologiæ, quam ſpeculatricem ſcientiam eſſe quæſtione ſequenti oſtendemus ſed quidã quaſi riuulus ex illius fontibus, deriuatus. Quare in illa definitione quæ in argumento ex nonnullis afferebatur, ſi vſurpetur, aut nomen partis, aut ipſa Phiſiologia, nimis ample accipiẽda eſt.

c.104. Alẽſis. 3.p.q. 16.n.3. Victoria. in releɛt. de arte Mag.

In iure ciuili Codice de maleficis. L. Nemo. L. Nullus. L Culpa. Item iure Can.26.q 6. l.etiam decretum Tiberii Magos apud Diog l. 57. de hiſt.Rom.

Solu.5.

Ad 5. dicendum, errores, qu b. Philoſophorum libri aſperſi ſunt, nõ philoſophię, ſed male philoſophantium uitio, aut ignoratione fuiſſe inuectos. Vnde præclare monet D.Gregor. Niſſenus in uita Noſeos, philoſophiæ naturalis fœtus haud abſimiles eſſe filijs a Moſe ex alienigena uxore ſuſceptis, quos Deus vrgente ac premente Angelo circumcidi prius curauit, quam Moſes diuinum legatum in Aegipto ageret. Non multo ſecus, inquit ille, reſecanda ſunt ab inſtitutis philoſophiæ naturalis ea, quæ non ex ipſis artis principijs, quę vera eſt, ſed ex hominum fidei lumine carentium opinionibus falſi, ac fidei repugnantia, quaſi quędam infidelitatis pręputia

putria orta fuere. A

Solut. 6. Ad 6. ſatendum eſt, noſtram cognitionē a ſenſibus proficiſci, noſque ab ijs nonnū quam in errórem induci, verū id non obſtare, quominus certam multarū rerū comprehenſionem, ac ſcientiam habere poſſimus. Nā primum, vt cōſtat ex doctrina Ariſtotelis 2. de anima, c. 6. tex. 63. multa ſūt, in quib. ſenſus nunquā decipiſitur. Neq; enim falli poſſunt circa proprium ſenſibile, ſecundum cōem rōnem ſpectatum. Deinde eſto, nonnūquā errent, ſæpè ab intel- B lectu corriguntur, qui licet nullā habeat a natura ingenitam ſpeciem, vel ſcientiā, habet tamen inditum lumen, quo communiſſimis principijs ſine vllo erroris, aut temeritatis periculo aſſentiatur, & quo alia ex alijs interdum perſpicuè, ac certo, interdum probabiliter ratiocinando deducat, interdum etiam ſine diſcurſu quædam percipiat, atque intueatur. Qua de re, D. Thomas 1. p. q. 84. art. 6. & Scotus in 1. ſententent. diſt. 5. q. 4. Lege etiam Tertullianum C in libro de anima vbi Academicorum excitatem coarguit, q ſenſibus fidem omnē denegando, naturæ ordinem turbarint, ipſimſque Dei prouidentiam reprehenderint, quaſi rebus intelligendis, & diſpenſandis fallaces ac mendaces internuncios præfecerit.

Academici diuinæ prouidentiæ calumniatores.

QVÆSTIO III.

Sit ne Philoſophia naturalis contemplatrix ſcientia, an practica. D

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta probare videantur, eſſe practicam.

1. argum. NAturalem Philoſophiam non contēplatricem, ſed practicam ſcientiam eſſe, conabitur quiſpiam hiſce rationibus perſuadere. Primum, ſcientia contemplatrix ſola rerum inſpectatione contenta eſt E ſed Naturalis Philoſophia non ita ſe habet: non eſt igitur contemplatrix. Maior propoſitio eſt apud Ariſtotelem 1 Met. c. 1. & 3. de anima, c. 10. tex. 49 Minor probatur Naturalis namq; Philoſophia inclinat ad amorem Dei: ſiquidem, ut Alcinous in libro de doctrina Platonis, ca. 30. & D. Thomas 1. contra Gētiles, capite ſecūdo ediſſerunt, oīs abditarum rerum intelligentia humanam mentem ad naturæ Diuinæ ſimilitudinem propius euehit: ſimilitudo aūt, teſte Ariſt. tertio Magnorum Moralium c. 11. alijſq. in locis. magna eſt amoris conciliatrix. Quamobrē Salomon Sapien. 7. multos in Dei amicitiam ſapiētiæ beneficio receptos fuiſse teſtatur. Igitur Philoſophia Naturalis inclinat ad Dei amorem: at amor actio quædam eſt, ſiue opus noſtri animi: inclinat ergo ad opus.

Similitudo magna amoris cōciliatrix.

B Huc pertinet, q Philoſophia tacita vi ad rerum humanarum deſpectionem allicit, vt & experientia docet, & præclara multorum philoſophorum exempla, quos ex ſapientiæ ſtudio, tantum humanarum rerum tędium cepit, vt omnibus diuitijs, vitæque voluptatibus nūtium remiſerint, velut de Socrate, Diogene, Empedocle, Anaxarcho & Heraclito Epheſio, alijſq; nō paucis multi ſcriptores memoriæ prodiderunt. Quare non videtur Naturalis C Philoſophia in ſola inſpectione veritatis conquieſcere.

Plutarc. in libello de Exilio Laertius in Socrat. Cęlius l. 19. lect. antiquid. Phil. Iudæus in l. de uita cōtēplatiua. Theodor. ſerm. 6. de puident.

2. arg. * Deinde, Naturalis Philoſophia non eſt libera: ergo neq. contemplatrix Concluſio videtur apte colligi: liberum. n. in genere diſciplinarum, id dr̄, q ſui ipſius gratia quæritur: quo pacto ſe hēt oīs contemplatiua ſcientia, ut cōſtat ex cap. 2. libri primi Metaph. Aſſumptum probatur. Nam ſi Philoſophia Naturalis eſſet ars libera, eſset vtiq liberalis: Non eſſe autem D liberalem ex eo oſtenditur: quia non eſt aliqua ex illis ſeptem, quæ in vulgata liberalium artium diuiſione recenſentur.

3. argu. Præterea, ſcientia, quam Deus de reb. phyſicis habet, eſt tum practica, tum ſpeculatiua, ut D. Th. in 1. p. q. 14 art. 16. oſtēdit, ergo & ea, quam nos de ijſdem rebus habemus, non ſpeculatiua tantum erit, ſed etiam practica.

4. argu. Adde, quod ea ſaltē Phyſiologię pars, quæ humanæ uoluntatis actiones conſide E rat, non minus uidetur in practicis numeranda, quam pars illa Ethicæ doctrinæ, quæ in eiſdem pertractandis uerſatur: cum utraque circa operationem, quæ ratione dirigitur, atque adeo circa praxim, occupetur.

In libr. de anim. cum agitur de potentijs & earum functionibus.

5. argu. Tandem, Ars medēli eſt pars ſcientię phyſicæ, quandoquidem agit de corpore humano, prout eſt ſanitati morbiſque

obno-

obnoxium, qđ pars quædā eſt ſubiecta enti mobili, atqui ars medēdi eſt practica, vtpote quæ dādis curandorū corporum pceptionibus incubet, totamq; uim ſuam ad conſeruandā, recuperandamve ſanitatem cōferat, ergo & phyſica practica erit: Nec.n.ad vnum genus pars ſubiecta, ad aliud, toum pertinere poteſt.

6.argum. Accedit q Ariſtoteles philoſophiam & Medicinam ſorore, appellabat, alteramq; per alteram definiendam cēſebat, aiens medicinam eſſe corporis philoſophiam; philoſophiam vero animi medicinam. Quod & ante Ariſtotelē cēſuiſſe Democritū refert Clemens Alex. in pædagogo c.2. & D.Iſidorus Peluſiota epiſtolarum lib.1. epiſtola. 437. Quare videtur Philoſophi haſce duas, diſciplinas naturæ ſocietate, & communione iunxiſſe. Quo fit, vt ſi Medicina in practicis artibus numeretur, inter eaſdem phiſiologia reponi debeat.

ARTICVLVS II.

Statuitur vera ſententia, diſſoluunturque tria argumenta aduerſariæ partis.

phyſiolo. contēplatiua ſcientia.

ASſerendū tamen eſt, philoſophiam Naturalem contemplatricem eſſe, vt ſentit Ariſtoteles 6. Metaph.c.1.te.1. & 11.item Metaph. c.6. Plato apud Alcinoum in lib.de doctr.Plat.c.7.D.Aug. 8.de ciuit.Dei. c 4 Boetius in opere de Trinitate.Hugo Victorius 2. Didaſcalō cap.2.cæteriq; philoſophi vno cōſenſu. Accedit ad auctoritatem ratio. Nā contemplatrices diſciplinę eo a practicis differunt, q practicæ, vt ipſum praxeos nomen indicat, opus aliquod ſuapte natura reſpiciant, pindeq; id eiuſmodi opus obeundum potentia dirigant, tradantq; regulas & pcepta operandi, at uero contemplatrices ſolam veritatem, hoc eſt, ipſam dūtaxat rerum de qbus diſputat, inſpectionem ſibi tanquam finem, proponant. Hinc vero facile quiuis intelliget, Naturalem philoſophiam contemplatricem eſſe; quādoquidem in ſola rerum phyſicarum natura explicanda verſatur, nec vllas operis faciundi regulas exhibet, vt ipſius inſtitutum ac progreſſum intuentib' conſpicuum eſt. Nec re-

A fert q eam nonnulli, ſicuti & alias ſpeculatrices ſcientias, honoris aut pecunię gratia quærant. Non enim artium, ſcientiarumve diſtinctio ex fine, quē ſibi quiſque arbitratu ſuo conſtituit, ſed ex eo, ad quē ipſæ p ſe referunt, ſumenda eſt.

Ad primum igitur argumētum eoꝝ, quibus noſtra aſſertio impugnabatur, cōceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor, & ad eius probationem dicendum, philoſophiā inclinare ad amorem Dei, Solut.1. arg. p aduerſaria parte. B & voluptatum honorumque deſpicientiam, non tamen practice, quaſi ad id præceptiones det, ſed tum ob eam cauſam, quæ in argumento adducitur, tum quia diuina bonitas in rebus creatis eluceus a philoſopho cognoſcitur, cognita amatur, & in inium rerum fucata vanitas ab eodem deprehenditur, deprehenſa contemnitur.

Ad 2. Neganda eſt antecedens propoſitio, cuius confirmatio refellitur, dicendo phyſicam eſſe quidem liberalem, ſiue Solut.2. C ingenuam, cum animum excolat, liberā & ingenuam hominis partē: non cōtineri tamen in trita illa artium liberalium partitione; quia, vt aduertit Hug. Vict. lib.3. Didaſcalon, non oēs liberales diſciplinæ in ea recenſentur: ſed illæ duntaxat, quas Encyclopædias, ſiue in circulo poſitas, ac populares vocabant, quib. adoleſcentes priuſquam ad phiſicam accederent, erudiri mos erat, queq; ſępius D artes q ſcientiæ dici conſueuerunt, vt teſtatur D.Tho.in 1 p.q. 57.art.3.

Ad 3. dicito cum eodem D. Tho.in 1. p.q.15.art.3. & in Quæſtionibus de veritate, q.3.art.3. Deum tum ſpeculatiue, Solut.3. tū practice res phyſicas intelligere. Speculatiue, put earum naturas, & affectiones abſolute conſiderat. practice, qua ratione eaſdem expendit, vt ſub ipſius regulam, ac praxim, ſiue actu, ſiue poteſtate recidunt. Quapp† diuini cognitio, licet in ſe una, & ſimpliciſſima ſit, tamen put in res phyſicas tendit, tum ob ſuum ipſius eminentiā, & excellentē dignitatē, tum vero ob diuerſum illum modum atq; ordinem, quem eiuſmodi res, illius cōparatione ſortiuntur, ſimul & practicæ, & contemplatiuæ ſcientiæ rationem obtinet. At † noſtra phyſiologia multo aliter ſe habet. Nam cum res naturales haud-

†Scientiā diuinā & reb.phyſ. eſſe tum pract. tū ſpeculat.

† Noſtra non ité.

A haudquaquam ab ipſius regula, praxiq; dependeat; fit, vt vno duntaxat mõ, i. contemplãdo in eas ferantur, proindeq; ſpeculatiua tñ ſit. Neq; vero id, qđ de voluntatis actionibus obijcitur, momentũ habet. † Non, n. quælibet actiones a volũtate, pfectæ rõnem praxis hřẽ putandæ ſunt, ſed illæ, q̃ practici intellectus iudicio gubernant. Harũ vero cõſideratio nõ p ſe ad Phyſiologiã ſpectat, ſed ad eas artes, quarũ id iudiciũ, ſiue dictamẽ, ppriũ eſt, vt ad Moralem doctrinam, q̃ recte viuendi normam tradit, ſimiliterq; ad cæteras artes, quæ quo pacto ipſarum materia tractanda ſit, præſcribunt.

Lege Capre. q. 2. Prologi i Bolu. arg. Grég. cõtra 1. con clu.

† Solut. 4. quæ actiones rõnẽ praxeos obtineãt.

B

ARTICVLVS III.

Diluitur vltimum primi articuli argumentum, & an ars medendi cõtemplatiua ſit, exquiritur.

VT vltimo argumẽto plane ſatisfiat, expendendũ hoc loco erit, ſitne medicina in practicis, an in contemplatiuis C ſcientijs ponenda. Qua in re duæ ſe offerunt ſñiæ. † Altera exiſtimantium, neque practicam neq; contemplatiuã ſimpliciter dicẽdã, ſed partim hoc partim illud. † Primum, qaia celebre eſt apud medicos diſtribui medicinã in practicam, & theoricam, cuius diuiſionis mentionem facit Auic. initio ſuæ Metaphyſicæ, & Galenus in finitionibus medicis. Deinde, qa medendi ars non ſolum docet quib. morbis, quę medicamenta adhibenda ſint, in D quo genere verſatur doctrina Aphoriſmorum Hippocratis, quę tota ad praxim ſpectat, ſed ẽt humani corporis ſtructura temperamentũ, atq eiuſmodi ſpeculãdo conſiderat. Quare vř ars medendi, tum practicam, tum ſpeculatiuam eſſe.

† 1. opin. Vt Lemoſij 1. ſuorum cõm. in Gale. d mor. med. item Apo nenſis dif ſer. 4. etſi is dicat totã medic. poſſe dici ſpeculatiuam.

† Eius cõfirm.

† 2. opin. Vt Thuriſanus in Micr. Galen. lib. 1. Feruclius initio ſuę Phy. Aut. in pœm. ad 5. voces Porphirij. Galen. Epiden. 6.

† Aliam opinionem, quæ nobis magis probatur, amplexus eſt Hugo Victor. 2. lib. Didaſcalon, c. 21. D. Th. in Boe. iũ de Trinit. q. 5 art. 5. 1. Scotus q. 4. in Prologo ſent. Iſidorus 1. Etbic. Auerroes Col- E lect. lib. 6. c. 3 & 2. de anima Com. 17. alij que complures, videlicet Medicina ſimpliciter cenſendã practicam. † Quod hũc in modum oſtendi poteſt. Scientia non a particularibus obiectis ſingulorum habituum quibus conſtat, ſed ab eo, qđ ſubiectum attributionis nominant, & a fine totius artis, cõtemplatiua, ſeu practica exi-

A ſtimari debet. ✶at ſubiectum attributionis medicinæ eſt humanum corpus, quatenus proſperæ & aduerſæ ſubeſt valetudini; finis vero eſt ſanitatem reſtituere, ſi amiſſa ſit, conſeruare, ſi amiſſa non ſit, q̃ omnia, vt notum eſt, ad praxim ſpectant. igitur ars medica ſimpliciter practica cẽſenda eſt. Minor propoſitio eſt medicorũ & Ariſt. 1. Eth. c. 7. & 1. Rhet. ad Theod. c. 2. Maior probatur, Primum qa par eſt qualibet artem, & ſcientiã ab eo nomen B & rationem capere, quo veluti ad ſcopũ ſua omnia cogitata, ac totum progreſſum dirigit. Deinde quia alioqui multæ artes ſimpliciter practicæ, haud ſimpliciter tales dicendæ forent. V. g. moralis doctrina, niſi ad principem eius finem, qđ opus quoddam eſt, videlicet recta vitæ inſtitutio, ac morum conformatio, attendendũ ſit, nemo eam abſolute practicam dixerit cum non pauci in ea ſint habitus contẽplatiui, id eſt, qui in ſe ſpectati nullã tra- C dunt operandi regulam, vt ij, qui circa eſſata illa verſantur, Iuſtitia eſt præſtantior fortitudine, virtutes ſunt inter ſe connexæ, alijque complures. Idem quoque in Dialectica planum eſt, in qua conſimiles habitus paſſim occurrunt, vt quibus hiſce pronunciatis aſſentimur, enuntiatio eſt oratio verum vel falſum ſignificans, demonſtratio eſt ſyllogiſmus conſtans ex veris, primis, &c. † Cum igitur hoc nihil obſtet, quo minus & doctrina D moralis, vt 2. Eth. c. 2. Ariſtoteles docet, & Dialectica, vt idem 6. Meteph. c. 1. tex. 2. annuit: Cum, inquam, hoc nihil obſtet, quo minus hę artes abſolute in practicis numerentur, cõſentaneum eſt, vt medicina inter eaſdẽ ſimpliciter haberi debeat.

† Eius cõfirmatio.

✶ Materia ſubiecta artis medicę, & eius finis.

Lege Gal. 1. Apho. aph. 1. & 1. de ingenioſan. 6. 2. Auerroi. coll. cap. 1. Halix. 1. Theoricæ

Lege Capr. 1 d. 35. q. 2 art. 2.

† Moralis ſciẽtia, & Dialectica ſimpliciter practicæ.

Quæ vero in contrariam partem adducta ſunt, facilem habent explicatum. † Nam quod ad partitionem illam medicinæ, in practicam & theoricam, attinet, reſpondendum eſt cum D. Tho. & Auic. E loco cit. aliter practicum & ſpeculatiuũ ſumi, cum ſcientias ab ſe mutuo diſtinguunt, aliter cum ars medica in practicã & theoricam diuiditur. Priori enim cõſideratione, ab vltimo ſcientiæ fine diſtinctio petitur, ita ut ea practica cenſeatur, quæ in opus, ut in ultimum, ac principem finem tendit. poſteriori, non ultimus, ac primarius finis totius artis ſpectatur,

† Dilutio arg. p cõtraria opinione.

tur; ſed perinde res habet, ac ſi dicamus unam medicinæ partem ab opere, atq. a praxi remotiorem eſse, que nimirū theoremata quædam e fontibus hauſta Naturalis Philoſophiæ pertractat, ac interim medendi regulas proxime non curat, & hac poſse utcunque theoricam appellari: alteram opus urgere, & e propinquo in ipsā praxim incumbere, quæ uidelicet in dādis præceptis diſerte atq. explicite occupatur, & hanc practicā eſse. At q̄ medicina hoc modo in theoricam, & practicam diuidatur, nihil impedit, quominus abſolute practica dicenda ſit, ut ex ijs, quæ paulo ante diſſeruimus liquet.

†Explicatio. 5. arg. ſuperioris arti.

Lege Zimaram in theoremātis ꝓpoſi. 22. vbi cō ciliatorē refellit.

† Quibus ita explicatis in promptu iā erit quid reſpondendum ſit ad ultimum primi articuli argumētum, cuius diluēdi gratia hęc prefati ſumus. Negādum quippe eſt medēdi artem Phyſiologię partem eſse; & ad probationem dicendum, licet corpus humanum, circa quod medicus occupatur, pars ſit ſubiecta enti mobili, ſi utrumque materialiter, ſeu ut res quædā eſt, ſumatur; non tñ eſse partem illi ſubiectam, ſi formalem utriuſq. rōnem, ac modum, quo in ſui artificis conſiderationem ueniunt expēdamus. medicus n. ad humanum corpus attendit, quatenus artis beneficio & induſtria aduerſam ualetudinē propulſare, ſecundam tueri pōt; phyſiologus entis mobilis eſsentiā, & affectiones, atq. etiam (teſte Ariſtotele initio lib. de ſenſu & ſenſili) ſanitatis & ægritudinis cauſsas, ut a natura profectas, ſolo ueritatis inquirendæ ſtudio, contemplatur. Quæ rationes inter ſe diuerſæ ſunt.

Ex dictis etiam perſpicuum relinquitur, nec eam partem artis medicæ, quę nō nulla conſiderat theoremata e Naturali philoſophia petita, ut ea in rem ſuam accomodet, partem eſse Naturalis philoſophiæ, cum hæc ipſa conſideratio inſtituto, atq; intētione totius artis ad praxim referatur, niſi quiſpiam malit dicere, eſſe tñ illa Naturalis philoſophiæ, non tractari a medico, qua medicus eſt; ſed aſsumpta perſona phyſiologi, atq. ita nec per ſe in arte medica includi, nec ex illius præſcripto, atque ordine ad praxim ſpectare. Nobis autem prior ſententia, quæ eſt D. Thomæ & Auicennæ magis arridet.

Ad id, q̄d ex Democriti, & Ariſt. dicto obijciebatur, reſpondendum, †eos medicinam, & philoſophiam, ideſt, Sapientiā ſorores vocaſſe, non q̄ praxeos, aut contemplationis cognitione inter ſe conueniat, ſed q̄ vtraq; medeatur, hæc animo, illa corpori. Adde quod priuatim inter Phyſiologia, & artem medica non parua eſt affinitas, quatenus illa naturam contemplatur, hæc è naturæ legibus medendi præceptionis eruit: illa circa magnū, hæc circa paruum mundū verſatur, ac denique vbi illa deſinit, hæc incipit, vt initio lib. de ſenſu & ſenſili Ariſtoteles ait.

†Sol. 6. Quo ſēſu philoſop. & medicina ſorores dicantur. Lege Cic. ad finem pri nꝫ tu ſc. plutarcum in li. de tuenda bono valetudine.

QVÆSTIO IIII.

Sitne Phyſiologiæ ſubiectum ens mobile, an non?

ARTICVLVS I.

Quæſtio diſſolutio.

Opiniones de ſubiecto phyſi.

His opin. receſſit parti caiet. in opu ſcu. de ſubiecto phiſic. partim Iandunus hoc lo. q. 2.

NOuē circiter de materia ſubiectoue huius doctrinæ in ſcolis philoſophorum ſnīæ verſantur, è quibus tres celebriores ſunt. *prima eſt Auicen primo ſufficientiæ, Algazellis in lib. de ſcientia rū diuiſione, Magni Alber. initio huius operis Lynconiēſis, Ægidij, & complurium arbitrantium eſſe corpus mobile, ſeu corpus naturale. †Secūda eſt Frāciſci Toleti, & maioris hoc loco aliorumque aſſerētiū eſſe ens naturale. *Tertia Auerrois, Simplicij, & D. Th. quē ſecuti ſunt Ferrarienſis; q. huius libri, Sonc. 4. Met. q. 10. & Caietanus in opuſculo, quo hac de re ſatis luculente diſſeruit. Hi ſtatuūt eſſe mobile. Sane vero licet, harū partiū auctores ſe ſe mutuo oppugnent, neutrā tñ expugnant. Nā ſi æquis animi, attendere voluerimus, facile apparebit hoc non tam eſſe rerū, q̄ verborum diſſidiū, cum re ipſa idē ſint ens mobile, corpus mobile ſeu naturale, & ens naturale.

* 1. opin.
† 2. opin.
* 3. opin.

nio. philoſophi in hac q. de reb' cōueniāt, verbis diſſident.

Quocirca Auer non tam ad verba, q̄ ad ſententiæ veritatē attendens, rem ſubiectam phyſicæ nunc ens mobile vocat, vt loco cit. & in 4. Metaphyſ. com. 1. nūc corpus mobile, & 12. eiuſdem operis, cōmento 5. alias etiam corpus naturale, vt l b. 7. com. 5.

Vt autem veritas magis eluceat, anno tandū eſt ex M. Alberto q. 2. huius libri

† Mobile, nomen varij vſus.

vocabulum, † mobile, bifariam vſurpari A a philoſophis; Vno modo, vt deſignat aptitudinem ad motum, quę proprietas quædam eſt entis naturalis: Altero, vt ſignificat principium a quo eiuſmodi aptitudo oritur, hoc eſt, materiam & formam ſubſtantialem, quæ principia ſunt motus, late accepto eius nomine, vt ſex illas ſpecies, quas Ariſtoteles in libro Categoriarum, capite de ſpeciebus motus, recẽſuit, notione ſua comprehendit.

Quid inter ſit inter ens naturale & ens ſecundum naturam.

B Illud prterea ignorandum non eſt, qđ traditum fuit ab Ariſtotele 2. huius operis, c 1. tex. 4. ens naturale dici, quod ex materia & forma cõſtat: ens vero ſcđm naturam latius fundi, complectiq; non modo ens naturale, ſed quamcunque illius affectionem, vt moueri, quantum eſſe, cõtineri loco, aliaque eiuſmodi.

Lege Ca. ad art. 3. q 7. 1. p.

† Corpus trifariam dicitur.

Deniq; ſciendum ex D. Tho. in 1. ſen. d. 25. q. vnica art. 1. & Henrico Gandauẽſi quodlib. 4 qu. 14. † corpus triplex eſſe, C Mathematicũ, Metaphyſicũ, phyſicũ. Mathematicum, eſt vna e ſpeciebus quantitatis continuæ tergeminã habens dimenſionem, longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Metaphyſicũ, eſt, quod, qua tale compoſitione metaphyſica ex genere & differentia, nempe ex ſubſtãtia & corporeo conſtat: cætero quin phyſica cõpoſitione ex materia & forma coaleſcit, poniturque in Categoria ſubſtantiæ. Deniq; phyſicum, eſt materia prima, altera pars D compoſiti naturalis: tametſi obtinuit iã vſus, vt non quæuis materia prima corpus dicatur; ſed ea duntaxat, quæ inſtrumentis ad functiones vitæ obeundas diſtincta eſt, ſeu quæ eſt altera pars viuentis.

Quo ſenſu ens mobile dicatur Phyſiologia ſubiecta.

His ita cõſtitutis, cum ens mobile corpus mobile, ſiue naturale, & ens naturale, idem valere dicimus: mobile in poſteriori ſignificato vſurpamus, corpus vero mobile, prout corpus ſcđo mõ ſumptum circumſcribit. Ex quo patet, neq; materiam primã, licet generationis ſubiectũ E ſit, neq; mẽtes corporeę molis expertes, etſi loco moueãtur entis mobilis appellatione comprehendi, cum ex materia & forma non conſtent. Liquet etiam, non recte quoſdam Scoti ſectatores opinionem D. Thomæ inſectari, quaſi phyſiologię ſubiectum ſtatuerit compoſitum per accidens. Nec enim ens mobile, compo-

A ſitum per accidens eſt, aut complexum re; ſed vocabulo tantum, cum idem valeat atque corpus categoriæ ſubſtantiæ.

Cõcluſio. 1. ratio.

Sit igitur cõcluſio, Ens mobile eſſe ſubiectum philoſophiæ naturalis. Quæ ita probatur: Ens mobile, cũ humanæ rationis lumine cognoſcatur, ac nonnullæ de illo proprietates demonſtrentur, vtique ad aliquam ſcientiam neceſſario pertinebit: non ad aliam, vt inductione perſpicuũ eſt. Ad naturalem ergo philoſophiã.

2. ratio.

B Secundo, id eſt ſubiectum cuiuſq; ſciẽtiæ, cuius natura & affectiones per ſe in ea explicantur, vt cõſtat ex ijs, quæ in 1. lib. de poſteriori reſol. c. 8. & 9. Ariſtoteles tradit: atqui ita ſe habet ens mobile ad hanc ſcientiam, vt eius inſtitutum, & doctrinæ progreſſum intuenti patet. Eſt igitur ſubiectum.

3. ratio.

Tertiò, Omnes conditiones, quæ ex philoſophãtium conſenſu in artiũ ſubiectis requiruntur, conueniunt in ens mobile C comparatione phyſiologiæ. Igitur neceſſariò illi vti propriũ ſubiectum attribuetur. probatur aſſumptũ. In primis namq; eã a cæteris ſciẽtijs diſtinguit, vt ex ijs, quæ † ſuperius diſputauimus, facile quis intelliget. Deinde eſt vnius naturæ, cum per ſe ad categoriam ſubſtantię ptineat. Denique omnia, quæ in phyſicam diſputationem veniunt, ad illud referuntur.

† Quæſ. I. huius proœmijs.

4. ratio.

Confirmatur deinde eadem aſſertio, quia id ſubiectũ cuiuſq; ſciẽtiæ rite haD betur, quod in definitione propriæ ac pcipuæ affectionis, quæ in ea cõſideratur, poni ſolet: at in definitione motus, qui pcipua eſt earũ pprietatũ, quæ a phyſico cõſiderantur, ponitur eas mobile. Sic.n. definitur motus 3. hui' ope. c. 2. t. 16. motus eſt actus entis mobilis, vt mobile eſt.

5. ratio.

Poſtremo hac ſnĩam non obſcure approbaſſe videtur Ariſtoteles 6 Met. c. 1. tex. 1. hiſce verbis (naturalis perfectio facultas contemplatrix quædã ſcientia eſt E eius, quod motu cieri poteſt.) † At ne quis v. in verbo faciens, colligere ex hoc loco velit aliorum ſnĩam, quã initio quæſtionis ab hac noſtra, reipſa neutiquã diſcrepare aſſeruimus, Ariſtotelicæ doctrinæ aduerſari ibidem Ariſtoteles phyſicã ait incumbere in agnitionem ſubſtantiæ, quæ in ſe principium motus & quietis habet id eſt, ſubſtantiæ mobilis: vt facile appa-

† Occurritur obiectioni.

reat, quod antea monuimus, in peripatetica diſciplina, ens mobile, ſubſtantiam mobilē, ac ſimilia idem oīno valere. Vñ indiſcriminatim vſurpantur lib. 10. Met. ſum. 2. c. 2. & lib. 11. ſum. 7. c. 1. & 1. li. de cœlo, c. 1. tex. 1. & lib. 3. cap. & tex. 1. Quare non eſt q̃ explorata, & conſtituta re, lō giorem hoc loco de vocabulis, vt nōnulli ꝑperā faciunt, qōnē texamus. Recte. n. dictū eſt illud a Platone, ſi verba, vbi opᵉ eſt, contēneremus, reb ditiores eſſemus: & illud a Galeno: Tūc cœpere hoīes res ipſas contemnere; cum nimis curioſe ad nomina controuerſias traduxerunt.

Philoſophi eſt ingenii rerum eſſe oportet, nō verborum.

ARTICVLVS II.

Argumenta aduerſus ea, quæ ſuperiori articulo concluſa ſunt.

1. argum. NOnnulla tñ ſeſe offerunt, quæ hactenus a nobis explicatam de ſubiecto phyſicæ opinionem labefactare videantur. In primis enim ſic licebit argumentari. Eodem pacto ſe habet in Phyſica ens ſecundum naturam ad ens naturale, quo in prima philoſophia ens in commune ad ſubſtantiam: atqui primæ philoſophiæ ſubiectum non eſt ſubſtantia, ſed ens in cōe, vt ſtatuit Ariſtoteles initio li. 4. Metaphyſicorum: ergo neq; ſubiectum phyſicæ erit ens naturale, ſed ens ſm naturā.

2. argum. Secundo, ſi nullæ eſſent ſubſtantiæ expertes materiæ, vt veteres Phyſici arbitrabantur, Phyſiologia eſſet prima philoſophia, teſte Ariſtotele lib. 6. Met. c. 1. tex. 3. & lib. 11. c. 6. ergo prima philoſophia ſola immaterialium ſubſtantiarum conſideratione a Phyſiologia diſtinguitur; proindeq; Metaphyſicus neque accidens, neque ſubſtantia in cōe ſumptam contemplatur. Quare cum hæc incognita relinqui non debeant, nec vero præter phyſicū alius ſit artifex, cui eorum cognitio iure demandanda ſit; plane ſequitur, in ijs etiam Phyſicū verſari; atque adeo phyſiologiæ ſubiectum haudquaquam naturaliū rerum terminis circumſcribi.

3. argum. Tertio, Nulla ſcientia probat ſubiectū ſuum eſſe, ſed id tanq̃ notū ſumit, vt cōſtat ex 1. Poſter. d. vbi Ariſtoteles ſupponendam eſſe ait de ſubiecto prænotionē q̃ ſit. At in 6. li. huius operis, c. 3. tex. 32. probatur corpus mobile eſſe. Nullo igitur pacto corpus mobile ſubiectum Phy-

ſicæ dici pōt. †Qđ ſi q̃ſpiā occurrat, non ꝓbari loco citato corpus mobile eſſe ſed oē mobile eſſe corpᵉ, inſtat atq; vrget Caietanus in ſua illa diſceptatione de ſubiecto naturalis Philoſophiæ in hūc modū. †Nulla oīno ars, cuius ſubiectum cōplexum eſt, cōplexeve ſignificatum, probat coniunctionem partium, e quib. ſubiectū ipſum coaleſcit; alioqui iam ipſa ſibi ſubiectum condere, ac definiret, quód nulli particulari ſcientiæ conceditur; (oēs enim id traditum ſibi a communi ſcientia, ratiumque omniū regina accipiunt) ſed Phyſicus, vt aduerſarij fatentur, probat coniunctionem mobilis cum corpore. Igitur non poteſt ſibi corpus mobile tanquam ſubiectum vendicare.

†Preoccupatio.

†Metaphyſicæ eſt cęteris diſciplinis ſubiecta diſtribuere.

Quarto, Si ens mobile eſſet ſubiectum Phyſicæ, ſequeretur philoſophum Naturalem, non abſtrahere conſiderationem a materia atqui abſtrahit; cum in libris de anima contempletur naturam animę rationalis, quæ non dependet a materia. Aliud igitur phyſicæ quærendum eſt ſubiectum, quod videlicet partim a materiæ concretione liberum ſit, partim eidem neceſſitudine cohæreat. 4. argum.

Quinto, Aſtrologus differit de ente mobili, vt mobile eſt; ergo ens mobile non diſterminat phyſicam ab alijs diſciplinis. Probatur aſſumptum; quia, vt cōſtat tum ex ijs, quæ in Aſtrologia docentur, tum ex Ariſtotele 1. Met. c. 7. tex. 19. & 10. Metaph. ca. 2. tex. 4. & ex Proclo in primum librum Euclidis; Aſtrologus nō ſolum contemplatur cœleſtium corporū figuram, a terraque diſtantiam, ſed etiā motum. Quare etiā Aſtrologus ens mobile, qua mobile, licet non totum, ſaltem ex parte conſiderat. 5. argum.

Sexto, Motus nō eſt propria entis mobilis affectio; falſum eſt igitur, qđ in confirmanda concluſione ſuperius diximus. Probatur antecedens, quia quantitas extra materiam diuinitus cohęrens, mouetur, vt patet in diuina Euchariſtia; & Angeli etiam locum mutant; cum tamē hæc non contineantur ſub ente mobili, vtpote, quæ ex materia & forma non cōſtent. 6. argum.

Septimo, Quantitas, & quies videntur eſſe potiores entis mobilis proprietates: ſi quidem illa eſt fundamentum reliquorum materialium accidentium; hæc vero 7. argum.

eſt finis motus, ſaltē local is: oīs autem finis præſtatior eſt eo, qđ ad finē dirigitur, vt liquet ex ijs, quę docet Ariſto. 2. huius operis ca. 3. tex. 31. adde q. Pythagorei in bonorū genere ſtatū ſeu quietē, in malis vero motum poſuerūt. Nō rectè igitur aſſeruimus, motū præcipuam eſſe entis mobilis affectionem.

ARTICVLVS III.

Occurritur proximi articuli argumentis.

Sol. 1. HÆc tamen argumēta haudquaquā nos debent a ſuſcepta de Phyſiologiæ ſubiecto opinione reuocare. Quare ad primū rñdemus: tametſi ens in cōe reſpectu ſubſtantiæ, & ens ſm naturā collatum ad ens mobile, aliquā inter ſe habeat ſimilitudinis rationem, ꝓut verſilibet ſuperius quidpiā eſt eo, cui cōparatur: tamen qđ ad ꝓpoſitū argumenti attinet, plurimum inter ſe differre. Enim vero præcipuę affectiones Metaphyſicæ, vt vnū, verū, cæteraq; eiuſmodi, nō ſubſtātiæ, ſed enti in cōmune primo cōpetūt: at Phyſica ꝓprietates, vt eſſe motui obnoxia, eſſe affectū quantitate, circumſcribi loco, cæteraq; id genus, enti naturali, nō vero enti ſm naturam, primo conueniunt. Qua pp cum id ſcientiæ cuiuſq; ſubiectū exiſtimari debeat, in qđ primo cadunt præcipuæ, quæ in ea tractantur, affectiones, cōſequens eſt, vt ſubiectum primæ philoſophiæ rectè conſtitutū ſit ens in cōmune; Phyſiologię vero ens naturale, non ens ſecundum naturam.

Sol. 2. Ad. 2. Fatendū eſt cum Ariſt. loco cit. ſi nullæ omnino forēt immateriales ſubſtātiæ, nulla futurā prima Philoſophiā, verum nō ex eo, q a Metaphyſicus ſolas ſubſtātias a materia liberas cōtépletur; aut q earum duntaxat conſideratione a Naturali Philoſopho diſtinguatur; ſed q a eiuſmodi ſubſtātijs e natura rerū omnino ſublatis, ens mobile reciprocaretur cū ſubſtātia in cōmune, omniaq; accidētia, ac tota entis amplitudinem in ſe vno cohiberet. Quo dato nihil ita primæ Philoſophiæ cōſiderationi reliquū eſſet, vñ apud veteres Phyſicos q nihil niſi materia cōcretū agnouerāt, philoſophia Naturalis dicebatur prima philoſophia. Pa-

Veteres naturæ interpres phyſiolo-

A ter ergo ex dictis, neqq cenſu ſſe Ariſ. generalē ſubſtantiā genusſve conceptum ad Naturalem Philoſophum pertinere. giā a Metaph. non diſtinxerunt.

Sol. 3. Ad 3. Conceſſa maiori ꝓpōne (cuius vberior explicatio eſt apud Scotū. 1. Metaph. q. 1. & Ferrarienſem ad ca. 12. l. 1. cōtrahent.) Negandū eſt probari ab Ariſt. li. 6. vel dari in rerū natura corpus mobile, uel omne qđ mouetur eſſe corpus; ſed duntaxat omne mobile partib' conſtare, ac diuiduū eſſe; qđ fuerat ab antiquis negatū. B Leucippus. n. & Democrit' corpuſcula quædam inſectilia ſimul, & mobilia, e quibus res oēs coagmentatæ eſſent, induxerūt. Eſſe autē loco cit. hūc quē dicimus, nō quē aduerſarij concēdunt, Ariſtotelicæ probationis ſcopum facile videbit, qui illius diſputationis filum perpenderit, vbi Ariſto. longam argumentorū ſeriem hiſce verbis cōcludit (faneron oun oti panto metaballon eſtai diaireton,) id eſt, Patet igitur omne qđ C mutatur, ſectile eſſe.

Itē apud Antoniū Andreā. 1. metaph. Z marā in thor. ꝓp. 53. Auerroem hoc li. cō. vlt.

Obiectio. Si quis vero hic opponat (quod contra omnes fere de ſubiecto Phyſiologiæ ſententias afferri poteſt) Ariſtotele primo huius operis oſtendere in quolibet cōpoſito phyſico dari duo principia componentia, videlicet, materiam & formā; atque adeo probare partes entis mobilis, ſiue entis naturalis, quod inde conſequens eſt, non ſupponere eſſe ens mobile ſiue ens naturale; quod tamen cæ- D teri artifices in ſuarum artium ſubiectis faciunt, occurrendum erit, probare quidem Ariſt. loco citato dari materiam & formam e quibus ens mobile conſtituitur; eoſq; oppugnare, q naturæ principia demoliebantur, verum aſſumpta Metaphyſici pſona, vt ipſe admonet tex. 8. c. 2. & Auicēna. 1. ſuffici. ca. 1. Quo pacto neque Ariſt. negat fieri debere, neq; eſt a Phyloſophorū conſuetudine alienū, demonſtrare eius ſcientiæ, in qua verſātur, E ſubiectum eſſe; vt pręter alios aduertit Caiet. in commentarijs 1. p. ad art. 3. q. 2. Solutio.

Solut. 4. Ad 4. Vt reſpondeamus, obſeruandū eſt, in ſpeculatione animæ rationalis tria occurrere, ſcilicet ipſam animæ eſſentiam abſolute ſpectatam; eius ſtatum in corpore; ſtatum eiuſdem extra corp'. Reiecta vero longiori huius rei diſceptatione in primū librū de anima; paucis ante-

Lege Auerroē 3. de aīa cō. 17. M. Alber. 1. de ani. tra. 1. Iādunum ibi.

Multiplex aïæ rõnıl ſcõ ſideratıo.

interim reſpõdemus, cognitionẽ animæ rationalis tertio modo ſumptæ propriã eſſe primi philoſophi, cuius eſt contẽplari intelligentias, in quarum illa ſtatum, ſuo modo, tranſit cum abſcedit a corpore. Primam vero, & ſecundam conſiderationem proprie atq; ex officio ad naturalem philoſophum pertinere. Prima quidem, tum quia anima, etiam rationalis, habet ſecundum ſuam quidditatem, reſpectum ad materiam, tum quia ad phyſicum ſpectat, ſcrutari hominis eſſentia, B quæ niſi cognita animæ natura, intelligi non poteſt. Secundam vero, quia aïa in hoc vitu ſtatu eſt actu pars hoïs, egetq; materia, tum ad officiũ informandi, tum ad actiones ſuas obeundas. Ad arg. igitur conceſſa maiori propoſitione, negãda eſt minor, & ad eius probationem dicendũ, eſto aïa rationalis poſſit per ſe ac ſeorſim conſiſtere; pendere tñ a materia eo modo, quo diximus, itemque ſm ſuam naturam hr̃e ordinem, ac reſpectũ ad cor C pus, cuius eſt forma. Quod ſatis eſt, vt philoſophus naturalis non dicatur abſtrahere a materia, dum in animi contẽplationem incumbit; cum reuera conſideret materiam, ad quam ille animæ reſpectus terminatur.

Solu. 5.

Cœleſtis mot⁹ theoria cui⁹ ſit artificis.

Aſtrolog⁹ non cõtẽplatur motũ, vt eſt actus entis in potentia.

Ad 5. Negãdum eſt, quod aſſumit. Nã licet Aſtrologus cęleſtem motum ſpeculetur, non proinde ens mobile quam mobile eſt cõſiderat; primum, quia cæleſtiũ D corporum eſſentiã, & cauſas minime curat: deinde, quia neque motum expẽdit, vt eſt actus entis in potentia, ſed ſecũdũ mathematicas rõnes, vt ſm numeros, æqualitatem, menſuram, propinquitatem, inæqualitatem, aliaq; eiuſmodi attributa. Qua de re lege Simplicium 2. huius oper. ad tex. 16. Alcinoum in lib. de doct. plat. c. 6. Auerroẽ 2. de cęlo cõ. 57. & 1. met. cõ. 9. Greg. in 1. d. 24. q. 2. artic. 2.

Solu. 6.

Ad 6. Dicendum quantitate extra cor E pus diuina virtute cohærentem, moueri per ſe, & vt qđ: id tamen non ex natura ſua hr̃e ſed vi antecedẽtis miraculi, quo obtinuit vt per ſe eſſet. Nos vero cũ motum enti mobili duntaxat cõuenire dicimus, de naturali tm̃ loquimur conuenientia. Qđ autem ad Angelorum ſpectat lationem, dicendum; eã non eſſe motum phyſicum, de quo hic agitur, cum angeli A expertes ſint molis corporea, ſine qua nihil phyſice moueri poſſe docet Ariſtot. 6 huius operis.

Solu. 7.

Ad 7 Rñdendum eſt, etſi quãtitas pmanens in ſe ſumpta motu præſtãtior ſit nihilominus motui inter affectiones entis naturalis principem locum tribui a philoſophis, ppea q (vt videre eſt in 8. huius operis c. 3. tex. 22.) ſit paſſio magis phyſica, vtpote per qua rerum naturalium eſſentia, gradus, & ſpecies diſqui B ri atq; explicari cõſueuerũt, adeo vt motus oïs pene philoſoph. cognitionis magiſter habeatur. Ad id vero, qđ de quiete obijcitur, dicendum, quietis nomen, vt annotarunt Scotus in 4. ſent. d. 48. q. 2. & Durandus ibid. q. 3. biſariam vſurpari, vno modo, pro ſola motus priuatione: altero, pro exiſtentia mobilis in patria ac naturali ſede, & quadã veluti fruitione & tranquilitate, q̃ in ea obtinet, dũ illic ſeſe melius tuet̃, & in ſuo eſſe equa C bilitatem habet, atque ordinẽ pulchritudinemq; vniuerſi, quoad eius fieri põt, conſeruat. Si igitur quies in hunc poſteriorẽ ſenſum (ſic de illa Pythagoræi loquebantur) capiatur, admittendum eſt, eam finẽ eſſe motus, eoq; perfectionem, ſed enim id neutiquam obſtare, quominus adhuc motus, affectio ſit magis Phyſica, & ob eam cauſam, quã paulo ante retulimus. Atque hinc eſt, q phyſiologiæ ſubiecto nõ quãtitas, nõ quies, nõ locus, D non tp̃s, non alia eiuſmodi affectio, ſed motus duntaxat, appellationem dedit.

QVÆSTIO V.

Quem ordinem locumve Naturalis Philoſophia inter cæteras diſciplinas obtineat.

ARTICVLVS I.

De doctrinæ ordine.

De ordine t a lẽ l· dixit Boeti⁹ in lib. de doct. ſcholariũ, Plutarch, ſ lr. de contrarietatibus Stoic.

E QVoniã Naturalis philoſophia tum doctrinæ, tum dignitatis ordine cũ reliquis ſcientijs conferri põt, cuius cõparationis intelligẽtia ad rite philophãdum nõ parũ cõducit, minime erit ab inſtituto alienũ, hac ẽt de re in præſentia diſputare. Omiſſis aũt cæteris artib. philoſophiã naturalẽ cũ Mathematica, Morali, & Metaphyſica ſolũmõ cõferemus.

Philo Iudeus in li. de agricu. D. Aug.l. de ordine †1. concl.

†Prima concluſio ſit Mathematica doctrinæ ordine eſt prima philoſophia naturali. Hæc eſt Hugonis Victorij in prologo cœleſtis Hierarchię. & l.2. Didaſcalō c.18. D.T. in opuſ.70.q.5.ar.1.& 8.6. lib.6. Ethic. ēt Henrici Gandauenſis in ſumma, art.7. q.7. Simplicij hoc loco, & aliorum compluriuim, videturq; Ariſt.6. Eth.c.8. vbi ait puerum fieri Mathematicum, Sapientē vel phyſicū nō poſſe. Idē confirmat veterum in tradendis diſciplinis cōſuetudo. plato n. (vt de cæteris taceamus, eos q Mathematicis imburi non eſſent, ac p̄ſertim q ſe prius ī Geometrico puluere non exercuiſſent, a gymnaſio arcebat; inſcripſit Academiæ foribus hiſce verbis, (mideis ageoumetritos eiſitou). i. nemo huc ingrediat ignarus Geometriæ. Atq; inde ēt eſt, q idē plato 7. lib. de Repub. Mathematicas vocat (propaideias) quaſi priores inſtitutiones, q b. adoleſcētiū aī ad reliquos doctrinæ lat⁹ p̄exercent, & excolunt. Stabilit poſtremo concluſio ex eo, q a in comparandis mathematicis min⁹ negotij eſt; vñ & pp addiſcendi facilitate cōe diſciplinarum nomen apud Græcos ſacere ſuſtiāt phyſica cum reconditā naturæ vim ſcrutet, & q a vaga, atq; errabūda ſenſuum notitia magna ex parte pendeat, lōgi tpis obſeruationē, ac experientiam requirit, proindeque multo eſt difficilior, & operoſior.

Mathematicæ ignaros arcebat plato a Muſęo. Mathematicæ iuuant ad p ceptionē aliarū artium.

2. concl.

Secunda cōcl. ſit phyſica doctrinæ ordine eſt prior, q̄ in moralis phyloſophia. Hac amplexi ſunt Cryſippus, Archedemus, Boethus, Sidonius, & Eudemus, referente Laertio in vita Zenonis, & Ammonio in prooemio ad Categorias. Item D.Th. ad c.8. li.6. Eth. le.7. Suadet vero primum ea rōne, q a in ijs, q̄ ad vitæ diſciplina, & regendas, ac moderandas hominum uoluntates ptinent, fallacior eſt, & incertior, ac magis ardua experientia q̄ in phyſicis; multoque maturiori iudicio opus eſt ad eorum intelligētiā: q bus cō ponēdi ſunt mores, regenda familia, inſtituenda Reſpu. Quo ſpectat illud Ariſt. 1. Ethic. c.3. iuuenē haudquaq̄ idoneum eſſe moralis diſciplinæ auditorem, quia nimirum in perturbationum regno non p̄teſſe firmum de rebus agēdis iudiciū, dumq; reciprocante cupiditatū æſtu animus fluctuat, quo pacto uitijs imperādū

Maturiori iudicio opus ē ad moralem doctrinā, q̄ ad phyſicam.

A ſit; non capit, ſed poſt adeptā quietē prudens ſit ac ſciens in 7. huius operis lib. c. 3. tex.20. docuit Ariſt. imitatus platonē in Cratylo. Confirmatur ēt concluſio ex eo, q a, vt Alexander, Simplicius, & Auerroes initio huius operis. imo & Ariſto. cap. ultimo libri primi Eth. admonent, multa ex naturæ fontibus, & phyſicæ ueritatis contemplatione ad moralem diſciplinā neceſſario petēda ſunt, ut quid ſit anima. Nec enim, ut plato ait in Alci-
B biade primo, ſcire poſſumus quomodo aliquid curandum ſit, niſi eius naturam cognitam atque exploratam prius habeamus, at moralis philoſophia animæ medicatrix eſt. Præterea oportet moralem philoſophū a naturali ſumere, quæ ſint animæ facultates, ut quę quibus ſubditæ eſſe debeant, & in quarum actione beatitudo poſita ſit, edoceat. Quocirca Ariſtoteles in formanda morum, ſententia, phyſiologiam tanquam illius preſen-
C tem ſæpe adhibet, & Plato loco proximè citato, ſtatuit a philoſophia ad iuris prudentiam incedendum eſſe.

Moralis philoſophia animi medicina eſt.

3. concl.

Tertia Concl. Metaphyſica doctrinę ordine omniū ſcientiarum poſtreme eſt. Hæc cōcluſio de ijs tātum ſcientias, quæ humani ingenij facultate comparantur, intelligi debet. Eam uero tradidit Auiceuna primo ſuæ Metaph. cap.3. D. Tho. 1. cōtra gent. ca.4. Ægidius in prooemio huius operis, m. Albertus 1. Metaphy.
D tract.2. ca.10. ac cæteri fere peripatetici cōmuni aſſenſu, facileq; ex eo cum pbatur, quia doctrinæ ordo poſtulat, ut quæ ſciētia res maxime abſtuſas, & a ſenſuū conſuetudine remotas conſiderat, ea poſtremo loco addiſcatur, ita uero ſeſe habere metaphyſicam, nemo ignorat, cum circa tranſnaturalem rerum contemplationem occupetur, vt uel ipſum eius nomen indicat, teſtaturq; Ariſt. 1. Metaph. ca.2. & 1. de partibus animalium cap.5.
E Adde q eorum, quæ in alijs ſcientijs p tractantur, notitiam ad diuinam philoſophiam animum præparat, & acuit, ut D. Auguſt. 2. lib. de ordine ediſſerit, atens humanam rationem, cum ad ea, quæ ſupra naturam ſunt agnoſcenda aſpiraret, ne aſecuſum fruſtrà moliretur, neve de alto caderet, inferiores diſciplinas ſibi tanquam gradus paraſſe.

Philoſophus per alias ſciētias gradatim ad metaphyſicam aſcēdit.

AR-

ARTICVLVS II.

Quibus argumentis proximi articuli concluſiones oppugnentur.

VNaquæq. earum concluſioně, quas
proxime ſtatuimus, ſuos habet oppu
gnatores. prima Albertum magnum hoc
loco, Ammonium initio prędicabilium;
& his antiquiores plotinum, & Boethiū;
cōtendētes mathemathicam doctrine or-
dine Naturali Philoſophia poſteriorē eſ-
1. obiect. contra 1. concl. ſe. Quorū placitum hiſce argumētis ſna-
detur. ab vno extremo ad aliud non pōt
eſſe trāſitus niſi per mediū: ſed Mathema
tica eſt media inter Phyſiologiā, & meta
phyſicā: ergo inter vtramq. perdiſcenda
eſt. Probatur aſſūptio; qa Mathematica
vendicat ſibi mediā abſtractioně; ſiquidē
Phyſiologus cōſiderat ea, quæ nec re, nec
rōne: Metaphyſicus, quę rōne & re, Ma-
thematicus, q̄ nō re, ſed rōne abſtrahun-
tur a materia: atq. ita Mathematicæ ab-
ſtractio partim duabus alijs diſſidet, par-
tim cum ijſdem, vti medium cum extre-
mis, conuenit. Huc pertinet q. pythagori
ci, & eorum doctrinę ęmulus, Plato ma-
thematicas diſciplinas medio diuinarum
& Naturalium interſtitio collocarunt.

2. obiect. Deinde ita diſputant, Cum oīs noſtra
cognitio a ſenſibus oriatur, ea ſcientia
prius acquiretur, quę de reb. ſenſui vici-
nioribus agit ſed phyſica eſt eiuſmodi;
quandoquidem tractat ea, quæ primo ſub
ſenſum cadunt. Igitur ante ſcientias Ma-
thematicas comparanda erit.

Secundā ēt concluſionem improbarūt
Themiſtius initio huius operis. Euſtra-
tius 1. libro commentariorum in Ethica
Ariſt. & ante hos Zeno, & Diog. Babylo-
nicus, rati minime conuenire, vt q. Philo
ſophiæ ſtudia ſequitur, prius ad naturę,
q̄ ad morum ſcientiā animū accomodēt.
Poterit vero pro hac ſnīa huiuſmodi con
contra 2. concluſ. obiect. ſici argm̄. Nemo recte philoſophatur niſi
morum honeſtate prędıtus ſit: ſed ad hāc
erudit, atq. informat Moralis diſciplina.
Ea igitur prius quærenda eſt. Maior pro-
poſitio oſtenditur, quia, vt experientia
docet, & phyloſophi cōi aſſenſu dicunt,
vitia menti cæcitatem ac tenebras offun-
dūt; & ne veritatis lucem cernat, impe-
dimento ſunt. Vnde Plato in phædone af
firmat philoſophari neminem poſſe, niſi
A. ſe quam maxime fieri poſſit, ab affectibus
ſeiungat. Et Seneca eum, qui dum literis
nauat operam, cupiditatibus, ac vitijs ſer
uit, ait non phyloſophum euadere; ſed
philologum, id eſt, ſophiſtam, & popula-
ris auræ vile mancipium.

Poſtremo, tertiam concluſionem reij- Cōtra 3. obiectio.
ciunt e Neotericis phyloſophis nonnul- Vt miran
li aſſerentes Metaphyſicam doctrinę or- dulanus
dine abſolute, ac ſimpliciter priorem eſſe lib. 20. de
reliquis diſciplinis. Primum, quia conſi- ſingular.
B. derat ſupremas rerum cāſ, nempe Deum, cert. ſect.
& intelligentias, itemq. genera ſumma, 2.
& tranſcendentia, quorum omnium cogni
tio ad ſubiecta aliarum ſcientiarum di-
ſtincte perſpiciēda neceſſaria eſt; cum ne-
mo perfectam alicuius rei intelligentiam
habere dicatur, niſi cauſas, a quibus pen-
det, & communia eius prædicata intelli-
gat. Deinde, quia reliquæ ſcientiæ ſubal-
ternantur metaphyſicæ, vt ſentit Plat. 7.
de Repub. proclus lib. 1. comment. in Eu- 2. obiec.
C. clidem, & tum alij graues peripatetici,
tum D. Th. in tractatu de natura generis,
ſi tamen eius eſt illud opus. Quare cum
ſcientia ſubalternans ordine acquiſitio-
nis ſimpliciter prior ſit quam ſubalterna;
ſi quidem huius principia, ab illius prin-
cipijs dependent; conſpicuum videtur
Metaphyſicam doctrinæ ordine omnium
ſcientiarum primam eſſe.

ARTICVLVS III.

D. *Superiorum argumentorū explicatio.*

TAmetſi propoſita argumenta in ſpe-
cie probabilia ſint, re vera tamen nō
concludunt. Quare ad primum dicendū. Sol. 1. cōtra 1. concluſ.
Mathematicę abſtractionem mediā eſſe,
quatenus cū abſtractione phyſicę, & Meta
phyſicæ, tanq̄ medium cum extremis con
uenit, vt probat argumentum: nō proinde
tamen effici, vt diſciplina mathematica
ordine acquiſitionis inter phyſicā & pri-
E. mam philoſophiā cōſtituenda ſit; quēad-
modum ex eo, q. puniceus color inter can
didū & atrum interiaceat, haud continuo
ſequitur, antequā corpus puniceo colore
perfundatur, debere prius albeſcere. Itaq;
poſſunt Mathematicę artes, quoad abſtra
ctioně dici mediæ; quo pacto eas Plato,
& Pythagorei medias vocarunt: nō tn̄ ſe-
cundum doctrinæ ordině, de quo agitur.

Ad 2.

Solu. 2.

Ad 2. dicendũ: ſi ea, q̃ prius ſenſui occurrũt, explicatu difficiliora ſint, ac plus experientiæ requirant, quo pacto ſe hñt res Phyſicæ comparatæ cum Mathematicis, tũc eiuſmodi rerũ doctrinã nõ prius, imo poſterius acquirendã eſſe, q̃ earum, quæ a ſenſu longius abſunt. Adde nõ oĩa entia phyſica ſenſui viciniora eſſe, quam Mathematica: ſiquidem eſſentia entis mobilis, vt quantitatem origine antecedit, res phyſica eſt: & tamen a ſenſuũ notione magis diſtat, magiſq. in receſſu naturæ la- B tet, quam Mathematica quantitas.

Sol. obie. contra 2. conclu.

Ad argumentum vero, quod ſecundam concluſionem oppugnabat; reſpondendũ eſt: licet negari non debeat, vitæ probitatem ad capeſſendas diſciplinas multum conferre, dum ſedandis animi affectib. mẽtem purgat ad contẽplandum; non ex eo tamen neceſſario colligi, Moralẽ doctrinã phyſiologiæ preire: tũ quia non pauci vitijs infecti ſcientias comparant, tum quia morum probitas non ſolum Philoſophan- C tium pceptis; ſed ẽt, ac multo magis, priuato ſtudio, domeſtica diſciplina & aliorum exemplo, alijſq. ad id appoſitis medijs, accedente diuina ope adipiſcitur.

ſol. 1. arg. aduerſus 3. conclu.

Quę vero contra tertiam concluſionẽ obiecta ſunt, ita diluentur. Ad primum reſpondendum eſt: perfectã ſcię adeptionẽ duplicẽ eſſe: vnã in ſuo duntaxat gñe perfectam: alteram oĩb. numeris undiq. abſolutam, & exquiſitam. Si igitur de hoc poſteriori ſciendi gñe loquamur, cõcedimus Metaphyſicam doctrinæ ordine, tam phy- D ſicæ, quam ceteris Phyloſophiæ partib. anteire, vt probat argumentum, fateturq. D. Th. ad initium huius operis. ſi de priori, quod noſtra concluſio intelligebat, negamus. Ad cuius rei maiorem explicationem lege, quæ in prima quæſtione huiuſce prooemij diſſeruimus. *At. n. cum Metaphyſica, poſteriori illa conſideratione, omnium diſciplinarum prima ſit, merito quiſpiam roget, cur non eam primam, ſed vltimam eſſe noſtra concluſio abſolute p- E nunciarit? Cui dubitationi occurrendum eſt, eius rei cauſam fuiſſe, quia philoſophi de priori doctrinæ gñe, quod cõius ac frequentius eſt, fere loquuntur. Deinde, quia ea ſcĩa doctrinę ordine abſolute prior cenſetur, quę tractat res nobis ſimpliciter promptiores: magiſq. ad intelli- A gendum faciles, quarũ cognitio ad ſequẽtium cognitionem præparet, & quaſi viã muniat, ita vero ſe habere Mathemathicam & phyſicam, comparatione primæ phyloſophiæ, conſtat ex dictis.

Leg. Sco. in 1. d. 3. q. 2. § 2. probo.

*Occurritur dubitationi.

ſol. 2. arg. aduerſus 3. conclu.

Ad 2. Contra eandem concl. Si de germana, & perfecta ſubalternatione, qualis 10. cap. l. 1. poſteriorum deſcribi ſolet, ſermo ſit, dicendũ eſt, Metaphyſica non ſubalternare ſibi alias ſcientias. Vt. n. rectè diſputat Aegidius hoc loco, Heruæus in B prol. ſent. q. 6. & Sonc. 4. Metaph. q. 9. Omnis ſcientia pprie ac perfecte ſubalternata, capit à ſubalternante ſuarum concluſionum principia, teſte Ariſt. 1. Poſt. loco citato: at nemo neſcit, reliquas diſciplinas multa habere ſibi propria, ac peculiaria principia, quæq. a prima philoſophia non deſumant. Secundo idem ex eo concluditur, quia principia, quib. ſubalternatæ ſcientiæ vtuntur, demonſtrari ſolent oſtenſiua demonſtratione, & per cãm in ſubalternantibus: at in ceteris diſciplinis C non pauca ſunt principia immediata: quæ proinde eiuſmodi demõſtrationem haud quaqua ſubeunt. * Non inficiamur tamẽ, reliquas ſcientias Metaphyſicæ imperfecte ſubalternari, tum merito finis, quatenus primus phyloſophus diſſerit de ſupremo fine, ad quẽ omnes inferiores ſcĩæ tandem reſpiciunt: tum etiam, vtcunq. ratione principiorum, prout eidem incumbit eos, qui Sophiſticæ contentionis ſtudio diſciplinarum principia negant, coar- D guere, & ipſa principia demonſtratione ducente ad incommodum, ſi opus ſit, demonſtrare. Ac de huiuſmodi ſubalternatione locuti ſunt auctores in argumento citato. Quæ tamen non ſit reliquas ſcientias primæ phyloſophiæ ſubijcit, ut earum principia ab illius principijs abſolute dependere exiſtimanda ſint. Quo fit, vt ex prædicta ſubalternatione concludi nequeat, Metaph. ordine doctrinæ reliquas diſciplinas ſimpliciter anteire.

Hanc ẽt rõnem affert Trõbeta 11. Met. q. 1. Niphus ĩ plog. huius operis Iauell. 1. Met. q. 2.

*reliquas ſcĩas ipſe ſubalternari Metap.

E

ARTICVLVS IV.

De ordine dignitatis inter Phyſicam, & reliquas partes Philoſophię.

QVonam modo phyſica, ſi doctrinę ordinẽ, ac methodum ſpectemus, ceteras

teras Phyloſophiæ partes antecedat, ſequaturve, ſuperiori diſceptatione planum fecimus; proximum eſt ut quẽ dignitatis locũ inter eaſdem obtineat, explicemus. Porrò contẽplatricis dignitas ſciẽtiæ, ex cõparatione tũ ad eas, quæ in opus feruntur, quã quæ in contemplatione conſiſtũt, dignoſcitur. Et ipſę cõtemplatrices inter ſeſe, tum propter ſubiectæ materię præſtã tiam; tum ob demonſtrandi certitudinem & euidentia, aliæ alijs excellunt, ut 8. Topic.c. 2. & initio librorum de Anima Ariſtoteles docet.

1. Concl.

Si igitur 1. concl. Si Phyſica cum practicis diſciplinis comparetur, ſimpliciter eis dignitate pręferenda eæ. Probatur, primum, quia contemplatiuę ſcientię, è quarum numero Phyſica eſt; cum in ſola rerũ in ſpectione uerſentur, propter ſe expetũtur, ut conſtat ex 1. metap. cap 2. id autem quod ſui gratia expetitur, ut etiam liquet ex 1. Eth.c.7. preſtantius honorabiliusque eſt, utpote quod non habet aliunde pendẽ tem dignitatis ſuę rationem. Deinde, quia ſcientię inſpectrices proxime attingunt ſpeculatiuam hominis felicitatem, quam optimo iure practicę anteponit Ariſt. 10. Eth.c.6.7.& 8. Et uero 12. metaphiſ.cap. 7. text. 39. alijsque in locis poſt Platonem in Philebo, & 5. de Repub. contemplationem actioni pręferendam admonet, & diſertis uerbis 6. metaphiſ. capitu. 1. & ſecundo, cum diuiſionem ſcientiarum in contemplantes, agentes, effectrices, tradidiſſet, contemplantibus principem locum dedit.

Obiecto.

Quod ſi quis obijciat, Moralem ſcientiam incumbere ad uitę diſciplinam corrigendam, qđ munus tanto eſt contemplatione utilius ac magis neceſſarium, quanto noſtra magis intereſt probẽ uiuere, quã recte contemplari. Preterea, politicam teſte Ariſt. Eth.c.2. ordinare reliquas artes: ordinare autem ſuperioris eſſe facultatis.

Dilutio.

Occurrendum erit munus doctrinæ moralis, ut probat argumentum, faterturque Ariſtotel. 6. Ethic. cap. 7. hominum ſocietati utilius eſſe, magisque uitę neceſſariũ, non proinde tamen honorabilius, uel ad ſcientię rationem abſolute pręſtantius. Honor enim, dignitasque ſcientię, quà ſcientia eſt, non ex fructu, aut neceſſitate, ſed ex modo, quo rem ſibi obiectam, A fineq; attingit, æſtimari dẽt, quẽ modũ eminentiorẽ eſſe in cõtẽplatiuis, q̃ in practicis ſcientiis; ex dictis conſtat. Quod uero ad Politicã attinet, dicendũ; nõ ſic eam reliquas ſcientias ordinare, quaſi, eis vel materiã, in qua uerſentur, uel ſpeculandi methodũ præfiniat, (id.n. ſupremæ Philoſophię propriũ eſt) ſed quatenus ad ciuilẽ vſũ vtilitatẽ eas accommodat, ſtatuẽs quę artes, quo tẽpore, a quibus perdiſcendæ, aut exercendæ ſint, vt ibidẽ explicat Ari. B Hæc autem ordinãdi ꝑrogatiua, non tanti eſt, vt ob eam Politica cæteris diſciplinis nobilior cẽſeri debeat: cum ei ratio attingendi finẽ & obiectũ, præpõderet. Atque hæc de comparatione Phyſicę cum practicis artib. in pręſenti ſatis ſint. Nunc eadẽ cum ſpeculatricibus conferamus.

2. Cõclu.

De excellentia me tap. inter alias. ſciẽ tias Plato in Philebo, & in 7 de Repe. Ari.c.1.l. 1. met. proclus c.4.l. comm. in Eucl. Simplicius ad ti. 8.l.1. Phi. Auerro. 1. de ani. cõ.1.

Sit 2. Concl. Si rei ſubiectę preſtantiam ſpectemus, dignitate prima eſt Metaphyſica: 2. Philoſophia naturalis: extrema Mathematica. Huic aſſertioni quatenus comparat phyſicam cũ Metaphiſica, fidem facit Ariſt. illud è lib.6. Metaph. cap.1. tẽ.3. ſi ſubſtantię ſeparatę non eſſent, Phyſica eſſet prima Philoſophia: itemque illud è ſeptimo eiuſdem operis lib. ca. 11. tex. 39. Phyſica eſt ſecunda Philoſophia. Deinde vniuerſim probatur concluſio hac ratione. Nam cum ſubſtãtia in rebus primas teneat, præſtãtiores habentur eæ ſcientiæ, quæ circa ſubſtantia, quã quæ circa accidentia, uerſatur. & inter ſcientias prioris generis, illæ magis eminent, quæ ſubſtantias a materia liberas, utpote in altiſſimo rerum gradu collocatas, quam quæ materiæ permixtas conſiderant, at Mathematica quantitatem. Phyſica materiales ſubſtãtias, prima Phyloſophia ſubſtantias materiæ expertes contemplatur.

3. Concl.

Eſt etiam Pãphilii in q. de certitudi. ſcient. & partim Aegid. in prologo huius operis, & qu. 14.

Sit 3. concl. Si demonſtrandi certitudinem, & euidentiam expendamus, primus dignitatis locus Mathemat. ſecundus naturali Philoſo. tertius Met. debetur. Hæc E aſſertio eſt D. Thom. opuſ. 70. in Boetium de Trinit. q. vlt. art. 1. & complurium aliorum. Intelligenda uero eſt de certitudine comparatione noſtri intellectus. Ac priorem quidem eius partem ſatis confirmat communis Phyloſophorum uox, aſſerentium Mathema. demonſtrationes omnium eſſe firmiſſimas, quod teſtatur Ariſtol. 1. Eth. cap. 3. & 2. Metah. cap. 3. Auerroes eo

dem

li. 1. Met. partim Sō cin. 4. Meta. qu. 14. Linconiē ſis in poſteriora q 23.

A dem loco, & Ptolemæus in proemio magnæ compoſitionis. Corroboratur itē ex eo tota cōcluſio, q a cōſideratio mathematica ꝑterq̄ difficultatē non hēt, ac nullius propemodum eget experientiæ, eſt a materia ſenſibili, motuq. abſoluta, atque ita minus incerta. Naturalis vero totum ſtudiū ponit in reb. materia conſtantibus mutationiq. obnoxijs, quarum affectiones magis recōditæ ſunt, nec ita citra opinionum ambiguitatem a nobis percipi ſolent. B Quòd vero Metaphyſica, prout in nobis eſt (ſic.n. de illa in præſentia loquimur,) minorem q̄ priores duæ, certitudinem habeat, ex eo concluditur, q a res, q̄ ſub illius contēplationē veniunt, licet in ſe ſpectatæ altiorē certitudinis gradū obtineant, videlicet materiæ atq. oīs mutationis expertes: tñ in hoc vitę ſtatu vix longo ſtudio percipiuntur, earumq. nonnullę adeo excellentis naturæ ſunt, vt in iis mētis noſtræ acies, perinde ac noctuæ oculus in ſolis ſplendore hebeſcat C Quod 2. Met. c. 1. tex. 1. & primo de partibus animalium c. 5. Ariſt. ait, luculenterq. oſtendit Plato in Phædone & Theeteto.

Sol. dubitationis.

Hic ſi quis roget, è duab. Mathematicis, Arithmetica, & Geometria, quænam excellat? Reſpondemus Arithmeticam. Nam ſi demonſtrandi certitudinem ſpectemus, certior eſt, vt probat Ariſt. 1. Meta. c. 2. quia diſputat de ijs, quæ priora, ac ſimpliciora ſunt, hoc eſt de numeris, qui abſq. partium ſitu percipiuntur: D Geometria vero de magnitudine, quæ ſine eiuſmodi ſitu non cognoſcitur. Si vero ad rei ſubiectæ nobilitatem attendamus, inde maior Arithmeticæ excellentia perſpicitur, quia verſatur circa numerum, qui vt eſt abſtractior a materia; ita nobilitate magnitudinem vincit, tum quia numerorum ſubtilitates, proportiones, ac myſteria noſſe præclarū eſt humani ingenij opus, adeo vt Plato in Epinomide, & in 7. de E Rep. dixerit, prudentiam atq. humanitatem omnē a medio eos tollere, qui Arithmeticam è medio tollunt. Lege quæ in hanc ſententiam ſcripſit Ariſt. in Probl. ſect. 30. probl. 5.

Leg. Beſſ. l. 1. cōtra Calum. Pla. ca 8. vbi Geometriam oīb. Matematicis certitudine anteponit. nō recte: ut probat ēt Scal. Exe. 321. in Card.

Explicatio alterius dubitationis.

Illud poſtremo in hac diſputatione explicandum ſupereſt, cum ſcientiæ contemplatrices diuerſo nobilitatis ordine ſeſe mutuo præcedant, & aliæ præ alijs ſuam

A quandam habeant gratiam & pulchritudinem; quæ quib. abſolute ꝑferendę ſint? Dicendum vero; Metaphyſicam ſplendore dignitatis ſupra oēs abſolute eminere, hac ſubſequi phyſiologiam, infra ſubſidere mathematicas, ꝓpea q. ſubiectæ rei ꝓſtantia ſolidior eſt, & illuſtrior, ac certitudini ſuapte natura ꝓponderat, vt conſtat ex ijs, quę docet Ariſt. l. 6. Met. c. 1. t. 2. & li. 11. c. 6. alioqui, ſi ex demonſtrandi certitudine nobilitas ſcientiæ abſolute B colligenda foret, certa notitia rei deſpicatiſſimæ, in maiori pretio & admiratione habenda eſſēt, q̄ cognitio minus certa rei nobiliſſimę, qd abſurdū dictu eſt, & alienum a ſnīa Ariſt. qui primo de partib. Anim. c. 1. aſſerit, ſcientiam de rebus caducis, magis certam eſſe, ſed minus dignam, quam eam, quæ de rebus æternis eſt.

De diſtributione Philoſophiæ apud Ariſtotelem.

C OMnes pene Philoſophi, qui ante Ariſtotelis tempora & ingenij & ſciētiæ laude floruerunt, ad vna dūtaxat, aut alteram Philoſophiæ partem, in qua excellerent, animum intenderunt. Thaletē enim, Anaximenem, atq. Anaxagora, ſolius contemplatio naturæ detinuit. Pittacus, Periander, Solon, Lycurgus, cęteriq. his ſimiles, de Repub. gubernanda ſcripſere Zeno, omniſque Eleatica diſciplina, in D Dialecticæ præcepta incubuit. At Ariſto, nullam fere omiſit partem Philoſophiæ, quam non ſummo ſtudio quæſierit, comprehenderit, ſcriptis ſuis illuſtrarit. Itaq. antiquiores longo interuallo poſt ſe reliquit; & Socratem etiā, ac Platonem præceptores ſuos, quos & ſua ſecula, & omnis deinde poſteritas admirata eſt, ſuperauit, Socrates.n. (magnus alioqui Philoſophus, & in quem omnes fere philoſophantium ſectæ initium ſuæ diſciplinæ E retulerint, Platonici, Academici, Cyrenaici, Cynici, Peripatetici, Megarenſes, Stoici) nullo diſciplinarū ordine, vt Plutarchus in Ariſtotele refert, modo huc, modo illuc diſcurrebat; nec tam quid ipſe ſentiret, dicere; quam aliorum ſententias refellere viſus eſt. Plato etiam, vir alioqui ſingulari, ac diuino ingenio, & multa, reconditaq; doctrina; cum alios ple-

De ꝓſtantia doctrinæ & īgenij Ariſt. Laertius in eius vita Ci. 2. de or. Auerroes ī procemio phyſ. Pli. l. 8. c. 16. & l. 18 c. 34. Appollodo in Chro. Lucretius l. 3. Cęlius lib. 17. cap. 17. le

ctionũ antiquarum & l.29.ca. 8 Fonſeca in proœmio Met. a c. 3.

plerumque faciat differentes, Socraticã diſſimulandæ ſcientiæ conſuetudinẽ ſeruar, & ambiguitate lectorum animos diſtrahit. Quo fit, vt quid ipſe ſenſerit (quẽadmodum D. Aug. 8. de ciuitate Dei, capite 4 ait:) non facile a quoquam dijudicari poſſit. Ita prorſus neq; Socrates, neque Plato, certum aliquod diſciplinæ genus, vel omnib. numeris undiq; perfectũ & abſolutũ; vel certa, & conſtanti aſſuetatione explicatũ reliquit. Ariſ. verò ſeu Logicã, ſeu Phyſicã, ſeu Ethicã, aut aliã quãuis facultatẽ aggrediatur, ab ipſis rerũ primordijs ad finẽ vſque perducta doctrinæ ſerie, mira ordinis elegãtia, in ſuo quęq; genere auditorẽ pfecte inſtituit, vt iure optimo bonarum artiũ parens, & lapis Lydius Philoſophorum dicatur.

Opera Ariſ. De libris Ariſt. Plut. in eius vita; de eiuſdẽ bibliotheca Strabo. 15. li. ſuæ Geograph.

Libros vero Ariſt. receſet Laertius in eius vita, eorumq; ſummam ad quadringentos producit, de quib. nulla ſit dubitatio, ſed horum maior pars iniuria temporum intercidit; adeo vt non plus centum viginti nunc extẽt. Quæ aũt in iis tractã tur, ad quinq; genera, ſeu capita reduci poſſunt. Pars vna, epiſtolarum Poeticæ, & Rhetoricæ ſcriptorum continet. Altera, diſſerendi præcepta. Tertia, Ciuilem, Moralemque doctrinam. Quarta, rerum Naturalium. Quinta. Tranſnaturalium ſcientiam. Cæteris autem hoc loco prætermiſſis; ea, quæ Phyſiologiæ propria ſunt, breuiter comprehenſa ſub vnum aſpectum ponemus. Quã partem tanta diligentia, tam incredibili inuentionis copia, perſecutus eſt Ariſtoteles; vt nihil ab eo terra, mari, cœlo omiſſum fuiſſe videatur. Vñ, etſi diuinarũ rerũ intelligẽtia a multis Platone inferior iudicetur, in naturæ tñ rõne oĩum calculis primas obtinuit. Quod in cauſa fuit, vt eam tam Platonici, q̃ Peripatetici dæmonium vocarint, videlicet, q res naturales orbi lunæ ſubiectas, in quib. Dæmonũ genus verſari aiebant, optime & accuratiſſimè tractarit.

Lege Beſſarionem lib. 1. contra Calũ. Plat. c. 3. & 7. Carpẽtarium in alcinoũ, Cœlium Rh. lib. 2. ca. 11. Diſtributio Phiſiologiæ ariſtot.

Eius ergo Phyologia in decem circiter partes diſtribuitur. Prima, quæ octo Phyſicorum libris cõtinetur. generatim diſſerit de principijs, cauſſiſq; rerũ Naturalium, & cõ. b. earum affectionib. Secunda, libris de Cœlo comprehenſa, ad partes enti mobili ſubiectas deſcendit, agitque de totius vniuerſitatis ſtructura, & compoſitione; & de quinq; corporib. ſimplicib. cęlo nimirum, & quatuor vulgatis elementis, prout loci mutationẽ ſubeũt, definitamq; in mundo ſedem uendicant. Tertia, quæ in libris de Generatione traditur, explicata ea, quæ diſſolubilib. & caducis reb. uniuerſè conueniunt, cuiuſmodi ſunt gñatio, corruptio, alteratio: accretio, mixtio. Quarta, q̃ libri Meteororum complectuntur, doctrinã exhibet de mixtis imperfectis, quæ Meteora uocãtur, ut de niue, glacie, grãdine, cometa, & ijs, q̃ repercuſſu lucis apparent, vt iris. Huic annectenda erat tractatio de metallis, lapidib. ac cæteris, quæ terræ ſinu progignuntur, ſed ea nõ extat, licet partim in libris Meteororum, partim alibi, huius argumẽti nonnulla ſparſim legantur. Scripſit vero de metallis Theophraſtus libros duos, de lapidib. vnum: Item de metallis plin. lib. 33. & 34. Naturalis hiſtoriæ, & de lapidib. lib. 36. & 37. eademque per tractat M. Alber. in ſuo opere de Mineralibus. Quinta, in libris de anima inquirit cauſas & rõnes, tum animæ in cõe, tum eius, q̃ rõne & intelligentia prædita eſt. Sexta quæ eſt quædam veluti acceſſio ad libros de anima, diſputat de generalibus partim omnium, partim quorundam viuentium affectionibus, vt de ſenſu, & ſenſibili, de ſomno & vigilia, de uita, & morte, deque alijs id genus. Septima, quæ dicitur Animalis hiſtoria, de animantium varietate, & ingenio multa commemorat. Quod opus quia non ſubtilium demonſtrationum aculeis; ſed ſimplici narrationis ſilo contextum eſt; ad hiſtoriæ magis, quam ad ſcientiæ rationem ſpectat. Sequuntur poſtremo tres aliæ partes, quarum una diſſerit, inſcribunturque de partibus animalium: altera de animalium generatione: tertia de animalium inceſſu; & de animalium motu eodem fere ſtylo. Vniuerſam verò doctrinam de animalib. libros octoginta talentorum Græci nominant; quod tantum Alexander impenderit ad obſeruationem eorum, quæ in ijs pertractantur. Promiſerat autẽ Ariſtoteles initio Meteororum actũrum ſe de plantis, quod & ſe præſtitiſſe 5. li. de hiſt. anim. cap. 1. ait; ſed hi libri, temporum iniuria, ad nos non peruenere, imo neq; ad Alexandrum Aphrodiſienſem, ut ipſe cap. 4. libri

De hac re Pli. 8. nat. hiſt. c. 16. & Budæus lib. 2. de aſſe.

magiſtro audiendi ſint.

Lege Themiſtium hoc loco Gellium loco cita. Beſſari. in præfatione ad Metaph.

Putat autẽ Simplicius hos eſſe libros, de quorum editione Alexander Macedo cum Ariſt. per literas expoſtulauit, cum non imperio tantum, & rei bellicæ gloriæ, ſed ſcientia quoq. cæteris mortalib. anteire occuperet, quam laudem ademptã ſibi exiſtimabat euulgata abditiſſima rum rerum, quæ in hoc opere cõtinetur, explicatione. Plutarchus tamen in vita Alexandri non de his, ſed de Metaphyſicis, Regis querimoniam interpretatur.

Di ordine, materiaque librorum Phyſicæ auſcultationis.

Opinio exiſtimantium 8. l. phyſ. Metap. eſſe.

NOn defuere e recentioribus Philoſoph.s, qui contenderent, phyſicam a libris de cœlo inchoari, octo vero libros Phyſicorum, primæ Philoſophiæ attribuendos eſſe ſuiſſeque in Philoſophiæ veſtibulos poſitos, non vt partem per ſe phyſicæ cohærentem, ſed vt Naturali diſciplinæ in primis vtiles, ac neceſſarios.

Eorum rationes.

Eorum præcipua argumenta ſunt, quia in hoc opere agitur de ſubſtantia, & de natura, de quibus prima differt philoſophia. Deinde, quia Metaphyſici negotij eſt demonſtrare, non dari Platonicas formas, quæ per ſe extra ſingularia cohæreant, ſed alias a materia quidam abiunctas, ve tantamẽ ſingulares: hoc autem demonſtrat Ariſt. in 8. huius operis, dum oſtendit, perueniendum eſſe ad ſubſtantiã vnam, mutationis & corporeæ molis expertem, a qua motus omnis deriuetur. Poſtremo, quia initium librorum de Cœlo illuſtre continet exordium, toti phyſiologiæ plane communẽ.

Improbatio ſuperioris ſententiæ.

Aduerſaria tamen ſententiæ omnino vera eſt, quam omnes tam Græci, quam Latini interpretes, & communis ſchola Peripateticorum amplectuntur, poteſtq; abunde confirmari teſtimonio Ariſtotelis, qui in primo aditu huius operis diſſerendum ſibi ait de Phyſiologiæ principijs, quod in progreſſu lib. 1. diſerte facit. Item quia textu 8. & 12. docet non eſſe huius diſciplinę, dogmata Parmenidis & Meliſſi coarguere, ſed alterius ſuperioris, ideſt, primæ, & diuinæ philoſophiæ.

A accedit plana ratio, quia in toto hoc opere de principijs, & affectionibus entis mobilis potiſſimum diſſeritur. Quæ vero pro contraria parte afferuntur, momentum non habent. Ac primæ quidem, & ſecundæ rationis explicatio ſatis liquet ex ijs, quę ſuperius queſt. 1. art. 5. & 6. docuimus. Summa eſt, interdum phyſicum & Metaphyſicum in eandem rem tractandam concurrere, vnumquemque tamen ſub propria abſtractione.

Rationũ dilutio.

B Ad tertiam vero dicendum iccirco Ariſtotelem præclarum illud exordium libris de Cœlo appoſuiſſe, quia explicato ente mobili in commune, nouam ingrediebatur tractationem, quam ex abrupto inchoare non debuit.

Itaque ſtatuendum; hoſce octo libros, phyſicæ auſcultationis eſſe, cæteriſque phyſiologicis doctrinę ordine præire. Cõtinent enim communia principia, quibus tota Naturalis philoſophia innititur, explicationemque entis mobilis abſolute C ſumpti. Is autem in tradendis diſciplinis ordo eſſe debet, (ſicuti in Proœmio huius operis, & initio libri de partibus animalium Ariſtoteles docet) vt ea primum, quæ maxime communia ſunt, pertractentur, deinde ſingula particulatim ſuis locis exponantur. Vnde facile tam erit intelligere, materiam huic operi ſubiectã, eſſe ens mobile in commune, in ſuppoſitione ſimplici, id eſt, a ſuis partibus præ- D ciſum, atque in ſe duntaxat ſpectatum. Qua ratione diſtinguitur a ſubiecto totius phyſicæ, quod eſt ens mobile in ſuppoſitione abſoluta, hoc eſt tam ſecũdum ſe, quam ſecundum ſuas partes conſideratum, vt D. Thomas, alijque interpretes animaduertunt.

Res ſubiecta octo phiſicorũ libris.

Quæ autem vnicuique libro ſubiecta res ſit, paucis habeto. In primo, agitur de tribus rerum phyſicarum princip:js, E materia, forma, & priuatione. In ſecundo, de natura & naturalium rerum cauſſis. In tertio, de motu, & infinito. In 4. de loco, vacuo, & tempore. In 5. de ſpeciebus, vnitate, & contrarietate motuum. In 6. de diuiſione motus in partes, ex quibus conſtat. In 7. denique & 8. inueſtigatur primus motor eiuſque attributa.

Partitio huius operis.

IN

IN PRIMVM LIBRVM
PHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

Lege D. aug. 1. li. de natura boni c. 3. & 1 libris de ordine

Quemadmodum in naturæ vniuerſitate nihil ordine vel diuinus, vel ad ſpeciem pulchrius inuenitur: ita nihil eſt, quod cuiq. doctrinæ maiorem afferat ſplendorem, & dignitatem, quam rerum, quæ in ea tradũtur, ordo, & diſpoſitio. Cuius deceſſione omnia quaſi artus ſine neruis, nexuque iacent, & in futilem, ac turbatam confuſionem diſſoluuntur. Hinc illa in Ariſtotelis Phyſiologia continuata ſeries, atq; omnium partium ſeſe mutuo, & decenter excipientium, quaſi in unius corporis ſtructuram, conſpiratio. Quo certe Philoſophus, alioqui, in Acroamaticis præſertim libris, minime perſpicuitatis affectator, illud eſt aſſecutus, vt rerum difficultatem artificioſa tractandi commoditate mirifice condierit, & quaſi affuſo lumine colluſtrarit. Hanc igitur doctrinæ ſuæ methodum, & ſeriem proponit Ariſtoteles in prima huius libri parte, quæ præfationem continet, & vno capite abſoluitur. Secundam vero, quæ reliquis octo capitibus comprehẽditur, totam ad rerum Phyſicarum principia inueſtiganda confert; ita vt veterum ea de re placitis in medium adductis, principiorum numerum primo exquirat, deinde quæ tandem illa ſint, explicet. Porro Alexander Aphrodiſienſis, initio libri ſecundi Metaphyſicorum, opinatus eſt, eum librum eſſe toti contemplatrici Philoſophię commune procemium: atq. adeo ad hunc locum attinere. Nobis tamen contraria ſententia, quam omnes Græci, Latinique interpretes amplexi ſunt, omnino probatur, maxime cum ea, de quibus Ariſtoteles eo libro differit, non ad Phyſicam, ſed ad Primam Philoſophiam ſpectent, vt erit legenti perſpicuum.

Method. doctrinæ.

ARISTO-

ARISTOTELIS

Stagiritæ Phyſicæ Auſcultationis.

LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

CVM a in omnibus doctrinis, quarum ſunt: b principia, aut cauſæ, aut elementa, c cognitio & ſcientia ex horum cognitione oriatur, (d ſi quidem vnumquodque tum noſſe arbitramur, cum cauſſas primas nouerimus, & principia prima, & vſque ad elementa) patet Naturalis quoque ſcientiæ ea primum definire enitendum eſſe, quæ ad principia attinent. Tex.1.

e Inſita vero naturaliter via eſt ex his, quæ nobis magis ſunt nota & manifeſta, ad ea, quæ natura ſunt notiora, ac manifeſtiora. Non enim nobis, atque ſimpliciter eadem nota. Qua propter neceſſe eſt, vt hoc modo progrediamur, nempe ex his, quę natura minus ſunt manifeſta, nobis autem manifeſtiora, ad ea quæ naturaliter magis ſunt manifeſta, & notiora. Tex.2.

f Quæ autem ſunt magis confuſa, primum nobis nota ſunt & manifeſta; poſt vero hæc diuidentibus elementa, principia ex ipſis innoteſcunt. Tex.3.

g Quocirca ex vniuerſis ad ſingula progredi oportet. h etenim totum ſenſu eſt notius Vniuerſum autem totum eſt quoddam, ſiquidem multa, vt partes, comprehendit. Tex.4.

i Sic autem & nomina, quodammodo affecta ſunt ad definitionem. Totum enim quoddam, & non diſtincte ſignificant: vt circulus, at eius definitio diuidat in ſingula. Tex.5.

K Pueri quoque principio viros omnes nuncupant patres, & mulieres matres, ſed horum vtrumque poſtea diſcernunt.

CAPITIS I. EXPLANATIO.

CVM in omnibus doctrinis a]Adhibet hoc capite quoddam futuri ordinis præludium, & quani doctrinæ methodum in conſcribenda Naturali philophia ſequi debeat duobus pronunciatis declarat, quorum vtrumq; accurate
1. Pronunciatum. confirmat. Primum pronunciatum eſt: In hac ſciẽtia a principijs ad ea, quæ principijs conſtant, progredi oportet. Secundũ, qd' tradit tex.4. ita habet: A cõioribus
2. Pronunciatum. ad minus cõia incedendum eſt. Prioris pronunciati confirmationem ita fere cõcludit. In oĩ doctrina, in qua ſunt principia, cauſſæ, vel elementa rerum, de quib. agitur, ex horum perceptione cognitio ꝓficiſcitur, ac ſcientia: ſed phyſiologia eſt doctrina, in qua ſunt principia, cauſſæ, aut elementa naturalium rerum, de quibus in ipſa diſſeritur,

In ea igitur ex horum perceptione cognitio ac ſcientia comparari debet, proindeque ab his initium capere neceſſe eſt.

b principia, aut cauſſæ] Eſt hoc loco non parua inter Latinos, Græcos, Arrabeſq. diſſenſio, quid ſibi velint, quove diſſideãt tria illa, principiũ, cauſſa, & elementa. Alexãder Eudemum ſecutus, & D. Thom. per principiũ, cauſſam agentem ſignificari putant: per cauſſam, formam & finem: p elementa materiam. Auerroes & Albertus per principia, cauſſam efficientem: per cauſſas, finem: per elementa, forma & materiam intelligũt. Alij tria hæc eam dicunt inter ſe rationem habere, vt primum latius pateat ſecundo, ſecundum tertio. In quo ſenſu interdum ſumi apud Ariſt. patet ex capite primo, ſecundo & tertio lib. 5. Metaphyſicæ. Sub hac vero notione acceptũ principium definitur, tum aliter in libro Poeticæ cap. 7. & libro quinto de generatione animalium, cap. 7. tum hoc modo, lib. 5. Metaphyſicæ, cap. primo. principium eſt id, unde aliquid eſt, fit, aut cognoſcitur: ſicque non modo omnes cauſſæ, ſed alia etiam multa, quæ cauſſæ non ſunt, principia nuncupantur, veluti terminus, a quo generatio progreditur, qui principium eſt generationis, non cauſſa: item principium viæ, aliaq; id genus complura. Cauſa uero eſt, quæ confert eſſe rei, vel fouendo, & ſuſcipiendo, vt materia: uel informando, atq. actuãdo, vt forma: vel efficiendo, vt agens: vel finalizando (liceat enim ita loqui) ut finis. Elementum autem eſt ipſa materia. Denique recentium interpretum nõnulli aſſerunt, etſi horum vocabulorum vnum ad vnum genus cauſſæ, aliud ad aliud interdum accomodetur, hoc tñ loco minime id fieri, neque vt fiat, vllam eſſe rationem. Itaque quidem ſingula, & vniuerſa ſignificare, nec niſi ornatus, vel maioris explicationis gratia, tria pariter adhibita fuiſſe, ac ſi diceret Ariſto. quocunque cauſſæ nominentur, ſeu cauſſæ, ſeu principia, ſeu elementa: ab ipſarum cognitione reliquorum intelligentiam pendere. Nam ꝙ illa pro eodem interdum vſurpentur, conſtat ex Timæo Platonis, & ex lib. 6. Meta. cap. 1. tex. 1. vbi Ariſtoteles docet, in Mathematicis, & vniuerſim in qualibet ſciẽtia contemplatrice principia eſſe, cauſſas & elementa, ideſt, initia quædam doctrinę, qualia ſunt prima, & notiſſima effata, quæ dignitates appellantur, quibus cætera tanquam fundamentis innituntur. Non deſignari autem eo loci omnia cauſſarum genera triplici illo vocabulo, inde perſpicuum eſt, quod non omnes ſcientiæ cauſſas omnes pertractant, aut ex omnibus demonſtrant, vt annotauit hoc loco D. Thomas. Mathematicæ enim ſolam formam in demonſtratione aſſumunt, metaphyſica, finem formam & agens; phyſiologia, omnia genera cauſſarum. Harum explicationum poſtremæ duæ magis placent, etſi reliquas minime contemnendas opinamur.

Definitio principij.

Cauſſa quid.

Elemẽtũ quid.

c Cognitio & ſcientia] Nonnulli hoc loco per cognitionem, definitiuam notitiam, per ſcientiam vero demonſtratiuam ſignificari putant, ꝙ vtraque harum ex cauſſis habeatur. Hęc tamen interpretatio, ſi Greci contextus verba expẽdantur, parum idonea, ac libere excogitata deprehenditur. Verba enim (eidienai cai epiſtadai,) quæ etiam 1. Metaph. ca. 2. repetuntur, vel ambo ſignificant ſcientiam, quæ habetur per cauſſas, nec niſi ad maiorem explicationem ſimul ponuntur, vt Simplicius & Philoponus aiunt. Vel vt putant Auerroes, & Themiſtius; (quod tamen nobis minus probatur) primium, hoc ſaltem loco, ad plura ſe fundit, quam ſecundum: quia nimirum illud omnem prorſus cognitionem, ſiue per cauſam, ſiue alio quouis modo partam comprehendit: hoc vero eam duntaxat, quæ proprie ſcientia vocatur, ac ſi diceret Ariſt. ex horum perceptione cognitionem fieri, ac ſcientiam, ideſt gigni cognitionem, non quamlibet, ſed perfectam, & quæ ſcientia rite appelletur.

Cognitio & ſciẽtia quo differunt.

d Siquidem vnumquodque] Maiorem propoſitionem ſyllogiſmi, quo primum effatum probare cœperat, confirmat ex communi hominum ſenſu, & opinione, quę veluti quædam tacite loquentis naturæ vox eſt. Tunc enim inquit, nos aliquid ſcire exiſtimamus, cum cauſſas primas primaque principia vſque ad elementa cognoſcimus. Aſſumptionem non probat, cuius rei cauſſam alij aliam reddunt. Simplicius putat iccirco eam Ariſtotelem hoc loco non probaſſe, ꝙ in huius libri decurſu multum operæ in ea ſtabilienda collocaturus eſſet. Theophraſtus tamen Ariſtotelicæ ſcolæ auditor & ſucceſſor eam, in hunc modum cõfirmaſſe dicitur; Omne corpus eſt compoſitum, quod autem

Cõis hominũ. exiſtimatio, quaſi naturæ vox.

tem compoſitum eſt,neceſſario habet principia, & partes, ex quibus oritur, aut coaleſcit:atqui entia naturalia,quæ phyſiologia ſcrutatur, ſunt corpora,manifeſtum eſt. ſūt igitur compoſita,conſtantque principijs,& cauſſis. Ex quo tandem ſequitur,Phyſiologiam doctrinam eſſe,inqua ſunt principia,cauſſæ,&c.

e Inſita vero] Hic etiam locus controuerſus eſt, & in quo plerique interpretum dubia hærent ſententia. Dicendum tamen probari nuuc ab Ariſtotele poſterius pronūciatum,nempe, a cōioribus ad minus cōia procedendum eſſe. Quæ eſt D. Thome,& philoponi expoſitio; licet aliter ſentiant Auerroes, Themiſtius, & Theophraſtus. Vt autem probationis vis eluceat, aduertendum eſt inſtitutum Ariſtotelis eſſe explicare a quibuſnam principijs exordiri velit. Quia namque paulo ante a principijs progrediendū ſibi eſſe dixerat,poſſet alicui in dubium venire,eſſet ne a principijs rerum cōiorum an minus cōium initia ducturus. Ait igitur conſilium ſibi eſſe, a rerū magis cōium initijs auſpicari. Oportere aūt ita fieri,ex eo probat c. 1. & 4. lib. 1. de partibus animaliū:quia magnum in docēdo vitium eſt ſæpius idem dicere, hoc vero effugere nemo poteſt,niſi a maxime cōibus ad ima per intermedia proficiſcatur. Idem vero in præſentia oſtēdit conglobata quadam argumentatione,quæ tribus continetur ſyllogiſmis, in quorum vltimo propoſitum colligitur. Primus in hunc fere modum ſeſe habet. A quibus inſitum eſt a natura,vt progrediamur:ab iiſdem progrediendum eſt; hæc aūt ratio,& via a natura nobis eſt inſita, vt a notioribus nobis ad notiora natura progrediamur; ab ijs igitū progrediendum. Suppreſſa maiori propoſitione,minorem & concluſionem exprimit,eā vtriuſque cauſſam reddens,quia non ſunt,inquit;eadem nobis,& ſimpliciter nota. Hoc verò effatum,in quo ſenſu verum ſit, excutiemus poſtea.

A communioribus cur incipiendum.

f Quę autem ſunt magis] Aſſumptionem effert ſecundi ſyllogiſmi,qui hanc formulā aptari poteſt. A notioribus nobis ad ea, quæ natura ſunt notiora,incedēdum eſt,ſed nobis primum ea,quæ confuſa ſunt,notiora exiſtunt, a confuſis ergo incedere oportet. Maior propoſitio eſt prioris ſyllogiſmi concluſio. Minor ſuadetur,qm̄ elementa,& principia,ideſt partes,quas totum in ſe confuſe cohibet,ex diuiſione totius innoteſcunt. Qđ plane indicat,rem totam prius ſeſe exhibere cognoſcendam, nobiſque magis eſſe manifeſtam;quam partes,ex quibus conſtat. Nemo enim totum, quod ignorat,diuidit.

g Quocirca ex vniuerſis] Concluſionem proponit tertij ſyllogiſmi, qui hoc mō concludi debet. A confuſis proficiſcendum eſt,cōiora ſunt confuſa,ſi videlicet cum ſingularibus,ſeu partibus, quas ſuo complexu continent, conferantur: a cōioribus igitur ad ſingularia,ſeu minus cōia eſt proficiſcendum. Maior eſt concluſio poſterioris ſyllogiſmi. Minorem non expreſſit,quia ſatis perſpicuum erat vniuerſaliora tota quędam eſſe, quæ ſub ſe partes comprehendunt,alioqui vniuerſalia non eſſent.

Tria indicia.

h Etenim totum] Sequuntur tria indicia,ſeu ſimilitudines, quas Ariſtoteles quorsū afferat,inter expoſitores non ſatis conuenit. Dicendum tn̄ eo ſpectare, vt probet magis vniuerſalia notiora nobis,eſſe. Primum iudiciū capitur a toto, qđ ſub ſenſus notionē cadit,hoc modo. Vt ſe habet ſenſus ad totum ſenſibile,ſic proportione quadam intellectus ad totum intelligibile,totum autem ſenſibile notius ſenſui eſt, q̄ ſingulæ partes; ergo & totū intelligibile intellectui; At q vniuerſale reſpectu ſingularium eſt totum quoddā intelligibile,eſt igitur notius,quam ſingularia, ſeu quam minus vniuerſalia.

i Sic autem & nomina] Secundum indicium petitur a toto,cuius natura definitione explicatur,ita fere. Quo pacto afficitur intellectus ad rem definitam, dum eam ſimplici modo ſignificatam, & inuolutam adhuc percipit, & ad partes, quæ naturam definiendo exprimunt, eodem afficitur ad totum vniuerſale,& ad partes ei ſubiectas,ſiquidem vnumquodque eorum totum quoddam eſt; ſed id, quod definitur, notius eſt intellectui, quam partes definientes,ergo & totum vniuerſale,quam partes ſubiectæ. Minor propoſitio liquet ex eo, quòd nihil in definitione promptius priuſve menti occurrit,quam res ipſa,quæ definitur.

K pueri quoque] Tertiū affert iudicium, a progreſſu puerorum in cognoſcendo,quaſi ita argumentetur. Ea ſunt nobis notiora, quæ pueri ductu,inſtinctuq; naturæ,prius apprehendunt, ſed pueri prius apprehendunt magis: quam minus communia, ergo &

Lege hac de re Ariſto. in probl. ſec. 30. Prob. 4. Galenum in lib. de form. fœtus.

nobis magis cõia notiora erunt. Aſſumptionem probat, quia pueri prius ſub vaga, & cõfuſa mentis notitia viros omnes patres appellant, & mulieres matres, deinde vero, cum iam ætatis acceſſu ſeſe excrit, atque elucet vis rationis, ad diſtinctam procedunt cognitionem reſque ſigillatim dignoſcunt, & parentes appellant ſuos.

Dubitat.

Reſpõſio.

Hic fortaſſe quærat aliquis cur Ariſtoteles a principijs, & a cauſis, nõ aũt ab effectis progrediendũ ſibi eſſe dixerit, maxime cũ in reb. phyſicis notiora nobis ſint effecta, q̃ cauſſæ? Vnde & qui primi Phyſiologiam inuenere, ab effectis ad cauſas progreſſi ſunt, cum enim effecta contemplarentur, eorumque latentes cauſſas ignorarent, in admirationem adducti ad cauſſarum indagationem animum intenderunt. Sed occurrẽdum in naturalium rerum ſcientia comparanda alteram è duab. vijs iniri poſſe, nimirũ inuentionis, vel auſcultationis. Priorem tenuere phyſicę inuentores: poſteriorem conſectari ſolent, qui partam iam, traditamve ab alijs ſcientiam ediſcũt. Si igitur phyſiologiam primo modo acquirenda ſit, haud dubie ab effectis initium capere oportebit, ſiquidem qui Phyſicam veritatem inuentione propria inueſtigant, primo aggreſſu in effecta incurrunt, vtpote quæ ſe vltro ſenſibus ingerunt, ac fere ſemper notiora ſunt, quam ipſorum cauſſæ, quæ plerunque abditis naturæ receſſibus occultantur. Quod ſi eadẽ diſciplina poſteriori modo perfecte atque abſolute comparari debeat, cauſis ducenda erunt exordia; propterea, quod qui alios rerũ cognitione perfecte inſtituunt, ea prius explicant a quibus cætera pendent, hæc autem ſunt principia & cauſſæ. Patet ergo cur Ariſtoteles in hoc Auſcultatorio opere in quo exquiſitæ doctrinæ ordinem ſequitur, a cauſſis, non ab effectis auſpicandum ſibi eſſe profiteatur.

QVAESTIO I.

An perfecta cuiuſq; rei cognitio omniũ cauſſarũ intelligẽtiã depoſcit?

ARTICVLVS I.

Quæſtionis diſſolutio.

HVius excitandæ controuerſiæ occaſionem dedit Ariſt. initio ſuperioris capitis, cum docuit tum denique nos aliquid ſcire, cum cauſſas primas, primaque principia, etiam vſque ad elementa,
B cognita habemus. Vt autem quid ſentiẽdum ſit dilucide aperiamus, prius a nobis varia cognitionum genera, quoad propoſiti explicationem attinent, in mediũ afferenda ſunt.

Quæ ſit cognitio definitiuę. Quæ demonſtratiua.

Cognitionũ igitur alia definitiua eſt, alia demonſtratiua. Definitiua dicitur, q̃ definitione comparatur; demonſtratiua, quæ demonſtratione acquiritur. Non ſumitur autem a nobis hoc loco definitio, & demonſtratio, fuſo nominis ſignificatu;
C ſed ita vt eam, dumtaxat definitione, q̃ ſubiectæ rei naturam declarat, & eam ſolum demonſtrationem quæ ex cauſis procedit cõplectamur. Enimvero demonſtrationes ab effectis, imperfectæ ſunt, & quaſi inchoatę, item vero definitiones, q̃ rei eſſentiam non attingunt, quædam potius ſunt adumbrationes rerum, quã defi-

A nitiones. Deinde harũ cognitionum vnaquæque bipartito diſtribuitur, nimirum in ſimpliciter perfectam, & in eam, quæ in certo genere ſiue cauſſę, ſiue ſciẽtiæ, perfecta nuncupatur. Rurſus cognitio vniuerſim accepta, aut eſt comprehẽſiua rei, aut non comprehenſiua. Comprehenſiua, vt explicat D. Tho. 1. p. q. 12. art. 7. & 3. contra gentes cap. 55. dicitur, qua res cognoſcitur, quantum ex ſe cognoſcibilis eſt. Non comprehenſiua vero, quæ non ita ſe habet.

Quæ comprehenſiua.

Quæ non comprehẽſiua.

Modos alios cauſarum per ſe, & p accidẽs apud Ariſ. locis hic ci. lege etiã d. Th. in lib. de cauſis c. 1.

Illud præterea obſeruandum eſt ex Ariſt. 2. lib. huius operis c. 5. tex. 50. & 5. met. c. 2. tex. 3. cauſſarum alias eſſe per ſe alias per accidens. Cauſſæ per ſe vocãt, a quibus per ſe effecta pendent, quo pacto hõ progeniti ab ſe hoĩs cauſſa, eſt, & pictor eius imaginis, q̃ depinxit. Cauſſæ per accidens dicuntur, è quibus non per ſe pendent effecta, quomodo grammaticum Sophroniſci, eſt cauſa Socratis, & muſicum Apellis cauſa picturæ.

Cauſſæ aliæ per ſe. Aliæ per accidens.

Prima aſſer.

C His poſitis ſit prima aſſertio. Nec demonſtratiua, nec definitiua rei cognitio, cauſſarũ per accidens intelligẽtia requirit: Hec aſſertio eſt philoſophorũ cõis. Probatur vero ex eo, quia teſte Ariſtotele 2. Metaph. cap. 1. text. 4. vt ſe habet eſſe cuiuſque rei; ita & eius cognitio; nullius autem rei eſſe pendet ſimpliciter a

cauſis per accidens. Accedit, quod eiuſmodi cauſſæ, cum pro circunſtantiarum occurſu varientur, & earum complures in vtramq; partem eueniant, nequeunt ſub certa mentis notionem cadere; proindeque nec ad definiendum, nec ad demonſtrandum aſſumi debent.

2. aſſertio

Secunda aſſertio. Ad definitiuā cognitionē abſolute pfecta exigitur, ſufficitq; oīum cauſſarum internarū perceptio, ad demonſtratiuā vero abſolute perfectam, oīum tam internarum, q̄ externarū cauſſarum notitia neceſſaria eſt. Huius aſſertionis prior pars, etſi a quibuſdam negetur, oībus tñ melioris notæ philoſophis probat̄. Suadetur vero ex eo q̄ cognitio definitiua eſt, qua rei natura cognoſcit̄: rei aūt natura oībus, ac ſolis internis cauſis continet̄. Poſterior, quæ inter philoſophos cōior eſt, traditurq; ab Auerroe in prœmio huius lib. tex. 1. & a Iand. hoc loco q. 3. ea rōne oſtenditur, quia cognitio demonſtratiua eſt, qua cognoſcimus cauſſam, ob q̄ res eſt vnum quodque aūt non ob ſolas internas cauſſas eſt, ſed ob externas ēt. Vñ Ariſt. 2. huius operis lib. c. 7. tex. 70. & 8 Metaph. c. 4. tex. 12. docuit phyſicū p oīa cauſſarū genera demonſtrare: & 2. Poſterioris Analyticæ c. 11. t. 11. nullū cauſſæ genus a demōſtratione excludit.

Idē aſtru. Auerroes & Ægid. Rom.

3. aſſertio

Tertia aſſertio. Cognitio definitiua in certo ſcientiæ genere pfecta ſola cauſſarum internarum, quæ ad eiuſmodi ſcientiam attineant, perceptione cōtenta eſt: demonſtratiua vero, etiam externas, quæ tamen alterius facultatis non ſint, expoſcit. Hæc aſſertio perſpicua vr̄: ſiquidem a qualibet ſcientia eæ duntaxat cauſſæ, quæ ad eā ſpectant, poſtulandæ ſunt; alioquin cogerentur artifices extra res ſibi ſubiectas vagari, & in alienos terminos irrumpere. Ex quo intelliges poſſe phyſicum perfectam rerum naturalium obtinere ſciētiam, perfectam, inquam, in ſuo genere, eſto communia quædam earum attributa, quorum conceptus materiam non includit, atque adeo phyſicæ cōſiderationis metā excedunt, non pnoſcat: vt quod ſubſtātia ſit, quid ens aliaque id genus, quæ tametſi ad rerum naturalium eſſentia pertineant, ſunt tamen Metaphyſici negotij, vt fuit a nobis alibi explicatum. Id, quod diximus de cognitione in certo ſcientiæ genere perfecta, ſimiliter de cognitione perfecta, in certo cauſſæ genere, accipiendum erit. Nec enim ut quis, verbi gratia, obtineat hominis cognitionem perfectam in genere cauſſæ materialis, oportet formalem cauſſam aſciſcere, vt ſatis patet.

In proœ. huius operis q. 2. ar. 4. & 1. metaph. qō. 1. art. 1.

4. aſſertio

Quarta aſſertio. Cognitio cōprehenſiua rei non ſolum perceptionem omnium eius cauſſarū, ſed etiam effectuum, quos poſſit edere, & pprietatum ac vniū quæ eſſentia conſequunt̄, & denique oīum perfectionum, quæ in naturali eius potentia continentur, efflagitat. Hæc aſſertio aſtruitur a D. Tho. 1. par. q. 12. art. 7. & 2. lib. contra gentes cap. 1 alijſque in locis, poteſtque ex eo probari, quia cognitio comprehēſiua, vti diximus eſt ea, qua res cognoſcitur, quantum ex ſe cognoſcibilis eſt; vnumquodque aūt ex ijs oībus cognoſci poteſt, ac debet: ſiquidem dum aliquid horum nos latet, non circūſpicimus fines rei, quos tamen circumſpicere debere eum, qui rem comprehēdit, affirmat D. Auguſt. in l. de uidendo Deū ad Paulinum c. 9. Intellige autem (quod aduertit Durandus in 1. diſt. 35. qō. 1.) debere a comprehendente, fines circumſpici, vel poſitiue, modum terminumve ſtatuendo, vti accidit in comprehenſione rei create; vel negatiue, remouendo exceſſū, quo pacto res habet in comprehēſione, qua ſe ipſum Deus cōprehendit, q eſſentiæ ſuæ metam non attingit, cum illa nullius perfectionum limitibus definita ſit, & actus perfectioneq; diuinæ eſſētiæ cognitionis actum non excedit, ſed vtraque alteri ex æquo reſpondet.

Pro hanc concl. lege Dur. in 1. d. 35. q. 1. alia cē tem item in 1. q. 3. art. in Gabri. q. 7. & in 3. d. 14. q. 1. art. 3. dub. 2. Ochamū in 4. q. 13 Capr. in pro. q. 1. D. Aug.

Diximus porro ad cōprehēſionē exigi notitiam pfectionum; non omnium; ſed quæ in naturali rei potentia cōtinentur, quia quæ ad potentia, quæ obedientiæ dicitur, ſpectant, vt vnio verbi diuini reſpectu humanitatis, lumen gloriæ cōparatione intellectus creati, aliaq; eiuſmodi, quemadmodum ſupra naturā eminent, ſic ad cōprehenſiuam eius notionē, non requiruntur, Imo neq; ad illam depoſcenda eſt cognitio omnium effectorū naturalium ſingulatim, ſed eorum duntaxat, quę ſunt ſpecie diſtincta q a indiuidua ſub qualibet ſpecie, pſſit eſſe non tot, quin plura, ideoque ſub ſcientiam

Comprehēſiua cognitio nō requirit notitiam omnium effectorū ſingularī.

Lege D. Th. 1. p. q. 12. art. 8. Lege Fōſecam. 5. Metap. c. 28. q. 16. ſect. 2.

non cadunt: atq; omnia eiuſdem ſpeciei ſunt perfectione eſſentiali æqualia; proindeq; in cauſſa non requirit ad vnũ virtus diuerſa ab ea, quæ ad alia, at ſpecies ſub eodẽ genere nec in infinitũ multiplicari pſſt, ſaltem hoc mundi ſtatu, ſemperque alia eſſentiali perfectione, aliã excedit, iuxta illud Ariſto. 8. Metapy. c. 3. tex. 10. ſpecies ſſit veluti numeri. Quare quo plures fuerint, eo maiorem diuerſamq; in ſua cauſſa argnent perfectionem, atq; adeo earum cognitio ad illius vim comprehendondam exigetur. In ſingularibus vero non ita res habet.

ARTICVLVS II.

Argumenta, quibus ea, quæ proxime aſſerta sũt, oppugnari poſſunt.

SEd aduerſus ea, quę articulo proximo ſtatuimus, nonnulla ſeſe offerunt

1. argum. argumenta. Primum eſt: accidens, teſte Ariſtotele 7. lib. Metaph. c. 1. nequit ſine ſubſtantia perfecte definiri, ſicuti nec ſine illa perfecte intelligi: & tamen ſubſtantia non eſt interna; ſed externa cauſſa accidentis. Non igitur definitiua cognitio ſola cauſſarum internarum perceptione contenta eſt.

2. argum. Secundũ, Quemadmodum multo pfectius ex demonſtratione cognoſcimus affectionem ſubiecto conuenire, cũ non ſolum internas, ſed externas ẽt cauſſas penetramus, ita multo abſolutius quid res ſit per definitionem intelligimus, cũ eius non modo internas cauſſas, ſed externas ſimul cõprehendimus, alioqui ſuperuacaneũ eſſet, externas cauſſas internis in definitione adiungere; qđ tamẽ philoſophi non raro faciunt. Vnde Ariſt. ipſe 1. Poſteriorum c. 2. demõſtrationem, per finẽ, & in l. 2. de anima c. 8. tex. 90. vocem, per cauſſam efficientẽ definit. Non minus igitur ad definitiuam, q̃ ad demonſtratiuã cognitionem, externæ cauſſæ requirunt.

3 argum. Tertiũ, Nulla cauſſa externa vendicat ſibi nexũ indiſſolubilem, ac neceſſarium cum affectione, quæ demonſtrat: igitur nulla earum adhibenda erit in ꝓpoſitione æternæ veritatis. Quare cum demonſtratio ex neceſſarijs cõſtet, docente Ariſtotele 1. poſteriorum c. 6. plane ſequitur nullam cauſſam externam in demonſtratione aſſumi poſſe. Primũ pronunciatum

A ſundetur ex eo, quia oĩs cauſſas externa, aut eſt finis, aut efficiens, aut exemplar; quorum omnium cauſſalitas exiſtentiam rei ſpectat, nec ab illa abſolui poteſt: ſiquidem efficiens eſt a quo oritur actio, qua rēs producitur, finis eſt, cuius gratia ſit aliquid, denique exemplar definitur id, quod efficiens imitatur.

Quartum, Tã definitio, q̃ demonſtratio, ingenerant menti notitiã neceſſariæ connexionis inter prædicatum & ſubie- 4. argum.

B ctum. Hec aũt connexio non vr eſſe aliud quam relatio quædam rationis, quæ proinde in natura rerũ proprie cauſſam non habet. Nulla igitur prædictarum cognitionum ex cauſſis comparari poteſt.

Quintum, Vt eſt commune philoſophantium proloquium, eſſentiæ non habent cauſſas, ergo cognitio, qua rei eſſentia cognoſcitur, cuiuſmodi eſt diffinitiua, non poterit per cauſas obtineri. 5. argum. Alberti, 1. de cauſis, vbi citat Auicẽnã, Algazelem & Alpharabiũ D. Tho. 1. cont. gen. c. 52. Capreoli ĩ 1. d. 8. q. 1. art. 1. Socinatis 5. Metap. q. 10.

† Sextum, Nihil comprehenditur, niſi C quod quantum ex ſe cognoſcibile eſt, cognoſcitur; Nulla igitur omnino res eſt, quæ ſub intellectus creati cõprehenſionem recidat. probatur conſecutio, quia nihil, vel a noſtra, vel ab angelica mente tam perfecte intelligitur, quin a Deo infinite perfectius intelligatur. †6. arg.

†Septimũ, Si ad perfectam rei comprehenſionem oporteret omnes eius cauſſas pcipere, ſequeretur materiã primã a nullo intellectu creato comprehendi: quod tñ falſum eſſe ex eo conſtat, quia alioqui D proprium Dei non eſſet, comprehenſionẽ effugere. Cõſecuto oſtenditur; quia nullus intellectus creatus naturæ viribus intelligit infinita, at materia prima habet eſſentialem ordinem ad infinitas formas ſpecie differẽtes, a q̃bus p ſe pẽdet. Nec enim eas tm̃ reſpicit, quas vſitato naturæ curriculo ſuſcipit, ſed illas ẽt quæ in eã diuina virtute induci queũt, ſi qdem cũ qualibet earum, vt cũ ſuo proprio actu, E non ſecus ac cum ijs, quas nunc recipit, in vnius compoſiti naturã coire poteſt. †7. argu.

8. argum. Octauum, In diſciplina Ariſt. qui mũdum finxit ab æterno, Bucephalus Alexandri habuit infinitos ꝓgenitores; atq; non ſolum ab eo, a quo ꝓxime fuit genitus; ſed ab illis oĩbus pendet, vt a cauſis per ſe, quandoquidẽ id, qđ eſt per ſe cauſſa cauſſæ, eſt ẽt per ſe cauſſa effectus:

ergo

A ergo ſi ad comprehendendum Bucephalum requiritur notitia omnium cauſſarium per ſe, cum illę infinitę ſint; a nullo creato intellectu comprehendi poterit, vt proxime argumentabamur.

9. Argum. Lege D. Tho. 3. p. q. 10. art. 2. & 3.

Nonum Ex eo D. Thomas alijq; Theologi probant, animam Chriſti omnia effecta (non excipiendo ſingularia) quæ in poteſtate cuiuslibet rei creatæ ſunt, cognoſcere, quia alioqui non oẽs res creatas comprehenderet. Igitur ad cõprehẽſionem, neceſſaria eſt perceptio omniũ B effectorum, non ſolum in ſpecie, ſed in ſingulari etiam, quod negabamus.

ARTICVLVS III.

Superiora argumenta nihil conficere aduerſus ea, quæ articuli primi aſſertionibus continentur.

Solut. 1.

HIſce argumentis hoc mõ occurrendum erit. Primo quidem admittendo cauſſis externas nonnunq̃ ad definiti C uam cognitionem depoſci; non quidẽ p ſe; ſed qua ex parte rei definitę eſſentiã terminant, quo pacto ſe habet ſubſtãtia comparatione accidentis. Vnde huiuſmodi cauſſæ a nonnullis, externæ quidẽ rei; ſed internæ definitionib. dici conſueuerũt. Quod vero de ſubſtantia reſpectu accidentis dicimus; pari ratione intelligi debet de actib⁹, & obiectis reſpectu potẽtiarum; itemque de relatis, quorum vnũ reciproca viciſſitudine altero ad ſui definitionem & notitiam indiget. D

Cauſſæ q̃ dã externæ rei internæ definitionibus.

Solut. 2.

Ad 2m, ſunt qui propoſitũ admittãt, fatenturque definitiuam cognitionẽ externas etiam cauſſas requirere. Sed non recte iudicant. Etenim cũ eſſentia cuiuſque rei ſolis internis cauſſis cõtineatur, non eſt cur ad ſui notitiã externam cauſſarum opem aſciſcat. Nec vero quod hæ ad illas cognoſcendas adiumento eſſe ſoleant, ideoq; pariter nonnunquam in definitione aſſumantur; idcirco earum perceptio ad definitiuam cognitionem ab- E ſolute neceſſaria cenſeri debet. Aliqui proprietatũ quoq; & effectorũ obſeruatio ac notitia (quod ijdẽ tñ auctores negant) ad eandem poſceretur: cũ hæc, teſte Ariſtotele 1. de anima c. 3. tex. 11. ad rerũ eſſentias inueſtigandas, & peruidendas multum cõferant. Videlicet cum hoc lo- A co de cognitione definitiua diſputamus, non ea, quæ nos ad inueniendã, vel adũbrandam rei eſſentiam ſubſidiaria ope inueni, aut quoquo mõ manu ducant, inquirimus, hæc. n. latiſſime patent; ſed quę nã illa ſint, in quorum perceptione cognitio definitiua, ſiue eſſentiæ notio p ſe cõſiſtat; quæ ꝑfecto ſunt cauſſę. iternæ dũtaxat. Nam qui has perſpectas habet, nihil eſſentiæ inexploratũ reliquit. Itaque negandum eſt perfectius, hoc eſt, plus eſ- B ſentiæ cõprehendere, qui etiã extraneas complectitur; ſiquidem extraneæ, extra eſſentiam ſunt. At in demonſtratiua cognitione ſecus accidit; cũ enim demõſtrationis munus ſit explicare pp quid prædicatum ſubiectę rei conueniat; cumque illud tum ob internas, tum ob externas cauſſas conuenire poſſit; debuit ſane demonſtratio, & quam ipſa gignit, demonſtratiua cognitio, nullum cauſſæ genus, a quo p̃dicatũ per ſe pendeat, aſpernari.

Mun⁹ demonſtrationis.

Solutio 3.

C Ad tertium, dicẽdum in primis dubiũ non eſſe quin per cauſſam etiam efficientem, finem, & exemplar demonſtrari poſſint enunciationes, in quib. phyſica tantũ neceſſitas inſit, cuiuſmodi ſunt in Naturali philoſophia, & Medicina non paucæ, vt æſtiuo tempore magnum eſſe calorem, morbos Autũni difficile curari. Deinde addendum, pronũtiata etiã abſolutæ neceſſitatis haud dubie demonſtrari poſſe per cauſſam formalem externã, q menſurat eſſentiam rei, vt antecedit om- D nem exiſtẽtiam, cuiuſmodi ſunt obiecta reſpectu potentiarum, & habituũ, ideæque diuinæ, quas ſpeculatrice vocant, præintelliguntque ipſi diuinæ arti reſpectu creaturarum. Denique per afficiẽtem, & finẽ demonſtrari poſſe de quauis re, quæ creari põt ipſam creabilem eſſe, factibilemve a Deo pp ipſum. Præterea, vt in totum argumento ſatisfaciamus, dicimus ſi cauſſæ externæ ſpectentur non ꝑut actu exercent cauſſalitates ſuas ſub E actu exiſtentiæ, quo pacto ab Ariſtotele definiuntur, ſed ſm ſe; poſſe tunc effecta etiam abſolute neceſſaria obtinere ad illas (ſi item ſimpliciter neceſſariæ ſint) ordinem neceſſariæ depẽdẽtiæ perpetuaq; connexionem cum eiſdẽ; atq; adeo per eas demonſtratione perfecta oſtendi.

An cauſſæ externæ requirant ad cognitionẽ demonſtratiuam.

Solut. 4.

Ad quartum, omiſſa maiori ꝓpoſitione,

ne, dicendum eſt cum Soncinate 6. Met. q. 19. illam neceſſarij prædicati cũ ſubiecto cõnexionem (quã neceſſitas eſt abſoluta) formaliter quidem eſſe relationem rationis q in reb. proprie cauſſam non habet, materialiter vero eſſe ipſa extrema, vt cauſſas hẽre pñt, ita & per eas demõſtrari. Cũ igiẽ connexionũ cauſſas ex demõſtratione tenere dicimur, cõnexio nõ formaliter, ſed materialiter accipienda eſt.

Solut. 5. Ad quintũ dicito, effatum illud philoſophorũ negantiũ eſſentias habere cauſſas, non eſſe intelligendum de cauſſis internis, ſed de externis, imo neq; de iis in vniuerſum, vt ex tertij argumẽti ſolutione cõſtat, & † ſuo loco explicat* dicetur.

† lib. 2. huius operis

Solu. 6. De varijs modis quibus res dicunt comprehendi Gab. in 1. d. 3. q. 7. & in 3. d. 14. q. 1. art. 3.

*Bifariam aliqd cõprehẽdi.

†Vel ſumma cognitione quç eſſe põt.

† Vel ſumma quam res poſcit.

Sextum, cui ſuccubuit Ochamus in 4. diſt. 13. aiens creaturã a ſolo Deo comprehẽdi, facile a nobis diluet, ſi prius aduerterimus, rem qlibet ab vno intellectu cognitam, *dupliciter magis cognoſcibilem dici. † Nimirũ, vel q adhuc ab alio perfectiori intelligi poſſit, q vocant magis cognoſcibile ab extrinſeco, quo pacto leo cognoſcibilior eſt ab angelo, q ab homine, & a Deo q ab angelo, † vel quia pfectio ipſa, moduſve rei cognitæ, non abſolute attingitur, & penetrat a facultate intellectrici, ſiue qđ eius captũ exuperet, ſiue alia de cauſſa: qđ cognoſcibilius ab intrinſeco appellari conſueuit, ſicque diuina natura, ob infinitã ſuæ dignitatis amplitudinem, amplius ex ſe intellectilis eſt, q a re vlla creata pcipi queat. Vñ eſt illud D. Gregorij lib. 1. in Ezechielẽ hom. 8 quantumcunq; mens in contẽplatione Dei profecerit, non ad illud, q ipſe eſt, ſed ad illud, quod ſub ipſo eſt, attinget. Hoc poſito reſpondetur argumento, ſat eſſe ad cõprehenſionem, ſi res, quãtum ab intrinſeco cognoſcibilis eſt, percipiatur; ſic enim comprehenſionis definitio intelligi debet, atque hoc modo poſſe creaturam vnam quantum cognoſcibilis eſt, ab alia cognoſci.

Sol. 7. An natura plures, quam qđ ſicit, facere ſpecies queat, pertractat

Ad ſeptimum, omiſſa longiori diſputatione, dicendum, vt quis naturali comprehenſione, de qua hic agitur, materiã comprehẽdat, ſat eſſe percipere formas oẽs, quæ hoc mundi ſtatu viribus agentium naturalium in eam induci poſſunt, quas definito numero continet, communis eſt philoſophorum ſententia tradita A ab Ariſtotele 2. lib. Metaph. capite 2. & à Platione in Philebo. Neq; officit, qđ materia, vt argumentum concludit, naturali propenſione eas etiam formas phyſicas reſpiciat, quas ab alijs agentib. naturalibus, quæ a Deo crearentur, recipere poſſit. Vt enim illæ ad ordinem; curſumque vniuerſi prout nunc ſe habet, non ptinent: ita neq; earum cognitio ad materiam, pro hoc ſtatu comprehendendam exigenda eſt. Quod ſi qs preſſius vrgeat, B ſaltem ſi materia abſolute ſpectetur, abſtrahendo eius conſiderationem ab hoc, aut illo rerũ ſtatu (quo pacto, vt omnes naturales formas ſine exceptione æque reſpicit; ita oẽs ad perfectam ſui notitiã requirit) ſiquis inquam vrgeat, materiã ita ſumptam non poſſe vi naturæ ab intellectu creato omnibus numeris abſoluta comprehenſione intelligi. Occurẽdũ erit; verũ id quidem eſſe, neq; debere abſurdum videri, quod aliqua creatura eo C modo non comprehendatur. Non enim proprium Dei eſt naturali vi intellectus creati non poſſe comprehendi; ſed neq naturali, neq; ſupernaturali vi ab vllo, præterquam a ſe comprehendi poſſe. Atque huic etiam argumento tanquam corollarium damus, non poſſe magnitudinẽ pfectiſſima illa notione ab intellectu creato cõprehẽdi, cũ p ſe pẽdeat ab infinitis partib*, ex qb. coaleſcit. Quanq vt humano more cõprehendatur ſatis ſit co D gnoſcere eas partes, in quas v naturę ſecari poteſt, ita vt pacta diuiſione maneãt, q haud dubie certo numero cõmentiũtur.

Ægidius, quod lib. 6. q. 8. Scotus ĩ 1. d. 2. q. 2. Bargiu. d. 1. q. 2.

Ad octauum dicendũ, equos cõtentos in illa ſerie progenitorum Bucephali ante eius parentem, licet ſint cauſſę per ſe, nõ tñ eſſe per, ſe ſiue eſſentialiter ſubordinatas, ſed per accidẽs; q̃n quidem independenter omnino ab actuali eorum cõcurſu, qui tũc minime extabat, Bucephalus a ſuo parente genitus eſt, perinde ac E ſi ipſi numq præceſſiſſent. Ad perfectam vero rei cognitionem non requiri notitiam cauſſarum per accidens ſubordinatarum, licet aliqui ſint cauſæ per ſe. Solut. 8.

Ad nonũ reſpondendũ eſt D. Thomã, cæteroſq; Theologos, dũ pbatione illa vtuntur, nõ loqui de cõi, & quaſi vulgari comprehenſione, quam dicimus oĩum ſingularium notitiam non requirere; ſed Solut. 9.

de

de alia multo nobiliori, q́ eminentem aïę Chriſti dignitatē, & excellentiam decet.

QVÆSTIO II.

Quænam ſint nobis notiora cognitione diſtincta.

ARTICVLVS I.

Quid, & quotuplex ſit cognitio diſtincta & confuſa, & quo pacto vtraque ad alteram ſe habeat.

Teſtatur Iamblicus initio lib. de myſterijs. Cic. 1. de nat. deor. Laertius I pythagora. Beſſ. li. 3. contra Calu. plato. c. 2.

QVemadmodū poetæ fabulis, Pythagorei Philoſophi ſymbolis Platonici mathematicis, ſic Ariſt. orationis breuitate arcana Philoſophiæ obtexit, & obſcurauit; ideo ero cum ſepe alias, tū, vt interpretes aduertunt, in hoc proœmio, cū de ordine ſingularia & vniuerſalia cognoſcēdi, diſſeruit. Quocirca de ijs erit a nobis in præſentia paulo fuſius agēdum. Vt aūt tota hęc diſceptatio explicatior ſit, prius de cognitione diſtincta & cōfuſa vniuerſe, ac generatim diſputabimus. Totum igitur, vt de eo quidē nunc agimus duplex eſt, vniuerſale, & eſſentiale. totū vniuerſale eſt, qđ ad partes ſubiectas refertur, vt aïal ad hominē & bellua: dī vero a Proclo propoſitione 77. totū in partibus, ab alijs totū potentiale, eo q̄ partes in ſua poteſtate cohibebat. Totū eſſentiale eſt, q̄ refertur ad partes eſſentię, vt hō ad materiā & formā, vocaturq. a Proclo, loco citato, totum ex partib. ab alijs totū actuale, qđ partes in ſe actu cōprehēdat. Nomine partiū intellige hoc loco nō eas tantū, q̄ proprie partes dicuntur, ſed ét, quę vtcunq; modum partium habēt, quo pacto genera ſumma partes eſſentię habere dicuntur. Qua de re poſtea.

Totū duplex. Vniuerſale. Eſſentiale.

Duplex cognitio. Lege Platonē 4. de Repub.

Quia vero totū in cognoſcentis potentiæ notionē dupliciter cadit, diſtincte videlicet & confuſe, fit vt notitia totius bipartita ſit, diſtincta vna, confuſa altera. † Diſtincta eſt, qua totum oïb. q́ in eo continētur, enucleate inſpectis, cognoſcimus; veluti cum hominē ſic intelligimus, vt explicita perceptione cūcta eius eſſentialia prędicata teneamus. † Confuſa eſt, qua totū ijs, quæ in eo continentur, promiſcue tñ ac permixtim cognitis, apprehendimus. Deinde cognitio diſtincta, aut eſt, qua totum actuale; aut qua totum vniuerſale dearticulate, & diſtincte cognoſcitur.

† Diſtincta. † Cōfuſa.

Illā diſtincta actuale; hanc diſtincta potētialem, philoſophorum vſus vocat: totidēque modis confuſa cognitio diſpertiri debet. Ita fit, vt quatuor hoc loco ſtatuenda ſint cognitionem genera, Confuſa actualis, & confuſa potentialis; diſtincta actualis, & diſtincta potentialis.

Eſt autē inter huiuſmodi cognitiones nō parū diſcriminis. Nā confuſa diſtinctā precit, vt aſſeruit Ariſt. c. 1 huius libri tex. 2. D. Auguſt. 6. Muſicæ, Dexippus lib. 2. quæſtionum in categorias c. 6. cæterique philoſophi communi aſſenſu. Id vero inde confirmat Scot. in 2. d. 3. q. 2. quia progreſſus naturę eſt ab imperfecto ad perfectum per medium; confuſa autem cognitio quaſi medium eſt inter ignorationem & inter notitiam diſtinctam. Deniq. idē teſtatur experientia, ſiquidem prius in quolibet totum incurrimus, quam ea, quæ in ipſo continentur, particulatim diſtinguamus; ſicque naturæ exploratores prius compoſita naturalia ſubadumbrata & imperfecta notione intellexere; deinde ex eorundem ſectione ad partes & elementa progreſſi ſunt.

Diſcrimē inter cognitionē confuſam, & diſtinctam.

Differunt preterea, quia cognitio diſtincta actualis poteſt cum confuſa potentiali conſiſtere; itemq. diſtincta potentialis cum confuſa actuali; ſi quis enim animalis definitionē calleat, & interim ſpecies, quę ſub illo ſunt, ignoret, is & cognitionem diſtinctam actualem, & confuſam potentialem animalis pariter obtinebit. Contra vero ſi omnes animalis ſpecies cognitas habeat, & eius definitionem neſciat, habebit vtique cognitionem diſtinctam potentialem, & confuſam actualem eiuſdem. At neque confuſa actualis cum diſtincta actuali; neque confuſa potentialis cum diſtincta potentiali ſimul cohærere poſſunt; vt præter alios aduertit Scotus in 1. diſt. 3. quæſt. 7. Quod tamen de vno eodemque mentis actu intelligi debet; in diuerſis enim ſimul reperiri nihil vetat. Nam, qui huiuſmodi enunciationem, Homo eſt animal rationale, animo effingit; hominis conceptum, & confuſum & diſtinctum vno elicit. Confuſum, prout hominem ex parte ſubiecti per ſe apprehendit; diſtinctum, quatenus eius partes, nempe animal, rationale, ex parte prædicati expreſſe conc...

Aliud diſcrimen.

Suūt

quorũdã ſnĩa d' cognitione diſtĩcta & confuſa.

Sunt tamen, qui in his alijſq. id genus pronunciatis rem nullo modo cõfuſe, ſed diſtinctè percipi arbitrentur, ꝓpea quod illis ita res percipiatur, vt eius partes animo luſtrentur: cognitionẽ aũt confuſam talem eſſe volũt, vt partium notitiam nõ ab eodem ſolum, ſed a quocunq. alio conceptu, qui tunc menti inſideat, prorſus excludat. Id quod ẽt ex eo videtur con-

Ratio.

firmari poſſe, quia ſi cognitio diſtincta in eodem intellectu confuſam admitteret, æqua ratione actus ſcientiæ, opinionis a- B ctum ſecum etiam pateretur, cum vtrobique par diſſidium occurrat. Sicut.n. ex eo quod Socr. idem ſimul opinaretur & ſciret ſequeretur eum eidem rei vt põt & vt nõ poteſt aliter ſe habere, aſſenſum dare: ita ſi idem pariter diſtinctè & cõfuſe percipiat, fiet vt idem luſtrando ac nõ luſtrando partes ſimul apprehendat; quę non minus ſibi aduerſantur.

reſpõſio.

Verum etſi non multum omnino referat vtrum in hac controuerſia dicatur, C cum vtrumlibet ęqua fere probabilitate dici poſſit; hæc tamen ratio propoſitum non euincit, vtpote, quæ, neq. verum aſſumit, neq. aſſumptum probat. Non.n. eodẽ modo ſe hẽt cognitio diſtincta ad confuſam, quo ſciẽtia ad opinionem; vt iã hinc perſpicuũ erit. Nã ex eo quod Socr. partes, v.g. hominis vno conceptu penetret, alio non; conſequens ideo non eſt, vt exiſtimet hominem habere, & non habere partes; ſiquidem ea exiſtimatio in eiuſ- D modi cognitione confuſa & diſtincta, nec expreſſe nec implicite continetur.

Actus ſciẽtiæ & opinionis cur ſimul nõ cohęreãt.

At ſi vno actu pariter ſciret, altero opinaretur hominem eſſe riſibilem; ſimul ſaltem virtute & implicite, putaret hominem non poſſe non eſſe, & poſſe non eſſe riſibilem. Ea eſt.n. opinionis & ſcientiæ vis, ac natura; vt conſtat ex ijs, q̃ primo lib. poſterioris Analyticæ c. 26. docuit Ariſt. Vnde iam videre licet ex actu opinionis & ſcientię, non autẽ ex cogni- E tione diſtincta & confuſa in eodem intellectu cohærentibus, ſequi pugnantia.

Eſt & alia diſſimilitudinis ratio ĩ prædictis. Nam cum quis actum elicit ſcĩæ, medium demonſtratiuum, quo vtitur, iure nobilitatis trahit ad ſe rõnem probabilem, ſi qua tunc menti occurrit, eamq. tanq̃ aduentitiã opẽ ſibi adiungit, vt am- A bo ad vnum actum ſciẽtiæ conſpirent: Atque ita fit vt rõ probabilis a medio demonſtratiuo cohibita, in proprium effectum non erũpat; ac deniq. vt, vel ob hãc cauſſam, actus ſcĩę, & opinionis vna conſtare in eadem mente non poſſint. In cognitione aũt cõfuſa, & diſtincta ſecus accidit, quia cum animal, v.g. per ſe intelligimus, & eius itidem partes ſigillatim cõtuemur ad huiuſmodi perceptiones non aſſumimus (ſicuti cum ex neceſſarijs, & B probabilibus argumentamur) aliqua media præcurrentia, quorum vnum aſciſcere ſibi alterum poſſit, & ad ſuum duntaxat effectum producendum transferre.

ARTICVLVS II.

Poſſe cognitionem diſtinctam vno ſimplici conceptu haberi.

Dubitat.

ILlud ꝓterea ĩ hac diſceptatione a nõnullis in dubiũ vocatur; Nũ diſtincta C rei cognitio vnico ſimplici cõceptu haberi poſſit, an plures neceſſario requirat. Ac ſane qdẽ ſi de angelorum cognitione agamus, citra ambiguitatem eſt nõ exigere plures; cum angeli ꝑſpicaci ſimplicitate cuncta intelligãt, eodemq. intuitu hominem v.g. & eſſẽtialia eius ꝓdicata cõprehendat, vt ex D. Dion. 7. c. de diuinis nominib. præter alios, ediſſerit D. Th. 1. p. q. 58. art. 4. Quod itẽ dicendũ eſſe de illa cognitione, qua beatæ mentes omnia D diuina naturæ attributa intuentur, communis eſt Theologorum ſententia.

D. Dionyſius.

Cæterũ nũ idẽ homini in hoc vitæ ſtatu interdũ accidat, haud ſatis liquet. Nobis tñ pars affirmatiua magis placet, quã amplectitur Heruęus qđ lib. 7. q. 12. Et Caiet. ad c. 3. libri de ente & eſsẽtia. Nã cũ ſenſus videndi (vt ait Henricus Gãd. quodlib. 8. q. 33. & quodlib. 15. q. 6.) vnico obtutu multa diſtinctè ꝑcipiat, veluti cũ duos lapides prope intuemur, qđ cauſæ erit, cur nõ idem intellectrici potẽtię E cõcedatur? Pręterea, cur aĩal rõnis particeps, ꝓut eſt hominis definitio, non uno mentis actu diſtinctè cõcipimus; an q̃a quæ diſtinctè cognoſcimus neceſſario ut plura concipimus, cum illa particulatim exploremus quę vero vno actu cõplectimur, nõ vt plura, ſed ut vnum apprehendimus, q̃a plura, neq. ſimul intelligi neque

Reſponſ.

Senſus videndi vno ſimplici ꝑgreſſu multa diſtinctè ꝑcipit.

que ſimplicẽ actũ terminare queũt? At ſi A huiuſmodi rõ cõcluderet, neq; in angelica mentẽ diſtincta cognitio ſub vno actu caderet. Occurrẽdũ igitur ẽ, ea, quæ cõceptum ſimplicem diſtinctum terminat, & vt plura, & vt vnum ſumi; vt plura, in ſe ipſis, vt vnũ, quaten⁹ vnius obiecti rõnem hẽnt. Ità vero præſtari eidem conceptui, tũ ſimplicitatẽ, tũ diſtinctionem, illã ab vnitate obiecti: hãc a multitudine rerum quas enucleate cognoſcimus. Eſt autem vnitas obiecti, put a nobis hoc loco, ſumi B tur, vnitas quædam ordinis, quam habere neceſſe eſt, quęcunque menti per vnum actum ſimul obiiciuntur.

Ex dictis patet cognitionem diſtinctã nunc vno duntaxat cõceptu, nunc pluribus ſimul cõtineri. Quod ſi diſtinctę cognitionis varietatem colligamus, inuenie mus tribus ferè modis accidere, vt totum aliqđ actuale diſtinctè cognoſcatur. Primo ſi quis hominem, verbi gratia, vno cõ ceptu, & duob. animal rõnale ſimul, appre C hendat. Secundò, ſi duobus animal rõnale tantum. Tertio, ſi vno animal rationale tantum. Atque hæ omnes cognitiones, quæq. ſuo modo, conceptus quidditatiui, ſeu definitiui dicuntur.

ARTICVLVS III.

Etiam naturas ſimplices ſub cognitionem confuſã actualẽ cadere poſse.

QVeri etiã hoc loco ſolet num genera ſumma, aliæq. ſimplices naturæ D cognitione cõfuſa actuali percipi queant? Scotus in 1.d.3.q.2. Ochamus & Gabriel eadem d.q.5. aliiq. non pauci negãt: quia ea duntaxat prædictã cognitionem ſubire opinatur, quorũ eſſentia ſimplex non ſit: ſed eiuſmodi, vt cõſtet partib. quę dũ totum concipitur, latere cõcipientẽ poſſint. Idem etiam Scotus, eiuſq; ſectatores aſſerendum putat de ente, quod ſimplex quiddam, & vniuocũ, non analogum eſſe magna cõtentione defendunt. Verior tñ E eſt contraria ſententia aientiũ poſſe hæc omnia cognitione confuſa actuali percipi. Sat eſt. n. ad huiuſmodi notitiam qualiſcunq; ratio totius, & partium: quę ratio in prædictis naturis inuenitur. Nam ſubſtantia, verbi cauſa, vt patet ex ipſius definitione, quæ eſt ens per ſe ſubſiſtẽs, ſuo modo, etſi impropriè conſtat partibus,

Quo pacto en & ſũma genera poſſint cõcipi cognitione cõfuſa actuali.

A quatenus ens cõcipitur ad modum generis, p ſe ſubſiſtẽs adnıodũ differẽtia. Qui igitur ſubſtantia hac adhibita diſtinctione perceperit, dicetur eã diſtinctè cognoſcere; q verò aliter, confuſè. Item genera ſumma, omneſq; differentiæ ſpecierũ, tã quę iam extant, q̃ quæ diuina virtute pduci queunt: & denique omnia proxima entis ſignificata, ſunt quodammodo partes eſſentiales entis, cum ſint ipſa rõ, ſeu potius rationes entis, diſtinctè ſumpti, ut B alibi fuſius dicetur. Hæc ergo ſi quis particulatim cõplecti poſſet, (q tamen ſoli deo cõpetit) is diſtinctã haberet entis notionẽ: alie q confuſã tantum, qualis eſt ea q̃ formant, qui audito entis nomine abſolute concipiũt id quod eſt, quæ a quibuſdam uocabuli notio appellatur, propterea quod nullum immediatum entis ſignificatum particulatim attingat.

Rõne entis diſtinctè ſũpti ſoli deo cognitæ.

ARTICVLVS IV.

C *Explicatio quæſtionis initio ppoſitæ & quorũdam obiectorum dilutio.*

1. aſſertio

HIs ita conſtitutis, propoſitæ controuerſię duab. aſſertionib. fiet ſatis. Prima ſit: Cognitione diſtincta actuali, magis vniuerſalia notiora nobis ſunt, q̃ minus vniuerſalia. Hæc aſſertio eſt omnium philoſophorum firmata conſenſu, aſtruiturq. ab Ariſt. 6. Topic. c.3. & eãm tradit Auerr. com. 1. huius libri D. Th. 1.p.q.85.a.3. & Scotus in 1.ſent.d.3.q.2.

D Secunda aſſertio: Cognitione diſtincta potentiali minus vniuerſalia notiora nobis ſunt, q̃ magis vniuerſalia. Hæc etiam Philoſophorum omnium cõis eſt. Poteſt autem vtraq; aſſertio ex eo oſtendi, quia ea nobis notiora dicuntur, quorum cognitio ad aliorum intelligentiam requiritur: non è conuerſo: at ita ſeſe habent, quoad diſtinctam cognitionem actualem magis vniuerſalia comparatione minus vniuerſaliũ, quorum ſunt partes eſſentia E les, itemq. quoad diſtinctam potentialẽ, minus vniuerſalia reſpectu magis vniuerſaliũ, quorũ partes ſubiectæ ſunt. Si quidem id qđ partes habet, abſque omnium partium notione dilucide, & enodatè cognoſci non poteſt, vt conſtat ex ijs quę ſuperiori articulo docuimus.

2. aſſertio

Obiiciet tamen aliquis. Inter hominẽ, & ſubſtantiam interfuſa ſunt infinita gene-

Obiect. 1

genera: ergo ſi diſtincta hominis cognitio ſuperiorũ intelligentiã depoſcit, uel aliquis intellectus creatus propria ui infinita comprehendet, uel nullus diſtincte hominem cognoſcet, quorum utrumq. abſurdum eſt. probatur antecedens, quia ſicuti Deus inter hoiem, & leonem concipit infinitas ſpecies, quas producere ſubinde poſſet, ſi uellet; ita ſupra hominem & infra ſubſtantiam cognoſcit infinita genera intermedia, cum utrobique infinitatis cõcipiendæ æquã ratio uideatur. Quod ſi eiuſmodi genera cognoſcit, haud dubie omnia ad eſſentiam hominis pertinent, proindeq. ad diſtinctam eius notitiam requirentur.

Obiect. Secundo, ſi ad cognoſcenda diſtincte inferiora, oporteret ſuperiora oĩa cognoſcere, nihil abſq diſtincta entis notitia a nobis diſtincte intelligi poſſet: quod tñ falſum eſſe ex eo deprehenditur, quia diſtincta entis notio in ſolum Deum cadere põt, ut ſuperius diximus.

Obiect. 3. Deinde Ariſtot. 2 poſterioris Analyticæ c. 14. & 15. tradens uiã, ac methodũ inueſtigandi definitiones, docet a minus uniuerſalib. ad magis uniuerſalia gradatim aſcendere, ſtatuitq. promptius & facilius eſſe rerũ minus uniuerſalium, quam magis uniuerſalium, naturam definiendo explicare: putat igitur cognitione diſtincta actuali prius, faciliuſq. minus uniuerſalia, quam uniuerſaliora a nobis intelligi.

Obiect. 4. Præterea, non eadẽ ſunt nobis & ſimpliciter, ſeu natura nota, ut cõſtat ex proœmio huius operis, ſed magis uniuerſalia collata cum partibus ſibi ſubiectis ſunt natura nota, cum eas origine, & natura antecedant. Non igitur ſunt nota nobis, & ex conſequenti nec magis ſunt nobis manifeſta cognitione diſtincta actuali.

Dilut. 1. obiect. Hæc ita diluenda ſunt. Ad primum neganda eſt antecedens propoſitio, & ad eius confirmationem dicendum, nec re ipſa intereſſe, nec a diuino intellectu concipi E infinita predicata inter hominẽ & ſubſtãtiam, alioqui cum eorum quodlibet deorſum uerſus nouum perfectionis gradum ſuperiori adiungat, & ij oẽs in hominis naturam coeant, ſequeretur competere homini infinitos gradus perfectionis. At neque hoc neque aliud eiuſmodi abſurdum exiſtit, etſi fateamur (ut fatendũ re

A uera eſt) concipi a Deo inter hominẽ & leonem infinitas ſpẽs, q̃ ab ipſo ſucceſſione produci queunt. Nõ ex eo, q hõ infinitis ſpeciebus naturæ dignitate præluceat, non ſequitur (quod aliquis fortaſſe putaret) ineſſe homini infinitã perfectionem.

Spẽs non hñt inter ſe ordinẽ eſſentialem. Primum, quia ſpecies nõ habent inter ſe eſſentialẽ ordinem, quo aliæ alijs ſubordinentur, ſicut ea, quæ in eadem categoria ordinatim diſponuntur. Deinde, quia ſpẽs dum ſe excedunt, non ſeruant B inter ſeſe proportionem Arithmeticam, ſed (ut quidam loquuntur) Geometricã, id eſt, non ſunt, quoad hoc ueluti numeri, quorum maiores per determinata incrementa, minores ſubinde exuperant, neque põt infinitos excedere, niſi, q ex infinitis unitatib. coaluerit: ſed ſunt ueluti figuræ, inter quas rotunda ita ſe habet, ut infinitæ figuræ deſcribi poſſint, quarũ nulla ad eã pertingat, q̃uis ipſa per actualem partium infinitudinem eas non uincat. G Sic nimirum non excedit homo elephantem duplo, leonem triplo, equũ quadruplo, atque ita infinitas ſpẽs, unãquãque certi gradus adiectione, iam.n. in ſeſe infinitos perfectionis gradus cohiberet, ſed ſola naturæ nobilioris, & innatę præſtantiæ diuerſitate, ad quam pręſtantiam infinitæ ſpecies inferioris notæ pertingunt. Ita patet quomodo primum argumentum diſſoluendum ſit.

Hac de re Nouo caſtrenſis in 1. d. 44. q. 1. Greg. in 2. d. 11. q. un. c. Sõc. 12. meta. q. 5.

Dilut. 2. Secundo uero occurrendum eſt: ad D cognitionem diſtinctam inferiorum non requiri notitiam diſtinctam analogorum, ſub quibus continẽtur, ſed vniuocorum duntaxat. Cujus rei cauſſa eſt, quia analoga ſecundum omnia ſua diſtincta ſignificata ſimul ſumpta, ad nullius inferioris determinate accepti eſſentiam pertinet. Nec. n. v. g. decẽ genera ſumma, quæ ſunt diſtincta entis ſignificata in hominis aut bellue eſſentia continentur: at quicquid naturę ſuperioris uniuocæ, uti animal, E aut uiuẽs, diſtincte ſignificant: id totum in quidditate inferiorum neceſſario includitur, ut perſpicuum eſt.

Dilut. 3. Ad 3. ut quid reſpõdendũ ſit conſtet, ſciendũ ex Platone in phædro duplicem eſſe, quod ad rem præſentem attinet, inueſtigandæ definitionis uiam. unam qua a ſummis ad ima: altera, qua ab imis ad ſumma itur. Priorẽ tenent, qui ſuperiora ge-

Duplex rõ definiẽdi.

ra genera per differentias diſpertiũt, do
nec pringant ad illud, in quo ſolum eſt
id, quod definitur, ſicuti ij, qui ſigna for
mant, maiorem deligunt lapidem: dein-
de paulatim minuendo, & abſcindendo,
ſuperflua, ad formãdos vultus, & mẽbra
perueniunt. Altera viam ſequuntur, qui
partes, generi ſubiectas inſpiciunt, atque
inter ſe comparant, & differentias, in q-
bus eas cõuenire deprehẽderint, in com-
munem generis definitionẽ accomodat.
Verum neutri cognitionem diſtincta ali
cuius inferioris pfecte aſſequũtur, quin
ſuperiora prius intelligat. Nam eos, qui
ſubſtantiam, deinde corpus, tum viuens,
ac tandem animal per differentias diui-
dunt, vt hominis definitionem colligat:
ſatis liquet prius ſuperiora genera, quã
hominis naturam cognoſcere. Sed neq;
etiam de poſteriorib. dubium eſſe poteſt.
Qui enim ad animalis definitionem cõ-
ſtituendam, ab homine, & bellua ſenſiti-
uum exceripit, non cognoſcit hominem
omnino diſtincte, niſi prius animal etiã
diſtincte percipiat. His poſitis dicendum
eſt ad argumentum, cum Ariſt. loco cita
to ait facilius eſſe ſpecierum, q̃ generum
definitionem inuenire, loq de definitio
ne, iuxta hũc ſecundum modũ proceden
di. Deinde nõ agere de definitione, quæ
cognitionem diſtinctam omnibus nume-
ris abſolutam parit; hæc enim omniũ ſu-
periorum generum, & differentiarũ ex-
preſſionem requirit; ſed de alia minus p
fecta, quæ reciproca differentia & proxi-
mo genere contenta eſt. Nos vero cum
oĩa ſuperiora cognitione diſtincta actua
li notiora eſſe, & ad inferiorum notitiã
requiri pronunciauimus, de perfectiſſi-
ma cognitione locuti fuimus.

Quo pacto dixerit Ariſtoteles, faciliorẽ eſſe ſpecierũ quam generum definitionẽ.

ARTICVLVS V.

Quo ſenſu verum ſit non eadem eſſe nobis nota, & ſimpliciter nota.

Lege Ariſto. 1. Eth. c. 4. 7. Meta. cap. 4. tex. 10. & 9. Metap. ca. 9. tex. 25. & 1. poſt. c. 2. t. 5. 6. Topi. c. 2.

PRo explicatione quarti argumenti
aduertendum eſt; bifariam dici ali-
qd natura notius, ſicuti & natura prius;
videlicet ordine perfectionis; vel genera
tionis. Reiecta vero Stoicorum ſentẽtia,
qui cum naturæ prouidentiam, ac ratio-
nem per omnia commeãtem darent, ic-
circo aliquid natura notũ dici putarunt,
q illud natura ipſa cognoſceret; ea nos

A ordine pfectionis priora ac notiora di-
cimus, quæ naturam magis intellectibilẽ
habent, ſeu quæ impenſius a natura illu-
ſtrant, ac pficiunt, quo pacto ſubſtantiæ a
materia ſeiunctæ, priores ac notiores ſũt,
q̃ materia concretæ, & ſpecies, q̃ ſua ge-
nera, & totũ, q̃ partes, ex quib. coaleſcit.
Ordine uero generationis priora ac no-
tiora vocamus, a quibus alia depẽdent, &
oĩno, quæ ab alijs ſupponuntur, quo mo-
do cauſæ oẽs priores & notiores ſunt effe
B ctis, & naturæ cões ijs, quas ſub ſe cohi-
bent. His animaduerſis, cum aſſerit Ariſt.
nõ eadem nobis eſſe & naturæ, ſiue ſimpli
citer nota, inprimis naturæ nota vocat ea
q̃ pfectiora ſunt. Nec vero pfectiora vni-
uerſim, ac ſimpliciter accipit, ſed ea dũta-
xat, q̃ in eadem ſerie talia ſunt, i. minus
vniuerſalia comparatione magis vniuer-
ſalium, ſub quibus continentur, hæc. n. eo
in loco inter ſe comparabat. Deinde nota
nobis appellat ea, q̃ cognitione diſtincta
C actuali, atque adeo accuratæ doctrinæ &
auſcultationis ordine, quem ſequi propo
ſuerat, illuſtriora exiſtunt. Ita demũ pro-
poſiti loci, quẽ multi opinionis ſuæ tuen
dæ ſtudio alio detorquẽt, ſnĩa eſt ea, quæ
inter magis minus vniuerſalia, notiora
natura & priora, ideſt, pfectiora ſunt, non
poſſe eſſe nota nobis cognitione diſtincta
actuali. Qđ certe veriſſimum eſt, q̃nqui-
dem minus vniuerſalia perfectiora ſunt,
quã magis vniuerſalia, & ab illis quoad
D cognitionem diſtinctam actualem pen-
dent, non contra. Ex quo iam perſpicua
relinquitur ſolutio quarti argumẽti ma-
ior enim propoſitio vera eſt, ſi per notio-
ra, ſiue priora natura intelligantur, quæ
ſunt perfectiora in eadem ſerie, & per no
tiora nobis ea, quæ cognitione diſtincta
actuali magis illuſtria ſunt, & conſpicua
ſed tũc minor propoſitio falsũ aſſumit.

Quænam appellet Ariſt. nota natura. Quæ nota nobis.

Dilutio obiect. 4. ſuperioris ar.

Duo tñ hic explicanda ſuperſunt. Al-
terum, qui fieri poſſit vt Ariſto. in eo pro
E nunciato vniuerſaliora accipiat, prout co
gnitione diſtincta notiora nobis ſunt, cũ
ea ibidem appellet confuſa, & a confu-
ſis progrediendum ſibi eſſe dicat. Alte-
rum, an illa propoſitio: Non ſunt eadem
nobis, & ſimpliciter nota, in omnis re-
rum genere abſolute, ac ſine diſcrimine
uera ſit? Priori dubitationi occurrendum
eſt, quæ ſita cauſſam eſſe, quia in tradenda

Dub.

Dub.

Phy-

Phyſiologia eam Ariſtoteles iniit rõnẽ, vt cognitionem diſtincta actuali, & confuſa potentiali ad notitiam vtroq; mõ diſtinctã paulatim incederet. Id q eius doctrinæ ſeriem intuenti perſpicuum erit. Enim verò prius naturam entis mobilis generatim ſumpti, & communiũ principiorũ rõnẽ enodauit, relictis interea ſub confuſa notitia potentiali partibus ſubiectis: tunc ad partes ipſas ſingulatim illuſtrandas acceſſit, quarum explicatione perſtict⁹ vtrãque notitiã, diſtinctam. ſ. actualem & potẽtialem, abſolutam nobis reliquit.

Reſpõ. ad poſt. dub.

Ad id, q ſcdo loco quærebatur, dicendum eſt, ſi per notiora nã accipiamus ea, quæ in eadem ſerie perfectiora ſunt, & p notiora nobis, ea dumtaxat, quæ in eadem ſerie quoad cognitionem diſtinctã actualem magis ſunt manifeſta, ſicuti Ariſtotelem intellexiſſe paulò ante aſſeruimus; tunc eiuſmodi enunciatũ in materia ſubiecta vniuerſim, atq; abſolutè verum eſſe, vt conſideranti patebit. Quòd ſi per notiora nobis intelligantur quæcunque accuratæ doctrinæ ordine notiora ſunt, & per notiora, ſeu priora natura, quæcunque magis a natura perficiuntur, ita vt non fiat tantum modo comparatio inter magis, & minus vniuerſalia eiuſdem categoriæ, tunc prædictum enunciatum non vniuerſim, ſed indefinite verum eſſe. Multę. n. cauſæ ſuis effectis nobiliores cum ſint, iiſdem nihilominus accuratæ doctrinæ ordine notiores exiſtunt, vt tam in Phyſicis, quàm in Mathematicis videre licet. Atq. ita in ijs idẽ ſimul, & nobis, & ſimpliciter notum eſt, quod præter alios aduertit Commẽtator in 1. de anima comm. 11. cuius obſeruationem, quod & Mathemat. diſciplinas attinet, refellere conatus eſt Ambroſius Nolanus, ſed non obtinuit.

Cõſ. Themiſtiũ 1. de anima cõ. 11. theophilũ. 2. d anim. t. 12

QVÆSTIO III.

Sint ne maximè vniuerſalia notiora nobis cognitione confuſa actuali, an non?

ARTICVLVS I.

Prima opinio, eiuſque argumenta.

HAnc quæſtionem peripatetici omnes, præcipuè Latini diſſidentium opinionem varietate dubiam reddiderunt. Nam D. Thomas in proęmio huA ius operis, & in 1. parte quęſt. 85. artic. 3. alijsq. in locis putat, primum cognitum ab intellectu noſtro cognitione confuſa actuali, eſſe ens. Quod etiam videtur ſenſiſſe Auicenna 2. lib. ſuæ Metaph. capit. 1. Eandemq. ſententiam amplexi ſunt alii ex Arabum diſciplina, vt Auen Pace, & Algazellus. Præterea Alenſis in 1. & 5. Metaph. ſi eius eſt illud opus, Iandunus B q. 5. huius l. Aureolus apud Viguerium in 1. d. 2. qu. 2. & vt videtur Richardus in 2. d. 24. q. 4. circa 3. princ. Caietanus ad 1. c. li. de ente & eſſentia, cæterique Thomiſticæ ſcolæ alumni, quanquam hi D. Tho. ſententiam nec eodem modo intelligunt, nec eadem ratione tuetur. Quidam enim eſſentialem ordinem in communibus naturis concipiendis ponunt. Ita ut neceſſario intellectus primo concipiat ens, deinde ſubſtantiam, tertiò corpus, ac cætera C deinde prædicata ordinatim vſque ad hominẽ, idque potiſſimum aiunt, prouenire ex ipſa intelligibili ſpecie, quæ eiuſmodi naturas non ęq. primo, ſed ordine quodam repræſentet. Alii inter entis duntaxat perceptionem, & quancunque aliam notitiam, eſſentialem ordinem ſtatuunt, D ita videlicet vt ens neceſſario prius concipiatur, quid uero poſt illud concipi debeat, non poſſit ſtata lege definiri.

Aſſertores partis affirmatiuæ. Cum D. Th. ſentiunt Aegidius 7. Metaph. q. 1. Alfõſus Toletanus 3. d anim. q. 1. a. 3. Thie. hoc loco q. 5. Vicomercatus ad t. ,pę. Theophi. Zimara 2. d ani. ad tex. 12.

Quod igitur ens primo a nobis intelligatur, his argumentis probari videtur. Natura in iis, quæ promouet de potentia ad actum, incidit ab imperfectis ad perfectiora, vnde illud in 8. huius operis lib. cap. 7. t. 58. dignitate prius, eſt origine poſterius, quod certe in hominis procreatione videre eſt. Fętus neq. E vt conſtat ex 2. de generatione animalium c. 3. in vtero matris primum accipit animam vegetatricem, tum ſentientem, poſtremo rationis compotem. Imo & idem liquet in ijs, quæ artis induſtria elaborantur, ſemper enim ars naturę æmula ſuſceptum opus principijs leuioribus pretexit, & adumbrat, tum ſenſim expolit, & perficit. Atqui noſter intellectus, cum a principio ſit veluti tabula, in qua nihil re ipſa depictum eſt, vt docet Ariſt. 3. de anima cap. 4. tex. 14. procedit de pura potentia ad actum intelligendi, ergo progre-

1. Argu. in gñe ab imperfecto ad pfectũ ,pmotio eſt.

Ars naturæ æmula

A greditur ab imperfectis ad perfectiora, atque adeo, prius exprimit conceptum entis, qui omnium imperfectiſſimus eſt.

2. Arg. Secundo, ens in qualibet inferiori natura concretũ, eſt cauſa cur eiuſmodi natura ſub intellectum cadat, ſiquidẽ vnũquoq. intelligitur qua ens: ergo ipſũ ens prius cognoſcetur, ſi verum eſt illud Ariſtot. 1. poſteriorum c. 2. ſemper, quod cuique rei vt ſit, cauſa eſt, id potius eſt. Corroboraturq. argumentum ex eo, quia eſſe intelligibile eſt vna ė primarijs B affectionib. ſeu proprietatibus, quæ naturam entis cõſequũtur. Quare cũ proprietatẽ ſuperiorum prius in ſuperiora ipſa cõpetãt, q̃ in partes ſubiectas decidant, prius enti cõueniet intelligibile eſſe, q̃ ſpeciebus infimis. Ex quo fiet, vt illius cognitio harum conceptus neceſſario antecedat.

3. Arg. Tertio, ea notitia, q̃ vnaquęq. potẽtia cognoſcens primũ elicit, eſt ſui adęquati obiecti, vt id, in q primũ aſpectus fert, eſt color: ſed obiectũ adæquatũ intelle- C ctus, vt colligitur ex ijs, quæ Ariſt. docet 9. Metaph. c. 1 t. t. 20. eſt ens in commune: ergo id primum a nobis cognoſcetur.

4. Arg. Quarto, primum cognitum complexũ eſt illud principiũ, impoſſibile eſt idẽ ſimul eſſe, & non eſſe, ergo & primũ cognitum incõplexum eſt ens. Probatur antecedens, qa illud principiũ eſt certiſſimũ & veluti norma cęterorum, vt conſtat ex Ariſtotele 4. Metaph. c. 3. t. 9. atq. ita neceſſe eſt, vt eius nobis intelligentiam pri- D mo loco natura inſerat, idq. veluti oſtium ad aliarum rerum notiones aperiat. Conſecutio oſtenditur, quia ens & non ens ſunt termini, ex quib. principium illud conſtat, principio autem non niſi apprehenſis terminis aſſentiri poſſumus.

5. Arg. Quinto, eo ordine progreditur intellectus, dum vniuerſalia intelligit, quo ſẽſus dum apprehendit ſingularia: atqui ſẽſus prius apprehẽdit ſingularia magis vniuerſalium, ergo & intellectus magis E vniuerſalia prius intelliget. Maior propoſitio confirmatur, quia ſicuti noſter intellectus in hoc vitæ ſtatu cognitionis ſuæ primordia a ſenſu capit, ita ſenſum præeuntem ſequi debet, & id primum intelligere, quod ille prius obtulerit, ac renunciarit. Minor probatur, quoniam ſi videam procul venientem Socratem, pri-

A mum quidem aliquod animal eſſe coniector, hinc aliquem hominem, tandem Socratem, videlicet, quia, prius offeruntur cognitioni noſtræ cõium proprietates, hinc minus communium, quoad ventum ſit ad proprietates indiuiduorum.

Sexto, naturæ communiones ſunt quædam tota comparatione minus communium; ſed totum prius innoteſcit, quam eius partes, vt conſtat ex ijs, quæ Ariſt. in procemio huius operis docuit: ergo B prius naturæ communiores, quam minus communes a nobis intelligentur. 6. Argu.

Septimo, ea prius cognoſcimus, quæ ad ſui cognitionem pauciora requirunt, ſed magis uniuerſalia, ſicuti pauciora prædicata ſibi vendicant, ita pauciora requirunt ad ſui cognitionem: ergo ea prius cognoſcimus. 7. Argu.

Octauo, cuilibet promptum eſt communiſſima prædicata de inferioribus naturis enunciare, cum tamen de illorum C infimis ſpeciebus frequenter etiam inter ſapientes magnę quæſtiones verſentur, vt de lapidibus & herbis, quę ſub quo genere collocentur, ſcimus, ad quam vero ſpeciem pertineant, ſępe ignoramus. Igitur notiora nobis ſunt communiora, quã minus communia prædicata, atque adeo ſpecies non ſunt primo cognitæ. 8. Argu.

ARTICVLVS II.

D *Secunda opinio eiuſque confirmatio.*

SCotus in 1. diſt. 3. q. 2. & in 1. Metaph. q. 10. arbitratur, id, quod ſub noſtram intelligentiam primo cadit, eſſe ſpeciem infimam, & quo naturę cõmuniores ſunt, eo a nobis difficilius apprehẽdi cognitione confuſa actuali, de qua inſtituta hæc quæſtio eſt. Cum Scoto ſentiunt non ij tantum, qui eius doctrinam profitentur: ſed alij ẽt complures. Solet vero hæc o- E pinio hiſce fere rationibus ſtabiliri. Ea prius cognoſcimus, quæ ſenſibus vicinio ra ſunt, & a ſingularibus facilius abſtrahuntur: atqui ita ſe hẽnt ſpẽs infimę, cęteræq. naturę minus cõmunes, igitur eas primo cognoſcimus. Maior propoſitio cõſpicua videtur, ſiquidem noſter intellectus rerum notitiã non niſi per ſenſus aucupatur, nec vniuerſalia niſi abſtrahẽdo per-

F. Maironius, Lichetus, & Bargius ĩ 1. d. 3. q. 2 Antonius Andr. 1. Met. q. 10 Achillinus 1. ſuę Phyſ. Fracaſtorius 1. de intellectione, ſub finem

percipit Minor oſtenditur, nam ꝙ natu-
ræ minus communes ſenſui propinquio-
res ſint, nemo inficias ierit, cum illæ ma-
gis cohærcant cum ſingularibus, quæ nō
ex accidenti, vt vniuerſales naturæ, ſed
per ſe, ac primaria ratione ſēſus afficiūt,
vt eſt apud Ariſt. 1. Poſterioris Analyti-
cæ cap. 24. Quod item naturæ minus vni
uerſales facilius abſtrahantur, ex eo con-
uinci poteſt, quia illæ maiorem cum ſin-
gularibus cognationem, & ſimilitudinem
gerunt, proindeque a paucioribus liberā
tur differentijs, veluti qui hominem &
animal a Socrate euocat, hominem ſingu
lari duntaxat, animal vero & ſingulari &
ſpecifica exuit differentia.

2. Ratio. Deinde, Metaphyſica, etſi inter oēs di
ſciplinas naturali lumine inuentas, digni
tate prima ſit, ordine tñ acquiſitionis vl
timum locum hēt, nec niſi poſt alias ſciē
tias reperta eſt, igitur termini Metaphyſi
cæ, qui omnium cōīſſimi ſunt, veluti ens,
bonum, ſubſtantia, cæteriq. eiuſmodi vl-
timo in noſtram cognitionem deuenere.
Ex quo ſequitur, maxime vniuerſalia non
primo a nobis apprehendi.

Poſtremo, idem confirmatur hac ratio-
3. Ratio. ne, qua potiſſimum Scoti ſententia niti-
tur & illuſtratur. Cauſæ naturales non
impeditæ ædunt primo nobiliſſimū, quē
poſſunt, effectum. ſed ea, quæ ad primum
actum intelligendi concurrunt, ſunt cau-
ſæ naturales: igitur ſi nihil impedimenti
adſit, producent effectum nobiliſſimum,
id eſt, conceptum ſpeciei infimæ, qui in-
ter omnes communium naturarum cōce-
ptus, excellit. propoſitio liquet. Nā cum
Cauſæ naturales totā ſuā vim agendo expromunt. cauſæ naturales, vt eſt apud Ariſto. 8. cap.
2. libri huius operis, naturæ neceſſitate
agant, vtiq. totam vim ſuam agendo ex-
promunt, quod Philoſophi vocant agere
ſecūdum vltimum potentiæ. Aſſumptio
probatur, quia intellectionis cauſæ pre-
currentes quidem ſunt phantaſmata, &
intellectus agens; proxime vero effectri-
ces ſunt intellectus patiens & ſpecies in-
telligibiles, quorum omnium concurſus
actum voluntatis antecedit. Eſſe vero
conceptum ſpeciei infimæ, ſuperiorum
naturarum conceptibus nobiliorem, ex
eo patet, quia præſtantiorem naturam re
præſentat. Namque licet naturæ ſuperio
res plura ſub ſe, & in ſua poteſtate co-

A hibeant, ſpecies tamen infimæ plura in ſe
actu continent, cum omnes gradus ſupe-
riorum in ſua eſſentia includant: at rei
cuiuſq; præſtantia non ex ijs, quæ pote- præſtātia rei cōis vnde æſtimanda.
ſtate ſub ſe habet, ſed quæ in ſe actu poſ-
ſidet, æſtimanda eſt.

Nec huius argumenti vim effugiunt,
qui dicunt, intellectum in primo actu im Zimara 2. de anima ad tex. 12
pediri a cognitione ſpeciei infimę, pro-
pterea ꝙ cum morali hoc, craſſoque cor-
pore, quaſi cœno, vt Plato ait, obrutus ſit,
B non eſt ita expeditus, vt ſyncerum illum
intelligendi actum, qui circa ſpeciem in
fimam eſt, elicere poſſit. Non, inquam, ef-
fugiunt, quia conceptus ſpeciei non eſt
adeo nobilis, vt ab eo propter cōiunctio-
nem corporis retardari intellectus de-
beat. quin vero, vt in progreſſu dicemus
experientia teſtatur, prius intelligi a no
bis rem ſingularem, cuius tamen conce-
ptus nobilior eſt, quam ſpeciei.

C ARTICVLVS III.

Explicatio quæſtionis.

ANtequam propoſitæ quæſtioni ſa-
tisfaciamus, breuiter præmitti-
mus, bifariam nos de cognitione magis
& minus vniuerſalium loqui poſſe. Vno
modo, poſitis impedimentis ex parte di-
ſtantiæ, medij, potentiæ, & ſi quæ præte-
rea eſſe poſſunt, de quibus Themiſtius
2. de anima c. 21. ad t. 63. (Nam viſus exē
D pli gratia ad manifeſtam diſcretionem
quatuor opus habet, iuſto ſpatio, aere pu
ro, illeſo oculo, motu moderato) Altero
remotis omnino impedimentis, quo pa-
cto Philoſophi cum de re quapia abſolu
te quærunt, loqui ſolent. Hoc conſtitu-
to duabus aſſertionibus res tota explicā
bitur.

Prima: Si nihil ſit, quod impedimen- 1. aſſertio
tum inferat, id quod ex communibus
naturis a noſtro intellectu primum con-
E cipitur, eſt ſpecies infima. Hanc aſſertio-
nem plane confirmant eæ rationes, quas
articulo proximo pro opinione Scoti ad-
duximus, eique non pauca Ariſtot. teſti-
monia ſuffragantur. Namque 1. Metaph.
cap. 2. & 1. poſteriorum c. 2. tex. 5. palam
docet, ea, quæ ſenſui propinquiora ſunt,
notiora nobis eſſe; natura vero notiora il
la, quæ longius abſunt a ſenſu, & vt quic
quam

quã generale & vniuerſum eſt maxime, ideſt eſſe à ſenſu remotiſſimum. Item li. 2. Poſte. c. 18. tex. 27. aſſerit intellectũ abſtrahendo progredi ab inferioribus, donec ad ea perueniat, quæ in partes diuidi non poſſit, ideſt, donec eũdat ad genera ſumma, quæ extra generis & dfiæ cõpoſitionem conſiſtunt. Putat igitur Ariſt. nõ cõiores naturas, vt genera, & ens, ſed minus cões, atque adeo ſpecies infimas a noſtro intellectu prius concipi, & ita eũ interpretantur, defenduntq; Auerroes 3. de ani. com. 36. & 12. Metaphyſicæ c. 4. Philoponus & Themiſtius tum hoc loco, tũ ad fin. 2. li. poſt. & Ammonius in præfatione ſuper Iſagogem Porphyrij. Deniq; eadem ſententia placuit D. Auguſt. l. 8. de Trin. c. 5. & lib. 9. c. 6.

Auctorũ teſtimonijs comprobatur.

Sciendum tamen eſt, cum aſſerimus primus intellectus noſtri conceptum eſſe ſpeciei infimæ, id non ita accipiendum; quaſi velimus intellectũ, cum primo recipit imaginem intelligibilem, neceſſario conceptum naturæ ſpecificæ confeſtim elicere. Haud enim ita res habet, quia, vt paulo poſt liquebit, cum aliqua ſingularis ſenſui occurrit, id quod primo apprehendimus, eſt ipſamet res ſingularis. Non eſt autem neceſſe, vt tunc duplicem pariter conceptum eliciamus, vnum indiuidui, alterum ſpeciei. Imo experientia ipſa teſtis eſt, plerunque ſola tunc rei ſingularis notitia a nobis exprimi. Tantum igitur volumus; ſiquem naturæ cõis conceptum in puncto illo temporis, atque in primo illo occurſu, intellectus gignat, cum neceſſario fore ſpeciei infimæ, non autem naturæ cõioris. Addimus tñ, neq; repugnare, neque difficile omno eſſe vtrũque conceptum vna interdum elici, ab hoĩbus præſertim celeri & acuto præditis ingenio, maxime cum negari non debeat, poſſe a nobis multa ſimul apprehendi, vt probat Scotus in 1. d. 3. q. 6. Ochamus in 1. d. 21. Gregorius in 1. d. 1. art. 3. & nos alibi ex profeſſo oſtendemus.

Explicat. aſſertionis.

Primus cõceptus naturæ cõis eſt infimę ſpeciei.

Item Licherus in 1. d. 3. q. 1. Bargius d. 1. q. 4. Ma. d. 3. q. 11. Gabriel d. 1. q. 1. corol.

Secunda aſſertio: Si non amoueantur impedimenta, magis vniuerſalia prius a nobis concipientur, quam minus vniuerſalia. In hac aſſertione impedimẽtorum nomine ea duntaxat intelligenda ſunt, quæ obſtant ne ex imagine ſenſu percepta efformari poſſit notitia indiuidui ſpeciei

2. Aſſertio.

A ſicuti accidit; cum vi g. obiectum ultra debitam diſtantiam occurrit: tunc enim prius illud ſub notitia indiuidui generis quam ſpeciei ſenſu dignoſcimus & quod inde conſequẽs eſt, prius genus, ſub quo ipſum continetur, quam ſpeciem infimã intellectu apprehendimus, vt quintum primi articuli argumentũ concludebat.

ARTICVLVS IV.

Dilutio quorundam obiectionum.

B SEd contra primam aſſertionem ſuperioris articuli ſic aliquis opponet. Si conceptus rei communis, quem intellectus poſt acceptam rei imaginem primo elicit, neceſſario eſſet ſpeciei infimæ, ſequeretur aliquos item conceptus, quos poſtea naturaliter gignit, infimarum ſpecierum eſſe, cum in vtriſque æqua ratio eſſe videatur: atqui oppoſitum docet experientia, ſæpe enim non modo liberis, ſed neceſſarijs quoque intellectionibus

C communiores naturas prius intelligimus. Non igitur inter naturas communes ſpecies infima a noſtra intellectu primum cognoſcitur.

Deinde cõtra ſecunda concluſionem, ita obijcitur ex Scoto in 1. ſent. loco cit. Id quod è loco remotiori ſenſum ferit, cum non poſſit non eſſe ſingulare alicuius ſpeciei infimæ, cumque agat quantũ poteſt, neceſſario mittet imaginem, quæ ipſummet ſingulare definite exprimat.

D Deinde ea imago, quia vna & homogenea eſt, vtique in qualibet parte ſpatij habebit vim repræſentandi idem; licet quo longius funditur, eo hebeſcat magis, & obſcurius repræſentet: igitur ſenſus ea affectus adhuc eliciet expreſſam ſimilitudinem eiuſdem ſingularis determinati, eamque tranſmittet ad phantaſiam, & ex conſequenti, etiam poſitis impedimentis, prius ſpecifica natura, quam generica concipietur.

E Hiſce obiectionib. ita occurres. Priori quidem negãdo, eandem eſſe rationẽ primariæ notitiæ, quã nimirum format intellectus, cum primum rei imaginem recipit, & aliarũ, quas genitis antea imaginibus educit. Nã cum primo imaginẽ recipit, excitat determinaturq; tũ ab imagine ipſa recens producta, tum a ſingulari ſenſibili interuentu phantaſmatis, quod

Sol. 1. ob.

intelligentem ſpeculari neceſſe eſt. Quo A
fit, vt ſi quem in eo temporis momento
conceptum rei cōmuni elicuerit, is ne-
ceſſario eſſe debeat naturæ ſpecificæ,
cuius illud ſingulare eſt. Poſtquam vero
Lege Scotũ in quo. li. q. 21. intellectus ſpeciebus intelligibilib⁹ cō-
ſignatus fuit, ea promptius apprehēdit,
ad quæ ipſum acrius excitari contingit,
excitatus vero acrius ad ea, quorum me-
moriam identidē repetiuit, quorũ ſunt
expreſſiora in ſenſu phantaſmata, ac de-
niq; ad quæ is, q intelligit, quoquo mō B
magis afficitur, ab aliqua latenti cauſa
ducitur, quę, vt docet experientia, inter-
dum ſunt ſingularia, interdũ minus aut
magis vniuerſalia. Lege, ſi placet, quę in
hanc ſententiam ſcripſit Fracaſtorius in
1. lib. de intellectione. Et Carpentarius
in digreſ. de methodo Anal. ſuper Alcin.

Sol. 2. obi. Poſteriori, omiſſis controuerſijs, hũc
in modum ſatisfiet. Concedimus ſpeciē,
quæ e remotiori loco ſenſui imprimitur
referre ad hunc determinate totum ſingu- C
lare, a quo effluxit, v. g. hoc album. Ne-
gamus tamen potentiam videndi Socra-
tis poſſe cum illa huius albi viſionem e-
licere, quamuis huius colorati poſſit.
Perceptio 3 diuidus ſpeciei expreſſiorē imaginem requirit. Nam ſicuti perceptio indiuidui ſpeciei,
quia pfectioris eſt obiecti, nobilior eſt,
quam indiuidui generis, ita expreſſiorē
requirit imaginem. ac quemadmodum
hoc coloratum minus perfectum eſt, q̃
hoc album (quia videlicet hoc colora-
tum importat genus cum differentia ſin- D
gulari; hoc vero albũ ſpeciem, q̃ genere
perfectior eſt, cum eadem differentia) ita
hoc coloratum ad ſui expreſſionem non
tam perfectam imaginem depoſcit, atq;
adeo per illam etiam euaneſcentem, a-
bunde potentiæ repreſentatur.

Dubita. Dubitabit tamen quiſpiam hoc loco,
qui fieri poſſit, vt viſio huius albi oria-
tur ab imagine, quæ eiuſdem ſpeciei ſit
cũ ea, a qua huius colorati viſio pficiſci
tur; ſit huius albi, & huius colorati viſio,
vt eſt communis Philoſophantium vox, E
inter ſe ſpecie differũt. Huic dubitationi
occurrendũ; nihil mirum eſſe, q̃ ex vnius
ſpeciei imagine ſpecierũ diuerſarum ap
Reſpōſio. prehenſiones educantur. Non. n. quælibet ſpecie diſtinctæ apprehenſiones ſpe-
cificam diſtinctionē imaginum, a quibus
oriuntur, arguunt, ſed adęquatę dũtaxat

A ſpecie diuerſæ, ita videlicet, vt ea imago,
ſiue ſenſilis, ſiue intelligibilis cenſeatur,
ab alia diſtingui ſpecie, quæ ſic ſe habet,
vt notitia, quæ ab ipſa adæquate profi-
ciſcitur, ab alia adæquate oriri nequeat.
Eam vero notitiam ab imagine adæqua-
te oriri dicimus, qua quicq̃d imago ex-
preſſe ac primario repræſentat, concipi-
mus. Sicq; intelligibilis imago ꝑpria ho
minis, ſpecie differt ab ea, quæ ꝑpria eſt
animalis, quia conceptus ab illa adæqua
B te elicitus, ab hac adęquate elici nō pōt;
cum illa hominem, hæc animal expreſſe,
ac prima repræſentatione mēti obijciat.

ARTICVLVS V.

Diſſoluuntur argumenta initio quæſtionis propoſita.

Reliquum eſt; vt primi articuli ar-
gumenta explicemus. ac maior q-
dem ꝑpoſitio eius, quod initio adductũ
explicatione indiget. Si. n. ſignificet oīa
C minus perfecta neceſſario anteire perfe-
ctioribus, aperte falſa eſt. Nā cor in ani-
malium ꝑcreatione prius effingitur. &
cohæret; quam partes aliæ minus nobi-
les, & intellectus ipſe in cōparanda ſciē-
tia ꝑgreditur aſſenſu principiorum, qui
aſſenſui cōcluſionũ excellit. Quod ſi ma- Quo pacto in generatione priora poſterib. imperfectiora ſint.
ior ꝑpoſitio intelligatur de imperfectio
ribus, quæ ad alia tanq̃ præcurrētes di-
ſpoſitiones requiruntur, ſic vera quidē
eſt, ſed probandum ſuit, conceptũ entis
neceſſariam eſſe diſpoſitionem ad cōce-
D ptum ſpeciei infimæ, quod negamus. Ad
dimus etiam, in eliciendis conceptibus
proficiſci intellectum ab imperfectiori-
bus, quatenus procedit a conceptu con-
fuſo ſpeciei ad diſtinctum eiuſdem.

Solutio ſecundi: Ens concretũ in qua
libet natura inferiori, id eſt, natura entis
analoga, quę ꝑ omnia particularia entia
funditur cauſſa eſt, cum vnũquodq; ſub
intellectu cadat, quatenus eſſe intelligi-
bile, enti, vt ꝑpria ipſius paſſio, primo
E conuenit, ab illoq; in naturas inferiores
quaſi dilabitur. Verum hinc non colli-
gitur ens prius actu cognoſci, q̃ ſpecies
infimas: ſicuti ex eo, q̃ potentia ad riſũ
prius homini, quam Socrati conueniat, Explicat effatũ Ariſtotelicũ.
non ſequitur riſum prius homini quam
Socrati ineſſe. Illud vero Ariſtot. effatũ
ex primo poſteriorum, ſic deberet rite
apta-

aptari, vt eo loco docuimus, ens in cauſa eſt cur ſpecies infimas concipiamus, ſiue ex conceptu entis venimus in cognitionẽ ſpecierũ infimarũ: igitur ens manifeſtius nobis eſt, q̃ ſpecies infimæ. At n. antecedens ꝓpoſitio tunc falſa erit. Cõcluditur tñ hoc argumẽto, ens ſuapte natura prius cognoſcibile eſſe, q̃ inferiores naturas, licet non prius cognoſcat a nobis, quorũ cognitio, vtpote a sẽſu orta, ab inferiorib. ad ſuperiora paulatim euadit.

Solutio tertij. Si nomine adæquati obiecti ſignificetur obiectum cõe ab inferioribus abſtractum, cõtinens ſub ſe oĩa, quæ a po[illegible]tia attinguntur, maior propoſitio perſpicue falſa eſt, ſiquidem potentiæ ſenſitiuæ, neque primario, neque ſecundario actu rem cõem attingunt, ſed ſingularem duntaxat. Si vero ſignificetur ratio, ſub qua res in potentiam cadit, ita vt ſnia ſit, primã notitiã cuiuſque potentiæ eſſe eius, qđ participat rõnem obiecti adæquati, tunc maior propoſitio admittẽda eſt, ſed in eo ſenſu dicẽdũ ad minorẽ, non ſolum ens in cõe, ſed qđlibet particulare ens eſſe obiectũ adæquatũ intellectus, ſiquidem oĩa entia rationem cognoſcibilitatis ſibi vendicant: Ariſto. autem cum docet ens in cõe eſſe obiectũ intellectus, non ſumit ens in cõe etiam priori modo, ſed prout inferiora comprehẽdit.

Potentiæ ſenſitiuæ non attingunt rem cõem.

Solutio quarti: principium illud: impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe, non eſt primum cognitum complexum, quaſi ex omnibus principijs complexis primo occurrat. Nam ſicut termini minus communes cognitu priores ſunt, ita principia, quæ ex illis conſtant intellectui ſe prius ingerunt. Dr̃ tamen principium illud primum, ob nobilitatem perſpicuæ certitudinis, quæ tanta eſt, vt nemo illud, modo compos rationis ſit, mente inficiari poſſit. Appellatur quoque cæterum principiorũ norma, ꝙ cætera eius veritate innitantur, & a priori per illud confirmari poſſint, vt alibi diximus. Atque hæ cauſe ſunt, ob quas natura illius principij intelligentiam nobis primum enodaſſe perhibetur, non aũt ꝙ eius vel apprehẽſio, vel aſſenſus ordine inuẽtionis in noſtro intellectu prius gignatur.

Quæ principia itellectui priꝰ occurrãt.

Solutio quinti: Hoc argumentũ confirmat ſecundam tertij articuli concluſionem, nimirum ſi obiectũ ſit extra debitam diſtantiã, prius a nobis magis vniuerſalia apprehendi. Aduertimus tñ cũ Scoto in 1. ſent. lo. cit. eſto ſingularia magis vniuerſaliũ ẽ longiori diſtãtia prius dignoſcantur; non proinde tñ exiſtimandum: acrius ab ijs ſenſum moueri, q̃ a ſingularibus minus vniuerſaliũ. Id. n. acrius mouet, quod actuoſius eſt, ſeu, qđ magis actum participat, hoc autem eſſe ſingulare minus vniuerſaliũ nemo negarit. Quo fit, vt cauſa, ob quã ꝓdicta ſingularia magis vniuerſalium facilius dignoſcantur, non ad maiorem ipſorum in agendo efficacitatem, ſed imperfectionem potius referenda ſit, quia videlicet ad ſui notitiã minus expreſſam imaginem depoſcunt, vti ſuperius diſſeruimus.

Solutio ſexti: Cum naturæ communiores ſumuntur, vt tota quædam ſunt, reſpectu minus communium, non vt tota actualia, ſed vt tota potentialia ſpectantur, ſicq; non iam in cognitionem confuſam actualem, ſed in potentialem cadũt. Quo liquet, ſextum argumentum a propoſitæ diſceptationis, in qua de cognitione confuſa actuali agitur, ſcopo aberrare. Erit tamen operæ pretium decernere hoc loco, quinam ordo ſit cognitionis confuſæ potentialis. Sunt, q aſſerant magis vniuerſalia ſecundũ eiuſmodi cognitionem interdum nobis notiora eſſe, videlicet cum cognitio confuſa potentialis, & diſtincta actualis in eandem incidunt, veluti cum animalis eſſentiam ignoratis ſpeciebus, quæ ſub eo continẽtur penetramus. Sed nõ recte ſentiũt. Nã cognitio diſtincta actualis magis vniuerſalium, ſublatis impedimentis, ſemp eſt poſterior confuſa actuali minus vniuerſalium, vt ex dictis conſtat. Quare ſẽper confuſa potentialis minus vniuerſalium, erit prior cõfuſa potentiali magis vniuerſalium, proindeq; abſolute ſtatuẽdum eſt, cognitionem confuſam potentialem minus vniuerſalium, ſemp antecedere cognitionem eiuſdem generis circa magis vniuerſalia. Hoc poſito reſpõdetur ad argumentum, non oẽ totum via inuentionis prius a nobis concipi, quã partes, ſed id tantum, qđ ſenſui magis appropinquat, hoc autem ẽ communibus naturis eſt ſpecies infima. Neq; op-

Quid a nobis primo intelligatur notitia confuſa potẽtiali.

poſitum docet Ariſtoteles in proœmio, vbi de progeſſu cognoſcendi auſcultatorio, accurateq; doctrinæ diſputat.

Solutio ſeptimi. Ex eo, q naturę magis vniuerſales pauciora in ſe prædicata cohibent, recte colligitur, eas ad notitiã diſtinctam actualem paucioribus egere, atq; ita eo cognitionis genere prius a nobis concipi. Verum ad notitiam confuſam actualem plura requiruntur, quæ vnus a pluribus abſtrahendæ ſunt, quã naturæ minus communes.

Naturæ magis vniuerſales plura exigunt ad confuſam ſui notitiam.

Solutio octaui. Receptis a intellectu ſpeciebus, plerumq; magis vniuſcuiuſque rei promptum eſt communiora ſudicata apprehendere, & de inferioribus enuntiare, præterea q illa, vt in pluribus inſunt, ita frequentius occurrunt, atq; adeo magis innoteſcunt. Sed n. hoc nõ impedit, quominus cũ rei imago in intellectu primũ gignitur, prius ſpecies infima, q illa natura ſuperior, ſublatis impedimentis concipiatur: quæ fuit noſtra primo concluſio in tertio huiuſce diſputationis articulo, q etiam ſolam argumenta Scoti, & ex mente ipſius, & re ipſa colligunt, vnde non eſt, quod a nobis ſoluantur.

QVAESTIO IV.

Sit-ne ſingulare primo cognitum a noſtro intellectu, an non.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta ſuadere videantur, prius vniuerſale, quàm ſingulare a nobis intelligi.

SVperiori quæſtione comparauimus naturas vniuerſales inter ſeſe, nunc eaſdem cũ ſingularibus cõferemus. Quod igitur vniuerſales cognitione confuſa prius ab intellectus noſtro percipiantur, defendunt Thomiſtę prope omnes, & ex Scoti ſectatoribus non pauci, idq; hiſce fere argumentis ſtabilire nituntur.

Hos retulimus ſuperius ar. 1. q. 3.

Primũ ar. Ex D. T. 1. con. gẽ. cap. 48.

Primum, cum omnis noſtra cognitio per ſpecies fiat, ea prius cognoſcere intellectus debet, quæ ipſi directo prius, & clarius ab ſpecie intelligibili repræſentantur: ſed ita ſe habent naturæ cõmunes. Nam ex primaria, & formali expreſſione in ſpecie cõtinentur, ſingularia vero nõ niſi implicite & virtute: igitur prius naturæ communes, quam ſingulares a nobis percipiuntur.

2. Argu.

Deinde, materia eſt in cauſa, cur res materiales minus facile a nobis intelligantur: ergo ea, quæ maxime ſit in materiã demerſa, vti ſingularia, difficilius ac poſterius ab intellectu noſtro percipiuntur. Probatur aſſumptũ, primum, quia vnumquodque intelligitur ex ſuo actu, vt Ariſtoteles docet 9. Metaphy. c. 2. tex. 20. at materia non actus eſt, ſed potentia. Secũdo, quia vt aduertit Plotinus Ennead. 5. lib. 5. cap. 5. cognitum debet eſſe cognoſcenti cognatum: vnde omnis cognitio, vt eſt communis Philoſophorum ſententia, tradita in opere de ſecretiore ſapientia ſecundum Ægyptios ca. 3. lib. 2. ſit per aſſimilationem inter vim cognoſcentem, & rem cognitam, at intellectus cum ſit immaterialis, admodum eſt a materia diſſimilis.

Plotinus.

Oĩs cognitio ſimilitudine fit cognoſcentis & cognito.

3. argum.

Item, pueri, quorũ vox, naturæ ipſius vox eſſe videtur, principio quemlibet virum vocant patrem, quamlibet fœminã matrem. Igitur naturæ ductu prius communem rationem patris, quam huius patris apprehendunt, atq; adeo nõ prius ſingulare, quam vniuerſale intelligunt. Quare & Ariſto. in proœmio huius operis ab hoc puerorum exemplo argumentum duxit ad comprobandum, vniuerſalia tum magis, tum prius nobis eſſe manifeſta.

4. argum.

Ad hæc, vniuerſale eſt obiectum intellectus, ſingulare obiectum ſenſus, vt teſtatur Ariſtoteles hoc in libro cap. 5. tex. 49. ergo intellectus prius vniuerſale cognoſcit, quam ſingulare, alioqui prius tenderet in non ſuum, quam in ſuum obiectum. Huc pertinet, quod etiam Ariſtoteles eodem loco ait, & rurſus 7. libro Metaphyſicę cap. 11. textu 36. nimirum ſingulare eſſe primo notum ſenſui, vniuerſale vero intellectui.

5. argum.

Poſtremo, ſingulare intelligitur a nobis reflexe, vt aſſeruiſſe videtur Ariſtot. 3. de anima cap. 5. tex. 10. ergo eius cognitio poſterior, quam rei vniuerſalis. Conſecutio patet, quia omnis reflexio eſt poſterior directo. Antecedens probatur tum ex ipſo progreſſu cognitionis reflexe quam D. Thom. in diſputatis quæſt. de anima, art. 20. & alibi, ac nonnulli eius ſectæ

D. Thom. opu. c. 29 & 43.

& 2. de aïa lec.13 & 1.part. q.81.art. 3.& q.86 art.1. Ferrarienſis 3. d aïam q.13. Hiſpalenſis in 1.d.39. q.2. ar.3. Capre. in 1.diſt.35. quæſt.2.

ſectatores in hũc fere modum explicant. Cum rei alicuius notitia mentem ſubit, ducitur primum a phantaſmate, & intellectu agente, quaſi intelligibilis quædã linea, quæ deinde ꝓcurrit ad intellectũ patientem, inde ad rem vniuerſalem ſpecie repræſentatã, tum a re vniuerſali inflectitur ad phantaſma, & ad rem ſingularem, quæ illius quaſi inuolucro obtegitur. hoc eſt, vt planius dicamus, imprimitur a phantaſmate, & intellectu agente in patiẽtem ſpecies intelligibiles: tũc intellectus patiens ea informatus gignit cõceptum rei vniuerſalis, mox attendẽs ad ſuum actum, aduertit illum genitum fuiſſe ab ſpecie, ſpeciem a phantaſmate, phantaſma a re ſingulari, atque ita tandem in hoc flexu deprehendit rem ſingularem, & exiſtit in mente quidam veluti circulus intellectualis, quem Ariſtoteles ſignificauit ſimilitudine lineæ inflexę, quę in ſe ipſam veluti recurrit, cum ex recta inflectitur in orbem.

Intellectualis circulus.

Alij vero cognitionem reflexam ſingularis hoc modo fieri arbitrantur. Percipit intellectus naturam cõem v. g. hominis tunc quia aduertit illam non ſeparatim ac per ſe cohærere, ſed neceſſario in aliquo ſingulari exiſtere, colligit dari aliquod ſingulare, in quo ſit, atque ita deſingulare ipſum arguendo ac reflectendo cognoſcere. Patet igitur notitiam reflexam ſingularis, ſiue hoc, ſiue illo modo contingat, poſteriorem eſſe, quam conceptum naturæ communis, quandoquidem ſemper intellectus extremo loco naturam ſingularem apprehendit.

Vt Caietanus 1.p. q.86. art. 11.

ARTICVLVS II.

Concluditur ſingularia prius faciliuſque a nobis intelligi, quam vniuerſalia.

concluſ.

ASſerendum tamen eſt; prius a nobis ſingularia, quam vniuerſalia intelligi. Quod præter alios ſentit Durandus in 2.d.3.q.7. Ochamus in 1.d.3.q.5. Gregorius ibidem q.3. Apollinaris 3.de anima q.13. Burlæus, & Marſilius hoc loco. Hanc ſentẽtiam, qui ſpecies proprias rerum ſingularium in intellectu dari arbitrantur, ex eo maxime comprobare poſſunt, ꝙ intellectus prius cõgſinetur ſpecie rei ſingularis, quam vniuerſalis, faciliuſque ac promptius excitetur ad eliciendum conceptum adæquatũ talis ſpeciei, exprimentem. ſ. totum id, quod ſpecies repræſentat, hoc eſt, ipſam rem ſingularem, quam ad formandum conceptũ naturę communioris, ad quam ea ſpecies nec primario, nec adæquate inclinet. Verum quia illuſtrior, magiſque Peripatetica eſt contraria opinio, prorſus negans intellectui eiuſmodi ſpecies intelligibiles, quę adæquate repræſentent ſingularia (qua de re 3. de anima) nos illi modo inſiſtentes ea probatione non vtemur. Nec vero deſunt alię ſatis firmæ ad propoſitum concludendum.

Eius aſſertores.

Eandem ſequũtur Io. maior. in 1.d.3. q.4. Baconus ibidẽ

q. [illegible]. Niph. 1. Metap. diſpu. 11. Trõbeta. 7. Metap. q.7. Antonius Andreas qõ. 14. Ioan. Canonic. 1. phyſ. q. 2. Thimẽſis 3. de aïa ad t. 11 Piccolomineus ĩ ſua phi. Mora. gradu 5. c. 18

Quod igitur conceptus rei ſingularis prius, faciliuſque a nobis eliciatur, quã rei vniuerſalis oſtẽdi poteſt. primo; quia ſingulare eſt propinquum ſenſui, a quo intellectus hoc ſtatu cognitionẽ mutuatur, & in actu ſuo pendet. Quare prius fertur intellectus ad ſingulare ipſum, q̃ ad vniuerſale concipiendum.

Secũdo, Conceptus rei ſingularis, cũ ſit notitia præſtantioris naturæ, pfectior eſt, quam conceptus rei communis in eadem ſerie: ergo prius, ſaltem origine, ab intellectu noſtro gignetur. Probatur cõſecutio, quia, vt Scotus recte argumentabatur, cauſſæ naturales, cum nihil impedimenti ſubeſt, mox producunt nobiliſſimum effectum, quẽ poſſunt: at vero cum primum ex phantaſmate rei ſingularis trãſmittitur ſpecies rei communis in intellectum, dantur cauſſæ, quæ ſufficiunt ad productionẽ conceptus rei ſingularis; nimirũ eiuſmodi ſpecies, & phãtaſma; nec quicquam eſt quod impediat. Quare is cõceptus prius omnino elicietur.

Opinio magis peripatetica nõ dari ſpecies rerum ſingulariũ.

Tertio, Experientia ipſa dux philoſophiæ ac magiſtra veritatis palam teſtatur, cum res aliqua ſingularis ſenſum ferit, nihil prius a nobis concipi, quam rẽ ipſam ſingularem: aduerſatur ergo experientiæ qui negat ſingularia prius a nobis intelligi.

Experientia dux philoſophiæ.

Poſtremo, Si intellectus non intelligeret ſingularia niſi reflexe, & eo præſertim modo, quẽ aduerſarię ꝑtis auctores tradunt, ſequeretur inprimis nullum ſingulare a nobis determinate concipi, ſub notitia vagi duntaxat. Nam ſi nullum

Impugnatur prior modus cognitionis flexa ſupra explicatio.

hominis, v. g. indiuiduum apprehendi- A
mus, niſi ſcrutando ſingulare, a quo ſpe-
cies hoīs in cōe genita eſt (qui erat prior
modus explicandi cognitionem reflexā)
cū eiuſmodi ſpecies a Socrate, vel a Pla
tone, & alio quovis hoīe ſine diſcrimine
emitti potuerit, certe ea ratione ad nul-
lum hoīs indiuiduum definite peruenie
mus. Idemq; accidet, ſi ſingulare nō per
cipiamus, niſi dū arguendo aduertimus,
cōem hois v.g. naturā neceſſario re ipſa
in aliquo ſingulari exiſtere, quo pacto B
alij cognitionē reflexā explicabant: Ete
nim cum hoīs natura in oībus ſuis inſe
rioribus contineatur, non magis ad hoc
ſingulare, quam ad illud eo pacto duce-
mur. Rurſus ſi prior ille modus cogni
tionis reflexæ verus eſſet, ſequeretur cō-
ceptum rei ſingularis efformari nō poſ-
ſe, niſi interpoſita longiori mora, dum
ſcilicet intellectus eiuſmodi recurſus o-
bit: imo nec elici niſi ab homine exercita
to, quique prius ab alio edoctus fuerit, C
quo modo quaſi filo, vt in Dædali laby-
rintho, viam regens per circuitus illos,
& ambages, ad phantaſma redeat. Qua-
re minus ſuffect a natura homini conſul-
tum, cui tum perplexa & difficilis via da
ta eſſet ad intelligenda ſingularia, in q-
bus tractandis omnis eius vita verſatur.

ARTICVLVS III.

*Diluuntur aduerſariæ partis argu-
menta.* D

NVnc eorū argumētis occurramus,
qui oſtendere nituntur prius vni-
uerſalia, quam ſingularia in noſtrum in
tellectum cadere. Ad primum dicendū
nō oportere prius intelligi id, quod ſpe
cies primario repræſentat, ſed id, ad qđ
magis excitatur intellectus, magis autē
excitatur ac ducitur ad intelligendū, ſin
gulare, licet inadæquate, & implicite in
ſpecie intelligibili repræſentatum; quia
phantaſma, quod in ſenſu interno intel E
lectui aſſiſtit, eſt ipſius ſingularis, præua
letque ad determinandam ad illud intel
lectionem ob dependentiam intellectus
noſtri a ſenſu, hoc rerum ſtatu, quan-
tumvis ſpecies intelligibilis ex ſe magis
ferat ad rem vniuerſalem.
Secundi argumenti explicatio vt illu
ſtrior ſit, aduertendum eſt † duob. modis

Ex Hērico Gadauenſi 1.p.

A dici poſſe cognitionem impediri a mate-
ria, vno ex parte ſubiecti; altero ex parte
obiecti. Ex parte ſubiecti; quia quo illud
magis materiale eſt; eo minus idoneum
ad vim cognoſcendi, cū ſemper hæc non
nihil abſtractionis a materia deſideret.
Vnde Ariſto. 2. de aīa c. 12. tex. 124. † cau
ſam cur plantæ cognitione prorſus ca-
reant (etſi eis plato quaſi dormientē ſen
ſum dederit) ad ipſarū concretionē, & vt
vocant, materialitatē refert: contra vero
B quo res magis a materia emergunt, eo p
fectiorē obtinent cognoſcendi gradū, vt
videre ē in bellua, homine, & angelo: ho
minis.n. cognitio pfectior eſt, q̄ belluæ,
quia forma hominis pōt extra materiā
cohærere, nō aūt belluæ: & angeli itē cō
gnitio nobilior, q̄ hominis, quia angelus
prorſus materia vacat, nō hō, qui ex cor
pore & aīo cōſtat. Ita vero ex parte obie
cti dicitur materia impedire, ſeu retarda
re cognitionem ob eas potiſſimū cauſas,
C quæ in propoſito argumēto continētur.
Verū ſi qs aīum aduertat, facile videbit
ex nulla earū colligi poſſe, intellectionē
plus a materia rei ſingularis, q̄ vniuerſa
lis impediri. Non.n. materia re ſingula
ris, aut magis potētia eſt, aut intellectui
diſſimilior, q̄ materia rei vniuerſalis. Nā
qđ obijciunt naturā ſingularē magis eſ-
ſe materia demerſam, idē, cōſtitui ex ma
teria magis contracta; id nihil momenti
hēt. Non.n. contractio illa difficiliorem
D reddit apprehenſione rei ſingularis; qn
vero naturæ cōes non niſi beneficio ſin-
gularium, q̄ primo in ſenſus, deinde in in-
tellectū ſpecies imprimūt, intelligi a no
bis poſſunt. Quo fit, vt materia idiuida
non mō non impediat, aut retardet co-
gnitionem; ſed pro ſua ēt parte iuuet, ac
promoueat quatenus eſt in rē ſingulari,
a quo oīs noſtra cognitio ortum habet.
Ad tertium, dicendū cū Greg. in 1. d.
3. q. 4. art. 3. & Ochamo d. 3. q. 6. pueros
E non idcirco primū oēs viros patres ap-
pellare, q̄ cōem patris, aut viri rationē
primo concipiant, ſed quia humore, &
ea, quam humor exhalat, nebula cele-
brum occupante, adeo in illis interior
ſenſus obductus eſt, adeoque imperfecte
& quaſi per vmbram operatur, vt ſingu
laria illa non niſi ſub imperfecta & va-
ga notione percipiant, nec parentes ab
alijs

ſum. arti. 36. q. 1. Ie ge ēt pro eadem re Auerroē diſput. 3. contra Al gazellem D. Tho. 1. ſent. d. 5. qō. vnica, ar. 1. & 2. cont. gen. c. 44. Zimara in theor. p- poſ. 1.

† Quo pacto materia impedit cognitionem.

† Plantæ ob nimis terreſtrē corporis compagē ſenſu carent.

Intellectio non magis a materia rei ſingularis quā vniuerſalis impeditur.

Lege D. Th. 1. p. q. 101. ar. 2. & in 2. ſēten. d. 23. q. 2. ar. 2. Galenum lib. 3. de loc. aff.

Cerebri humiditas intelligēdi actū interturbat.

alijs dignoſcant, donec vi diſcernendi polleāt, q̄ ętate procedente ſenſim emergit. Quod ſi aduerſariorum rō concluderet, eodē modo, vt auctores citati aīaduertunt probari poſſet, belluas primū naturam cōem apprehendere, q̄ ne apprehēdunt quidem. Videmus ſiquidem agnos recens natos qualibet ouem, quaſi matrē ſequi; nimirū q a dū vegetiori carent ſenſu, oēs oues tanq̄ matres apprehendunt.

Notitia vaga ſingulariū.

At.n. quia vaga illa & confuſa ſingulariū notitia, quatenus circa nullum ſingulare definite verſatur, conceptui confuſo rei vniuerſalis ad modū cognata eſt; ideo Ariſtot. ab eo [illegible] impſit argm̄, quo vniuerſalia prius a nobis intelligi comprobauit.

Obiectū adæquarum intellectus.

Ad quartum rńdendum eſt, adæquatū obiectum intellectus, vt ex 9 Metaph. c. 11. tex. 20. colligitur, nō eſſe vniuerſale ſed ens in tota ſuæ ſignificationis amplitudine, quo pacto tam vniuerſalia, q̄ ſingularia complectitur: dici tñ interdū vniuerſale, obiectū intellectus; q a cognitio vniuerſalis, propria illi eſt, vtpote, quæ ſoli intellectui cōpetit, etſi non ſolæ; ſeu (quod eodem redit) quia intellectus per vniuerſalium cognitionem præſtat ſenſui, qui licet ſingularia pcipiat, vltra ea tñ non aſcendit. Reliqua vero Ariſt. teſtimonia intelligenda ſunt de cognitione ſcientiæ, qua intellectus, vt ex 1. li. poſterioris Analyticæ cōſtat, vniuerſalia p ſe ac primo contemplatur, ſingularia vero nō niſi ex accidente & ſecundaria rōne.

Quinti argumenti ſolutio plus habet difficultatis; illo namq; Ariſto. teſtimonio ex c. 4. l. 3. de anima, tanquam gladio Delphico varie vtunt̄ Peripatetici. Nōnulli, ē quibus eſt Hēricus Ganda. quodlib. 5. q. 15. D. Thomas, eiuſq; ſectatores & pleriq; alij, quorū explicatione in argumēto retulimus, elicere ex eo conant̄, ſingulare poſterius a nobis intelligi, alij intelligi prius. Atq; ex hiſce poſterioribus eſt Greg. Arimirēſis in 1. d. 3. q. 3. ar. 2. & Burlæus initio huius libri.

Explicat̄ locus Ariſtot. in 3. de aīa.

Reiecta tñ huiuſce rei pleniori diſceptatione ad eū locū tertij de anima, breuiter hic dicēdum; Ariſt. vel nihil ibi de diſcrimine inter directam & reflexa cognitionē tradere voluiſſe; ſed docere duntaxat, aīam pcipere vniuerſale alia facultate diſtincta a ſēſu, quo ſingulare pcipit: diſtincta quidem, vel reipſa, vel ſola rōne, ſicuti linea flexa ſola ratione differt a ſe ipſa ptenſa; q admodū pbabile eſt. Vel, ſi etiā directę & reflexæ cognitionis diſcrimen indicare voluit, haud obſcure cognitionē reflexam, q̄ ſingulari attribuit, priorē feciſſe directa, quam aſſignat vniuerſali. Hæc eſt.n. eius loci ſententia; Anima percipit vniuerſale, ſicuti cum extenſa fuerit linea flexa; quaſi videlicet mens in cognoſcendo ſingulari prius ſe inflectat ad ſenſum, poſtea vero recto intuitu ſeſe ad pcipiendū vniuerſale cōuertat. At neq; iuxta hanc expoſitionem dici debet ſingulare cognoſci reflexe, ſed inflexe potius, vt ex contextu Græco, planum eſt. Vnde patet Ariſtot. eo loco, aut neutri parti pręſentis controuerſiæ, aut noſtræ potius fauiſſe. Lege etiam Fōſecam li. 1. Metaphyſ. c. 2. q. 3. ſect. 5.

Singulare tam reflexe quā inflexe a nobis intelligi.

QVÆSTIO V.

Vtrum ſingulare ſubſtātiæ, an accidentis a nobis primo intelligatur.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis videatur primo intelligi ſingulare ſubſtantiæ.

SVperiori diſputatione ſtatuimus; prius a nobis ſingulare, q̄ vniuerſale intelligi: ſequitur vt qđ nā illud ſingulare ſit, accidentis ne, an ſubſtantiæ videamus. Quod igitur ſingulare ſubſtantiæ in noſtrum intellectum primo cadat, ſuaderi pōt in primis teſtimonio Ariſtotelis 7. Metaphy. c. 1. tex. 4. vbi ait ſubſtantiam eſſe cognitione priorem accidentibus.

Ariſto.

Deinde hac rōne: Id intellectus primo concipit, q primo cogitatiua apprehendit; nā & cū hac primo coniungit̄ intellectus agens: ſed cogitatiua primo apprehēdit ſubſtantiam ſingularem, ergo & intellectus. Maior ppoſitio ſuadetur, quia ex doctrina D. Diony. c. 4. de diuinis noīb. infimum ſummi coniungitur ſummo infimi; ſummum aūt inter potentias cognoſcentes eſt intellectus; infimum vero facultas ſenſitiua: itemq; omnium intellectuum, humanus infimus eſt, & inter oēs ſenſitrices facultates cogitatiua ſumma habetur. Minor pbatur, quia cum ſubſtātiæ cognitio, accidentium perceptione

D. Diony. infimum ſūmi cōiungitur, ſummi infimi.

nobilior ſit, illam prius quam hanc cogitatiua eliciet, ſi cauſa naturalis nõ impedita edit primo nobiliſſimum effectũ, quem poteſt.

Itẽ, anima nihil prius, q̃ ſe ipſam intelligit. Non ergo prius accidens quam ſubſtantiam percipit. Probatur antecedens: namq; id anima prius intelligit, qđ ipſi maxime præſens eſt; nihil aũt illa magis q̃ ipſa ſibi cohæret, ac præſto adeſt.

Denique, Quod ſaltem Deus in hominis intellectum primo cadat, hunc in modum oſtenditur. Id, in quo cætera cognoſcimus, & quo de alijs iudicamus, primo nobis perſpectum eſſe oportet: vnde prius lucem, quam colores ſentimus, & principijs, quam concluſioni, prius aſſenſum damus; ſed quicquid cognoſcimus, non niſi in luce primæ veritatis cognoſcimus, & per eam de cæteris iudicamus, vt ſcripſit Plato in Timæo, & D. Augu. 12. libro de Trinit. cap. 2. Igitur primo cognitum a nobis eſt veritas prima, id eſt, Deus.

Plato.
D. Aug.

ARTICVLVS II.

Quæſtionis explicatio.

IN hac quæſtione diuerſi diuerſa, atq; aduerſa ſentiũt. Etenim ſunt qui putet, ſubſtantiam non modo non intelligi a nobis primo, ſed ne intelligi quidem, noſtrãq; omnem pſcrutationẽ circa ſubſtantiarũ inuolucra, id eſt, accidẽtia, immorari, nec ad ipſam rei eſſentiam, aut ſubſtantiam peruenire. Qua de re lege, ſi placet, Nicolaum Cuſanum in libris de docta ignorãtia, & in 3. Idiotæ dialogo copioſe differentem. Alij cenſent prius cõcipi a nobis ſubſtantiã, quam accidens & ex his quidã prius vniuerſale, alij ſingulare, rurſumq; ex his poſtremus quidam ſingulare vagum, alij determinatũ.

Variæ ſententiæ de ſingulari primo cognito.

Lege Herueum qđ 1.q.12.

Cõcluſio

Sit tamen concluſio. Singulare, qđ a nobis primo concipitur, eſt ſingulare ſẽſibile, determinatũ, nõ ſubſtãtiæ, (ſi eius formale ſpectetur) ſed accidentis concrete ſumpti. Hæc concluſio intelligi debet ſublatis impedimentis. Probaturq; ſigillatim. Nã cũ noſtra cognitio ortũ habeat a ſenſu, eoq; vtatur velut præuio ſatellite, id primo mentem ſubit, quod primo ſui ſpeciem in ſenſus imprimit: hoc autẽ, vt ex ſuperioribus conſtat, ſi nihil obſit, eſt ſingulare ſenſibile determinatum. Eſſe vero huiuſmodi ſingulare nõ ſubſtantie, ſed accidẽtis, inde ſuadetur: quia ſubſtantia nõ mittit ſui ſimilitudinem ad ſenſum, alioq eſſet ſenſibilis per ſe qđ negat Ariſt. 2. de anima c. 6. te. 65. Deniq; debere id eſſe ſingulare accidentis concrete, nõ abſtracte ſũpti, ex eo oſtenditur, quia vnaquæq; res ita ſenſu pcipitur, vt in eum agit. Quare cum ſingulare ſenſibile nõ niſi concrete ſumptum agat, (Neq; enim id, quod calefacit, eſt hic calor ſed hoc calidũ, docente Ariſto. in l. de ſẽſu & ſenſili, c. 6 qa actiones ſũt ſingulariũ p ſe exiſtentiũ) fiet vt ſingulare ſenſibile concretũ primo nobis ſẽſũ cadat, & ex conſequẽti primũ ab intellectu pcipiatur. Adiecimus verba illa, ſi eius formale ſpectetur, qa cũ cõcreta accidẽtium, q̃ ſui ſpeciem in ſenſus mittũt, ſubſtãtias cõnotent, neceſſe eſt, vt tam ipſa, quam ſubſtantiæ, eodem actu apprehẽdantur; ſed hæc vt cõnotatæ, & accidenti bus inuolutæ, ac proinde ſecũdaria ratione, & implicite, illa vt formaliter ſignificata, atque adeo primo & per ſe.

Actiones ſunt ſingularium per ſe exiſtentium.

Ex his, quæ hactenus docuimus, licebit colligere; id, quod inter naturas communes a nobis primo loco intelligitur, eſſe naturam ſpecificã eius accidẽtis, qđ amotis impedimẽtis prius ſub ſenſum cadit: quod aſſerit Scotus 7. metap. q. 3. & Lan dunus ibidem, alijq; non pauci.

ARTICVLVS III.

Occurritur primi articuli argumẽtis.

AD primum argumentũ initio quæſtionis propoſitum dic Ariſtot. eo loco ſeptimi metaph. loqui de accidẽte ſm accuratam & diſtinctam cognitionẽ, quæ p auſcultationem habetur, quo pacto ſubſtantia cognitione prior eſt; cum ſine illa accidẽs, nec abſolute intelligi, nec perfecte definiri poſſit. Nos uero in præſentia agere de accidente ſecundam notitiam confuſam via inuentionis.

Sol. 1. arg.

Quo pacto ſubſtã tia ſit cognitione prior accidente.

Ad ſecundũ, Suppoſita nũ illa ſẽtentia, quæ præter ſẽſum cõmunẽ, plures ſenſus internos facit: quod an ita ſit in libris de anima diſquiretur, reſpondem⁹ in primis negãdo maiorem ppoſitionẽ. Nõ enim intellectus agens cum ſola cogita

Sol. 2. arg.

gitatrice potentia iungitur; ſed cū phantaſia quoq. imo & cum ſenſu cōi, vt q dā putāt. Quare cū hæ facultates ſola accidentia percipiant; ſolā accidentis ſimilitudinē vna cum intellectu agente in patientē primo inferent. Quod vero ad illud D D.on. effatum ſpectat, dicēdū erit; oēs internos ſenſus reputari ſummum inter potētias cognoſcitiuas organicas. Aliter ēt eidem argumēto occurri pōt, videlicet admittendo maiorē propoſitionem cum Iand. 1. de aīa q. 10. & Caiet. 1. p. q. 85. art. 1. ſed negando minorem. Licet. n. cogitatiua ex accidētis ſimilitudine imaginem ſubſtantiæ effingat, tā ſaltē prius natura apprehendit accidens, cuius ſpēm a phātaſia recipit, eſto illius, q̄ huius, apprehenſio nobilior ſit. Eſt n. rata naturę lex, vt quęlibet potentia id, ſaltem prius origine, concipiat, cuius ſimilitudine primo excitatur. Adde ēt cogitatricem vim nō niſi arguendo, & quodā veluti diſcurſu, vt pleriq. arbitrantur, ad apprehenſionem ſubſtantię deuenire, proindeq. non poſſe nō imaginē accidētis, cū qua intellectus agens mox concurrat, ſibi prius efformare. Deindeq Ricardus in 2. d. 24. q. 3. circa 3. principale, Herueus quodl. 3. q. 12. negant ſubſtantiā ab vllo ſenſu percipi. Quę ſententia in vtranque partem probabilis eſt: placuit autem affirmatiua D. Th. in 4. d. 49. q. 2. art. 2. & in opuſcul. 26. Auerroi 2. lib. de anim. comm. 63. Caiet. 3. p. q. 76. art. 7. alijſq. compluribus. Qua de re luculenter ſcripſit Mirandula lib. 5. de examine vanitatis c. 10.

Altera ſolutio eiuſdem arg.

Cogitatiua prius ſaltem natura apprehēdit accidēs, qua ſubſtātiā.

3. Solutio.

Sol. 3. argum.

Ad tertium, dicito ex doctrina D. Auguſtini lib. 14. de Trin. c. 6. dupliciter intelligi poſſe mentem noſtram ſibi præſen-

A tem eſſe, videlicet pręſentia eſſentiali; quia nimirum a ſe ipſa non abeſt: vel obiectiua, quia ſibimet cōceptu aliquo obijcitur. Priori modo non poſſe quicquam prius, aut magis pręſens illi eſſe, quam ipſa ſibi eſt: poſteriori prius ſeſe illi exhibere rē ſingularem ſenſibilem, cuius ſpeciem recipit, maxime cum ſe nō niſi actu reflexo intelligat; poſtquam videlicet ad alia protenſa in ſe ipſam recurrit. Quod Ariſtoteles ſignificauit 3. de anima c. 4. B t. 8. aiens cum intellectus ſingula intelligibilia effectus fuerit, tunc demum ſui ipſius capere notionem.

Quo pacto aīa in ſe reciprocet, lege D. Th. 1. p. q. 87. artic. 1.

Sol. 4. argum.

Ad quartum, omiſſa longiori diſputatione, q̄ perſequitur Henricus Gand. 1. p. ſummæ art. 24. q. 7. & D. Th. opuſc. 70. q. 1. art. 3. & 1. p. q. 88. art. 3. & Scotus in 1. ſent. d. 3. q. 4. reſpondendum eſt, ea quę intelligimus, non dici apud Platonem & D. Aug. percipi a nobis in luce primę veritatis tanquam in re cognita; ſed tanquā C in ratione cognoſcendi, id eſt, non quaſi dum quippiam intelligimus ipſam primā veritatem prius cognoſcamus ſed quia nihil in noſtrum intellectum cadit, niſi quatenus in eo prima veritas elucet, & participatur, & ſacrum illud ac diuinum lumen vt rebus ipſis veritatem, ita nobis vim eius percipiendæ, tuendeque largitur; vt ex eodem Platone D. Greg. Nazianzenus inquit. Enim vero quod ipſa pri- D ma veritas in ſe ſumpta a nobis haud primo cognoſcatur ex eo planum eſt, quia in hoc vitæ ſtatu ad naturalem Dei cognitionem non niſi ex antecedente ſenſibilium rerum notitia prouehimur. Atque hæc de ordine vniuerſalia & ſingularia a nobis intelligendi ſatis ſint.

Nihil intelligim⁹ niſi lumine e diuino lucis fonte ad nos defluente.

Hac de re D. Greg. Naz. ī sāctum laua crū orat. 3.

CAP. II.

Neceſſe a eſt itaque aut vnum eſſe principium aut plura; atque ſi vnum, aut immobile; ut Parmenides, & Meliſſus inquiūt; aut quod moueatur, vt naturales philoſophi; quorū alij primū principium ignem ſtatuunt, alij aquam: at ſi plura, aut finita, aut infinita. et ſi finita. vno autem plura; aut duo, aut tria, aut quatuor, aut numero quopiam alio: ſi infinita, aut generis eiuſdē, ſpecie differentia, vt Democritus; aut etiam contraria. Text. 1.

b Non aliter inquirunt, qui ea quæ ſunt quot ſint ſcrutantur. Nam de his primum quærunt e quibus ſunt entia, vtrum vnum an plura: & ſi plura, an finita, an infinita. Quare Text. 2.

inqui-

inquirunt an principium, & elementum vnum ſit, an multa. c Conſideratio igitur de eo quod eſt, an vnum ſit, & immobile, Naturalis non eſt. Nam vt Geometræ nulla contra eum remanet ratio, qui principia tollit; ſed aut alterius eſt ſcien-
Tex. 9. *tiæ, aut omnium communis; ſic neq. ei, qui de principijs diſſerit: d Quando principiũ non eſt, ſi vnũ tantũ eſt, hocq. modo vnum. Alicuius. n. eſt, aut aliquorũ id, quod eſt principiũ. Conſiderare itaq. an hoc modo vnũ ſit, periude eſt atq. contra aliã q̄uis poſitionẽ, quæ ſermonis gratia affirmetur, qualis eſt Heracliti, aut ſi qs id qđ eſt, hominẽ vnũ eſſe dixerit diſſerere, aut cõtentioſã rõnem diluere, quales quidẽ Parmenidis, & Meliſſi ambe ſunt rõnes; quippe quæ, & falſa aſſumãt, & non recte concludant. Magis tamen Meliſſi rõ importuna eſt, & dubitationẽ non*
Tex. 10. *habet; ſed abſurdo vno dato cętera accidunt. In hoc vero nulla ineſt difficultas.*
Tex. 11. *e Nos aũt ponamus quæ natura cõſtant aut oĩa, aut quædã moueri; Quod quidẽ inductione eſt manifeſtum. At neq. oĩa diluere cõuenit; ſed ea tantũ quæ ex principijs demonſtrando falſa concludunt: quæ aũt ſic non cõcluduntur, minime. f vt quadrationẽ, q̃ per ſegmenta fit, Geometræ eſt diſſoluere; at eam, q̃ Antiphontis haudquaquã. g Sed q̄q̄ naturæ conſideratio hæc non ſit; quia tamen, quod di-*
Tex. 12. *cunt, naturales dubitationes habere accidit, bene res fortaſſis ſe habuerit, ſi de eis aliquantiſper diſſeruimus. Nam philoſophiam habet conſideratio.*

Principium aũt oĩum accomodatiſſimum eſt, quonam modo qui oĩa vnũ eſſe
Tex. 13. *inquiunt, h (cum ens multis modis dicatur) id inquiant. Vtrum oĩa ſubſtantiam, an quantitatem, an qualitatem. Rurſus vtrum omnia ſubſtantiam vnam, ceu hominem vnum, aut equum, aut aĩam vnam, an qualitatem. hanc vero vnam, vt alborem, aut calorem, aut eius generis aliquid. Hæc namq. omnia inter ſe plurimũ differunt, & dici non poſſunt. Nam ſi ſubſtantia, & quantitas & qualitas ſunt,*
Tex. 14. *& hæc quidem ſeu ſeparata ab inuicem, ſeu non ſeparata, entia ſunt multa: ſin vero omnia ſint qualitas, aut quantitas (ſeu ſubſtantia ſit, ſeu non ſit) abſurdum eſt, ſi tamen quod eſſe non poteſt, abſurdum dicendum eſt aliorum etenim nullũ præter ſubſtantiam eſt ſeparatum, quando omnia de ſubiecta ſubſtantia dicuntur. Sed Meliſſus id, quod eſt, infinitum eſſe ait. Quapropter id, quod eſt, quantum*
Tex. 15. *eſt quoddam, cum in quantitate ſit infinitum. Subſtantia vero aut qualitas, aut affectio infinita eſſe non poteſt, niſi ex accidenti, ſi quanta quædam ſint ſimul. Nam infiniti ratio quantitate vtitur, non ſubſtantia, aut qualitate. Si igitur & ſubſtantia, & quantitas ſint, duo ſunt entia non vnum.*

Si ſola ſubſtantia infinitum non erit, nec vllam habebit magnitudinem, quan-
Tex. 16. *doquidem eſſet quantum quoddam i Præterea cum ipſum quoque vnum perinde atq. ens multis modis dicatur, quonam modo ipſum vniuerſum inquiunt v-*
Tex. 17. *num eſſe, conſiderandum eſt. Dicitur autem vnum, aut continuum, aut indiuiduum, aut quorum eſſentiæ ratio vna eſt, & eadem. Si igitur id quod eſt, continuum eſt, multa profecto eſt, cum infinite diuidi continuum poſſit. K Eſt autem de parte, & toto dubitatio fortaſſis ad rationem non pertinens, ſed ipſa per ſe vtrum pars & totum vnum ſint, an plura, & quo pacto vnum aut plura & ſi plura, quomodo plura, quæ eadem ratio de partibus non continuis. Ea ſi vtraq. pare*

cum

cum toto vnum ſint, vt indiuiduum, quod ipſæ quoque inter ſe vnum erunt. At vero ſi indiuiduum, nihil quantum erit, aut quale, neq. igitur infinitum id quod eſt, vt ait Meliſſus, neque finitum, vt Parmenides, cum finis indiuiduus ſit, non id quod eſt infinitum. l Sed ſi entia omnia ratione ſunt vnum, vt veſtimentum, & tunica, fit vt eundem, atque Heraclitus ſermonem pronuntient. Boni enim, & mali, atque etiam non boni, & boni eadem erit eſſentia.

Quapropter bonum, & non bonum idem erunt, & homo itidem, & equus: ac ſermo de eo non erit, quod vnum ſint entia, ſed de eo, quod nihil ſint. Quin etiã id erit, tale eſſe, ac tantum. m Sed poſteri quoque perinde, ac veteres, turbati ſunt, timentes ne ipſis eueniret, vt res eadem vnum eſſet, & multa. Quapropter alij ipſum eſt, auferebant, vt Licophron, alij dictionem immutabãt, vt hominem albere dicerent, non autem album eſſe, ne ipſum, eſt, adijcientes, multa id facerẽt, quod vnum eſt, n quaſi ipſum vnum, aut ipſum ens vno modo diceretur. Multa vero ſunt entia aut ratione, vt exempli gratia, & alia eſt albi eſſentia, alia muſici, atque res eadem vtrumq. eſt: aut diuiſione, ut totum & partes; quo ſane in loco hæſitabant, & unum multa eſſe fatebantur, perinde quaſi res eadem unum, multa (quanquam non oppoſita) eſſe non poſset. Eſt vero ipſum unum, & poteſtate, & actu. His igitur, qui hoc modo aggrediuntur, uidetur fieri non poſſe, ut ea quæ ſunt, unum ſint.

CAPITIS II. EXPLANATIO.

Methodus Ariſtotelicæ doctrinæ.

ABſoluto huiuſce diſciplinę procœmio, ſequitur tractatio ipſa, in qua Ariſtoteles imitatus naturam, quæ a principijs opus inchoat, diſputationem rerum naturalium ab earum principijs orditur. Seruat autẽ in horum peruestigatione eum ordinem, ac methodum, quam ipſe ante perſcripſerat. Nam priuſquam de ſingulis principijs particulatim differat, communes, ac generales eorum quæſtiones pertractat, & ante omnia veterum ſententias commemorat, vt ex earum diiudicatione firmior, atque illuſtrior ſit veritatis explicatio.

Modi, q. b. principia videntur poſſe ſtatui.

a Neceſſe eſt itaque] Tradit modos, quibus principia ſtatui poſſe videantur, vt ex ijs omnib. eos, quos probarit, excerpat, & principiorum numerum ſtatuat; non oẽs tamen recenſet, vt annotarunt D. Th. Auerr. & Simplic. ſed qui magis ad rem præſentem faciunt. Poſſunt vero ij ad hanc ſummam, partitionemq. redigi. Oportet, aut vnum eſſe principium, aut plura: ſi vnum, aut motus expers, aut mobile; ſi motus expers, aut finitum, aut infinitum. Similiter ſi mobile. Rurſum, ſi plura, aut finita, aut infinita, ſi finita, aut duo, aut tria, aut alio certo numero comprehẽſa. Si infinita; aut generis eiuſdem, ſed ſpecie, & figura, ſituq. diuerſa; aut genere & differentia, & inter ſe pugnantia. Igitur Parmenides, & Meliſſus vnũ duntaxat principiũ, idq. motus expers inuexere, infinitũ Meliſſus, Parmenides finitũ. Dioг. Apolloniates, Anaximenes, Anaximander, & Thales vnũ etiã, ſed infinitũ, & mobile. Hippaſus, & Heraclitus vnũ quoq. veruntamẽ finitum & mobile. Plura vero certo numero cõprehenſa conſtituerunt Plato, Empedocles, & Pythagorei; Plato tria, Empedocles quatuor, Pythagorei decem. Infinita generis eiuſdẽ, ſpecie & figura diſcrepantia Leucippus, & Democ. generis diuerſi, & inter ſe contraria, Anaxagoras. Quo autem modo ſinguli ſua dogmata intellexerint, ac defenderint; patebit in progreſſu, noſq. id in quæſtione de numero principiorum locupletius exponemus.

Qui vnũ principiũ fecere.

Qui plura finita.

Qui infinita.

b Non aliter inquirunt] Varie hunc locum explicat Alexander, Simplicius & Auerroes. Videtur tamen ſignificaſſe Ariſt. hanc, quã ſequitur, philoſophandi rationem, ſcrutando nimirum Phyſicarum rerum principia, nequaquam nouam eſſe, cum eam alij ante ipſum vſurparint: qui cum eorum, quibus vniuerſitas conſtat, numerum, ſeu multitudinem

nem inueſtigarent, re ipſa nihil aliud, quam quot eſſent rerum initia diſquirebant.

c Conſideratio igitur] Antequam eorum placitum confutet, qui vnũ immobile ſecere principium, oſtendit non eſſe Phyſici negotij contra eos, qui ita ſenſerint, diſputatio ne inire; ſed ad aliã id facultatem, altioremve ſcientiam attinere; eo quod phyſiologiæ tollant principia, quibus ſublatis omnis phyſica diſputatio collabitur, & euaneſcit.

d Quando principium non eſt] Oſtendit eos, qui vnum duntaxat principium; idque motus expers faciunt, Philoſophiæ Naturalis principia tollere. Primum, quia ita vnum faciunt principium, vt aſſerant vnum tantum eſſe in natura ens; cum tamen ratio principij multitudinem arguat; ſiquidem omne principium refertur ad id, quod ab eo dependet, aut aliquo modo originem capit. Deinde, quia negant motum, atque adeo totam euertunt naturam, quę principium motus, & quietis dicitur. Quare perinde eſſe cum his Philoſophis diſputare, atque cum Heraclito, aut alio, qui omne, quod eſt, vnum hominem eſſe diceret. Porro Heraclitus cognomento tenebricoſus, vnus fuit ex antiquioribus Philoſophis, de quo illud narrant memorabile, quod quoties domo egrediebatur, flebat, ſicuti & Democritus ridebat: quod alteri omnia, quæ agimus, miſeriæ alteri ineptiæ videbantur. Aiebat quoque Heraclitus rem nullam, ob perennem agitationem, qua voluuntur omnia, magis hoc quam ſuum oppoſitum eſſe; negabatque, vt quidam tradidere (etſi non tam animi aſſenſu, quam concertandi ſtudio) communiſſimum, ac notiſſimum illud axioma, Impoſſibile eſt idem eſſe & non eſſe. Lege Ariſtotelem 4. Metaph. 3.

Qui motum negant, naturam tollunt.

Heraclitus.

Plato.

e Nos autem ponamus] Oſtenſurus Plato lib. 10. de legibus eſſe Deos, ſumit prius, vti rem omnium oculis peruiam, dari in naturę vniuerſitate motum. Hunc locum imitatus Ariſtoteles eadem hypoteſi vtitur. Statuendum, inquit, eſt hoc phyſiologiæ principium ſatis manifeſtum, videlicet, res phyſicas motu cieri, ſiue omnes in vniuerſum, ſiue earum ſaltem aliquas; alterutrum namque ad rem propoſitam ſufficit; & tamen hoc principium inficiantur Parmenides, & Meliſſus, cum omne quod eſt unum tantum, idq. a motu liberum faciant. Quare cum tam longo itinere a phyſiologia deflexerint, non erit Philoſophi Naturalis cum ijs diſceptare, & eorum rationes coarguere, ſed eas, quæ ſeruatis naturæ principijs, non recte colligunt.

Quadratura circuli.

f Vt quadrationem quæ] Quemadmodum, inquit, Geometræ eſt diſſoluere rationes, quæ per ſegmenta circulum quadrare nitebantur, non autem rationes quibus ad id Antiphon vtebatur, ita nec Phyſico incumbit, Parmenidi & Meliſſo reſpondere. Hunc locum vt intelligas aduerte, quadrare circulum eſſe reperire aream quadrati æqualem areæ circuli. In huius autem rei peruestigatione diu elaborarunt ante Ariſtotelis tempora multi excellenti ingenio Mathematici, atque inter alios Antiphon, & Hippocrates Chius, quorum meminit Ariſtoteles 1. libro poſterioris Analyticæ cap. 7. tex. 23. & 1. Meteororum cap. 6. & 1. Elenchorum cap. 10. ſed neuter eorum circulum quadrauit tametſi potius Antiphoni res proceſſerit, qui inter argumentandum nonnulla Geometricis principijs repugnantia ſumpſit. Quam ob cauſam non attinet ad Geometram eius diluere rationem.

Antiphõ.

Hippocrates.

Hac de re luculenter ſcripſit hoc loco Simplicius ad tex. 11. & ex recentioribus Petrus Nonius, & Ioannes Bruteon in libellis, quib. accurate demonſtrant fruſtra Orationum conatum fuiſſe prædictam quadraturam oſtendere. Vtrum vero ab alijs inuenta iã fuerit, quæſtio eſt. Nam Boetius in categoria relationum affirmat inuentam, quod etiã Iamblico viſum fuit, vt teſtatur Simplicius hoc loco. Alij tamen id pernegant. Sane hiſce proximis annis poſt diuturnam eius rei commentationem, eam tradidiſſe putatur Clauius in ſuis commentarijs ſuper Euclidem ad calcem libri ſexti. Et vero ſiue ita res habeat, ſiue non, parum omnino ad huius loci explicationem refert.

Iãblichus

g Sed quanquam] Tametſi ad Phyſicum non ſpectat aduerſus Parmenidem, & Meliſſum diſſerere, init tamen cum eis Ariſtoteles diſputationem, propterea quod hæc perſcrutatio aliquot naturales dubitationes attingat, & alia quædã, etſi a phyſico, nõ tñ a Philoſopho aliena. Ita hunc locum interpretati ſunt Themiſtius & Simplicius, etſi Alexander, Porphyrius, & Auerroes aliter contextus uerba diſtinguentes putarint ſignificari

ſignificari ab Ariſt. Parmenidem, & Meliſſum de natura dicere, ſed quæ afferunt, non cõtinere naturales dubitationes. prior tamen interpretatio & veritati conſona, & germanior habetur.

1. Ariſto. arg. cõtra Parme. & Mel.

h Cum ens] Aſſumpta, vt Alexander ait, Metaphyſici perſona duobus argumentis procedit Ariſt. contra Parmenidem & Meliſſum. Primum, quod ab amplitudine entis & multiplici eius ſignificatu ducitur, ita ſe hēt. Cum ens multifariā, ac de multis dicatur nēpe de ſubſtantia, de quātitate, de qualitate, & alijs primis rerum generibus quærimus quonam pacto entis nomen vſurpent, cum oīa vnum eſſe dicant, nam vnum duntaxat entis ſignificatum ſumūt, nempe ſubſtantiam, aut quantitatem, ita vt ex eorum placito oīa ſint vel ſubſtātia, vel quantitas aut alia ſimul, ita vt non inficientur dari ſubſtantiam, & quantitatem, cæteraq; entia: ſed tñ aſſerant ea non eſſe plura. Si priori mō accipiāt, vel cuiuſmodi ens erit aliquid commune: vel ſingulare. Si cōe, neceſſario multa ſub ſe cōprehendit, atq. ita plura iam admittere cogentur. Si ſingulare, aut illud eſt ſubſtantia ſine accidentib. aut accidens ſine ſubſtantia. Si primū non poterit eſſe quid finitū, vel infinitū, vt ipſi appellant, cū finitū, & infinitū ſint affectiones quantitatis, ſi verò ſit, ſequitur dari accidēs extra ſubiectum. quod fieri nequit. Iā verò ſi poſteriori modo capiant, ſecū ipſi pugnant, dum. n. ſubſtantiā, dum quantitatem, dum qualitatem, dari in rerum natura inquiunt, plura concedunt entia, quæ tamen alioqui negant, dum omnia, vnum eſſe aſſerunt. Nullo igitur modo Parmenides & Meliſſus ſuam tueri ſententiam poſſunt.

2. argum.

i Præterea cùm ipſum, quoque] Eoſdem inſectatur, & premit ratione deſumpta ex varia ſignificatione vnius, hunc in modum. Cum Parmenides & Meliſſus oīa vnum eſſe aſſeruerint, vel intelligunt unum continuum, vt magnitudinem, vel vnum quid diuiſionis expers, vt punctum, vel ratione omnino vnum, qualia ſunt gladius & enſis (quod. n. intelligere nequeant vnum analogia, uel genere, aut ſpecie, paulo ante demonſtratum fuit) ſi vnum continuum, iam concedunt plura actu, uel poteſtate, cum omne continuū infinitè ſecari poſſit. Si unum diuiſionis expers, tollunt igitur quantitatem, & qualitates eidem inhærentes, atque adeo finitum, & infinitum, quod ipſorum poſitionem planè euertit. Oſtendit uero Ariſtoteles finitum non eſſe indiuiſibile: quia finitum eſt, quod finem obtinet, hoc uero indiuiſibili non competit, cum ſit ipſe finis.

Omne cõtinuū infinite ſecari poteſt.

Queſtio de toto, & partibus.

k Eſt autem de parte.] Quia continuum, quod dixit poteſtate plura eſſe, totū quoddam eſt, dubitationem inſerit de toto & partibus, utrum ſint unum, an plura, & quonā modo? Ac quod non ſint unum probari poſſe inquit ex eo, quia ſi totum eſt idem, quod pars, iam partes idem inter ſe erunt, uidelicet quia quæ ſunt idem in uno aliquo tertio, inter ſe quoque idem ſunt.

l Sed ſi ratione] Accedit ad aliud propoſitæ diuiſionis membrum. Si uelint, inquit, omnia ratione unum eſſe, iam Heraclitici dogmatis rei tenentur, coguntur enim fateri, eādem prorſus eſſe contrariorum rationem, ut atri, & candidi; immo & contradicentium ut candidi, & non candidi, proindeq. idem eſſe ens, & non eſſe ens. Ex quo tandem ſequitur omnia eſſe nihil. Sic enim licebit argumentari. Eadem eſt ratio atri, & candidi, ſed atrum eſt non candidum, & non candidum non ens, non ens autem nihil, candidum igitur nihil eſt. Quod etiam de cæteris pari ratione concludi poterit. Hic aduerte huiuſmodi conſecutiones nō ſimpliciter, ſed ex hypotheſi uim habere, ſi uidelicet demps omnia unum quid omnino eſſe, ut Parmenides & Meliſſus ponere uidebatur. Quorū tamen dogma an ita ſe habuerit ſuo loco expendemus.

Ens & unū multifariam.

m Sed poſteri quoque] Reprehenſionis aculeos conuertit in quoſdam Philoſophos, qui ne eandem rem & vnum, & multa eſſe dicerent, atque ita Parmenidi, & Meliſſo cōſentire uiderentur, non audebant pronuntiare, Socratem eſſe album, aut Philoſophū, ſed alij quidem, ut Lycophron, uerbum eſt, è medio tollebant, appellantes Socratē album, Socratem Philoſophum. Alij amoto uerbo, eſt, alia uerba uſurpabant, aientes Socratem albere, Socratem philoſophari.

n Quaſi ipſum] Ait Lycophronem, & alios ideò in eam incidiſſe turbationem, quod ignorarent ens, & unum dici multifariam; docetq. perperam eos uerbum, eſt, è ſermone tollere. Enim uero licet Socratem album & muſicum eſſe pronunciemus, non pro-

inde

lectio illa formæ, & materiæ: At q̄ cõſtet ex iiſdem, quibus totum, luce clarius eſt. Quod ſi quiſpiam ex eo velit huiuſce argumenti robur infringere; quia pari rõne oſtendi et poſſet, totum non diſtingui a partib. ſeparatis, ſiquidem tam diſiunctarum, q̃ coeuntium inter ſe partiũ collectio ex iiſdem fit paribus: is facile reuincetur, propterea q̄ ſatis pateat, non eandem eſſe vtrobiq. rationem, quandoquidem partib. diſiunctis deeſt vnio, ſine qua totum per ſe non cohæret, quæ non deeſt partib. coniunctis a quibus duntaxat hæc opinio totum non deſtinguit.

Refellit reſpõſio.

Deinde, ſi totum Phyſicum re ipſa differret a ſuis partibus, quia ab illis cõponitur, ſequeretur totũ ex aggregatione, vt aceruum lapidum, re ipſa quoq. a ſuis diſtingui, quod aduerſarij negant. Probatur ſequel. Et.n. ſicut homo v.g. ex materia & forma, ita aceruus lapidum ex lapidibus coaleſcit, alioquin totum nõ eſſet. Quod ſi quis occurrat, aceruum lapidum componi ex partibus non collectim, ſic enim ab illis non differt; ſed ſingulatim ſumptis, idem de toto per ſe dicetur.

Rurſus, quæcunq. in reb. creatis realiter differunt, eſſentia quoq. diſtinguũtur atqui totum & partes non diſtinguuntur eſſentia: ergo nec realiter. Maior probat: quia cum realitas deferat ſecũ eſſentiã, vbicunq. alia fuerit realitas, aliam dari eſſentiam oportebit, excepto myſterio Trinitatis, cui id proprium ac peculiare eſt, vt vnitas identitaſq. eiuſdem numero eſſentiæ non impediat realem pſonarũ diſtinctionẽ. Minor aũt ex eo ſuadetur, q̄a eſſentia totius nihil eſt aliud q̃ ſuæ partes, vt eſſentia hominis phyſice conſiderati, materia & forma. Vnde & homo definitione Phyſica eſſentiali per nihil aliud quam per ſuam materiam & formam, a Philoſophis definiri conſueuit.

Ex D. Th. 4. contra gen. c. 81.

Præterea, quidquid aduenit enti cõſtituto iam in actu, eſt accidens, vt conſtat ex iis, quæ tradit Ariſt. hoc in lib. c. 8. a t. 75. atqui tertia illa entitas totius, ſi datur, aduenit materiæ copulatæ cum forma quæ eſt actus: igitur tertia illa entitas eſt accidens, non ſubſtantia: ſed accidens eſſe non poteſt, vt nemo non videt: quis enim dicat humanitatem eſſe accidens? ponenda igitur non eſt.

A Item, ſi totum non eſſet res eadẽ cum ſuis partibus, poſſent diuina virtute conſeruari partes ſimul ſumptæ, atque vnitæ ſine toto, quod nequaquam videtur admittendum. Probatur aſſumptum. Nam etſi totum nullo modo ſine partibus cohærere poſſit, propterea q̄ illius eſſentia ex partib. conſtat: tamen cum partes non conſtituantur ex toto; quid obſtabit, (ſi illud origine antecedunt, neq. ab illo diſtinguuntur) quo minus ſine ipſo conſeruentur? At q̄ hoc admittendum non ſit, B ex eo ſuadetur, quia ſi anima Socratis informet materiam quantitate, ceteriſque accidentibus inſtructam, faciet coniunctum illud ex materia, & forma, ſecluſa tertia entitate, intelliget, loquetur, loco mouebitur, deniq. oẽs vitæ actiones adminiſtrabit, & ex cõſequenti erit quoddã hominis indiuiduũ, atq. adeo totũ, ſimulq. totũ non erit, quia ita voluit aduerſarij.

Ad hæc, ea potiſſimum rõne ducitur, C qui totum a partibus diſtinguunt, quod pro certo habeant, partes non eſſe vnũ, totum vero per ſe, vnum eſſe: at partes ſimul ſumptæ reuera vnum ſunt: Nõ eſt igitur cur ab iis totum diſtinguant. Probatur aſſumptio. Nanq. ideo homo v.g. vnum quid eſt, quia conſtat ex pura potentia & forma ſubſtantiali, vt aſſerit Ariſtoteles ſecundo libro de anima cap. 1. tex. 7. & 8. Metaph. cap. vlt. tex. 15. ſed illa materiæ & formæ collectio, dempta D quacunque alia tertia entitate, coaleſcit ex pura potentia & forma ſubſtantiali: eſt igitur vnum quid per ſe. Corroboraturq. iterum argumentum, quia ſi vnio imperfecta, ac ſecundum quid huiuſmodi eſt, q̄ reperitur inter partes alicuius compoſiti per artem, veluti domus, aut nauigij, reddit partes vnum ſm quid: certe vnio ſimpliciter perfecta, qualis inter materiã & formam cernitur, reddet eas vnum ſimpliciter. Accedit commune il- E lud, & tritum argumentum, q̄ res non ſunt multiplicandæ abſque neceſſitate: nulla vero neceſſitas cogit, ponere tertiam illam entitatem a partib. diſtinctã.

Tandem, huic parti fauet id, quod ait Ariſtot. in ſecundo libro de anima cap. 1. te. 9. quemadmodum pupilla & aſpectus eſt oculus, ita anima & corpus animal, & illud D. Aug. 7. de Tri. cap. 4. Homo nihil

D. Aug.

nihil aliud eſt, quam anima & corpus. Item illud ex ſymbolo D. Athanſij: Sicut anima & caro vnus eſt hō ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus.

Symbol. Athanaſij.

ARTICVLVS III.

Vtranque partem controuerſiæ videri probabilem, veriorem tamen affirmatiuam.

IN hac diſceptatione difficile eſt, quid ſentias decernere, cum vtraque opinio ꝑ ſe magni nominis Philoſophos, & rōnes pene pares habeat. Quare in re prorſus ambigua, vtriuſq; partis argumenta diluemus, vt q̄ quiſq; magis ꝓbant, amplectatur. Et vero nos in decurſu harum in Ariſtotelem cōmentationū, partē ſequemur affirmatiuā, quæ aliquanto verior, & ad alios Philoſophiæ locos explicandos, tuendosque expeditior videtur.

B

Plenioris autem doctrinę gratia quædam obſeruanda erunt. Quorum primū eſt: nonnullos adductos ſuperioribus argumentis ex aduerſo pugnātibus, mediā viā tenuiſſe, aſſerentes totum & partes nec re ipſa differre, nec idem omnino eſſe, ſed ratione diſtingui. Quorum placitum, etſi quibuſdam arrideat; nobis tamen non probatur. Videtur enim in hac controuerſia, ſi rem accurate expendamus, aut innitēdum prioris ſentētiæ ſundamentis, ſicq; ponēdam tertiam illā entitatem: aut poſterioris, ac non ſolū eiuſmodi entitatem, vti ſuperfluā, a toto ablegandam; ſed & modum illum realem, qui exigitur ad diſtinctionem rationis, ſi ſermo ſit de diſtinctione non in ſola mētis notione exiſtente, ſed in reb᷒ ipſis reperta. Nanique is etiam modus in tanta partium ſimul ſumptarum, & toti᷒ identitate minime neceſſarius exiſtimari debet. Si quis vero obijciat Socratem, q habet in ſe modum quendam entitatiuum, in quo ſita eſt ratio ſuppoſiti, cuius meri to dicitur per ſe ſubſiſtere, qui modus neque illius humanitati per ſe ſumptæ, neque materiæ & formæ inſe ſpectatis cōuenit: atque adeo Socratē differre a partib. ſimul ſumptis ratione concepta. Occurrendum eſt; nō conſerri hoc loco partes phyſicas cum ſuppoſito, ſed cum natura: Quod ſi cum ſuppoſito comparentur, negandum non eſſe differre illas, vti

C

Media quādā opinio aliorum. Partes nō diſtingui a toto ſola ratione conceptа.

D

Obiectio

Dilutio.

E

A argumentum comprobat. Sed de diſtinctio naturæ a ſuppoſito alibi.

Secundum eſt, ſi qu is roget, quonam mō in ea ſnia, q̄ totum non diſtinguit a partib. collectio partium vnitarum ab ea rundem non vnitarum collectione diſſideat, per aliquid ſui, an ſe tota? Reſpondendum, nec per quamlibet, nec per aliquam ſui partem diſtingui, cum vtraque collectio eiſdem cōſtet partib. ſed diſtingui ipſa vnione, vnū quid per ſe a pluribus, quæ non ſunt illud vnum: ſed tamen erunt, ſi mutuo iungantur.

collectio partium vnitarū, quo pacto differat a collectio ne earundem non vnitarū.

Tertium eſt, quoſdam ex ijs, qui totū phyſicum a partibus diſtinguunt, cēſuiſſe non differre totum cōtinuū, vt lineā, & ſuperficiem a ſuis. Quod ob id non ſine probabilitate dictum exiſtimari poſſet, qui ratio, ob quam prædicta diſtinctio inducitur, ea potiſſimum videtur eſſe, quod totum Phyſicum, vnum ſimpliciter ſit, eius vero partes abſolute plura entia, videlicet materia & forma: quod quia in partibus totius continui nō cernitur, quādoquidem non ſunt actu plura entia, ſed vnū quid actu, poteſtate vero plura, ſuperfluum erit inter continuū & eius partes, reale ſtatuere diſtinctionem. Verū hæc ſnia non videtur apte cohærere cum ea, q̄ totum phyſicum a partibus re ipſa diſtinguit. Nec enim illa eo tantum argumento, quod a totius vnitate deſumitur, ſtabiliēda eſt: ſed alia quoque ratione, q̄ non minorem habet efficacitatem, & in toto etiam cōtinuo vim obtinet, nimirum quod nihil ex ſe ipſo conſtare, aut cauſari queat, totum vero continuum ex ſuis partib. cauſetur, & cōſtet, vt in primo articulo diſputabamus.

Quoſdā excipere totum cō tinuum.

Sed parū conueniē ter ſuæ ſentēt.

ARTICVLVS IV.

Dilutio argumentorum probantium, diſtingui totum a ſuis partibus.

DIſſoluamus nunc rōnes primi articuli in eorum gratiam, quibus totum à partibus non diſtingui magis placuerit. Ad primam reſpondendum eſt ex doctrina Ariſtotelis, ſecundo huius operis c. 1. tex. 14. & 7. Metaph. c. 8. tex. 26. & 27. in generatione cuiuſq; rei duplicem terminum reperiri, vnu̅q; ſuo mō ſimpliciter vnum minus præcipui, idest, for-

Solæ rōnis ar. ...

nam, quæ in materiam inducitur. alterũ præcipuum, nempe ipſum compoſitum, quod etſi a partibus collectiue ſumptis non diſtinguitur, nihilominus vnũ quippiam eſt, quia eiuſmodi partes cum ſint pura potentia & actus ſubſtantialis, eo ſunt ingenio, vt in vnam naturã coeant, vti ſuperius dictum fuit. Neque obſtat, quod vtraque parte incolumi totum corrumpatur: nõ enim parte diſiũctæ, ſed in vnum collectæ rationem totius obtinẽt. Quo fit, vt licet vtraq; maneat, iis tamẽ diſiũctis totum nihilominus intereat videlicet pereunte, non ſolum vnione, ſed etiam integritate totius, quod citra vniõnem minime cohæret. Atque hinc etiam perſpicua eſt ſolutio alterius partis eiuſdem argumenti. Dicimus enim, in morte Chriſti diſſolutam fuiſſe vnionẽ Verbi cum humanitate, non autem cum anima & corpore inuicem diſiunctis: propterea quod ſeparata anima a corpore deſiit eſſe humanitas, quæ non niſi vnitis partibus exiſtit: ita atque non potuit Verbum vnitum eſſe humanitati, vtpote non iam exiſtenti, potuit tamen vnitum eſſe partibus, quæ licet toto intereunte diuulſæ fuerint, in ſe tamen integræ, ac ſui perſtites manſere.

Et confirmationũ eiuſdem.

In morte Chriſti non fuit diſſoluta vnio Verbi cũ anima & corpore diſiunctis.

Sol. 2.

Secundæ vero rationi faciebat ſatis adhibita ibidem reſponſio. Nec quod deinde obiicitur quicquam efficit. Enimvero partes vnitæ, ſed tamen diuiſiue ſumptæ, conſtant totum, v.g. materia Socratis, cũ eſt copulata formæ, & eiuſdem forma, cũ eſt adiuncta materiæ, componunt Socratem: non autem collectiue ſumptæ, quatenus collectio ipſa materiæ & formæ Socratem conſtituat. At qui totum idem re cũ partibus vnitis eſſe inquiũt, partes in vnum aſſociatas: non tamẽ collectiue, ſed diuiſiue accipiunt. Atque hæc reſponſio valet ad infringenda alia cumplura iacula, quæ aduerſarij eundem ad ſcopũ torquẽt: quale eſt illud, partes eſſe in toto, vt inquit Ariſt. 4. huius operis ca. 3. textu 23. nihil autem in ſe ipſo eſſe poſſe. Item illud, partes antecedere origine ipſum totum, ordinari ad totum, & ab illo perfici: cum tamẽ nihil ſe ipſum antecedat, nihil ad ſe ordinetur, aut a ſe perficiatur. Hæc enim omnia vera ſunt, ſi de partib. vnitis diuiſiue, nõ autem collectiue ſum-

Explicatio aliarũ rationum eodẽ ſpectantium.

A ptis, intelligantur.

Tertia ratio cõſecutionem haud recte infert. Licet enim totum per ſe, & totũ ex aggregatione in eo conueniant, quod vtrunque ſit ſuæ partes ſimul acceptæ: differũt nihilominus, quia partes totius per ſe cõſtituunt abſolute vnũ ob cauſam ante explicatam, partes vero totius ex aggregatione cõſtituũt abſolute plura, vnum vero ſecundum quid duntaxat, cum ſimpliciter, actuq; plura ſint, & ita B ſe habeant, vt nec inter ſe cõtinuentur, nec ſit in eis vna pars, quæ alteram tanquam actus ſuam potentiam ſubiectiuam eiuſdem generis, hoc eſt, ſubſtantialem, informet.

Sol. 3.

Diſcrimẽ inter totũ per ſe, & totum per aggregationẽ.

Ariſtotelis vero teſtimonia facile habent explicatum. Namque in illa ſubſtãtiæ partitione nõ accipit materiã & formam collectiue, ſed diuiſiue. Cæteris vero ibidem citatis locis tantum ſignificat, partes nec adiunctas, nec diuiſiue acceC ptas, totum eſſe. Quanquam verba illa ex ca. vltimo lib. 7. Met. aliam attingunt difficultatem, circa rei mixtæ e quatuor elementis concretionem, de qua in lib. de ortu & interitu.

Sol. 4.

ARTICVLVS V.

Explicatio argumentorum, quibus oſtendebatur, totum a ſuis partibus re ipſa non differre.

D AD primum alterius partis argumẽtum dicendum eſt, quæ ex eiſdem conſtant partibus, idem eſſe, dummodo ex iis eodem pacto conſtent, quod in re propoſita non accidit. Nam totum conficitur ex partibus, vt vnum quid per ſe, collectio vero partium non item, quia partes ſiue vnionem inter ſe habeant, ſiue non, & vtcunque accipiantur, nõ poſſunt non eſſe plura, & ex conſequenti nequit earum complexio, vt vnum quid p ſe, E ex ipſis conſtare.

Sol. primi ar. 2. art.

Ad ſecundum ſimiliter dicendum: nõ eodem modo totum ex aggregatione & totum per ſe e partibus confici. Hoc enim conficitur e ſuis, vt vnum quid ſimpliciter; illud, vt ſimpliciter plura. Atq; adeo quam apte e poſteriori compoſitione, tam inepte e priori realis diſtinctio habetur.

Sol. 2.

Ad

Ad tertiũ dicendum: quemadmodũ in toto, vt in homine, ſunt duæ realitates partiales, nempe realitas formæ & realitas materiæ, & vna totalis, videlicet integritas totius: ita dari vnam eſſentiã totalem & integrãm, diſtinctã ab eſſentia partium, vt argumentum concludit: quia tñ definitiones traduntur ad enodandam aperiendamq; rei naturam, quæ non niſi per partes, quibus cõſtat, explicite & diſtincte traditas innoteſcit, inde eſt ꝙ illa totalis eſſentia per materiam & formam definiatur. Præter illas tamẽ ſemper loco generis ponitur aliud in definitione, quod ſit idem cum ipſo toto, vt cum dicimus, homo eſt ſubſtantia conſtans corpore & animo rationali.

Diſtincta cognitio toti' quo pacto habetur.

Solut. 4.

Ad quartum: dicito omnem formam informantem, q̃ aduenit enti in actu, eſſe accidens: integritatẽ vero totius nõ eſſe formã informantem, etſi habeat modum formæ comparatione ſuppoſiti: Qua de re lege, ſi placet, Heruæã in tract. de vnitate formarũ q. 18. in ſolutione arg. 14.

Prima ſol. 5.

Ad quintũ, negãda eſt antecedens ꝓpoſitio. Ad eius vero cõfirmationem ſũt, qui reſpondeant, ideo partes vnitas non poſſe abſq; toto conſeruari, quia non niſi in ipſo toto vniũtũ. Verum non ſatisfaciunt, quia perperam ſtatuunt nõ vniri partes niſi in toto, cum reuera, ſiue detur tertia entitas diſtincta ab entitate partium, ſiue nõ deť, negari minime poſſit partes inter ſe quoque aſſociari, & mutui amoris nexu cõiungi. Quo fit, vt nulla iam ab eis idonea rõ afferatur, cũr materia & forma cum hac vnione abſq; toto conſeruari nequeant: præſertim cum hæc origine antecedat eam, q̃ in toto habent, quatenus in ipſo concurrunt. Quãquam & illud multo eſt veriſimilius, materiam & formam præter relationem mutuæ vnionis, quam inter ſe obtinent, non habere aliam erga totũ, quæ proprie relatio vnionis dicatur, ſed geminum duntaxat reſpectum, quo, prout partes ſunt, ad totum, qua totum eſt, referuntur.

Refutatio ſolutionis.

Eſt igitur aliorum rñſio, producta forma confeſtim reſultare totum, idque nõ per aliam actionem diſtinctam ab ea, q̃ ſua forma producitur: atque ita fieri non poſſe, vt productione formæ non ſimul etiã totum gignatur. Sed neq; hi nodũ expediunt, ſiue ea reſultantia illa totius, ſit dicenda diſtincta actio, ſiue non, rõnem nõ reddũt, quare a Deo nõ poſſit impediri.

Secunda ſolutio.

Non ſatiſfacit.

Dicendũ ergo potius, nõ oĩa, quæ realiter differunt, poſſe diuina virtute ſeparatim exiſtere, cũ nimirũ vel vnũ ex altero cõponitur, vt totũ ex materia & forma, vel alterum cõtinet totã alterius eſſentiam, vt materia & forma eſſentiam compoſiti Phyſici: quia vtrunq; ſatis eſt impoſſibile, ſiue dari rem ſine partibus continentibus eius eſſentiã, ſiue partes ſine re, cuius eſſentiam continent.

Legitima ſolutio.

Ad ſextum, admiſſa maiori propoſitione negãda eſt minor, & ad eius probationem dicendum; hoĩem non iccirco dũtaxat eſſe vnum quid p ſe, quia ex pura potentia, ſuoq; actu ſubſtãtiali conſtat, ſed quia ſit, vt tertium quidpiam ex ijs p ſe conſurgens, quo pacto non ſe habet collectio formæ & materiæ, quæ non eſt aliquid tertium, ſed forma ipſa & materia. Adde noluiſſe Ariſt. loco cit. puram potentiam & formam ſubſtantialem eſſe vnum ſimpliciter, ſed ex ijs vnum condi.

Solu. 6.

Ad argumenti vero confirmationem rñdendum erit, licet vnio, quæ eſt inter materiam & formam, maior ſit, quam quę inter partes domus, aut cuiuslibet alterius rei arte factæ, conſpicitur, non proinde tamen vnionem illam efficere poſſe, vt materia & forma ſimpliciter vnum euadant: ſed eo maiorẽ eſſe, quod ita partes iungat, ut ex ipſis vnũ q d p ſe coaleſcat.

Refutatio confirmationis.

Ad ſeptimum dicito: verum quidem eſſe philoſophicum illud pronũciatum, neque ab eo deflexiſſe huius ſñiæ auctores. Nec n. tertiam illam entitatem inuexere, niſi cogente neceſſitate, quam propoſitis argumentis explicarunt.

Solut. 7.

Ad vltimum reſpondendum eſt: effatum illud, Anima & corpus eſt animal, cæteraq; id genus, vera eſſe in ſenſu non identitatem, ſed cauſam indicante: ac ſi diceremus: animal conſtitui ex anima & corpore, vt ex ſua forma & materia.

Solut.

Ita patet, haud magno negotio vtriuſque partis argumenta dilui. A qua vero D. Tho. ſteterit, controuerſum eſt, nec inter eius ſectatores conuenit: Nam & ipſi, alij in priorem, alij in poſteriorem iuere ſententiam, & vtrique eam, quam ſequuntur, illius eſſe volunt.

QVÆSTIO II.

Sit-ne materia prima ex ſe diuidua, & extenſa, an non?

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis pars affirmatiua oſtendi videatur.

QVoniam, Ariſtot. aduerſus Parmenidem & Meliſſum aſſeueraut, ſubſtantiam ex ſe omni prorſus magnitudine & extenſione carere, id an vere dictum ſit, præſertim de materia, vbi maior occurrit difficultas, breuiter hoc loco expédemus. Non deſuere, è recentioribus præſertim Philoſophis, qui partem quæſt. affirmanté ſequerentur, quibus hæc potiſſimum argumenta ſuppetunt.

1. Arg. Primum, materia ita ſub quãtitate obliteſcit, vt diuerſæ eius partes diuerſis partibus quantitatis reſpondeant: ergo ipſa materia in ſe partes atq; extenſione poſſidet. Etenim ꝙ eiuſmodi partes materiæ a partibus quãtitatis diuerſæ ſint, ea ratio probat, quia ſi a materia omnẽ prorſus quantitatem cogitatione ſeparemus, ad huc occurrent animo partes illæ ſubſtantiales materiæ, & a quantitate & inter ſe re ipſa diſtinctæ.

2. argu. Item, ſubſtantia corporea, ſpectata prout naturæ ordine antecedit quãtitatem, eſt actu quoddã totum integrũ, cõſtans partibus ſubſtantialibꝰ ſibi intrinſecis: hæ autem partes, quoad ipſã ſubſtantiam, non adueniunt toti quantitatis beneficio: alioq; quantitas conferret eſſe ſubſtãtiale, qd nemo dixerit: igitur ſubſtantia corporea ante oẽm quantitatem vendicat actu partes, è quibus integratur, & coaleſcit: atq; huiuſmodi partes nec eſſe, nec intelligi poſſunt abſque extenſione, cuius miniſterio pluralitatem, ſeu multitudinem ſortiantur: habent ergo ſecundum ſe propriam ac peculiarem ſibi extenſionem.

3. argum. Deinde, quidquid eſt cauſa antecedẽtis, eſt etiam cauſa conſequentis: ſed materia, ex communi Philoſophorum conſenſu, eſt cauſa quantitatis, & hãc ſequitur diuiſibilitas: Igitur materia eſt cauſa diuiſibilitatis: atque adeo non a quantitate materia, ſed a materia quantitas diuiſibilitatem obtinet.

4. argu. Præterea, ſi materia non eſt ſuopte ingenio, viq; propria, extenſa, vel ita ſe habet, quia ſua natura indiuiſibilitatẽ poſtulat: vel quia ex ſe eſt indifferẽs, vt diuidua, aut indiuidua ſit. Si detur primũ, ſequitur materia nullo pacto diuiduã reddi poſſe, alioqui a natura ꝓpria decideret: ſi poſterius, nihil obſtabit, quominus materia aliquas partes in extẽſas, & inſectiles habeat, qd Philoſophi negant. Quare non videtur inficiandũ, materiam prima ſecluſa quantitate extẽſionem, ac diuiſibilitatem ſortiri.

ARTICVLVS II.

Materiam primam non niſi beneficio quãtitatis extẽſã ac diuiduã eſſe.

Cõcluſio-nis. COntraria tamen ſententia vera eſt, & Ariſtotelicæ doctrinę conſentanea eamq; tuetur maior ac melior Philoſophorum pars. Plotinus cap. 17. li. 6. Enneade. 3. Auerroes in libro de ſubſtãtia orbis. M. Albertus hoc loco tract. 2. cap. 4. D. Tho. prima par. quæſt. 50. art. 2. Dur. in 1. Sent. diſt. 34. quæ. 1. Herueus quodlib. 2. quæſt. 15. Capreolus in 2. diſt. 18. q. 1. art. 3. & d. 9. q. vnica art. 3. alijq; complures. Suadetur vero hiſce rationibus. Si materia citra quantitatem per ſe extenſa & diuidua foret, ſequeretur in quolibet compoſito Phyſico, plures ſimul extenſiones reperiri, vnam quãtitatis, alteram materiæ, imo plures dimenſiones corporis quanti, trifariam dimenſas; cum illa materiæ extenſio, ſi detur, nihil aliud reuera ſit, quam trina dimenſio e genere quantitatis. At enim hoc nequaquam admitti debere ex eo patet, quia alioqui nihil impediret, quominus facultate naturæ plures ſubſtantiæ corporea mole præditæ, in eodem loco ſimul exiſterent ſeque inuicem penetrarent: ſiquidem cauſa, ob quam repugnat ea ſimul eſſe, non eſt earum ſubſtantia, cum duo Angeli in eodem loco pariter conſiſtant, ſed quantitas, quę proprium locum ſitumque vendicat, vt teſtatur Ariſtoteles 4 huius operis cap. 5. tex. 45. Quare ſi in vno compoſito multæ trinæ dimenſiones in eodem ſitu per naturam cohæreant, quæ iam ratio ſupererit, cur duas ſubſtantias corporeas eiuſdem naturæ vi ſimul eſſe, ac ſe mu-

Vt Bernard. Genaco apud Capr. 1 3. d. 19. q6. vnica art. 3. Baſſoli. in 4. d. 12 q. 1. Landinus q6. 9. huius lib. Zima. in theo. pp. 98. Ferr. 5. huius op. q. 4.

tuo penetrare poſſe, inficiemur.

Natura neque auara, neque prodiga.

Secundo; Natura ſicuti neceſſaria nō denegat, ita neque ſuperfluum quicquā facit, nec efficere pluribus conſueuit, qđ præſtare æque bene paucioribus poteſt: atqui per ſolam quantitatis extenſionē potuit extendere & diuiduā reddere materiam, omniaq; accidentia, quæ in ipſā magnitudine expanſa ſunt. Non igitur aliam extenſionem præter eam, quæ a quantitate inducitur corporeis ſubſtantijs natura attribuit.

Accedit auctoritas Ariſto. qui cap. 2. huius libri tex. 15. docuit ſubſtantiam ſolius quantitatis merito extendi: & 5. Metaphyſ. c. 13. t. 18. inter affectiones quantitati proprias recenſuit, diuiſibile eſſe.

ARTICVLVS III.

Diluuntur aduerſariæ partis argumenta.

Lege ibidem Liche. q. 3. Reſpōſio. 1. arg. primi ar.

ARgumenta uero primi art. ita ſolues. Ad primum dicito cum Scoto C in 2. d. 3. q. 4. eiuſq; diſcipulo Baſſolio in 4. d. 12. q. 1. art. 1. Ioanne Maiore eadem q. & alijs, materiam ex ſe, ac ſecluſa etiā quantitate hſe partes ſubſtantiales, ex quibus intrinſece componitur, non eas tñ hře extenſas & ordinatim diſpoſitas, atque unam extra aliam, niſi miniſterio quantitatis, cuius officium eſt, eiuſmodi partes, alioqui implicitas & confuſas, explicare & euoluere. Itaque ad argumentum concedendum eſt qđ aſſumit, D fatendumq; partibus quantitatis reſpondere partes entitatiuas materiæ, tam inter ſe q̄ a materia reipſa diſtinctas, ſed

Ad 2.

negandum, eas extendi ſine quantitatis beneficio. Atq; hinc patet ſolutio ſecundi argumenti, cui quatenus aſſumit, par-

A tes materiæ non niſi ope quātitatis multitudinem ſortiri occurrendum, uel ſi id quidem eſſe, ſi ſermo ſit de multitudine extenſiua, non tñ de multitudine entitatiuā ſubſtantiali, qđ uocant hſe partes & partes. Quocirca ſi a materia oēm quantitatis effectum cognitione ſeparemus, non iam eam cum partib. extēſis concipere fas erit, niſi Deus eiuſmodi effectum aliquo modo, i. quoad extenſionē, q̄ uocant negatiuam ſuppleat, qđ utrum fieri B poſſit, non eſt huius loci perſequi.

Huiuſmodi partes entitatiuas nega. Capr. i 2. d. 18. q. t. ar. 3.

Ad 3.

Ad tertium, diuiſibilitatem præſtari materię à quantitate, & quantitati aliquo modo a materia, diuerſo cauſæ genere. Materia namq; ſicut in genere cauſę ſubiectiuę tribuit eſſe quātitati, ita ei omnes affectiones eidem proprias, atq; adeo diuiſibilitatem confert. Rurſus vero quantitas in genere cauſæ formalis quaſi vicem rependit, ſemetipſam materiæ donans, eamque formaliter afficiēs, & extenſam ac diuiduam reddens. Verū licet ita res habeat, ſimpliciter tamē aſſerendum eſt, diuiſibilitatem a quantitate dari, ſiquidem cauſa formalis potior eſt: vnde iſtiuſmodi appellationes ipſis formis abſolute debentur, attribuunturq;.

Quo pacto quantitas dicatur ſequi materiā, explicatū eſt hoc in li. q. 1. c. 4

Ad 4.

Ad quartum, materiam haud iccirco dici nō eſſe ab ſe extenſam, q natura ſua poſcat indiuiſibilitatem, extenſionemq; a ſe remoueat, vt recte probat argumentum: nec item propterea q differens ſit, vt diuidua, vel indiuidua exiſtat. Re. n. vera nunquam ſine extenſione, & diuiſibilitate cohæret, aut vllis naturæ viribus cohærere valet: ſed quia licet ex ſe apta ſit, vt extendatur, eam tamen extenſionem non a ſe, ſed quantitatis acceſſu obtinet.

C A P. I I I.

HAEc etiam a ſoluere, quibus id monſtrant, non eſt difficile. Vterque. n. & Meliſſus & Parmenides contentioſe ratiocinantur. Nam falſa aſſumunt, nec recte concludunt. Quamquam Meliſſi ratio magis eſt importuna, ac dubitationem non habet. Sed abſurdo uno dato cætera ſequuntur, quod quidē difficultatē non habet. Captioſe ita Meliſſum ratiocinari manifeſtum eſt ſumpſiſſe enim arbitratur, ſi quicquid ortum eſt principium habeat, id non habere, quod ortum non eſt. Tex. 3. *b Deinde hoc quoque abſurdum eſt, cuiuslibet rei, & generationis, non ſolum ſimplicis, ſed etiam alterationis principium,*

 pium,

prie aliquid eſt, nullus ſit accidens, & de quo ambo, & vtrũque, id eſt, qđ ex his eſt dicatur. Et indiuiduis itaq; vniuerſum. Vtrique aũt rõni nõnulli aſſenſere, ei quidem, qua cõcluditur vnũ eſſe õia, ſi ens vnũ ſignificat, quoniam id eſt, qđ non eſt: alteri vero, quæ ex diuiſione eſt in partes duas æquales, indiuiduas magnitudines faciendo. Cõſtat aũt ẽt verũ non eſſe ſi ens vnũ ſignificet & contradictio ſimul eſſe non poſſit, id qđ non eſt, nihil eſſe. Nam nihil prohibet id qđ non eſt, eſſe, non oĩno quidem, ſed aliquod qđ eſt. At vero affirmare, niſi aliud quid ſit præter id qđ eſt, omnia vnum eſſe, abſurdum eſt. Quis enim id, quod eſt, aliud eſſe intelligit, quam id quod proprie eſt? Quod ſi hoc ſit, nihil ſic prohibet, id quod eſt, multa eſſe, quemadmodum dictum eſt. Id igitur, quod eſt, non poſſe hoc modo vnum eſſe, eſt manifeſtum. Tex. 30. Tex. 31.

CAPITIS III. EXPLANATIO.

EA a etiam ſoluere] Ingreditur ad diſſoluendas Parmenidis & Meliſſi rõnes etſi nullum habeant momentũ, adeoq; ſint captioſæ, & ſophiſticæ, vt non modo falſum aſſumat, ſed & formalã & ipſam argumentandi negã q̃ ſeruent. Prius tñ Meliſſi diuidit rõnem, q; futilior ſit, ac magis inepta, nullãque habeat difficultatẽ. Erat aũt illa in hunc pene modũ concluſa, vt Simplicius, aliiq; interpretes colligunt. Quidquid genitũ eſt habet principiũ, ergo qdqd genitum non eſt, non hẽt principium: ſed id qđ eſt, genitũ nõ eſt, ergo principiũ non hẽt: qđ aũt non hẽt principiũ, neq; habet finem, ergo id, qđ eſt, finẽ non habet, atq; adeo infinitum eſt: ſed id, qđ eſt infinitum, neceſſario eſt vnum, q̃a multa ſimul infinita eſſe non pñt, iam n. terminus definiret, eſt igitˉ vnũ: quare & immobile. Etenim cum ſibi ſemp ſimile ſit, oẽmq; occupet locũ, alio ferri nequaquã poterat. Iam vero id qđ eſt, nõ eſſe genitum ex eo pbat, q̃a vel ex ente, vel è nihilo eſſet genitum, quorum neutrum recte dr, cum ex nihilo fieri aliquid non poſſit, ex ente autem ſi qđ fit, anteq̃ gignatur neceſſe ſit eſſe, quod contradictionem inuoluit.

Hæc eſt Meliſſi ratiocinatio, quam Ariſtoteles magis importunam vocat, quia veritatem apertius oppugnat. Eam igitur refellit, negando primam conſequutionem, q; ex oppoſito antecedentis oppoſitum conſequentis inferat, quæ concludendi ratio, vt patet ex c. 4. libri primi Elenchorum, niſi conſtet terminis reciprocantibus, oĩno vitioſa eſt. Neque enim valet: Quidquid homo eſt, animal eſt: igitur quidquid homo non eſt, animal non eſt. Quod vero termini, ex quibus Meliſſi argumentatio componitur, non reciprocentur, ſatis patet. Namque ſi principium pro principio magnitudinis, ſumatur, genitum vero pro eo, quod generatione phyſica productũ fuit, aliquid habet principium, quod genitum non fuit, nempe corpus cœleſte.

b Deinde hoc quoque] Meliſſum inſectatur, quod collegerit, id quod eſt, conſtare infinita mole, eo quod careat principio, videlicet temporis, cum tamen multa eiuſmodi principium non habeant, quæ infinita non ſunt: nimirum ponebat non dari principium temporis, aut generationis, ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentariæ, ſed rei, ideſt, magnitudinis duntaxat, quod aperte veritati repugnat. Infinitum corp⁹ moueri loco nõ poſſe.

c Quam item] Negat Meliſſo hanc conſecutionem. Id, quod eſt, habet infinitam molem: ergo eſt expers motus. Nam eſto alio demigrare nequiret, cur eodem loco cieri nõ poſſet, vti cœlum, quod irrequieta vertigine circumuoluitur, tametſi nunquam ſecundum ſe totum ſedem mutet? Deinde licet motu ad locũ agitari impoſſibile foret, cur alterationem non ſubiret, ſaltem ratione ſuarum partium? Hoc poſterius membrũ iccirco videtur Ariſtoteles adieciſſe, quia vt ipſe primo de Cœlo, capite 5. & 6. demonſtrat, corpus infinitum moueri loco non poteſt.

d Sed neque vnum] Poſtremo Meliſſum impugnat, q̃a intulerit, id, qđ eſt, eſſe vnum: cum fieri nequeat, vt omnia ſint vnum ſpecie, ſiquidem palam eſt hominem ab equo, ſpecie diſtingui. Ac licet, inquit, non oĩno abſurdum videatur, aſſerere, oĩa eo, qđ eſt, ideſt, ſubiecto, ſeu materia vnum eſſe, vt veteres Phyſici Thales, Anaximenes, Heracli

Côcedit Ariſt. res materiæ expertes.

tus,alijque nonnulli arbitrati ſunt, aſſerentes nihilominus res naturales differre accidentibus, habereque rationes diuerſas, affirmare tamen omnia eiuſdem eſſe rationis, extremæ dementiæ eſt. Aduerte non admitti hic ab Ariſtotele, omnia entia ex materiæ permixtionem conſtare, cum multis in locis, vt 8. lib. huius operis, & 12. metaphyſi res aliquas a materiæ fæce abſolutas in vniuerſo dari concedat. Loquitur ergo de ijs tantum, quæ a veteribus peruestigatæ, & inuentæ fuerant, hoc eſt, de rebus phyſicis. Neque vero harum omnium eandem ſpecie materiam eſſe opinatur, vt in primo libro de Cœlo oſtendemus, ſed earum duntaxat, quæ ſub lunæ orbe continentur, in quarum inſpectione omnis pene antiquorum cura, & ſtudium conſumebatur.

Ratio parmenidis uitioſe cõcludit.

e Idem contra parmedinem] Confutat rationem Parmenidis, quã aſſerit, & captioſe colligere, & a falſo petitam eſſe. Etenim ſic ille argumentabatur. Quidquid eſt præter ens, eſt non ens: ſed non ens nihil eſt, ergo quidquid eſt præter ens, nihil eſt, id autem quod eſt, vnum eſt: ergo quidquid eſt præter vnum, eſt nihil, ac proinde oĩa vnum ſunt. Hanc rõnem ait Ariſtoteles falſum aſſumere, quia cum ens multis modis dici ſoleat; de ſubſtãtia videlicet, & accidentib. a parmenide tñ ſumebatur, perinde ac ſi vno duntaxat modo, ſeu vniuoce diceretur. Vnde maior propoſitio prioris ſyllogiſmi vera eſt, accepto ente pro ſubſtantia & accidentibus, ſed tunc minor poſterioris, ſcilicet ens eſt vnum, a veritate aberrat, quia ſubſtãtia & accidens, non vnum oĩno ſunt, vt illi volebant, ſed plura ſimpliciter, atque vnum aliquo modo, vtpote analogica vnitate.

f Non aſit concludit] Oſtendit rõnem illam vitioſe concludere, quia ſeruata eadem argumentandi formula, req; alia ſumpta, antecedens verum erit, & conſequẽs falſum. Si.n. ponamus oĩa eſſe alba, & album ſignificare vnum, ideſt, vniuocam obtinere rationem, vt re vera obtinet, ſic licebit argumentari. Quidquid eſt præter album, eſt non albũ, at non albũ nihil eſt, vt ex hypoteſi conſtat; ergo quidquid eſt pter album nihil eſt; ſed albũ eſt vnum, cum ſit vniuocum: ergo alba vnum tñ erunt, non uero plura, in qua argumentatione id, quod antecedit, verum eſt, quod poſtremo colligitur falſum.

g Neque enim] Oſtendit futura adhuc nihilominus plura alba, quia alba non erunt continuatione vnum, ſiquidem albor niuis & lactis diſcreta erunt. Nec vero eandem habebunt rationem, quia natura alboris diſtincta erit a natura ſubiecti recipientis. Erit, inquit, diſtincta, non quaſi dandus ſit albor aliquis a ſubiecto abiunctus, ſed quia non eandem vendicabit eſſentiam, quam ſubiectum, in quo inhæret.

h Eos igitur] Iterum Parmenidẽ incuſat, alia ex alijs texẽns prolixa quadã diſputatione, q̃ ad hunc ſyllogiſmum redigi põt. Neceſſe eſt parmenidem (ſi ſibi conſtet) nomen entis pro ſola ſubſtantia accipere; ex alia vero parte fieri nequit, ut ita ſumat, uana eſt igitur, & inepta eius argumentatio maiorem, & minorem propoſitionẽ multis modis illuſtrat, tandemq; concludit nullũ Parmenidi effugiũ relinqui, niſi ut fateatur accipi a ſe ens pro ſubſtantia, q̃ nulla ex parte diuidi poſſit, aſſeratq; uniuerſum ex indiuiduis partib. conſtare, qd Zeno Eleates eius diſcipulus concedere minime recuſabat.

Plato & Xenocrates ſegniter Parmenidi & Zenoni reſtiterunt.

i Vtrique aſit rationi] Plato eiuſq; auditor Xenocrates, ut conſtat partim ex Sophiſta platonis, partim ex libro de lineis indiuiduis (ſiue Ariſtoteles, ſiue Theophraſtus, ſiue alius quiſpiam eius libri auctor fuerit) aduerſus parmenidem & Zenonem diſputationem inierunt. Verum ea pronuntiarunt, quæ reprehenſione haud minus indigeant, atque ita ſegniter reſtiterunt, ut manus dare uiderẽtur: Plato quidem Parmenide, Xenocrates aſit Zenoni. Nã cum parmenides colligeret: ſi ens unum ſignificet, oĩa eſſe unũ negabat Plato concluſionem, inquiens poſſe ens ſignificare unum; nec ſequi proinde, ea quæ ſunt, unum eſſe, cum etiam id qđ non eſt, ſit, quod ab ente diuerſum eſt. Itaque aiebat Plato non ens, ideſt, materiam primam (ut Porphyrius, & philoponus exponunt) non eſſe ens, ſed re uera non ens, negabat aſit Parmenidi non ens nihil eſſe, quia materia prima aliquid eſt. Xenocrates uero Zenoni concedebat, poſſe magnitudinem in partes indiuiduas ſecari, ne ſectiones aut in infinitum progrederentur, aut in nihilum deſinerent. Hos igitur ob hanc cauſſam coarguit hoc loco Ariſtoteles, plura in hanc ſententiam ſcripturus, præſertim aduerſus Xenocratem, 6. huius operis libro.

CAPVT

CAP. IV.

VT a autem dicunt Phyſici, duo ſunt modi. Quidam enim cum id quod Tex.32.
eſt corpus vnum, quod ſubiectum ſit fecerint, aut trium aliquid, aut
aliud, quod igne denſius ſit, aere vero rarius, denſitate & raritate ali-
qua generant, multa faciendo. Hęc autē ſunt contraria. Vniuerſim ve-
ro exuperantia & defectio, vt magnū & paruū tradit Plato. Sed hic quidē ma
teriā hæc fecit, & ipſum vnū formam: ille vero ipſum vnū, quod ſubiectum eſt,
materiā: contraria autē differentias, & formas. Alij ex vno, quæ inſunt contra-
rietates, excernunt, vt Anaximander ait, & quotquot vnū, & multa, ea quæ ſūt,
eſſe inquiunt, vt Empedocles, & Anaxagoras: hi etenim ex permiſtione reliqua
fecerunt, ſed differunt inter ſe, quod ille horū circuitum ſtatuat, hic ſemel: & hic
quidem infinita, partiūq. ſimiliū, & contraria, ille ea duntaxat, quæ nuncupan-
tur elementa. b *Sic aūt eſſe infinita, videtur, Anaxagoras ſenſiſſe, quod Phyſi* Tex.33.
corū cōem opinionē, ex eo, quod non eſt nihil fieri, verā eſſe exiſtimaret. Hanc.n.
ob cauſſā ſic dicunt, erant oīa ſimul, ac fieri tale eſt alterare. Alij vero confuſio-
nē, & ſecretionē. Præterea ex eo quod contraria viciſſim gignantur; quapropter
inerant. c *Nā ſi quidquid fit, aut ex his, quæ ſunt, aut ex his, quæ non ſunt, ne-*
ceſſe eſt fieri; ex his autē, quæ nulla ſunt fieri non poteſt (conſentientem.n. hanc na Tex.34.
turę oēs ſcrutatores habēt opinionem) reliquū ex neceſſitate accidere cenſuerunt,
ex his quidem, quæ ſunt, & quæ inſunt; ſed quæ ob molis paruitatē ſenſu a nobis
non perciperentur, generari. Quare cum quodcunque ex quocunque fieri viderint,
quodcunque cuique inquiunt eſſe admiſtum; ex eo autē; quod in infinitorum admi
ſtione ob multitudinē maxime exuperat, videri ab inuicē differentia, atque diuer
ſa nominari. Nā totū ſyncere albū, aut nigrū, aut dulce, aut carnē, aut os non eſ-
ſe, ſed cuius plurimū vnūquodque obtinet, id rei naturā videri eſſe. d *Porro ſi*
infinitū, vt infinitum, incognitū eſt, id certe, quod multitudine, aut magnitudine Tex.35.
eſt infinitū, quantū quoddā incognitū eſt, quod vero ſpecie eſt infinitū, quale qui-
dā incognitū. Cū autem principia aut multitudine, aut ſpecie ſint infinita, ea, quę
ex eis conſtant, ſciri non poſſunt. Siquidē quod cōpoſitum eſt, tum ſcire exiſtima-
mus, cum ex quibus, & quot eſt cognoſcimus. e *Præterea ſi neceſſe eſt, cuius* Tex.36.
pars magnitudine & paruitate quantauis eſſe poteſt, id etiā poſſe (earum autem
partiū aliquā dico, in quā cum inſit, totum diuiditur) eſſe autē animal, aut plantā
magnitudine & paruitate quantauis non poteſt, partium quoque nullā eſſe poſſe
manifeſtū eſt. Simili nāque modo & totū erit. At os, & caro, & quæ ſunt eiuſmo
di, animalis, & fructus plantarū ſunt partes. Carnem itaq. aut os, aut aliud quip-
piam magnitudine quantumuis, aut ad maius, aut ad minus eſſe non poſſe perſpi-
cuum eſt. f *Quinetiam ſi eius generis omnia in ſeſe inſunt viciſſim, & non fiūt,*
ſed cum inſint, ſecernuntur, & ab eo, cuius amplior ineſt copia, dicuntur; gignun- Tex.37.
tur autem ex quolibet, vt ex carne, aqua per ſecretionem, & ex aqua, caro; quod-
cunque item finitum corpus a finito corpore conſumitur, vnumquodque in vno-

quoque

b Sic autem eſſe infinita.] Quorum Anaxagoras ſuam ſuam veriſimili ratione confirmabat, eam refellere inſtituit Ariſt. proponitq. inprimis duo quædam illius fundamẽta. Quorum primum erat, id quod omnium philoſophorum conſenſu ratum habebatur, nempe, ex nihilo nihil fieri. Vnde concludebat nihil denuo gigni, ſed generationes eſſe commutationes accidentarias, ſiue alterationes. Alterum fundamentum erat, contraria. vt vel ſenſibus, ipſis notum eſt, ex contrarijs fieri, vti calida ex frigidis, humida e ſiccis. Ex quo arguebat omnia omnibus ineſſe.

c Nã ſi quidq d fit.] Ex infinita & indigeſta rerũ oĩum congerie, q̃ vocãt Homœomeria, in qua res antea confuſæ iacuiſſent: ꝓgigni oĩa oſtẽdebat Anaxagoras hunc in modũ. Id qđ fit, aut ex ente fit, aut e nõ ente, i. e nihilo: ex nihilo aũt, vt ex prima ſuppoſitione manifeſtũ eſt, nihil fit: quidquid ergo fit, ex ente fit: fit aũt ex cõtrario, ut item ex 2. hypotheſi liquet: aut ergo ex cõtrario manẽte in ipſa re, quæ gignitur, aut ex aliquo, qđ inerat in cõtrario, ex quo gignitur. Nõ ex cõtrario manẽte, ut experiẽtia docet; ergo ex eo, qđ inerat in cõtrario: hoc aũt non uſ eſſe quidq̃ aliud, q̃ multitudo infinitarũ partiũ ſimiliũ rei, quæ producitur, quæ quidem partes deliteſcebant in re, ex qua ipſũ genitum emergit. Principia igitur rerum Phyſicarum ſunt infinita illa corpuſcula.

Ita vero quia rem unam ex alia gigni uidemus, intulit Anaxagoras innexa eſſe fingit his omnia, ita ut in qualibet re infinitæ eſſent rerum omnium, quæ ex ea fieri poſſunt, particulæ. Aiebat tamen rem ab eo tantum, quod in ipſa abundaret, & emineret, nomen accipere, u g. dici aquam ſi plures in ea eſſent aquulæ. Porro hanc rationem ideo non diluit hoc loco Ariſt. quia ex ijs, quæ in progreſſu dicenda ſunt, paruo negotio confutari poteſt. Breuiter autem diſſoluetur ab eo, qui dixerit quidquid fit, ex ente actu, uel ente potentia fieri, hoc eſt, uel ex ente forma aliqua prædito, ut ignem e ligno, uel ex materia prima, ut eundem ignem ex materia, quæ in ligno inerat. Sic demum quidquid oritur fieri ex ente actu, tanquam e contrario, quod in genito non manet, ex ente uero potentia, ut e ſubiecto, quod ſtabile & conſtans eſt. Itaq. generari unum quodque, ut Anaxagoras aiebat, ex eo quod in contrario præfuit, id tamen non eſſe infinitam illam corporum ſtruem, ſed materiam primam. Ex quo perſpicuum relinquitur, non oportere omnibus cuncta ineſſe, oportere tamen formas naturales, contineri uirtute in materia, e cuius potentia euocantur, ut ſuo loco patebit.

d Porro ſi infinitum.] Incuſat in primis Anaxagoram, quod rerum Phyſicarum principia non ſolum numero, ſed etiam ſpecie, nec tantum mole, ſed etiam qualitatibus infinita poſuerit. Si enim nos tunc ſcire cuiuſq. rei naturam putamus, cum illius principia cognita habemus, infinitum uero noſtri intellectus aciem effugit, nimirum qui infinita dicit eſſe principia, rei quam tractat, intelligentiam adimit.

e Præterea ſi neceſſe eſt.] Quia Anaxagoras in qualibet re naturali non ſolum partes infinitas poſuit, ſed eas nullo termino, ſiue ad maius, ſiue ad minus definitas eſſe ſtatuit; hanc eius poſitionem confutat Ariſtoteles, ratione ducta e definita animaliũ & ſtirpium magnitudine. Nam ſi horum partes quantæcunq. magnitudinis eſſe poſſent, ipſa quoque termino carerent, quod tamen uel ipſo Anaxagora teſte falſum eſſe conſtat.

f Quinetiam ſi eius.] Oſtendit non in qualibet re ineſſe omnia, argumentaturque in hunc modum. Sumatur certa quantitas aquæ, & ex ea carnis portio decidatur: aut igitur perpetuo ex aqua illa certa magnitudinis caro adhuc extrahi poterit, aut excretio abſumpta carne, deficiet. Primum dici non poteſt, tum quia omne finitum corpus, ſi ab eo definitas partes ſecueris, neceſſe eſt deſinat, tum quia in re finita eſſent actu infinitæ partes æquales, quod eſt impoſſibile. Si autem detur ſecundum, ſequitur, non iam quodcunque in quolibet ineſſe. At enim quia occurreret fortaſſe Anaxagoras, poſſe quidem ſecretionem illam in infinitum abire ſi minores, non vero ſi æquales ſubinde partes auferrentur, id etiam confutat Ariſtoteles, quia licet aliquando minores eximi poſſent, neceſſario tamen dandus eſt exitus, deueniendumq. ad carunculam ita exiguam, ut minor gigni vlla non poſſit.

Quærunt hoc loco Aphrodiſæus, Simplicius, alijq. interpretes; recte ne Ariſtoteles Anaxagoræ obiecerit fore infinitas partes æquales in magnitudine finita, quandoquidem

dem

Terminus internus paruitatis.

quantitas ſex cubitorum erit terminus externus magnitudinis humanæ. Terminus internus paruitatis, qui minimũ quod ſic dicitur, eſt ille, ſub quo res eſſe põt, & ſub minori non põt; vt ſi homo queat ſub vnius palmi quantitate conſiſtere, nõ autem ſub minore, quantitas vnius palmi terminus erit humanæ paruitatis internus. Terminus externus paruitatis, qui nuncupatur maximum quod non, eſt ille, ſub quo res eſſe non valet, valet tamen ſub quouis maiori. Verbi gratia ſi homo ſub magnitudine dimidiati palmi cohærere nequeat, & ſub quauis maiori queat, tunc quantitas dimidiati palmi erit terminus externus paruitatis humanæ.

Terminus externus paruitatis.

Secundum ſit, vt aduertit D. Th. in 4. ſent. d. 12. q. 1. & 3. p. q. 77. art. 2. & Scot. in 4. d. 12. q. 2. Duo ſunt accidentia, quæ ſubſtantiã ſubiectã ſenſib. primo conſequuntur, eiuſq. duob intimus principijs, materiæ & formæ, reſpondent; quantitas nimirũ, & qualitas. Quantitas reſpondet materiæ, primum, quia nunquã abſcedit, neq. accedit noua materia ſine abſceſſu & acceſſu nouę quantitatis. Secundo, quia ſicuti materia eſt ſubiectum accidentiũ, quæ in ſenſus cadunt, ita & quãtitas ſuo modo. Tertio, quia quantitas eſt prima diſpoſitio materiæ ad excipiendas formas. Vnde effectũ eſt, ut Plato, magno, & paruo que ſunt quãtitatis affectiones, materiam ſignificarit. Qualitas autẽ reſpondet formæ, quia omnẽ formæ varietatem neceſſario mutatio alicuius qualitatis conſequitur. Item quia qualitati conuenit eſſe principiũ agendi, ſicut formę, & nobiliores formas nobiliores qualitates ſequuntur. Deinde quia qualitas, vt docet etiam D. Th. in 12. q. 49. art. 2. eſt modus quidam ſubſtantiæ. Quare cum modus, teſte D. Aug. c. 3. lib. 4. ſuper Geneſim ad literam, deueat ſecum menſuram, ac determinationem; determinare autem, & finire proprium formę ſit; (vnde vetus Philoſophia formam finitum nũcupabat; materiam, infinitum) conſequens eſt, vt qualitas peculiari rõne ſequi formã dicatur.

Cur quãtitas materiam ſequi, eiq; reſpondere dicat.

Cur formę reſpõdeat qualitas.

Tertium ſit. Rerum quędam incipiũt per primum ſui eſſe; aliæ per vltimũ ſui nõ eſſe. Priori modo incipit id, quod vere enunciamus nunc eſſe, & immediate ante non fuiſſe, quo pacto incipiunt ſub-

Varij modi, quibus res incipiunt & deſinunt.

A ſtantiæ, quę de integro gignũtur, & aliquę momento fiunt. Nãq. vt primum forma Socratis materiæ iungitur, licebit dicere, nunc eſt Socrates, & immediate ante non fuit. Id vero incipit per vltimum ſui non eſſe, quod vere affirmamus in hoc temporis momento non eſſe, ſed immediate poſt futurum; quo pacto incipit motus, & ea, quæ per motum efficiuntur, vt calor qui per calefactionem, & albor, qui per albefactionem acquiritur. Deinde rerum quædam per primum ſui non eſſe;
B aliæ per vltimum ſui eſſe deſinũt. Id per primum ſui non eſſe deſinit, quod uere dicimus in hoc momento nõ eſſe, ſed immediate ante fuiſſe; qua ratione deſinũt ſubſtantię, & motus. Nam Socrates v. g. deſinit per primum ſui non eſſe; quia ut primum eius anima deſiit corpus informare, vere dicimus, nunc non eſt Socrat. qui immediate antea fuit. Deniq. id per vltimum ſui eſſe deſinit, quod uere affirmamus nunc eſſe, & immediate poſt non
C futurum: quę deſinẽdi modum ſibi vendicant indiuiſibilia rerum ſucceſſiuarum, vt momentum, & mutatum eſſe. Nam de quolibet horum vere dicimus, nunc eſt, & immediate poſt non erit. Atq. hæc tota doctrina de rerum inceptione, & deſitione, quam hic ſupponimus, 8. libro huius operis a nobis accuratius tradetur.

Quartum ſit. Rerũ phyſicarũ termini multis modis in quęſtionẽ cadunt. Aut
D enim de ijs quærimus ſumptis reb. in ſingularitate: aut in ſpẽ: aut ſpectatis quoad generationem: aut quoad conſeruationem. Poteſt. n. diſceptatio eſſe, verum hic, & ille ignis, & verum ignis abſolute conſideratus, ſtato limite circũſcribatur: itemq. num res naturales in tanta quantitate, poſſint gigni poſſint; vel etiam poſtq̃ genitę ſunt, conſeruari: quæ ſane quæſtiones non parum inter ſe habent diſcriminis. Conſtat enim ordinarie, plura ad cuiuſq. rei ortum, q̃ ad eius conſeruationẽ depoſci, (ſicuti ad figurã excipiendam requiritur in
E cera mollitudo, non tñ ad eam retinendam,) præſertim cum res quælibet, vbi iam in lucem prodijt, ipſa ſe tueri, & contrarijs reſiſtere proprii vi nitatur.

Quã varie rerum nat. termini in q̃ſtionem veniant.

Poſtremum ſit. In hac controuerſia nõ inquirimus detur ne in tota rerum vniuerſitate corpus aliquod: omnium maxi-

mum;

mum, neq. aliud minimū. Liquet. n. vltimū corporū cœleſtium cetera corpora magnitudine ſuperare; cū oīa ſuo amplexu coerceat. patet & in qualibet rerum ſpē dari actu corpus aliquod maximum, qđ nimirum vel cætera eiuſdem ſpeciei amplitudine vincat, vel ſaltem a nullo eiuſdem ſpeciei vincatur: quod item de minimo eadem ratione dicendum erit.

ARTICVLVS II.

Statuuntur nonnullæ aſſertiones. Primum de terminis rerum naturalium in communi, deinde de terminis viuentium.

1. aſſertio. HIs ita explicatis ſit prima aſſertio. Res naturales ſpectato ordine vniuerſi, quocunque modo ſummantur, non poſſunt eſſe quantecunq; magnitudinis. Ratio huius in promptu eſt; ſiquidem extra cœleſtem mundum nullum corpus refundi poteſt; in ſublunari vero nullum valet eſſe maius eo, quod ex tota inferiorum rerum materia concreſceret.

2. aſſertio. Secunda aſſertio. Res viuentes tū quoad generationem, tū quoad conſeruationem, aliquem habent ſuæ paruitatis, & magnitudinis terminū. Hæc aſſertio perſpicua erit ei, qui ſingulas rerum viuentium ſpecies decurret. Nam neq. homo, verbi cauſa, magnitudinem vnq. montis attingit, nec ad formicæ corpuſculū contrahitur; neq. mus ad equi magnitudinē excreſcit, aut equus ad muris exiguitatē minuitur. Confirmatur quoq. in teſtimonio Ariſt. qui c. 4. huius li. tc. 36. docuit, neq. ſtirpes, neque animalia, aut horum partes quātecūq. magnitudinis, aut paruitatis eſſe poſſe; quod item de animantib. affirmat lib. 4. de generatione animaliū cap. 4. & vniuerſim de viuentibus, 2. de anima c. 4. tex. 41. & 7. Politicorum, c. 4.

3. aſſertio. Tertia aſſertio. Cuilibet ſpeciei viuentium, quoad gñationem, intrinſecum paruitatis & magnitudinis terminum natura præfiniuit. Hāc aſſertionem communi conſenſu approbant Philoſophi, D. Tho. in 4. d. 44. q. 1. art. 3. & 2. de anima ad te. 45. & in 2. d. 14. q. 2. art. 1. & d. 36. q. 2. & 1. p. q. 7. art. 3. Caiet. eodem loco, Capr. in 2. d. 19. q. 2. art. 3. Greg. in 1. d. 11. q. 2. ar. 3. Durand. in 2. d. 18. q. 1. Eam vero ſic intelligendam eſſe volumus, vt in qualibet ſpē alter ſit magnitudinis, alter paruitatis terminus ita præſcriptus, vt nullū ſingulare illius ſpeciei gigni poſſit ſub quātitate, quæ aut exuperet eum terminum magnitudinis, aut maneat infra eum terminū paruitatis: v. g. ſi maxima quantitas, in qua hō gñari poſſit, ſit triū palmorū, minima vero vnius digiti, nullus ſupra illam aut infra hāc gigni poterit; ſed vel in alterutra harū, vel intermedia, vt in magnitudine duū palmorū, vel duū & dimidij, & triū digitorū, vel deniq. in alia huiuſmodi. Nā ſicuti indiuidua cuiuſq. ſpēi non oīa ad eādem magnitudinē euadūt; ita neq. oīa in eadē quantitate procreantur. Qua de re D. Tho. in 4. ſen. loco citato, & Ferrarienſis 4. contra gent. c. 11. probatur igitur tertia hæc aſſertio hunc in modum: Res viuentes non pñt gigni ſub qualibet quantitate, vt ex ſecunda aſſertione patet; ſumatur igitur quantitas in qua pp eius magnitudinem viuens gñari non poſſit, minuaturq. continue, quouſq. ad viuentis generationem apta ſit: in ea imminutione dabitur punctum aliquod tēporis, in quo liceat vere dicere, nunc eſt viuens, & immediate ante non fuit: vt articulo proximo ſuppoſuimus; ergo qītitas illa, ī qua genitū eſt eiuſmodi viuēs, eſt terminus internus magnitudinis ipſius; ſub ea nāq. generari potuit, nō ſub maiori; q ſi ſub maiori potuiſſet, vtiq. in ea prius fuiſſet genitum. Eodem mō oſtēdere licebit; viuētia, quoad gñationem, intrinſecū habere paruitatis terminum, ſumpta nimirū quātitate, in qua propter eius exiguitatem generari viuēs non poſſit, quæ deinde augeſcat, &c. Terminū idiuiduorū cuiuſque ſpēi.

4. aſſertio. Quarta aſſertio. Res viuentes quoad cōſeruationem in ſua conſtitutione naturali vēdicant terminum magnitudinis & paruitatis internum: ſimpliciter tamen, hoc eſt, non ſpectata conſtitutione naturæ ipſorum congruente, vtrunq; terminū externum habent. Vt hæc aſſertio intelligatur, ſciendum eſt eam quātitatem & extēſionem dici competere rei viuenti ſm naturalem diſpoſitionem, quā facultatis altricis recte ſe habentis opera obtinere poteſt; ita vt, ſi collectio v. c. intra cutem humore noxio, intumeſcat, magiſq. exten-

Quos auctores habeat.

extendatur eiuſmodi maior extenſio non ei ſiñ naturalem conſtitutionem adinuenire cenſeatur. probatur aūt prior aſſertionis pars, quia ſicuti anima intrinſecus definitam eſsentiā: & perfectionē hēt, ita & vis nutriendi, quę ab illa dimanat certo ac præfixo limite circunſcripta eſt. Quare deſignari poterit certa quantitas, ad quā uiuens miniſterio potentiæ nutrientis recte ad operandū diſpoſitæ prouchi queat, non vero ad maiorem. Quod item uiuentia verſus minimū prædicto mō terminentur, ex eo oſtenditur quia cum anima, vt apud Ariſt. 2. lib. de anima cap. 4. text. 37. ſit actus corporis organici, atq. adeo ad vitę functiones obeūdas certa organa requirat, cōſequēs ſit, vt ad eum modum, quo ipſa determinata eſt, ita quantitatem etiam verſus minimum definitam exigat.

Prior pars aſsertionis confirmatur.

Cur anima requirat quantitatem definitā uerſus minimum.

Deinde confirmatur ſecunda pars concluſionis in hunc modum; ſundatur viuēs ad eam vſque molem, in qua (vt in ſecunda aſsertione diximus) cōſeruari nequeat in eo euentu dandum erit punctum aliquod temporis, in quo vere dici poſſit, nunc non eſt uiuens, & immediate ante fuit, ſi quidē vt ex articulo ſuperiori conſtat, uiuentia deſinunt per primum non eſſe, ergo in eo momento dabitur quantitas quę ſit terminus externus magnitudinis eiuſmodi uiuentis; nam ſub ea eſse nō poteſt, & ſub qualibet minore poteſt, vt perſpicuum eſt.

Poſterior pars aſſertionis oſtēditur.

Idem de minimo oſtendere licebit; nēpe, contrahatur uiuens ad eam vſq. paruitatem in qua ſeruari nequeat, in hac imminutione dabitur momentū, in quo, &c. Præterea ſi uiuentia quoad conſeruationem abſolute ſpectatam, non extrinſecum ſed intrinſecum haberent terminum, ſequeretur poſse ea deſinere per vltimum ſui eſſe, quod falſum eſt. Probatur conſecutio, tunc enim daretur quantitas, ſeu extenſio, in qua conſeruari poſsent, non uero in maiori. Qua data, ita fas erit argumentari. Augeſcat illa extenſio per continuam tumefactionem, cum huiuſmodi incrementum per vltimum non eſſe incipiat, quia per motum ſit, dabitur inſtans, in quo verum ſit dicere, nunc non eſt maior extenſio, ſed tempore proxime ſequēti erit maior, ac proinde dabitur momentum, in quo vere affirmari poſſit, nunc eſt hoc uiuens, & immediate poſt non erit, q. eſt deſinere per ultimum ſui eſse. Similis probatio adduci poterit ad oſtendendum, viuentia quoad conſeruationem abſolute ſpectatam non definiri interno limite verſus minimum, minuatur enim illa quantitas immediate poſt, uel ergo tempore proxime ſequenti manebit adhuc uiuens, vel non. Si manebit, non ergo ille, qui ante aſſignabatur, erat terminus internus conſeruationis ſimpliciter ſi non manebit, deſinet per vltimum ſui eſſe, quod fieri non poteſt.

Ex iis, quæ diximus, facile erit intelligere idem de partibus diſſimilibus rerum uiuentium, quod de ipſis uiuentibus, tum quoad generationem, tum quoad conſeruationem, dicendum fore ſi quidem uiuētium quantitas ex partium quantitate coaleſcit: quod & ratio ipſa conuincit, & Ariſtot. monuit in diſputatione capitis 4. aduerſus Anaxagoram.

Termini partiū diſſimilariū rerum uiuentium.

ARTICVLVS III.

Dilutio obiectorum contra ea, quæ proximè dicta ſunt.

VErum contra ea, quæ articulo ſuperior ſtatuimus, ita quiſpiam obiecerit. Potentia nutriendi non terminatur intrīſece verſus maximum, ergo neq. ipſa uiuentia, quoad conſeruationē in ſua naturali conſtitutione, intrinſeco magnitudinis termino definientur. Probatur aſſumptum, quia potentia nutriendi aliquando rem extra ſtatum naturæ congruentem educit, ueluti cum aliquis ad gigantis excreſcit magnitudinem. Nam cum illa extraordinaria molis decrrantis naturæ nimium ſit, imo & monſtrum, negari non poterit, rem eo pacto extra ſtatum ſuæ ſpeciei debitum, atque adeo extra naturalē diſpoſitionem collocari.

1. obiectio

Item conſtituatur Socrates in quanta maxima quantitate, ſecundum ſtatum naturæ ſuæ conuenientem eſse poſſit: tū alimentum capiat, cuius ipſe repugnantiam natiuo calore facile explueret, cum igitur a maiori ui poſſit actio procedere, adhuc eiuſmodi alimentum decoquet, & in ſe conuertet, ac proinde ad ampliorem eua det quantitatem; non ergo quantitas Socratis prędicto modo terminabatur.

2. obiectio

Prę-

3. obiect. Præterea, ferunt Crocodilum quandiu viuit nullum facere creſcẽdi finem; ergo non vendicat ſibi certam incrementi magnitudinem.

4. obiect. Ad hæc, Ariſt. ca. 4. huius libri tex. 38. aduerſus Anaxagoram diſputans, aſſeruit, è minima carne nullo modo aliam extrahi poſſe; cenſet igitur viuentia abſolute ſpectata intrinſeco termino quoad conſeruationem circunſcribi.

5. obiect. Poſtremo, aut terminus ille externus, in quo propter immodicam eius magnitudinem viuens interit, excedit quantitatem, ſub qua idẽ viuens ſuperſtes fuit, vel non, ſi non excedit, ergo in eo nihilominus conſeruabitur: ſi excedit, cum ille exceſſus neceſſario diuiduus ſit, auferatur ab eo pars aliqua; ea dempta adhuc dabitur quantitas minor termino illo extrinſeco, in quo viuens conſeruari nequeat. Non ergo terminus primo loco deſignatus, erat ille, in quo primo viuens conſtare non poterat.

C Diluitio 1. obiect. Hæc argumenta non difficilem habẽt explicatum. Ad primum reſpõderi a quibuſdã ſolet; cũ viuens natiua & intrinſeca vi excreſcit, quantũlibet ad prodigioſã corporis molẽ euadat, nunq̃ ob id extra ſtatũ naturæ conuenientẽ collocari, ꝓpterea ꝙ ſi altricis facultatis, q̃ ei natura elargita eſt, rõ habeatur, totá illa quantitas ei iure debetur, ſicuti & cuicunq. alteri ſua maxime: cum viuens, quantumuis magna, aut parua conſtet quantitate, ſuę ſpeciei terminos numquam exeat, vt ſupra diximus. Quo fit, vt horum ſnia gigãtes nec naturæ vitio proueniant, nec ſimpliciter monſtra habenda ſint. Improbatio. Hæc tñ ſolutio non placet, ſed potius gigãtes debere ſimpliciter monſtra iudicari, vt ſuo loco patebit, atq. adeo eſſe illos extra naturalem conſtitutionem humanæ ſpeciei, ſiue extra quantitatem competente humanæ naturæ ordinate ſe habenti, eſto ea quantitas non excedat molem, in qua homo abſolute conſeruari queat. Reſpondemus igitur: Germana ſolutio. vim nutriẽdi, ſi ad functiones ſuas obeundas probe affecta ſit, quo pacto a nobis ſumitur, cum eam interno limite definiri dicimus, neutiquam extra ſtatũ naturę congruentem ſubiectum conſtituere; ſecus vero rem habere, cum aliqua extuperantia, & maligna qualitate vtitur ꝗ

A tunc. n. debitum, conſuetumq. naturæ ordinem præterit, atq. ita interdum corpora aut ipſorum partes, extra prædictos fines in immodicam & monſtroſam quantitatem profundit.

Dilut. 2. obiectio. Ad ſecundum dicendum: in eo euentu altricem facultatẽ non conuerſuram, niſi quantum alia ex parte vi caloris humidũ continenter abſumentis effluxerit. Neq. interim dũ ſumma illa quantitas manet, vincere ſimpliciter reſiſtentiã alimenti, B alioqui vinceret, & nõ ageret, quod perinde eſſet, ac ſi ignis ſtupã appoſitam non combureret; ſed ſubſiſtere non vincendo re ipſa, neq. agendo, donec reſolutio aliqua fiat. Cõſtat. n. eius actiuitatem in alimentũ pẽdere ex eo ꝙ res, quæ augeſcit, maximã ſuã quantitatẽ obtineat, vel nõ obtineat, & deniq. ex vario ſtatu ſubiecti. Quare neutiquam eueniet, vt corpus in molem maiorem maxima porrigatur.

Dilut. 3. obiect. Ad tertium reſpondetur, licet Crocodilus perpetuo creſceret, C habiturum nihilominus crementi finem, eundem, ſcilicet, quem vitæ: negandum tamẽ cum perpetuo creſcere. Nam cum vita conſiſtat in calido & humido, a quibus viuentia augeſcunt, neceſſe eſt horum defectu & imminutione Crocodilum mori, Etiã Crocodilo eſſe incrementi a... tam. quare non creſcet iam Crocodilus antequã moriatur, in deterius vergente concrice facultate: nec valente plus reſarcire, quã defluat, alioqui nunquam morte naturali D Crocodilus ſolueretur.

Dilut. 4. obiect. Ad quartum, omiſſis aliorum ſolutionibus, dic locutum fuiſſe Ariſtot. eo loco de carne minima quoad generationem: diſputabat. n. cõtra Anaxagoram, qui res per ſecretionem gigni opinabatur, eumque incuſabat, quod ex ipſius poſitione ſequeretur, poſſe carnem minorem minima generari.

Dilut. 5. obiect. Ad quintum reſpondeto, extrinſecum terminum, in quo viuens interit, excedere E quantitatem, in qua idem ſupereſſe poteſt, non collectim, ſed diuiſim ſumptam, id eſt, quamlibet quantitatem deſignatam, non tamen totam partium collectionem. Sumpta enim quacunq. parte; in qua viuens conſeruatur, dantur infinitæ maiores, in quibus conſeruari adhuc poterit, ſi tamen tota partium collectio ſumatur, vltra illam iam conſiſte-

te

re neq̃bit. Imo nec in tota illa: ſiquidē tota illa collectio nec ſumi, nec deſignari pōt, niſi in ipſo inſtanti, quod ad terminum extrinſecũ, in quo viuēs interit, ꝑuenitur, nec illo minor, aut maior eſt.

ARTICVLVS IV.

De rerum inanimatarum terminis, quoad magnitudinem.

1. Aſſertio. De terminis cadauerum.

QVid vero de rerum non viuentium terminis ſentiendum ſit, ſuis quoque aſſertionibus explicem⁹. Prima eſto: Non viuentia, quæ ex viuētibus gignunt, obtinent, quoad generationem, terminum magnitudinis internum; ita vt minimum quod non viuentis, ſit maximum quod ſic non viuentis: quoad conſeruationem uero, externo limite continentur. Hæc aſſertio intelligenda eſt de hiſce non viuentibus, ſpectatis prout a corruptione viuentium dependēt. Probatur autem facili negotio vtraque pars concluſiones. Prima hunc in modum:

Suadetur prior pars aſſertionis.

Datur quantitas aliqua, in qua; exempli gratia, hominis cadauer progigni poſſit, & in maiori non poſſit: ergo hominis cadauer vendicat ſibi, quoad generationē, intrinſecum magnitudinis terminum. Confirmatur aſſumptum: Nā in ea quantitate, quæ ob exceſſum homini interitum affert, neceſſe eſt cadauer hominis generari, nec vero ſub ampliori poterit; cum primum non eſſe hominis, neceſſario ſit primum eſſe cadaueris. Quare illa erit maximum quod ſic cadaueris.

Suadetur poſterior pars.

Secunda pars ſuadetur, quia eiuſmodi non viuentia non habent uim conuertendi in ſe alia corpora, quin potius ipſa per ſe extabeſcuut, & in alia ſoluuntur: atque adeo fateri neceſſe eſt, non poſſe illa, uel per tumorem, uel alio quouis modo infinite porrigi; ſed potius circumſcriptione aliqua definiri, non interna tamen, ne per vltimum ſui eſſe definant.

2. Aſſertio de cæterorum nō viuentium terminũ.

Secunda aſſertio: Reliqua non uiuentia, tam quoad generationem, quam quoad conſeruationem, nullum vendicāt magnitudinis terminum. Huic aſſertioni illud fidem facit, primum ꝙ ignis, cæteraquē einſmodi, quō molem obtinent ampliorem, eo magis uigent, contrariorum vim acrius depellũt, ſeque melius tuent̃: ac demum, cum ad actiones ſuas obeundas certa organa non requirant, nihil obſtat ex vi formæ, quominus in quantumuis ampla materia & generentur & conſiſtant: Deinde, quia ſi igni aliquam incrementi metam natura poſuiſſet, ſequeretur maximum ignem non fore admotam ſtupam inflammaturum, quaſi iam faſtidio non poſſit alimenta capeſſere; quod ridiculum eſt, refellitur que verbis illis. Prouerbiorum 30. Ignis nunquam dicit, ſufficit. Item, quia ſi aquæ quantumlibet magnæ noua pars aquæ accedat, certe excreſcet aquæ moles; neque veriſimile eſt repugnatum iri a natura, ne noua illa aquæ pars priori copuletur; cum id neque ratio, neque experientia perſuadeat. Accedit teſtimonium Ariſto. 2. de anima cap. 41. vbi ex eo ꝓbat, ignem non eſſe cauſſam accretionis viuentium, quod nullis incrementi finibus, vltra quos excurrere nō poſſit, coerceatur; cum tamen viuentibus ſtata ac certa magnitudo conſtituta ſit. Porro noſtram hac aſſertionem tuetur D. Thom. 2. de anima. ad t. proxime citatum, Aegidius, & alii ibidem; Scotus in 2. d. 2. quæſt. 9. Albertus Magnus 2. de anima, tractatu 2. c. 4. Ochamus, & Gabriel in 3. quæ. 7.

ARTICVLVS V.

Argumenta contra ſuperiores Aſſertiones.

SVnt tamen, qui contra ſentiant, affirmentq; nō viuentia aliquē habere magnitudinis terminũ a natura definitũ: quorũ ſnia his argumentis videtur comprobari. Et ſi quantitas abſolute ſpectata materiā ſequantur, nihilominus quoad terminationem, formā ſequitur, eiq; ꝓportione reſpōdet, cum ſit eius actus; ſed ignis, & cuiuſq; non viuentis forma, certa hēt circumſcriptamq; naturā: ergo eius quātitas certa & circumſcripta erit. Huc ꝑtinet, ꝙ nulla cauſa reddi poſſit, cur non idem de quantitate dicatur, qđ de calore & frigore, aliiſque huiuſmodi qualitatibus; quas tamen palam eſt, etiam in non viuentibus certo termino defi-

Vt Iandunus hec ĩ lib. q. 16. Ferra. c. 7. Achilinus 1. ſuæ phyſicæ.

definiri nec enim ignis, verbi gratia, calorem, aut aqua frigus vltra certam menſuram, quam deſignare ſolemus per octo decemve gradus, obtinere poſſunt.

2 Sicut intenſio perfectio eſt qualitatis, ita & extenſio quantitatis ſed qualitates, ſaltem quę naturalis ordinis ſit, vendicant certam graduum intēſionem, quam naturæ viribus prætergredi non poſſunt: ergo & quantitas certam habebit extenſionem, vltra quam progredi nequeat.

B 3. Quemadmodum forma ignis per totam materiam ſparſa eſt, & diuidua in partes, augeſcitq; appulſu nouæ materiæ; ita & forma cuiuſq; viuentis imperfecti, veluti lacertę, niſi q̇ viuentia alimento intus attracto, ac propria nutritione increſcunt, cætera vero non item: atqui etiam viuentia imperfecta certis limitibus cōtinentur (vt fuit a nobis ſuperius dictum) ergo & ignis, atque alia huiuſmodi corpora vitæ expertia.

C 4. Huius ſniæ videtur Ariſtoteles. Nāque in libro primo de generatione animalium, capite primo, ait naturam effugere infinitum, q̄a vbiq; finem quęrit: & 8. huius operis, c. 2. tex. 15. aſſerit, nihil eorum, quę natura fiunt, eſſe indeterminatum: cenſet igitur Ariſtoteles, non viuentia terminata eſſe.

ARTICVLVS VI.

Explicatio argumentorum ſuperioris articuli.

D

Solutio 1. argum.

Quātitas alio mō materiā, alio formā ſequitur.

VErum hiſce argumētis hunc in modum fiet ſatis. Et, quod primo loco obiectum eſt, dicendo; quantitatem nō modo ſequi materiam, vt initio huius quæſtionis præfati ſumus; ſed ēt formā; alio tamen atque alio modo. Materiam namq, ſequitur abſolute, formā vero tāquam id, a quo modū & terminū accipit, vt Simplicius aduertit hoc in libro, E tex. 69. Itaq; præfinitur quantitas a forma, ēt in nō viuentibus, hoc pacto: q̇ forma huius ignis ſingularis, dum pſeuerat ſimpliciter eadem, id eſt, dum ei nō detrahitur necq; adiungatur noua pars formæ (q̄ adiunctio detractiove neceſſario efficit, vt non omnino & abſolute, ſed ex parte, eadem forma maneat) hanc certam & deſignatam quantitatem obtinet.

A Quod ſi eadē forma, cōuertendo in ſeſe aliquod combuſtile, extendatur; tūc pro ratione ſui incrementi, aliam iā quantitatem vendicabit. Ad hunc igitur ſenſū, determinatio quantitatis ſequitur modum formæ. Verum ſicuti formæ non viuentiū, de q̄bus hic agimus, ſine vlla meta extendi poſſunt acceſſu nouarum partium, vt ſuperius oſtendimus; ita ſi abſolute ſpectentur, non vendicant ſibi certam quantitatem verſus maximum.

B Sed iam urget altera argumenti pars, quærendo uidelicet, cur non uiuentia abſolute ſpectata, quoad gradus ſuarum qualitatū, definiantur, non uero quoad quantitatis extenſionē. Occurrēdum tñ eſt, aliā eſſe rōnem in calore & frigore, cæteriſq; qualitatibus aliā in quantitate. Nā calor, v. g. conſequitr formā, quoad eius pfectionem intenſiuā, q̄ cum certa ſit, certa ēt poſtulat accidentia quoad intenſionem: itē calor eſt uis inſtrūaria ignis

Aliter q̄titatē, aliter qualitates finiri.

C & principium agendi ipſius. Quare cum natura comparatum ſit, ut id, quod definitam habet eſſentiā, definite operetur, plane ſequitur, calorem ignis; etiā abſolute ſumpti certo graduū termino cōtineri, ut ipſa quoque ignis actio definita ſit. At quantitas ſequitur formam, quoad eius quaſi extenſiuam perfectionem; deinde non eſt principium agendi, ſed recipiendi dūtaxat. Vnde ex maiore illius amplitudine ſimpliciter maior formæ pfectio non arguitur.

D Quod ad ſin attinet argumentum, iā ex proxime dictis conſtat, cur naturales qualitates magis ac magis ſine limite intendi nequeant. Solum igitur explicandum ſupereſt, cur non idem de quantitatis extenſione dicatur. Eſt igitur ratio diſſimilitudinis, q̄a amplitudo illa non ſimpliciter p ſe, ſed ex accidēte quātitate aduenit, nempe rōne nouæ materię aduenientis. Cum .n. appoſito combuſtibi-

Sol. 2. arg.

E li augeſcit ignis, quælibet materiæ portio nouā ſecum inuehit quātitatē, cuius acceſſu prior quātitas excreſcit. Neque abſurdum eſt admittere, hanc qualemcūque quantitatis pfectionem limitata nō eſſe. At maior qualitatis intenſio, cum ſupra eandem materiæ partē replicetur, ſimulque qualitatem, ſi actiua ſit, ad agendum fortiorem reddat, maiorem

ſim-

(A) ſimpliciter in ea perfectionem arguit.

Sol. 3. argum.

Alii lex viuẽtium etiam imperfectorum, alia non viuẽtiũ, quod ad terminos.

Ad tertium; negandum eſt, eodẽ modo ſe rem hic in viuentibus, & in non viuẽtibus. Namque viuentia certam habent a natura ſibi deſtinatam ſedẽ (quę in animantibus eſt ventriculus, in arborib. medium quid inter caudicem & radicẽ) in qua alimentum decoquant, & vnde cæteris membris materiam ad accretionem tranſmittant. In qua parte, tanq̃ in foco, ad concoctionem præſtandam acrior vis (B) natiui caloris inſidet. At.n. hmôi calor, & quia certæ intenſionis eſt, & quia cum alimento depugnat, in eoq; congreſſu aliquid diſpendij neceſſario accipit, & progrediente tpe ſenſim langueſcit; fit, vt nequeat quãtumlibet magnam alimenti portionẽ parare, ſed certã, & quæ in extremas corporis partes, ſi longo tractu diſtent, peruenire non poſſit. Quare cũ viuens ſine alimento non conſiſtat; plane ſequitur, viuentium incrementa aliquo (C) termino definiri. In rebus vero inanimis multo ſecus accidit. Nec.n. habent certã aliquam partem, quæ aduentitiam materiã diſponat, ac ſi quid detrimenti ab aduerſario accipiunt, id parta victoria confeſtim reſarciunt, vt videre eſt in igne.

Sol. 4. argum.

Ad quartum dicendum eſt: Ariſtotelem priori loco tãtummodo docere, non poſſe naturam, alia animantia ex alijs generando, infinitas ſpecies moliri: poſteriori vero negare infinitum, qđ in rerũ pro- (D) creatione Empedocles, & Anaxagoras poſuere: ille .n. infinitas vices mouendi & quieſcendi elementis attribuit, hic aſſeruit mentẽ innumerabilib. ſeculis obtorpuiſſe, deinde manum admonuiſſe operi.

Improbatur quorũdam recẽtiorum opinio.

Ex dictis colligi poteſt, nõ recte quoſdam noſtræ ætatis Philoſophos aſſeruiſſe; viuentia, quæ formam extenſam habent, non habere definitam incremẽti legem, poſſeque, niſi externo impedimento cohibeantur, in immenſum luxuria- (E) re, & grandeſcere: quibus & experientia ipſa refragatur, & ex Ariſtotelis teſtimonia, quæ articulo ſecundo huius quæſtionis ad aſſertionem ſecundam retulimus. Neque obſtat, quod vitis in terrã defoſſa, & iterum ac ſæpius conuerſa, ſine termino propagari poſſit. Nam eã, quæ diuerſis in locis alias atque alias radices agit, non unius, ſed plurimum vitium rõnem obtinet, ſicuti etiã hedera, quæ erratico lapſu paſſim fibras emittat. Quanquam neque de his conſpicue oſtendi poteſt, non habere illa præſcriptam extenſionis ſuæ menſuram.

ARTICVLVS VII.

Aſsertiones de termino paruitatis corporum vitæ expertium.

1. opinio.

QVod ad terminum paruitatis corporum non viuentium ſpectat, non libet omnes omnium ſententias in mediũ afferre, ſed duas dũtaxat celebriores. Prima eſt Scoti, in 2. ſententiarum, d. 2. q. 9. & 5. Metaphyſ. item 9. Ochami, in 2. d. 8. & aliorum: quam etiam probabilem cẽſet Ioannes Maior in 1. d. 17. q. 16. Hi putant, inanima homogenea neutiquã terminari uerſus minimum.

2. opinio.

Secunda eſt Auerrois, 6. huius operis lib. cõ. 32. & 99. Diui Thomæ, 1. par. q. 7. ar. 3. & in 2 d. 30. q. 2. ar. 2. Durandi, in eodem 2. d. 18. q. 1. capreoli, & Hiſpalenſis d. 19. q. 1. Soncinatis 8. Metaphyſ. q. 3. Ferrarienſis hoc in libro, q. 7. Richardi, quod libe. 3. q. 5. Gregorij in 1. d. 17. q. 2. art. 3. aliorumque, aſſerentium terminari: quã opinionem aſſerit Themiſtius amplexum fuiſſe Theophraſtum, Ariſtotelicæ doctrinæ alumnum, & ſcholæ ſucceſſorem.

1. conclu.

Nos hanc controuerſiam duplici concluſione dirimemus. Prima ſit: Homogenea inanima, quoad partes quæ toti inhæreſcunt, nullo paruitatis termino continentur. Hęc deſumpta eſt ex Ariſtotele, in libro de ſenſu & ſenſili, c. 3. eiuſque veritas inde patet: quia in q̃titate ignis, verbi cauſa, nulla eſt tam exigua pars, qua non ſit alia minor; quælibet autem pars quantitatis hæret in materia, q̃ neceſſe eſt forma ignis indutam eſſe: inſuper vero quælibet pars ignis, eſt ignis, quod in compoſitis heterogeneis non accidit. Itaque in quolibet igni nulla eſt tã exigua ignis portio, qua non exiſtat alia minor in eodem igne.

2. conclu.

Secũda ſit. Quælibet nõ viuẽtia, quo ad generationem, intrinſecus terminantur verſus minimum; quo ad conſeruationem autem, ſimpliciter externo paruitatis limite clauduntur. Hæc aſſertio

ita ſuaderi poteſt. In primis, quod non viuentia aliquem habeant paruitatis terminum, docet experientia, mater Philoſophiæ. Videmus enim, ſi ignis in minutas partes abeat, illico extingui. Deinde quia vnumquodque ſit propter ſuã operationem, vt teſtatur Ariſtot. ſecundo de Cœlo, cap. 3. tex. 17. & primo Ethic. ca 7. non conſueuit natura aut generare, aut conſeruare corpora, niſi ſub ea quãtitate, in qua functiones ſuas obire queat: poteſt vero eſſe tam exigua quantitas, in qua id præſtare non valeant. Iam vero, quod huiuſmodi paruitatis terminus etiam, in nõ viuentibus debeat eſſe intrinſece definitus quoad generationem, ita probatur: Nõ viuentia nequeunt in quantũuis parua quantitate generari, vt proxima rõ oſtendit: augeſcat igitur ea quantitas, in qua, v. g. terra progigni non poſſit, neceſſario deueniendum erit ad punctũ aliquod temporis, in quo formæ terræ eam materiam, quæ continue increuit, ſubire poſſit: ſed materia ſub e quantitate eſt minimũ quod ſit terræ, quod generationem: igitur terra (quod de cæteris inanimis pari ratione dici debet) intrinſeco termino definitur, quoad generationem. Secunda vero pars aſſertionis ex eo confirmatur: quia ſi nõ viuentia, quoad conſeruationem, ſimpliciter terminata eſſent intrinſece, ſequeretur, ignem, verbi gratia, poſſe per vltimum ſui eſſe deſinere: videlicet ſi minimus ignis immediate poſt aliquod momentum in denſitatem coeat.

Hinc collige, poſſe ignem conſeruari infra minimum quod ſit generationis, cum admittamus, poſſe minimum ignem aliquantulum addenſari. Neque id mirandum eſt, cum plura ad cuiuſque rei generationem, quam ad conſeruationẽ, natura ipſa requirat; vt articulo primo huiuſce quæſtionis aſtruximus.

Terminus conſeruationis minor termino generationis.

ARTICVLVS VIII.

Argumenta, quibus proximi articuli aſſertiones oppugnantur.

NVnc ad ea argumenta veniamus, quibus probari videtur, nõ viuentia, ſaltem homogenea, vt elemẽta, omni paruitatis termino carere. Primum ita

A habet: Nulla eſt in re combuſtibili tam exigua pars materiæ, qua nõ ſit alia minor, quæ prius excipiat calorem ſummũ, cæteraſq; diſpoſitiones ad formã ignis; ſiquidẽ ignis agit vniformiter, nõ difformiter, ac prius in viciniores quã in remotiores partes vim ſuã explicat: ergo nulla eſt, tam minuta materiæ pars in quã nõ ipſa quoq; forma ignis induci queat. Probatur conſecutio: quia ſi diſpoſita ea parte materiæ, non confeſtim in eam in-

B duceretur forma ignis, ſequeretur, formam rei interituræ conſiſtere, aliquandiu in materia affecta diſpoſitionibus ſibi repugnantibus, & alteri formæ propriis; quod eſt abſurdum.

Secundum: Quemadmodum alimentum continue in rem alitam cõuertitur, ita continue corrumpitur: igitur in ea corruptione nunquam ſupererit conuertenda tam exigua pars, quin minor adhuc ſuperſit. Ex quo plane colligitur, a-

C limentum non vendicare certum terminum, quoad conſeruationem.

Tertium: Eſſe diuiduum in partes, eſt affectio rei quantæ, vt conſtat ex doctrina Ariſtotelis, quinto Metaphy. cap. 13. tex. 18. ergo, cum quilibet ignis quantitate præditus ſit, quilibet in minutiores ignes, qui ſeparatim cohærent, diſpertiri poterit; atque adeo ignis, verſus minimum caret termino.

Diuiſibilitatis affectio quantitatis.

Quartum: Sumatur ignis, cuius dimi-

D dia pars ſit infra eam, in qua dicũt poſſe eius forma conſeruari: tum cõſtituantur diuinitus in vacuo, ibique ab Angelo in duas æquales partes diſpertiatur. Vel huiuſmodi ignis in nihilũ interibit, vel diuidetur in parte alterius naturæ, vel in ignes. Primum admitti non debet, quia ſicuti creare, ita in nihilum redigere, ſolius diuina virtutis eſt. Secundum etiam dici non poteſt, quia vnumquodque ſecatur in ea, ex quibus cõponitur. Dãdũ eſt

E igitur tertiũ; ex quo ſequitur, ignẽ nunquã eſſe in tã exigua quãtitate, quin adhuc in minori ſine vllo termino poſſit cõſiſtere.

QVÆSTIO IX.

Diluuntur ſuperiora argumenta.

NOn imus inficias, hæc argumenta admodum probabilem reddere opinio-

A nionem Scoti,eiſq; ſectatorum. Verum poſſunt illa a nobis non ita magno negotio dilui. Quod ad primū attinet,nōnulli, (e quorum numero eſt Soncinas 8. metaphyſ.q. 23. Capreolus in primo, diſt.17.q.2.ar.2.& in 2. diſt.19.q.vnica, art.3. Ægidius 1. de genera.q.25. Auerr. lib.8. huius operis,com 23.eiuſq; aſſecla Iandu.lib. 6. q. 15.) arbitrantur, qualitates habere minimum quoad extenſionem, ita vt diſpoſitiones, quas quæque forma ad ſui introductionem poſtulat, non poſſint ſuſcipi in quantumlibet parua quantitate; ſed in præfinita ac certa, quæq; non ſit minor illa, quam forma ſubſtantialis rei generandæ expoſcit. Quare ſi igni infra acari magnitudinem progigni nequeat, aiunt complexionem illam qualitatum, quam ignis poſtulat, non poſſe infra acari magnitudinem coaleſcere. Itaque negant primum argumenti pronunciatum.

Sol.1. argum.

Nos tamen contra opinamur; nimirū qualitate, ſicuti nullo quoad intenſionem, ita nullo quoad extenſionem, paruitatis termino finiri, quod probat argumentum. Dandum eſt igitur prius pronunciatum, ſed negandum poſterius, & ad eius confirmationem reſpondendum: nihil incommodi ſequi ex eo, q; forma perſiſtat in materia, cuius aliqua pars imbuta ſit qualitatibus alterius formæ, interim dū eæ qualitates ſeſe extendū, per quantitatem aduenienti formæ cōgruentem, qua vbi primum occupabūt, hoc eſt, in ipſo momēto, quo diſpoſitiones fuerint in eā quantitate, quæ ſit minimum quod ſic, comparatione formæ aduenientis, confeſtim priori forma intereunte noua ſuccedet. Hæc tamen intelligenda ſunt, cum totū aliquod compoſitum, exempli gratia, totus aliquis ignis, ſeorſim producitur, vt is, qui ſolarium radiorum coitu excitatur. Nam cum ab altero vicinam materiam corrumpiente gignitur, non oportet expectare, dum igneæ qualitates ad certam extenſionem ſe pferant, quia noua pars ignis ſimul inhæreſcit, & continuatur toti: atque ita non ſequitur, dari ignem per ſe conſiſtentem minorem minimo. Id quod etiam in viuentum nutritione accidit, in qua nulla eſt tam exigua alimēti pars cuius materia non accipiat formam viuentis, non tamen per ſe, ſed ita vt tota continue agglutinetur.

Alia rō in gñratione ītegra, alia ī partiali quo ad paruitatis terminum.

Sol.2.

Solutio ſecundi hæc in primis eſſe poteſt: Ne cibus continuam conuerſionem ſubeundo ita decreſcat, vt cogatur manere infra minorē quantitatem, q̄ ſit ea, ſub qua eius forma cohærere valeat, antequā id cōtingat, natura, vt eſt in eiuſmodi rebus prouida, quo imminens incōmodum aduertat, cum ad eas anguſtias ventū fuerit, totum apparatum diſpoſitionū, quæ ad formam viuentis requirunt, ſimul cū ipſa forma, & ad cōſequentiam illius, ſubito inferet ex vi præuiæ diſpoſitionis, quāuis imperfectæ in ea parte materiæ.

Dubita.

Iure tamen petierit aliquis, quando id præſtandū ſit a natura? Nam ſi id præſtare debeat in eo inſtanti, in quo cibus attigerit certam illā quantitatem, infra quam nullo modo cōſeruari iam poſſit, ſequitur, cibum claudi ſimpliciter intrinſeco termino paruitatis quoad conſeruationem, quod ſupra negauimus, aſſerentes, non viuentia quoad conſeruationem abſolute loquendo non niſi externis limitibus finiri. Dicendum eſt igitur, prædictas diſpoſitiones introducēdas ſimul cum forma in eo inſtanti, in quo peruentum fuerit ad maximum quod non cibi, hoc eſt, ad eam quantitatem, in qua iam præ exiguitate nequeat manere forma cibi, in qualibet autem maiori queat.

Reſponſ.

Atque hanc ſolutionem vberioris doctrinæ gratia ppoſuimus, magis tñ placet ſentētia, quę decernit, in ea continua conuerſione, cum ventū fuerit ad maximum quod nō cibi, inducendam ſubito in illud eſſe formam rei viuentis abſque pfectis diſpoſitionibus. Maius.n. incommodum eſt pfectis diſpoſitiones momento inferri in materiā occupatam adhuc contrario repugnante, & ſucceſſiuē vincendo, q̄ formā, q̄ ſerpebat, induci in materiam, in qua nōdum diſpoſitiones ad gradum pfectum euaſerint, ad quē ipſa forma paulo poſt ſeſe pueheret. Quemadmodū e cōtrario, ponimus, forma ligni, v.c. manere ſub perfectis diſpoſitionibus ad formam ignis, quouſque illæ per quātitatem ſufficientem ad introductionem formæ ignis ſeſe extendant.

Alia reſpōſio, q̄ magis placet

Dubita.

Maior tamen exiſtit dubitatio, quid

Dubita.

quidem partes, quę infinitum e magnitudine auferuntur, æquales non ſunt, ſed ſubinde minores. Occurrendum tamen eſt: recte obiecisse. Cum enim Anaxagoras e qualibet magnitudine omnia educi poſſe aſſereret, conſequens erat, vt fateretur excerpta minima carne, quæ generari poteſt, manere nihilominus in eadem magnitudine infinitas caruncułas minimæ illi æquales: cuius rei cauſſa in progreſſu fiet conſpicua.

g Ad hæc, ſi.] Iterum bipartita ratione demonſtrat, non in quouis corpore ita ineſſe cuncta; vt ex eo omnia per ſecretionem gigni poſſint. Primum, quia cum quantitas carnis, tum quoad magnitudinem, tum quoad paruitatẽ definita ſit, neceſſario dabitur minima caro, ex qua non iam alia ſecerni queat; alioqui daretur minor minima. Deinde, quia ſi omnia fieri ex omnibus poſſent, non ſolũ infinita; ſed infinities infinita corpora in eadem re ineſſent, vt in qualibet parte cerebri infinitus ſanguis, in qualibet parte ſanguinis infinita caro. Ex quo fieret, vt quælibet res infinitam molem cohiberet.

h At vero ſecretionem.] Aſſerebat Anaxagoras, Secretionem rerum nullum vnquam finem habituram. Hoc ait Ariſtoteles vere dictum, ſed non ſcite. Vere, quia accidentia nequeunt a ſubiecto ſeparari: ſi.n. habitus, & affectiones a ſubiecto poſſent abiungi; iam daretur aliquod album, aut ſanum, quod non eſſet hoc aliquid, vt lapis, aut homo, quod que non diceretur de ſubiecto, nec ei ineſſet, quod fieri non poteſt. Non ſcite vero hoc pronunciauit Anaxagoras; quia non de accidentibus loquutus fuit, ſed de alijs omnibus, quæ in infinita congerie iacebant.

i Abſurda itaque.] Pergit eundem exagitare, q mentem imprudentiæ tacite inſimularit, cum eam aſſeruit e chao cuncta ſegregare voluiſſe, atq. adeo operam perdere in ea re, quæ conferri ad exitum non poteſt: ſiquidem ſecretionem illam abſolui (vt aiebat) impoſſibile eſt; tum quia datur minima caro, e qua alia vlterius excerni non poteſt, tum quia accidentia nequeunt a ſubiecto ſeparari.

K At neq.] Leui admodum argumento in eam opinionem incidit Anaxagoras, vt aſſereret nihil aliud eſſe generationem, quam compoſitionem ex ſimilium partium, coalitu, nimirum quia videbat lutum ex luto, aliaq. id genus ex ſimilibus coagmentari. Nãq. licet multa eo modo fiant, plurima tamen ſunt quæ aliter compoſita coaleſcunt; vt idẽ lutum ex terra, & humore. Deinde explicat modos alios, quibus res effici cõſueuerunt. Aliter enim lateres fiunt ex domo, & domus ex lateribus; aliter ex ſe inuicem gignuntur elementa. Tandem confutata his duobus capitibus eorum ſententia, qui vel unum tantum, vel infinita fecere rerum naturalium principia, mediam amplectitur opinionem, quæ nimirum plura, ſed numero finita principia conſtituit.

QVÆSTIO I.

Vtrum res naturales ad maximũ & ad minimum definitæ ſint, nec ne.

ARTICVLVS I.

Iaciuntur inſtitutæ diſputationis fundamenta.

EST huius controuerſiæ diſceptatio tum per ſe grauis, & Philoſopho digna; cum huic loco propria, & ad ea, quę ab Ariſt. ſuperiori capite dicta ſunt, planius intelligenda, in primis accomodata. Vt autem res tota dilucide, & explicate a nobis tractetur, nonnulla præmittenda ſunt. Primum illud eſto. Qua-

Duo termini magnitudinis, duo item paruitatis.

A tuor terminos, vt interim in communne loquamur, conſtituere oportet, quibus definiri res naturales queant, duos magnitudinis, duos item paruitatis; vtrobique vnum internum, externũ alterum. Terminus internus magnitudinis, quem iampridem Philoſophorum vſus maximum quod ſic vocat; eſt ille terminus quantitatis, ſub quo res eſſe poteſt, & ſub maiori non poteſt; veluti ſi homo ſub quinq cubitorũ magnitudine eſſe queat

Terminus internus magnitudinis.

B ſub maiori vero nequeat, magnitudo quinque cubitorũ erit terminus internus magnitudinis humanæ. Terminus externus magnitudinis, quem minimum quod non appellant; eſt ille, ſub quo res eſſe non poteſt, ſub minori vero poteſt; vt ſi homo conſtare nequeat ſub quantitate ſex cubitorum; ſed ſub quauis minori;

Terminus externus magnitudinis.

quan-

Terminus internus paruitatis.

quantitas ſex cubitorum erit terminus externus magnitudinis humanæ. Terminus internus paruitatis, qui minimũ quod ſic dicitur, eſt ille, ſub quo res eſſe põt, & ſub minori non põt; vt ſi homo queat ſub vnius palmi quantitate conſiſtere, nõ autem ſub minore, quantitas vnius palmi terminus erit humanæ paruitatis internus. Terminus externus paruitatis, qui

Terminus externis paruitatis.

nuncupatur maximum quod non, eſt ille, ſub quo res eſſe non valet, valet tamen ſub quouis maiori. Verbi gratia ſi homo ſub magnitudine dimidiati palmi cohærere nequeat, & ſub quauis maiori queat, tunc quantitas dimidiati palmi erit terminus externus paruitatis humanæ.

Secundum ſit, vt aduertit D. Th. in 4. ſent. d. 12. q. 1. & 3. p. q. 77. art. 2. & Scot. in 4. d. 12. q. 2. Duo ſunt accidentia, quæ ſubſtantiã ſubiectã ſenſib. primo conſequuntur, eiuſq. duob intimis principijs, materiæ, & formæ, reſpondent; quantitas nimirũ, & qualitas. Quantitas reſpondet materiæ, primum, quia nunquã abſcedit, neq. accedit noua materia ſine abſceſſu & acceſſu nouæ quantitatis. Secundo, quia ſicuti materia eſt ſubiectum accidentiũ, quæ in ſenſus cadunt, ita & quãtitas ſuo modo. Tertio, quia quantitas eſt prima diſpoſitio materiæ ad excipiendas formas. Vnde effectũ eſt, ut Plato, magno, & paruo quæ ſunt quãtitatis affectiones, materiam ſignificarit. Qualitas aũt reſpondet formæ, quia omnẽ formæ varietatem neceſſario mutatio alicuius qualitatis conſequitur. Item quia qualitati conuenit eſse principiũ agendi, ſicut formę, & nobiliores formas nobiliores qualitates ſequuntur. Deinde quia qualitas, vt docet etiam D. Th. in 12. q. 49. art. 2. eſt modus quidam ſubſtantiæ. Quare cum modus, teſte D. Aug. c. 3. lib. 4. ſuper Geneſim ad literam, deuehat ſecum menſuram, ac determinationem; determinare autem, & finire propriũ formę ſit, (vnde vetus Philoſophia formam finitum nũcupabat; materiam, infinitum) conſequens eſt, vt qualitas peculiari rõne ſequi formã dicatur.

Cur quantitas materiam ſequi, eiq; reſpondere dicat.

Cur formę reſpõdeat qualitas.

Tertium ſit. Rerum quędam incipiũt per primum ſui eſſe; aliæ per vltimũ ſui nõ eſse. Priori modo incipit id, quod vere enunciamus nunc eſſe, & immediate ante non fuiſse, quo pacto incipiunt ſub-

Varij modi, quib. res incipiunt & deſinunt.

A ſtantiæ, quę de integro gignũtur, & aliæ quę momento fiunt. Nãq. vt primum forma Socratis materiæ iungitur, licebit dicere, nunc eſt Socrates, & immediate ante non fuit. Id vero incipit per vltimum ſui non eſſe, quod vere affirmamus in hoc temporis momento non eſſe; ſed immediate poſt futurum; quo pacto incipit motus, & ea, quæ per motum efficiuntur, vt calor qui per calefactionem, & albor, qui per albefactionem acquiritur. Deinde re-

B rum quædam per primum ſui non eſse; aliæ per vltimum ſui eſſe deſinũt. Id per primum ſui non eſse deſinit, quod vere dicimus in hoc momento nõ eſſe; ſed immediate ante fuiſse; qua ratione deſinũt ſubſtantię, & motus. Nam Socrates v.g. deſinit per primum ſui non eſſe, quia vt primum eius anima deſiit corpus informare, vere dicimus, nunc non eſt Socrat. qui immediate antea fuit. Deniq. id per vltimum ſui eſſe deſinit, quod uere affir-

C mamus nunc eſſe, & immediate poſt non futurum: quę deſinẽdi modum ſibi vendicant indiuiſibilia rerum ſucceſſiuarum, vt momentum, & mutatum eſſe. Nam de quolibet horum vere dicimus, nunc eſt, & immediate poſt non erit. Atq. hæc tota doctrina de rerum inceptione, & deſitione, quam hic ſupponimus, 8. libro huius operis a nobis accurate tradetur.

Quartum ſit. Rerũ phyſicarũ terminĩ multis modis in quęſtionẽ cadunt. Aut

Quã uarie rerum nat. termini in q̃ſtionem veniant.

D enim de ijs quærimus ſumptis reb. in ſingulari: aut in ſpẽ: aut ſpectatis quoad generationem: aut quoad conſeruationem. Poteſt. n. diſceptatio eſſe, vtrum hic, & ille ignis, & vtrum ignis abſolute conſideratus, ſtato limite circũſcribatur: itemq. num res naturales in tanta quantitate, p gigni poſſint, vel ẽt poſtq̃ genitę ſunt, conſeruari: quæ ſane quæſtiones non parum inter ſe habent diſcriminis. Conſtat

E enim ordinarie, plura ad cuiuſq. rei ortum, q̃ ad eius conſeruationẽ depoſci, (ſicuti ad figurã excipiendam requiritur in cera mollitudo, non tñ ad eam retinendam,) præſertim cum res quælibet, vbi iam in lucem prodijt, ipſa ſe tueri, & contrarijs reſiſtere propria vi nitatur.

Poſtremum ſit. In hac controuerſia nõ inquirimus de eo, an in tota rerum vniuerſitate corpus aliquod omnium maximum;

mum, itaq. aliud minimũ. Liquet. n. vltimũ corporũ cęleſtium cętera corpora magnitudine ſuperare; cũ oĩa ſuo amplexu coerceat. patet & in qualibet rerum ſpẽ. dari actu corpus aliquod maximum, qđ nimirum vel cętera eiuſdem ſpeciei amplitudine vincat, vel ſaltem a nullo eiuſdem ſpeciei vincatur: quod item de minimo eadem ratione dicendum erit.

ARTICVLVS II.

Statuuntur nonnullæ aſſertiones. Primum de terminis rerum naturalium in communi, deinde de terminis viuentium.

1. aſſertio. HIs ita explicatis ſic prima aſſertio: Res naturales ſpectato ordine vniuerſi, quocunque modo ſumantur, non poſſunt eſſe quantecunq; magnitudinis. Ratio huius in promptu eſt; ſiquidem extra cœleſtem mundum nullum corpus refundi poteſt; in ſublunari vero nullum valet eſſe maius eo, quod ex tota inferiorum rerum materia concreſceret.

2. aſſertio. Secunda aſſertio. Res viuentes tũ quoad generationem, tũ quoad conſeruationem, aliquem habent ſuæ paruitatis, & magnitudinis terminũ. Hæc aſſertio perſpicua erit ei, qui ſingulas rerum viuentium ſpecies decurrerit. Nam neq. homo, verbi cauſa, magnitudinem vnq̃ montis attingit, nec ad formicæ corpuſculũ contrahitur; neq. mus ad equi magnitudinẽ excreſcit, aut equus ad muris exiguitatẽ minuitur. Confirmatur quoq. in teſtimonio Ariſt. qui c. 4. huius li. tc. 36. docuit, neq. ſtirpes, neque animalia, aut horum partes quãtecunq. magnitudinis, aut paruitatis eſſe poſſe; quod item de animantib. affirmat lib. 4. de generatione animaliũ cap. 4. & vniuerſim de viuentibus, 2. de anima c. 4. tex. 41. & 7. Politicorum, c. 4.

3. aſſertio. Tertia aſſertio. Cuilibet ſpeciei viuentium, quoad gñationem, intrinſecum paruitatis & magnitudinis terminum natura præfiniuit. Hãc aſſertionem communi conſenſu approbant Philoſophi, D. Tho. in 4. d. 44. q. 1. art. 3. & 2. de anima ad te. 45. & in 2. d. 14. q. 2. art. 1. & d. 36. q. 2. & 1. p. q. 7. art. 3. Caiet. eodem loco, Capr. in 2. d. 19. q. 2. art. 3. Greg. in 1. d. 81. q. 2. art.

Quos auctores habeat.

A 3. Durand. in 2. d. 18. q. 1. Eam vero ſic intelligendam eſſe volumus, vt in qualibet ſpẽ alter ſit magnitudinis, alter paruitatis terminus ita præſcriptus, vt nullũ ſingulare illius ſpeciei gigni poſſit ſub quãtitate, quæ aut exuperet eum terminum magnitudinis, aut maneat infra eum terminũ paruitatis: v. g. ſi maxima quantitas, in qua hõ gñari poſſit, ſit triũ palmorũ, minima vero vnius digiti, nullus ſupra illam aut infra hãc gigni poterit; ſed vel in
B alterutra harũ, vel intermedia, vt in magnitudine duũ palmorũ, vel duũ & dimidij, & triũ digitorũ, vel deniq. in alia huiuſmodi. Nã ſicuti indiuidua cuiuſq. ſpẽi non oĩa ad eãdem magnitudinẽ euadũt; ita neq. oĩa in eadẽ quantitate procreantur. Qua de re D. Tho. in 4. ſen. loco citato, & Ferrarienſis 4. contra gent. c. 11. probatur igitur tertia hæc aſſertio hunc in modum: Res viuentes non pñt gigni ſub qualibet quantitate, vt ex ſecunda aſſer-

Termini ĩdiuiduorũ cuiuſque ſpẽi.

C tione patet; ſumatur igitur quantitas in qua pp eius magnitudinem viuens gñari non poſſit, minuaturq. continue, quouſq. ad viuentis generationem apta ſit: in ea imminutione dabitur punctum aliquod tẽporis, in quo liceat vere dicere, nunc eſt viuens, & immediate ante non fuit: vt articulo proximo ſuppoſuimus; ergo q̃titas illa, ĩ qua genitũ eſt eiuſmodi viuẽs, eſt terminus internus magnitudinis ipſius; ſub ea nãq. generari potuit,
D nõ ſub maiori; q̃ ſi ſub maiori potuiſſet, vtiq. in ea prius fuiſſet genitum. Eodem mõ oſtẽdere licebit; viuẽtia, quoad gñationem, intrinſecũ habere paruitatis terminum, ſumpta nimirũ quãtitate, in qua propter eius exiguitatem generari viuẽs non poſſit, quæ deinde augeſcat, &c.

4. aſſertio. Quarta aſſertio. Res viuentes quoad cõſeruationem in ſua conſtitutione naturali vẽdicant terminum magnitudinis & paruitatis internum: ſimpliciter tamen,
E hoc eſt, non ſpectata conſtitutione naturæ ipſorum congruente, vtrunq; terminũ externum habent. Vt hæc aſſertio intelligatur, ſciendum eſt eam quãtitatem & extẽſionem dici competere rei viuenti ſm naturalem diſpoſitionem, quã facultatis altricis recte ſe habentis opera obtinere poteſt; ita vt ſi collectio v. c. intra cutem humore noxio, intumeſcat, magiſq.

exten-

extendatur eiuſmodi maior extenſio non ei ſ[illegible] naturalem conſtitutionem adinuenire cenſeatur. probatur aūt prior aſſertionis pars, quia ſicuti anima intrinſecus definitam eſſentiā: & perfectionē hēt, ita & vis nutriendi, quæ ab illa dimanat certo ac præfixo limite circunſcripta eſt. Quare deſignari poterit certa quantitas, ad quā viuens miniſterio potentiæ nutrientis recte ad operandū diſpoſitæ prouehi queat, non vero ad maiorem. Quod item uiuentia verſus minimū prædicto mō terminentur, ex eo oſtenditur quia cum anima, vt apud Ariſt. 2. lib. de anima cap. 4. text. 37. ſit actus corporis organici, atq. adeo ad vitæ functiones obeūdas certa organa requirat, cōſequēs ſit, vt ad eum modum, quo ipſa determinata eſt, ita quantitatem etiam verſus nimirum definitam exigat.

Prior pars aſſertiōis cōfirmat.

Cum anima requirat quantitatem definitā uerſus minimum.

Deinde confirmatur ſecunda pars concluſionis in hunc modum; ſi deſinunt viuēs ad eam vſque molem, in qua (vt in ſecunda aſſertione diximus) cōſeruari nequeat in eo euentu dandum erit punctum aliquod temporis, in quo vere dici poſſit, nunc non eſt uiuens, & immediate ante fuit, ſi quidē vt ex articulo ſuperiori conſtat, uiuentia deſinunt per primum non eſſe, ergo in eo momento dabitur quantitas quę ſit terminus externus magnitudinis eiuſmodi uiuentis, nam ſub ea eſſe nō poteſt, & ſub qualibet minore poteſt, vt perſpicuum eſt.

Poſterior pars aſſertionis oſtēditur.

Idem de minimo oſtendere licebit; nēpe, contrahatur uiuens ad eam vſq. paruitatem in qua ſeruari nequeat, in hac imminutione dabitur momentū, in quo, &c. Præterea ſi uiuentia quo ad conſeruationem abſolute ſpectatam, non extrinſecum ſed intrinſecum haberent terminum, ſequeretur poſſe ea deſinere per vltimum ſui eſſe, quod falſum eſt. Probatur conſecutio, tunc enim daretur quantitas, ſeu extenſio, in qua conſeruari poſſent, non uero in maiori. Qua data, ita fas erit argumentari. Augeſcat illa extenſio per continuam tumefactionem, cum huiuſmodi incrementum per vltimum non eſſe incipiat, quia per motum fit, dabitur inſtans, in quo verum ſit dicere, nunc non eſt maior extenſio, ſed tempore proxime ſequēti erit maior, ac proinde dabitur momentum, in quo vere affirmari poſſit, nunc eſt hoc uiuens, & immediate poſt non erit, q. eſt deſinere per ultimum ſui eſſe. Similis probatio adduci poterit ad oſtendendum, viuentia quoad conſeruationem abſolute ſpectatam non definiri interno limite verſus minimum, minuatur enim illa quantitas immediate poſt, uel ergo tempore proxime ſequenti manebit adhuc uiuens, vel non. Si manebit, non ergo ille, qui ante aſſignabatur, erat terminus internus conſeruationis ſimpliciter ſi non manebit, deſinet per vltimum ſui eſſe, quod fieri non poteſt.

Ex iis, quæ diximus, facile erit intelligere idem de partibus diſſimilibus rerum uiuentium, quod de ipſis uiuentibus, tum quoad generationem, tum quoad conſeruationem, dicendum fore ſi quidem uiuētium quantitas ex partium quantitate coaleſcit: quod & ratio ipſa conuincit, & Ariſtot. monuit in diſputatione capitis 4. aduerſus Anaxagoram.

Termini partiū diſſimilariū rerum uiuentium.

ARTICVLVS III.

Dilutio obiectorum contra ea, quæ proximè dicta ſunt.

VErum contra ea, quæ articulo ſuperior ſtatuimus, ita quiſpiam obiecerit. Potentia nutriendi non terminatur intrīſece verſus maximum, ergo neq. ipſa uiuentia, quoad conſeruationē, in ſua naturali conſtitutione, intrinſeco magnitudinis termino definientur. Probatur aſſumptum, quia potentia nutriendi aliquando rem extra ſtatum naturæ congruentem educit, ueluti cum aliquis ad gigantis excreſcit magnitudinem. Nam cum illa extraordinaria molis deerrantis naturæ uitium ſit, imo & monſtrum, negari non poterit, rem eo pacto extra ſtatum ſuæ ſpeciei debitum, atque adeo extra naturalē diſpoſitionem collocari.

1. obiectio.

2. obiectio.

Item conſtituatur Socrates in quanta maxima quantitate, ſecundum ſtatum naturæ ſuæ conuenientem eſſe poſſit: tū alimentum capiat, cuius ipſe repugnantiam natiuo calore facile expuleret, cum igitur a maiori ui poſſit actio procedere, adhuc eiuſmodi alimentum decoquet, & in ſe conuertet, ac proinde ad ampliorem euadet quantitatem; non ergo quantitas Socratis prædicto modo terminabatur.

Præ-

3. obiect.

Præterea, ferunt Crocodilum quandiu viuit nullum facere creſcẽdi finem; ergo non vendicat ſibi certam incrementi magnitudinem.

4. obiect.

Ad hęc, Ariſt. ca. 4. huius libri tex. 38. aduerſus Anaxagoram diſputans, aſſeruit, e minima carne nullo modo aliam extrahi poſſe; cenſet igitur viuentia abſolute ſpectata intrinſeco termino quoad conſeruationem circunſcribi.

5. obiect.

Poſtremo, aut terminus ille externus, in quo propter immodicam eius magnitudinem viuens interit, excedit quantitatem, ſub qua idẽ viuens ſuperſtes fuit, vel non, ſi non excedit, ergo in eo nihilominus conſeruabitur: ſi excedit, cum ille exceſſus neceſſario diuiduus ſit, auferatur ab eo pars aliqua; ea dempta adhuc dabitur quantitas minor termino illo extrinſeco, in quo viuens conſeruari nequeat. Non ergo terminus primo loco deſignatus, erat ille, in quo primo viuens conſtare non poterat.

Dilutio 1. obiect.

C Hæc argumenta non difficilem habẽt explicatum. Ad primum reſpõderi a quibuſdã ſolet; cũ viuens natiua & intrinſeca vi excreſcit, quantũlibet ad prodigioſã corporis molẽ euadat, nunq̃ ob id extra ſtatũ naturæ conuenientẽ collocari, ꝓpterea ꝙ ſi altricis facultatis, q̃ ei natura elargita eſt, rõ habeatur, totá illa quantitas ei iure debetur, ſicuti & cuicunq. alteri ſua maxime: cum viuens, quantumuis magna, aut parua conſtet quantitate, ſuę D ſpeciei terminos numquam exeat, vt ſupra diximus. Quo fit, vt horum ſola gigãtes nec naturæ vitio proueniant, nec ſimpliciter monſtra habenda ſint.

Improbatio.

Hæc tñ ſolutio non placet, ſed potius gigãtes debere ſimpliciter monſtra iudicari, vt ſuo loco patebit, atq. adeo eſſe illos extra naturalem conſtitutionem humanæ ſpeciei, ſiue extra quantitatem competente humanæ naturæ ordinate ſe habenti, etſi ea quantitas non excedat molem, in qua ho E mo abſolute conſeruari queat.

Germana ſolutio.

Reſpondemus igitur: vim nutriẽdi, ſi ad functiones ſuas obeundas probe affecta ſit, quo pacto à nobis ſumitur, cum eam interno limite definiri dicimus, neutiquam extra ſtatũ naturę congruentem ſubiectum conſtituere; ſecus vero rem habere, cum aliqua exuperanti, & maligna qualitate vtitur; A tunc. n. debitum, conſuetumq; naturæ ordinem prætererit, atq. ita interdum corpora aut ipſorum partes, extra prædictos fines in immodicam & monſtroſam quantitatem profundit.

Dilut. 2. obiectio.

Ad ſecundum dicendum: in eo euentu altricem facultatẽ non conuerſuram, niſi quantum alia ex parte vi caloris humidũ continenter abſumentis effluxerit. Neq. interim dũ ſumma illa quantitas manet, vincere ſimpliciter reſiſtentiã alimenti, B alioqui vinceret, & nõ ageret, quod perinde eſſet, ac ſi ignis ſtupã appoſitam non combureret; ſed ſubſiſtere non vincendo re ipſa, neq. agendo, donec reſolutio aliqua fiat. Cõſtat. n. eius actiuitatem in alimentũ pẽdere ex eo ꝙ res, quæ augeſcit, maximã ſuã quantitatẽ obtineat, vel nõ obtineat, & deniq. ex vario ſtatu ſubiecti. Quare neutiquam eueniet, vt corpus in molem maiorem maxima porrigatur.

Dilut. 3. obiect.

Ad tertium reſpondetur, licet Crocodilus perpetuo creſceret, habiturum nihilominus crementi finem, eundem, ſcilicet, quem vitæ: negandum tamẽ cum perpetuo creſcere. Nam cum vita conſiſtat in calido & humido, a quibus viuentia augeſcunt, neceſſe eſt horum defectu & imminutione Crocodilum mori, quare non creſcet iam Crocodilus antequã moriatur, in deterius vergente coctrice facultate: nec valente plus reſarcire, quã defluat, alioqui nunquam morte naturali Crocodilus ſolueretur.

Etiã Crocodiloſuã eſſe incrementi metam.

Dilut. 4 obiect.

Ad quartum, omiſſis aliorum ſolutionibus, dic locutum fuiſſe Ariſtot. eo loco de carne minima quoad generationem: diſputabat. n. cõtra Anaxagoram, qui res per ſecretionem gigni opinabatur, eumque incuſabat, quod ex ipſius poſitione ſequeretur, poſſe carnem minorem minima generari.

Dilut. 5. obiect.

Ad quintum reſpondeto, extrinſecum terminum, in quo viuens interit, excedere quantitatem, in qua idem ſupereſſe poteſt, non collectim, ſed diuiſim ſumptam, id eſt, quamlibet quantitatem deſignatam, non tamen totam partium collectionem. Sumpta enim quacunq. parte; in qua viuens conſeruatur, dantur infinitæ maiores, in quibus conſeruari adhuc poterit, ſi tamen tota partium collectio ſumatur, vltra illam iam conſiſte-

re

re neq̃bit. Imo nec in tota illa: ſiquidẽ tota illa collectio nec ſumi, nec deſignari põt, niſi in ipſo inſtanti, quod ad terminum extrinſecũ, in quo viuẽs interit, pœnitur, nec illo minor, aut maior eſt.

ARTICVLVS IV.

De rerum inanimatarum terminis, quoad magnitudinem.

1. Aſſertio. De terminis cadauerum.

QVid vero de rerum non viuentium terminis ſentiendum ſit, ſuis quoque aſſertionibus explicem⁹. prima eſto: Non viuentia, quæ ex viuẽtibus gignunt, obtinent, quoad generationem, terminum magnitudinis internum; ita vt minimum quod non viuentis, ſit maximum quod ſit non viuentis: quoad conſeruationem uero, externo limite continentur. Hæc aſſertio intelligenda eſt de hiſce non viuentibus, ſpectatis prout a corruptione viuentium dependẽt. Probatur autem facili negotio vtraque pars concluſiones. prima hanc in modum: Datur quantitas aliqua, in qua; exempli gratia, hominis cadauer progigni poſſit, & in maiori non poſſit: ergo hominis cadauer vendicat ſibi, quoad generationẽ, intrinſecum magnitudinis terminum.

Suadetur prior pars aſſertionis.

Confirmatur aſſumptum: Nã in ea quantitate, quæ ob exceſſum homini interitum affert, neceſſe eſt cadauer hominis generari, nec vero ſub ampliori poterit; cum primum non eſſe hominis, neceſſario ſit primum eſſe cadaueris. Quare illa erit maximum quod ſit cadaueris. Secunda pars ſuadetur, quia eiuſmodi non viuentia non habent uim conuertendi in ſe alia corpora, quin potius ipſa per ſe extabeſcuut, & in alia ſoluuntur: atque adeo fateri neceſſe eſt, non poſſe illa, uel per tumorem, uel alio quouis modo infinite porrigi; ſed potius circumſcriptione aliqua definiri, non interna tamen, ne per vltimum ſui eſſe deſinant.

Suadetur poſterior pars.

2. Aſſertio de cæterorum nõ viuentium terminũ.

Secunda aſſertio: Reliqua non uiuentia, tam quoad generationem, quam quoad conſeruationem, nullum vendicãt magnitudinis terminum. Huic aſſertioni illud fidem facit, primum ꝙ ignis, cæteraque eiuſmodi, quo molem obtinent ampliorem, eo magis uigent, contrariorum vim acrius depellũt, ſeque melius tuentur: ac demum, cum ad actiones ſuas obeundas certa organa non requirant, nihil obſtat ex vi formæ, quominus in quantumuis ampla materia & generentur & conſiſtant: Deinde, quia ſi igni aliquam incrementi metam natura poſuiſſet, ſequeretur maximum ignem non fore admotam ſtupam inflammaturum, quaſi iam faſtidio non poſſit alimenta capeſſere; quod ridiculum eſt, refelliturque verbis illis Prouerbiorum 30. Ignis nunquam dicit, ſufficit. Item, quia ſi aquæ quantumlibet magnæ noua pars aquæ accedat, certe excreſcet aquæ moles; neque veriſimile eſt repugnatum iri a natura, ne noua illa aquæ pars priori copuletur; cum id neque ratio, neque experientia perſuadeat. Accedit teſtimonium Ariſto. 2. de anima cap. 41. vbi ex eo ꝓbat, ignem non eſſe cauſſam accretionis viuentium, quod nullis incrementi finibus, vltra quos excurrere nõ poſſit, coerceatur; cum tamen viuentibus ſtata ac certa magnitudo conſtituta ſit. Porro noſtram hac aſſertionem tuetur D. Thom. 2. de anima. ad t. proxime citatum, Aegidius, & alii ibidem; Scotus in 2.d.2. quæſt.9. Albertus Magnus 2. de anima, tractatu 2. c. 4. Ochamus, & Gabriel in 3. quæ.7.

ARTICVLVS V.

Argumenta contra ſuperiores Aſſertiones.

Vt Iandunus hoc 1 lib. q. 16. Ferra. c. 7. Achilinus 1. ſuæ phyſicæ.

SVnt tamen, qui contra ſentiant, affirmentq; nõ viuentia aliquẽ habere magnitudinis terminũ a natura definitũ: quorũ ſnia his argumentis videtur comprobari. Et ſi quantitas abſolute ſpectata materiã ſequantur, nihilominus quoad terminationem, formã ſequitur, eiq; ꝓportione reſpõdet, cum ſit eius actus; ſed ignis, & cuiuſq; non viuentis forma, certã hẽt circumſcriptamq; naturã: ergo eius quãtitas certa & circumſcripta erit. Huc ptinet, ꝙ nulla cauſa reddi poſſit, cur non idem de quantitate dicatur, qđ de calore & frigore, aliiſque huiuſmodi qualitatibus; quas tamen palam eſt, etiam in non viuentibus certo termino

definiri nec enim ignis,verbi gratia, calorem, aut aqua frigus vltra certam mẽſuram, quam deſignare ſolemus per octo decemve gradus,obtinere poſſunt.

2 Sicut intenſio perfectio eſt qualitatis?ita & extenſio quantitatis ſed qualitates, ſaltem quę naturalis ordinis ſint, vendicant certam gradum intẽſionem, quam naturæ viribus prætergredi non poſſunt:ergo & quantitas certam habebit extenſionem, vltra quam progredi nequeat.

3. Quemadmodum forma ignis per totam materiam ſparſa eſt,& diuidua in partes, augeſcitq; appulſu nouæ materiæ;ita & forma cuiuſq; viuentis imperfecti, veluti lacertæ,niſi q̃ viuentia alimento intus attracto, ac propria nutritione increſcunt,cætera vero non item: atqui etiam viuentia imperfecta certis limitibus cõtinentur(vt fuit a nobis ſuperius dictum)ergo & ignis, atque alia huiuſmodi corpora vitæ expertia.

4.Huius ſniæ videtur Ariſtoteles.Nã que in libro primo de generatione animalium, capite primo, ait naturam effugere infinitum,q̃a vbiq; finem querit: & 8.huius operis,c.2.tex.15. aſſerit,nihil eorum, quę natura fiunt, eſſe indeterminatum: cenſet igitur Ariſtoteles, non viuentia terminata eſſe.

ARTICVLVS VI.

Explicatio argumentorum ſuperioris articuli.

Solutio 1. argum.

Verum hiſce argumẽtis hunc in modum fiet ſatis. Et, quod primo loco obiectum eſt, dicendo; quantitatem nõ modo ſequi materiam, vt initio huius quæſtionis præfati ſumus; ſed ẽt formã; alio tamen atque alio modo. Materiam namq;ſequitur abſolute,formã vero tãquam id, a quo modũ & terminũ accipit, vt Simplicius aduertit hoc in libro, tex.69.Itaq; præfinitur quantitas a forma,ẽt in nõ viuentibus,hoc pacto:q̃ forma huius ignis ſingularis, dum pſeuerat ſimpliciter eadem,id eſt, dum ei nõ detrahitur neq; adiungitur noua pars formæ (q̃ ad.unctio detractiove neceſſario efficit,vt non omnino & abſolute, ſed ex parte, eadem forma maneat) hanc certam & deſignatam quantitatem obtinet.

Quãtitas alio mõ. materiã, alio formã ſequitur.

A Quod ſi eadẽ forma, cõuertendo in ſeſe aliquod combuſtile, extendatur;tũc pro ratione ſui incrementi, aliam iã quantitatem vendicabit. Ad hunc igitur ſenſũ, determinatio quantitatis ſequitur modum formæ. Verum ſicuti formæ non viuentiũ,de q̃bus hic agimus, ſine vlla meta extendi poſſunt acceſſu nouarum partium,vt ſuperius oſtendimus; ita fit abſolute ſpectentur, non vendicant ſibi certam quantitatem verſus maximum.

B Sed iam urget altera argumenti pars, quærendo uidelicet,cur non uiuentia abſolute ſpectata, quoad gradus ſuarum qualitatũ, definiantur, non uero quoad quantitatis extenſionẽ. Occurrẽdum eſt, alia eſſe rõnem in calore & frigore, cæteriſq; qualitatibus aliã in quantitate.Nã calor,v.g.conſequitũ formã,quoad eius pfectionem intenſiuã, q̃ cum certa ſit, certa ẽt poſtulat accidentia quoad intenſionem:itẽ calor eſt uis inſtrumentaria ignis

Aliter q̃titatẽ, aliter qualitates finiri.

C & principium agendi ipſius. Quare cum natura comparatum ſit,ut id,quod definitam habet eſſentiã, definite operetur, plane ſequitur,calorem ignis; etiã abſolute ſumpti certo graduũ termino cõtineri, ut ipſa quoque ignis actio definita ſit. At quantitas ſequitur formam, quoad eius quaſi extenſiuam perfectionem; deinde non eſt principium agendi,ſed recipiendi dũtaxat. Vnde ex maiore illius amplitudine ſimpliciter maior formæ p

D fectio non arguitur.

Quod ad ẽm attinet argumentum, iã ex proxime dictis conſtat, cur naturales qualitates magis ac magis ſine limite intendi nequeant. Solum igitur explicandum ſupereſt, cur non idem de quantitatis extenſione dicatur. Eſt igitur ratio diſſimilitudinis, q̃a amplitudo illa non ſimpliciter p ſe,ſed ex accidẽte quãtitate aduenit, nempe rõne nouæ materie ad-

Sol.2.arg.

E uenientis. Cum.n. appoſito combuſtibili augeſcit ignis, quælibet materiæ portio nouã ſecum inuehit quãtitatẽ, cuius acceſſu prior quãtitas excreſcit. Neque abſurdum eſt admittere, hac qualemcũque quantitatis pfect.onem limitata nõ eſſe. At maior qualitatis intenſio, cum ſupra eandem materiæ partẽ replicetur, ſimulque qualitatem, ſi actiua ſit, ad agendum fortiorem reddat, maiorem ſim-

ſimpliciter in ea perfectionem arguit.

Sol. 3. argum.

Alii lex viuentium etiam imperfectorum, alia non viuentiũ, quod ad terminos.

Ad tertium; negandum eſt, eodẽ modo ſe rem hic in viuentibus, & in non viuẽtibus. Namque viuentia certam habent a natura ſibi deſtinatam ſedẽ (quę in animantibus eſt ventriculus, in arborib. medium quid inter caudicem & radicẽ) in qua alimentum decoquant, & vnde cæteris membris materiam ad accretionem tranſmittant. In qua parte, tanq̃ in foco, ad concoctionem præſtandam acrior vis natiui caloris inſidet. At.n. hmõi calor, B & quia certæ intenſionis eſt, & quia cum alimento depugnat, in eoq; congreſſu aliquid diſpendij neceſſario accipit, & progrediente tpe ſenſim langueſcit; fit, vt nequeat quãtumlibet magnam alimenti portionẽ parare, ſed certã, & quæ in extremas corporis partes, ſi longo tractu diſtent, peruenire non poſſit. Quare cũ viuens ſine alimento non conſiſtat; plane ſequitur, viuentium incrementa aliquo termino definiri. In rebus vero inanimis C multo ſecus accidit. Nec.n. habent certã aliquam partem, quæ aduentitiam materiã diſponat, ac ſi quid detrimenti ab aduerſario accipiunt, id parta victoria confeſtim reſarciunt, vt videre eſt in igne.

Sol. 4. argum.

Ad quartum dicendum eſt: Ariſtotelem priori loco tãtummodo docere, non poſſe naturam, alia animantia ex alijs generando, infinitas ſpecies moliri: poſteriori vero negare infinitum, qđ in rerũ procreatione Empedocles, & Anaxagoras poſuere: ille .n. infinitas vices mouendi & D quieſcendi elementis attribuit, hic aſſerit mentẽ innumerabilib. ſeculis obtorpuiſſe, deinde manum admonuiſſe operi.

Improbatur quorũdam recẽtiorum opinio.

Ex dictis colligi poteſt, nõ recte quoſdam noſtræ ætatis Philoſophos aſſeruiſſe; viuentia, quæ formam extenſam habent, non habere definitam incremẽti legem, poſſeque, niſi externo impedimento cohibeantur, in immenſum luxuriare, & grandeſcere: quibus & experientia E ipſa refragatur, & ex Ariſtotelis teſtimonia, quæ articulo ſecundo huius quæſtionis ad aſſertionem ſecundam retulimus. Neque obſtat, quod vitis in terrã defoſſa, & iterum ac ſæpius emerſa, ſine termino propagari poſſit. Nam ea, quæ diuerſis in locis alias atque alias radices agit, non vnius, ſed plurimum vitium rõnem

A obtinet, ſicuti etiã hedera, quæ erratico lapſu paſſim fibras emittat. Quanquam neque de his conſpicue oſtendi poteſt, non habere illa præſcriptam extenſionis ſuæ menſuram.

ARTICVLVS VII.

Aſſertiones de termino paruitatis corporum vitæ expertium.

B QVod ad terminum paruitatis corporum non viuentium ſpectat, non libet omnes omnium ſententias in mediũ afferre, ſed duas dũtaxat celebriores. Prima eſt Scoti, in 2. ſententiarum, d. 2. q. 9. & 5. Metaphyſ. item 9. Ochami, in 2. d. 8. & aliorum: quam etiam probabilem cẽſet Ioannes Maior in 1. d. 17. q. 16. Hi putant, inanima homogenea neutiquã terminari uerſus minimum. 1. opinio.

Secunda eſt Auerrois, 6. huius operis lib. cõ. 32. & 99. Diui Thomæ, 1. par. q. 7. ar. 3. & in 2 d. 30. q. 2. ar. 2. Durandi, in eodem 2. d. 18. q. 1. capreoli, & Hiſpalenſis d. 19. q. 1. Soncinatis 8. Metaphyſ. q. 3. Ferrarienſis hoc in libro, q. 7. Richardi, quod libe. 3. q. 5. Gregorij in 1. d. 17. q. 2. art. 3. aliorumque, aſſerentium terminari: quã opinionem aſſerit Themiſtius amplexum fuiſſe Theophraſtum, Ariſtotelicæ doctrinæ alumnum, & ſcholæ ſucceſſorem. 2. opinio.

Nos hanc controuerſiam duplici conD cluſione dirimemus. Prima ſit: Homogenea inanima, quoad partes quæ toti inhæreſcunt, nullo paruitatis termino continentur. Hęc deſumpta eſt ex Ariſtotele, in libro de ſenſu & ſenſili, c. 3. eiuſque veritas inde patet: quia in q̃titate ignis, verbi cauſa, nulla eſt tam exigua pars, qua non ſit alia minor; quælibet autem pars quantitatis hæret in materia, q̃ neceſſe eſt forma ignis indutam eſſe: inſuper vero quælibet pars ignis, eſt ignis, q E in compoſitis heterogeneis non accidit. Itaque in quolibet igni nulla eſt tã exigua ignis portio, qua non exiſtat alia minor in eodem igne. 1. conclu.

Secũda ſit. Quælibet nõ viuẽtia, quo ad generationem, intrinſecus terminantur verſus minimum; quo ad conſeruationem autem, ſimpliciter externo paruitatis limite clauduntur. Hæc aſſertio 2. conclu.

ita ſuaderi poteſt. In primis, quod non viuentia aliquem habeant paruitatis terminum, docet experientia, mater Philoſophiæ. Videmus enim, ſi ignis in minutas partes abeat, illico extingui. Deinde quia vnumquodque ſit propter ſuā operationem, vt teſtatur Ariſtot. ſecundo de Cœlo, cap. 3. tex. 17. & primo Ethic. ca. 7. non conſueuit natura aut generare, aut conſeruare corpora, niſi ſub ea quātitate, in qua functiones ſuas obire queat: poteſt vero eſſe tam exigua quantitas, in qua id præſtare non valeant. Iam vero, ꝗ huiuſmodi paruitatis terminus etiam, in nō viuentibus debeat eſſe intrinſece definitus quoad generationem, ita probatur: Nō viuentia nequeunt in quantiſuis parua quantitate generari, vt ꝓxima rō oſtendit: augeſcat igitur ea quantitas, in qua, v. g. terra progigni non poſſit, neceſſario deueniendum erit ad punctū aliquod temporis, in quo formæ terræ eam materiam, quæ continue increuit, ſubire poſſit: ſed materia ſub e quantitate eſt minimū quod ſit terræ, quod generationem: igitur terra (quod de cæteris inanimis pari ratione dici debet) intrinſeco termino definitur, quoad generationem. Secunda vero pars aſſertionis ex eo confirmatur: quia ſi nō viuentia, quoad conſeruationem, ſimpliciter terminata eſſent intrinſece, ſequeretur, ignem, verbi gratia, poſſe per vltimum ſui eſſe deſinere: videlicet ſi minimus ignis immediate poſt aliquod momentum in denſitatem coeat.

Hinc collige, poſſe ignem conſeruari infra minimum quod ſit generationis, cum admittamus, poſſe minimum ignem aliquantulum addenſari. Neque id mirandum eſt, cum plura ad cuiuſque rei generationem, quam ad conſeruatione, natura ipſa requirat; vt articulo primo huiuſce quæſtionis aſtruximus.

Terminus conſeruationis minor termino generationis.

ARTICVLVS VIII.

Argumenta, quibus proximi articuli aſſertiones oppugnantur.

NVnc ad ea argumenta veniamus, quibus probari videtur, nō viuentia, ſaltem homogenea, vt eleméta, omni paruitatis termino carere. Primum ita

A habet: Nulla eſt in re combuſtibili tam exigua pars materiæ, qua nō ſit alia minor, ꝙ prius excipiat calore ſummū, cæteraſq; diſpoſitiones ad forma ignis; ſiquidē ignis agit vniformiter, nō difformiter, ac prius in viciniores ꝙ in remotiores partes vim ſua explicat: ergo nulla eſt, tam minuta materiæ pars in quā nō ipſa quoq; forma ignis induci queat. Probatur conſecutio: quia ſi diſpoſita ea parte materiæ, non confeſtim in eam in-
B duceretur forma ignis, ſequeretur, formam rei interituræ conſiſtere, aliquandiu in materia affecta diſpoſitionibus ſibi repugnantibus, & alteri formæ propriis; quod eſt abſurdum.

Secundum: Quemadmodum alimentum continue in rem alitam cōuertitur, ita continue corrumpitur: igitur in ea corruptione nunquam ſupererit conuertenda tam exigua pars, quin minor adhuc ſuperſit. Ex quo plane colligitur, a-
C limentum non vendicare certum terminum, quoad conſeruationem.

Tertium: Eſſe diuiduum in partes, eſt affectio rei quantæ, vt conſtat ex doctrina Ariſtotelis, quinto Metaphy. cap. 13. tex. 18. ergo, cum quilibet ignis quantitate præditus ſit, quilibet in minutiores ignes, qui ſeparatim cohærent, diſpertiri poterit; atque adeo ignis, verſus minimum caret termino.

Diuiſibilitatis affectio quantitatis.

Quartum: Sumatur ignis, cuius dimi-
D dia pars ſit infra eam, in qua dicūt poſſe eius forma conſeruari: tum cōſtituantur diuinitus in vacuo, ibique ab Angelo in duas æquales partes diſpertiatur. Vel huiuſmodi ignis in nihilū interibit, vel diuidetur in parte alterius naturæ, vel in ignes. Primum admitti non debet, quia ſicuti creare, ita in nihilum redigere, ſolius diuina virtutis eſt. Secundum etiam dici non poteſt, quia vnumquodque ſecatur i ea, ex quibus cōponitur. Dādū eſt
E igitur tertiū; ex quo ſeqtur, igne nunꝗ eſſe in tā exigua quātitate, q n adhuc in minori ſine vllo termino poſſit cōſiſtere.

QVÆSTIO IX.

Diluuntur ſuperiora argumenta.

NOn imus inficias, hæc argumenta admodum probabilem reddere opinio-

nionem Scoti, eiſq; ſectatorum. Verum poſſunt illa a nobis non ita magno negotio dilui. Quod ad primũ attinet, nõnulli, (e quorum numero eſt Soncinas 8. metaphyſ. q. 23. Capreolus in primo, diſt. 17. q. 2. ar. 2. & in 2. diſt. 19. q. vnica, art. 3. Ægidius 1. de genera. q. 25. Auerr. lib. 8. huius operis, com. 23. eiuſq; aſſecla Iandu. lib. 6. q. 15.) arbitrantur, qualitates habere minimum quoad extenſionem, ita vt diſpoſitiones, quas quæque forma ad ſui introductionem poſtulat, non poſſint ſuſcipi in quantumlibet parua quantitate; ſed in præfinita ac certa, quæq; non ſit minor illa, quam forma ſubſtantialis rei generandæ expoſcit. Quare ſi igni infra acari magnitudinem progigni nequeat, aiunt complexionem illam qualitatum, quam ignis poſtulat, non poſſe infra acari magnitudinem coaleſcere. Itaque negant primum argumenti pronunciatum.

Sol. 1. argum.

Nos tamen contra opinamur; nimirũ qualitate, ſicuti nullo quoad intenſionem, ita nullo quoad extenſionem, paruitatis termino finiri, quod probat argumentum. Dandum eſt igitur prius pronunciatum, ſed negandum poſterius, & ad eius confirmationem reſpondendum: nihil incommodi ſequi ex eo, q forma perſiſtat in materia, cuius aliqua pars imbuta ſit qualitatibus alterius formæ, interim dũ eæ qualitates ſeſe extendũt, per quantitatem aduenienti formæ cõgruentem, qua vbi primum occupabũt, hoc eſt, in ipſo mométo, quo diſpoſitiones fuerint in eã quantitate, quæ ſit minimum quod ſic, comparatione formæ aduenientis, confeſtim priori forma intereunte noua ſuccedet. Hæc tamen intelligenda ſunt, cum totũ aliquod compoſitum, exempli gratia, totus aliquis ignis, ſeorſim producitur, vt is, qui ſolarium radiorum coitu excitatur. Nam

Alia rõ in gñratione integra, alia ĩ partiali quo ad paruitatis terminum.

cum ab alter vicinam materiam corripiente gignitur, non oportet expectare, dum igneæ qualitates ad certam extenſionem ſe ꝑferant, quia noua pars ignis ſimul inhæreſcit, & continuatur toti: atque ita non ſequitur, dari ignem per ſe conſiſtentem minorem minimo. Id quod etiam in viuentum nutritione accidit, in qua nulla eſt tam exigua alimẽti pars

A cuius materia non accipiat formam viuentis, non tamen per ſe, ſed ita vt toti continue agglutinetur.

Sol. 2.

Solutio ſecundi hæc in primis eſſe poteſt: Ne cibus continuam conuerſionem ſubeundo ita decreſcat, vt cogatur manere infra minoré quantitatem, q̃ ſit ea, ſub qua eius forma cohærere valeat, antequã id cõtingat, natura, vt eſt in eiuſmodi rebus prouida, quo imminens incõmodum auertat, cum ad eas anguſtias ventũ fuerit, totum apparatum diſpoſitionũ, quæ ad formam viuentis requirunt, ſimul cũ ipſa forma, & ad cõſequentiam illius, ſubito inferet ex vi præuiæ diſpoſitionis, quãuis imperfectæ in ea parte materiæ.

Dubita.

Iure tamen petierit aliquis, quando id præſtandũ ſit a natura? Nam ſi id præſtare debeat in eo inſtanti, in quo cibus attigerit certam illã quantitatem, infra quam nullo modo cõſeruari iam poſſit, ſequitur, cibum claudi ſimpliciter intrinſeco termino paruitatis quoad conſeruationem, quod ſupra negauimus, aſſerentes, non viuentia quoad conſeruationem abſolute loquendo non niſi externis limitibus finiri. Dicendum eſt igitur, prædictas diſpoſitiones introducẽdas ſimul cum forma in eo inſtanti, in quo peruentum fuerit ad maximum quod non cibi, hoc eſt, ad eam quantitatem, in qua iam præ exiguitate nequeat manere forma cibi, in qualibet autem maiori queat.

Reſponſ.

Alia reſponſio, q̃ magis placet

Atque hanc ſolutionem vberioris doctrinæ gratia ꝓpoſuimus, magis tñ placet ſentẽtia, quę decernit, in ea continua conuerſione, cum ventũ fuerit ad maximum quod nõ cibi, inducendam ſubito in illud eſſe formam rei viuentis abſque ꝑfectis diſpoſitionibus. Maius.n. incommodum eſt ꝑfectas diſpoſitiones momento inferri in materiã occupatam adhuc contrario repugnante, & ſucceſſiue vincendo, q̃ formã, q̃ ſerpebat, induci in materiam, in qua nõdum diſpoſitiones ad gradum ꝑfectum euaſerint, ad quẽ ipſa forma paulo poſt ſeſe ꝑuehet. Quemadmodũ e cõtrario, ponimus, formam ligni, v. c. manere ſub perfectis diſpoſitionibus ad formam ignis, quouſque illæ per quãtitatem ſufficientem ad introductionem formæ ignis ſeſe extendant.

Dubita.

Dubita.

Maior tamen exiſtit dubitatio, quid

dicendum, ſi accipiatur corpus, quod nõ per conuerſionem in ſubſtantiã alterius ſed p condenſationem, paulatim ad minorem extenſionẽ contrahatur, vt aqua in loco perfrigido; nec enim tunc apparet, in quo termino debeat conſiſtere, ſi in infinitum diminui non poteſt. Sũt qui

Quorundã reſpõſio. dicant; debere eiuſmodi corpus ſeſe continere in termino intrinſeco conſeruationis ſecundum naturalem diſpoſitionem, obtinente videlicet forma communi conatu, & repugnantia totius naturę, B

Reſpõſio aliorum. non ſecus, ac depugnare ſolet, ne vacuum detur. Alij dicunt, tale corpus aliquantulum infra eiuſmodi terminũ deſcenſurum. Nec enim natura, vt experiẽtia paſſim docet, ſimilibus diſpendijs naturalium diſpoſitionum vſque adeo obſiſtit: ſub quo vero termino manere debeat, quia non eſt maior ratio, cur ſub hoc, quam ſub illo ſtet, præfiniet ipſius naturæ auctor & parens Deus, cuius eſt, naturæ impotentiam & inopiam in C ijs, alijsq; eiuſmodi euentis, ordinaria rataq; lege ſupplere.

Legitima explicatio dubit. Neutrum tñ ex ijs perfugijs neceſſarium videtur, cum facile dici poſſit cõuenienter ijs, quæ proxime afferta ſunt, & mox dicentur; tantulã illã aquam in loco perfrigido addenſandã eſſe, quouſq; perueniat ad maximum quod non, & in eo puncto conuertendam in circumiectũ corpus: ſicuti etiam mox in ſolutione quarti argumenti, defectione minimi ignis in pleno, ex D. Thoma dicetur. D

Si autẽ corpus aliquod ponatur in vacuo, quod occupare ac replere non poſſit, quantumuis rare fiat, quæraturq; in quonam termino ſubſiſtere debeat rarefactio; tunc alter ex illis modis, quos attulimus; ſequendus erit.

Sol. 3. Solutio tertij. Nõ eſt affectio rei quãtæ ſecari poſſe in partes, quarum quælibet ſeparatim conſiſtat; ſed habere aptitudinem, vt in eas ex vi quantitatis ſecari poſſit, licet interdũ eã diuiſionẽ fieri A aliunde repugnet, vt in re propoſita accidit. Nã q̃ hæc quantitatis ſiue rei quãtæ affectio, hoc modo intelligenda ſit, eo patet; quia alioqui (vt Gregor. in 1. diſt. 17 q. 2. ar. 3. & Caietanus 1. par. ad articulum tert. ſi quæ ſeptimæ, aduc. [illegible]) dicendum foret, ſubſtantiam cœli, quæ, quantitate prædita eſt, diuidi poſſe, cum tamen Cœlum, vt ab interitu, ita a ſectione prorſus immune ſit.

Solutio quarti: Putat Caietanus, fore B in eo euentu, vt materia in nihilum cedat: quod etiã pbabile exiſtimant Greg. Ferrarienſis, & Soncinas. Alij vero opinãtur, menſurã ſine omni forma ſubſtãtiali materiã. Quod ſi quis obijciat, iſthęc miracula, cum toties naturæ facultatem excedant, nõ poſſe ab Angelo præſtari: occurrent, ea nõ ad uim ſecãtis Angeli, ſed Dei, q inanitatẽ illã ſpatij primo induxit, referenda eſſe. Aliter quodq; ad argumentũ reſpondet Ferrarienſis: nimirum, ſicuti eiuſmodi ſectio non niſi poſito miraculo, ac pter naturæ ordinẽ ſit; C ita ad naturæ auctorem pertinere, partes ignis in id, quod velet, conuertere. Solu. 4.

Quę reſponſio magis ſatisfacit admiſſa ipſa diuiſione. Potius rem dicendũ; in eo euentu, ſi res naturæ ſuæ relinquãtur, non ſectum iri illum ignem ab Angelo, totã renitente ac repugnãte natura, vt paulo ante de corpore ſeſe addenſante, iuxta priorem modum ſoluendi D propoſitam difficultatem, dicebamus.

Quid vero ſi ignis in ſpatio plene diuidatur? Multi hypotheſim non admittũt, aientes, non minus etiã tunc a natura depugnatũ iri, ne q̃d ignem illum diſperitat, q̃ ne aliquod inane ſpatium in mundo ſit. Sed melius D. Thom. Landunus, Capreolus, & pleriq; alij cenſent, eas partes in vicina corpora conuertendas, ita videlicet, vt eo temporis momẽto, in quo diuiſio abſoluta fuerit, abiecta forma ignis, induant formam circunfuſi corporis, illique inhæreſcant. Dubium.

C A P. V.

Tex. 42. *PORro a omnes contraria principia faciunt, tum hi, b qui vniuerſum vnum & immobile dicunt eſſe, (quandoquidem Parmenides, frigidum & calidum principia facit, ignemque & terram hęc nominat) tum qui rarum & denſum. Democritus quoque ſolidum & inane: quorum alterum vt id, quod eſt, eſſe ait, alterum vt id, quod non eſt. Quinetiam ſitum, figuram, &*

ordi-

ordinē, q̃ contrariorū ſunt genera; ſitū, vt ſurſum, & deorſū, ante & retro; figuram, vt angulos habens, & nō habēs, rectū & circulare. Quod igitur cōtraria ſunt principia, oēs ſtatuere manifeſtū eſt. c Idq; optima rōne. Nāque principia nec ex ſeſe viciſſim eſſe, nec ex alijs, & ex his oīa oportet. Cōtrarijs aūt primis hæc inſunt. Quod.n. ſint prima, ex alijs nō ſū: q̄ vero cōtraria, nō viciſſim ex ſe ſe. Atqui & rōne, quonam mō hoc accidat, cōſiderandū eſt. d Sumēdū itaq; primū eſt; oīum q̃ ſunt, nihil in quoduis agere, in quouis pati, neq; ex quouis fieri, niſi ex accidenti qs ſumpſerit. Quo nāmq; pacto albū ex muſico poſſit fieri, niſi albo aut nigro muſicū eſſe acciderit? Sed album quidē fit è non albo, atq; eo non quouis, verum ex nigro, aut intermedijs, & muſicū è nō muſico, ſed non è quolibet, verum ex eo, in quo muſicæ eſt priuatio aut è medio ſi aliqđ ſit inter ipſa. Neque igitur in quoduis primū interit; vt albū non in muſicū, niſi interdū ex accidenti, ſed in nō albū; non tamen in non albū quoduis; ſed in nigrū, aut intermediū: ſimiliter & muſicū non in quoduis, ſed in id, qđ muſica priuatum eſt, aut ſi aliquid inter hæc locatū eſt. e Nec ſecus res habet in cæteris. Nā & eorū, q̃ ſimplicia nō ſunt, ſed cōpoſita, eadē eſt rō, ſed q̄ diſpoſitiones oppoſitæ nomen non habeāt, accidere id latet. Neceſſe.n. eſt, quicquid conſtat harmonia, ex eo fieri, quod harmoniam non habet, & qđ caret harmonia, ex eo fieri, quod illam obtinet; atque hoc ipſum, qđ harmonia eſt præditum, in harmoniæ vacuitatem interire, non in quamlibet, ſed in oppoſitā. Nihil aūt intereſt de harmonia hoc dicere, an de ordine ſeu compoſitione, cum eandē eſſe rationem ſit manifeſtū. Atqui & domus, & ſtatua, & aliud quiduis eodem fiunt modo. Nam & domus ex eo fit, quod hoc modo compoſita hæc non eſſent, ſed diuiſa, & ſtatua, & quæ forma ſunt figurata, ex figuræ priuatione. Ac vnumquodque horum partim ordo eſt, partim compoſitio. Quod ſi ita res habet; quidquid gignitur, è contrarijs profecto gignitur, & quidquid interit, in contraria interit, atque in ea quæ inter hæc locata ſunt. E contrarijs autem ea fiunt, quæ in illorum medio locata ſunt, vt colores ex albo & nigro. Quæcunque igitur fiunt natura, aut contraria ſunt, aut ex contrarijs. Et aliorum quidem plurimi, huc uſque fere (vt ante diximus) vna profecti ſunt. Omnes.n. elementa, & quæ ab ipſis principia nuncupatur, quanquam ſine ratione, ponunt, cōtraria tamen, quaſi ab ipſa coacti veritate, ſtatuūt: f ſed differunt inter ſe q̄ alij priora alij poſteriora, & nonnulli rōne, alij ſ.n. notiora accipiunt. Quidam enim calidum & frigidū; alij humidum & ſiccum; alij par & impar, nonnulli concordiam atque diſcordiā, generationis cauſſas ponūt, quæ quidem inter ſeſe eo modo, qui dictus eſt, differunt. g Vt eadem quodammodo & diuerſa dicant: diuerſa quidem, quemadmodum & plurimis videtur; eadem vero proportione, cum ex eadem ſerie accipiant. Namque contrariorum alia continent, alia continentur. Sic igitur eodem, & diuerſo modo, meliuſque, & deterius enunciant. Et alij quidem ratione (vt ante dictum eſt) alij ſenſu notiora. Vniuerſum.n. ratione eſt notum, ſingula aūt ſenſu, nam rei vniuerſa rō, eius vero quæ in parte eſt ſenſus. Ceu magnum, & paruum ratione, rarum & denſū ſenſu. Principia igitur contraria eſſe oportere, manifeſtum eſt.

Tex.43. Tex.44. Tex.45. Tex.46. Tex.47. Tex.48. Tex.49. Tex.50.

CAPITIS V. EXPLANATIO.

PORRO a omnes.] Reiectis eorum opinionibus, qui vnum duntaxat, vel infinita poſuere rerum naturalium principia, mediam approbaturus Ariſtoteles ſtatuit hoc Capite, aliqua ſaltem principia contraria eſſe: idque probat ex communi omnium philoſophorum aſſenſu. Omnes enim contraria ſecere principia: quanquam non optima aliqua ratione ducti, ſed veritate ipſa cogente. Namque vt ſcripſit Menander, venit in lucem veritas vel non quæſita, & vt D. Tho. hoc loco ait, quemadmodum lapis nulla antecedente cognitione ſuopte impetu in centrum vergit, ita humana mens interdum ſine vlla exquiſita ratione, tacita quadam vi, & impulſu veritatis ipſius, in veritatem, quaſi in ſuum centrum, pergit.

Opinio Parmenidis. b Tum hi qui] Tria recenſet opinionū genera, vt oſtendat, omnes antiquos philoſophos ad inducendam principiorum contrarietatē conſpiraſſe. prima eſt Parmenidis, qui tametſi vnum immobile finxiſſet, coactus tñ ea concedere, quæ ſenſui patent, calidum frigidumque adiecit, quorum alterum ignem & ens, alterum terram & non ens eſſe aiebat. Secunda eſt Meliſſi, qui etiam non ſolum vnum mobile, ſed raritatem quoq; & denſitatem, vti principia, inuexit. Tertia eſt eorum, qui plura quam vnum conſtituerunt, inter quos Democritus duplici de cauſa contrarietatem admiſit. Primum, quia arbitrabatur omnia ex inani & atomis, quæ inter ſe pugnant, coaluiſſe: deinde, quia aſſerpſit, ſua illa indiuidua corpuſcula ordine, figura, ſituque differre.

Opinio Meliſſi.

Aliorum ſentētia.

c Idq; optima ratione] Principia eſſe inter ſe contraria, hunc in modum confirmat: principia dicuntur, quę nec ex ſeſe mutuo, neque ex alijs ſunt, ſed ex ipſis ſunt omnia: prima contraria ita ſe habent: ergo prima contraria ſunt principia; atque adeo quædā principia ſunt contraria. probat aſſumptionem ac prima contraria non fieri ex alijs ſua det: quia ſi fierent, non eſſent prima. Nam cum omne ꝙ fit, è contrario fiat, tanquā termino; a quo actio proficiſcitur, vt inductione patet, neceſſe eſt, ea, quæ ex alij ſiunt, prima non eſſe, cum ſint alia priora, ex quibus ipſa emergant. Deinde oſtendit, neque ex ſeſe mutuo fieri; quia ſunt contraria, quorum ea eſt natura, vt ſe mutuo interimant.

Principia eſſe inter ſe contraria.

d Sumendū itaque] Vt pateat è contrarijs omnia effici, aliquot pronunciata ſumit, eaque varijs exemplis confirmat. Videlicet: Nihil in quoduis agere aptum eſſe: Nihil è quouis pati poſſe. Item. Quoduis non e quouis effici, neq; in quoduis interire, ſeu diſſolui, ſed vnumquodque in contrarium agere, a contrario perpeti: ex contrario fieri; & in contrarium diſſolui. Intellige, per ſe, nam per accidens quiduis in quoduis agit, a quouis patitur, ex quouis fit: in quoduis interit.

e Nec ſecus res habet] Effatum illud; Nam quodlibet fit è quolibet; veritatem habere inquit, in omnibus tam ſimplicibus, quam non ſimplicibus, & in ijs, quæ harmonia, ordine, aut compoſitione conſtant: ſiunt enim hæc ex priuationibus oppoſitis, vt muſicum e non muſico, habente tamen priuationem muſicę; ſimiliterque exercitus è non exercitu, & ex inordinato, ipſo tamen et redigitur in ordinem; domus è non domo, & ex incompoſito, quod tamen ad compoſitionem ſubeundam idoneum ſit.

f Differunt inter ſe] Oſtendit veterum philoſophorū, in aſſignandis contrarijs principijs, diſcrepantiā. Nam quidam pro principijs accipiebant priora contraria, alij poſteriora, quidam notiora ſenſui, alij notiora intellectui, & ex prioribus alij calidum & frigidum, alij humidum & ſiccū: ex poſterioribus alij numeros, parem & imparem, vide licet Pythagorici, alij litē & amicitiam, nimirum Empedocles eiuſque ſectores.

g Vt eadē quodāmō & diuerſ.] Fuit inter priſcæ philoſophiæ auctores, circa principiorū contrarietatē, diſſidiū & cōuenientia. Diſſidiū, quia alij alia cōtraria poſuere: Cōuenientia, quia oīa contraria ab eis tradita, proportionem habent inter ſe, idq; multas ob cauſſas, videlicet quia è contrariorū ſerie vniuerſa deſumunť, quia ea, quæ cōtraria ſunt, vt exuperantia & defectio, cōtinēt ſub ſe alia, v.g. calidū & frigidū: (Enimvero oīa contraria ad priuationē & habitū; exuperantia & defectionē, quodāmodo pertinet, prout vnum perfectione & dignitate aliud exuperat, vt docet Ariſt. 10. Metaph. c. 7. tex. 16.) Poſtremo, quia omnia priora ſunt, alia ſecundum ſenſum, alia ſecundum intellectum.

QVAE-

QVAESTIO V.

Vtrum principia recte ab Ariſtotele definita ſint an non.

ARTICVLVS I.

Pranotantur quædam ad explicandam principiorum definitionem.

Definitio principiorum.

PRoximo capite hunc in modũ Ariſt. principia definit. Principia ſunt,quę nec ex ſeſe,nec ex alijs, ſed omnia ex ipſis ſunt. Vt aũt huiuſce definitionis intelligentia illuſtrior euadat, animaduertendum in primis erit, Principiũ varias habere apud Theologos & Philoſophos notiones,quas tradit D. Damaſc.in l.aduerſus Manichæos, Ariſt.l.5.de generatione animalium c.7.l. Poeticæ, c.6.l.5.metap. c.t.t.1 & c.5.huius lib t.42. Ceteris vero in præſentia omiſſis,de vltima,quę huius inſtituti propria eſt, differemus.

Multiplex acceptio principij.

Scien dum vero; principiũ,ſi proprie ſumatur, latius patere,q̃ cauſſam quia ad rationẽ principij ſat,ſi ex eo,tanquam ex primo, aliquid fit, ſiue aut cognoſcatur; vt vero cauſa dicatur opus eſt, vt ab illo accipiat eſſe, ab eoque dependeat. Vnde locus, è quo quiſque proficiſcitur, principium eſt viæ,non tamen cauſſa viæ; & priuatio eſt principium generationis, non tamen generationis cauſſa.

Principiũ latius patere quã cauſam.

Rurſus autem, quia nihil niſi a diuerſo pẽdere proprie dicitur,fit vt omne,quod reſpectu alicuius rationem cauſſæ obtinet, neceſſario ab illo, & eſſentia & virtute differat,ita videlicet, vt aut omnino extra eſſentiam eius ſit; quo pacto ſe habent finis & efficiens comparatione ſui effectus: aut ſaltem non ſit tota eius eſſentia:ſicut materia & forma reſpectu compoſiti,etiam ſimul ſumptæ,& vnitæ,ſi opinionabilis etiam ita conſtitutis diſtinguatur,quod magis probamus. Atq. hęc rõ eſt,ut annotauit D.Th.1.p.q.33.art 1. cur Pater in diuinis principium Filij dicatur, & Pater ac Filius principium Spiritus Sancti, nõ tñ cauſſæ:quia nimirum ita Filius a Patre, & Spiritus Sanctus ab utroq. procedit, ut nihilominus eandem numero eſſentiam communem habeant.

Diſcrimẽ inter cauſſam & principium.

Lege D. Th. opuſ. 1.c.1.

Nõ eodẽ mõ apud Gręcos & Lat. cauſſa vſurpatur.

Nec obſtat, q̃ Græci doctores, ut D. Chryſoſt. & Theodoretus in commentarijs epiſtolæ ad Hebræos, & Damaſcen. lib.1.fidei orthodoxæ c.11.& in l.aduerſus Manichæos, & D. Athanaſius in actis Nicenæ ſynodi, Patrẽ cauſſã Filij; & D. Baſilius Patrem Spiritus Sancti cauſſam appellant. Namq. nomen gręcum (aitia) quod cauſſam ſignificat, non eandẽ aqud Grecos, quam apud Latinos, energiam habet: ſignificatio enim uocis,Cauſſa,ut etiam aduertit D.Th. q.10.de pot.art.1. reſpondet ex aduerſo apud Latinos Effectus,q,ut diximus,diuerſam a ſua cauſſa eſſentiam obtinet. Apud Græcos uero ſignificatio nominis (aitia) reſpondet ab alio procedens, quod latius patet quam effectus: vt perſpicuum eſt.Itaq.doctores citati nomen cauſſæ non ad aliquam dependentiã,ſed ad ſolam originem ſignificandam vſurparunt. Quod ſi quis obijciat, etiam Latinos cauſſæ nomine in diuinis uti:ſiquidem D.Auguſ.6.de Trin. c.t.& in lib. 83.q.16. ſcribit, Deum ſuæ ſapientiæ cauſſam eſſe:& D. Hieron.ad c. 3. epiſt. ad Epheſios, aſſerit Patrem ſui originem eſſe, ſuæq. cauſſam ſubſtantiæ.

Obiectio.

Occurrendum erit, horum Patrum dicta interpretanda eſſe in ſenſu negante, qua ſi dixerint, Dei ſcientiam ſubſtantiamq. non aliunde pendere, ſicuti rerum creatarum ſubſtantia ſcientiaq. dependet.

Reſpõſio.

Secundo aduertendum eſt:principium duobus modis ſumi poſſe: vno denominatiue, id eſt, pro re,cui relatio principij aduenit,v.g.pro materia: altero formaliter, hoc eſt, pro ipſa relatione principij ad principiatum,quæ relatio in commune ſumpta, uniuoca eſſe non poteſt; cum comprehendat ſub ſe quaſdam relationes reales, cuiuſmodi eſt relatio principij, quæ dicitur de Patre reſpectu Filij: alias rõnis,qualis eſt ea, quæ conuenit priuationi reſpectu generationis:hec enim realis eſſe non poteſt, cum non ſit inter extrema vtrinque realia. Quinetiã nec principium denominatiue ſumptum uniuocam habet rationem: ſiquidem ens & non ens, in unam eandemq. communem naturã conuenire nequeunt: at materia & forma ſũt vera & poſitiua entia: priuatio uero non item. Quapropter recte annotauit Mag. Albertus ex Auerroe & Auicenna, rationem principij competere his tribus ſm prius & poſterius:primum quidem dici de forma, utpote quę ſit

Principiũ bifariã ſumitur.

ſit præcipua pars quidditatis rei genitæ: A ſecundo de materia, quæ cum ſit pura potẽtia, naturæ dignitate & in ratione principandi minus pręſtãs eſt, quam forma; pręſtantior tamen, quam priuatio, quę neque in re genita manet, neque vllum entis gradum obtinet. Quo fit, vt priuatio inter principia tertium ac poſtremum dignitatis locum ſortiatur.

Quã late pateat definitio principiorum.

Tertio, neq. illud ignorandũ eſt; Ariſt. in definitione principiorum non omnia, ſed ſola rerum naturalium principia, de B quibus diſſerebat, complexum fuiſſe: quo pacto, nomen principij quadam ex parte minus late manat, quam cauſſæ; cum non omnes cauſſas, ſed ſolam materiam & formam comprehendat: ex altera vero latius funditur, ſiquidem complectitur etiam priuationem, quæ nõ eſt cauſſa. Nec obſtat, quod Ariſtoteles 12. Metaph. c. 2. tex. 12. priuationem cauſſam vocat: vſurpat. n. eo loco nomen cauſſæ non Philoſophice & proprie; ſed ad ſenſum & con- C ſuetudinem vulgi, appellantis cauſſam, quidquid ad aliud quoquo modo requiritur, ſiue id ab eo dependeat, vt ab impertiente aliquod eſſe, ſiue non.

ARTICVLVS II.

Particulatim euodatur principiorum definitio.

Cõditiones principiorum.

HIs ita explicatis, vt ad ipſam principiorũ definitionem veniamus, tres D in ea conditiones exprimuntur. Prima, Vt principia non ſint ex ſeſe mutuo: ſecunda; ne ſint ex alijs: tertia; vt ex ipſis ſint, hoc eſt, cõſtẽt aut fiant oĩa. Prima ex eo ſuadetur, q: principia ſunt prima contraria: hæc aũt ita ſe hñt, vt vnũ ex altero eſſe nõ poſſit; quod in progreſſu planũ fiet. Secunda inde probatur, quia ſi principia eſſent ex alijs, eſſent ex prioribus: atque ita non eſſent prima; nec principij, ſed principiati haberẽt rationem, vt ſcri- E pſit Plato in Timæo. Tertia oſtenditur, quia cum principiata ex ſemetipſis eſſe nequeant, vtiq. neceſſario erũt ex alijs: non ex principiatis: ergo ex principijs. Atq. adeo recte principia dicuntur, ex quibus oĩa ſunt, omnia inquam entia naturalia, quæ primo ac ſimpliciter ſiunt. Sane vero particula, Ex, diſcrimen po-

A nit inter principia rerum naturalium, & inter cauſſas externas, quæ ſunt ſuis, efficiens, & exẽplar. Nec enim ex his, ſi proprie ac philoſophice loquamur, vlla res conſtat, aut fit: ſed efficiens eſt, a quo; finis, propter quem; exemplar; ad cuius imitationem res efficitur. At principium eſt id; ex quo res conſtat, vel oritur.

Vt principia rerum naturaliũ differant ab externis cauſſis

Porro autem, per primam definitionis particulam excluduntur quatuor vulgata elementa, & alia compoſita, quæ ex ſe B viciſſim fieri ſolent: per ſecũdam ea, quæ licet non ex ſe mutuo fiãt, aut conſtent; conficiuntur tamen ipſa ex alijs, vt corpora cœleſtia ex materia & forma: per tertiam ſubſtantiæ ſeparatæ, figmenta, accidentiaq. omnia, & vniuerſim ea, ex quibus nullum compoſitum naturale oritur, aut coaleſcit. Sed hęc diſputatione proxime ſequẽtis articuli clariora euadent.

ARTICVLVS III.

C

Obiecta aduerſus proxime dicta.

VErum contra ea, quæ nunc aſſeruimus, hunc in modum licebit obijcere, Cum ex principij eſſe omnia dicuntur, vel particula, Ex, ſignificat habitudinem termini a quo, vel habitudinem partis componentis. Si primum, falſo igitur principia dicuntur non ex ſe eſſe; cum aliqua principia ſint prima contraria, quę D promde ex ſe inuicem, vt ex termino fieri debent. Si ſecundum, ſequitur priuationem non eſſe principium; cum priuatio non ſit pars compoſiti. Quare non recte ea particula videtur addita. — 1. obiect.

Secundo, Forma equi ſit ex materia; ſiquidem de illius potentia excitatur; ſit item ex ſui priuatione, cum generatio ſit progreſſio a priuatione formæ ad formam. Ergo principia ſiunt ex ſe. — 2. obiect.

Deinde: Materia & forma, cũ ſint ſpẽs E q̃dã, habent ſuũ genus & dĩam, ex quib. compoſitione metaphyſica conſtituũtur. Ergo aliqua principia ſiunt ex alijs. — 3. obiect.

Præterea: Corpora cœleſtia non oriuntur ex trib. illis principijs: non igitur oĩa ex ipſis ſiunt. Probatur aſſumptũ; quia in corpora cęleſtia nõ cadit priuatio, neque cęleſtis forma contrarium habet, vt docet Ariſtoteles 1. de cœlo c. 3. tex. 2. — 4. obiect.

Poſtre-

5. obiect. Poſtremo: In definitione principiorum non definiūtur ſola principia ſingularia: ſed neq. principia in cōe ſumpta: igitur nulla principia in ea definiuntur. probatur antecedens quoad priorē partē quia ſingularia non cadunt ſub ſcientiam. Suadetur item quoad poſteriorē: quia definitio rei cōis, ſecūdaria ſaltem ratione, conuenire dēt ſingularibus: at hęc ſingularib. principijs non conuenit: ſiquidē ex principijs Socratis vel Platonis, non ſunt omnia, vt luce clarius eſt.

ARTICVLVS IV.

Dilutio obiectorum.

Reſponſ. ad 1.

NOn erit tñ difficile hæc diſſoluere Ac quod ad primum attinet, diſſidium eſt inter expoſitores, quo pacto in definitione principiorum particula, Ex, ab Ariſtotele accipiatur. Nā Simplicius, philoponus, & Burlæus hoc loco, itemq; Capr. in 2. d. 12. art. 3. putant, primo & ſecundo loco, cum, ſ. principia dicūtur nec ex ſe, nec ex alijs eſse, importari habitudinem duntaxat partis componētis: cum vero additur, ſed ex ipſis ſunt omnia, exprimi habitudinem tam partis componētis, q̄ termini à quo. Alij vtrobiq. rationem partis cōponentis deſignari inquiūt Verum neutra harum interpretationum nobis placet. Non prima, quia admittit, Ariſt. in ea definitione vnum vocabulum in alia & alia ſignificatione vſurpaſse, qđ niſi cogente neceſſitate (quę hic tñ nulla eſt, abſq. vitio non fit. Non ſecunda, quia priuationē a numero principiorum excludit: cum res genita nō componatur ex priuatione. Dicendum eſt igitur cū Aegidio, alijſq. nonnullis, particulam: ex, ſemper eodem modo accipiendā eſse, ita videlicet, vt ſignificet habitudinem vel partis componentis, vel termini a quo: vtrūque n. complectitur verbum illud, Sunt: cum principia dicuntur, ex quibus ſunt omnia, id eſt, conſtant, aut ſiunt: nulla autem principia, ſiue cōtraria ſint, ſiue nō, mō abſtracte ſumantur, quō hic ab Ariſtotele accipiuntur, vt D. Thom. annotauit, ex alijs fieri dicenda ſunt, cum ne ſiant quidem: ſed ſola ſingularia per ſe exiſtētia, atque adeo ſola concreta, docente Ari-

Et Toletus q. 11. Sotus artic. 1. q. 5.

particula, ex quo pacto ſumaī in definitione principiorū.

A tele c. 7. huius libri t. 64. & lib. 7. Metap. ca. 8. t. 26. & 27. Quare nec forma ignis, nec cādor, nec frigus: aliave eiuſmodi abſtracti, fieri dicēnda ſunt: ſed ignis, candidum, frigidum: atque ita res habet in ceteris. Quod ſi quis obiiciat, animum rationis compotem, cum peculiari, ſibique propria actione a Deo creetur, proprie fieri; occurrendum erit, nō fieri actione phyſica, de qua hic agitur, quanq. in eius etiā productione ſeruetur effatum illud Phi-

obiect. 9.

Dilutio.

B loſophorum, aiētium actiones terminari ad ſuppoſita: ſiquidē aīa humana eſt quid ſingulare, per ſe exiſtens, quo pacto nomē ſuppoſiti in eo pronūciato accipitur.

Ad ſecundum dicēdum: formam equi nec ex priuatione, nec ex materia fieri, cum nō fiat, vti proxime ſtatuimus. Si vero quis opponat, rem genitam effici ex cōtrario, id eſt, ex priuatione ſui: ſolam vero formam dici ex priuatione effici, cum eius duntaxat priuatio in materia inſit: C quare non compoſitum, ſed formam effici. Reſpondendum erit, id, quod generatione proprie fit, quod eſt ſolum compoſitum, effici ex priuatione, non ratione ſui adæquate, ſiue ſm ſe totum, ſed ratione partis, hoc eſt, merito formæ, ex qua componitur. Adde etiam: id, quod gignitur, v. c. equum, fieri ex non equo, hoc eſt, ex re, quæ non eſt equus, vt ex re priuata, & tanquam ex termino a quo, integro ſiue totali, qui terminus contrarius eſt termino ad quem totali, videlicet equo: ſicuti D priuatio aduerſaria eſt equi næ formæ, quæ denuo acquiritur.

Ad 2.

Qūo compoſitum phyſicum fiat ex priuatione.

Ad tertium: materiam, & formam, prēterquam quod non proprie fiunt, nō fieri ex genere & differentia, vt ex termino, aut vt ex partibus re ipſa componentib. quomodo principiorum definitio intelligenda eſt: ſed ut ex ijs, a quibus ſola ratione componuntur: vel (quod eodem recidit) materiam & formam habere quidem alia principia, non phyſica, ſed meta E phyſica, vt vocant.

Ad 3.

Ad quartum: Ariſtotelem non intellexiſse, res omnes phyſicas ex illis tribus principijs oriri, ſed eas tantum, quæ gn̄ationem & interitum ſubeunt. Quare tria illa principia ſimul ſumpta non conuenire, corporib. cęleſtibus ſed eorum duntaxat duo, materiam videlicet & formam.

Tria principia non cernūr in corporib. cęleſtib⁹.

Quo

Quo fit, vt ſi de principijs intrinſecis & conſtituentibus loquamur, omnium rerũ phyſicarum principia complexus fuerit Ariſtoteles. Quidquid alij velint, contẽdentes ſola principia rerũ, q̃ gignuntur & intereunt, tradita ab eo fuiſſe hoc in libro. Quos ſane refellit tũ ipſa principiorũ definitio, q̃ principijs tam generationis, q̃ conſtitutionis, quarumlibet rerum naturalium, et cœleſtium, accomodatur, tum Ariſtotelicæ doctrinæ ſeries ac methodus: promiſerat ſiquidem in prœmio Ariſto. ſe ab vniuerſalioribus ad minus cõia progreſſurum. Nec quenquã turbet q̧ c.7.tex.68. conſluſerit, ſe rerum, quæ generantur & intereunt, principia explicuiſſe. Nõ. n. ijs verbis ſignificare voluit, diſſolubilium tantum rerum principia ab ſe tradita eſſe; ſed tria illa ſimul accepta inueniri in rebus generabilibus atq; adeo eam, quã aſſignauit, principiorum definitionem, omnium rerum phyſicarum principia comprehendere.

Remotio obiectionis.

Ad quintum: in definitione principiorum definiri primo cõia principia; ſecundaria vero ratione principia ſingularia: ſed uerba illa, ex ipſis ſunt omnia, partitiue accipienda eſſe, vt intelligamus, vnumquodque ens naturale fieri ex ſuis, ſiue ex ſingulis tribus. Itaque, vt definitio principijs Socratis accommodetur, ſat eſt, ex ipſis conſtare gignive Socratẽ. Si aũt petas, an hæc definitio non modo ſingulis tribus principijs conueniat, ſed unicuiq; eorum, ut materiæ uel formæ ſeparatim acceptis. Rñdemus, cõuenire, ſi tñ mutentur ea, q̃ collectionem ſignificant, dicamuſque principium eſſe id, qd non ex alio, ſed ex ipſo eſt aliquid, hoc eſt, per ſe conſtat aut gignitur. Quæ lex ſeruari conſueuit, cum definitiones tradunitur in numero plurali, nec diſtribuuntur tñ, ſed diſtributiue ſimul & collectiue ſumuntur, vt in re propoſita accidit.

Ad 5.

Quo pacto definitio principiorũ cuilibet principio accõmodari poſſit.

QVÆSTIO II.

Vtrum prima contraria ſint rerum naturalium principia, an non.

ARTICVLVS I.

Argumenta pro parte negatiua.

EOdem cap. tex. 42 aſſeruit probauitque Ariſto. prima contraria eſſe rerum naturalium principia. Verum q̧ longe aliter res habeat, conabitur quis hũc in modum ſuadere. Quatuor primariæ qualitates, quæ ſub ſenſum cadunt, videlicet color, frigus, humor, ſiccitas, ſunt prima cõtraria, cũ non oriantur ex aliarum qualitatum permiſtione: & tamen nõ ſũt principia rerũ naturaliũ; vt ex ijs q̃ ſuperius diſputata ſũt, liquido cõſtat. Ergo prima contraria nõ ſũt principia.

Secundo. In quolibet genere; tã ſubſtantiæ, q̃ accidentium, vt aſſerit Ariſto. hoc in libro tex. 56. & 56. datur vna prima contrarietas, atq; adeo aliqua prima contraria: & tñ accidentia non poſſunt eſſe rerum naturalium principia: Ergo prima contraria nequaquam inter principia numerari poſſunt.

Tertio. Pricipia nec ex ſe, nec ex alijs ſunt, id eſt, conſtant aut fiunt: prima cõtraria fiunt ex ſeſe: ergo prima contraria non ſunt principia. Maior patet ex ipſa principiorum notione. Minor oſtẽditur, quia quicquid fit, ex ſuo contrario fit, vt hoc in libro, loco cit. cõprobauit Ariſto.

Quarto. Si qua prima contraria forẽt principia, maxime eſſent forma ſubſtãtialis & eius priuatio: ſed hæc non ſunt prima contraria: ergo nulla. Probatur aſſumptio. Nam ſi hæc eſſent prima, nõ darentur alia ipſis priora: quod tñ falſum eſſe inde patet, quia forma in commune, vt comprehendit tãm formã ſubſtantialem, quam accidentariam; & priuatio formæ etiã in commune acceptæ, ſunt priora, quàm forma ſubſtantialis, & eius priuatio: cum omnia ſuperiora inferioribus, q̃ ſub ſe continent, priora ſint, vt patet ex ijs, quę tradit Ariſtoteles in Categorijs, cap. de modis prioris.

ARTICVLVS II.

Enodatio propoſitæ difficultatis, & argumentorum dilutio.

VT hunc modum, in quo multi fruſtra laborant, diſſoluamus, aduertendum erit, prima contraria biſaria dici: vno modo; accipiendo nomen contrariorum preſſe ac proprie, quo pacto primę quatuor qualitates, calor, frigus, ſiccitas, & humor, contraria prima nuncupantur; quia præterquam q̧ ſub eodem genere maxime differũt, &c. nõ habent

Prima cõtraria quorũ modis dicatur.

bent alia priora, e quorum permiſtione oriantur, ſicuti habent cando: & nigredo, quæ ex quatuor prędictis qualitatibus inter ſe varie attemperatis obueniunt. Alio modo dicuntur primi cõtraria, ſed improprie, fuſiq. contrariorum ſignificatione, ea quæ priuatiue opponuntur. Vocantur autem contraria, quia more cõtrariorũ ſeſe interimũt: prima, quia oĩum generum contrarietas ad priuatiuam oppoſitionem reuocatur. Quod vt plane intelligas, aduerte, in quolibet gñe, teſte Ariſtot. cap. 6. huius lib. tex. 50. & 56. dari in vnam primum contrarietatem, quatenus vnumquodq. genus per contrarias dñas diuiditur; vt conſtat ex eodem Ariſt. lib. 10. Metap. c. 10. tex. 23. Deinde, cum harum differentiarum vna alteri dignitate excellat, quia ſpẽs ſunt veluti numeri; cumq. oẽ id, quod deterius eſt, priuationem, vel quaſi priuationem nobilioris in ſe habeat, fit inde, vt oĩum generum contrarietas ad priuatiuam oppoſitionem, tã quam ad aliquid communius & prius, reducatur: quod Ariſt. 10. Metaph. c. 7. tex. 16. diſſeruis verbis docet. Ex quo iam liquet, cur oppoſita priuatiue, prima contraria nuncupentur.

Duo gñã primorũ cõtrariorum. Rurſus vero, vt rerum quædam ſunt entia ſimpliciter, nempe ſubſtantiæ; aliæ non ſimpliciter, nimirum accidentia: ita ex priuus contrarijs priuatiue, quædam ſunt prima ſimpliciter, alia non item. Prima ſimpliciter ſunt, quæ in genere ſubſtantiæ verſantur, id eſt, forma ſubſtantialis, & eius priuatio. Prima non ſimpliciter ſunt, quæ ad alias Categorias pertinent, reducunturve; cuiuſmodi eſt quelibet forma accidentaria, eique reſpondens priuatio, vt viſus & cęcitas. Poſtremo hęc

Rurſus alia.

A ipſa prima contraria ſimpliciter, aut ſunt contraria ſe totis, ſeu per ſe primo, & nõ rõne alicuius partis, vt forma equi & ei priuatio: aut ſunt cõtraria rõne partis alicuius, vt equus & non equus; non. n. hæc inter ſe priuatiue opponuntur, niſi ratione formæ, ex qua equus conſtat, & cuius negatio in non equo includitur.

His animaduerſis, cum Ariſt. ait, prima contraria eſſe principia, loquitur de primis contrarijs priuatiue, & in genere ſub B ſtantiæ, & quę ſe totis cõtraria ſunt. Quo pacto, vt ex ſuperioribus liquet, dubium non eſt, quin eiuſmodi pronuntiatum veriſſimum ſit: quandoquidem prima contraria ita ſumpta, reciprocatur cum forma ſubſtantiali, eiuſq. priuatione; quæ ſunt duo generationis principia. Nec pro poſita in aduerſum partem argumẽta vllam iam habent difficultatem. Nam quatuor qualitates primæ, & ea contraria, quæ in quolibet genere, tam ſubſtantiæ, C quam accidentium reperiuntur, eſto ſint prima contraria in quodam ſenſu; non tamen ſunt prima contraria ſimpliciter, de quibus hoc loco ſermo eſt. Nec etiam prima contraria ſimpliciter, ſi ſint contraria ſe totis, qualia ſunt ſola abſtrata, fiant ex alijs, cum abſtracta non fiant. Nec deniq. ex eo, quod forma & eius priuatio in commune, quoad prædicationem & reciprocandi conſequentiam, priora ſint, quam forma ſubſtantialis & priuatio ei reſpondens, non, inquam, ob id forma ſubſtantia D lis & priuatio deſinunt eſſe prima ſimpliciter, in ratione principiandi; de qua ſola prioritate in hac quæſtione agitur: cũ id non obſtet, quominus talia ſint, vt nec ex ſeſe, nec ex alijs, ſed ex ipſis omnia conſtent aut fiant.

Reſponſ. ad quæſt. ppoſitã.

Solu. 1. & 2. argu.

Solut. 3.

Sol. 4.

CAP. VI.

P*Roximum* a *vero eſt, ut dicamus, vtrum ſint duo, an tria. Vnum enim non poteſt eſſe, quod contraria unum non ſint:* b *Sed neque infinita, quoniam id, quod eſt, ſub ſcientiam non caderet, & quod in omni genere vna ſit contrarietas, ſubſtantia autem vnum genus eſt quoddam.* c *Quin etiam ex infinitis eſſe poſſunt præſtat vero ex finitis, vt ponit Empedocles, quam ex infinitis, cum omnium cauſſam ex finitis reddere cenſeat, perinde ac Anaxagoras ex infinitis. Sunt præterea alia alijs priora contraria, aliaque ex alijs fiunt, vt dulce & amarum, album & nigrum: principia vero mane-*

Tex.51. *manere ſemper debent. Nec igitur vnū, nec infinita eſſe, ex his cōſtat.* d *Cū aūt*
finita ſint, ratio quędā ſuadet, duo ſola non facere. Dubitauerit.n.profectò aliqs,
quonā modo denſitas raritatē, aut hęc ipſa denſitatē facere apta eſt. Similis vero
& cuiuſuis alius contrarietatis ratio eſt: neque.n.concordia diſcordiā copulat, aut
ex ea aliquid facit, nec diſcordia ex illa ſed vtraq. aliud quippiā tertiū. Sunt vero
& qui plura aſſumant, è quibus eorū, quę ſunt, naturā fabricātur. e *Quia etiam*
Tex.52. *contrarijs aliā naturā niſi quiſpiā ſubijciat, reuocare in dubiū aliquis hoc poſſit:*
contraria.n.nullius rei eſſentiā videmus eſſe: principiū aūt de ſubiecto aliquo di-
ci non debet. Principij.n.principiū erit; quandoquidē ſubiectū principiū eſt, &
eo, quod de ſubſtantia dicitur, prius videtur. f *Subſtantiam prӕterea ſubſtantiӕ*
Tex.53. *contrariā eſſe non dicimus. Qui igitur fieri poterit, vt è non ſubſtantijs ſubſtantia*
conſtet? aut non ſubſtantia ſubſtantiā quō praecedet? Quocirca ſi quis & priorē,
& hanc orationē verā eſſe exiſtimauerit, eū neceſſe eſt, ſi vtranq. tueri voluerit,
Tex.54. *tertiū aliquod ſubijcere.* g *veluti ij dicunt, qui vniuerſū vnā quandā naturam,*
aut aquā, aut ignē, aut aliquid quod in horū ſit medio, eſſe inquiunt. Porro id ma
gis videtur eſſe, quod in horū eſt medio. Nā ignis, & terra, & aer, & aqua, contra
rietatibus magis tenentur. Quare non abſurde ij agunt, qui ſubiectū faciunt aliud
ab his. Aliorū autē, qui aerē; ſiquidē aer minus, quā cętera, differentias ſenſi-
Tex.55. *les obtinet: aqua deinde ſequitur.* h *Verū hoc vnū contrarijs oēs figurant, vt dē*
ſitate & raritate: intenſioneq. & remiſſione: quę exuperantiā & defectionē omno
eſſe (vt prius dictū eſt) conſtat. Et quidē videtur opinio hęc vetus eſſe, vnū, exu-
perantiā & defectionē eorū quę ſunt, eſſe principia; quāquā non eodem modo, quod
duo agere, vnū pati veteres dicerent: poſteriorū aūt nonnulli contrariū potius in-
Tex.57. *quiant, vnū agere, & duo pati.* i *Iis igitur, qui partim hęc, partim eiuſmodi alia*
conſiderant, tria eſſe elementa affirmare, cū ratione quadā coniunctū (vt ante di-
ximus) videtur; ſed tribus plura, minime. Tum.n.ad patiendū, vnū eſt ſatis: tū ſi
quatuor poſitis, duę erunt contrarietates vtriuſque; ſeparatim, contrarietatis na-
turā quandā mediā eſſe oportebit. Si vero ex ſeſe poſſunt viciſſim generare, alte-
ra profectò ſuperuacanea erit contrarietas. K *Sed nec plures poſſunt eſſe contra*
rietates primę: quandoquidē ſubſtantia unū quoddā genus eſt eius quod eſt, prin
cipia igitur eo ſolū, quod aliud alio prius & poſterius eſt, non genere, inter ſe dif
ferent. In vno n.genere, vna ſemper eſt contrarietas, oēsq. in vnā videntur contra
rietates redici. Vnū itaq. elementū non eſſe, nec duobus aut tribus plura, mani-
feſtum eſt. Horum autem vtrum ſit, magnam, vt diximus, dubitationem habet.

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

PRoximum a vero eſt]Poſtquam principiorum contrarietatem, tum alio-
Nō poſſe eſſe unum tātū principium. rum philoſophorū teſtimonijs tū rōne cōfi. mauit: accedit iā ad eorū mul
titudinē conſtituendā; oſtenditq. nec poſſe eſſe tantū unū. nec infinita,
nec duo ſolū, nec plura tribus. Atq. in primis nō poſſe unū eſſe, ex eo de-
monſtrat, qa principia ſunt cōtraria, ut ex ſuperiori diſputatione patet:
Nō poſſe eſſe principia īfinita contraria autem multa eſſe oportet, alioqui idem ſibi aduerſaretur.
b Sed neq; infinita.] Quadrifariam oſtendit, non poſſe eſſe infinita principia Primū,
quia ſi eſſent infinita, cum infinitum humanę mentis facultatem ſuperet; non poſſent

res natu-

res naturales in noſtram ſcientiam cadere. Si quidem hæc abſque principiorum notione obtineri nequit. Secundò, quia in quolibet genere, ſiue categoria, vt in qualitate, quantitate, cæteriſq. huiuſmodi, vna eſt contrarietas, ergo & in ſubſtantia vna erit, vnius autem contrarietatis duo ſunt extrema, quę uno ſubiecto, in quo viciſſim inſunt, contenta ſunt, nequeunt igitur principia ſubſtantiæ eſſe infinita.

Hic aduerte, nomine contrarietatis intelligi ab Ariſt. oppoſitionem priuatiuam, qua lis eſt inter ſubſtantiam & non ſubſtantiam, album & non album, qua de re ſeparatim in quæſtionibus plura dicemus.

c Quinetiã.] Tertio idẽ cõfirmat, quia fruſtra fit plurib. quod põt effici paucioribus. at oĩa quę gignuntur, conſtare poſſunt in natura poſitis finitis principijs, vt ponebat Empedocles; quare nõ eſt cur infinita ſtatuãtur. Quartò, quia ſi princip.a eſſent infinita, cũ ea ſint cõtraria, & sẽper maneãt, oĩa cõtraria eſſent principia, ac ſp manerent, quod a vero abeſt. Aduerte autẽ hanc rõnem momentũ hẽre aduerſas eos, qui principiorum infinitudinem omnia contrariorum genera continentem, inducerent, alioqui nihil conficere, vt conſideranti patet. Quo autem ſenſu verum ſit, principia ſemper manere, alibi expoſuimus.

Nõ ſufficere duo cõtrariã principia.

d Cum autem finita ſint.] Docet non eſſe duo tantum principia, ſed addendum tertiũ quod vtriuſque pugnam ſuſcipiat, argumentaturq. hunc in modum Vnum contrariũ (intellige in abſtract.) non poteſt aliud contrarium ſimile ſibi efficere, neq. enim calor frigiditatem ipſam in calorem vertit, aut contra, dandum eſt ergo tertium quoddam ſubiectum, e quo contraria ſeſe mutuo pellant, & e quo ignis, verbi gratia, eiecta forma aquæ ſuam inducat, ignemque generet.

Non oĩa principia eſſe contraria.

e Quinetiam] Dandum eſſe tertium illud principium, duabus adhuc rationibus pergit oſtendere. Quarum prior hæc eſt, principia ſunt ſubſtantia, eſſentiave rerum naturalium, atqui contraria nullius rei eſſentia eſſe poſſunt, cum ſe mutuo intermant, igitur ſaltẽ non omnia principia ſunt contraria. Huius rationis maiorem propoſitionem ſuppreſſit, eius tamẽ confirmationem adhibuit, quę ita ſe habet. Principium non dicitur tã quam accidens de ſubiecto, quia alioqui principij eſſet principium, ſi quidem ſubiectum principium eſt. at fieri nequit, vt principij principium ſit, vt patet ex principiorum definitione, qua principia dicunturq. nec ex ſe, nec ex alijs, ſed ex ipſis ſunt oĩa ergo, &c. Quæ.3.c. 6 huius l. aca.2.

f Subſtantiam præterea] Altera ratio eſt. Fieri non poteſt, vt ſubſtantia ſit ex non ſubſtantiis, aut non ſubſtantia ſit prior quam ſubſtantia hoc autem accideret, ſi omnia principia eſſent contraria, cum contraria ſaltem aliqua, ſint non ſubſtantiæ: & omne principium ſit prius eo, cuius eſt principium, fatendum eſt igitur, non omnia principia eſſe contraria. Ex quo ſequitur, ponendam eſſe tertiam quandam naturam, ex qua ſimul cum forma compoſitum coaleſcat.

g Veluti hi dicunt.] Suam ſententiam confirmat auctoritate veterum Philoſophorum qui vnum commune principium ſtatuerunt, tametſi eorum nullus veritatem explorate perceperit, atq. rectius philoſophari, qui medium aliquod inter elementa, quam qui vnum ex elementis ſubiectum fecere. Priores.n. medium ſtatuunt magis alienum a contrarietate, quale eſſe oportet, quod generationi ſubſternitur. Quapropter veriſimilior ẽ eorum ſnĩa, qui aerem, deinde qui aqua, quam eorum, qui ignem materiam ponunt, quia aeris contrarietates ſiue affectiones minus quam aquæ, ſenſu percipiuntur, & aquæ, quã ignis, propterea quod aer natura humidus eſt, & tamen aquæ humiditas magis ſenſum afficit. Item aer calidus eſt, ſed calor ignis magis ſentitur, Deniq. ignis aquæ comparatus vendicat contrarietatem, quę ſenſum vehementius ferit, habetq. maiorem vim ad repellendum ex ſe id, quod nonam formam inducere conatur, & quidquid arripuerit, abſumit. Quæ omnia a conditione ſubiecti, cuius eſt pati, quam maxime abhorrent.

h Verum hoc vnum.] Suum illud commune ſubiectum, contrariorum varietate ſuperiores philoſophi adornarunt, ut raro & denſo, & horum maiori minorive intẽſione, quę ad exuperantiam & defectionem pertinent. Fuit tamen inter eos diſſenſio. Nam cum tria ponerent, antiquiores, unum tantum pati, nempe materiam, duo alia, nempe contraria, inter ſe depugnante affirmabant, poſteriores vero contra duo pati, vnum agere cõtendebãt ut Plato, qui magnum & par uum pro materia poſuit, & unam formam.

i Iis

i Ijs igitur qui.] Oſtendit, principia non eſſe plura, quam tria. Præſumit autem, ſat eſſe vnum commune ſubiectum ad patiendum. deinde ita argumentatur. Non ſunt neceſſaria plura principia ad agendum, quam duo: Tria igitur ſunt principia. Antecedentem propoſitionem probat: Nam ſi plura ſint contraria, quam duo; v.g. quatuor, duo erunt contrarietates; atq. adeo duæ mediæ naturæ, in quam vtrumq; par contrariorum ſeorſim agat: quod ſuperuacaneum eſt, cum ad vtriuſque pugnam ſuſtinendam ſufficiat vnum commune ſubiectum. Quod ſi prædicta contraria ponantur eſſe eiuſmodi, vt in ſe mutuo agere queant, atq; adeo vnum tantum ſubiectum depoſcant, iam alterum eorum par ſatis erit; proindeq. duo tantum erunt contraria. Hæc ratio intelligenda eſt de contrarijs ſimpliciter primis, quæ omnia ad vnum commune genus reuocantur, nec eorum plura genera dari poſſunt, vt ex ijs, quæ in quæſtione de principiorum contrarietate diſſeruimus, planum eſt.

K Sed nec plures eſſe poſsunt.] Altera ratione idem propoſitum conficit. In vno, inquit, genere ſeu categoria, vna tantum eſt prima contrarietas, ad quam videlicet reliquæ in eodem genere contentæ reducantur: Ergo in genere ſubſtantiæ erit vna duntaxat prima contrarietas, licet ſub ea plures contineantur, aliæ priores, aliæ poſteriores. Vnde ſequitur in generatione ſubſtantiæ duo tantum inueniri contraria, quæ vna cum communi ſubiecto ternarium numerum compleat.

C A P. V I I.

Tex.57. NOs ſane hunc in modum dicimus, omnem primum generationem
pertractantes, quandoquidem naturæ conſentiens eſt, communia
primum exponere; tum ea, quæ cuiuſque propria ſunt, contempla-
ri. a Dicimus nimirum, ex alio aliud, & ex altero alterum ge-
nerari, aut cum ſimplicia dicimus, aut cum compoſita. Quod vero
dico, eiuſmodi eſt. Fieri poteſt, vt homo fiat muſicus, & vt non muſicum muſi-
cum, aut non muſicus homo homo muſicus. Ac ſimplex quidem, quod fit, homi-
nem & non muſicum dico: ſimplex vero, cuius eſt generatio, muſicum: at compo
ſitũ tam id quod fit, q̃ id, cuius eſt generatio; tum hominem non muſicum, aut mu
ſicum, aut hominem muſicũ fieri dicimus. b De horum aũt altero non ſolum di-
citur hoc aliquid fieri; ſed etiã ex hoc, vt e non muſico muſicus: de altero vero in
Tex.59. omnibus non dicitur; quandoquidem ex homine muſicus non fit, ſed homo fit mu
ſicus. c Porro eorum, quæ vt ſimplicia fieri dicimus, alterum cum fit, remanet, al
terum non remanet. Nam cum homo fit muſicus, homo remanet; ſed non muſicũ
Tex.60. & muſica priuatum, neque ſimplex neque compoſitum remanent. d His conſtitu
tis, ex omnibus quæ fiunt, ſi quis animaduertat, hoc licet accipere, aliquid ſem-
per, quod fiat, ſubijciendum eſſe, quod etſi numero vnum eſt, ſpecie tamen non eſt
vnum, nam ſpecie & ratione idem dico. Hominis enim & muſicæ ignari eſſentia
diuerſa eſt, & alterum quidem remanet, alterum non remanet; ſiquidem id re-
Tex.61. manet quod non opponitur, nempe homo, muſicum autem, & muſicæ ignarum,
idque quod ex vtroque conſtat, vt homo muſicæ ignarus, non permanent. Ali-
quid autem ex aliquo fieri, & non hoc fieri, in his, quæ non remanent, magis di-
citur; vt ex muſicæ ignaro muſicum fieri, ex homine minime. Quanquam inter-
dum in his, quæ remanent, ſimiliter dicitur; quandoquidem ex ære ſtatuam dici-
mus, non æs ſtatuam fieri. In eo autem, quod opponitur, & non permanet, modo
vtroque dicitur, nempe ex hoc illud, & hoc illud fieri. Etenim ex muſicæ igna-
ro, &

ro,& muſicæ ignarum,muſicũ fieri dicitur.Quare & in compoſito ſimiliter. Si-
quidem ex homine muſicæ ignaro,& homo muſicę ignarus, muſicus homo dici-
tur fieri.c Cum autem ipſum fieri multis modis dicatur, & aliqua non fieri, ſed Tex.62.
fieri aliquid:ſolę autem ſubſtantiæ omnino fieri in alijs quidem conſtat, neceſſa-
rio aliquid ſubijci,nempe id,quod fit.f Nam & quantum, & quale & quod ad
aliud refertur, & quando,& vbi,re aliqua fiunt ſubiecta, quod de alio ſubiecto Tex.63.
ſola ſubſtantia non dicitur,de ea autem cętera omnia: ſed ſubſtantiam quoque
& alia omnia,quæ omnino ſunt,è ſubiecto aliquo fieri, animum aduertenti ma-
nifeſtum fiet. Aliquid.n.quod ſubijcitur ſemper eſt,ex quo id fit, quod oritur,vt
plantæ,& animalia ex ſemine. g Quæ autem omnino fiunt alia fiunt figuratio-
ne, vt ſtatua ex ære; alia acceſſione,vt qua augeſcunt;alia detractione,vt è la- Tex.64.
pide Mercurius; alia compoſitione, vt domus, alia alteratione,vt quorũ ma-
teria immutatur.Omnia autem, quæ fit fiunt, ex ſubiectis fieri manifeſtum eſt.
Ex his igitur, quæ dicta ſunt, manifeſtum eſt, quidquid fit, compoſitũ ſemper
eſſe.Atque eſt quidem aliquid,quod fit aliquid vero,quod illud ipſum fit,quod
ſane eſt duplex:aut.n.ſubiectum,aut oppoſitum. Opponi vero ignarum muſicæ,
homo ſubijci dicitur: & figuræ quidem,aut formæ,aut ordinis priuatio, oppoſi-
tum;æs autem,aut lapis,aut aurum ſubiectum.h Siquidem igitur rerum natura Tex.65.
conſtantium cauſſæ atque principia ea ſunt, ex quibus primis conſtant, & ortæ
ſunt,non ex accidente ſed quod quæque ſua eſſentia dicitur; perſpicuum eſt,rem
omnem ex ſubiecto fieri & forma. Muſicus enim homo, ex homine & muſico
quodammodo componitur.Namque rationes in eorum rationes diſſolues. Ex his
itaque fieri ea,quæ fiunt,conſtat. i Eſt autem ſubiectum numero quidem vnum; Tex.66.
ſed ſpecie duo. Homo enim,& aurum, & omnino materia, numero poteſt com-
præhendi; quandoquidem hoc quidam eſt magis, & quod gignitur ex ea, non
ex accidente gignitur. At priuatio, & contrarietas accidens. Vnum vero eſt
forma,vt ordo, aut muſica, aut aliorum quidpiam, quæ ſic dicuntur. k Qua- Tex.67.
propter principia tum duo, tum tria dici poßunt. Et quidem contraria di-
cere partim licet (vt ſi quis muſicum, & muſicæ ignarum dixerit; item ca-
lidum, & frigidum; aut harmonia præditum, & eadem priuatum) partim
vero non licet, ſiquidem contraria viciſſim pati non poßunt. Sed hoc quo-
que diſſoluitur, quod aliud ſit ſubiectum, quod contrarium non eſt. Quare
nec contrarijs quodammodo plura ſunt principia, ſed duo (vt ſic dicam)
numero: nec rurſus duo omnino, quod ipſorum eſſentia diuerſa ſit, ſed tria.
Hominis,enim, & muſica ignari, item æris & figura priuati, diuerſa eſt eßen- Tex.68.
tia. Quot igitur rerum naturæ, quæ generationi ſubijciuntur, ſint principia
& quomodo tot ſint,dictum eſt: palamque eſt,contrarijs ſubijci aliquod opor-
tere; & contraria duo eße: alio autem quodammodo neceſſarium non eſt. Ad
faciendam,enim mutationem,contrariorum altero cum præſente, tum abſente ſa
tis erit.l Quæ aũt ſubijcitur natura,proportione ſciri poteſt. Quam.n.rationem Tex.69.
ad ſtatuam æs habet, aut lectica ad lignum, vel ad aliquid aliud eorũ, quæ for-
mã obtinẽt materia,& quod informe eſt,antequã formã accipiat eandẽ ipſa ad

eſſentiam, & q̃ eſt hoc quiddam, atq; ens, habet. m *Vnum igitur principiũ eſt, nec ita vnũ eſt aut ens, vt hoc quiddã. Vnũ vero eſt ratio, & præter hęc priuatio ei contraria. Hæc aũt q̃uo ſint duo, & q̃uo plura, ſuperius dictum eſt. Primum quidẽ illud diximus, & contraria ſola eſſe principia, deinde illud, neceſſarium eſſe aliud quiddã ſubijci, & eſſe tria. Ex his vero, quæ nunc tradidimus, manifeſtum eſt, quæ cõtrariorum ſit differentia, & quemadmodum principia inter ſe affecta ſint, & quid eſt ſubiectũ. Sed vtrum forma eſſentia ſit, an ſubiectũ, nondũ conſtat. Id vero perſpicuum eſt principia tria eſſe, & quemadmodum tria, quiſve eorum ſit modus. Quot ergo, & quæ ſint principia, ex his diſpiciatur.*

CAPITIS VII. EXPLANATIO.

QVæ proximis duobus capitibus de rerum naturalium principijs diſſeruerat Ariſt. eadem nunc accuratius pertractare aggreditur, præſertim vero id, quod ad principiorum numerum conſtituendum ſpectat. Ait autem, traditurum ſe principia generationis in commune, vt deinde ad particularia deſcendat, quam viam rationemque doctrinæ, vt quam maxime naturæ conſentaneam, ſecutum ſe in proœmio huius operis dixerat, & ſæpe alibi commendat.

a Dicimus nimirum] Vt ad ea, quæ in progreſſu dicturus eſt, viã aperiat, docet, primũ in omni generatione poſſe nos vti terminis tum ſimplicibus, tum compoſitis; tum ex parte termini a quo, tum ex parte termini ad quẽ generatio tendit. Simplicibus quidẽ ſi ex parte termini a quo ſumatur aut ſola priuatio, aut ſolum ſubiectum: ex parte vero termini ad quem ſola forma in concreto, vt ſi quis dicat hominem fieri muſicũ, non muſicum fieri muſicum. Compoſitis vero, ſi ex parte termini a quo ſumatur aggregatũ ex priuatione & ſubiecto; & ex parte termini ad quem, aggregatum ex ſubiecto & forma, vt ſi quis dicat hominem non muſicum fieri hominem muſicum.

1. Diſcrimẽ inter priuationẽ, & ſubiectum.

b De horum aũt altero] Duo ſtatuit diſcrimina inter priuationẽ & ſubiectũ, ex parte termini a quo ſumuntur. Alterum eſt, q cum ſola priuatio ponitur ex parte termini a quo, vtramlibet loquendi formulã vſurpare poſſumus, ita vt dicamus non muſicũ fieri muſicũ, vel ex non muſico fieri muſicũ: at vero cum ſolũ ſubiectũ ponitur, non ſemper idem liceat. Namque tametſi recte quis dixerit, ex ligno fieri cathedram, vel ex ære ſtatuam, non tñ recte pronuntiarit ex hoĩe muſicum fieri, ſed hominem fieri muſicum.

2. Diſcrimen.

c Porro eorum] Alterum diſcrimen eſt, quod ſubiectum poſt generationem maneat, non autem priuatio: manet enim Socrates, qui factus eſt muſicus, non muſicum vero minime. Quo ex diſcrimine intelliges, licet ſubiectum ad terminum, a quo generatio oritur, reuera pertineat, non tamen eſſe ipſum terminum, quandoquidem termino a quo euaneſcente, illud perſeuerat, in reque manet, cum ſecus fieri oporteret, ſi ſubiectum vere ac ſimpliciter eſſet terminus a quo.

d His conſtitutis] Ex dictis colligit, præter duo cõtraria ſubijciendũ eſſe oĩ generationi alia quandam naturam, q̃ tertium principiũ dicatur. Namq; licet eiuſmodi natura & priuatio, idẽ numero, hoc eſt, idem ſubiecto ſint, diſſidẽt tñ ratione & eſſentia, q ad principiorum diſtinctionẽ ſat eſt. Diſtingui aũt prædicto modo, probat diuerſa vtriuſque definitio, vt patet in hoĩe & non muſico. Deinde, quia ſubiectum manet in re genita, priuatione abeunte. Denique quia cum priuationem ſumimus, recte dicimus ex non muſico fieri muſicũ, vel non muſicum fieri muſicum: cum autem ſubiectum accipimus, non ita, vt paulo ante monuerat: quandoquidem non dicimus ex hoĩe muſicum effici, etſi in quibuſdam ita loqui fas ſit, vt cũ ex ære ſtatua fieri pronuntiamus.

e Cum aũt fieri] Perſequitur idẽ inſtitutum, rõcinaturq; hoc modo. In qualibet mutatione, tam ſubſtantiæ, q̃ accidentis, tã rei naturalis, q̃ arte factæ, datur tertium, quod duorũ contrariorũ viciſſitudinẽ ſuſtinens. Cũ igitur plura inueniri mutationũ genera non poſſint, ſequit̃, in oĩbus tria illa principia concurrere. Docet aũt, generatione ſubſtantiali fieri aliquid, oĩno ac ſimpliciter, vt cũ homo ignisve producitur, generatione

vero

vero accidentaria non fieri ſimpliciter, ſed fieri tale, vt album aut quantum.

f Nam & quantum, & quale] probat, oſtenditque varijs exemplis, in omni generatione mutationeque dari aliquod ſubiectum, quod etiam facit libro quinto huius operis, & primo de ortu & interitu.

g Quæ autem oīno fiunt] Diſsentiunt hoc loco expoſitores. Alexander putat, redigi ab Ariſtotele in ſummã oẽs modos generationis, tam ſubſtantiæ, q̃ accidentium: ſicq; interpretatur particulam, Oīno, ſiue ſimpliciter, vt ſit idem, qđ vniuerſim. Alij volũt, adhiberi eam particulam ad ſignificanda, quæ ſimpliciter gigni perhibentur, ita ut etiã arte facta, quæ hic ab Ariſtotele recenſentur, dicantur ſimpliciter effici, quia licet eorum forma non ſit ſubſtantia, tamen cum fiunt, non dicuntur fieri hoc aut illud, ut cũ ſphæra aut Mercurius ex ære efformantur, ſed abſolute fieri. Cuius rei eam rationem affert D. Thomas, quia arte facta quodammodo cenſentur in genere ſubſtantiæ, ꝑpter materiam. Non enim, vt ſe habet candidum ad ſubiectum; ita & ſtatua, quia candidum ſignificat candorem, & connotat ſubiectum; ſtatua vero & formam & materiam ſignificat. Quæ ſnĩa videtur Ariſtotelis, tertio huius operis, capite 7. tex. 66. vbi docet, ſubiectum, ex quo arte facta conſtant, eſse eorum partem, non ſecus ac materia cuiuſque rei naturalis, eſt pars totius. Quod nequaquam aſſeruiſſet, ſi res arte facta ſubiecta connotarent. Nemo enim Cygnum partem albi recte dixerit. Accedit communis conceptio, qua cum arte facti alicuius, vt domus, nomen audimus, non magis formam, quam materiam apprehendimus. Vtraque prædictarum interpretationum nobis placet, etſi priorem improbauit Simplicius. Deinde exemplis confirmat Ariſtoteles, omnia quæ fiunt è ſubiecto fieri. Vnde concludit, quidquid fit eſſe compoſitum, cum ex materia ſubiectove, & forma denuo accedente coaleſcat. Deinde ſubijcit, cum in qualibet affectione ſit id, ad quod effectio terminatur, & id, cui ipſa effectio attribuitur, quod duplex eſt, nempe ſubiectum & oppoſitum, liquido colligi, in qualibet effectione tria inueniri, nimirum ſubiectum, terminum, & eius oppoſitum: vt cum Socrates fit muſicus, oppoſitũ eſt non muſicum, ſubiectum Socrates, muſicum vero terminus. Quod ſimiliter patet in eo quod per artem aliquam figuram aut effigiem recipit.

Quæcunque fiũt, fieri è ſubiecto.

h Siquidem igitur] Cum principia, inquit, rerum naturalium ſint ea, ex quibus ipſæ per ſe conſtant & fiunt, tanquam ex eo, quod earum eſſentia dicitur; patet, quamlibet rem naturalem ex materia & forma, vt ex proprijs principijs confici. Quod item ex eo concluditur, quia vnumquodque ex ijs fit, in quæ diſſoluitur, res autem naturales in materiam & formam duntaxat diſſoluuntur, ſicuti & ea quæ ex accidente & ſubiecto coaleſcunt, vt homo muſicus, in ſubiectum accidentariam.

Quamlibet rẽ naturalẽ ex materia, & forma confici.

i Eſt autem ſubiectum.] Diſcrimen ſtatuit inter ſubiectum materiamve, & priuationẽ, quia materia poteſt numerari, cum ſit magis aliquid, priuatio vero ſit accidens. Item, quia genitum ſit ex materia per ſe, tanquam ex principio componente, ex priuatione uero non niſi accidentario, quatenus videlicet conſtituitur ex materia, cui priuatio accedit.

K Quapropter principia] Oſtendit, principia poſſe quodã ſenſu dici duo, alia tria. Nam ſi materia & priuatio ſumantur, quatenus ſubiecto vnum ſunt, efficient cum forma duo tantum principia, ſi quatenus ſunt ſpecie duo, efficient tria cum eadem.

Diſcrimẽ inter materiã, & priuationem.

l Quæ autem ſubijcitur.] Materiæ naturam & conditionem explicat, ducta ſimilitudine a rebus arte factis nec abs re. Nam cum ars naturæ æmula ſit, facile erit ex ijs, q arte fiunt, in Phyſicarum rerum cognitionem venire. Aſſerit ergo, materiam eſſe purã potentiam, quia vt ſe habet arte factorum materia ad formas, quæ per artem inducuntur; ſic proportione quadam materia rerum phyſicorum, ad eſſentiam & hoc quiddam atque ens, hoc eſt, ad formas naturales, in quibus eſſentia, & quidditas rerum potiſſimum conſiſtit: Quare ſicuti arte factorum materia, vt lignum & æs, nullam artificialem formam, ita materia rerũ phyſicarum nullã formã naturalem in ſua eſſentia cohibet. Ex quo ſequitur, hanc eſſe purã potentiã. Eſt autem hic locus deſumptus ex Platonis Timæo, vbi Plato de materia diſſerens: Tertiũ, inquit, genus locus eſt, q interit quidem nunq̃, ſed omnib. quæ gignuntur, ſedem exhibet, qui abſq; vllo ſenſu tangitur, &

adulterinam quadam ratione comprehendi vix poteſt.

m Vnum igitur] In ſummam colligit ea, quæ hactenus de numero, & contrarietate principiorum diſputauit, additq;, nondum plane ex dictis cõſtare, ſitne materia magis ſubſtantia, quam forma; an contra Quam tñ controuerſiam in præſenti non dirimit, vel quia illius explicatio, vt ait Themiſtius, nõ ad Phyſicum, ſed ad primũ philoſophũ ſpectat, vel potius, quia, vt ſentiunt D. Tho. & Auerroes; eã in ſequentẽ librũ reijcit, vbi formã materiæ præferendã ſtatuet, docebitq; formã non ſolũ eſſe naturã, ſed multo magis, q̃ materiam, qđ hunc in modum oſtendit. Id eſt magis natura, per qđ ens naturale actu eſt: atqui ens naturale actu eſt per formã, non aũt per materiã, quia forma eſt actus & perfectio, materia vero eſt pura potẽtia: ergo, &c. Itẽ quia, vt nihil artificioſum eſt, niſi quod artis forma actu habet: ita nihil naturale erit, niſi formam naturalem actu poſſideat. Quo patet, quidditatem rei naturalis potiſſimum in forma conſiſtere.

QVAESTIO VNICA.

Sint-ne tria principia rerum naturalium, an non?

QVÆSTIO I.

Eorum ſententia, qui omnia vnum eſſe crediderunt.

QVanta fuerit de rerum Phyſ. principijs apud veteres Philoſophos diſſenſio, refert Ariſt. c. 2. huius lib. & in pri B mo Metaphyſicorum a c. 3. alijſque in locis; Item Hippocrates in libro de natura humana: Plato in Theæteto & Sophiſta. Theophraſtus 3. ca. ſuæ Metaphyſicæ (ſi eius eſt illud opus) Plotinus li. 9. Enneadis ſecundæ: & ex ſacris doctoribus Iuſtinus martyr, in ſua paræneſi ad gentes, D. Epiphanius, li. 3. aduerſus hæreſes, tomo 2. D. Irenæus li. 2. aduerſus hereſes c. 19. D. Clemens lib. 8. recognitionum, alijq; nonnulli. Erit autem operæ pretiũ, eiuſ C modi placita breuiter comprehenſa ſub vno aſpectu ponere. Atque vt ab illis anſpicemur, q, ſi verbo teneantur, in tradẽdis principijs a veritate lõgius defluere, nec tam ea ponere, quã tollere viſi ſunt.

Xenophanes Colophonius, Archelai, vt quidam aiunt, ſeu Betonis Athenienſis auditor: & Parmenides Eleates, q Xenophani operã dedit, teſte Ariſtotele 1. Metap. c. 5. & Clemente Alexandrino li. 1. Stromatum: itẽque diſcipulus Parme D nidis, Meliſſus Samius omnia vnum eſſe aſſeruerunt, licet nonnihil inter eos fuerit diſcriminis. Nam Xenophanes, vt ſcipſit Ariſtoteles in libello de Xenophane, Zenone, & Gorgia, vnum illud ens infinitum eſſe aiebat, ſimiliterque Meliſſus;

A Parmenides vero finitum, etſi alij aliud de eius prodiderint.

Quoniam autem huiuſmodi placita, ſi ex eo, quem præ ſe ferunt, ſenſu æſtimentur, non tam diſſidẽtium Philoſophorũ dogmata, quam dormientium ſomnia eſſe videntur: iccirco Ariſtoteles ipſe, eſto ea hoc libro acerbe inſectatus fuerit; in libello tamen proxime citato, alijſq; in locis, eadem mitius interpretatur, quod & alij poſtea fecere. Nec vero id difficile B aut alienum fuit. Enim vero cũ hi Philoſophi ſcripta ſua ænigmatũ inuolucris, verborumq; inſolentia obtexerint & obſcurarint; promptum cuiq; erat, eã in varios ſẽſus ducere. Igitur Plotinus Enneade 5. lib. 1. c. 8. Philoponus, & Simplicius ad cap. 2. huius lib. alijque nonnulli aſſerunt, eos vnius entis nomine, ens a materiæ cõcretione abiunctum ſignificaſſe: quaſi dixerint vnum eſſe genus entiũ materię expers, cætera vero, ne entis quidẽ C appellationem mereri, quod inſtabilia ſint, mutationique obnoxia.

Qđ vni' entis nomine ſignificarit

Alij, vt ex ſcriptis Eudemi Simplicius loco citato memorat, putat, illos omnia vnum dixiſſe, id eſt, vnam eſſe mundi vniuerſitatem, quæ res omnes, quaſi vnũ qd ſuo complexu continet, nec alterius rei creatæ ope indiget, quam intelligẽtia innuit etiam Ariſtoteles primo de generatione, cap. 8. eamque affert Craſſus ille Ciceronianus, in 3. de Oratore ad Quintum fratrẽ. Denique ſunt, qui autument, eos per vnum ens intellexiſſe ens primũ, intelligibile, ac ſempiternumromniſque mutationis expers, ĩ quo vniuerſa in ſimplicem coeunt vnitatem, id eſt, Deum, quem Parmenides finitum dixerit, quod finitam, id eſt, non inchoatam,

ſed

ſed perfectam & abſolutam, nec aliunde pendentem obtineat rationem: Meliſsus vero non re, ſed ratione a Magiſtro diſſidens, infinitum nuncuparit, quod nulla potentiæ, ſpatij, aut temporis circumſcriptione definitus ſit.

Porrò hãc fuiſse horum philoſophorum mentẽ, nonnulli haud leuibus coniecturis ſuſpicantur. primum, quia celebre fuit apud antiquos phyſiologię proceres vnitatis & vnius entis noie primã rerum omnium cauſsam deſcribere, quo pertinet illud Mercurij Trimeg. (monaſtriza ton apanton,) ideſt, unitas radix omnium rerum. Deinde, quia conſtat ex Ariſto. 1. Metaphyſ. c. 5. & Tullio li. 2. Academicarum q̃onum, Xenophanẽ unum illud ens Deum appellaſse: uerisimile eſt autem a Xenophane Parmenidẽ, atq; ab hoc Meliſsum id accepiſse: qđ ẽt (ſicuti & multa alia) credunt nonnulli ad philoſophos manaſse è diuinis literis, pręſertim ex 3. c. Exodi, ubi Deus cum Moyſe loquens, nomen Entis ſibi tanquam proprium aſſumit; Ego, inquit, ſum, qui ſum; & paulo poſt, Qui eſt miſit me ad uos.

Vt autem intelligas, quo ſenſu dici queat, oĩa unum quid in Deo eſse, aduertẽ bifariã vnumquenq; effectum ſpectari poſse; nimirum uel ẽm id, quod in ſe actu poſſidet, uel vt in ſua cauſſa poteſtate cõtinetur, qđ virtuale eſse effectus uocant. At priori quidemmodo, quilibet effectus diuerſum quid eſt a cauſsa, poſteriori nihil aliud, quam ipſa uirtus & poteſtas cauſsæ. Quo fit, ut ſi illa ſit vnum, effectus quoque prout in ea continentur vnum quidpiam ſint. Ad hunc igitur ſenſum, res omnes dicuntur unum in Deo eſſe, quatenus in eius poteſtate cõtinẽtur.

Quo pacto omnia in Deo vnum ſunt.

Anſelm.

Vnde eſt illud D. Anſelmi in Monologio; oĩa effecta in Deo ſunt, non q̃ in ſe ipſis ſunt, ſed q̃ idem ipſe eſt: & illud Platonis in Sophiſta; in mundo intelligibili, ſiue primo Archetypo, ideſt, Deo omnia vnum ſunt, licet in ſenſili, caducoq. mundo turbata multitudine diuidantur. Et item illud D. Diony. 5. c. de diuinis nom.

plato.

Dionyſ.

In diuina bonitate ſunt oĩa immenſurate & vnice ſicut in monade omnis numerus uniformiter eſt, & in centro oẽs lineæ ad ſe ipſe, & ad vnum initium, a quo proceſſere, coniunctæ & conditæ continentur.

A Quare ſi prædicti philoſophi ſuum illud dogma, ad huius tam recondité veritatis intelligentia retulere, non modo reprehendendi non ſunt, ſed magnopere ẽt cõmendandi. Certe Parmenidem defendit, atque interpretatur Simplicius, hoc in libro ad tex. 6. Beſſario, 2. libro contra Calumniatorem Platonis, cap. 3. & Nicolaus Cuſa, in lib. de filiatione Dei. Lege etiã pro eadem re Eugubinum, lib. 3. de perenni philoſophia, c. 6. & 7. & F. Mirandulam B lib. 6. de exam. van. c. 1.

Dubitat.

Quid igitur cauſſę fuit, dicet aliquis, cur ſeſe Ariſt. in eos philoſophos tam ſeuerum iudicẽ exhibuerit, eorumq; dicta etſi in ſpeciem falſa, re ipſa tñ veritati conſona, tot argumentis confutarit? Nimirum vetus philoſophantium conſuetudo fuerat, ab Ægyptijs, & Caldæis, atque a Pherecide Pytagoræ Magiſtro ducta, ut philoſophiæ myſteria, aut non ſcriberent oĩno, aut ſcriberent diſſimulanter, ideſt, C implicita recedentium ſenſuum obſcuritate, & Mathematicis imaginibus atque ænigmatibus reconderent. Nefas. n. putabant, & arcana ſapientiæ profanum vulgus admittere, & quæ natura in abdito collocaſſet, & a ſe magno ſtudio quæſita, ac uix tandem reperta eſſent, ea deſidi & ignauæ multitudini communicare. Ariſt. uerò, etſi iudicaret philoſophiam paſſim euulgandam non eſſe, eam tamen doctrinæ rationem, q̃ cuncta in ambiguo relin- D queret, & interdũ inani falſitatis ſpecie ueritatem obumbraret, minime probandam cenſuit. Itaque ob hanc cauſſam, tum hoc loco Parmenidem & Meliſſum, tum alibi antiquos philoſophos, frequenter impugnat, in ijs etiam rebus, quibus recte eos ſenſiſſe intelligit, non tam quid illi ſignificare vellent, quam quod primo verborum aſpectu indicare uiderentur, expendens. Ne ſcilicet imperitioribus qui uocabulis hærent, hallucinandi, & in E errores incidendi occaſio relinqueretur. Quod animaduertit pręter alios D. Thomas 3. Metaphyſ. ad tex. 15. Euſtratius 1. Ethic. cap. 6. Beſſario li. 1. contra Calumniatorem Platonis cap. 3. & lib. 2. cap. 7. Sed iam ad eos pergamus, qui unum aliquod corpus, rerum naturalium principium fecere.

adulterinam quadam ratione comprehendi vix poteſt.

m Vnum igitur] In ſummam colligit ea, quæ hactenus de numero, & contrarietate principiorum diſputauit, additq;, nondum plane ex dictis cõſtare, ſitne materia magis ſubſtantia, quam forma; an contra. Quam tñ controuerſiam in præſenti non dirimit, vel quia illius explicatio, vt ait Themiſtius, nõ ad Phyſicum, ſed ad primũ philoſophũ ſpectat, vel potius, quia, vt ſentiunt D. Tho. & Auerroes; eã in ſequentẽ librũ reijcit, vbi formã materiæ præferendã ſtatuet, docebitq; formã non ſolũ eſſe naturã, ſed multo magis, q̃ materiam, qđ hunc in modum oſtendit. Id eſt magis natura, per qđ ens naturale actu eſt: atqui ens naturale actu eſt per formã, non aũt per materiã, quia forma eſt actus & perfectio, materia vero eſt pura potẽtia: ergo, &c. Itẽ quia, vt nihil artificioſum eſt, niſi quod artis forma actu habet: ita nihil naturale erit, niſi formam naturalem actu poſſideat. Quo patet, quidditatem rei naturalis potiſſimum in forma conſiſtere.

QVAESTIO VNICA.

Sint-ne tria principia rerum naturalium, an non?

QVÆSTIO I.

Eorum ſententia, qui omnia vnum eſſe crediderunt.

QVanta fuerit de rerum Phyſ. principijs apud veteres Philoſophos diſſenſio, refert Ariſt. c. 2. huius lib. & in primo Metaphyſicorum a c. 3. alijſque in locis; Item Hippocrates in libro de natura humana: Plato in Theæteto & Sophiſta. Theophraſtus 3. ca. ſuæ Metaphyſicæ (ſi eius eſt illud opus) Plotinus li. 9. Enneadis ſecundæ: & ex ſacris doctoribus Iuſtinus martyr, in ſua paræneſi ad gentes, D. Epiphanius, li. 3. aduerſus hæreſes, tomo 2. D. Irenæus li. 2. aduerſus hereſes c. 19. D. Clemens lib. 8. recognitionum, alijq; nonnulli. Erit autem operæ pretiũ, einſmodi placita breuiter comprehenſa ſub vno aſpectu ponere. Atque vt ab illis auſpicemur, q, ſi verbo teneantur, in tradẽdis principijs a veritate lõgius defluere, nec tam ea ponere, quã tollere viſi ſunt.

Xenophanes Colophonius, Archelai, vt quidam aiunt, ſeu Botonis Athenienſis auditor: & Parmenides Eleates, q Xenophani operã dedit, teſte Ariſtotele 1. metap. c. 5. & Clemente Alexandrino li. 1. Stromatum: itẽque diſcipulus Parme- D nidis, Meliſſus Samius omnia vnum eſſe aſſeruerunt, licet nonnihil inter eos fuerit diſcriminis Nam Xenophanes, vt ſcripſit Ariſtoteles in libello de Xenophane, Zenone, & Gorgia, vnum illud ens infinitum eſſe aiebat, ſimiliterque Meliſſus;

A Parmenides vero finitum, etſi alij aliud de eius prodiderint.

Quoniam autem huiuſmodi placita, ſi ex eo, quem præ ſe ferunt, ſenſu æſtimentur, non tam diſſidẽtium Philoſophorũ dogmata, quam dormientium ſomnia eſſe videntur: iccirco Ariſtoteles ipſe, eſto ea hoc libro acerbe inſectatus fuerit; in libello tamen proxime citato, alijſq; in locis, eadem mitius interpretatur, quod & alij poſtea fecere. Nec vero id difficile

B aut alienum fuit. Enim vero cũ hi Philoſophi ſcripta ſua ænigmatũ inuolucris, verborumq; inſolentia obtexerint & obſcurarint; promptum cuiq; erat, ea in varios ſẽſus ducere. Igitur Plotinus Enneade 5. lib. 1. c. 8. Philoponus, & Simplicius ad cap. 2. huius lib. alijque nonnulli aſſerunt, eos vnius entis nomine, ens a materiæ cõcretione abiunctum ſignificaſſe: quaſi dixerint vnum eſſe genus entiũ materię expers, cætera vero, ne entis quidẽ

C appellationem mereri, quod inſtabilia ſint, mutationique obnoxia.

Qđ vnius entis nomine ſignificarit

Alij, vt ex ſcriptis Eudemi Simplicius loco citato memorat, putar, illos omnia vnum dixiſſe, id eſt, vnam eſſe mundi vniuerſitatem, quæ res omnes, quaſi vnũ qd ſuo complexu continet, nec alterius rei creatæ ope indiget, quam intelligẽtia innuit etiam Ariſtoteles primo de generatione, cap. 8. eamque affert Craſſus ille Ciceronianus, in 3. de Oratore ad Quin-

D tum fratrẽ. Denique ſunt, qui autument, eos per vnum ens intellexiſſe ens primũ, intelligibile, ac ſempiternum, omniſque mutationis expers, ĩ quo vniuerſa in ſimplicem coeunt vnitatem, id eſt, Deum, quem Parmenides finitum dixerit, quod finitam, id eſt, non inchoatam,

ſed

A ſed perfectam & abſolutam, nec aliunde pendentem obtineat rationem: Meliſsus vero non re, ſed ratione a Magiſtro diſſidens, infinitum nuncuparit, quod nulla potentiæ, ſpatij, aut temporis circumſcriptione definitus ſit.

Porrò hãc fuiſse horum philoſophorum mentẽ, nonnulli haud leuibus coniecturis ſuſpicantur. primum, quia celebre fuit apud antiquos phyſiologię proceres vnitatis & vnius entis noĩe primã rerum omnium cauſsam deſcribere, quo pertinet illud Mercurij Trimeg. (monaſtriza ton apanton,) ideſt, unitas radix omnium B rerum. Deinde, quia conſtat ex Ariſto. 1. Metaphyſ. c. 5. & Tullio li. 2. Academicarum qõnum, Xenophanẽ unum illud ens Deum appellaſse: uerisſimile eſt autem a Xenophaue Parmenidẽ, atq; ab hoc Meliſsum id accepiſse: qđ ẽt (ſicuti & multa alia) credunt nonnulli ad philoſophos manaſse ẽ diuinis literis, prẹſertim ex 3. C c. Exodi. ubi Deus cum Moyſe loquens, nomen Entis ſibi tanquam proprium aſſumit; Ego, inquit, ſum, qui ſum; & paulo poſt, Qui eſt miſit me ad uos.

Vt autem intelligas, quo ſenſu dici queat, oĩa unum quid in Deo eſse, aduertẽ bifariã vnumquenq; effectum ſpectari poſse; nimirum uel ẽm id, quod in ſe actu poſſidet, uel vt in ſua cauſſa poteſtate cõtinetur, qđ virtuale eſse effectus uocant. At priori quidẹmmodo, quilibet ef-D fectus diuerſum quid eſt a cauſsa, poſteriori nihil aliud, quam ipſa uirtus & poteſtas cauſsæ. Quo fit, ut ſi illa ſit vnum, effectus quoque prout in ea continentur vnum quidpiam ſint. Ad hunc igitur ſenſum, res omnes dicuntur unum in Deo eſſe, quatenus in eius poteſtate cõtinẽtur.

Quo pacto omnia in Deo vnum ſunt.

Anſelm. Vnde eſt illud D. Anſelmi in Monologio; oĩa effecta in Deo ſunt, non q̃ in ſe ipſis ſunt, ſed q̃ idem ipſe eſt: & illud Platonis in Sophiſta; in mundo intelligibili, ſiue primo Archetypo, ideſt, Deo omnia E vnum ſunt, licet in ſenſili, caducoq. mundo uubaia multitudine diuidantur. Et

Plato.

Dionyſ. item illud D. Diony. 5. c. de diuinis nomi. In diuina bonitate ſunt oĩa immenſurate & vnice ſicut in monade omnis numerus uniformiter eſt, & in centro oẽs lineæ ad ſe ipſe, & ad vnum initium, a quo proceſſere, coniunctæ & copulatæ continentur.

A Quare ſi prædicti philoſophi ſuum illud dogma, ad huius tam reconditę veritatis intelligentia retulere, non modo reprehendendi non ſunt, ſed magnopere ẽt cõmendandi. Certe Parmenidem defendit, atque interpretatur Simplicius, hoc in libro ad tex. 6. Beſſario, 2. libro contra Calumniatorem Platonis, cap. 3. & Nicolaus Cuſa, in lib. de filiatione Dei. Lege etiã pro eadem re Eugubinum, lib. 3. de perenni philoſophia, c. 6. & 7. & F. Mirandulam B lib. 6. de exam. van. c. 1.

Quid igitur cauſſę fuit, dicet aliquis, cur ſeſe Ariſt. in eos philoſophos tam ſeuerum iudicẽ exhibuerit, eorumq; dicta etſi in ſpeciem falſa, re ipſa tñ veritati conſona, tot argumentis confutarit? Nimirum vetus philoſophantium conſuetudo fuerat, ab Ægyptijs, & Caldæis, atque a Pherecide Pytagoræ Magiſtro ducta, ut philoſophiæ myſteria, aut non ſcriberent oĩno, aut ſcriberent diſſimulanter, ideſt, C implicita recedentium ſenſuum obſcuritate, & Mathematicis imaginibus atque ænigmatibus reconderent. Nefas. n. putabant, & arcana ſapientiæ profanum vulgus admittere, & quæ natura in abdito collocaſſet, & a ſe magno ſtudio quæſita, ac uix tandem reperta eſſent, ea deſidi & ignauæ multitudini communicare. Ariſt. uero, etſi iudicaret philoſophiam paſſim euulgandam non eſſe, eam tamen doctrinæ rationem, q̃ cuncta in ambiguo relin-D queret, & interdũ inani falſitatis ſpecie ueritatem obumbraret, minime probandam cenſuit. Itaque ob hanc cauſſam, tum hoc loco Parmenidem & Meliſſum, tum alibi antiquos philoſophos, frequenter impugnat, in ijs etiam rebus, quibus recte eos ſenſiſſe intelligit, non tam quid illi ſignificare vellent, quam quod primo verborum aſpectu indicare uiderentur, expendens. Ne ſcilicet imperitioribus qui uocabulis hærent, hallucinandi, & in E errores incidendi occaſio relinqueretur. Quod animaduertit pręter alios D. Thomas 3. Metaphyſ. ad tex. 15. Euſtratius 1. Ethic. cap. 6. Beſſario li. 1. contra Calumniatorem Platonis cap. 3. & lib. 2. cap. 7. Sed iam ad eos pergamus, qui unum aliquod corpus, rerum naturalium principium fecere.

Dubitat.

ARTICVLVS II.

Opinio eorum, qui vnum duntaxat rerum naturalium principium inuexere.

HEſiodus non ſolum Poeta, ſed Philoſophus imprimis nobilis, terram e chao primum natam extitiſſe, atq; omnium rerum materiale principium eſſe, in ſua Theogonia pronunciauit, non Philoſophicè, ſed Poeticè atque ex opinione vulgi, terram cœli coniugem, atque omnium communem matrem vocauit. Idem cenſuiſſe Pherecidē ſcripſit Theodoretus in libro de materia, & mundo; itemque Sextus Philoſophus in 9. libro (prus fuſicous) Credibile tamē eſt, Pherecidē non ſolum terram principium exiſtimaſſe; cum Ariſto. primo Metaphyſ. cap. 7. tex. 14. affirmet, nullum ex veteribus Philoſophis, qui unum tantū principium inuexere, terram rerum initium feciſſe; uidelicet, quòd nimium denſa, concretaq; ſit, & aduentitias formas ægre excipiat.

Antiqui mundum animal fecere.

Thales Mileſius, Ionicæ familiæ parens, vnus e ſeptem Græciæ ſapientibus, & eorum antiquiſſimus, vt ait Tatianus apud Euſebium lib. 10. de præparatione Euangelica, cap. 3. decreuit elementum, rerum omniū eſſe aquam, ex qua (vt Origenes in l (filoſofoumenon) refert) modo addenſata, modo in raritatem abeunte, vniuerſa conſtarent. Nam cum veterum mentes opinio imbuiſſet, mundū animal quoddam eſſe, nihil Thales ad omnium rerū originem & procreationem magis appoſitum cēſuit, quam humidum, quo videlicet animalia viuunt, quo paſcuntur, quo deficiente occidunt. Non deſūt autem, qui eum ad hanc ſententiam excitatū fuiſſe putent Homerico illo carmine, (oceanon te deon geneſin, caimitera tidum) Oceanum diuum geneſim, Tethymque parentem. Cū Thalete ſenſiſſe Anaximandrum, refert Ariſto. in lib de Xenophane, etſi alij aliam ei ſententiā attribuant.

Anaximenes, Ioniæ familiæ alumn⁹, eiuſq; auditor Diogenes Apolloniates, Idæus Imereus, & Archelaus Athenienſis cognomento Phyſicus, Magiſter So- A cratis, aerem rerum principium eſſe dixerunt, ea forſitan adducti ratione, q aer vltro cedat, cōtrarijs minus obſiſtat, in minutiſſimas partes euadat, & ad quamuis formam ſeſe accomodet.

Hippaſus Metapontinus, & Heraclitus Epheſius, qui, q obſcure admodum ſcripſerit, (ſcoteinos) dictus eſt, rerū primordia igni dederunt, nimirium q inter omnia elemēta loco & dignitate emineat, quod per omnia cōmeet, q cætera illi in pabulum cedant. B

Præter ſuperiores Philoſophos, alij quoque vnum fecere rerum principium, ſed a quatuor elementis diuerſum: quorum opinionem Ariſto. hoc in lib. cap. 6. tex. 54. veriſimiliorem cenſuit, propterea q elementa contrarietate diſſidentiū qualitatum maxime teneantur, qua vacare materiale principium oportet. Ex horum numero Rheginus Hippus, mixtum poſuit ex aqua & igni. Anaximander Mileſius, C mutata forſitan priori ſententia, medium inter aerem & aquam; vel vt alij tradunt, medium inter ignem & aerem, illo denſius, hoc rarius.

ARTICVLVS III.

Eorum placita, qui multa principia, partim infinita, partim finita ſtatuerunt.

Leucipp⁹ & alij.

LEucippus Eleates, & Democritus Abderites ſiue Mileſius, ſecuti Mo- D chum Phœnicium, quem ante Troiæ excidium floruiſſe memorant, infinita fecere rerum primordia, id eſt, infinitas atomos inſectiles, penitus ſolidas, omniumque patibilium qualitatum expertes, ex quarum concretione & inani, mundum coaluiſſe aſſerebant, ad eum modū, quo ex viginti quatuor literis varie cocuntibus, omnis dictionum varietas exiſtit; vocabat autem Democritus eiuſmodi inſectibilia (panſpermian,) quaſi rerum ſe- E men. In eadem fere ſententia fuit Epicurus, in quem, vt Lactantius in libro de ita Dei, cap. 10. inquit, vanitas omnis de Leucippi fonte profluxit. Eamque ſequitur Poeta Lucretius, in 2. & 2. li. ſui poematis, alijque nonnulli. Anaxagoras ēt Clazomenius, ſimilium partium infinitatem, induxit, & rudis inordinatæque

Epicur⁹. Lucreti⁹. Anaxagoras.

naturæ

A naturæ confuſam congeriem, quam(omoiomerian) dixit, in eaque aiebat res infinito tempore ſine diſtinctione iacuiſſe; ſed euocatis poſtea ex eadem ſingulis rebus, in ordinemque digeſtis, diuinam mentem vniuerſum inſtruxiſſe pariter, & ornaſſe.

Zareta.

Plura, non tñ infinita rerum initia, alij poſuere; ex quibus Zareta Chaldæus, lucem & tenebras ſub patris & matris nomine; Hippus Rheginus aquam & ignem; B Oenopides Chius ignem & aerem; Onomacritus ignem, aquam, & aerem, Empedocles autem Agrigentinus, præter illa tria terram, & chaos ſiue ſphæram, qđ vniuerſa corpora in vnam ſpeciem informẽ concluderet. Ab hoc vero, lite vniuerſitatis imperium tenente, ſegregari fingebat elementa ad rerum procreationem, ac rurſus dominatu, conciliatuque amicitiæ, & antiquæ neceſſitudinis innouato fœdere, infera ſuperis permiſceri, atque vniuerſa inter ſeſe confundi. C

Hippus. Oenopides Onomacritus. Empedocles.

Pythagorei, vt erant Arithmeticę ſtudioſi, totum naturæ ordinem, initia, vires & affecta, in numeros retulerunt, præſertim in denariũ, cui(vt ad librum 14. Met. Ari. Syrianus refert) ex Pythagoræ diſciplina myſteria quædam, & occultam vim ineſſe exiſtimabant, tum ẽt ob numeri huius excellẽtiã, in quo cæteri clauduntur. Nam qui ad denarium perueniunt, inde, quaſi abſoluta numeri perfectione, ad vnitatem redeunt, eamque iterant. Itaque to D tam naturę vniuerſitatem decada appellarunt, ac decem principiorum coniugationes effinxerunt, ex quibus omnia fierent, & quaſi ad numerum apte caderent: ita, ſcilicet vt duas ſeries, quas(ſuſtoixias) dixerunt, hinc inde conſtituerent; vnam boni atque habitus, alteram mali & priuationis, vtrique decem principia ſic aſſignantes, vt altera alteri aduerſaria eſſent videlicet.

Pythagorei. De numeris Pythagoricis lege Plutarchum lib. 1. de placitis philoſ. c. 3.

Leucipp. & alij.

E

Finitum.	Infinitum.	Quieſcẽs.	Qđ mouet
Impar.	Par.	Rectum.	Obliquum.
Vnum.	Multitudo.	Lumen.	Tenebræ.
Dextrum.	Siniſtrum.	Bonum.	Malum.
Mas.	Fœmina.	Quadratum.	Altera parte longius.

Epicur. Lucret. Anaxagoras:

Has decem principiorum complicationes, aſſerit Ariſtoteles primo Metaphy- A ſicæ capite 2. Alcmeonem a Pythagoricis, vel hos ab illo accepiſſe. Aiebãt quoque iidem Pythagorici, numeros eſſe totam eſſentiam rerum, ex potentia & actu conſtitutam, & totam rerum quidditatẽ cõſtare ex pari & impari. Quibus verbis quid indicare voluerunt, non planè conſtat. Veriſimile eſt, quod Auerroes ad caput quintum libri primi Metaphyſicorũ cenſet, eos noĩe paris & imparis, materiã & formam adumbraſſe, ob ſimilitudinis B rõnem: Numerus.n. par, cum in duo æqua diuiduus ſit, aptus eſt diuiſioni, at materia cauſa eſt interitus, atque adeo diuiſionis. Itẽ impar, quia ſectioni minus eſt idoneus, formæ aſſimulatur, quę nexus & ſtabilitatis cauſa eſt. Siquidem forma non aliam deſiderat materiam cum interim materia alias appetat formas, quo ex appetitu diuortium oritur & diſſolutio: eoque ſpectat illud Philonis Iudæi in libro allegoriarum; Binarius eſt imago ma C teriæ, quæ diuiditur, ſecaturque tanquã mortalis.

Deniq. vt cæteros omittamus, Plato rerum principia eſſe dixit, vnum, tanquã formam, itemque magnum & paruũ, tanquam materiã; vt ei Ariſtoteles ſæpe attribuit: vt Plutarchus mentem, ideam, & materiam. Iuſtinus vero philoſophus & martyr, in ſua Paręneſi ſcribit. Platonem in ſententia de principijs, ſicuti alijs pleriſque in rebus, varium fuiſſe: quod ali- D quando tria principia poſuerit, Deum, Materiam, Speciem; alias quatuor, quippe qui mundi animam tribus illis adiecerit. Lege Alcinoum, in libro de doctrina Platonis capite 9. Beſſarionem libro ſecundo contra calumni. Platonis capite quinto. Simplicium hoc in loco ad textum ſextum. Themiſtium ad text. 32.

Plato.

ARTICVLVS IV.

Ariſtotelis ſnĩa de principijs rerum naturalium, eiuſque confirmatio.

E CONatu prorſus inani atq; irrito cõtendit Simplicius, hoc in libro ad tex. 6. philoſophorum placita, hactenus a nobis enumerata, ad verum aliquẽ ſenſum reducere. Nos Ariſtotelis duntaxat opinionẽ tueri atq; illuſtrare nitemur, qui in hac controuerſia, non ſine magni ingenij laude, veritatem plane aſſecutus

eſt, & quæ ab alijs falſo dicta erant, reie- A
cit, quæ uere, ſed obſcure, in perſpicuam
lucem tranſtulit. Minime uero mirandum
eſt, ueteres illos naturæ interpretes, bal-
butiente adhuc philoſophia, hac in re, ut
in multis alijs, non omnino ueritatem in
ueniſſe. Vt enim Seneca l. 6. Naturalium
q. c. 5. ait, Sat magni animi fuit, naturæ la
tebras cœpiſſe dimouere. Nec res ulla cō
ſummata eſt, dum incipit, in oīq. negotio
longe ſemper a perfectis fuere exordia.

Prima cō cluſio qua propoſitæ quæſt. reſpōdetur. Sit igitur prima concluſio. Tria tātum B
ſunt principia generationis rerum natu-
ralium, materia, ſ. forma, & priuatio; id
quod exēplo illuſtrari poteſt. Principia,
quæ ad Socratis generationem concur-
runt, ſunt inprimis materia, & anima ra-
tionalis, quę eſt forma hominis, ē qui-
bus illa hanc excipit, hæc illam perficit,
illa huius pulchritudinem amat, hæc in
illius gremio cōquieſcit; ambæ vero So-
cratem ipſum componūt. Sed præter il
las datur etiam tertium principium, ni- C
mirum eiuſdem animæ rationalis priua-
tio, q̄ in materia præfuit, & acceſſu for-
mæ abolita eſt. Hæc aſſertio, cum ſit ex
earum numero, quas Dialectici excluſi-
uas appellant, duas habet exponentes,
quarū prior eſt, principia tria eſſe: po-
ſterior; nō eſſe plura, q̄ tria. Vtranq; Ari.
ca. 6. & 7. huius libri luculēta oratione
cōfirmauit, cuius potiora argumenta ad
1. Ratio. hoc vnū reuocari poſſunt. Principia ge
nerationis rerū naturalium ſūt cōtraria, D
itemq; non cōtraria; q̄, vt minimum, tria
eſſe oportet: hæc aūt ſufficiuntaria igi-
tur ſunt, nō plura, nec pauciora. Ante-
cedēs ꝓpoſitio quadripartita eſt. Prima
pars ex eo ſuadetur; qa termini cuiuſq;
mutationis, a quorū vim in alterū ꝓgreſ
ſio fit, non poſſunt ſibi non aduerſari: id
quod non ſolum Ariſt. loco cit. & 3. lib.
huius operis pateſecit, ſed Philoſophi e-
tiam oēs confitentur. Secunda vero pro-
batur; quia principia, quæ rem cōponūt, E
contraria eſſe nequeūt, alioqui non rem
conficerent, ſed deſtruerent, cum contra-
ria ſe ipſa vltro citroq; interimant. Ter-
tia ex eo fidē habet, quia opus eſt ſaltē
tertia quadā natura, quæ nulli duorum
contrariorum aduerſaria ſit, quæq. in rei
genitæ compoſitionem cedat. Quarta de
niq; pars cōfirmatur, qa tertia illa na-
tura ſubiecta ſatis eſt, tū vt ꝑ ſe contra-
riorū pugnā excipiat tū vt cū altero co-
eat, id eſt, cū forma rē genitam componat.

Secūdo, probari pōt eadē aſſertio hūc 2. Ratio.
in modum: Quicquid generatur, ꝓgre-
ditur a nō eſſe ad eſſe (id .n. ipſum ge ne-
rationis nomē præſe fert) aut ergo pro-
greditur a nō eſſe, id eſt, a nihilo ſimpli-
citer, aut a nō eſſe, id eſt, ab aliquo, qđ
idcirco nō eſſe dicitur, qa caret pfectio-
ne, ſeu forma, q̄ ſuſcipere aptū ſit. Pri-
mū dari nō pōt, quia ea ꝓgreſſio, crea-
tio eſt, nō generatio. Dabitur ergo ſm,
id eſt, ꝓficiſcetur a nō eſſe, hoc eſt, a ma-
teria, in qua inſideat priuatio formæ rei,
q̄ gignitur; atq; adeo in qualibet genera
tione dabitur materia, forma & priua-
tio. Cumq; tria hæc ſufficiant, non plu-
ra erunt conſtituenda principia.

Poſtremo: Tria hæc requiruntur, ac
ſatis ſunt, vt ꝑ ea ſubſtātialis generatio 3. Ratio.
a ceteris mutationibus diſtinguatur. Nō
eſt igitur cur plura pauciorave ſtatuam*.
Antecedēs ꝓbatur, quia generatio ſub-
ſtantialis ꝑ priuationē ſecernitur a mo-
tu, qui oritur a termino poſitiuo, ꝑ ma-
teriam a creatione, q̄ nullum ſubiectum
ſupponit. Deniq; per formam vnaquę-
que generatio ab alia diſtinguitur, vt 5.
huiuſce operis libro patebit.

Ex dictis conſtat, omnia hæc principia
diſtinctā rationem principiandi ſibi ven-
dicare, Materia .n. eſt principium muta-
tionis qa tranſit ab vno termino ad a-
lium, abijciendo terminum a quo, reci-
piendo terminum ad quem. Forma, quia
ad eam tranſit materia ipſam in ſe reci-
piendo. Priuatio, quia eſt id, a quo ma-
teria migrat ad formam, & quod in trā-
ſmutatione per ſe abijcit.

Sunt aūt tria hæc principia eſſentialia
generationi, hoc eſt, quę ſola atq; oīa
ad nudam generationis eſſentiam perci-
piendam, ſiue ad definitiuū illius con-
ceptum ſimpliciter exigūtur, ac ſufficiūt:
cum tota ratio intrinſeca generationis
in eo conſiſtat, abſoluaturq;, vt ſit pro-
greſſio a priuatione formę in materia,
ad nouam formam quæ acquiritur.

Secunda concluſio: Duo tantum ſunt 2. conclu.
principia res naturales conſtituentia, vi-
delicet materia & forma. Hanc aſſertio-
nem probauit Ariſtot. cap. 7. huius libri
vſque

vſque ad tex.65.poteſtq. ex eo confirmari, quia priuatio, cum aduerſetur formæ, eaq. accidente abſcedat, cum preterea nõ ſit ſubſtantia; haudquaquam ad rem genitam componendam coire valet, proindeque ad id ſola forma & materia relinquitur. Quod vero hæc eſſentiam conſtituant, ſuo loco patebit.

ARTICVLVS V.

Argumenta aduerſus ea, quæ proxime concluſa ſunt.

COntra ea, q̃ ſuperiori articulo ſtatuimus, nonnulla ſeſe offerunt argumẽta. Primum: Cauſa efficiens generationis debet etiam in naturalium rerum principijs numerari: plura igitur ſunt principia, q̃ tria. Antecedens ſuadetur: quia oĩs actio pendet per ſe a cauſa efficiẽte, alioqui efficiens non eſſet eã per ſe; imo, & a cauſa finali, & exemplari, quæ non minus etiam, quæque in ſuo genere, in effectum per ſe influunt. Adde, quod cum abſoluta cuiuſque rei cognitio omnium cauſarũ intelligentiam depoſcat, vt alibi oſtendimus, non videtur, quo pacto generationis notio abſq. eiuſmodi cauſarum perceptione haberi queat. Vnde fit, vt eas generatio in ſuo conceptu, tanquam principia ſibi eſſentialia, debeat includere.

Secundum: Non minus pro ſe progreditur generatio a forma abeunte, quam a priuatione formę ſuccedẽtis: ergo ſi hęc priuatio eſt per ſe generationis principium, illa itidem forma erit. Probatur aſſumptum: quia tam fieri nequit, vt ſine illa forma, quam vt ſine hac priuatione generatio detur; cum ſemper generatio vnius ſit corruptio alterius.

Tertium: Tam videtur per ſe requiri ad generationem habilitas, ſiue aptitudo materiæ ad excipiendam formam, quam materia ipſa: ergo eiuſmodi habilitas erit aliud principium a cæteris diſtinctum. Antecedens probatur, quia nihil gignitur, niſi ex idonea aptaque materia, adeo vt cęleſtis materia, & forma ſublunaris, nec diuinitus in vnum compoſitum per ſe coire poſſint, quia nimirum materię cęleſti ad rerum intereuntium formas excipiendas habilitas deficit.

Quartum: Generatio nõ tendit per ſe ad formam, ſed ad compoſitũ, vt Ariſtoteles docuit hoc in lib. c.7. t.64. Igitur forma non eſt principium per ſe. Probatur conſecutio: quia ſi generatio non tẽdit ꝑ ſe ad formam, certe nec illã in ſuo conceptu includet: ex quo fiet, vt forma non ꝑ ſe, ſed ex accidente ad gñationẽ ꝑtineat.

Quintum. Quod generationem a creatione per ſubiectum, & a motu per priuationem haud probe diſtinxerimus, videtur oſtendi. Primum: quia actiones non a ſubiecto, neq. a termino a quo, ſed a termino ad quem feruntur, diſtinctionem accipiunt. Deinde; quia cum gratia in anima a Deo creatur, eiuſmodi creationi ſubijcitur anima: atq. adeo etiam creationi ſupponitur ſubiectum. Item, quia cum vnum corpus ab altero illuminante, & continuo motu ad ipſum accedente, maiora lucis incrementa accipit, ea mutatio, quia continua, eſt vere motus, & tamen nõ poteſt generatio ab ea diſtingui, cum illa etiam a priuatione incedat.

Sextum: Ad actionem, qua Deus primos humani generis parentes initio mundi procreauit, concurrerunt materia, priuatio, & forma: & tamẽ nõ videtur admittendum, eã fuiſſe veram generationem: cũ fuerit actio quędã per extraordinariã Dei potẽtiam miraculo exhibita. Non ergo tria illa principia, ſolius rerum naturalium generationis principia ſunt.

ARTICVLVS VI.

Argumentorum diſſolutio.

Solut. 1. argum.

SVperiora argumenta ſic dilue. Ad primum nega propoſitionem antecedentem, & ad eius probationem dicito, recte concludi, generationem pendere per ſe a cauſa efficitrici, finali, & exẽplari. Cæterum id nõ ſat eſſe, vt hæc eſſentialia principia generationis conſtituenda ſint: requiritur enim præterea, vt in conceptu generationis per ſe includantur: quod nõ ita eſſe, conſtat ex dictis: ſiquidem generatio definitur eſſentialiter, progreſſio a priuatione formæ in materia ad nouam; in qua definitione nulla externarum cauſſarum mentio fit. Vrgebit tamen quiſpiã hoc modo Generatio eſt actio quędã: ſed actio includit in ſuo conceptu cauſſam agentem: cum definiatur actus agentis, quatenus agens eſt: igitur agens pertinet per ſe ad conceptũ generationis. Occurrendum

Gñatio quo pacto eſsentialiter generationis.

Triplex conſideratio generationis.

rendum tamen, generationem trifariam ſpectari poſſe: primũ, vt procedit ab agente; deinde, vt recipitur in patiẽte; tertio, abſolute, vt mutatio eſt: primo modo includere in ſuo conceptu definitiuo agẽs; ſecundo patiens; tertio neutrum.

Ad reliquã partem eiuſdem primi argumenti dices, perfectam cognitionẽ definitiuam nõ requirere perceptionem cauſſarum externarum, vt in alio huius libri loco docuimus; proindeq. ſimiles cauſſas non ſpectare eſſentialiter ad generationem, ſed ea tantum principia, quæ ad definitiuam eius notitiam exiguntur.

Solut. 2.

Ad ſm: formam abeuntem non includi per ſe in conceptu definitiuo generationis, ſicuti priuatio formæ geniti: nec formam illam per ſe ad generationẽ requiri: ſi. n. nulla forma excedente noua ſuccederet, (quod diuina virtute fieri poteſt, etſi per naturam ſemper interitus vnius antecedat generationem alterius) adhuc nihilominus tota generatio conſtaret.

Sol. 3.

Ad tertium dicendum; vel per materiæ habilitatem intelligi potentiã materiæ, vel non repugnantiam ad accipiendas formas, quæ quodammodo a materia fluit. Si primum, liquet non concludi, dandum eſſe quartum aliud principium, ſiquidẽ potentia materię eſt ipſa materia, nec ab ea vllo modo diſtinguitur: ſi ſm, occurrendum, eiuſmodi non repugnantiã ſiue aptitudinem, includi in priuatione, vt quippiã quod ab illa concernitur; quandoquidẽ priuatio definitur negatio formæ in ſubiecto apto. Quo fit, vt ea aptitudo ſit quædam veluti appendix principij, non aũt principium per ſe. Cur aũt priuatio potius, quam eiuſmodi aptitudo, principium conſtituatur, cã eſt; quia rõ generationis non ab aptitudine materiæ, ſed a priuatione per ſe dependet, vt ex definitione generationis patet. Vnde colliges, non recte Argentinatem in 2. ſen. d. 18. q. 1. art. 2 aſſeruiſſe principia rerũ naturalium rectius poni materiam, formã, & rõnes ſeminarias, id eſt, habilitatus ſingulis rebus naturalibus a DEO inditas; quam materiam, formam & priuationem.

Aptitudo materię, & priuatio qũo ſe habeat.

Improbatur opinio Argentinatis.

Sol. 4.

Ad quartum, reiecta alium in locum longiori diſputatione, de termino generationis, reſpondendum eſt generationẽ, vt ſupra attigimus, tendere per ſe & ad formam & ad compoſitum: ad formam, vt ad terminum minus precipuum; qui dicitur produci vt quo) excepta anima rõnali, quę a Deo creatur) ad compoſitum vero, vt ad terminum principalem, qui dicitur fieri vt quod. Atq. ita interpretandum eſſe locum Ariſt. in argumento adductum; neq. ex illo haberi, generationẽ non proficiſci etiam ſuo modo per ſe ad formam; eamq. in ſuo conceptu includere. Verum licet tam forma, quam compoſitum, per ſe terminet generationem: quia tamen ſola forma, vt diſtinctiuum per ſe illius, eam terminat (compoſita enim ratione duntaxat formarum eiuſmodi diſtinctionem conferunt) fit inde, vt non cõpoſitum, ſed forma principium generationis habeatur; maxime cum compoſitum non ſe habeat ad generationem, vt principians, quod ad principij rationem neceſſarium erat; ſed vt principiatum, genitumve principiorum concurſu.

Sol. 5.

Ad quintum reſpondendum: actiones mutationeſque eatenus dici per terminos ad quos diſtingui, quatenus omnes, v. g. generationes inter ſe, & creationes item inter ſe omnes, ac ſimiliter motus a terminis ad quos proficiſcuntur, mutuam diſtinctionem capiunt. Quod tamen non efficit, quominus generationes ſecundum modum a nobis explicatum, ab alterius generis mutationibus actionibuſve, per aliud quidpiam differant. Ad id vero, quod de gratiæ creatione objicitur, dicendum, nos eo in loco de propria duntaxat creatione fuiſſe locutos, non de impropria, qualis ea eſt, qua gratia in præiacente ſubiecto a Deo producitur, vt in 8. huius operis libro docebimus.

Ad diluendum vero id, quod de diſcrimine inter motum generationemque opponebatur, intelligendum eſt, dupliciter poſſe motũ a termino poſitiuo tendere: nimirum, vel q a ab eo iam in ſubiecto exiſtẽte incipit, & cõtinuatur: vel q a ab eo continuatur, non tamen incipit. Secũdum priorem modũ incedit motus, quo Socrates è pallido fit candidus: ſecundum poſteriorem is, quo aer è tenebricoſo fit lucidus, per continuum acceſſum corporis illuminantis; ſemper enim poſt inchoatum motum, vna pars

Quo pacto omnis motus incedat a termino poſitiuo.

lucis

lucis aliam iam acquiſitam ſupponit tan A quam terminum, è quo ad vlteriorē partem acquirendā motus progreditur. Hoc poſito dicendum; motus omnes, de quib. cum motum generationemque diſtinximus, locuti fuimus, incedere a termino poſitiuo, alterutro e duobus ijs modis, quos diximus: proindeque ratum adhuc manere propoſitum diſcrimen.

Ad ſextum dicito; procreationē illam primorum parentum veram fuiſſe generationem: nec obſtare, quod ſupra vſitatum naturæ curſum acciderit; cum omnia, quibus generatio eſſentialiter conſtat, ad eā concurrerint. Nō enim quod aliquid miraculo aut naturæ vi fiat, ſat eſt ad eſſentiæ diſcrimen arguendum, ſi intrinſeca omnia conueniant.

Solut. 6. Procreatio primorum parentum fuit vera generatio.

C A P. VIII.

VEterum a autem dubitationem hoc vno duntaxat diſſolui modo, Tex. 71.
poſt hæc dicemus. Primi enim Philoſophi, cum veritatem naturamque rerum inueſtigarent, quaſi ad aliam quandam viam imperitia deducti a vero aberrarunt, atque inquiunt, rem nullam aut generari: aut interire, propterea quod neceſſe ſit, id quod gignitur, aut ex eo quod ſit, gigni, aut è nihilo; è quorum neutro gigni poſſit. Nam id, quod ſit, non gigni, quandoquidem iam ſit; è nihilo vero nihil fieri, quod ſubijci aliquid oporteat. Atque hoc ſane modo id, quod deinceps accidit adijciendo multa eſſe negant, id ſo- Tex. 72.
lum, quod eſt, concedentes. Illi igitur ob ea quæ dicta ſunt, in hanc opinionem adducti ſunt. b Nos autem dicimus, ex eo, quod ſit, aut eo, quod non ſit, fieri aut Tex. 73.
id, quod non eſt, aut id, quod eſt: facere aliquid, aut pati, aut quiduis hoc fieri, vno modo ab eo nihil differre, medicum aliquid facere, aut è medico aliquid eſſe, aut fieri. Quare cum hoc bifariam dicatur, illud quoque, ex eo, quod ſit, & Tex. 74.
id quod eſt, aut facere aliquid, aut pati, duobus modis dici manifeſtum eſt. Aedificat itaque medicus, non vt medicus, ſed vt ædificator, idemque albus fit, non vt medicus ſed vt niger; medetur autem, medicuſque eſſe deſinit, quatenus eſt medicus. Cum vero maxime proprie medicum quidpiam facere, aut pati, aut è medico fieri, ſi hæc quatenus medicus aut patiatur, aut faciat, dicamus, illud quoque planum eſt, ex eo, quod non eſt, fieri, id ſignificare, quatenus non eſt. Quod cum illi non diſtinxiſſent, a veritate abducti ſunt, & ob hanc ignorationem eo ignorantiæ deuenerunt, vt aliarum rerum nullam, generari aut eſſe exſtimarent, imo vero vniuerſam tollerent generationem. c Nos autem & ipſi dici- Text. 75.
mus, nihil quidem omnino ex eo, quod non eſt, fieri, tamen ex eo, quod non eſt, ex accidenti fieri, ex priuatione enim fit, quæ eſt per ſe non ens, & non ineſt. Sed admirationi hoc eſt, ac videtur fieri non poſſe, vt hoc modo ex eo, quod non eſt, aliquid fiat. d Similiter vero neque ex eo quod eſt, neque id quod eſt fieri, niſi Tex. 76.
ex accidenti: & perinde hoc fieri, ac ſi ex animali animal fieret, & ex aliquo animali aliquod animal, vt ſi ex equo fieret canis. Non ſolum enim ex aliquo animali fieret canis, ſed ex animali, non tamen vt animal; quandoquidem hoc iam eſt. Quod ſi aliquod animal non ex accidenti fieri debeat, non ex animali erit. Atque etiam ſi quidpiam, quod eſt, non ex eo quod eſt; neque ex eo quod nõ eſt. Nam ex eo, quod non eſt, fieri, quid nobis ſignificet, dictum eſt, nempe quatenus non eſt. Sed neque id tollimus, rem omnem eſſe, aut non eſſe. Vnus igitur hic eſt

Text. 78. *modus.* e *Alter eſt, quoniam actu & poteſtate hæc dici poſſunt, quod quidem alibi magis exquiſite eſt definitum. Quare, vt diximus, dubitationes diluuntur, quibus adducti, aliqua eorum quæ dicta ſunt ſummouent. Ob hæc enim veteres ab ea via, quæ ad generationem eſt, & ad interitum, atque omnino mutationem, tantopere aberrarunt. Hæc namque ſi perſpecta fuiſſet natura ab omni eos ignoratione liberaſſet.*

CAPITIS VIII. EXPLANATIO.

Dogmata, negantium generationem & interitum ſubſtantialem.

Eterum a autem.] Refert abſurdas quorundam Philoſophorum opiniones, qui ex inſcitia principiorum eo adducti ſunt, vt omnem ſubſtantiæ generationem interitumque negarint. Erat autem eorum ratio hæc. Quidquid oritur aut ex eo quod eſt, oritur, aut e nihilo. Non ex eo quod eſt, quia iam res eſſet antequam oriretur: non ex nihilo: quia e nihilo fieri aliquid non poteſt, ſiquidem ſemper aliquid ſubijci oportet, e quo res gignatur. Nulla eſt igitur generatio, proindeque nullus interitus. Vnde etiam colligebant, vnum tantum dari ens, quod neq. gigni, neque oriri poſſit. Quo patet, huius ſententiæ & rationis auctores fuiſse Parmenidem & Meliſsum, de quibus ſupra.

b Nos autem.] Vt propoſitam rationem diluat, monet prius, dupliciter accidere poſſe, vt ex eo quod eſt, aut ex eo quod non eſt, aliquid fiat: nimirum per ſe: aut ex accidente: quod exemplo medici aperit, quem facere aliquid aut pati, aut e quo fieri quidpiam totidem modis dicimus: nimirum per ſe, & qua medicus eſt, mederi, & ex medico non medicum fieri: ex accidente vero ædificare & albeſcere. Hanc autem diſtinctionem ait Ariſtoteles antiquos ignoraſse, ideoque generationes e medio ſuſtuliſse.

Biſariam fieri quidpiã ex eo, quod nõ eſt.

c Nos autem & ipſi.] propoſitam rationem diluit, explicando inprimis poſteriorem partem aſsumptionis. Nam ſi intelligant, non poſse aliquid fieri e nihilo, ſiue ex non ente, vt non ens eſt, tanquam ex principio componente, concedenda eſt eis aſsumptio: ſed in eo ſenſu neganda maior propoſitio: ſignificat. n. quidquid fit, fieri ex aliquo in actu, aut ex nihilo in actu; hunc enim duntaxat entis modum veteres agnoſcebãt. Si vero contendant, ex non ente per accidens nihil fieri, vt ex principio componente, id eſt, nihil fieri ex materia, cui accidit non ens, id eſt. cui accidentario conuenit priuatam eſſe forma rei, quæ gignitur: tunc neganda eſt minor propoſitio.

d Similiter vero.] Reſpondet ad priorem partem aſsumptionis, aitque ens non fieri ex ente per ſe, ſed per accidens. Vt enim, ſi animal fieret ex animali, & quoddam animal ex quodam animali, ceu canis ex equo, animal in commune, quod includitur in cane, non fieret per ſe ex animali incluſo in equo, ſed canis fieret per ſe ex equo, ſeu non cane, quia natura non fertur per ſe in productionem eius, quod iam erat in materia, ſed eius quod nondũ erat: ita ſi ens, vt ens, fieret, oporteret nullũ præcedere ens, atq. ita ex nihilo fieret: quod eſt impoſſibile. At cum non fiat ens, vt ens, ſed hoc vel illud ens, ſat eſt præcedere aliquod non ens, nimirum id, quod effici debet, licet hoc non ens reuera aliud ens ſit. Eſt itaque Ariſtotelis inſtitutum hoc loco, docere: vel fiat hoc ens, non debere ex nihilo fieri, ſed ex aliquo ente: dummodo id, ex quo fit, non ſit illud ipſum, quod efficitur.

Ens, vt ens, non fit, ſed hoc vel illud ens.

e Alter eſt] Oſtendit, aliter quoque dilui poſse antiquorum rationem, adhibita nimirum diſtinctione entis, quod partim dicitur actu, vt homo, & ignis. partim poteſtate: vt lib. 9 Metaphyſ cap. 12. explicatius dicitur. Itemque poſita diuiſione non entis, in non ens actu, & non ens poteſtate, id eſt, purum nihil. Tum ad priorem partem aſsumptionis reſpondet, res naturales fieri ex ente poteſtate, id eſt, ex materia prima, non vero ex ente actu. Ad poſteriorem, eaſdem ex non ente actu, non tamen ex non ente poteſtate fieri. Colligit deinde, manifeſtum iam eſse, quo pacto dubitatio veterum Philoſophorum, generationem negantium, diſsolui poſſit, nempe ſi acute perſpiciatur natura materiæ priuationem habentis: ſic enim facile apparebit, quo pacto ex eo quod eſt, & ex eo quod non eſt, res gignantur.

Ens aliud actu aliud poteſtate.

CAP.

CAP. IX.

ATtigerunt a quidam igitur eam: & nonnulli alij; ſed non ſatis. Text. 79.
Primum.n.quia Parmenidem recte dicere cõſentiunt; ex eo, quod
non eſt, aliquid omnino fieri fatentur. Deinde, ſi numero eſt vna;
poteſtate quoque vna eſſe illis videtur, quod ſane plurimum dif-
fert. b *Nos.n.materiam, & priuationem eſſe diuerſa dicimus, ip*
ſorumq. alterum materiam non eſſe ex accidente, priuationem vero per ſe; rurſus
materiam ad ſubſtantiæ rationem propius quodammodo accedere, priuationem
nequaquam. c *Illi verò magnum & paruum, aut vtrunq. ſimul, aut alterum*
ſeorſum, non ens ſimiliter. Quare ternarij alius hic, alius ille eſt modus. Hucuſque Tex. 80.
enim peruenere, naturam aliquam eſſe ſubijciendam: ſed hanc vnam faciunt. Nã
dualitatem etſi aliquis ipſam facit, nempe magnum & paruum, nihilo minus ta
men idem facit quando alteram deſpexit, videlicet priuationem. d *Illa.n.per-*
manens eorum, quæ fiunt, vna cum forma, cauſa eſt, perinde atq. mater. At con-
trarietatis altera pars non eſſe omnino perſæpe ei videtur, qui ad eius maleficiũ Tex. 81.
animum attenderit. Cum enim diuinum quiddam ſit, & bonum, & expetendũ,
aliud quidem contrarium ei eſſe dicimus, aliud quod natura ſua ipſum expetat
atque deſideret. e *Illis autem accidit, ut ſuum ipſius interitum contrarium ex-*
petat. At neq. ſe ipſa expetere poteſt forma, quandoquidem non egeat: neque con
trarium, cum viciſſim ſeſe contraria interimant. Sed hoc, eſt materia, perinde ap-
petent illud ac ſi marem fœmina, & quod turpe eſt appetat pulcrum. At nec tur-
pe, nec fœmina per ſe, ſed ex accidenti. f *Partim vero & interit & oritur, par-* Tex. 82.
tim non. Nam quatenus eſt id, in quo, ea ex parte interit, quandoquidem in eo eſt
id, quod interit, nempe priuatio. Quo autem poteſtate eſt, eo non interit; ſed neceſ
ſe eſt eam neq. oriri, neq. interire. Nam ſi oriatur aliquid, primum ſubijci opor-
tet, ex quo inſito oriatur, quæ quidem eſt ipſius natura. Quamobrem erit, ante-
quam fiat. Dico enim materiam, quod rei cuiuſq. ſubiectum eſt primum, è quo
inſito non ex accidenti aliquid oritur, & in quod, ſi quidpiam interit, vltimum
abeat. Quare erit interempta, antequam intereat. g *Principium autem, quod in*
genere formæ eſt, vtrum vnum ſit, an multa, & quot, aut quæ ſint: primæ Philo-
ſophiæ munus eſt exquiſite definire. Quare in id tempus reijciatur. De naturali-
bus vero, & quæ intereunt, formis, in his, quæ poſt demonſtrabuntur, dicemus.
Principia igitur eſſe, quæque & quot ſunt numero, hunc in modum a nobis ſit
definitum. Rurſus vero aliunde exorſi dicamus.

CAPITIS IX. EXPLANATIO.

ATtigerunt a quidem] Coarguit platonicos, qui tametſi materiæ cognitio-
nem attingerent, eam tamen a priuatione neutiquam diſtinguebant, proin-
deque ſicuti priuatio ſimpliciter eſt non ens, ita materiam abſolute non ens
pronunciabant. Fuerunt autem in hunc errorem adducti ratione illa Par-
menidis; quidquid eſt præter ens, eſt non ens, tum illud ſumebant, materia eſt præter
ens, cum non ſit ens actu: vnde concludebant, materiam ſimpliciter eſſe non ens. Dein-
de, quia arbitrabantur, quæcunque ſunt vnum ſubiecto, eadem vnum eſſe poteſtate ac
ratione. Quare cum animaduerterent, materiam & priuationem vnum quidpiam ſubie

ctο eſſe;colligebant eſſe quoque idem ratione & eſſentia, atque adeo materiam ſimpliciter eſſe non ens.

Materiã eſse non ens per accidens.

b Nos enim] Docet,ſe platonicorum hac in re ſn̄iam abhorrere,ꝙ cenſeat,materiam & priuationē ratione inter ſe differre,materiamq. eſſe non ens per accidens, ratione videlicet priuationis,quæ ipſi accidit, priuationē vero eſſe non ens per ſe. Ruſſus materiã eſſe aliquo mō ſubſtãtiã, priuationē vero nullo pacto in ſubſtãtijs numerari poſſe.

c Illi vero magnum] Cum Platonici magnum & paruum pro materia ſtatuerint, & vtrumq. non eſſe, aut vtrumq. ſimul, aut alterum ſeorſim affirmarint,fit,vt ternarius principiorum ab eis & ab Ariſt.poſitus,neceſſario ſit diuerſus.Licet.n.Platonici ſubiectum dari fateantur,ab eo tamen poteſtate & ratione tertium, nimirum priuationem,non diſtinguunt,vtique eam contemnentes propter maleficium, quod molitur, dum in cauſſa eſt,vt materia alteram formam expetat,& eam,cui actu coniuncta eſt,repudiet.

Materiã & priuationē inter ſe formaliter diſtingui.

d Illa.n.permanēs] Dum Platonicos inſectatur,duabus rōnibus, materiã & priuationem formaliter inter ſe differre oſtendit. Prior ita habet:Materia permanet cũ forma, eamq.ſuo gremio excipit, tanquã mater ſemen ad gignendã prolē: ſed priuatio cũ formæ aduerſetur,neq.cum ea manet neq.illam excipit: Nō igitur priuatio & materia formaliter idem ſunt.Hanc vero rationē illuſtrat, edocens formam quidpiam diuinũ eſſe, & bonum atq. expetibile, quod materia ingerita ſibi propenſione expotat & affectat.

e Illis autem accidit] Poſterior rō hæc eſt:Si materia & priuatio formaliter idē eſſent,ſequeretur aliquid ſui ipſius interitũ appetere,quod a naturæ legib.ꝗ maxime eſt alienũ.Probatur cōſequutio: Nã forma, cum pulchrũ & diuinũ quidpiã ſit, admodum appetibilis eſt:nõ appetit vero ipſa ſe, qa nihil eius, ꝙ poſſidet, deſiderio tenetur, ſed eius dũtaxat,quo caret;forma aũt ſeipſa carere nō pōt.Reliquũ eſt igitur,vt materia affecta priuatione, formã tanꝗ proprium actum perfectionemq; deſideret. Quare ſi quis autumet, materiã non differre formaliter a priuatione,cōſequens erit,vt dicat, priuationem appetere formam, cuius aduentu perit, ac proinde id ē ſibi ipſi exitium optare.

Materiã per ſe neque gñatione neque interitum ſubire.

f Partim vero] Abſoluit materiæ tractationem, docens materiã per ſe & ſua ſpte natura,ſeu rōne ſubſtantię,neq.generationem neq. interitum ſubire,ſed ex accidente dũtaxat,id eſt,rōne priuationis,quæ in ea ſuo modo gignitur atq. interit, cum incipit eſſe,ruſſuſq. aboletur. Non gigni aũt, nec interire per ſe materiam, ex eo oſtendit,quia gigneretur ante ſuũ ortum,& ante ſuũ interitum interiret, quod fieri nequit.Hoc antē ſequi ea rōne demonſtrat,qa quidquid fit,ex aliquo,quod primũ ſubijcitur,neceſſe eſt fiat;& quod interit,in aliquod vltimũ ſubiectũ intereat oportet: quod ſane nihil aliud eſt,quam materia ipſa, quæ definitur, primum cuiuſq. ſubiectum, ex quo inſito vnumquodq.nō ex accidente generatur, & in quod,ſi quidpiam interit poſtremō reſoluitur.

Materię definitio.

g Principium autem] Cum forma e tribus principijs vnum ſit, tantumq. in re conſtituenda habeat momenti. vt ipſa totam pene eſſentiam contineat, doctrinæ ratio poſtulare videbatur, vt poſt diligentem materiæ & priuationis diſputationem, de forma non minus accurate ageretur. Occurrit Ariſt. generalem formæ tractationem ad primã ſpectare Philoſophiam. explicationem vero formarum naturalium & intereuntium, in ijs,quæ ſequuntur,tradendam eſſe. Quod preſtat partim 2.huius operis,partim in lib. de ortu & interitu, & de animalibus, alijſque Phyſiologiæ libris.

QVÆSTIO I.

Inſit ne rebus phyſicis materia.

ARTICVLVS I.

Quibus potiſſimum argumentis Philoſophi,in rebus phyſicis materiam aſtruxerint.

Conſtituto ſexti & ſeptimi cap. controuerſijs principiorum numero,ſequitur vt eas quæſtiones, quæ principia ſingulatim attingunt, diſputemus. Atque vt a materia ordiamur, in cuius agnitionem omnes fere, qui de natura ſcripſerunt veritate duce ferebantur, licet eius nomen minus aperte celebrarint. Inprimis aſſerendæ materię complures fuere rationes ac viæ, quas tradidit Ariſtote. partim c.6.huius lib. partim 8. Metaph. cap.1. tex.4. & lib.12.cap.2.tex.7. Plato in Ti-

A in Timæo, Plotinus lib. 4. Enneadis. 2. ca. 6. Auerreos, 4. huius operis, commu. 38. & 8. Metaph. comm. 12. ac plerique alij. Nos paucis id probare hunc in modum poſſumus. † Cum ignis ex aqua ignem generat, aqua non ex toto interit, neque in nihilum abit; ſiquidem poſſe in nihilum redigere, ſolius diuinæ virtutis eſt, manet ergo aliquid, quo ſuperſtite ac ſeruato, fiat aquæ in ignem conuerſio. Id autem non eſt forma aquæ; ſiquidem hæc B nequit cum forma ignis in eodem compoſito cohærere: eſt igitur materia.

D. Damaſcenus in ſuis Phyſicis ca. 3. Sco. 7. Metaphyſ. q. 5. Alb. M. hoc loco trac. 3. ca. 11. Greg. Arim. 12. d. 12. q. 1. artic. 1.

† argum.

2 argum.

Item: Vt communi ſapientum decreto ratum eſt, ex nihilo quicquam gigni non poteſt: gignitur ergo ex aliquo, qđ prius extiterat: id aũt non eſt forma, ea nãque denuo inducitur: eſt igitur quippia, quod aduenientẽ formã excipiat, & vnum idẽque permaneat, id eſt, materia. Atque hæ duæ rationes collectæ ſunt ex ea diſputatione, qua Ariſtoteles proximi, capitibus materiam inueſtigauit, aſſeruitque. C

3. argum. Tertio comprobatur idem inſtitutum: qnia ſicuti in ſummo rerum gradu eſt actus purus, nullius indignus, formarũ omnium effector, & oĩs mutationis expers, in quem ſeries efficientium cauſſarum vltimo deſinit: ita in infimo eſſe aliquid debet, quod ſit pura potentia, omnium egena formarum omnium receptrix, & ipſa per ſe informis, nullam effectricem vim habens, atque ad omnes corporeas mutationes ſubeundas idonea, in quam cauſſarum patientium ordo terminetur: hoc autem nihil aliud, quam materia eſt. Lege pro hac ratione, ſi placet, Alcinoum in lib. de doct. Plat. cap. 11. Ficinum lib. 5. de immoralit. animarum cap. 4. Scotum in 2. d. 12. q. 1. D

4. argum. Deniq; idem confirmatur hunc in modum: Omnes ens naturale ex forma, & ex aliqno ſubiecto coaleſcit, alioqui nõ eſſet compoſitum phyſicum; vel ergo illud ſubiectum ex alio, atque ita in infinitum; vel deueniendum erit ad vnum, quod ex alio concretum non ſit. Atqui non eſt admittenda infinita illa progreſſio; ſiquidẽ non datur infinitum in natura. Fatendum ergo erit, dari aliquod ſubiectum, quod ex alio priori non ſit, atque adeo materiam. E

ARTICVLVS II.

Materiam a Deo fuiſſe creatam, & generationis atque interitus expertem eſſe.

PORRO aũt in confeſſo eſt (quicquid de hac re Ariſt. & priſci Philoſophi ſenſerint, qđ 8. lib. huius operis expẽdemus) materiam a nullo agente creato, ſed a ſolo Deo ꝓductam fuiſſe; quod ita B concluditur. Materia non niſi per creationem efficitur; ſed creare ad ſolam diuinã potẽtiã ſpectat: ergo materia a ſolo Deo effici potuit. Maior probatur; qa ſi materia nõ crearetur, cum nõ habeat eſſe a ſe; id. n. ſolius Dei proprium eſt; ſanè fieret præſuppoſito aliquo ſubiecto, quod tamẽ repugnat; cum materia ſit ipſum primum ſubiectum, vt docuit Ariſto. cap. 9. huius libri tex. 92. Minorem vero propoſitionẽ oſtendit communis illa ratio, qua Theo- C logi probant ſolius diuinæ virtutis eſſe res creare. Nam quanto id, quod producitur, remotius eſt ab actu, tanto maiorem requirit virtutem in producente: id autẽ quod e nihilo fit, tã remotum eſt ab actu vt remotius eſſe nequeat; ac proinde requiret virtutem, qua maior eſſe non poſſit, id eſt, infinitã, quę ſoli Deo cõuenit.

D. Tho. 1. p. q. 45. a. 5. & 1. cõtra gent. cap. 44. Capr. in 2. d. 43. q. 1. arti. 1. Henricus quodlib. 4. q. vlt.

Ita vero plane conſtat, non generari materiam, quam etiam non interire certum eſt: vtrunq; autem nonnulli hoc ar- D gumento confirmant. Si materia generationi, & interitui eſſet obnoxia, ſequeretur dari aliquid prius primo, & aliquid poſterius vltimo; quod eſt manifeſta implicatio. Probatur ſequi. Nam materia eſt primum in generatione, poſtremum in interitu, hoc eſt, vltimum, in quod res abit ſeu reſoluitur: omne autem, quod generatur, ex aliquo priori generatur, & quod corrumpitur, in aliquid poſterius E deſinit. Adde, quod ſi materia interiret, vel alia ſingulis momentis a Deo crearetur, quæ formas reciperet; vel iã diu omnis rerum ortus, & propagatio, deficiẽte materia, quę totius corporeę naturę fundamentum habetur, concidiſſet: quorum primum abſurdum inauditumque eſt, poſterius experientiæ palam repugnat. Quare recte dictum eſt a Plotino, capite ſeptimo libri quarti Enneadis 2. reclamare

mare

mare contra Empedoclem (cuius dogmate elementa materia rerum phyſicarum erant) ipſam elementorum corruptionem, quod materiam ab ortus & interitus viciſſitudine liberam eſſe oportet.

Cæterum, licet materia ſuâpte natura ortum & occaſum neſciat: decuit tamen Ariſtot. capite vltimo huius libri, poſſe eam quodammodo dici interire, & gigni ratione priuationis. Nam cum ſubeunte forma, eius priuatio aboletur, interit vtcunque materia, quia deſinit tali ſubeſſe priuationi: cum rurſus poſt formam abolitam priuatio reuiuiſcit, eadem materia quodammodo exoritur quatenus priuationem, qua ſpoliata erat, recipit.

Genera- tio, & interitus quo pacto materiæ cōpetant.

Quærat tamen aliquis, cur Ariſtot. prius a priuatione, quam a forma, ortum, & interitum materię communicari cēſuerit; cum id potius accidere videatur materię ratione formæ, quæ, vt eſt verum ens, ita ortum & corruptionem verius ſubit? Reſpondet Simplicius, cauſſam eſſe, quia cū forma aduenit, quodammodo materia abſconditur; cum recedit manet nudata. Quo fit, vt formæ ortu interire potius, & interitu oriri dicenda ſit materia; cū tamen interitu priuationis intereat, & ortu oriatur. Sed occurrendum potius, etſi id materiæ tam priuationis, quam formæ merito contingat; ab Ariſt. tamen ideo ſoli priuationi attributum fuiſſe, quia cum materia, & priuatio, vt ante docuerat, ſubiecto ac numero ſint idem, oportet vt alterum alteri, id quod ſuum eſt, quaſi propinquiori iure, communicet.

Quæſtio.

Reſponſ. Simplicij.

Germana reſpōſio.

ARTICVLVS II.

Vtrum materia appoſite definiatur, cognoſcatur, appelletur.

ARTICVLVS I.

Explicatur materiæ definitur.

Cognoſcitur a nobis Deus partim in ficiatione partī affirmatione.

QVemadmodum, teſte Dionyſio 1. ca. de diu. nom. & in libro de myſtica Theologia cap. 2. & 3. Deus Optim. Max. ob infinitam ſuæ naturæ profectionem, bifariam à nobis cognoſcitur; vno modo, remouendo ab eo quæcunque non ſunt perfectiones ſimpliciter, veluti cum dicimus, Deus non diſcurrere, non eſſe corporea mole præditum. (haud ſecus, A inquit loco citato Dionyſius, ac faciunt ij, qui effigiem è quauis materia educentes, omnia tollunt, quę impedire poſſint liquidum latentis decoris intuitum, ipſamque in ſeipſa pulchritudinem occultam ſola ablatione pandunt) altero, affirmando ea, quæ important perfectionem ſimpliciter, vt cum Deum ſumme bonū, ſumme ſapientem eſſe pronuntiamus. Ita materia, q̄ præter alios aduertit D. bona. in 2. d. 3. art. 1. q. 2. nu. 12. ob eius tenuitatem B ac defectum dupliciter a nobis explicatur: vel inficiatione, cum ei omnem actum perfectionemque denegamus: vel affirmatione, cum eidem id, quod defectum, & potentiam deſignat, attribuimus. Priori modo deſcripta fuit a Platone in Thimęo, & ab Ariſt. 7. Metaph. c. 3. tit. 8. hiſce verbis materia non eſt q̄d, nec quale, nec quantū, nec aliquid eorum quibus ens determinatur. Quam etiam materiæ deſcribēdæ rationem ſecutus eſt D. Aug. C lib. 12. Confeſſ. cap. 3. & 6. Vbi materia, inquit, nō calor eſt, nō figura, non corpus eſt, nō ſpiritus: non tamē omnino, nihil.

Eiſdē modis, ſed ob diſſimilē rōnem ꝑcipitur a nobis materia.

Poſteriori, definita eſt ab Ariſtot. tum alijs in locis, tum cap. 6. huius libri tex. 82. hoc pacto. Materia eſt primū cuiuſq; ſubiectum, e quo quippiam eo fit pacto, vt non per accidens inſit. Quæ definitio, vt extranea ordinatim ac facilius ab ea reijciantur, hunc in modum componenda erit. Materia eſt id, ex quo quidpiam D fit, non per accidens: ſed per ſe, tanquā è ſubiecto primo. Dicitur, ex quo quidpiā fit, ad remouendas cauſſas externas, efficientem, finalem, & exemplarem. Non. n. ex ijs, proprie res fieri dicuntur; ſed ab efficiente, propter finem, ad exemplar. Dicitur, non per accidens, ad excludendā priuationem: quia licet priuatio ſit principium per ſe generationis, non tamen ex illa per ſe conſtat res genita: quo pacto E verbum, fit, hoc loco accipitur: non conſtat, inquam, ex illa per ſe, ſed per accidens; quatenus priuatio accidit materiæ, quæ per ſe rem conſtituit. Debet quoque verbum, fit, ita ſumi, vt importet non ſolum compoſitionem entis per ſe ſed realem, non vero rationis, ad remouenda ſubiecta omnia, ſiue corporea ſiue corporis expertia, comparatione eorum, quę ex ipſis, & ex accidentibus coaleſcunt, quæ

Definitio materiæ.

Eius enucleatio.

quæ dicuntur compoſita per accidens; vt homo albus, angelus ſapiens: itemq; ad remouenda genera & differentias, quæ rem genitam non reali, ſed metaphyſica compoſitione conſtituunt. Dicitur, tanquam è ſubiecto, vt excludantur formæ ſubſtantiales phyſicæ, e quibus res naturales non conſtant, vt è ſubiecto, id eſt, vt ex aliquo earum generationi præiacente. Denique, additur, primo, (vt quibuſdam placet) ob rerum arte factarum materias, ex quibus arte facta non fiunt, vt ex primo ſubiecto, cum ea neceſſario ſint compoſita phyſica, quę ex alio priori ſubiecto conſurgunt. Quanquam ſi arte facta, quod veriſimilius iudicamus, tam ſubiectum, quam formam arte inductam, ſignificent: cum proinde nullo iam pacto maneant entia per ſe, aſſerendum ſit, ea reiecta fuiſſe per particulam, ſit, particulam vero, primo, ad vberiorem duntaxat explicationem adhiberi.

Alias præterea deſcriptiones materiæ ex Ariſtotelis fontibus hauſtas, lege, ſi placet, apud Marc. Albertum in opere de quatuor coæuis q. 2. art. 2.

ARTICVLVS II.

Quo pacto materia ſub intelligentiam cadat.

QVod ad materiæ notionem ſpectat, quæ eſt, poſſitne illa ſine forma intelligi, an non? Themiſtius hoc in libro, ad tex. 61. & Scotus q. 1. prologi ſententiarum, & in 2. d. 12. q. 1. affirmant. Negat D. Thom. in 1. p. q. 87. art. 1. Auerroes 4. libro huius operis, com. 17. Ægid. quodl. 2. q. 13. & plerique alij. Hæc dubitatio ita explicanda eſt, vt dicamus, eſſentiam materiæ ſine forma intelligi nõ poſſe. Primum, quia, vt eſt apud Ariſto. in 2. lib. cap. 2. tex. 26. materia eſt relatum (videlicet e numero eorum, quæ tranſcendentia vocatur) relatum inquam ad formam, atque adeo, quoad ſuam eſſentiam, pendet a forma, & quod inde conſequẽs eſt, ſine illa intelligi nequit. Deinde, quia tota ratio materiæ in potentia conſiſtit, potentia vero abſque ſuo actu non intelligitur, at actus materiæ eſt forma.

Nequit materia ſecundum eſſentiam abſque forma cognoſci.

Sed non eſt hoc loco prætereundum, quod D. Aug. lib. 12. confeſſ. ca. 5. docet, materiam ignorando cognoſci, cogno-

A ſcendo ignorari, nimirum quia vt Ægydius in ſuo 5. libro Hexameron ca. 3. declarat, materia, habet ſeſe vt tenebræ, cũ in ſe ſpectata omni formæ ſplendore careat. Ac quẽadmodum tenebræ nõ videndo percipiuntur, percipiendo non vidẽtur (dicimur enim tenebras intueri, cum nullum colorem aut lucem cernimus; dicimur eaſdem nõ cernere, cum colorem aut lucem aſpicimus) ita materia tunc percipitur, cum in ea nullus omnino a-

B ctus cognoſcitur; tunc ignoratur, cum actus apprehenditur. Neque hoc pugnat cum ijs, quæ proxime docuimus materiã videlicet per formam, atque actum cognoſci. Aliud eſt enim, intelligi materiam per ordinem relationemve ad actum, quod illic aſſeruimus; aliud intelligi, dũ ipſa tãquam actus apprehenditur, quod hic negamus.

D. Auguſt. ſenſa de cognitione materiæ.

Remotio obiectionis.

Quæri etiam ſolet, num intellectus noſter proprium materiæ conceptum poſ-

C ſit effingere? Ratio dubitandi in eo eſt, quod Timæus Pytagoricus, quem ſecutus eſt Plato in eo libro, quẽ ab illo Timæũ appellauit, docuit, materiam percipi a nobis adulterina cognitione, atq; adeo non ei propria & germana. Aſſerendum tamen; nihil impedire, quominus prædictum conceptum efformare valeamus, cum materia ſit quoddam ens, vendicãs attributa, quæ & ipſi propria ſunt, & noſtræ mentis aciem non effugiunt, vt eſſe

D puram potentiam, eſſe primum ſubiectũ. Item quia perfecta & diſtincta cognitio entis naturalis, quam phyſiologia tradit, non niſi ex propria & peculiari notitiæ materiæ primæ haberi poteſt. Neq; his repugnat Timæi pronuntiatum; qui nihil aliud voluit, quã ſolere nos, cum materiam primo quærimus incurrere in formas, quarum inficiatione eam cognoſcimus: quod cum fit, non materiæ in ſe, ſed in ſuis formis intelligentiã ca-

E pimus. Verum licet ita res habeat, nõ ideirco tamen negari debet, alijs quoque modis poſſe materiam cognoſci; quemadmodum nec per ſolam formarum negationem; ſed aliter etiam eam philoſophi definire cõſueuerunt, vt ex articulo ſuperiori conſtat.

Quæſtiũcula.

Reſponſ.

Idẽ explicat D. Damaſce. in ſuis phyſ. cap. 3.

ARTICVLVS III.

Quibus nominibus materia a Philoſophis nuncupetur.

QVoniam vero materia ob naturalem nuditatẽ in abdito delitescit, ea Philoſophi, vt, quoad fieri poſſet, ĩ cõſpectũ educerẽt, varijs nominibus quaſi veſtibus adornarunt: de quib' Alcinous lib. de doct. Platonis ca. 8. Plotinus c. 6. lib. 6. Enneadis 3. Simplicius hoc in lib. com. 8. Albertus tract. 3. c. 12. Auic. ca. 2. B ſuffic. Igitur Ægiptij materia fęcem primæ vitæ dixerunt, ꝙ omnium ſubſtãtiarum, q a fonte diuini eſſe profluxere, deſpicatiſſima ſit. Subſtantiarũ diximꝰ, nõ accidentium; qa ſi cum accidentibus materia comparetur, nõ neceſſe eſt, vt illis, ꝑſertim oĩbus, dignitate cedat. Qua de re Scotus in 2. d. 12. q. 2. Idem materiam deſcripta Lunæ effigie admbrabant: ꝙ ſicuti Luna alieno fulgore cõſpicua eſt, C ꝗmodo hanc, modo illam ſpeciem exhibet: ita materia nũ niſi aduentitio ornatu ſplendeat, & ad aliam atque alia ſubinde formam ſeſe effingi patiatur.

Iam Plato, qui inter cæteros Philoſophos Ariſtotele antiquiores, res reconditam materiæ naturã proprius attigit, eam appellauit: Non ens. Sic enim ait in Timæo: Quid eſt, quod ſemper eſt, generationem autem non habet? & quid eſt: quod gignitur quidem, nunquam autem eſt? Quo loco per id, quod ſemper eſt, D (vt interpretatus fuit Porphyrius, teſte Simplicio ad tex. 30. huius li.) ſignificauit ideam, per id, quod non eſt, materiã primam. Dicta eſt etiam materia a Platone, (tomega cai micron) id eſt, magnum & paruum. quod nonnulli inter Platonis dogmata (agarafa) id eſt, nõ ſcripta, ſed diſcipulis familiariter inculcata, recenſent. Alij vero, licet ĩ eius libris, qui nunc extant, non inueniatur, aiunt tamẽ mandatum eſſe literis a Platone; quod E Porphyrius ex 11. lib. Dercilhdis de philoſophia Platonis, refert. Cur autẽ hiſce vocabulis materiã, ſignificarit, non plane conſtat. Quidam inquiunt, vocari Magnum, ꝙ cuncta poſſit recipere; paruum, ꝙ ex ſe nihil actu poſſideat. Porphyrius vero in libro de occaſionibus cap. 11. ita ſcripſit: Materia eſt tum paruum, tum

De hac materiæ appelatione differit Ploti. c. 6. l. 6. Enneade 3. Beſſario c. 5. lib. 2. contra Calũ. Pl. Picus Mirãdula c. 6. libri de ente & vno.

A magnũ, ꝙ fiat ſemper, maneat vero nũquam, neq; tamen aufugere poſſit; quippe cum totius entis ſit defectus. Quamobrem quidquid promittit, mentitur, ac ſi magnum quid appareat, iterum euadit paruum; quaſi ludus quidam eſt, in non ens aufugiens. Hæc ille. Quibus ſimilia inuenies apud Plotinum c. 7. li. 6. Enneadis 3. Idem Platio in Theęteto materia vocat diſſimilitudinis regionem, id eſt, diuinitati vndiq; diſſimilimam, ꝙ lon- B giſſime a Deo abſit, vtpote prope nihil. In Timæo appellat (pandeces,) id eſt, omnia habens, ſinum gremium, conceptaculum, ꝙ formas excipiat foueatq;. In Philebo autem eam nuncupat multitudinem, ꝙ, vt ſuperius explicauimus, diuiſionis cauſa ſit. Ob quam etiam cauſam tum ab eodem, tum a Iambilicho, in li. de ſecta pytagorica, dicta eſt qualitas, quæ eſt prima multitudo, ac reliquarum omnium multitudinum radix & origo. C Alij quoq; ex Platonicis, eandem eſſentię primæ quaſi inanem vmbram nominarunt; ac cum materiale formas idearum imagines eſſe dicerent, eam inſtar ſpeculi, quod eiuſmodi imagines reciperet, eſſe uoluerunt.

Lege etiã D. Damaſ. in Phyſicis c. 3. vbi aliam huiuſce vocabuli rationem diſerte explicat.

Denique Ariſtoteles materiam vocat elementum, ſubiectũ, & imitatione Platonis matrem. Elementum, quatenus ex ea res naturales primo cõſtant, & in eãdem vltimo deſinunt. Subiectum, prout D accidentarijs formis ſubeſt; eæ namq; in ſubiecto proprie eſſe dicuntur: licet interdum, etiam reſpectu formæ ſubſtantialis, ſubiectum dicatur. Matrem, qua ratione formas ſuo quaſi gremio excipit & fouet, ijsq; grauidata cuncta gignit & fundit ex ſeſe, &, vt D. Dionyſius, 4. ca. de diuinis no. ait, naturam ipſam nutrit. Quod tamen nõ ad aliquam materiæ potentiam effectricem, ſed patientem duntaxat referendum eſt, vt luculẽte edſſerit Plotinus cap. 19. lib. 6. Ennead. 3. Qui- E bus autem vocabulis etiam in ſacra hiſtoria. 1. cap. Geneſeos, informis materiæ conditio & natura deſignata ſit, docet D. Auguſtinus lib. 1. de Geneſi contra Manich. c. 7.

Lege Ficinum c. 4. cõ. in lib. Plotini & reditu animæ ad diuinum prçludiũ. Lege Themiſtiũ in digreſ. c. 1. Simpliciũ & Alexã. ad tex. 16

QVÆ-

QVAESTIO III.

Quo nam pacto ſeſe habeat materia ad potentiam.

ARTICVLVS I.

Quæſtionis explicatio.

1. concl.

PRoximũ eſt, vt, quid de potentia materiæ ſentiendũ ſit, ſtatuamus. Sit prima concluſio. Materia ſm ſe eſt pura potentia, ideſt, neq; actus, nec aliquid ex potentia & actu compoſitũ. Hæc aſſertio cõ tã peripateticæ, q̃ Platonicæ ſcholæ cõis: colligiturq; ex Ariſtotele, cum alijs in locis, tum hoc in lib. c. 7. tex. 69. vbi materiã primã appellat quidpiã informe: & 1. de gen. c. 3. tex. 11. vbi ſtatuit, materię primę rõnem in potentia cõſiſtere. Idẽ ſenſit Plato in Timæo, cum materiã primã gremium appellat ſiue conceptaculũ omnis formæ, ſpeciei & qualitatis expers. Idem D. Aug. 12. lib. confeſſ. c. 3. & 6. & i lib. de natura boni, c. 18. & D. Damaſc. in ſua philoſophia, c. 3. Item Plotinus ca. 6. lib. 4. Eneadi 2 Porphyrius lib. de occaſionib. c. 11. Alcinous lib. de doctrina Platonis, c 8. Deinde probatur rõne, hunc in modum. Si materia prima non eſſet pura potentia, vel eſſet tm̃ actus, vel quid ex actu & potentia concretum: ſed neutrũ dici poteſt: eſt igitur pura potentia. Maior propoſitio conſpicua eſt. Minor ſuadetur quoad priorem partem: Namque oĩs actus vel eſt informans, vt candor, vel per ſe ſubſiſtens, atq; a materiæ ſocietate oĩno ſeiunctus, vti Deus Opt. Max. & intelligentiæ: ſed materia prima neuter horum eſt: igitur actus non eſt. Probatur aſſumptio, ac primum, q᷑ non ſit actus informans, quia alioqui dandum eſſet aliud ſubiectum prius ipſa, ab eaque informatum, quod fieri nequit; cum materia ſit primũ ſubiectum, vt ex ſuperioribus liquet. Deinde, q᷑ neque ſit actus per ſe ſubſiſtens, ex eo facile cõuincitur, quia tũ eſſet ens completum, & forma ipſa pfectius: nam actus non informans, quẽadmodum eſt a materia liberior, quam informans; ita & informantem naturæ dignitate antecellit. Iam vero ſecunda pars aſſertionis initio ꝓpoſitæ, ex eo ſuadetur: quia ſi materia prima ex actu & potentia conſtaret, eſſet vtiq; cõpoſitũ naturale,

Lib. 2. phiſi. c. 1. tex. 11. & 2. de an. cap. 1. tex. 7. & li. 8. Met. c. 5. tex. 8. & lib. 12. ca. 2.

Vide etiã proclũ in expoſitione Timęi & Chalcidium.

A atque adeo nec eſſet primum ſubiectum, nec ex ea ſimul cum forma vnum fieret.

Sed ecce duo Ariſtotelicæ familiæ nobiles philoſophi, Henricus Gandauẽſis, & Scotus: ille quodli. 1. q. 10. hic in 2. d. 12. q. 1. materiam actum entitatiuum dicendam eſſe contendunt. Appellant vero actum entitatiuum, rem actu exiſtentem; quemadmodum & rem non exiſtẽtem, quæ exiſtere tamen poſſit, potentiã vocant obiectiuã. Hæc tñ ſnĩa moduſve B loquendi non placet. Primum, quia Ariſtoteles nullum actum entitatiuũ agnoſcit, qui vel informans, vel per ſe oĩno extra materiam cõſiſtens non ſit, quorũ neutrum in materiam competit. Deinde, quia materia, licet actum exiſtentiæ & quidem ſibi proprium, obtineat; non tñ eſt formaliter idem oĩno cum eo; ſi quidem exiſtentia cuiuſq; creaturæ ex natura rei ab eſſentia diſtinguitur, vt ſuo loco explicabimus. Quare nec ſecundum C hanc conſiderationem, materia actus entitatiuus ſimpliciter dici debet.

Secunda concluſio: potentia eſt eſſentialis materiæ. probatur, primum, quia eſſe potentiam (intellige paſſiua, de qua hic agitur) eſt eſſe ſubiectum capax formæ: at materia ex ſua eſſentia tale quiddam eſt. Scdo; materia & forma inter ſe ſibi reſpondent, quoad attributa vnicuique propria: ergo tam intrinſece conuenit materiæ eſſe potẽtiam, quam formæ D eſſe actum: atqui forma eſſentialiter eſt actus: ergo materia eſſentialiter eſt potẽtia. Tertio; ſi potentia eſſet accidens materiæ, non poſſet ex materia & forma vnum per ſe fieri: ergo potentia non eſt accidens materiæ. Probat aſſumptum, quia ideo ex materia & forma ſit vnum ꝑ ſe, vt teſtatur Ariſtoteles 8. Met. c. 6. tex. 15. quia ex potentia & actu ſui generis, id eſt, qui in genere etiã ſubſtantiæ ſit; ſuopte ingenio exiſtit vnum: ergo ſi potẽtia E materiæ eſſet eius accidens, nullo modo materia & forma in vnius compoſiti naturam coaleſcerent. Atque hæc noſtra aſſertio eſt tum aliorum compluriũ, tum D. Thomæ, 1 cõtra gen. c. 43. & in 1. ſent. d. 3. q 4. ar. 1. Henrici Gandauẽſis, in ſua ſumma, art. 35. q. 8. Heruæi i tractatu de vnitate formarum q. 16 & Aegidij hoc loco: a quibus non diſſentit Auerroes,

Hanc opinionẽ pluribus refellit Socinus 7 Meta. q. 17. & 9. Metap. q. 2. Capreolus in 1. d. 3. q. 3 ar. 2. & in 2. d. 13. q. 1. ar. 3. Iauellus 9. Metaph. q 2. Eam tamen defendit. An. And. 7. Met. q. 6 Bargi⁹ in 1. d. 5. q. 1. ad fi.

2. Concl.

Vt Ferrariẽſis hoc in 1. q. 11 Soncinates 8. Me. q 6. Capreoli i 1. d. 42. q.

1. ad arg. Aureoli contra 4. concl. 3. concl.

A cum initio lib.de ſubſtantia orbis, dicat materiam ſubſtantiari p ſe poſſe, & potẽtia eſſe differentia eſſentialem materiæ.

An materia ſit actiua, diſputat Ægydius q̃dl. 2.q.12.

Tertia cõcluſio: Mater a nõ eſt potentia actiua, ſeu principiũ actionis. Hæc ex ſuperiorib.colligitur,traditurq; ab Ariſ. li. 1.dė gen.c 7.tex 55 & li.2.c 9.tex.53. a Plotino c.18.li.7.Enead.3 ab Alcinoo lib.de doct.Platonis c.11.a D.Aug.in lib. de natura boni c.18. vbi docet materiam primam ſyluam dici, q̃ operantibus apta B ſit non vt aliqua ipſa faciat; ſed vnde aliquid fiat. Poteſt aũt huiuſce aſſertionis veritas oſtendi: primum, quia actio cum

1.ratio.

ſit actus agentis, & quidem ſecundus, nõ niſi ab actu primo oritur: materia autem non actus eſt,ſed potentia. Secundo,quia

Secunda.

ſi materia eſſet agendi principium, ſequeretur, quæcunque eadem ſpecie materia conſtant,eandem agendi vim habere,ſicque res quæuis ſublunaris quamlibet rẽ ſublunarem gigneret., & vt in primo ſui C poematis lib. Lucretius canit, ex omnibus rebus omne genus naſci poſſet,nil ſemine egeret, ė mare primum homines, ė terra poſſet oriri ſcamigerum genus,&c.

Præoccupatio.

Quiſi ſi quis dicat, actionum varietatem eſſe a formis, ſed ita vt ſimul cum illis materia operetur: is neutiquam ſatisfaciet; nam cum materia non ſit actus, vti diximus, neque actum includat,proindeque nullam habeat actiuitatem, conſequens eſt, vt neque integrum,nec partia D le agendi principium ſit. Adde,cum uniuerſæ actiones agentium naturalium ab eorum formis,ut a principio actiuo, elici queant, minime fuiſſe conueniens,ut auctor naturæ eam agendi vim materiæ cõmunicaret.

ARTICVLVS II.

Argumenta, quibus probari videtur, materiam non eſſe puram potentiam.

Inſana dogmata quorundã de materia. Almariani.

E MAnichæi teſte D.Aug.in li.de natura boni c.18.vt erant innumeris erroribus implicari, aſſeruerunt,materiam eſſe corporum oĩum formatricẽ. Alij(quorum meminit D.Tho. 1.p.q.3.ar.8. & M. Albertus hoc loco tract. 3.c.13. & lib.6. Ethic.tract.2. c.14.) ſuſcepto cum Manichæis inſaniæ certamine,eo prolapſi sũt, A vt dixerint, materiã nõ ſolum nõ eſſe purã potẽtiã; ſed eſſe ipſum purũ actum, hoc eſt, Deũ. Vtriq; ſane indigni, quorũ nomen in Philoſophorum ſcolis audiatur, quos tam ſtulta & impia pſuaſio procul a veritate pietateq; diſiungit. His ergo reiectis,erit fortaſſe, q ſuadere cõtendat, materiam nõ eſſe purã potentiã, imprimis hoc modo. Materia nõ eſt po-

1. argum.

tentia:ergo nec pura potentia. Probatur aſſumptũ: Materia in ſe eſt actu ens: ergo B bonum q d ac pfectum:omnis aut perfectio actus eſt: ergo materia nõ eſt potentia,ſed actus. Deinde potentia q̃ res ha-

2. argum.

bet ad al q d obtinendum, eo adepto cõfeſtim eſſe deſinit, alioq ſimul res exiſteret in potẽtia & actu: ergo ſi materia eſt ipſamet potentia ad formã, vtiq; acceſſu formæ in nihilum abibit, quod eſt aperte falſum. Item, quantitas dicitur a Phi-

3. argum.

loſophis ſequi materiã: hoc aũt non ob aliam cauſſam dictum videtur, niſi quia C quantitas fluit a materia: at huiuſmodi fluxus actiuitatem ſupponit, & actiuitas non niſi ab actu eſt: igitur materia non eſt dicenda pura potentia, ſed potius actus. Præterea, materia eſt aliquid re &

4. argum.

eſſentia a forma diſtinctũ: quidquid aũt ab alio diſtinguitur, actum includit; ſiquidem actus eſt,qui ſeparat, vt eſt apud Ariſto.7.Mataph.ca.13.tex.49.ergo materia includit aliquem actum,& ex conſequenti non eſt nuda potentia. Huc e-

5. argum.

D tiam pertinet,q̃ materia cœleſtis & ſublunaris continentur ſub materia in commune ſumpta,vt ſpẽs ſub genere: omnis vero ſpecies p aliquam differentiam cõſtituitur;& oĩs differentia eſt forma & actus,vt docuit Porphyrius cap.de differẽtia. Quare non videtur negandũ, in eſſentia materiæ al quem includi actum, proindeq; eam non eſſe puram potẽtiã.

ARTICVLVS III.

E *Superiorum argumentorum dilutio.*

Sol. 1.ar.

HÆc tamen argumenta noſtra aſſertionem minime euertũt, poſsũtq; facili negotio explicari. Ac qđ ad primũ ſpectat, Manichæi,(qui,vt D. Aug.2.lib. retract.ait, multa bona poſuerunt in natura mali, & multa mala in natura boni) materiã non bonum, ſed malum q d eſſe

exiſti-

exiſtimarunt: quos plane confutat illud ſacræ paginæ teſtimoniū, c. 1. Geneſeos, Vidit Deus cūcta q̄ fecerat, & erant valde bona. Eundemq; errorem plurib. verbis inſectatur & conuincit D. Damaſc. in dialogo aduerſus Manichæos, & D. Aug. lib. de natura boni, ſuperius citato. Aſſerendum igitur, materiā bonū quid eſſe, quatenus recipiendis formis conueniens eſt, ac ſuo etiam modo pulchrum, prout rerum ſpecies componendo, vniuerſitatis ornatum auget, vt D. Dionyſ. 4. ca. de diuinis nom. docet. Itemq; perfectū, non abſolute, ſed in ſuo genere, ſiquidē ei ad rōnē pfectę potentiæ paſſiuæ nihil deeſt, & vnumquoq; pfectū dr̄, cū eſt in debito ſtatu ſui eſſe, vt recte ait M. Alber. in lib. de quatuor coæuis, q. 2. ar. 1.

De hac re fuſius D. Th. 3. cōt. gen. c. 7.

Sol. 2.

Secundum argumentum falſum aſſumit, non enim, qui potentiam ad curſum habet, cum init curſum, potentia deficitur, ſicuti neque tantum cum actus eſt, potentia eſt, vt aiebant nonnulli, quos Ariſto. 9. Metaph. cap. 3. tex. 5. impugnat. Illud tamen inficiandum non eſt, receptricem potentia, qualis eſt potentiæ materiæ, præſente actu, priuationem eius actus abijcere; cum fieri nequeat, vt potentia actum ſimul, eiuſque priuationem in ſe habeat; tametſi nihil vetet, ineſſe ſimul eidem potentiam, hoc eſt, inclinationem ad actum ipſum.

Nihil eſt ſimul in actu & potentia habente priuationem actu.

Sol. 3.

Tertium ſolues, negando, iccirco quantitatem dici e philoſophis ſequi materiā quod ab ea fluat; re enim uera non fluit, niſi a compoſito, interuentu formæ ſequi vero materiam dicitur, ob eas cauſſas, quæ a nobis in diſputatione de maximo & minimo explicatæ ſunt.

Sol. 4.

Quarti argumenti maiorem propoſitionem negat Aureolus, apud Grego. in 2. d. 12. q. 1. ar. 2. & alij, quos Scot. refert, ibidem, q. 1. aſſerentes, materia non diſtingui a forma, ſed non recte negant. Nam ſi materia & forma eſſent vna eademq; res, ſequeretur, nullam eſſe ſubſtantiā phyſicam vero ac realiter compoſitam, cum partes, quę aliquod totum reipſa conſtituūt, inter ſe re ipſa diſtingui oporteat. Itē ſequeretur, tolli funditus rerum generationem, cum in omni generatione præiacere debeat materia, cui forma recens aduenia t. Admiſſa igitur maiori propoſitio-

Eos impugnat ibidem Scot. & Grego. itē Gab. & Baſſolinus præterea Sonc. 7 Metap. t. 19. Diony. carth. in 2. d. 12. q. 6. Alonſis 8. Metaphy. ad tex. 4.

A ne, explicanda eſt minor, dicendumque actum eſſe, qui ſeparat, ideſt, qui facit res inter ſe differre: at materiam primam & formam nō differre inter ſe, ſiquidem in nulla vniuoca natura conueniunt, qđ in ijs, quæ proprie differūt, exigitur, ſed eſſe primo diuerſa, quomodo ſeſe habēt ſuprema genera. Vel dicendum, actum eſſe, qui ſeparat, aut intrinſecus, quomodo homo & equus diſtinguuntur per formas quas in ſua eſſentia includunt: aut ex-
B trinſecus, quo pacto diſtinguitur materiā a forma, quam uti ſuum actum relatione tranſcendenti reſpicit.

Ad quintum reſpondendum eſt, materiam ſublunarem & cœleſtem conſtitui differentijs, quę formæ quidem ſunt, & actus metaphyſici: ſed iſtiuſmodi actus non adimere rationem potentiæ, cum ipſi conſiſtant in potentialitate & ordine ad formā, atque adeo potentiæ quędā ſint.

C

QVAESTIO IV.

Vtrum materia formam appetat?

ARTICVLVS I.

Concluditur pars affirmatiua.

INter omnes philoſophos, qui materiæ intelligentiam aſſecuti fuere, conſtat, ingenitū eſſe materiæ appetitum formæ quod Ariſto. tum alijs in locis docuit, tum hoc in libro, cap. 9. tex. 81. aiens formam expeti a materia, vt pulchrum a tur-
D pi. Id vero vt planius intelligas, aduerte (ex diſciplina Platonis, in Hippia Maiori, & in Phædro) pulchritudinem, quod ad rem præſentē attinet, nihil eſſe aliud, quam ſplendorem quendam rei, qui viſu perceptus animum allicit. Quoniam uero materia, vt eſt nuda potentia, ita nullum efficienter progignit accidēs, quo ſe ſpectandam præbeat, neceſſario fit, vt ex ſe pulcritudine illa careat, ac turpis ſit. Vnde eam nonnulli in diuinis literis, c.
E 1. Gen. p terram inanem, ideſt, omni ſpecie carentem, adumbratā putāt. Deinde, cum forma colores, cæteraque ad decore ptinentia, ſecū inuehat, ortū quoq; inde eſt, ut materia ornatum ab illa mutuetur, eamq; ppterea expetat, ut natiuam nuditatem & informitatem quodammodo occultet, eiuſq; pulcritudinem, quaſi ſuam, præ ſe ferat: vt enim Plato lo-

De amore inter formā & materiam Plato in Sympoſio Themiſti. hoc loco, ad tex. 81

Cur materia expetatur formam.

eo proxime citato ait, ſola pulchritudo eam ſortem accepit, vt maxime omnium amabilis ſit. Sed ob id etiã, & multo magis, materia formam appetit, vt beneficio illius, quæ, vt idẽ Plato i Timæo ſcripſit, participata quædam eſt diuinæ naturæ ſimilitudo, ad actum primum ſubſtantialem, id eſt, Deum, a quo longiſſime abeſt, aliquantulum accedat: quod materia tunc obtinet, cum a forma perficitur, eiuſq; merito ad certam aliquã entis naturalis ſpeciem vocatur.

Appetitẽ materiæ quid nam ſit. Eſt autem hic materiæ appetitus, vt D.Thom.quæſt.4.de pot.art.1.& hoc in libro, ad text.62. ait, nihil aliud, quam eiuſdem materiæ ad recipiendam formã inclinatio, quæ ipſi materiæ penitus inſita eſt, ſicuti & cæteris rebus ad propriũ finem perfectionemq; ſectandã, ꝑ cuiuſque natura, ſuæ propenſiones inſunt. Licet vero hoc appetitus vnus ſidemque ſit, nec a materia diſtinguatur, vt ſentit D.Thom.1.p.q.9.ar.2. & Scotus in 2.d. 3.q.5. tamen reſpectu formæ, quam nõdum poſſidet, dicitur appetitus deſiderij reſpectu eius, qua fruitur, appetitus complacentiæ nuncupatur.

ARTICVLVS II.

Refellitur opinio Auicennæ, negantis, conuenire materiæ appetitum formæ.

Inter Auerroem & Auicẽnam diſſidia vnde. Ratio Auicennæ. AVicenna tamen, qui multis in rebus Ariſt. Philoſophiam interpellauit, vnde ei magna fuere cum Auerroe diſſidia, hunc appetitũ neutiq; in materiam competeret exiſtimat, primo ſufficientiæ cap.2. Nam vel materia, inquit, formas appeteret, quia illis omnino careret; qđ falſum eſt, cum materia ſine forma non ſit: vel quia plures ſimul habere optat, quod etiam a vero abeſt; cum materia non appetat id, quod obtinere non poteſt: vel quia earum, quas actu habet, ſatietate afficitur; quod nõ minus eſt abſurdum, & a materię ſimplicitate alienũ. Nullo igitur pacto materia formam expetit. Huius tamen argumenti facilis eſt

Solutio. dilutio. Dicendum namq; eſt, materiam appetere abſolute omnes formas, quas habere p oteſt, ſiue illas actu poſſideat, ſiue nõ: ſiquidem hic appetitus nihil eſt aliud, ꝗ ordo & inclinatio ad formam;

A materia aſit ad omnes formas æqua ratione inclinatur ac refertur. Itaq; Auicẽne ratio falſum aſſumit: aliunde enim materiæ appetitum rimari debuit, vtpote ex ipſius inclinatione, quam ad omnes formas indiſcriminatim habet.

Cur materia formarum deſiderio teneatur. Sed cur materia, dum vnam actu formam cohibet, præſertim ſi ea forma humana ſit, qua nullam ſuſcipere nobiliorem poteſt, aliam nihilominus deſideret? Videlicet, quia nulla eius appetitum extenſiue ſatiat, vt probat ait Scotus i 2.d.

B 1.qu.1. Item quia quantumuis perfecta ſit ea forma, quam actu poſſidet, niſi alias etiam ſine diſcrimine appeteret, ad eaſq; recipiendas apta eſſet, nequaquã vnius corruptio in alterius generationem euaderet; atque ita (ſuppoſito contrariarum qualitatum incurſu, qui omnibus formis ſublunaribus abſceſſũ molitur) rerum intereuntium ſpecies penitꝰ occiderent. Ob hanc igitur cauſſam Ari

C ſtoteles 2.de gen.c.59.tex.51.& 1.Oeco. cap.3. cenſet, materiam cauſam eſſe conſeruationis rerum; quatenus videlicet inductione recentium formarum, quas appetendo recipit, & recipiendo expetit, ſublunarium rerum vniuerſitas continuata perennique ſerie ſubſiſtit, atque ita res naturales immortalitatem æmulantur, & ad imaginẽ opificis ſui ſe componunt, quoad poſſunt. Sed eadem quoque materia, teſte Ariſtotele 9. Metaph.

Cur materia dicatur cauſa conſeruationis rerum. Cur interitus cauſa. Cur materiæ potius, quã formæ, rõ corruptibilitatis a cribaſ. lege apud Soncin. Metap.q. 29.

D cap.9. tex. 17. rerum interitus cauſa habetur; vnde & 7. eiuſdem operis lib. ca. 7.text. 22. principium non eſſendi dicitur: quia dum qualitates priorum formarum expultrices admittit, compoſito interitum machinatur.

Quærat tamen aliquis, an vt materia formam, ita forma materiam appetat? Cui dubitationi reſpondendum eſt, cum appetitus, prout hoc loco a nobis ſumitur, non ſit aliud, quã inclinatio & for-

E ma ad materiam, vt ad ſuam potentiam, cum qua compoſitum condit, naturaliter inclinetur; haud dubie etiam formã habere appetitum materiæ dici tamẽ peculiari ratione materiam appetere formam, propterea ꝙ hæc illam actuat & perficit, atque illius finis eſt.

QVÆ-

QVAESTIO V.

Vtrum materia ad compoſiti naturalis eſſentiam pertineat, an non?

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta probare videantur, non pertinere.

A QVæſtio hæc non parum inter Philoſophos dubia excitit. Vt.n.antiquiores Phyſicos omittamus, q. ſola materiã totã rei quidditatẽ eſſe iudicabãt, inter B peripateticos ẽt cõtrouerſa ẽ. Auerroes 7.Met. cõ.21.& 34. licet fateaẽ, materiã ſubſtantiæ compoſiti naturalis partẽ eſſe, ſi ſubſtãtiæ nomen cõſtitutũ ex materia & forma. ſignificet: negat tamẽ materiã partẽ eſſe quidditatis, ſeu eſſentiæ. *Negatiuæ partis defenſor Auerroes.* Cui ſi obijcias, materiã poni a Philoſophis in eſſentiali rerũ phyſicarũ definitione: reſpondet, illã non merito ſui, ſed tanq̃ vehiculũ quidditatis, in definitionem venire. C Eãdem ſnĩam amplexus eſt Iandunus 7.Met.li.q.12.& alij, quib. fauet Alexãder Aphrodiſiẽſis 3. met.text. 12.& Themiſtius 3.de anim tex.9.& 38.

1. arg. Sunt aũt pro illa hæc potiſſimũ argumẽta. Hõ, vt eſt tritũ Peripateticæ doctrinæ axioma, eſſentia diſtinguitur ab equo: ꝑſpicuũ eſt aũt, nõ diſtingui per materiã. quæ in oĩb.reb.ſublunarib. vna ſpecie ẽ: ergo per ſolã formã; proindeq; nomine eſſentiæ forma dũtaxat intelligitur. D Huc pertinet, quod Ariſtoteles 2. libro huius operis ca.3.tex.28.alijſque in locis, formam appellat ipſum quid eſt, ſeu rationem quidditatis: quibus verbis quidditatem in ſola forma ponere videtur.

2. arg. Scdo: ſicut ſe habet materia ſecundaria ad arte facta, ita materia prima ad res naturales: ſed materia ſecundaria, vt lignũ aut æs, non cõſtituit eſſentiam arte factorũ; neq; .n.ſubſtantia in accidentiũ quidditate cõtineri põt: arte facta autẽ, qua talia, id eſt, ex ſua forma, ſunt E accidentia: Ergo neque materia prima naturalium rerum eſſentiam conſtituet.

3. arg. Tertio: Vermis, qui ex ſpeciebus ſacræ Euchariſtiæ nonnunquã gignitur, haud dubie ens naturale eſt, & tamen non cõſtat ex materia: cum materia panis poſt conſecrationem euaneſcat, atque ita generationi vermis nulla ſubſit materia: A non igitur omne ens naturale ex materia conſtat. Ex quo ſequitur, materiam nõ pertinere ad eſſentiã entis naturalis.

Quarto. Si materia in eſſentia Socratis, v.g. contineretur, hæc ſingularis materia eſſet de illius eſſentia: qđ falſum eſſe ꝓbatur. Primo, qa materia Socratis actione caloris, humidum depaſcentis, perpetuo dilabitur: at rei eſſentiam fixam eſſe ſtabilemque oportet. Deinde, quia cum intereunte Socrate, forma cadaueris in B eius materiam ſuccedat. ſequeretur, eandem materiam ſingularem ad diuerſorũ eſſentiam, videlicet Socratis & cadaueris, pertinere: quod videtur abſurdũ. Itẽ, qa ſi hæc ſingularis materia eſſet de huius hominis eſſentia, non poſſet idem homo in corporum reſurrectione ad vitam reuocari, niſi idem corpus aſſumeret: qđ tamen videtur falſum, cum eadem materia, ſaltem partiatim, ad multos attinere poſſit, vt patet in ijs, qui humanis car- C nibus veſcuntur, quarum materiam ſibi copulant.

ARTICVLVS II.

Explicatio totius controuerſiæ.

PRopoſita quæſtio tribus concluſionibus enodanda eſt. Prima ſit: Negari non debet materiam eſſe partem eſſentiæ compoſiti naturalis. *1. concl* Hæc concluſio eſt Boetij, in libro de duabus naturis & vna pſona Chriſti: & Auicennæ 5.Me D taph.c.4. Alexãdri Alenſis 3.par.q. 6. D. Thomæ 1.p.q.75.ar.4. & 2.contra gẽtes c.21. Scoti in 3.d.22.q.vnica, Durandi in 4.d.44.q.1.& aliorũ. *1. ratio. In proœ. huius operis qõ.4. ar.1.* Probatur primo. Hõ verbi gratia, ex ſua eſſentia eſt ens naturale, ſiquidẽ cõtinetur in categoria ſubſtãtiæ ſub corpore; qđ idẽ eſſe atq; ens naturale, alibi docuimus. atq; ens naturale eſt totum phyſicũ, cuius eſſentia ex partib. conſtat, non alijs, q̃ ex materia & forma: igitur nõ forma duntaxat, ſed materia ẽt, in hominis, ac proinde in cætero- E rũ entiũ naturaliũ qdditate includitur.

Secũdo: Si tota eſſentia, hominis v.g. in ſola forma conſiſteret, vtique hõ eſſet ſola aĩa rationalis; quod falſum eſt. primũ, quia ſequeretur aĩam eſſe ens ꝑ ſe vnum & completum; cum negari non poſſit, hominis naturam eſſe vnum quid perfectum; atq; ita ex corpore & anima

ea eſt. Durandus igitur, quia priorem illam materiæ unitatem nō uidit, putauit, ſolam formam unitatem identitatemque materiæ præſtare: atque ita ubi datur eadem forma, eandem neceſſario dari materiam, quod eſt omnino a ueritate alienū: cum quælibet materia ſingularis, ut eſt una intrinſece, ita ſit diſcreta & diuiſa ab alia ſecundum ſubſtantiam & eſſentiam ſingularem: alioqui non poſſent materia Socratis & Platonis ab ſe diuiſæ, diuina uirtute conſeruari ſeparatæ a formis. Quod falſum eſſe oſtendemus in ea, quæ proxime ſequitur, quæſt.

Declaratur altera pars concluſionis.

Quod ad aliam concluſionis partem attinet, qua aſſeruimus, non oportere, ut materia ad rei ſingularis eſſentiam pertinens, ſimpliciter, atq. omnimode ſemper eadem maneat, ſed ut ſaltem continuatione una ſit: id propterea adiecimus, quia plurima ſunt rerum phyſicarum indiuidua, quorum materia, quoad omnes partes, fixa & ſtabilis non eſt, cum aliæ cōtinenter dilabantur, aliæ ſuccedant, ut in homine, cæteriſq. rebus anima is patet.

Opinio Magiſtri.

Sed nobis hac in re aduerſatur Magiſter ſententiarum, qui in 2.d.30. ad eam ſententiam deflexit, ut crederet illam duntaxat materiam, quam quiſque humido primigenio affuſam a parentib. accepit, ad ſingulorum hominum eſſentiam pertinere, eamq. toto uitæ decurſu integram perſeuerare, nec ipſi partem ullam aduenientis materiæ inhæreſcere.

Nō ꝓbaī.

Quam opinionem refellendi in 1. lib. de ortu & interitu, ubi de nutritione diſputari conſueuit, commodior eſt locus.

Quæ materia pertineat ad eſſentiam Socratis.

Nunc illud ſtatuimus, materiam Socratis, u.g. tam illā quam a progenitoribus accepit, quam q̄ ipſi per nutritionem agglutinata eſt, ad eius eſſentiam, ut ipſius partem phyſicā, ſpectare: neque toto uitæ curſu omnino unam eandemque permanere, ſed unam duntaxat continuatione; quia nimirum Socrates continuo ſucceſſu partes alias acquirit, alias abijcit, neque unam nouā materiam de integro aſſumit: ſi enim aſſumeret, cum illa non poſſet non eſſe ſimpliciter diuerſa, iam deſineret, qui erat, eſſe Socrates Lege, quæ de hac re ſcripſit D.Thom. 1.p. q.119. art.1. Caie. ibidem, & Ochamus in 4.q.11.

A

ARTICVLVS III.

Soluuntur argumenta primi articuli.

ARgumenta vero, initio quæſtionis propoſita, non concludunt. Quare ad primum dicendum erit: hominem dici eſſentia diſtingui a leone; quia differt ab illo ſpecifica differentia, quæ licet a materia ſuo modo ſumatur, principaliter tamen ducitur a forma. Quod etiam in cauſſa eſt, vt forma dicatur ab Ariſt. ratio

Forma ratio quidditatis ab Ariſt. dicatur.

B quidditatis: Et (vt quidam interpretantur) cur anima a Platone homo appelletur, nimirum, quia melior pars eſſentiæ in ea conſiſtit.

Materia an ſit de quidditate arte factorum.

Ad 2. bifariam reſponderi ſolet D.Th. primo de interpretatione, alijq. nonnulli cenſent, arte facta, vt ſtatuam, primo ac per ſe formam duntaxat importare; materiam vero, non niſi ſecundaria ratione, & tanquam vehiculum ſiue ſubiectum formæ: quod videtur etiam placuiſſe M. Al-

C berto 2. huius operis tract. 1. ca. 2. Hi ad argumentum negabunt maiorem propoſitionem, dicentq. entia naturalia, propterea q materiam & formam ex æquo inuehant, includere materiam in ſua eſſentia; non vero arte facta, eo q non eodem modo ſe habeant. Alij putant, arte factatam formam arte inductam, quam materiam ſecūdariam, veluti aurum aut æs, ex quo ſtatua, v.g. fit, ex æquo ſignificare; atque adeo omnia arte facta eſſe compoſita per

D accidens. Hi conceſſa maiori propoſitione, minorem negabunt. Enimuero, licet ſubſtantia in eſſentia accidentis contineri nequeat; nihil tamen obſtat, quominus cōtineri poſſit in eſſentia eius, quod ex accidente & ſubſtantia, accidentaria compoſitione coaleſcit, cuiuſmodi ſunt arte facta. Hæc poſterior ſententia, veriſimilior eſt, videturq. Ariſt. 3. huius operis cap. 7. tex. 66. vbi docet, ſubiectum, ex quo arte facta conſtant, eſſe eorum par-

Leg. Fonſecā 5. Met. ca. 7. q. 5. ſect. 4.

E tem, non ſecus, ac materia cuiuſque rei naturalis, eſt pars totius. Quod nequaquam aſſeruiſſet; ſi res arte factæ ſubiecta connotarent nemo. n. Cygnum partem albi recte dixerit: Accedit communis conceptio, qua cum arte facti alicuius, vt domus, nomen audimus, non magis formam, quam materiam apprehendimus.

Affirmatiua pars ꝓbabilior.

Tertium argumentum attingit difficulta-

cultatem, de constitutione vermis enati ex ſpeciebus ſacræ Euchariſtiæ, quam cō trouerſiam pertractat D. Thom. 3. p. q. 77. art. 5. Ægidius theoremate 44. & 45. Durandus in 4. d. 12. q. 2. art. 2. Scotus q. vlt. & alij. Dicendum tamen breuiter eſt, in eo euentu, receptis primum in quātitate diſpoſitionibus ad formam vermis, ipſo generationis momento ſubijci a Deo materiam, vel denuo creatam, vel aliunde aſcitam, vel potius eandemmet, quæ euanuerat, reproductam, ex qua ſimul cum forma, vermis componatur.

Innocentius li. 4. de officio miſſæ ca. 11. Capr. in 4. d. 12 q. 1. ar. 3. Richa. ar. 2. q. 2. Gabriel lect. 45. in canonem.

Ad 4. Conceſſo priori pronuntiato, ad primam eius impugnationem dicendum erit, tametſi materia Socratis perpetuo dilabatur, eſſe tamen vnā cōtinuatione, ſicuti conſueuimus dicere eandem flammam, quæ lignis ſubinde appoſitis, atque abſumptis continenter alitur. Ad ſecundam vero: non eſſe abſurdum, eandē ſingularem materiam, cum ſuapte natura ſit commune formarum ſubiectum, in eſſentia diuerſorum includi, quatenus nunc hoc, nunc illud, pro formarum ſibi ſuccedentium varietate, componit.

Quo pacto materia Socr. perſeueret una.

Ad 3. Fatendū eſt, haud poſſe vere eundem hominem ad vitā reuocari, niſi reddito ſibi, quo vixit, corpore. Quod ſi eadem pars materiæ ad multos ꝑtinuerit, futurum, quod D. Aug. 22. de ciuit. c. 20. docet, vt illi reddatur, ī quo eſse primo cœpit. Nā ab illo, inquit, tanq̄ mutuo accepta deputari debet, quæ ſicut æs alienum redhibenda eſt, unde ſumpta fuit Deus uero id ſupplebit in alio, vel aliunde, uel ex partibus, quæ per nutritionem defluxere. Adde etiam, ut idem hō reuiuiſcere cenſeatur, non oportere, vt quidq̄d in eo materiæ fuit, atque idem omnino corpus quoad omnes partes, reſurgat: quemadmodum neque ut idem Socrates uiuere dicatur, neceſſum eſt, ut ex iiſdē partibus nulla mutatione uariatis conſtet: alioqui non idem homo eſset, Socrates puer & ætate adultus.

Reſurrectionis beneficio ad uitam redeuntib. ut eadem materia reddenda ſit.

Quot attinet ad eos, qui infantes obiere, cū in iuuenili ætate, congrua corporis magnitudine, ut iure reddendi ſint: aliunde eis compenſandum erit, quod ad idoneā quantitatem deſiderabitur, ut D. Aug. in Enchir. c. 85. & 22. de ciuit. cap. 14. ait. Si quis uero obijciat, hiſce infantib. denuo

De infantiū corporib. in reſurrectione.

Obiectio.

conferendum, ſeptuplo ampliorē materiam, quam ipſi habuerint: & cum tam inſigni diuerſitate materiæ, ſeruandam identitatem rei ſingularis, proindeq. non uideri, materiam ad ſingularum rerum eſſentiam ſpectare. Occurrit Sotus in 4. d. 44. art. 2. eiuſmodi materiam prȩſtandam a Deo, quodammodo ſupplente, eo naturæ defectu, nim nutrientis facultatis, cuius miniſterio, quantalibet materia eis accreuiſset, ſingularis naturȩ identitatem ſeruaſsent. Reliqua ad huius dubij explicationem ſpectantia, perſequitur D. Thom. 4. lib. contra gentes cap. 81. & in 4. ſent. diſt. 44. q. 1. art. 2. in reſponſione ad quæſtiunculam quartam, D. Bonau. eadem d. art. 2. q. 1. Scotus item d. 1. Capreol. q. 1. artic. 3.

Reſpōſio.

QVAESTIO VI.

Vtrum ne materia diuina virtute abſque omni forma ſubſtantiali cohærere poſſit, an non?

ARTICVLVS I.

Quæſtionis in vtranque partem diſputatio.

EXtra totius creatæ naturæ facultatē eſſe, ut materia ſine oī forma relinquatur, indicat tum ipſa rō materiæ, quȩ eſt pura potentia, & ab actu formæ, ut eius adminiculo exiſtat, ꝑphyſica ſaltem neceſſitate dependet: tum decretum naturæ, q̄ nihil otioſum patitur: eſſet uero otioſa materia abſq. forma, cum per ſe nullam operationem ſuſtinere queat: tum poſtremo id quoq. ſuadet inſtitutum agentium naturaliū, quæ per ſe in generatione rerū, nullius interitum utpote naturæ malum (ſed nouæ formæ inductionem, ſpectant. Cæterum illud eſt inter peripateticos ualde controuerſū, poſſit ne materia diuinitus abſq. oī forma conſiſtere.

In hac igitur quæſtione negantē par. ē defendit, Hugo Victor. l. 2. de Sacram. p. 1, cap. 4. magiſter ſent. in 2. d. 12. cap. 5. D. Thom. in quæſt. de pot. q. 4. art. 1. in 1. p. q. 66. art. 1. & quodl. 3. ar. 1. D. Bonau. in 2. d. 12. q. 1. Durand. ibidē q. 2. Capreolus d. 13. q. unica. Caiet. ad 5. ca. libri de ente & eſsentia, q. 8. Aegidius lib. 1. Hex. c. 1. Heruæus quodlib. 6. q. 1. alij q. permitti, præcipuæ uero rōnes pro hac ſentētia hȩ

ferme

1. ratio. Arg. in 2. d. 12. q 1. Ferrar. ad c. 4. lib. 2. cõtra gẽ. Iandunus q. 6. huius li. 7. mara thcor. 15. Achillinus 1. de elemẽtis. quæſt. 7. Alfonſus Tol. 2. de an. quæ. 1. articul. 1. 2. ratio.

ferme ſunt. Materia ſecundum ſe eſt pura potentia: actus autem illius eſt forma ſubſtantialis: ergo ſi materia eſſet actu ſine omni forma ſubſtantiali, eſſet actu ſine actu, quod contradictionem inuoluit. Illuſtraturq́ue magis eadem ratio hunc in modum: Eſſe accidentarium abſque accidentaria forma cohærere non poteſt; vt candidum ſine candore. ergo nec ſubſtantiale eſſe abſque forma ſubſtantiali, cum eadem ſit vtriuſque ratio: atqui eſſe materiæ eſt eſſe ſubſtantiale: non igitur ſine ſubſtantiali forma manere poterit.

Secunda: Materia omnem actum exiſtentiæ mutuatur a forma: ergo non poteſt ſine exiſtentia formæ cohærere. Probatur aſſumptum: quia vt ſe habet actus purus ad potentialitatem; ita pura potentia ad actum: ergo ſicuti actus purus nullam habet potentialitatem: ita pura potentia nullum habet actum; proindeque omni actu exiſtentiæ caret.

3. ratio.

C Tertia: Omne indiuiduum, directo vel reductitie ſub aliquo certo genere contentum, directo etiam vel reductitie alicui infimę ſpeciei illius generis ſubiacet; alioqui immediate ſubeſſet generi, quod fieri nequit: atqui materia ſingularis, ſi abſque forma ſubſtantiali cohæret, reductitie contineretur ſub corpore in categoria ſubſtantiæ, quia ſpectaret ad illud tanquam eius pars, & tamen nulli infime

D ſpeciei illius generis ſubeſſet, nec enim ad hominem, vel equum, aliamve ſpeciem pertineret: nulla igitur ratione materia ſine forma eſſe poteſt.

4. ratio.

Quarta: Natura hominis in commune, non poteſt eſſe extra omnia ſingularia, nec natura ſingularis abſque ſuppoſito, vel ſuo, vel alieno, ſupplente vicem proprij: ergo nec materia poteſt conſeruari ſine omni forma. Priorem partem antecedentis concedunt omnes Peripatetici; poſteriorem melior Theologorũ pars. Con-

Lege D. Tho. 1. p. q 84. ar. 7 Capre. in 1. diſt. 43. q. 1. ar. 12.

E ſecutio ea ratione oſtenditur, quia difficilius atque operoſius habetur, puram potentiam ſine actu, quàm id, quod eſt ens in actu, abſque alio actu conſeruare: at hominis natura, tam in commune, quam in ſingulari ſpectata, eſt ens in actu, vtpote ex materia & forma conſurgens.

5. ratio.

Vltima: Vnum relatum ex ijs, quæ ſecundum eſſe dicuntur, non poteſt altero,

A ad quod refertur, extincto diuina poteſtate conſeruari: ergo nec materia ſine forma. Conſecutio probatur, quia propterea relata ſecundum eſſe eo pacto ſe habent, quia ſecundum eſſentiam referuntur ad ſuos terminos; quod non minus in materia reſpectu formæ conſpicitur.

Aduerſam partem ſecutus eſt Henricus Gand. quodli. 1. q. 10. Scotus in 2. d. 12. q. 2 Richardus q 4. Gabriel q. 1. ar. 3. Greg. ibid. q. 2. alijq; non pauci, hiſce argumentis.

1. arg. pro affir. part. Maimonius in 2. d. 12. quæ. 2. Baſſolius ibid. q. 1. articul. 3. Ant. And. in tractat. de tribus principijs quæ. 2. de materia. Lichẽt. ad loc. Scoti citatum. Trombeta 8. Metaph. q. 1. Saxon. & Marſilius hoc loco.

B Omne abſolutum ab altero item abſoluto re ipſa diſtinctum, ac prius natura eo, poteſt diuinitus ſine vllo conſeruari; nam quæ ita ſe habent non tam arcte ſibi cohærent, quin citra contradictionem mutuo diſiungi valeant, ſed materia eſt quid abſolutum (eſſe enim relatum tranſcendens, non adimit entis abſoluti rationẽ) & a forma re ipſa diſtinctum, vt eſt communis Philoſophorum ſentẽtia, itemque prius origine, quàm illa, vt docet Ariſto.

C hoc in libro c. 6. tex. 52. Poteſt igitur diuina potentia abſque forma conſeruari.

†Deinde: quidquid in rebus creatis fit interuentu cauſæ ſecũdariæ, ad eſſentiam rei nullo modo attinentis, poteſt Deus vi ſua ſine eiuſmodi cauſa præſtare, ſed forma eſt cauſa ſecundaria conſeruans materiam, & in eius eſſentiam non incluſa: ergo nihil obſtabit quominus materia ſine forma diuinitus conſeruetur.

†2. argu. 3. argum.

D Deniq; plus depẽdet a priori poſterius quam a poſteriori prius: ſed accidens eſt poſterius ſubſtantia; materia eſt prior forma: plus ergo dependet accidens a ſubſtantia quam materia a forma: atqui diuina virtute poteſt accidens ſine ſubſtantia cohærere, vt patet in ſacra Euchariſtia: ergo & materia abſque omni forma.

ARTICVLVS II.

E *Accuratius explicatur vtriuſque opinionis fundamentum. Diſſeritur de cauſa exiſtentiæ. Statuitur, materiã, non capere exiſtentiam à forma.*

Conſule Auicenna in ſua Metaph. trac. 2. c. 3. & 4. Capreolũ

VT propoſitæ quæſtionis difficultatẽ enodemus, vtriuſque ſententiæ fundamenta paulo explicatius proponenda ſunt. Negatiuæ partis aſſertores, opinionis ſuæ præſidium in hoc maxime collocant. Statuunt, totam exiſtẽtiæ originem

ẽ for-

in 1. d. 8. q. artic. 3. Caie. ad c. 5. & 7. de ente & eſſentia. Heruæũ ĩ tract. de vnitate formarũ q. 9. Zimarã ĩ Theo. pro. 10.

e forma eſſe, ita nimirum, vt ſicuti vis intelligendi a forma humana; ita exiſtentia a qualibet forma, quadam naturæ conſecutione, oriatur, indeque in materiam & in totum ſubiectum deriuetur. Hoc autẽ ita ſe habere, hiſce rationibus videtur cõcludi. † Exiſtere ſubſtantialiter, eſt nobiliſſimus effectus: cum igitur omnis affectus ſuæ cauſæ proportione reſpondeat; fatendum erit, exiſtentiam a nobiliſſima cauſa prouenire: hæc autem eſt forma: omnis ergo exiſtentia a forma oritur. Nam ꝙ exiſtere preſtantiſſimus ſit effectus, ex eo oſtenditur, quia exiſtere eſt quid maxime actuale, & præcipua quædam diuini eſſe participatio, vt teſtatur D. Diony. 5. c. de diu. nom. Quare & ipſam eſſentiã videtur nobilitate vincere. Quod vero forma inter cæteras cauſas emineat, inde liquet, quia potiorem quidditatis partem confert, & ſpecificat, perficitq; compoſitum: vnde & a Platone in Timæo diuina proles nuncupatur.

† 1. ratio.

2. ratio.

Secundo idem ſuadetur: quia ſi exiſtere ſubſtantialiter non proueniret a ſola forma, ſed materia a ſe ipſa exiſtentiam haberet, multa abſurda in Philoſophia admittenda eſſent: Inprimis, materiã nõ recte dici proprie nihil. Quis.n. iure dixerit prope nihil id, quod ex ſe actum habet, & quidem præſtantiſſimum, cuiuſmodi eſt exiſtentia? Deinde ſequeretur, formam non eſſe cauſſam materiæ, iccirco .n. forma cauſa materiæ dicitur, quia tribuit illi eſſe. Quod ſi non præſtat materiæ eſſe exiſtẽtiæ, cum ei eſſe eſſentiæ nõ conferat, vt perſpicuum eſt; vtiq. nullum iam eſſe relinquetur, quod ipſe exhibere poſſit; atque adeo cauſa illius non erit.

Huic etiam placito adſtipulatur illud Boetij, 1. de Trin. c. 3. & in opuſ. de vnitate & vno; Omne eſſe eſt a forma: & illud apud peripateticos in primis celebre, Exiſtentia eſt vltima actualitas oĩs formæ. Non videtur igitur negandum, omnem exiſtentiam a forma proficiſci. Quod cum ita ſit, vtiq. fateri iam oportebit, non poſſe dari exiſtentiã ſine forma, alioqui daretur effectus formalis ſine cauſa formali. Patet etiam, nequire materiam exiſtere ſine forma, cum ſine exiſtentia exiſtere nihil poſſit. Atque hoc modo ſeſe habet Thomiſticę opinionis fundamentum.

Aduerſæ opinionis fundamẽtum.

Cæterum, qui arbitrantur, poſſe materiã diuina virtute ſine omni forma conſiſtere, alia via incedunt: perſuaſum habẽt, exiſtentiam non a ſola forma prouenire; ſed tam materiã, q̃ cætera entia, vt vnumquodque ab alio diſtinguitur, ita aliquã ſibi propriam exiſtentia vendicare. Id qđ breuiter hunc in modum probari poteſt. Exiſtentia cuiuſque non diſtinguitur ab eſſentia, niſi vt modus rei a re: ergo vt vnumquodq. eſſentiam ab alio diſtinctam habet; ita & diſtinctam ſibiq. propriam exiſtentiam. Aſſumptum alibi longiori diſputatione ſtabiliẽdum erit: interim ex eo fidem habeat, quod ſi quis animũ attendat, plane inueniet, inter eſſentiã & exiſtentiã rei, nec maiorẽ requiri, nec vero minorem ſufficere diſtinctionẽ.

Exiſtẽtia quo pacto diſtinguatur ab eſſentia.

Priuatim vero, ꝙ materia propriã habeat exiſtentiam, nec eam a forma mutuetur, hiſce rationib. conuincitur. Vnaquæque res tunc exiſtentiam capit, cum in rerum natura producitur: ſed materia producta eſt a Deo per creationem; formæ vero, rationali excepta, producuntur per generationem: non igitur materia eandẽ obtinet exiſtentiam, quam formæ. Secundo; materia, cum ſit formarum receptaculum, prius natura exiſtit, q̃ ſingulæ formæ: non igitur a formis exiſtentiã capit. Tertio; ſi exiſtentia materiæ eſſet a forma, ſequeretur, toties materiam interire, quoties priorem formam abijcit; toties produci, quoties nouam recipit; quod nemo dixerit. Cõſecutio ꝓbatur, quia tũc res interit, cũ exiſtentiã amittit: tunc producitur, cũ eã recipit: Quod ſi quis occurrat, non interire materiam amiſſa priori exiſtentia, propterea quod eodem temporis momento aliam recuperet: is nequaquam argumenti vim effugiet. Nam cum noua forma non eandem numero exiſtentiam inferat, iam non eadem materia numero perſeuerabit: atque ita materia illa ſingularis interitum ſubibit, quod fieri non poſſe ſuperius demonſtrauimus.

Materia hẽt propriã exiſtentiam.

Preoccupatio.

Ad eas vero rationes, quibus probari videbatur, omnem prorſus exiſtentiam a forma oriri, ita reſpondendum erit. Ad primam quidem: exiſtentiam eſſe nobiliſſimum omnium attributorum, quę eſſentiam conſequũtur, verum ipſum eſſe eſſẽtiæ ſimpliciter dignitate præſtare, (etſi non-

Rñdeť ad argumẽta putãtium oẽm exiſtentiã capi a forma.

nonnulli contra opinentur, qui alibi a nobis impugnandi ſunt) cuius quidem eſſe potiorem partem, forma intime cõfert ipſi compoſito; quod ſatis eſt, vt illa inter cauſas, ſaltem internas, principiatum obtineat, vt probat argumentum.

Ad 2. negandum eſt ſequi incommoda illa, quæ in argumento colliguntur. Non enim ſequitur primum: quia, quãuis materia propriam habet exiſtentiam, adhuc nihilominus pura potentia eſt, & in genere ſubſtantiæ prope nihil. Nec etiam ſin. quia, licet forma non tribuat materiæ totam exiſtẽtiam, adhuc tamen cauſa illius dicitur, quatenus eam informando actuat ac perficit, atq. ita ſuummet eſſe ſubſtantiale extrinſecus illi confert; ſicut & materia ſuū formis attribuit, eas excipiendo ac fouẽdo: vnde materia & forma ſibi mutuo cauſſæ eſſe dicuntur. Illud vero Boetij, Omne eſſe capitur a forma, intelligẽdū eſt de eſſe ſpecifico ac perfecto, vt Scotus & Gregorius loco citato interpretantur. Illud item Peripateticum axioma; Exiſtentia eſt vltima actualitas omnis formæ, perinde accipiendum eſt, ac ſi diceretur, vltimam actualitatem formæ (ſicuti & aliarum rerum) eſſe ipſius exiſtentiam; quod veriſſimum eſt, neque ijs, quæ a nobis dicta ſunt, aduerſatur.

Quo pacto exiſtẽtia dicatͬ vltima actualitas formę.

ARTICVLVS III.

Concluditur pars affirmatiua quæſtionis.

HIs ita diſputatis, quoniam ſecunda opinio earum, quas artic. primo retulimus, firmiores pro ſe rationes hãbet, ſolidiorique innititur fundamento, amplectenda a nobis eſt; aſſerendumq poſſe materiam diuina virtute ſine omni forma ſubſtãtiali conſiſtere: id quod fiet, adhibente Deo maiorem concurſum, quo, quid forma materia actuando præſtat, ipſe in genere efficientis cauſæ ſuppleat. Nec id mirum videri debet, cum et Deus in ſacra Euchariſtia cõcurſum cauſæ materialis ſufficiat, conſeruando extra ſubiectum quantitatem, cęteraq. accidentia, quæ prius in materia inhærebant; conſeruando inquam actiue, vt eſt communis Theologorum ſententia.

Obiectio. Sed opponet aliquis. Id, quod Deus creat, immediate conſeruat: ſicut.n. nihil

A cum Deo, etiam vt inſtrumentum, concurrit ad creandum; ita neq ad conſeruãdum. Cum igitur Deus materiam creet, eandem per ſe immediate cõſeruabit, ac ſine vllo formæ concurſu, quem erga materiam oi forma ſpoliatam compenſari oporteat. Reſpondendum tamen, etſi cum Deo creante nihil efficienter concurrat; quia cõferre eſſe ex nihilo, infinitam virtutem arguit: nihil tñ obſtare, quominus ad eſſe rerum, q̃ creantur, concurrit creatura B in alio cauſæ genere: quomodo in prima rerum molitione, cum Deus corpora cœleſtia & elementa creauit, tã materia ad eorum formas excipiendas, ſuſtentandaſq. quam formæ ad materiam actuandam & fouendam, concurrerunt.

Dilutio.

Non eſt autẽ hoc loco prætereundum, quoſdam fuiſſe, qui in tuenda ſententia de conſeruatione materiæ abſq. forma, longius progreſſi, affirmarint, non ſolum poſſe diuina virtute fieri, ſed effectum iã C aliquando, vt materia abſq. omni forma conſiſteret. Nonnulli enim, quos Argentinas in 2.d.12.q.vnica,art.2 refert, opinati ſunt, in ipſa naſcentis mũdi origine, fuiſſe a Deo procreatam materiam abſq. vlla forma, idq. ſignificari c.1. Geneſeos illis verbis: Terra autem erat inanis & vacua; vbi, vt D. Aug. cap.4. libri imperfecti de Geneſi ad literam ait, per terram, quæ omnibus elementis ſubſidet, materia; per inanitatem, eius informitas deſignatur, D quod etiam inculcat 12. Confeſſ. capite ſeptimo. Atque huic ſententiæ ſuffragari etiam videntur D. Ambroſ. lib. 1. Hexam. cap. 8. D. Baſilius homilia 2. Hexam. D. Chryſ. hom. 2. in Geneſin, Eucherius in 1. ca. Gen. & rurſum D. Auguſt. 12. Confeſſ. ca. 6. & 8. qui materiæ informitatem inductione formarum priorem fuiſſe affirmant. Marſilius etiam in 3. queſt. 13. art. 1. & Gabriel in 3. d. 21. queſt. vnic. ar- E tic. 3. credunt in morte Chriſti, abſcedente anima, manſiſſe diuinum illud corpus ſine vlla forma. Verum hæ ſententiæ nõ placent. Nulla enim ratio perſuadet, fuiſſe aliquando materiam ſine forma, tametſi diuinitus eſſe potuerit. Nã quod ad locum illum Geneſeos attinet (præterquam quod inanis terræ nomine, non niſi ipſum terræ elementum, quod inane, id eſt, ſine ornatu & pulchritudine iace-

Opinio exiſtimãtia fuiſſe aliquãdo reipſa materiã ſine forma.

Improbatio.

Ita Ambr. Teodoretus, Chryſoſtomus,

Beda, alij que inter pretes.

Lege D. Th. 1. p. q. 66. art. 1. Vdalricũ in ſua ſũma lib. 4.

iacebat, proprie ſignificatur; materia vero per tropum duntaxat) etſi D. Auguſt. p. informitatẽ, oĩs formæ vacuitatem intellexerit; eam tamen non niſi origine formas antegreſſam fuiſſe crediderit, vt ipſemet 1. ſuper Geneſin ad litt. c. 15. & libr. 8. explicat. Reliqui vero patres citati, per materiæ informitatem non oĩum formarũ, ſed decoris & diſtinctionis priuationem ſignificarunt. Neq. et in morte Chriſti fuit materia ſine forma, quia abeunti animæ forma cadaueris ſucceſſit. Qua de re in lib. de generatione plura.

ARTICVLVS IV.

Reſponſio ad argumẽta, quibus oſtẽdi videbatur, non poſſe materiam diuina uirtute abſque forma, conſiſtere.

SVpereſt, vt ad contrariæ partis argumẽta reſpõdeamus. Ad primum dicendum. formã ſubſtantialem eſſe actũ ſubſtantialẽ materiæ, id eſt, actũ ſubſtantialẽ informantẽ materiã: quocirca ſi materia eſſet actu ſine forma ſubſtãtiali, eſſet actu ſine actu, hoc eſt, haberet actum accidentarium, nimirũ exiſtentiam abſq. actu ſubſtãli: ſed id nullã cõtradictionem inuoluit, quę tñ inuolueretur ſi materia ſine exiſtentia exiſteret. Reliqua vero eiuſdẽ argumenti pars, hanc hẽt explicationem. Quẽadmodũ effectus formæ accidẽtariæ, ſine accidentaria forma eſſe non põt; ita neq. effectus formæ ſubſtantialis ſine ſubſtãtiali forma, veluti animatũ ſine aĩa: ſed .n. eſſe ſiue exiſtere materię, nõ eſt effectus formalis formę ſubãlis, ſed exiſtentiæ q̃ materia propriam obtinet, vti diximus. Itẽ ſicut exiſtere accidentis ſine exiſtẽtia accidẽtis eſſe non põt; ita neq. exiſtere ſubæ abſq. ſubæ exiſtentia. Põt tamen aliqua ſubſtantia, videlicet materia, cohærere ſine exiſtentia formę ſubſtantialis, vt fuit a nobis comprobatum.

Exiſtere materię, non eſt effectus formalis formę ſubſtãtialis.

Ad 2. negãdũ eſt antecedẽs, & ad eius probationem dicendũ; non eodem prorſus modo ſeſe habere puram potentiam ad actum, quo actus purus ad potentialitatem: quamuis in eo conueniunt, quod ut actus purus nullam continet potentialitatem, ita pura potentia nullum in ſua natura actum phyſicum includit.

A Ad 3. dicendum materiã Socratis exutam oĩ forma conſtitui per ſe, ac determinate ſub materia rerum diſſolubilium, tãq̃ ſub ſpẽ infima incompleta: reduci vero tanquam partem ad totũ ad corpus diſſolubile, quod ponitur in categoria ſubſtãtiæ: neq. oportere, vt ad aliquã illius ſpeciem determinate pertineat; cum ad omnes, quarum formæ in eam induci poſſunt, indiſcriminatim duci queat. Sicut .n. materia abſq. oĩ forma nullius cõpoſiti ſpecifice pars actu eſſet, ita ad nullum actu reduceretur. Neq. hoc abſurdum videri debet; tum quia huiuſmodi reuocatio materiæ ad certam ſpeciem, quam cõponit, non eſt de eſſentia materiæ: tum quia re ipſa materia abſque forma collocaretur, vti monuimus, ſub certa ſpecie: id eſt, ſub materia ſublunari.

Materia ſine forma, ad q̃ ſpeciem pertineat.

B Ad 4. conceſſo antecedente negãda eſt conſecutio, & ad eius probationem dicendum haud ſemper eſſe operoſius, puram potentiam ſine actu, quam unum actum ſine alio conſeruare: hoc enim poſterius nonnunquam implicationem inuoluit, vt in propoſitis exemplis. Nam ſi natura communis per ſe extra ſingularia exiſteret: eſſet, ac non eſſet ſingularis. non eſſet, quia ita ſupponitur: eſſet, qa exiſtere in rerum natura, ſicuti operari & produci, non conuenit ſuperioribus niſi per inferiora: quandoquidẽm, vt exiſtere eſt vltima cuiuſq. rei actualitas, ita non niſi

C Cur natura cõis extra ſingularia exiſtere non poſſit.

D vltimo perfectis & terminatis in ſua ſerie, qualia ſunt ſola ſingularia, primo conuenire debet, cæteris vero ipſorum merito ac beneficio. Quod vero ſuppoſiti rationem attinet, repugnat etiam, dari naturam abſq. ſuppoſito, cui innitatur: quia ſubſiſteret per ſe tanquam a nullo dependens, quod in rebus creatis nulli, præterquam ſuppoſito, conuenit: ſimulque non ſubſiſteret, vtpote ſuppoſiti adminiculo carens: quando ita uolunt aduerſarij.

Cõtra ſententiũt Cai. 3. p. q. 4. ar. 1. Medina ibid.

E Ad 5. concedendum eſt, cum D. Tho. q. 7. de potent. art. 9. cum Scoto in 2. d. 1. q. 4. & 5. & d. 12. q. 2. cũ Capr. in 1. d 30. q. 1. art. 1. & in 4. d. 12. q. 1. art. 3. cum Durando in 3. d. 1. q. 1. & alijs, vnum relatũ, ẽm eſſe mutuũ, nõ poſſe, etiã diuina uirtute, abſq ſuo correlatiuo in rerũ natura dari: ſequeretur n. eſſe ac non eſſe relatum. Nam quemadmodum tota ratio eiuſ-

Idem aſſerit Mauronius in 1. d. 29. qu.

6. Gabr. ſuper Cā. lect. 44. Bargius ī 1.d. 18.

eiuſmodi relatorem, cōſiſtit in referēdis
A mutuo inter ſe ſubiectis, & quaſi in trāſi
tu ad alia; ita eorum eſſentiam conſequi-
tur, vt ſi vnum exiſtere ponatur, illud re-
ciproca alterius exiſtētia comitetur: idq.
indiſſolubili prorſus neceſſitate. Nec eo-
dem mō ſe res habet ī materia, cæteriſq.
relatis tranſcēdentibus, cōparatione ſuo
rum terminorum. Nam reſpectus relato-
rum ſm eſſe ſuperueniunt ſubiectis, vt ſi
militudo lapidi, paternitas Sophroniſco.
B Nec huiuſmodi ſubiecta appellant, niſi
dependenter ab exiſtentia terminorum.
Non.n.lapis dicitur ſimilis, niſi qui aliud
in rerum natura ſibi ſimile habet: nec pa
ter vocatur, (ſi philoſophico & non popu
lari more loquendum ſit) niſi actu habēs
filium. Quod relatis tranſcendentib. mi-
nime conuenit, cum non adueniant ſubie
ctis quæ denominent, & quæ per ipſa ad
aliud referantur; ſed ſint ipſamet ſubie-
cta, aut aliud quid ſimile.

Oppoſitū tuetᵣ Gregorius.

C Non inficiamur tñ, videri etiā proba-
bilē ſniam Gregorij, in 1.d.28.q.2.artic.
1. exiſtimantis, poſſe diuina virtute exi-
ſtere vnū relatū mutuū abſq. ſuo termino
Qua de re alibi ex profeſſo diſſeruimus.

QVAESTIO VII.

Sit ne priuatio ens, an non?

ARTICVLVS I.

Quęſtionis diſſolutio.

D SEquitur, vt de priuatione, altero re-
rū phyſicarum principio, diſſeramus;
ac primum, ſit ne verū ens, nec ne? Qua
in dubitatione non deſunt argumenta,
quib. affirmatiua pars oſtendi videatur.

Argumenta in partem affirmatiuam.

Primum: quia tā in diuinis literis, quam
apud philoſophos, quædam de priuatio-
ne enunciantur, quę non niſi in verū ens
cadere poſſunt, qualc eſt illud 1.c. Gene
ſeos; Et tenebræ erant ſuper faciem abyſ
ſi: vbi tenebræ, quæ priuatio quædam lu-

A teſtimonijs ſacræ paginę.

cis ſunt, dicuntur eſſe; eſſe autem non eſt
E eius, quod eſſentiam non hēt. Item, qa in
Hymno trium puerorū inuitantur tene-
bræ ad diuinam laudem, illis verbis; Be-
nedicite lux & tenebrę Domino: quod ta
men non videtur conuenire niſi ei, quod
aliquam entis rōnem obtinet, quā Deo,
quoad pōt; acceptam referat, atq. ita di-
uinam bonitatem totius eſſe fontē com-
A mendet; id enim ſignificat diuina laus in
ſacris literis, cum ea, quæ intellectu ca-
rent, laudare Deum dicuntur.

Deinde, apud Ariſt. c. vlt. huius libri
text. 80. priuatio appellatur malefica: id
aūt, quod maleficum eſt, aliqui nocendi
vim, & ex conſequenti aliquā entitatem
habet. Item 2. de anima c.2.t.138. priua-
tiones dñtur percipi ſenſu, vt tenebrę a-
ſpectu: nihil vero ſenſu percipitur, niſi
quod ſenſum agendo mouet: ergo, &c.

ab Ariſt.

B præterea, priuationes formaliter ſum-
ptæ, habent eſſentiales definitiones; cæci
tas.n. ſm eſſentiam definitur priuatio a-
ſpectus: Habent igitur eſſentiam, atque
adeo sūt vere res. Ad hæc, cęcitas, & quę
cunq. alia priuatio, intelligitur, exprimi
turq. a nobis per aliquem conceptum: at
cōceptus, vt Ariſt. docet, primo de īterp.
c.1. eſt imago & ſimilitudo rei. Negari igi
tur non poteſt, priuationem eſſe rem.

A definitione priuationem

ab earū cōceptib.

Hæc cōtrouerſia duplici aſſertione di
C rimenda eſt. Prima ſit: Priuatio formali-
ter ſumpta, nec eſt ens reale, nec rationis
Probatur facile: Namq. ex doctrina Ariſt.
5.lib. Metaph. cap.22. tex. 27. & lib.10.ca.
7.text.15. Priuatio eſt negatio formæ, in
ſubiecto natura apto: negotio autem cum
nihil aliud ſit, quam remotio, nullum eſ-
ſe in rerum natura, nec vero in intellectu
ponit. Quod non obſcure teſtatus eſt
Ariſtoteles, capite octauo huius lib. tex-
tu 75. cum docuit priuationem per ſe,
id eſt, ex ſua propria ratione ac vi, eſſe
D non ens.

1. aſſertio

Illud tñ eſt aduertēdum, quod D. Th.
4 Metaphyſ. ca. 2. admonet, videlicet pri-
uationes & negationes quodammodo en
tia rationis fieri, non per ſe, ſed ex acci-
dente, quatenus eis aliquid rationis ob-
uenit, vt cum ab intellectu, tanquam ſub
iecta aut prædicata in propoſitionibus, aſ
ſumuntur. Quo ſpectaſſe videtur Ariſto.
4. lib. Metaph. cap.2. tex.2. vbi cum pri-
uationes entia quodammodo eſſe pro-
E nunciaſſet, adiecit: dicimus enim nō ens
eſſe non ens: quaſi diceret, efficimus.n.
negationes ipſas & priuationes; ſubiecta
& prædicata enunciationum: atque ita
id, quod ipſe in rebus, & ex natura ſua
non habent, intellectus noſtri beneficio
aſſequuntur.

Quo pacto priuationesque admodum fiāt entia rationis.

Secunda aſſertio: Priuatio formaliter
ſum-

2. aſſertio

ſumpta, eſt in reb.ſecluſa operatione intellectus.Hæc eſt contra nonnullos,præſertim e recentiorib. Philoſophis,exiſtimantes, priuationes in ſola mentis notione eſſe eam tamen amplectitur Caietanus,prima par.q̃one quadrageſima octaua articulo ſecundo, & in libello de ente & eſſentia,capite primo:Ferrarienſis 3.cõtra gentes c.19.Eandemq; innuit D.Thomas in quæſtionibus de malo, q.1.arti.2. Suadetur vero in hunc modum: Forma, eiuſq; priuatio,vt Ariſtoteles docet cap. de oppoſitis, verſantur circa idem ſubiectum: ergo quoties in tempore a natura conſtituto ſubiectum forma caruerit,inerit ei formæ priuatio.Hoc autem contingit, ſecluſa qualibet mentis actione: igitur priuatio ineſt in rebus formaliter ſine intellectu. Aduerte autem,priuationem eſſe in rebus, non per aliquam exiſtentiam, quæ ipſi formaliter competat. Nam cum exiſtentia poſitiuum quidpiã ſit,fieri nequit, vt negationẽ re ipſa proprie re informet. Dicitur ergo priuatio exiſtere fundamentaliter, ſeu merito ſui fundamenti, quatenus videlicet exiſtit ſubiectum cui ſuo modo re ipſa cõuenit.

ARTICVLVS II.

Solutio argumentorum, quæ probare videbantur, priuationem eſſe ens.

Sol 1. Idẽ aſſerit D. Anſelmus in l b.de caſu Diabo l. c.4. de cõceptus virginis, cap.5.

NVnc argumenta ſuperius adducta diluamus. Ad id, quod primo loco propoſitum fuit, reſpondendum eſt cum D.Auguſtino,in lib.de vita beata,c.4.tenebras(quod de cæteris priuationib.ſimiliter accipiatur)ita dici eſſe in aliquo,ac ſi diceretur non eſſe ibi lux. Quod Caietanus ad ar.2. quæſtionis quadrageſimæ octauæ, 1 par. planius ediſſerem, inquit priuationem dici ineſſe rebus, per remotionem formæ in actu exercito,quia nimirum priuatio inſidet ſubiecto non vt inhærens,id enim entis poſitiui eſt, ſed vt exercens actum remouendi formam.

Ad reliquam eiuſdem argumenti partem dic:omnia, quæ quoquo modo in naturæ vniuerſitate eſſe dicuntur,etiam ea quæ nullũ entis gradũ obtinent, diuinã bonitatem prædicare, hoc eſt,ad bonitatis diuinæ laudem contẽplantium mentes allicere.Quod D. Auguſtinus tũ alijs

A in locis, tum in libro de natura boni aduerſus Manichæos,his fere verbis explicat. Priuationes rerum ſic a Deo ordinatur, vt non indecenter vices ſuas habeant: quemadmodum in cantu interpoſitiones ſilentiorum certis moderatisq; interuallis,licet vocum priuationes ſint,ſuauitati cantilenæ aliquid conferunt; quemadmodum item vmbræ in picturis eminentiora quæq; diſtinguunt, ac non ſpecie, ſed ordine placent. Vnde & in Hymno

Rerũ priuationes; quo pacto ordinentur a Deo.

B trium puerorum etiã lux & tenebræ laudant Deum,id eſt eius laudẽ in bene confiderantium cordibus pariunt. Ex quo patet, non eo duntaxat modo, qui in argumento affertur: ſed hoc etiam, quem D. Auguſtinus tradit, ſumi verbum, Laudare,inanimis literis quo pacto in ea etiã, quę intellectu carent, imo, & quæ vere entia non ſunt,cadere poteſt.

Conſule D.Iſidorũ in libr. de ſummo bono.

Ad ſecundum argumentũ, quoad priorem partem, dicendum: hac maxime de

Sol. 2.

C cauſſa inter alias priuationi maleficium attribui,quia materia ex eo, quod abſentium formarum priuationem in ſe cohibet,vt actum formæ,quo caret, admittat: actum formę, cui veluti matrimonio coniuncta erat,repudiat, atque ita adulterina quadam ratione maleficium committit. Ex quo non colligitur,aliquam ei eſſe actricem vim ineſſe, vt erit conſideranti perſpicuum.Ad poſteriorem partem eiuſdem argumenti dicendum eſt: Ariſtotelis

Tenebræ quomodo percepti viſu dicã tur.

D ſententiam eo loco eſſe, tenebras percipi viſu, nõ quod aliqua videndi actio feratur in tenebras, ſed quia aſpectus non percipit lucem; quod eſt percipi tenebras negatiue.

Ad tertium: priuationes vt proprie eſſentiam non habent, ita nec proprie deſinitiones eſſentiales vendicare;ſed explicationes quaſdam remotionum, in quibus ipſæ conſiſtunt.

Sol.3.

Ad 4 Ex eo,quod priuationem conceptus habeamus, non ſequi, priuationes

Sol.4.

E eſſe reuerentia,ſeu poſitiuum quiſpiam. Cum enim conceptus rerum imagines dicuntur,nomine rerum tam res ipſæ, quã earum priuationes & negationes ſignificantur,ac ſi diceremus,conceptus eſſe eorum,quæ a nobis intelliguntur,ſimilitudines, ſiue illa entia ſint, ſiue non. Num autem priuationes non ſolum conceptibus formarum,quas negant,ſed alijs,qui ipſis

A proprij ac peculiares ſint, percipiantur, cuius cõtrouerſiæ affirmatiuam partem veriorem credimus; tractat Aegidius in 1. diſt. 56. q. 2. Capreolus in 2. ſd. 39. qu. 1. art. 3. & Ferrarienſis 1. contra gent. c. 71.

QVAESTIO VIII.

Vtrum priuatio vere principium rerum naturalium ſit, an non?

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta oſtendere videantur, non eſſe.

1. arg. NEgantē propoſitæ quæſtionis partem, conabitur quis hunc in modū ſuadere. Principia, vt Ariſtoteles docuit c. 6. huius libri tex. 50. manere ſemp oportet: ſed priuatio acceſſu formæ abolerur: non eſt igitur principium.

2. arg. Secundo. priuatio, teſte eodem Ariſt. c. 6. huius libri tex. 66. eſt principium ex accidente: igitur non eſt vere proprieq; phyſicarum rerum principium. Conſecutio probatur: quia ſi omnia, quæ ad generationē ex accidente concurrunt, principia cenſenda eſſent, plura ſenda principia, quam tria. Nam ijs etiam annumerari deberet, v. g. forma rei intereuntis, ſine qua non datur generatio.

3. arg. Deinde: Si qua priuatio eſſet rerū naturalium principium, maxime eſſet priuatio formæ rei, quæ gignitur: ſed ea nō eſt, nulla igitur eſt. Probatur aſſumptio: quia huiuſmodi priuatio numquam dari videtur. Nec enim datur in eo temporis momento, quo forma inducitur, ſiquidē præſente forma euaneſcit eius priuatio. Nec etiam tempore antecedente, quod ita oſtenditur: Priuatio eſt negatio formæ in ſubiecto natura apto: ſed ante pūctum generationis materia non eſt apta ad formam, cum nondum habet diſpoſitionum omnium apparatum, ad eam excipiendam. igitur tempore antecedente non eſt in materia priuatio formę.

4. arg. Item. Eſſe principiū eſt eſſe ens (principium enim relationē ſignificat ad ea, quæ a principio dependent, aut quoquo modo procedunt) atqui ſuperiori quæſtione oſtenſum fuit, priuationem non eſſe ens: non poteſt igitur priuatio eſſe principium.

ARTICVLVS II.

Priuationem eſſe vere principium, nec ſuperiora argumenta oppoſitum concludere.

IN hoc cõtrouerſia Plato, & ex antiquis Philoſophis nõnulli, Priuationem e numero principiorum excluſere; vel quod eam tanquam non ens deſpicatā habuerint: vel quia nihil in ipſa præter maleficium agnouerint. *Plato & alij priuationē nō numeraruſt inter principia.*

B Rectius Ariſtoteles, qui eam principijs annumerauit; non quidem ijs, quæ in compoſitionem veniunt, ſed quæ per ſe ad generationem requiruntur. Cuius ſnīæ veritas, paucis hunc in modum confirmari poterit. Id, vnde per ſe generatio proficiſcitur, vere ac proprie principium illius eſt: ſed generatio per ſe oritur a priuatione, tanquam a termino a quo ergo priuatio eſt principiū per ſe generationis. Maior propoſitio nota eſt: minor probatur: C quia generatio (vt ſæpe diximus) eſt progreſſio a non eſſe, vt a termino a quo; hic autem cum non ſit materia (ſiquidem terminus, a quo res oritur, vtpote formæ geniti contrarius, non manet, materia autem ſemper manet) cõſequēs fit, vt ſit ipſa formæ priuatio. *Lege Aphrodiſæum lib. 2. Nat. q. c. 11.*

Argumēta vero ſuperius adducta, hunc in modū explicāda ſunt. Ad primū, omiſſa Græcorū & Latinorū interpretum in eo loco enarrando diſſenſione, reſpōdēdum eſt, neceſſario manere principia, D nō oīa, ſed quæ in rei genitæ compoſitionē coeunt: vel oīa ſimpliciter manere, id eſt, oīa ad quamlibet generationē, ſeu ſingula tria ad ſingulas generationes concurrere, vt Ammonius & alij interpretātur. *Sol. 1. ar. Horū explicationes colligit Zimara in ſuis dilucidationibus.*

Ad 2. Priuationem dici principium per accidens, nō generationis (ſic enim principium per ſe eſt) ſed compoſitionis, quatenus materiæ, ex qua compoſitum coaleſcit, accidit, habere in ſe priuationem formę. E Aduertit etiam D. Thomas in explicatione eius loci, dici priuationē principiū per accidēs, ſi accipiatur pro priuatione formæ alterius rei, non eius, quæ gignitur. *Sol. 2.*

Ad 3. admittenda eſt maior propoſitio, neganda minor; & ad eius probationem dicendum: materiam, quæ diu formā nō habet, eſſe illa abſolute priuatam, aptamq; ex ſeſe ad eam recipiendam; quamuis *Sol. 3.*

proximam & completam aptitudinē tūc ſolum obtineat, cum peruentum fuit ad terminū, complementumq; omnium accidentium, quibus ab agente diſponitur, qui terminus in ipſo tantum generationis momēto datur; extrinſece tamen, cū in eo omnia prædicta accidentia ex toto pereant, abſceſſu formæ prioris, factaque vſq; ad materiam primam reſolutione, vt in libris de ortu & interitu dicemus. Vt vero ipſo puncto generationis prius natura, q̃ materia forma recipiat, ineſt ei B ſumma aptitudo ad ipſam recipiendam, ex vi accidentiū, q̃ toto tēpore precedēti in ea fuerūt, & in ea ꝓgreſſione naturæ, ſiue in eo priori, vt loquūtur, inſidet in materia exactiſſima formæ priuatio. Nec repugnāt in eodē inſtanti tēporis, ſm aliam & alia conſiderationem, dari in materia & priuationē formæ, & ipſam formam; licet talis priuatio in eodem inſtāti re ipſa ac ſimpliciter aboleatur.

Sol. 4. Ad 4. dicito, ſi illud ꝓnuntiatum, eſſe C principium eſt eſſe ens; ſignificet, q dquid principij rōnē habet, neceſſario eē ens; falſum id eſſe: ſi aūt ſenſus illius ſit, id, cui relatio principij conuenit, poſſe aliq̃ rationis entitatem intellectus beneficio obtinere, eo modo, quo ſuperius diximus: tunc verum quidem eſſe, quod in prædicto effato aſſumitur, ſed non recte ex eo concludi, priuationem in ſe ſpectatam eſſe ens; ſeu poſitiuum aliquid.

Sol. 5. Ad 5. negari debet; id quod eſt ens, nō D poſſe a nō ente dependere, dummodo ab eo non dependat vt ab influente, aut impertinente aliquod eſſe; ſed tanq̃ a termino, atq; vt ab eo, quod eſſentialiter ad ſuum conceptum requirit. Ita vero ſeſe habet generatio reſpectum priuationis.

Qūo ens poſſit pendere a nō ente.

QVAESTIO IX.

Num in qualibet re naturali, præter materiam danda ſit forma ſubſtantialis, necne?

E

ARTICVLVS I.

Formam ſubſtātialem antiquioribus Philoſophis magna ex parte ignotam, poſterioribus notam fuiſſe.

INſtitutæ diſputationis ſeries poſtulat, vt de tertio rerū naturaliū principio, hoc eſt de forma diſſeramus. porro incſ-

A ſe rebus naturalibus non materiam ſolum, ſed etiā formam, quæ ſit pars quidditatis, licet veteris phyſiologiæ auctores, vt conſtat ex 1. lib. Metaph. c. 2. & ex ijs, tradit Laertius li. 7. de vitis Philoſophorum; magna ex parte latuerit: agnouit tamē inprimis Italicæ ſectæ īſtitutor Pythagoras, tum eiuſdē familiæ alumnꝰ Timæus Locrenſis, q materiam ex ſe nullas habere formas, & tñ eas ſubinde poſſe recipere, varijs ſimilitudinibus expreſ-B ſit, in hunc fere modū. Qui vnguēta ſuauiter redolentia confecturi sūt, humidā materiam; q̃ certo cōdire odore volunt, ita præparāt, vt odorem nullū ꝓprium habeat: & q materijs mollibus, impreſſioniq; cedentibus, figuras imprimere aliquas volunt, nullam oīno priorem in eis figuram apparere patiuntur, ſed exactiſſima quadam leuigatione eas poliūt. Ita illud, q in omnib. paſſim cæterorum oīum ſimulacris recte figurandū eſt, his C oībus formis natura ſua carere neceſſe eſt: Hæc Timæus apud Platonē. Ipſe aūt Plato ex propria quoq; ſententia, (vt liquet ex ijs, q̃ ab eo varij in locis, & ab Alcinoo in libro de ius doctrina ca. 8. tradita ſunt) ſubſtātiales formas poſuit. Quarū duo genera ſtatuit, vnum expers materiæ; qd ideam dixit: alterū cū materia coniunctū, qd formæ nuncupatione minus dignum credidit, ideoq; receptā imaginem appellandum cenſuit.

Pythagoras & Timæus formarum aſſertores.

D Iam vero Ariſto. ſubſtantialem formarum poſitionem multo apertius & luculentius aſtruxit, plurimis in locis, vt hoc in lib. ca. 7. tex. 65. & li. 2. ca. 1. tex. 12. Itē 2. de ortu & interitu c. 9. tex. 51. lib. 2. de anima cap. 1. & in toto eo opere. lib. 7. Metaph. ca. 4. & lib. 12. cap. 2. Cuius ſententiam omnes fere conſequentes Philoſophi magno conſenſu approbarunt; & ſi ex Platonicis nonnulli magiſtri ſui veſtigia perſequētes, circa modum, quo E forma cum materia ſocietatem coit, à Peripateticis diſſenſerint; qua dere ſeparatim ſuo loco.

Ariſtote.

ARTICVLVS II.

Affirmatiuam queſtionis partē omnino veram eſſe.

SOlet autem ſubſtantialium formarum aſſertio multis ex capitibus lōgo ratio-

tionum ductu, a Philoſophis cōprobari. Nos potiora tantum argumenta in medium afferremus: quorum primū ita habet. Res naturales ſunt compoſitæ, non ex materia dſitaxat; quia cum hominis, lapidis,& leonis eadem ſit cōmunis materia, eadem foret oīum eſſentia, & definitio: habent igitur præter materiā proprias formas quibus inter ſe differant. Quod ſi q̄s occurrat, compoſita phyſica conſtare ex materia, q̄ ſit ſubſtantia, atq; etiam ex forma, nō tamen q̄ ſubſtātia ſit, ſed accidēs; is facile cōfutabitur. Imprimis hoc modo: Materia eſt nuda potentia, vti ſuperius demonſtrauimus,& tamen eſt ſubſtantia, vt aduerſarius fatetur: ergo & forma multo maiori iure ſubſtātia erit. Secundo; ſi forma eſſet accidens, nulla eſſet generatio ſubſtantialis ſiquidem materia gigni non pōt; inductio vero accidentiū, nō ſubſtantialis, ſed accidētaria generatio eſt. Tertio; vel ipſa compoſita naturalia ſunt accidētia, vel ſubſtantiæ: ſi, accidentia, non igitur conſtituuntur ex materia, quæ ſit ſubſtātia. ſi ſubſtantiæ, nōn ergo conſtant ex forma, quę ſit accidenss alioqui aut nō ſubſtantia ex ſubſtantijs, aut non accidens ex accidentibus coaleſceret, quorum neutrum fieri poteſt.

1. ratio.

Reſponſio.

Confutatio datæ reſponſionis.

Rurſus idē hunc in modum ſuadetur. Singulis reb' naturalibus aliquæ pprię & peculiares functiones cōueniūt, vt homini rōcinari, equo hinnire, igni calefacere, atque ita cæteris: ſed eiuſmodi functiones ori nequeūt a materia, q̄, vt ſupra oſtēdim', nullā effectricem vim habet: oriuntur ergo a ſubſtantiali forma. Nec ſatisfaciet, q̄ dixerit proficiſci a materia inſtructa accidētibus. Quæro enim, cur iſt hæc potius accidētia in hac materia, q̄ i lla conſpiciantur; cur igni potius calor, q̄ frigus competat? cur aerem leuitas, nō grauitas ſequatur? Cū igitur huius rei cauſa ad materiam referri nō poſſit, tum q̄a ob inſitam inertiā, nuda; potentiæ ſterilitatem, nullū ex ſe accidēs pfundit; tum q̄a cum vna atq; eadem ſit in rebus ſublunaribus, eadem ijs oībus accidentia promiſcue ineſſent; plane ſequitur talium accidentium originem ad formam ſubſtantialem, vti ad ipſorū fontem referendam eſſe.

[illegible]artio.

Materiæ nullū ex ſe accidēs profundit.

Subſtātialis formæ encomia.

A Proinde negari non pōt, vnicuiq; rei naturali ſuam ineſſe formam ſubſtantialem, ex qua conſtet; a qua gradus præſtantiæ & perfectioni in cōpoſitis phyſicis deſumantur; a qua omnis rerū propagatio dependeat; a qua ſua cuique rei nota & character inſideat; quæ, quid q̄d opeis in natura ſit p ſua facultate moliatur; quæ, oēs elic a, tum vitæ, tum reliquorum munium actiones; cui accidētia tanquam inſtrumēta ſubſidio veniāt; B quæ denique ſpectabilis huiuſce mundi theatrum, ſua varietate ac pulchritudine mirifice diſtingnat atque exornet.

QVÆSTIO X.

Vtrum apta idoneaque ſit formæ ſubſtantialis definitio.

ARTICVLVS I.

Solutio propoſitæ dubitationis.

CVm varia ſint formarum genera; quandoquidē aliæ ſunt accidētariæ, vt calor; aliæ ſubſtantiales, vt anima: C rurſusq; ſubſtantialiū aliæ aſſiſtentes, vt intelligentia mouēs cœlum; alię informantes, vt formæ elementorū, ſtirpiū, & animalium: non quærimus hoc loco de definitione formæ in cōe, ſed ſubſtantialis informantis dūtaxat. Huius ergo deſcriptionē paucis complexus eſt Ariſto. 2. lib. c. 3. tex. 28. aiens, formam eſſe rationē quid di'tatis, idē, id ī quo cuiuſq; compoſiti naturalis eſſentia precipue cō D tinetur; ſeu, quod eſſentiam rei, eiuſque definitionem abſoluit, & ab alijs diſtinguit. Apertius hunc in modum definiri poteſt: Forma eſt actus ſimplex, ſubſtantialis, vnum per ſe cum materia conſtituens. Dicitur actus, ad excludendā materiā: ſimplex, ad reijciendum quod libet ex multis actibus inter ſe diuerſis cōcretu, vt albū dulce: Subſtantialis, ad remouendas formas ſimplices accidentarias: Deniq; dicitur, cōſtituens vnum p ſe cū materia; propter intelligentias, quę nequeunt cū materia in vnius cōpoſiti naturā venire. Aduerte aūt verbū illud, cōſtituens, nō ita accipendū, quaſi forma exiſtimari nō debeat, n' ſ' q̄ actu unum p ſe cum materia componit: ſic enim animus rationis particeps, dum extra materiam per ſe cohæret, non eſſet forma; cum tamē ex ſua eſſentia, a qua deſtitui nequit,

Cuius formę definitio inquiratur.

Formę definitio.

Eius enucleatio.

nequit, ſit actus & forma corporis. Ea A
igitur particula ſic intelligenda eſt, vt
forma conſtituat, id eſt, ſuapte natura
conſtituere poſſit, vnum ꝑ ſecũ mater.a.

ARTICVLVS II.

Quibus nominibus ſubſtantialis formæ vis & præſtantia a Philoſophis deſcribatur.

SAne vero vt multiplex eſt formæ dignitas: ita eam Philoſophi varijs no-
minibus appellarũt, & quaſi definierũt. B
Pythagoras. Pythagoras eam vocauit. Vnum; ꝙ incer
tam ac vagam materiæ rõnem, in vnam
certamve ſpeciem contrahat: vel ꝙ vni
tatem affectet; ſicuti materia multitudi-
nem ſeu diuiſionem, tum ꝙ anima, quæ
inter formas principatum hbet, vnionẽ
elementorum, partiumq; corporis effi-
ciat. Nã cum corpus ex elementis coali-
tũ in perpetuo fluxu ſit, continentis cu-
iuſpiam opera egebat, ne ſatiſceret. Hinc
eſt illud Pythagoræum dogma: Rerum C
tria ſunt initia, infinitum, Vnum, Duo;
hoc eſt, Deus, Forma, Materia.

Timæus. Timæus Lucrus apud Platonem, eam
dixit mentem, aiens mundũ hunc, q ſub
aſpectum cadit, neceſſitate, id ẽ materia;
& mente, id eſt, forma conſtare: quo lo-
co formã mentẽ appellauit, ꝙ ſit adum-
brata quędam primi ac puri actus, diui-
nęq; mentis ſimilitudo. Ob q̃ etiam ra-
tionem a Platonicis Diuina ſoboles di-
cta eſt. Nuncupat itẽ Plato formas phy- D
Platonici Plato. ſicas, ſimilitudines & Effigies, ꝙ ſint imi
tationes quædã idearum: & Vmbras, ꝙ
eam videãtur habere rationem ad ideas,
q̃ vmbræ ad corpora. Ideoq; 7. de rep. ait,
nos in hoc moralium orbe, nõ aliter at
que in ſpecu, eſſe collocatos, ac ſolas in-
ſpicere rerum vmbras, quas ob aſſuetu-
dinem exiſtimamus vere eſſe.

Ariſtot. Apud Ariſto. nuncupatur forma Di-
uinum, pulchrum, Optimum, Finis Di-
uinum ꝙ ſit participatio quædam diui- E
ni eſſe, vti proxime dicebamus: pulcrũ,
ꝙ materiam decoret, totamque mundi
quaſi ſcenam, ſpectanda varietate exor-
net: optimum, ꝙ ſit quidpiam maxime
perfectum & appetibile: finis generatio-
nis, ꝙ genitor in re, quam efficit, eam
ſibi vti propriæ formæ effigiem exprimẽ
Alij. dam proponat, vt declarat D. Tho. 1. p.

A q. 44. art. 4. A quibuſdã appellatur. Ter-
minus, quoniam vt antea dicebamus,
materiam diffluentem ac vagam, certis
finibus coerceat, veluti norma quædam
menſuraq; rerum. Vnde Ariſtot. 3. huius
operis ca. 7. tex. 67. dixit formam cauſam
eſſe terminationis & continentiæ. Ab a-
lijs dicitur Character, ꝙ cuiq; rei quaſi
notam imprimat, qua cognoſci & diſtin
gui poſſit a cæteris: vnum quodque enim
ex ſua forma ſpectatur ac ſecernitur. De-
B niq; vulgari nomine dicitur forma, ꝙ
ſicuti forma per artem inducta materiam
ſecundariam, vt æs & lignum; ita ipſa
materiam primam concinnet atq; efformẽt. Plura in hanc ſententiam ſcripſit
Albertus M. hoc in lib. tract. 3. cap. 17.

QVAESTIO XI.

Vtrum ex forma ſubſtantiali & materia vnum fiat?

ARTICVLVS I.

C *Argumenta in negatiuam partem controuerſiæ.*

SVperiori quæſtione, cum formam definiremus, aſſeruimus, ex illa & ma-
teria vnum quidpiam effici: nunc ad il-
luſtriorem rei notitiam, an id ita ſe ha-
beat, diſquiremus. Ac primum nonnul-
la ſeſe offerunt argumenta, quibus ne-
gatiua pars oſtendi videatur.

Primum eſt, vel ex materia & forma 1. argu
ſubſtantiali fit vnum, interuentu alicu-
D ius medij, quod eas conciliet, & mutuo
connectat; vel proxime abſq; vllo me-
dio, aut vinculo: ſed nec utrũ horũ vide-
tur dandum: nõ igitur ex materia & for-
ma ſubſtantiali vnũ fit. Probatur Minor,
quoad priorem partem: q̃a tale mediũ ſi
daretur, oporteret eſſe aliquod accidẽs,
qđ prius in materiam reciperetur id ve-
ro eſſe non poſſe ex eo oſtenditur; q̃a cũ
inter actum primum & ſm̃ ſit ordo eſſẽ-
tialis, nequit materiam ſm̃ ante primum
E admittere. Item, quia ſi eſſet accidẽs, iã
materia & forma accidentario nexu iun
gerentur; nec ex illis vnum q̃d ſubſtãtia
le, ſed accidẽtarium coaleſceret. Quoad
poſteriorem vero partem ſuadetur eadẽ
Minor; quia vt Proclus ait cõm. 3. in Ti-
mæũ, multitudo oĩs, niſi incompoſita na
tura ſit, eget conciliatrice harmonia, hoc
eſt, requirit proportionem accommoda-
tio-

A tionemq; ipſarum rerum inter ſe, quæ accõmodatio non niſi tertio aliquo, velut ſequeſtri, perficitur. Item, quia ſi forma poſſet p ſe atq; immediate copulari cum materia; poſſet ei ſaltem diuina virtute ſine media quantitate vniri; ſicq; ex anima rõnali & materia reſultaret compoſitũ vnum p ſe, quod nõ aliud foret q̃ homo. Quare exiſteret homo ſiue capite & corde, cæteriſq; partibus integrãtibus: quod non uidetur concedendum.

B 2. argum. Secundum, Si ex materia & forma ſubſtantiali fieret vnum per ſe, fieret quoq; ex materia & forma accidentaria per ſe vnum. ſed ex his nõ fit, vt palam eſt: ergo nec ex illis. Maior ꝓbatur; quia vtrobiq; videtur par ratio inueniri, cum non ſolum forma ſubſtantialis, ſed etiam accidentaria ſeſe habeat ad materiã, vt actus ad potentiam, quam perficit.

3. arg. Tertium. Quæ magis diſtant, minus inter ſe vniuntur; ſed forma ſubſtantialis & materia magis diſtant, quam accidens & ſubiectum, C cum forma ſubſtantialis ſit eus in actu, materia ens in potẽtia: contra vero tam accidens, q̃ eius ſubiectu ſint entia in actu: Igitur minus poterunt inter ſe vniri forma & materia, q̃ accidens & ſubiectũ: quare cum hæc nõ conueniant in vnam tertiam naturam, quæ ſit ens per ſe neq. illa conuenient.

4 argum Quartum. Ea, quæ non affectant mutuam vnionem, non poſſunt inter ſe naturaliter coniungi: ſed materia cum ſit, D vt alibi dixim⁹, cauſa diuerſitatis & multitudinis; (vnde a Philoſophis qualitas & infinitum vocabatur) minime affectat vnionem: non põt ergo naturaliter cum forma coniungi; proindeq; nec ex mutuo eorum complexu vnum quid exiſtet.

5. argum. Quintum. Saltem, inter materiam & formam humanam non poteſt naturalis nexus intercedere: ergo ſaltẽ hæ nõ poſſunt in vnius compoſiti p ſe naturã cõnecti. Antecedens ꝓbatur: quia ſi talis E vnio eſſet naturalis, ſequeretur animam ſeparatam habere natiuã ꝓpenſionẽ ad materiam, ſicq; ſtatum extra corp⁹ eẽ ei violentum; & qđ inde videtur cõſequi, reſurrectionem corporum futuram naturalem, nõ vero diuinæ poteſtatis miraculo exhibendam; quod falſum eſt.

6. argum. Sextum. Si ex hac forma & hac ma-

A teria fieret vnum per ſe, pari ratione ex hac forma & quacunq; alia materia poſſet effici per ſe vnum: ſed non põt; ergo, &c. Maior probatur: quia quælibet materia eſt prima pura potentia; quæ videtur eſſe tota rõ, cur ex illa & forma ſubſtantiali dicatur vnum fieri. Minor inde ſuadetur: quia ſi ex hac forma & qualibet materia poſſet fieri vnum, vtiq; haberet hæc forma ſine diſcrimine ordinẽ ad quamlibet materiam. quod tamẽ falB ſum eſſe ea rõ oſtendit, quia non magis pendet forma certo efficiente, quam a certa materia, a qua educitur, cuive vnitur. Quare ſicuti forma huius eq, v.g. nequiuit ab alio, q̃ a ꝓprio ſuo ꝓgenitore effici, ita nec e cuiuſuis materię, ſđ certe & definite poteſtate educi potuit. Et qđ inde conſequẽs eſt, nõ cuilibet materiæ, ſed certe ſibiq; a natura deſtinatæ, ad vnius cõpoſiti ſocietatem cõiugi poterit.

C

ARTICVLVS II.

Concluditur pars affirmatiua q̃onis.

VT propoſitæ quæſtioni ſatisfiat, ꝑnotandũ eſt, quinq; eẽ, qđ ad pręſens inſtitutũ attinet, vnitatũ diſcrimina a quibus totidem modis vnum dicitur. Quinque unitatũ modi. prima vnitas ẽ aggregationis, vt in aceruo lapidum. Secũda ordinis, vt in exercitu, quæ maior eſt, quam prima; magis. n. vniuntur, quæ ordinem habent, quam quæ turbata confuſione diſſoluta ſunt.

D Tertia eſt vnitas p accidens, vt in accidente, & ſubiecto cui inhæret; q̃ maior eſt quam ſecunda; etenim in ſecũda nullum eorum, quæ ordinem habẽt, in altero inſidet. Quarta eſt vnita p ſe in rebus cõpoſitis, q̃ videlicet reſultãt ex compoſitione partium, in aliq̃ tertiam naturam coeũtium: qualis cernitur in quãtitate bipalmari, compoſita videlicet ex duob. palmis inter ſe, vno eodemq; communi termino coniunctis. Et hæc vnitas E maior eſt, q̃ tertio, cum vnitas per ſe reddat abſolute vnũ; vnitas vero p accidẽs nõ niſi cum adiectione & ẜm quid. Quinta eſt vnitas per ſe in rebus ſimplicib⁹, & in ſubſtãtijs a materiæ commiſtione liberis: & hæc cæteris longe ꝓſtat, cũ emineat extra omnem cõpoſitionem partiũ realiter diſſidentium. Cum ergo ab his quinq; vnitatũ differentijs vnũ dicatur,

dum in quæſtionem adducimus, vtrũ ex materia & forma vnum fiat, accipiendũ eſt vnum, vnitate quarto modo ſũpta.

Concluſ.

cõcluſio ſit: Ex materia & forma ſubſtantiali fit vnum per ſe. Hæc traditur ab Ariſt. li. 2. de anima c. 1. t. 6. & 8. met. c. 6. te. 15. a D. Thom. 1. p. q. 76. art. 7. Scoto. 8. Metaphy. c. vlt. q. 4. Duran. in 2. d. 12. q. 2. Alenſi 3. p. q. 7. mẽb. 1. ar. 1. Eiuſq; eius veritas inde cõſpicua, quia ex formæ & materiæ nexu reſultãt cõpoſita naturalia; vt hõ, ignis, cœlum aliaq; eiuſmodi, quorũ vnumquodq; eſt totum quid p ſe vnum.

e Sonc. 8. met q. 28. Iaue. lo q. 7.

Si quis vero ſciſcitetur, quænam huiuſce mutuæ cohæſionis & nexus cauſſa ſit? dicendum in primis, non poſſe materiam & formam in vnum coniungi, niſi illa ad hãc recipiendam idoneis accidẽtibus ab agente præparetur; atq; ita dari cauſſã extrinſecã prædicti nexus, nempe ipſum generãs: tum præterea diſpoſitiones ab eo inductas; q̃ partim ad cauſſam ipſam efficientem, partim ad materialẽ ſpectant. Ad efficientem, quatenus ſunt inſtrumenta, p quæ generans operatur: ad materialem, quatenus vagam materiæ potentiam coercent, habilemq; reddũt ad hanc certam & definitam formam recipiendam. Cæterum nulla datur interna cauſſa media, cur ex materia diſpoſita, & ex forma ſubſtantiali vnum per ſe fiat (eo mõ, quo, v.g. in linea datur punctum, copulans in vnum duas lineæ medietates) nec huius rei alia ratio eſt, niſi q̀ pura potentia, eiuſq; actus ſubſtantialis, ad ſe primo viciſſim ordinantur, & ingenita propenſione abſq; alio medio in vnum conſpirant, ac demq; naturali quadam ſocietate ad totum perficiendũ vniuntur, vt locis ante citatis docet Ariſtoteles, ediſſeritq; Scotus in 2. d. 12. q 1. & Auerroes 2. de anima, commento 7. D. Thomas 2. contra gent. cap. 70.

Diſpoſitiones ab agente inductæ ad q̀ genus cauſſæ pertineant.

Cur ex materia, & forma ſubſtãtiali fiat vnũ per ſe.

De hoc Academicorũ dogmate Galenus lib. de dog. Plato. & Hip. Beſſa. 1. 2. lib. 3. cõtra Calum. c. 22. Fernelius li. 4. phy. c. 2.

Quare minime audiendi ſunt Academici, qui q̀ viderent hominis forma & materiam, naturas eſſe q̃ maxime diſpares, commenti ſunt, animum noſtrum a ſummo rerum opifice conditum, priuſq̃ denſum hoc & tenebricoſum noſtri corporis ergaſtulum ſubeat; inprimis corpuſculo quodam illuſtri, tanquã ſimplici veſte indui; tum alio ſubtili quidẽ, ſed minus ſplẽdido, & ex tenuiũ præſertim elementorum pmiſtione concreto exterius cõtegi; vt ijs ſtipatus, i tertium hoc mortale corpus ingrediatur, & huiuſce medij interiectu cũ eo ſocietatem coeat. Hæc inquam Academicorum, non tam dogmata, quam in ſomnia, auſcultanda nequaq̃ ſunt. Vt. n. in præſentia omittamus eum errorẽ, quo humanos animos ante propria corpora conditos faciunt. etſi materia & forma, ſiue humana, ſiue alia quæcunq; vſq; adeo inter ſe naturis diſtent, vt ſint primo diuerſæ; poſſunt tamen ſine eiuſmodi vinculo in vnius cõpoſiti rationem arctiſſime aſſociari: quia at id non naturæ ſimilitudo ſpectari debet, ſed coaptatio & proportio, q̃ magna eſt rerũ conciliatrix. Vnde & Plato ipſe, tam mundi, quam hominis partiũ vincula, proportiones eſſe, quibus ſingula inter ſe colligantur, in Timæo prodidit.

Proportio magna rerũ conciliatrix.

ARTICVLVS III.

Dubij cuiuſdam enodatio.

SAne cum formæ tanta ad ſocietatem cum materia ineundam inſit propenſio, iure quæſierit aliquis; nũ anima ſeparata non impedita, poſſit vt propria ſemetipsã vnire corpori, ſi ei oĩbus ſuis organis, totoque accidentium apparatu inſtructũ, abſq; alia forma ſubſtãtiali diuinitus offeratur. In hac dubitatione affirmatiuam partem ſequutus eſt, præter alios, Henricus Gandauẽſis, quodlib. 11. q. 14. negatiuam Scotus, in 4. d. 43. qu. 3. art. 3. & Capreolus, eadem diſt. q. 2. ar. 3. Richardus vero ibidem, in 3. principalis q. 2. vtranque probabilem iudicat.

Cum Hẽrico uidetur ſentire Aureolus, & Bernar. apud capr. ead. quæſt.

placet opinio Henrici. Non eſt. n. cur negemus, poſſe animam ſeſe intime præſentem exhibere tali corpori, quemadmodũ & ſpatio, in quo conſiſtit, & aeri a quo ſpatium occupatur, intimo atque indiſcreto ſitu adeſt. Deinde, cum animã in corpore diſpoſito, vt in pprio perfectibili exiſtentem, naturæ neceſſitate ſequatur informatio animatioq; eiuſdem corporis, non ſecus ac albedinẽ corpori inhærentẽ dealbatio; vtiq; nõ eſt ẽt, cur inficiemur, copulatũ iri tunc anima Socratis cum ſuo corpore, ita vt ex vtriuſque nexu Socrates reuiuiſcat. Non. n. ppterea id, quod interierat, dicetur idem numero redire p naturam; ſed vi miraculi,

[illegible] [illegible] .upatio.

li, quo ponimus cōſtitui diuinitus materiā eo mō. quo diximus. Neq;.n. tunc deſiderabiť actio, qua attingať vnio aiæ cum corpore: tū qa i hois generatione eiuſmodi actio ex parte generātis nō eſt diſtincta ab illa, qua materia cōgruis diſpoſitionibus ꝑparať, q̄ ꝑparat in hoc euentu diuina virtute ꝑſtanda eſt: tū qa, vt aïa Socratis eadē actione creať, & uniť materię ita nunc eadē actione, qua ſeſe in materiā intulerit, eidem copulabiť. Et vero id amplius habet ortus aliarum formarū, quæ e B materiæ ſinu educunť, ꝙ præter illā, vel illas potius actiones, q͞bus materia ad earum receptionē diſponiť (tot. n. interueniunt actiones, quot accidentia realiter diſtincta a generante in materiā inducuntur) alia quoq; deť actio eodem generante elicita, q̄ ad formā intrinſece terminetur, eā ſimul ꝓducendo & copulando cū materia. Qđ in aīam hoīs minime cadit, hæc. n. vt eſt ꝑ ſe ſubſiſtens atq; immaterialis, ita corporea generātis actione im- C mediate, ſiue intrinſece attingi nequit, etſi dici poſſit extrinſecus attingi actionibus, materiā ipſius introductionē cōcinnātibus. Vt vero ea, q̄ diximus, planius intelligas, aduerte, circa ꝑdictā vnionē materiæ cum forma, vnionem trifariam ſumi. Primum, ꝓ actione, qua forma materiæ vniť. Secundo, ꝓ illapſu, quo forma ſeſe in materiæ ſubſtantiam penitus inſinuat, pariterq; ſubſtantia materiæ in ſe, ac quo quaſi gremio formam recipit, qui D nexus eſt unio ſubſtantialis. Tertio, ꝓ relatione vnius, q̄ conſurgit inter materiā & formā. Hæc ergo tria in eodem temporis puncto conſtant, eo tn̄ ordine, vt actio qua forma materiæ iungiť, ſit prior natura, q̄ vnio ſubſtantialis, (ſiquidem hæc illā ſupponit) & unio ſubſtantialis prior ſit, q̄ relatio vnionis, quia illa proximum eſt huius fundamentum, ſiue, vt uocant, ratio fundandi. Verum præter hęc datur E unitas totius compoſiti, quod eſt tertia quædam natura, a materia & forma realiter differens, vt † alibi ſtatuimus.

Lege Caietan. 2. d. 13. q. 3. ar. 2. et d. 17. q. 1.

Lege Fer. 1. contra gen. c. 26. Sō. 7. Meta. q. 25.

Vnio tripliciter accipitur.

Lege Caie. 1. p. q. 76. ar. 1.

† Cap. 2. huius lib. q. 1. ar. 3.

ARTICVLVS IIII.

Reſpōſio ad argumēta primi articuli.

Sol. 1. arg.

NVnc primi articuli argumenta ſoluamus. Ad primum dicendum eſt: inductis a generante ſiue a cauſa effectrici A accidentibus, quibus materiā ad recipiendam formam idonea reddiť, non requiri aliqđ medium, quo materia & forma inter ſe cōciliēť, ſed ſuopte ingenio ac per ſe immediate copulari. Itaque danda eſt prior pars maioris, in hūc ſenſum intellecta, & ad primā eius impugnationem dicēdum, vt plura in vnū coeant, egere mutua accommodatione & ꝓportione inter ſeſe, verum hāc inter materiam & formā dari, vt diximus. Quod vero ad ſecūdam B impugnationem attinet, Henricus Gandauenſis quodl 7 q. 17. Ægidius in 1. d. 23. q. 2. Sonc. 5. Metaph. q. 22. Maironius in 4. d 12. q. 8. negant, poſſe diuinitus effici, vt forma materiam oī quantitate exutā informet. Idemq; de mente S. Th. eſſe, ac ſibi videri probabile, ſcripſit Capre. in 1. d. 42. q. 1. ar. vlti. Nobis tamen oppoſitum videtur cum Argentinate, in 3. d. 5. q. 1. ar. 1. Scoto in 4. d. 10. q. 2. Baſſolio d. 12. qō. 2. & alijs. Nec enim ex eo vlla ſe- C quetur implicatio. Itaque pōt diuina virtute anima Socratis nudæ materiæ vniri, quo in euentu reſultabit ex ijs compoſitum quoddam naturale, nempe Socrates, conſtans partibus phyſicis, ad eius eſſentiam pertinentibus, licet organorum apparatu & integrātium partium diſtrictione careat. Hæc. n. vt Socrates cohæreat, non abſoluta, ſed phyſica tantum neceſſitate exiguntur, cum ſint accidentia materiæ, totique compoſito aduentitia.

D Ad ſ͞m, neganda eſt maior, dicendumq; nōn eandem eſſe rōnem in forma accidētaria, atque in ſubſtantiali, vt ex vtrauis ſimul cum materia unum fiat. Materia. n. per ſe primo ordinatur ad formam ſubſtātialem, ut potentia ad actum ſui generis inſita proportione idoneum, aptumq, ut ambo in unam tertiam naturam coeant, q̄ habitudo inter materiam & accidentariā formam nequaquam cernitur. Quod ſi qs opponat Ariſt. lib. 2. de anima c. 1. tex. 7. E aſſerere, ex corpore & anima fieri unum, quemadmodum ex cera & figura. Quare ſi ex his non efficitur unum per ſe, nec ex anima & corpore, & uniuerſim nec ex materia & forma unum per ſe conſtare. In promptu eſt quod reſpondeamus, nimirū, ſimilitudinem formæ & ceræ non in eo poſitam eſſe, quod eadem ſit unitas eius, ꝙ ex anima & corpore, & eius ꝙ ex cera &

Sol. 2.

Obiectio.

Dilutio.

ſigura reſultat, ſed qđ neque aĩa, neq. ſigura egeant medio, quo cõnectant ad cõſtituendũ cõpoſitum eſſi quoad vnitatem. diſpar ſit vtriuſq. cõpoſiti cõditio, cũ alterum ſit vnũ p ſe, aliud uero p accidens. A

Sol. 3. Ad tertium. Dicendum, quæ magis diſtant quoad proportionem, minus inter ſe vniri, non tñ quæ magis diſtat ſm naturas, nunc uero materiã & formã, ſi mutua utriuſq. ꝓportio & habitudo ſpectet, maiorem inter ſe hĩc conuenientiam ad con-

Obiectio dendum vnum, ꝙ ſubiectum & accidẽtia, B vt ex dictis patet. At non deerunt, qui ꝓbare contendant, ex ſubiecto & accidente effici unum per ſe, ꝓpterea quod generatio accidentaria, qua Socrates albeſcit, eſt mutatio per ſe una, quæ ꝓinde in unũ terminum p ſe ferri debet, non in alium, quam in compoſitum ex Socrate & albe-

Reſponſ. dine. Reſiſtendum tamen his erit, fatẽdo eam mutationem eſſe per ſe unã, ſed negando, terminari ad compoſitum ex Socrate & albedine, re enim uera non termi C natur niſi ad album, quod eſt quid per ſe unum, utpote importans primario albedinem, ſecundario, vt connotatum, Socratem, cui albedo inſidet.

Sol. 4. Ad quartum, negandum eſt, materiam non affectare unionem cum forma, ſi quidem naturali ꝓpenſione in eam fertur, ipſamque expetit, ut alibi ex Ariſtotele, & Platone docuimus. Neque obſtat, quod a quibuſdam philoſophis, materia diuiſionis & multitudinis cauſa perhibeat; (ob D id uidelicet potiſſimum, quod in ſublunari orbe, dum alias atque alias formas ſucceſſione admittit, & ipſa una eademque ſecundum ſpeciem manens in uarias partes ſecatur, ſingularium ſenſibilium multitudinem & diuerſitatem mundo exhibet.) Non enim hoc mutui inter ipſam & formam amoris conſenſum conſpirationemque adimit, cum uis amoris ex parte materiæ in eo conſiſtat, quod ad formas inclinetur, eaſque in ſe recipere ex- E optet, & receptas ſuo gremio complectatur ac foueat, nec niſi contrarium qualitatum impulſu dimittat.

Sol. 5. Ad quintum, negandum eſt antecedẽs, & ad eius probationem dicendum, animã

Ita D. Augusti. 12. sup Gen. habere ad corpus naturalem inclinationem, ẽt dum eſt ab eo ſeparata: & hunc ſtatum nec eſſe illi violentum, cum ei ani-

A ma ipſa non renitatur, qđ ad rationẽ uiolenti exigitur, nec tamen naturalẽ (quid quid putarit Auicenna, cuius opinionem alibi confutauimus) cum naturale ſit animæ, eſſe in corpore, cuius forma eſt, ſed eſſe ei præter naturam, ut ſenſit D. Tho. 1. p. q. 89. ar. 1. & Caiet. in commentarijs eiuſdem loci, qui ſtatus inter uiolentum & naturalem medius eſt. Verum licet anima ingenitã propenſionem habeat ad corpus, non icciřco reſurrectio cenſenda erit B naturalis, ſed ſimpliciter ſupra naturam, ex parte modi & principij actiui, quod erit uirtus diuina, ſupra conſuetum naturę ordinẽ & facultatem agens: eſto prædict. reſurrectio ſecundum quid naturalis dici poſſit, videlicet quoad finem, quatenus naturale eſt animæ vniri corpori, vt explicat S. Thomas 4. contra gentes c. 81. Scotus in 4. d. 43. q. 4.

ca. 35. D. T. 1. p. q. 26. arti. 1. ad 6.

Lege ... in 4 ... q. ... 5. Caie. 1. p. q. 76. art. 5. Ferr. loco hic cit. cont. gen.

Pro explicatione ultimi argumenti aduerte inprimis, ſi materia cœleſtis & ſub C lunaris inter ſe ſpecie diſtinguantur, ꝙ in libris de cœlo expendimus, nec materiam cœleſtem habere ordinem ad formas ſublunares, nec materiam ſublunarem ad formas cœleſtes, proindeque nulla ui, ẽt diuina, poſſe ex ijs promiſcue fieri unum, quia non ex qualibet pura potentia & actu ſubſtantiali, ſed ex ijs, quæ inter ſe ordinem & ꝓportionem habent, unum conficitur. Si uero formã aliqͣ ſingularem ex inferiorib. cum materia infe D riori comparemos, non poterit ea cuilibet materiæ (eſto quælibet ſit pura potẽtia, nec ẽ. n. ex hoc tñ ratio unionis petenda eſt) per naturam uniri, ſed ſibi ꝓpriæ & peculiari, quia ſi forma materialis ſit, pendet naturaliter eius conſeruatio & productio ab ea materia, de cuius poteſtate elicitur, ut probat ratio adducta in argumento, ad confirmationem minoris ꝓpoſitionis. Licet non oporteat eam materiam decurſu temporis eandem pror- E ſus eſſe, quoad omnes ſui partes, ſed ſaltem eandem continuatione. Quod ſi forma immaterialis ſit, hoc eſt, anima humana, pendet etiam a propria materia, non quoad eſſe, cum extra illam cohærere ualeat, ſed quoad officium informandi.

At enim uero, ut Fonſeca li. 5. Met. c. 2 q. 14. ſectione 2. & 3. annotauit, quælibet forma ſublunaris, poterit cuius portio-

ni

ni inferioris materiæ diuina virtute coniungi: non ꝙ earum inclinatio à Deo mutari poſſit: cum ſit ipſa materiæ & formæ natura: ſed quia ſi ambæ ſecundum ſe abſolute ſpectentur, ad ſe mutuo inclinantur, habentque congruam proportionem, vt vniri queant: nullaque forma ſublunaris ab vlla materia inferiori dependet neceſſitate abſoluta, ſed phyſica duntaxat; quatenus hæc numero forma ab agẽtibus naturalibus, quæ limitatæ virtutis ſunt, non niſi interuentu & inſtrumentaria vi horum ſingularium accidentium, poteſt in hac materia produci, eidemque vniri, ſi materialis ſit, uel uniri tantum, ſi immaterialis exiſtat. Item etiam (quod ex eo ſequitur) quatenus in nulla materia, præterquam in hac, datur completa habilitas naturalis, ad hanc ſingularem formam recipiendam. Quæ completa habilitas duo requirit, uidelicet proportionem ipſius materiæ ad formam, & aptitudinem ad illam recipiendam, ſibique copulandam, uel ad copulandam ſolum, in ordine ad agens phyſicum. Vnde intelliges, ad unionem huius materiæ cum hac forma, diuina uirtute per agendam, pauciora requiri, quàm ſi eadem vnio agentium naturalium facultate præſtari debeat.

Materia & forma ſubluna... abſolu... ſpectatæ, ad ſe vicisſim inclinantur.

ca.35.& T.151 26 ... ad 6.

Leg... in 4 ... 4. Cite... q.76.a 5. Fe... co his ... corp...

QVAESTIO XII.

Vtrum omnes ac ſolæ formæ ordinis naturalis è materiæ ſubiectiuè potentia educantur.

ARTICVLVS I.

Videri partem negatiuam veram, quo ad formas naturalis ordinis.

Formarũ maxima genera.

QVia formæ, de quibus in hac diſceptatione agimus, aliæ ſunt naturalis ordinis, ut forma equi, albedo, quantitas: aliæ non naturalis ut gratia, lumen gloriæ, & formæ artificiales (accipimus enim naturale ita preſſe, ut ab arte facto diſtinguatur) propoſitã diſceptationem ab ijs, quæ priori genere continentur, auſpicabimur. Ac primum quòd dicendum non ſit, eiuſmodi formas de materiæ potentia educi, hunc in modum uidetur oſtendi.

1. argum.

Formæ ſcdm rationes, quas Theologi ſeminales uocant, latẽt in materia: ergo etſi ante cuiuſq; rei compoſitæ ortum nódum ſe probant, actu tñ in materia iã inſident:

A atque adeo non ab illa denuo excitantur. Aſſumptum probatur teſtimonio D. Aug. c.7. & 8. lib.3. de Tri. vbi docet omnium, quæ ad oculos noſtros prodeunt: occulta quædam ſemina in elementis nidi, latere, per quæ illa, quæ in occulto erant, in apertum progrediuntur. Accedit, ꝙ ſi formæ non actu præiacent in materia, ſed à genitore efficiuntur, nulla generatio reſpectu materiæ naturalis erit, ſed violenta, cum ab Ariſt. lib.3. Ethic. c.1. violentũ

B definiatur id, cuius principium extra eſt, ita vt nullã id quod patitur, vim cõferat.

2. argum.

Secundo. Quod creatur, non egreditur de poteſtate materiæ, vt Philoſophi vna voce confitentur, at formæ omnes, ſi nihil earum præfuit, è nihilo fiunt; quod nihil eſt aliud, quàm creari. Igitur nulla è materiæ poteſtate egreditur.

3. argum.

Tertio. Idem probare licet in formis notionalibus, ſiue intentionalibus, per quas nimirum potentiæ in obiecta inten

C dunt, quales ſunt imagines colorum, ceteræq; cognoſcibilium rerũ ſimilitudines. Nam cum eductio realem tranſmutationem deſignet, eiuſmodi autem formæ ſine rei tranſmutatione adueniant, quo pacto de ſubiecti potentia educentur.

Formæ intentionales.

4. argum.

Quarto. Aſcenſus lapidis, motus circularis ignis, aſpectus homini cæco diuina virtute collatus, relatio ſimilitudinis inter duos candores, cæteræque relationes, quæ rebus phyſicis adueniunt, ſunt natu

D rales formæ: & tamen has de materiæ potentia non educi, ea ratio probare videtur; quia in lapide non eſt potentia naturalis ad aſcenſum, ſed violenta; in igne non niſi neutra ad conuerſionem; in cæco non niſi obedientialis ad aſpectum. Denique relationes, ſicuti produci non dicuntur, ita neque educi dicendæ ſunt.

ARTICVLVS II.

E *Quibus argumentis videatur oppoſitum oſtendi de formis non naturalis ordinis, & de anima rationali.*

1. argum. De formis artificialibus.

COntra vero, quod formæ non naturales a ſubiecti potentia educantur, videtur poſſe cõcludi: ac pro artificialibus ita opponimus. Formæ artificiales (vt formæ ſtatuæ) habent in ſubiectis potentiam naturalem, quod eis forſitã quis dee

A eſſe crederet: educuntur igitur de illorũ poteſtate. probatur antecedẽs; primũ, q̃a ars non quamlibet materiam, ſed natura aptam & idoneam ad opus aſsumit. Vt.n. eſt in ꝓuerbio Pythagorico: Nõ ex quouis ligno fit Mercurius. Deinde, q̃a alioqui dicendum eſſet, eas formas creari ad eum modum, quo gratia creari dicitur, proprerea quod anima non habeat reſpectu illius naturalem potentiam.

Pythagoricum prouerbium.

2. arg. De gratia.

Sed ꝙ ipſa ẽt gratia excitetur de potẽtia aĩæ, probatur. Namq. vel aĩa in genere cauſæ ſubiectiuæ; per ſe & vi ſua continet, conſeruatq. gratiã diuinitus infuſã: B vel ad eã cõtinendam ſupernaturali Dei auxilio eget. Hoc poſterius non videtur dandum, ſi detur primum, ſequitur aĩam habere naturalem inclinationem & potẽtiam ad recipiendam gratiam. Nam quidquid poteſt aliquã formã naturaliter ſuſtinere, poteſt eandem naturaliter recipere. Nihil ergo obſtat, quo minus gratia de animę potentia eliciatur, proindeque alia ſimilia dona ſupernaturalia. C

3. arg. De forma humana.

Poſtremo, Forma humana prodit e potentia materiæ: non eſt igitur cur inter cęteras rerum naturaliũ formas ab hac cõi lege excipiatur. Antecedens oſtenditur. Primum, quia non minorem vim hẽt hõ ad formã ſuæ ſpeciei e materia promendam, q̃ cæteræ aĩantes: alioquin præſtantiſſimũ aĩal deterioris eſset conditionis. Sc̃do, in materia eſt potentia naturalis paſſiua, ad excipiẽdã formam humanam: D Ergo in ordine agentium naturaliũ dabitur ẽt aliqua facultas actiua, a qua in eandem materiam inferatur. Deinde, q̃a vis actiua inſtrumenti, põt virtute principalis agẽtis excitari vltra ſuam ſpẽm: vt patet in phãntaſmate, cuius inſtrumentaria opera ac miniſterio, intellectus agens ſpecies intelligibiles in patientẽ imprimit: Poteſt igitur facultas gignendi, etſi materiæ inhæreat, prout aĩæ rationalis inſtrumentum eſt, alterius animę productionẽ E attingere. Quare non videtur negandũ, animũ hominis elici e potentia materiæ.

ARTICVLVS III.

Refutantur falſę quorundam ſententiæ:

IN propoſita q̃õne, magna diſſidentium Philoſophorum contentione certatum A fuit. Qui.n. Anaxagoræ diſciplinam ſecuti ſunt, aſſeruere, formas oẽs ſingulis in rebus occultas eſſe, viq. gignentis cauſæ ex fortuita ac turbata congerie in ordinem traduci, & quaſi ſopitas excitari, atque in certã ſpẽm cõponi. Hanc opinionem c 4. huius libri cõfutauit Ariſtot.

Opinio Anaxagoræ.

Altera fuit Platonis ſnĩa in Phędone, qui docuit rerum intereuntium formas non ſemper in materia extitiſſe; ſed in ipsã ex idearum fontib. id eſt, (ſi probe eum Ariſt. interpretatur) a ſubſtãtijs quibuſdã, per ſe ex B tra ſingularia cohærentib. in materiæ conceptaculũ influere. Hoc etiam placitum multis in locis coarguit Ariſtoteles, oſtendens, eas ſubſtantias nullo pacto in natura dari poſſe, fruſtraq. illas ad rerum generationem aſciſci. Auicenna autem in ſua Metaph. tract. 9. c. 4. & 1. ſufficientiæ c. 10. intelligentiam quandam finxit inter cęteras poſtremam, eandemque ſublunaris mundi gubernatricem, a qua in maC teriam, ab agente phyſico prius diſpoſitam, rerum naturalium formæ inducerentur: quam proinde cholcodem, hoc eſt, formarum datricem vocauit.

Platonis. Vt... M c. 7. t. 25. & l. 7. c. 8. t. 28. & li. 12 c. 3. te. 18. & l. 13 a c. 7. & 2. de gen. c. 9. Auicennæ.

Contra illum Platonis, & hunc Auicẽnæ errorem, reclamat tum natura ipſa, indigne ferens adimi ſibi nobiliſſimam ſuã operationem, id eſt, generationem ſubſtãtialem, tum ſchola Peripatetica cũ conſenſu. Argumentatur vero contra eũ D. Thomas 3. contra gentes c. 69. & 103. aD lijſq. in locis, ratione deſumpta e ſeptimo Metap. Ariſt. c 7 & 8. hunc in modũ. Omne agens producit ſibi ſimile: id autem, quod in natura generatur, nõ eſt forma tantũ, ſed compoſitũ ipſum (quia eius eſt fieri, cuius eſt eſſe: compoſitum autem proprie eſt, quia per ſe in ſuo eſse cohęret & ſubſiſtit) oportet ergo, vt ipſum generans non ſit forma tantum, ſed compoſitum ex materia & forma. Quare nec Platonicæ ideæ, nec intelligentia Auicennæ: ſed id quod ex forma & materia conE ſtat, formas in materiam inducit, & compoſita naturalia progignit.

Snĩa peripatetica, d̃ eductione formarum.

Vt 1. p. q. 65. arti. 4. & q. 105. ar. 1. de potent. q. 6. arti. 3 q d̃ l. 9. ar. 10. vide etiã Herueum q 4. de vnit. for.

Quod ſi quis hanc rationẽ cauilletur, quod ex ea ſequi videatur, nullum compoſitum phyſicum poſse a Deo effici, cum inter illud, qua tale eſt, & Deum ſimilitudo non ſit: occurrit D. Thomas, compoſitam ex materia & forma aſſimilari Deo, non

Impugnatur hęc rõ a Dur. in 2. d. 7. q. 4. ꝑpu-

Enatur à Ferrar. 3. cõtra gen ti. ca. 103.

A non quidem ẽm ſpeciem, ſed ẽm continentia virtualem: quatenus formę oẽs & materia ipſa, quæq; ex his conſtituuntur, virtute in Deo inſunt; quod tñ nulli formæ creatæ, quantũlibet naturæ dignitate excellat, conuenire poteſt. Sola n. forma, quę eſt actus purus, atque omnis limitationis expers, ad nullum certum effectum coarctatur; ſed incircunſcripte totam eſſendi & operandi vim in ſe cohibet, vt D. Dionyſ. 5. ca. de diuinis nom ſapienter docet.

... Augu. 12. de ci. cap. 24. & ſeq. & lib. 3. de Tri. cap. 2. Alenſis 2. par. q. 43. memo. 2. diſtin. Thom. 3. cont. gen. D. Bonauen. in 2. diſt. 7. q. 2. & aliorum eadẽ diſtin.

B Ita vero communis eſt Theologorum ſententia, non poſſe vllam ſubſtantiam à materiā abſolutam, excepto Deo formam aliquam, ſiue ſubſtantialem, ſiue accidentariam, in materiam per ſe inducere, ſed dũtaxat applicando naturalia actiua paſſiuis; hoc eſt, nõ poſſe angelos, ignem v. c. producere, niſi cauſſas phyſicas, quib. excitari ignis queat, apte copulãdo. Id quod etiam hac ratione oſtenditur Nam ſi poſſent eiuſmodi formas per ſe inuehere in materiam, vel id efficerent tanquam agen- C tia naturalia, vel tanquã artificialia, ideſt, more eorum, quæ arte operantũ Non priori modo; quia cauſæ naturales determinatæ ſunt a natura ad certas actiones, peculiariaq; effecta edenda, vt ignis ad producendum ignem, non aquam; calor ad calorem, non frigus: at Angeli non ad vnã magis, quam ad aliam formam exhibendam præfiniuntur. Non poſteriori modo; quia ars ſupponit naturam, atq; ita Angeli ſup- D ponerent formam phyſicam, quam inducere in materiam conarentur. Nullo igitur pacto per ſe formam aliquam gignere queunt. Quia tñ elementorum proprietates, & aſtrorum contuitum, influxumque ſyderum, ac denique omnium rerum occultas vires pernoſcunt; & corpora, quæ ipſis quoad motum localem obediunt, paruo negotio aliunde comportare queunt: non eſt eis difficile, formas, quæ per eiuſ- E modi cauſas in materiam introduci poſſunt, ad eum modum excitare. Atque hoc pacto Magi, ope dæmonum, quibus ſe nefaria ſocietate aſtringunt, nonnunquam opera edunt admiranda; neque tantũ ſpectricis & fictitijs rebus oculorum aciem eludunt, ſed veras etiam res, vti veros ſerpentes ſubito progenitos, aſpectui offerunt, vt pręter alios docet D. Aug. 20. lib. de ciu. Dei c. 19. & 3. lib. de Trin. c. 7. & 8.

Magi in- dũ ope dæ. onſ res v... is aſpectu.. exhibẽt.

A

ARTICVLVS IV.

Approbatur Ariſtotelis opinio, traduntúrq. variæ potentiarum notiones, quę ad rem pręſentem faciũt.

Sententia Ariſtot.

INter ea Philoſophorum dogmata, quæ articulo proximo confutauimus, medium locum tenet Ariſtotelica, & vera ſententia, quæ ſtatuit, formas ante cuiuſque rei ortum, neq. actu exiſtere; ſic enim nihil denuo gigneretur: neque prorſus B non exiſtere; alioqui iam aliquid natura ex nihilo efficeret: ſed eſſe poteſtate in materia, & naturalium cauſarum efficacitate, de illius potentia & quaſi gremio excitari, & ad actum perfectionẽq. adduci. Quod Ariſt. decretum aſtruit D. Thom. 1. p. qu. 45. art. 8. Henricus Gand. quodl. 4. q. 14 Scotus in 2. diſt. 18. q. vnica. Dur. quæſt. 2. Capreolus diſt. 17. quæſt. vnica. Heruæus in tractatu de vnitate formarum quæſt. 3. alijq. Peripatetici fere om- C nes, varijs in locis.

Soncinas 7. Meta. q. 27. & 28.

Vt tamen huic doctrinæ lucem afferamus, explicandum erit, quid ſit naturalis potentia; quid ea, quam obedientialem vocant; quid etiam neutra, & violenta. Potentia naturalis eſt ordo, propenſio inclinatiove, cuique rei inſita, ad id quod ſibi conſentaneum eſt, vt potentia materię ad formam ſibi proportionatam, vis oculi ad videndum, intellectus ad intelligẽdum: D deniq. cuiuſq. ſubiecta facultas ſeu capacitas ad actum ſibi naturalem. Potentia obedientialis, eſt aptitudo, ſeu non repugnantia, quam res habent ad aliquod obtinendum, ab eo, cui vel præter, vel ſupra naturæ modum obedire aptæ ſunt. Quo modo ineſt ligno potentia ad formam ſtatuæ quæ eſt præter naturam, prout natura ab arte diſtinguitur, & humanitati conuenit potentia ad vnionem cum Verbo diuino, vt D. Thom. ait 3. p. q. 4. art. 1. quę E vnio eſt ſupra vim & facultatem totius naturę creatę.

potentia naturalis.

De potentia obediẽtiali.

D. Tho. in 2. d. 18. q. 2. ar. 2 Capreol. in 1. d. 42. qu. vnic. ar. 3. Heruæ. tract. de materia cœli q. 1.

Num vero præter hanc bipartitam potentiæ notionem, danda ſit etiam in rebus phyſicis potentia neutrã, & violenta, comparatione aliquorum actuum, diſceptatio non parua eſt. Vocatur autem potentia neutra ea, qua res neque repugnat, neque inclinatur: violenta, qua repugnat. Scotus q. 1. prol. & in 2 d. 2. q. 6.

Potentia

alijſque

alijſque in locis, vtranque dari putat. Caiet. in 3. tom. tract. 3. q. 1. violẽtam admittit, neutram negat. Nos quid veriſſimilius videatur, ita breuiter ſtatuimus. Si materia ſumatur, non per ſe tantum, ſed vna cum forma, cui ſubeſt; nonnulli actus ſeſe offerent, ad quos non naturalem habeat potentiam, ſed violentam, vel neutram. Huiuſce pronunciati veritas hunc in modum oſtenditur. Forma terræ affecta grauitate, ſicuti deorſum nititur, ita & aſcenſui repugnat: igitur materia, prout terrenæ formæ in eum modum ſpectatæ ſubiacet, recipiet aſcenſum cum renitentia & repugnantia: ac proinde reſpectu aſcenſus, dicetur habere potentiam violentam. Rurſus forma ignis neq. repugnat motui circulari, neq. ad illum inclinat, cum ſit ei præter naturam. Ergo materia, prout ſubſternitur formæ igneę recipit motum circularem, ſine inclinatione aut repugnantia; atque adeo reſpectu illius potentiam neutram vendicabit, quæ etiam obedientialis dici poterit, prout vtranque explicauimus. Sane hunc in modum accepta potentiæ neutrius & violentæ aſſertio, minime videtur a Philoſophis repudianda.

Violenta Opinionē Scoti tuetur Fiche t.& Barg. eiſdem in locis.

Forma ignis vt ſe habeat ad motũ circularem.

ARTICVLVS V.

Quid ſit, formam educi de potentia materiæ, & quibus id formis competat.

QVibus ita poſitis, omiſſa Philoſophorum hac de re controuerſia, dicimus, vt aliqua forma de ſubiecti potentia educi perhibeatur, duplicem conditionem requiri, ac ſufficere: vnam, vt ad id naturalis potentia ſubiecto inſit: alioqui ipſa eductio non eſſet naturalis: alteram, vt quod educitur, ſine talis ſubiecti adminiculo nec effici nec permanere poſſit; quod vocant pendere in fieri & conſeruari a materia. Etenim quod non ita dependet, haudquaquam e ſubiecto educi, ſed extrinſecus aduenire cenſetur, vt Ariſtot. loco, quem mox citabimus, de animo rationis participe enuntiat. Ita patet, vtranq. conditionem requiri. Nec vero eſt, cur vlla amplius addatur.

1. conditio. 2. conditio.

Porro ob defectum primum conditionis, neq. gratia, neque lumen gloriæ, cæteraq. id genus; imo nec artificiales formæ, vt in progreſſu magis patebit, de potentia ſubiectorum excitari dicetur. Ob defectum ſecundæ conſtat, humanum animum non elici è poteſtate materiæ, quia etſi hæc ad eum recipiendum innatam habeat propenſionem, ipſe tñ extra illã cohærere per ſe valet, & eodem concurſu, quo creatur, & in materiæ gremiũ a Deo infundi, extra materiã creati potuiſſet.

Aĩa humana non elicitũ de poteſtate materię.

Liquet igitur, quæ nã eſſe debeat propoſitæ diſceptationis concluſio, nimirum omnes ac ſolas formas, quæ naturalis ordinis cenſentur, educi e potentia materię ſubiectiue, dempta forma humana. Et enim in his omnibus, vt ex argumentorum ſolutione conſpicuum fiet, quæ explicatæ conditiones reperiuntur, præter quam in forma rationis participe, in qua ſecunda conditio locum non habet. Vnde Ariſtoteles 3. capit. lib. 2. de generatione animalium, affirmat ſolam formam humanam extrinſecus accedere; id eſt, neutiquam e materiæ ſinu, vt reliquas formas, educi. Atq. hanc materiæ vim & potentiam, vel balbutiebat, vel ſomniabat vetus Philoſophia, cum omnia in omnibus, id eſt, omnes rerum naturalium formas in materia, e qua res phyſicę conſtant, eſſe prædicabat.

Cõcl. ... totius ...

Propoſita cõcluſio intelligenda eſt de ijs formis, quæ nunc in materiam inſeruntur. Nam eæ, quarum compoſita in prima rerum molitione a Deo procreata ſunt, videlicet formæ corporum cœleſtium, & elementorum, non fuere eductæ de poteſtate materiæ. Non enim recte, ac proprie de materiæ poteſtate educi cenſetur, niſi ea forma, cuius priuatio cum diſpoſitionibus in materia præfuit: ſic enim priorem conditionem, quam ſupra poſuimus, intelligenda volumus. At nequaquam dicendum eſt, præfuiſſe tunc in materia priuationem earundem formarum; cum tam ipſæ, quam earum materia & compoſita, eodem inſtanti a Deo producta fuerint. Nunc vero non ſolum formæ elementorum, de ſublunaris materię poteſtate euocantur: ſed ipſę etiam formæ cœleſtes, de poteſtate ſuæ materię euocari poſſent, ſi eam Deus cum ſuis diſpoſitionibus abſque formis creaſſet: vel nunc ab eis formas remoueret, deinde eaſdem aliaſve induceret.

Formæ corporum cęleſtium nõ fuerũt eductæ de potentia materię.

AR-

ARTICVLVS VI.

Diluuntur argumenta primi articuli.

Item D. Tho. in 2. d. 99. artic. 2.

NVnc ad dilutionem argumentorum, quæ initio propoſuimus, veniamus. Quod ad primum attinet, quę nam ſint rationes ſeminariæ, de quibus loco citato D. Auguſtinus agit, pertractat D. Th. 1. par. quæſt. 115. artic. 2. Durandus in 2. ſent. diſt. 18. q. 2. Heruęus ibidem, quæſt. vnica art. 3. & in tractatu de materia cęli, quæſt. 2. Aegidius in 2. diſtinct. 8. Capreolus in 1. diſt. 42. quæſt. vnica art. 3. Vdalricus in ſua ſumma lib. 4. Henricus Gandauenſis quodlib. 4. q. 14. Sed omiſſis controuerſijs dicendum, rationes ſeminarias nihil eſſe aliud, quam naturalium cauſarum, ſeu agentium, ſeu patientium, potentias & facultates, in quibus, veluti quibuſdam ſeminibus, naturalia effecta continentur. Dicuntur autem in ijs latere formæ, non quaſi in ipſis actu ſint, ſed poteſtate, vt ſupra diximus. Ad reliquam argumenti partem reſpondendum, formarum e materia eductionem non eſſe violentam; quia tametſi externa vi fiat, ipſa tamen materia neutiquam ijs recipiendis obluctatur: quod in definitione violenti intelligendum eſſe, monet D. Thom. 1æ. q. 6. art. 4.

Rõnes ſeminariæ quæ ſint.

Sol. 2.

Ad ſecundum; reiecta Theologorum quorundam ſententia, quos refert Magnus Albertus in 2 d. 1. art. 12. aientium, omnes formas a Deo creari, & aliorum, qui putarunt formas eſſe materiæ coæuas, & in ea præexiſtere, non omnino expreſſo & abſoluto actu, ſed inchoatione quadam (cuius opinionis fuiſſe Magnum Albertum hoc loco tract. 3. capi. 3. & 15. putant nonnulli; quibus aduerſatur Soncinas 7. Metaph. quæſt. 28. aiens eum aliter cenſuiſſe) reſpondemus, ad miſſa maiori propoſitione, dicendoque inprimis, nullam formam, excepta humana, proprie fieri; quia effectio non niſi in rem per ſe ſubſiſtentem cadit, vt ſuperius diximus: atque ita nullam formam effici e nihilo. Ita D. Thomas 1. part. quæſt. 90. art. 2. Reſponderi etiam poteſt, id creari, quod fit e nihilo, id eſt, nullo præiacente ſubiecto, e quo eſſe eius, quod fit, dependeat. Liquet autem, omnes formas naturales excepta humana, a materiæ ſocietate omnino pendere, cum extra illam cohærere non poſſint. Quod ſi quis obijciat, gratiam creari, & tamen effici præiacente ſubiecto, nempe angelo vel anima rationali. Occurrendum erit, gratiam ſuo modo creari, vt 8. libro patebit: at licet fiat pręiacente ſubiecto, id tamen non habere potentiam, naturaliter receptiuam illius, quo pacto definitio creationis intelligenda eſt.

Nulla forma, excepta humana, proprie fit.

Ad tertium: Aegidius in 2. ſent. diſtin. 13 q. 2. Argentinas ibidem quæſt. vnica, art. 3. Soncin. 7. Metaphyſ. quę. 8. alijque nonnulli opinantur, notionales formas haudquaquam educi e materia: idemque de luce aſſerendum inquiunt Alenſis 8. Metaphyſ. ad tex. 13. & Dionyſius in 2. diſt. 13. q. 1. Sed oppoſitum potius dicendum cum Richardo, in 2. diſt. 13. quæſt. 1. alijſq. compluribus. Itaque inficiamur, id tantum debere dici e materia elici, quod cum tranſmutatione reali fit, ſi eam tranſmutationem intelligant, qua aliquid per motum proprie ſumptum producitur, aut qua non imago rei, ſed res ipſa efficitur. Credimus enim, vt forma aliqua dicatur, educi de potentia cuiuslibet ſubiecti, ſat eſſe, gigni illam in ſubiecto, interueniente duplici illa conditione, quam articulo ſuperiori poſuimus, ſiue per motum, ſiue abſq. motu fiat, ſiue eſſe reale, ſiue notionale habeat.

Vt Herueo quodlib. 7. qu. 20. & in 2. d. 18. q. 1. art. 2.

Sol. 4.

Ad quartum dicendum: licet terra aliquo modo potentiam habeat violentam ad aſcenſum, & ignis neutram ad motum circularem, vti diximus, tamen materiam primam per ſe ſpectatam, quo pacto de illa hoc loco agimus, potentiam habere naturalem ad vtrumlibet horum motuum, vt ad actum naturæ ſuæ congruentem.

Quare hos etiam motus educi de potentia materiæ: quanquam nulli locali id propriſſime conueniat; quia aut is motus conſideratur, vt idem cum ſuperficie continentis, atque ita non inhæret mobili, vt de eius potentia educi proprie dicatur: aut ſumitur, vt idem cum vbi, ſiue cum exiſtentia mobilis in loco ſpatiove. Quæ exiſtentia forma non eſt, ſed modus quidam, vt tertio huius operis libro dicemus. Quod vero attinet ad aſpectum cæco diuinitus collatum, aſſe-

Aſpectus cęco diui

rendum

ua virtute tributus educitur de potentia oculi.

rendum eſt, educi eum nihilominus de potentia oculi; quia ſemper oculus natura ſua inclinatur ad obtinendum ſpectũ, vt ad formam ſibi commenſuratam. Nec obſtat, quod amiſſum naturaliter recuperare nequeat. Id enim ex accidente eſt, nec impedit, quin per ſe ac ſimpliciter ea forma ſit de numero illarum, q̃ ſuopte ingenio ab agente naturali in materiam induci poſſe dicuntur.

Relationes nõ proprie de ſubiecti poteſtate educuntur

Relationes autem, cum ſpectata generis ſui natura reſultare poſſint, ac ſæpe reſultent, abſque vlla actione propria earum ſubiecta attingente, vtique pronuntiandum eſt, non proprie illas de ſubiectorum materię ve poteſtate educi.

ARTICVLVS VII.

Reſpondetur ſecundi articuli argumentis.

ARgumenta vero, quæ articulo ſecũdo propoſuimus, ita diluenda ſunt.

Sol. 1. arg. 2. art.

Ad primum reſpondemus (etſi alij contra opinentur) formas artefactorum, quæ ſimpliciter artificiales ſunt (de his enim hoc loco agimus) non elici de potentia materiæ, quia reſpectu illarum non inſidet materiæ naturalis potentia, ſed obedientialis tantum: vt præter alios annotauit D. Th. & Aegidius lib. 2. huius operis, ad textum ſecundum, Scotus in 2. diſtinct. 18. q. vnica, & Capreolus in 2. diſt. 6. quæſt. vnic. artic. 3.

Formas ſimpliciter artificiales non elici de potentia materiæ.

Nam cum neceſſe ſit, potentiam actui proportione reſpondere, nequit materia naturalem habere potentiam, niſi ad formas ſibi naturales, etiam prout naturale ab artefacto diſtinguitur. Ad argumentum igitur negãdum eſt antecedens, & ad priorem eius confirmationem dicendum, artificem aſſumere quidem materiam aptam, id eſt, quæ ad opus flecti & efformari poſſit; non tamen quæ ad formam artificioſam naturalem propenſionem habeat.

Formę artificiales ſunt modi quantitatis.

Adde ad formas artificiales, de quib. ſermo eſt, nullam terminari productionem, atque adeo neque eductionem ſed ſolum eſſe modos quoſdam quantitatis, ex varia illius inciſione aut compoſitione reſultantes. Quare minus etiam, quã relationes, dici poſſe educi de poteſtate materiæ.

A Ad refellendam vero poſteriorẽ eiuſdem argumenti partem, aduertendũ erit; neque gratiam, neque artificiales formas, inuenire in ſubiecto naturalem potentiam, ſi proprie ſumatur, & vt a nobis in quarto huiuſce diſceptationis art. explicata fuit: hoc tamen eſſe diſcrimen, quod ſi potentia naturalis receptiua, fuſo uocabuli ſignificatu accipitur, pro ea, quæ ab agente creato ad actum perduci poteſt: ſic artificiales formæ habent in materia

Diſcrimẽ inter gratiam & artificiales formas, quoad potentiam quam in ſubiecto inueniunt.

B ſiue ſubiecto potentiam naturalem, non autem gratia, quę a ſolo agente ſupernaturali efficitur. Hæc igitur cauſa eſt, cur gratia creari ſeu concreari dicatur, non tamen formæ artificiales, nimirum; quia illa ſit ex nihilo, id eſt, non præſuppoſito ſubiecto, quod habeat potentiam aliquo modo naturalem ad eam recipiendam; cum tamen ſecus accidat formis artificialibus, vt ex dictis conſtat.

Sol. 2.

C Ad ſecundum, omiſſis aliorum reſponſionibus, dicimus; animam in genere cauſæ ſubiectiuæ, naturaliter ſuſtinere & cõſeruare gratiam diuinitus infuſam ſibiq. inhærentem, nec ad eiuſmodi cauſalitatem præſtandam maiori, quam communi & generali Dei concurſu indigere: non habere tamen ad gratiam recipiendã naturalem potentiam, cum illam ab agente naturali, ſed ſupernaturali tantum recipere poſſit, & naturalis potentia receptiua neceſſario reſpiciat naturale agens.

Non ineſt aíæ naturalis inclinatio ad gratiam.

D Quo fit vt ſimpliciter negari debeat, ineſſe ei naturalem inclinationem aut potentiam ad gratiam, alioſque habitus ſuper naturales.

Non habemus potẽtiam ſimpliciter naturalẽ ad act⁹ Theologicos fidei, alioſque eiuſmodi.

De actibus vero eius ordinis, vt de intuitiua diuinæ naturæ contemplatione, de actibus Theologicis fidei, ſpei, & charitatis, ac ſimilibus, maior dubitandi ratio eſt; quia ad eos eliciendos, vi etiam noſtra efficienter concurrimus. Sed nec dicendum eſt, habere nos potentiam ſim-

E pliciter naturalem, ſiue actiuam, ſiue paſſiuam, ad eiuſmodi actus: ſiquidem non, niſi diuini ordinis auxilio ſubleuati, eos exercere poſſumus. Quod latius perſequi non eſt Phyſici inſtituti.

Solu...

Ad vltimum, negandum eſt quod aſſumit, & ad primam eius confirmationem fatendum, inter ceteras animantes ſolum hominem propriam formam e po-

e poteſtate materiæ non educere: verum id non ex naturæ imperfectione, ſed ex animę rationalis dignitate proficiſci, quæ vt mortis fatum neſcit, & extra materiam per ſe cohærere poteſt, ita de materiæ ſinu non exit, ſed a ſolo Deo creatur: quod tamen non impedit, quo minus progignere hominē homo dicatur: quia, vt aduertit Caietanus prima parte quęſ. 118. art. 2. vt vnum aliud generet, non neceſſe eſt vt producat partes, ex quib. res genita coaleſcit, ſed vt eas mutuo coniungat atque uniat. Idque homo in generatione præſtat: attingit enim introductionem animæ rationalis, & eius cum materia copulationem: atque hanc potentiam actiuam naturalem, ad vniendam animā rationalem cum materia, ſat eſt, reſpondere in rebus Phyſicis potentię paſſiuæ, quam habet materia ad eandem animam recipiendam. Plura in hanc ſententiam D. Thom. 2. contra gent. cap. 89. alijſque in locis, & Henricus Gandauenſis quodlib. 3. q. 16.

Vt unum aliud generet quid requirat.

Illud vero, quod de vi inſtrumentaria obijcitur, futile eſt, ac nullius momenti: fieri enim haudquaquam poteſt, vt agens creatum, opera inſtrumenti purę materialis, aliquid immateriale producat: facultas autem gignendi pure materialis eſt. Secus tamen accidit in effectione ſpecierum intelligibilium, ad quas producendas vtitur anima ui intellectus agentis, vt principalis inſtrumenti excitantis, atque eleuantis phantaſma. Qua de re ſuo loco planius ac plenius.

Et dictis manifeſtum eſt, hominis animum quadam ex parte in materiæ fęcem immergi, ſiquidem ſocietatem init cum corpore: ex altera ab ea liberum eſſe, cum extra illam per ſe cohærere valeat. Vnde magni quidā Philoſophi, vt Triſmegiſtus in Aſcelpio, auctor libri de cauſſis propoſitione prima, alijque nonnulli, in horizonte æternitatis ac temporis, eum poſitum eſſe dixerunt: quia ſcilicet, quatenus in ſe materię expers & immortalis eſt, ad diuina, quæ extra omne tempus conſiſtunt, tranſcendit: quatenus vero materiæ coniungitur, ad mutationes, quas tempus metitur & abſumit, depreſſus eſt. Nam e hac ratione princeps auctorq. naturæ Deus, hominem commonitum eſſe uoluit, ne qui terrena mole eſſet concretus, ſeſe vana iactatione inſolenter efferret: neve etiam, qui mentem haberet, cœleſtem ac diuino ſatu editam, abiecta & terrena cupide expeteret: ſed a corporis ſocietate ſe, quoad fieri poſſet, auocans, & diuinitatis amore ſuccenſus, ad cœleſtia & ęterna ardenti ſtudio anhelaret.

Hac de re D. Th. 4. con. gen. c. 55. Ficinus li. 3. de īmort. anim. c. 2. Beſſario l. 2. c. 7. cōtra Calumn. Picus in Heptaplo. capit. 7.

FINIS PRIMI LIBRI.

IN SE-

IN SECVNDVM LIBRVM PHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

Fräciſcus Beatus 2. Metap. ſecutus Sadoletum Cardinalem.

RECENTIVM Philoſophorum nonnulli eum librum Metaphiſicæ, quem Latini ſecundum, Græci Α τὸ ἔλαττον, id eſt, primum minorem vocant, ad hunc de naturali auſcultatione pertinere, eiuſque eſſe prœmium, ſed veterum errore, ad hoc loco, quaſi caput a reliquo corpore auulſum fuiſſe opinati ſunt. Hanc tamen ſententiam merito reijcit communis Græcorum & Latinorum interpretum conſenſus, qui neq. ſecundum librum Metaphyſicæ loco mouent, neque hunc ab illo auſpicantur. Eſt autem Ariſtotelis inſtitutum, agere hic non de materia & forma tãtum, ut cenſet Philoponus; neque etiam de fine & efficiente duntaxat, vt putat Simplicius: ſed tum de materia & forma, quatenus naturæ ſunt; tum de omnibus quatuor cauſſarum generibus. In his enim tota huius libri explicatio conſumitur. Neque vero hoc libro, vbi, vt Auerroes inquit, totius Naturalis Philoſophiæ fundamenta iaciuntur, quadripartitam hanc varietatem præterire debuit Ariſtoteles; cum citra eius obſeruationem & notitiam, neque rerum naturalium vis & eſſentia, neque Phyſica mutatio, in cuius peruestigationem tãto ſtudio Phyſiologus incumbit intelligi poſſunt. Quod ſi quiſpiam ſciſcitetur, quo iure Philoſophus Naturalis de cauſſis diſſerat, quarum contemplatio Metaphyſici propria eſſe videtur? Occurrendum: proprium eſſe Metaphyſici, de cauſſis in commune, vt cauſſæ ſunt, agere, & eas priuatim ſcrutari, quæ a materia abiunctæ ſunt, tametſi ipſam quoque materiam ſuo modo conſideret, † alibi diximus. Verum alios quoque artifices, vnumquemque pro ratione ſuæ artis, cauſſas tractare. Namque Dialecticus de ijs agit, quatenus ad demonſtrandum aptæ idoneæque ſunt: Phyſicus, prout res naturales attingunt, habentque ordinem ad motum: cæteri denique, qua ex parte ad earum rerum, quæ ſuæ facultatis propriç ſunt, intelligentiam pertinent.

Inſtitutũ Ariſtot.

Iacitur ĩ hoc libr. Phyſiologiæ fundamenta.

Lege M. Albert. 3. Metaphy. tract. 3. ca. 1. Auerr. 2. Metap. con. 6.

† In proœmio hui' oper. q. 3.

ARISTOTELIS PHYSICORVM, LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

EOrum, a quæ ſunt, quædam natura conſtant, quædam per alias Tex.1.
cauſas. Natura quidem animalia, & partes ipſorum, & plan
tę, atque ſimplicia corpora, vt terra & ignis, aer & aqua.
Hæc.n. & huiuſmodi alia, natura dicimus conſtare. Quæ oĩa
ab ijs videntur differre, quæ natura non conſtant. b Nã quę Tex.2.
conſtant natura, ea oĩa motionis & quietis in ſe habere prin-
cipium videntur; alia quidem in loco, alia accretionis & imminutionis, alia alte-
rationis. At lectica & veſtis, & ſi quod aliud tale eſt genus, quatenus quidem
horũ noĩum ſingulis appellantur, atque vt ab arte proficiſcuntur, nullum muta
tionis impetum inſitum habet: quatenus vero accidit, vt lapidea, aut terrea, aut
ex his admiſta ſint, obtinent. c Tanquam natura motionis & quietis, eius rei, in Tex.3.
qua eſt, primum, & per ſe, & non ex accidenti, principium quoddam ſit, & cau-
ſa. d Dico aũt, non ex accidenti, ꝙ ſibi, ipſe ſanitatis cauſa medicus aliquis eſſe
poteſt, qui non vt ſanatur, artem medicam poſſidet; ſed ipſum eſſe medicum &
ſanari, accidit. Vnde & nonnunquam inter ſe abiungũtur. Atque id quidẽ, quod
dictum eſt. e Naturã aũt habent, quæ tale obtinent principium; ſuntque hæc om Tex.4.
nia ſubſtantia, ſiquidem ſubiectum quidam ſunt. & in ſubiecto ſemper eſt natu-
ra. f Secundum vero naturam tum hæc ſunt, tũ quæ in his per ſe inſunt, vt igni Tex.5.
ſurſum ferri. Hoc.n. natura non eſt, neque habet naturam: ſed naturaliter ineſt,
& ſecundum naturam. Quid igitur naturæ ſit, & quid natura eſſe, quid ve ſecun
dum naturam, dictum eſt. g Ridiculum aũt eſt, naturam eſſe enti, demonſtrare; Tex.6.
cum huius generis rerũ complures eſſe; perſpectum ſit. Quæ aũt ſunt manifeſta,
per obſcuriora oſtendere, eius eſt, qui quid per ſe notum, & quid non per ſe, diju
dicare non põt: quo quidem modo affici eum poſſe obſcurum non eſt: ab ortu.n.
vſque aliquis cæcus de coloribus ratiocinaretur. De noĩbus itaque homines eiuſ Tex.7.
modi differere, nihilque oĩno concipere eſt. h Eorũ aũt, quæ natura conſtant na-
tura atque eſſentia, primum quidẽ informę ſubiectũ eſſe, nonnullis videtur: vt le
ctica natura lignum, ſtatuæ æs. Cuius rei ſignum eſſe Antiphon dicebat, ꝙ ſi le-
ctica in terram defoſſa manſerit, viresq; ſumpſerit putredo, ita vt germinet, non
lecticam, ſed lignum exoriturum, tanq̃ diſpoſitio, quæ lege conſtat, & ars ex ac-
cidente inſit; ea vero eſſentia ſit quæ ẽt permanet ab his perpetua continenterq;
affecta. i Quod ſi horum vnũquodque ad aliud quidpiam, hoc eodem modo affe Tex.8.
ctum eſt; vt æs quidem & aurum ad aquam, oſſa aũt & ligna ad terram, item-
que aliud quid vis, ipſorum naturam atque eſſentiam illa eſſe. Quapropter alij Tex.9.
terram, alij ignem, alij aerem, alij aquam, alij horum aliqua, alij omnia hæc natu
ram eſſe inquiunt. Quod enim quiſque tale eſſe exiſtimauit, ſeu vnum, ſeu plura
id, totque vniuerſam ſubſtantiam eſſe ſtatuunt, reliqua vero omnia, horum affe

Tex. 10. *ctiones, & habitus, & diſpoſitiones. Et horum quidem vnumquodque ſempiter*
num eſſe; ſiquidem eorum alia in alia non mutantur, reliqua vero infinite gene-
rari atque interire. [k] *Vno igitur modo natura ſic dicitur, prima, quæ cuique ſu-*
biecta eſt materia rerum earum, quæ motionis mutationiſq; principium in ſe ha
bent. Alio autem modo forma & ſpecies ea quæ vero dicitur. Quo enim modo id
Tex. 11. *quod ex arte eſt, atque artificioſum, ars dicitur, eodem plane, quod eſt ſecundum*
naturam, & naturale, nuncupatur natura. At neque id ex arte quidquam ha-
bere neque artem eſſe dixerimus, ſi poteſtate ſolum erit lectica, ſpeciemque lecti
cæ nondum poſſideat, neque in his, quæ conſtant natura. Nam quod poteſtate ca
ro eſt, aut os, ſuam ipſius naturam non ante habet, neque natura conſtat, quam
formam, quæ vt ratio eſt, acceperit: quam definientes, quid eſt caro, aut os, dici-
mus. Alio itaque modo natura, forma & ſpecies, quæ niſi ratione ſeparari non
Tex. 12. *poteſt, eorum erit, quæ motionis principium intra ſe cõtinent. Quod autem ex his*
eſt, natura quidem non eſt, ſed conſtat natura. [l] *Atque natura magis ipſa eſt,*
Tex. 13. *quam materia, quandoquidem magis vnumquodque eſſe tum, cum actu eſt, dici-*
tur, quam cum poteſtate. Ex homine enim homo naſcitur, non lectica ex lectica.
Quæ cauſa eſt, vt figuram naturam eſſe non concedant; ſed lignum, propterea quod
ſi germen proferat, non lectica, ſed lignum exoriatur. Quod ſi hoc ita habet, for-
ma quoque eſt natura, ſiquidem homo ex homine gignitur. [m] *Quinetiam natu-*
ra, quæ vt generatio dicitur, ad naturam via eſt. Non enim vt mederi ad ſanita
tem, non ad artem medicam eſt via (ſiquidem mederi a medica arte, non ad medi
Tex. 14. *cinam artem eſſe eſt neceſſe) ſic ad naturam ſe habet natura: ſed id, quod naſci-*
tur, ex aliquo ad aliquid venit, aut naſcitur. Ad quod igitur veniendo naſcetur?
Tex. 15. *non ad id ſane, ex quo, ſed ad id, ad quod. Quamobrem forma eſt natura.* [n] *For-*
ma autem & natura bifariam dicuntur: quum & priuatio quodammodo ſit for
ma. An vero priuatio contrariumque aliquod in ea, quæ omnino eſt, generatione
habeatur, nec ne, poſterius conſiderandum eſt.

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

IN priori huius libri parte, quæ duobus primis capitibus continetur, agit
Ariſto. de Natura, & de naturalis Philoſophiæ conſideratione, eiuſdem
que a Mathematicis diſcrimine, propterea quod hæc multum conferant
ad pernoſcẽdam cauſſarum vim, quarum explicatio, vt antea præfati fui
mus, huiuſce libri ſcopus eſt. Porro vt naturæ definitionem inueniat, tra
datque proponit initio generalem quandam & illuſtrem rerum diuiſio
nem, tum vt more ſuo a communioribus ad minus communia, & a notioribus ad minus
nota incedat; tum quia, vt 14. c. lib. 2. poſt. & 4. cap. 7. lib. 7. Metaph. docet, ad inueſti-
gandam cuiuſque rei eſſentiam, nulla commodior aut magis compendiaria via eſſe po-
teſt, quam ſi primo communiora in partes diſtrahamus. Sic enim facile eſt paulatim eo
vſque rem perſequi, dum definitio ex duabus tantum rebus genere inquam, & recipro-
ca: differentia coaleſcat. Atque hanc methodum poſt Platonem in Phædro, & in Legi-
bus, ſecutus etiam fuit Ariſtoteles 2. lib. de anima cap. 2. & 3. huius operis c. 1. illic ani
mæ, hic motus definitionem inquirens.

a Eorum quæ ſunt] partitio ita ſe habet. Eorum, quæ ſunt, quædam natura conſtant,
Quæ nã quædam per alias cauſas. Natura conſtant animalia, & eorum partes integrantes, vt ca-
conſtent put, cor, pedes. Item omnia ſtirpium & herbarum genera, & quatuor vulgata elementa.
natura. Non enim hæc ideo ſimplicia corpora dicuntur, quod materia & forma careant, ſed
quod

quod non ſint ex elementis concreta, vti corpora mixta. Circa hanc diſtributionem, omiſſis interpretum controuerſijs, aduerte; nomine eorum quæ ſunt, comprehendi res omnes materiales, ſiue accidentia ſint, ſiue ſubſtantiæ: Per ea vero, quæ conſtant natura, ſignificari quæcunque ex materia & forma componuntur, ideſt, entia naturalia: denique appellatione eorum, quæ ſunt ob alias cauſas deſignari cætera materialia, quorum cauſæ internæ non ſunt naturæ, vt ſtatuam, cuius intimum principium eſt forma per artem inducta; item candidum v.g. cuius intrinſeca ratio eſt candor, aliaque id genus concreta. Quærat aliquis, cur Ariſt. inter res naturales, non ſolum animantia, ſed eorum partes nominatim recenſuerit? Alexander, Themiſtius, & Philoponus, cauſam fuiſſe inquiunt, ne quis putaret, ſicuti artificialium rerum partes aliquæ non arte conſtant, ſed natura, vt ligna & lapides, quibus domus coagmentatur, ita rebus natura conſtantibus aliquas partes ineſſe, quæ non a natura, ſed ab arte proficiſcantur. Alij eam rationem afferunt, videlicet quia cum partes diſſimilares viuentium non eodem, quo totum, vocabulo nuncupentur, (Non enim pes aut caput, animal dicitur) ne quis forte ambigeret, num ipſæ quoque res naturales eſſent, voluiſſe Ariſtotelem eam dubitationem remouere. Dubitatio Reſponſ.

b Nam quæ natura.] Statuit diſcrimen inter illa, quę natura conſtant, & quæ per alias cauſas ſunt, præſertim arte facta: quod ea, quæ conſtant natura, omnia inſitum motus & quietis principium contineant, alia quidem motus ad locum, vt corpora cœleſtia; alia alterationis, vt reliqua corpora: aut item accretionis & decretionis, vt viuentia: aut vero, quę per alias cauſas ſunt, vt lectica, veſtis, cæteraque artis ingenio elaborata, qua eiuſmodi, non habeant in ſe motus aut quietis cauſam, niſi forte ex accidente, quia nimirum accidit lecticæ, argenteam aut ligneam eſſe, aliave ſimili materia conflatam. Diſcrimē inter illa, quæ natura conſtāt & quæ per alias cauſas ſunt.

c Tanquam natura] Ita vertendum fuit, non vt in Argyropoli contextu legitur: Quæ cum ita ſint, patet naturam, &c. Sic enim habet Græcus contextus. Quamuis ſententia in idem recidat. Colligit ergo Ariſt. naturæ definitionem, ex naturalium & artè factarum rerum diſcriminè ad hunc modum. Id, quo naturalia ab ijs, quæ per alias cauſas ſunt, ideſt, ab arte factis, differunt, eſt principium & cauſa, vt id moueatur, & quieſcat, in quo primum, per ſe, & non ex accidenti ineſt: ſed natura ita ſe habet. Natura igitur eſt principium, & cauſa, &c. Definitio naturæ.

d Dico autem] Explicat, cur verba illa, non ex accidenti, adhibuerit: Nimirum, quia fieri poteſt, vt ęgrotus, ſi medicinam calleat, ſe ipſum ſanet: Verũ id non ſat erit, vt ars medendi cenſeatur natura, cum non niſi per accidens egroto inſit. Similiterque accidere docet in ijs, quæ manu efficiunt, vt in naui, ædificio. Nullum enim per ſe motionis principium vendicant.

e Natura autem] Expoſuit, quidnam eſſet natura, declarat nunc, quæ ſunt ea, quæ a natura dicuntur: monetque dici inprimis, quæ naturam habent, ideſt, entia naturalia. Hæc vero probat neceſſario eſſe ſubſtantias, quia natura aut eſt ſubiectum, ideſt, materia, aut in ſubiecto inſidet, ideſt forma. Nihil vero ex materia & forma conſtituitur, qđ ſubſtantia non ſit. Alias afferunt huius loci interpretationes Simplicius, Themiſtius, Philoponus, & Auerroes, quas breuitati conſulentes omittimus. Quæ dicuntur a natura.

f Secundum vero] Docet etiam a natura dici, quæ ſecundum naturam appellantur, quorum ratio latius funditur, comprehendit enim non ſolum compoſita phyſica, ſed omnes affectiones, quæ in ijs per ſe ac naturaliter competunt, vt igni in ſupremum locum tendere, terræ in medio mundi eſſe.

g Ridiculum autem] Non deeſſet fortaſſe, qui obijceret, debuiſſe Ariſto. antequam naturæ definitionem traderet, an natura ſit exquirere, & reuera eſſe, argumentis concludere. Occurrit, præſtandum id eſſe ab ijs, qui de re abdita, & de qua dubitari poſſit an ſit, diſſerunt. At naturam eſſe neminem latere, cum palam videamus res moueri. Quare ſuperuacaneam fore eam demõſtrationem, quam ſi quis velit conficere rei, quę citra ambiguitatem eſt, per obſcuriora fidem facere conabitur, quod hominis eſt, nota ab ignotis diſtinguere neſcientis, & oẽs demonſtrandi leges temere violantis: Sic iti Obiect.

acciderет ei,qui ab ortu cæcus de coloribus diſputare contenderet; oporteret enim illum de rebus manifeſtis & conſpicuis,per ignotas ſibique inexpertas ratiocinari, totaque ea diſceptatio magis eſſet verborum, quam rerum, quarum ille perfectam notionẽ minime poſſet aſſequi Nam cum omnis noſtra cognitio proficiſcatur a ſenſibus, conſequens eſt,vt qui aliquo ſit orbatus;obiectorum ad illum ſpectantium ſolidam & expreſſam intelligentiam obtinere non valeat.Quod monuit & Ariſtoteles 14.c li.1.poſterioris Analyticæ.Hic aduerte,licet non habeatur tanquam per ſe omnibus notũ, quid natura ſit, vt patet ex diſcrepantibus ea de re philoſophorum dogmatibus eſſe tamen omnino manifeſtum,dari naturam,ideſt,principium aliquod, vnde motus oriatur,cum aperte conſpiciamus motum eſſe Auicenna tamen hoc loco,vt alias conſueuit,Ariſtotelem increpat,autumans non eſſe per ſe notum in Phyſiologia,dari naturam,cum ipſemet Ariſtoteles 7.& 8.huius operis oſtendere nitatur,omne quod mouetur,habere aliquod principium ſui motus. Reſiſtendum tamen Arabi eſt , negando probari id ab Ariſtotele loco citato,cum ſolum demonſtret,nihil poſſe ab ſe ſimpliciter moueri,ſemperque inter rem mouentem & motam aliquod eſſe diſcrimen.

Auicēna Ariſtotelem coarguit.

h Eorum] In explicanda tradendaque natura, diuerſæ extiterunt antiquorum ſñiæ, quæ hoc loco breuiter proponſitur. Aiebant pleriq; eorum, totam rei naturam & eſſentiam in ſolo ſubiecto, hoc eſt,materia conſiſtere, ſed in hac tradenda varij erant. Ideo vero materiam naturã faciebant, quia in confeſſo erat apud illos, naturam & eſſentiam cuiuſque rei perpetuã eſſe debere.Id qđ materiæ conuenire,oſtendebat Antiphon exẽplo arte factorum. Si enim quiſpiam(aiebat ille)lecticam terræ immiſerit,& ea computruerit,ac germinarit, vtique abolita figura lignum aliud orietur: at ſi forma perpetua eſſet,lectica alia pullularet. Itaque ſtatuebant antiqui philoſophi, quæcunque per artem adueniunt,& vniuerſim diſpoſitiones lege conſtantes,ideſt, mutabiles (quæ enim lege ſanciuntur,pro temporum varietate mutantur) neutiquam poſſe ad naturam eſſentiamve pertinere,ſiue rerum naturalium , ſiue arte factorum.

Antiphō.

i Quod ſi.]Similiter cætera,quæ ad aliud comparata,ita ſeſe ad illud habent,vt lignum ad lecticam decernebant illius eſſe materiam. Vnde alij terram, alij aquam,vel aliud elementum,aut vnum, aut plura,aut hæc omnia,naturam totamq; eſſentiam eſſe prædicabant,quia cæteris intereuntibus elementa ſemper in mundo permanent . Videbitur autem fortaſſe alicui,repugnare ſibi Ariſtotelem,cum hoc loco affirmet , quoſdã terram exiſtimaſſe naturam eſſe,id ipſum vero neget lib.1 Met.c.7. ſed non repugnat. Hic enim non ſolos Philoſophos, vt in Metaphyſica , ſed poetas etiam comprehendit, è quorum numero Heſiodus , etſi alioqui nobilis philoſophus , poetamagens , & opinionem vulgi ſecutus , ſcripſit in ſua Theogonia , terram eſſe primum omnium materiale principium . Quæ ſententia ideo multitudini arriſit, quod videret terram,quaſi communem parentem, alimentum omnia ſuppeditare , vt annotauit Arnobius libro 3.contra gentes.

Conciliãtur loca Ariſtotelis.

k Vno igitur.]concedit antiquis,materiam naturã eſſe,ſi accipiatur pro materia prima,& informi ſubiecto. Aſſerit tñ, non ſolum materiam eſſe naturam, ſed etiam formam, imo hanc multo potiori iure natura appellari. Formam vero,de qua loquitur,deſcribit illis verbis,forma & ſpecies ea,quæ vt ratio dicitur: vt pateat,eam a ſe formam naturã dici,quæ adhibetur in definitione explicante rei eſſentiam . Hanc igitur probat naturam eſſe,apta quadam ſimilitudine a rebus arte factis petita. Nam quemadmodum id, quod ex arte eſt, & artificioſum dicitur,dicitur ars,hoc eſt, quidquid habet,qua tale, id ab arte ſiue a forma artis habet:ita id,quod ſm naturam,& naturale eſt,vocatur natura,ideſt,a forme naturali obtinet,vt naturale ſit & dicatur.Atque vt nihil artificioſum eſt,niſi quod artis formã actu habet, ita nihil ens naturale erit,niſi formam naturalem actu poſſideat. Quo patet,quidditatem rei naturalis potiſſimum in forma conſiſtere , atque adeo formam non ſolum naturam eſſe , ſed multo magis quam materiam. Item inuenies aſſertum 2. de generat. animalium c. primo. Monet autem Ariſtoteles, agere ſe in præſenti non de aliqua forma , quæ re ipſa extra materiam cohæreat, vel a rebus ſenſibilibus abiuncta ſit,ſed quæ ab his ſola cogitatione ſeparetur.

Formam magis naturã quã materia.

l Atque

l Atque natura] Pergit oſtendere, formam magis eſſe naturam, quam materiam, hunc in modum. Id eſt magis natura, per quod ens naturale actu eſt, atqui ens naturale eſt in actu per formam, non autem per materiam, quia forma eſt actus & perfectio, materia vero eſt pura potentia: ergo, &c. Rurſus idem confirmat aſſumpto argumento. Antiphō tis. Nam ſi propterea, q ex lectica putreſcente non lectica, ſed lignum oritur, lignum naturam eſſe colligebat, certe, cum ex homine homo naſcatur, idque non materia, ſed formæ beneficio, conſequens fit, vt forma maxime ſit natura.

m Quin etiam] Concludit formam eſſe naturā, hac rōne. Ideo natura vno modo accipitur, pro generatione ſeu natiuitate viuentium, quia tam generatio, quam id quod gignitur, tendit ad naturam, tendit vero ad formā, igitur forma eſt natura. Aduertit autē Ariſt. non eodem modo ſe hēre naturam, ſumptam pro generatione, quo ſe habet medicatio. Nam (iatrouſis,) hoc eſt, medicatio non dicitur (apò tis ugieihs,) ideſt, a ſanitate, quæ eſt terminus ad quem, ſed (apò this iatrichis,) ideſt, ab arte medica, a qua vt a principio oritur. Natura vero cum pro natiuitate ſumitur, ſortitur appellationem a termino ad quem. Qua de re in quinto huius operis diſputandum erit.

n Forma autem] Formam, atque adeo naturam, bifariam ſumi inquit, vno modo pro ea, quæ vere & proprie forma eſt. Altero, pro formæ priuatione, quæ prout ſubiectum afficit, & ſuo modo informat, vtcunque etiam formę nomen ſortitur. Subdit poſtremo expendendum alibi eſſe, vtrum priuatio in generatione ſubſtantiali detur, necne? Si. n. talis priuatio admittatur, & ea ſit forma, cum repugnantia inter formas ſit contrarietas, iam ſubſtantiæ erit aliquid contrarium. Quod ſi admittenda non ſit, ruent ea, quæ de principijs rerum naturalium ſuperiori libro tradita ſunt. Hanc dubitationem reijcit in alium locum, videlicet in libros de ortu & interitu.

QVAESTIO I.

Quam naturam hoc loco Ariſtoteles definierit.

ARTICVLVS I.

De multiplici naturæ ſignificatu.

NE conſonantiū vocabulorū ſylua, ad naturæ definitionem inuenien da percipiendámque, alicui fortaſſis viā obſtruat, operę pretium erit, varias natu ræ acceptiones quaſi ramos obuios præ cidere. Inprimis ergo, vt ait Hugo Victo rius primo Didaſcalō c. 11. accipitur natura pro mente diuina, rerum omniū opifice & parente. Hācautem Philoſophi quidā boni ſed non boni Latinitatis auctores, naturam naturantē appellarunt. Atque ita naturæ nomē vſurpat Stoicorum acutiſſimus Seneca, quarto de officijs libro, cum afferit, nihil aliud eſſe naturam, q̄ Deum: & D. Auguſtinus 15. de Trinitate c. 1. cum inquit, ſupra hanc noſtram naturam eſſe naturam non creatā, ſed creatricem, id eſt, Deum. Hinc ortum habuit diuiſio naturæ, in vniuerſalem & particularem: vbi per vniuerſalem natu ram Deus potiſſimum deſignatur, qui na turas omnes ipſe cohibet & continet, particularem res cæteræ, quas etiam nō nulli naturam naturatam vocant.

Secundo, accipitur natura pro cuiuſque rei quidditatē ſeu eſſētia. Quo ſignificatu docet fides, a in tribus perſonis diuinis vnam eſſe naturam, & b Verbi incarnati vnionem non in naturas ſed in perſona effectam fuiſſe. Quo item modo dicere conſueuimus, definitionem eſſe orationem, quæ rei ſubiectæ naturam declarat. Quanquā ſi proprie loquamur, hoc eſt diſcrimen inter eſſentiam, quidditatem, & naturam: quod eſſentia importat ordinem ad eſſe rei, cuius eſt; quidditas ad definitionem, qua quid res ſit explicatur; natura ad operationem.

Tertio, pro tota vniuerſitate rerū creatarum. Quo ſenſu ſcripſit Ariſtoteles 12. Met. c. 7. text. 38. naturam pendere a primo principio: ſicq; miraculum dicimus, c quod totius naturæ vim excedit.

Quarto, prò cauſſis naturalibus, quatenus ſecundum inſitam propenſionem agunt. Quo pacto accepta natura, multa obtinuit apud Philoſophos encomia, exēpli cauſſa: Naturam nihil fruſtra moliri; d facere optimū quod poteſt; e odiſſe ſuperfluum; f non denegare neceſſaria; g non pati aliquid torpere aut feriari; h abhorrere a vacuo; i iuſtā eſſe & vnicuique ſuū diſtribuere, non quidem iuxta proportionem Arithematica æqualiter, ſed iuxta

Marginalia (left): prima naturæ acceptio. — De naturæ ſignificatis Ariſ. 5. Meta. c. 4. Boetius in lib. de duab. nat. Themiſti & Simplicius hoc loco ad t. 7. & 16. Auicē. 1. Suff. ca. 6. Auerr. in epitome Met.

Marginalia (right): 2. Acceptio. — a In Symbolo Athanaſij. b In concilio Calce. in Simbolo fidei. c D. Th. 1. p. q. 105 ar. 7. & ql. 4. ar. 5. d Ariſt. 1. Polit. c. 2. & 2. de gener. anim. c. 4. e Lib. 2. de cœl. c. 5 tex. 34. & de iuē. & ſenec. cap. 2. f Lib 2. de gene. ani. c. 4 g Lib. 3. de ani. ca. 9. tex. 41. h Lib. 1. Eth. ca. 7. & 2. de cœlo. cap. 3. tex. 17. i Lib. 4. Ph. a c. 6.

n.6. Galen. lib. 5. de vſu par. c. 8. Them. 1. de cœl. c. 2. & Aue. l. 12. Me. com. 18.

iuxta Geometricam, æquabiliter, & item que opus naturæ eſſe op⁹ intelligētiæ. A

Quinto, pro natiuo calore, ac cuiuſq; animantis temporamento, quod ex quatuor primarum qualitatum miſtione cōcretū eſt. Vnde illud apud Galenū in li. artis medicæ cap. 77. Natura opifex, medicus vero miniſter; & illud, Cōſuetudo eſt altera.

Prima ac propria naturę ſignificatio.

Denique, vt aliquas eiuſdem vocabuli notiones, q̄ multo plures ſunt, omittamus, accipitur natura pro viuentium generatione, quæ natiuitas vocatur: atque B hæc eſt prima & germana, tam apud Latinos, quam apud Græcos, huius vocis ſignificatio. Dicitur enim Latinis natura, quaſi a naſcendo Græcis vero (fuſis apo tuo fuein,) quod eſt naſci. At enim, q̄ generatio ab interno principio oritur, deriuatum eſt naturæ nomen, ad ſignificandum internum cuiuſque rei principium, vnde primo vnaquæque res habet vt moueatur, ſiue illud rebus viuentibus, ſiue expertibus uitæ inſit. C

ARTICVLVS II.

Reſponſio ad propoſitam dubitationem.

HÆc eſt autem natura, quam Ariſtotele hoc loco, & lib. 5. Meta. c. 4. definit, quæ vt in progreſſu patebit, materiam & formam cōprehendit. Nec audiendi ſunt Triſmegiſtus, Pythagoras, Plato, & alij, qui, vt partim ex 10. Platonis de Republ. & ſecundo de natura Deorum Ciceronis, partim ex Auicenna primo ſufficientiæ, c. 7. & Alberto hoc in loco, tractatu primo, c. 5. liquet, arbitrati ſunt; id vñ res habet vt naturaliter moueatur, atque adeo naturam; eſſe vim q̄dam, ſeu formam abſolutam, per vniuerſas mundi partes commeantem, cuius ſolertiam nulla ars, nulla manus, nemo opifex conſequi poſſit imitando. D

Veterum quorundam opinio de natura.

Eſt aūt diligenter aīa aduertēdum, materia & formā, quo ad rem præſentem attinet, dupliciter conſiderari poſſe. Vuo mō ſm ſe abſolute: altero ſm proprias calitates, quas quidem exercent ſū in ſe mutuo, dum materia formā recipit & ſuſtētat, rurſuſq; forma materiā actuat, & perficit; tum erga cōpoſitum, dum ambę mutuo cōplexu ipſum condunt; tū ēt in E

A operationem ſeu motum, quo naturalia ab arte factis diſtinguuntur. Hoc igitur loco definita eſt ab Ariſtotole natura, ſeu forma & materia, ſecundum hāc tertiam notionem modumve; vt ex ipſa definitione planum fiet.

Natura analoga.

Scdo aīaduertendum eſt, naturā analogum quoddam eſſe, vt præter alios aſſerit Auerroes hoc in lib. tex. 2. Syrianus apud Simpliciū commen. 3. & Eudemus apud eundem comm. 12. itemq; Magnus B Albertus tract. 1. c. 3. Quibus ſuffragatur Ariſtoteles; tū hoc li. c. 1. tex. 12. tum 5. Met. c. 4. t. 5. & 1. de partibus animalium c. 1. dum ait, formam magis eſſe naturā, quam materiam. Sane q̄ natura, vt materiam & formam comprehendit, non ſit quid vniuocū, patet ex eo, quia alioqui vnus idemq; gradus vniuocus, bis in eodem compoſito re ipſa contineretur. Nā corpus in cōe haberet in ſe gradū illum naturę, ſemel ratione materię, iterum ra C tione formæ: qui nō poteſt non eſſe re ipſa diſtinctus, cū materia & forma, ī quib. contrahitur, inter ſe realiter differāt. Eſt vero natura analogū ſm proportionem, quia vt ſe habet materia ad motū, cuius principiū & cā eſt, ita proportione quadam forma. Obtinent ēt ambæ diſparē nobilitatis gradum: cum forma ſit entelechia, actus & pfectio; materia uero pura potentia, ac prope nihil. Vñ fit, vt cauſſalitas formæ, ſi generatim loquamur, D cauſſalitate materiæ pſtantior habeatur.

Vnde conſtet naturā non eſſe vniuo.

Vtrum natura recte ab Ariſtotele definita ſit, nec ne?

ARTICVLVS I.

Approbatur, enodaturque naturæ definitio ab Ariſtotele tradita.

Naturæ definitio.

NAturam ita definijt Ariſt. hoc loco: Natura eſt principium & cauſſa, vt id moueatur & qēſcat, in quo primo, E per ſe, & non ex accidente ineſt. Quā definitionem optimo iure approbant tuenturque Peripatetici omnes, vt qua nulla verior, aut magis ad rem appoſita a Philoſophis tradatur. Quo autem pacto ea ſit intelligenda, ſic habeto. Prima illius pars eſt, Principium, & cauſſa, quæ vicē generis obtinet. Debet autem cauſſa ita ſumi, vt pateat ī omnia ac ſola quatuor cauſarum

particulari explicatur.

cauſarũ genera: quo latius ſanditur prin- A cipium, quam cauſſa, vt * alibi diximus. Additur autẽ cauſſa principio, ad remouenda principia, quæ non ſunt cauſſæ, vt priuatio; quæ licet principium ſit generationis, non tamen illius cauſſa eſt. Vnde nõ recte Magnus Albertus hoc in li. tract. 1. c. 7. priuationem ad totam naturæ definitionẽ admiſit, repugnante Ariſ. ac nullam aliam, excepta materia & forma, naturam agnoſcente, vt ex lib. huius progreſſu & ex. 5. Metaph. c. 4. conſtat.

* 1. Lib. c. . ad text. 1.

B Secũda eſt, Moueatur & quieſcat. Nomẽ motus, ac proinde ẽt quietis, ampie ſumendum eſt hoc loco, ita vt oẽs mutationes Phyſicas, ſiue momento, ſiue tpe editas cõprehẽdat. Amouet aũt hæc particula a natione naturæ ea, quæ tametſi alioqui cauſſæ ſint, non ſunt tñ cauſſæ motus & quetis: vt formæ Mathematicæ; itam ea, quæ licet cauſſæ motus exiſtãt, non tñ ſunt cauſſæ motus Phyſici, vt ſub ſtantiæ ſeparatæ, prout a ſe mouentur.

C Tertia eſt: In quo ineſt. per hanc exclu dũtur cauſſæ externa, a quibus res phyſicæ quoquo modo ciẽntur, vt forma ignis reſpectu aquæ, quam calefacit, ex lũ reſpectu ignis, quẽm mouet.

Quarta eſt, Per ſe, & non ex accidẽte. Quæ, vt Commentator aduertit, intelligenda eſt antẽ particulam primo, adhibẽturq; ad reijciendas cauſſas, q̃ ex accidente in ipſa re, q̃ mouetur, inſident. eu iuſinodi eſt ars medendi, qua verbi cauſ- D ſa, Hippocrates ſibi ipſi ſanitatem pſtat; quæ idcirco natura, non dicitur, q̃ i eſto cauſſa ſit, vt Hippocrates ad ſanitatẽ redeat, nõ tñ ei p ſe, ſed accidẽtario ineſt.

Poſtrema eſt: Primo, hoc eſt, non per aliud, ſiue ita, vt nihil prius inſit. Hac ex cluduntur nonnullæ qualitates, quæ cũ cauſſæ ſint, cur compoſita Phyſica, quib. per ſe ac neceſſario competunt, mouean tur: nõ tñ eis primo inſunt, quia, ſ. dãtur in ipſa re compoſita, aliæ principales ac E priores cauſſæ motuum. Quo ex genere ſunt natiuus calor comparatione viuentium, grauitas reſpectu lapidis, aliaq; id genus, a quibus licet motus, vt ab inſtrumentaria cauſſa per ſe oriantur; nihilominus aliæ ſunt in re, q̃ mouetur, eorum motuũ antecedentes, magiſque principales cauſſæ, videlicet materia & forma.

A Sic qui verba illa, primo & per ſe, cũ verbo, moueatur, coniungenda eſſe affirment: ſed nõ ita eſt; cũ ea Græcus contextus verbo ineſt, aperte copulet: ſic.n. hẽc ἐν ᾧ ὑπάρχει πρώτως, καθ' ἀυτὸ, καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς, id eſt, in quo ineſt primo, p ſe, & non ex accidente. Nec obſtat, quod Ariſt. 5. Met. c. 4. t. 5. natura definiens, particula, primo, verbo moueatur, adiunxerit, aiens, naturam eſſe, vnde primus motus in vnoquoque eſt, eorũ, quæ natura conſtant: quaſi dixerit, naturã eſſe cauſſam, cur ens naturale, in quo ineſt, moueatur primo. Non inq obſtat; quia vt Alexander aduerit, vocabulũ, primus nõ idẽ eo loco valet, atq; particula, primo, hic appoſita. Illic. n. Philoſophus nomine primi motus lationem intellexit, quam 8. Phyſicorum cap. 7. t. 55. omnium motuum principem nuncupanit, ſicque naturam definijt per eum dũtaxat motum, qui ad locum pertinet, vt per oĩum primum; ac maxime notum, cunctiſque rebus Phyſicis communem.

Aliter quoq; particulã, primus, exponit ibidẽ. Alexãder

ARTICVLVS II.

Argumenta aduerſus naturæ definitionem.

ERit tñ, qui ſuperiorib. hunc in modũ obijciat. Corpora celeſtia, excepto Cœlo Empyreo, nunq̃ quieſcunt; totus terræ glob. nunq̃ loco mouetur: ergo neque natura cœleſtium corporũ eſt principium quietis; nec natura terræ principium motus. Quare non recte naturã dicitur principiũ motus & quietis. Nec ſatis faciet qui dixerit, haud oportere naturam in qualibet re principiũ eſſe motus ad locum, dummõ ſit alterius mutationis principiũ, vt alterationis, q̃ nõ ſolum conuẽnit terræ elemento, ſed ſuo ẽt mõ corporib. cœleſtib. dũ affuſa ſolis luce colluſtrantur. Nõ inquam ſatis faciet, cum Ariſtoteles 5. lib. Met. proxime cita to loco, definierit naturam principiũ la tionis eorum, quæ natura conſtant, non obſcure indicans, omnem naturam eſſe principium motus ſecundum locum.

1. argum.

præoccupatio.

Scdo. Quicq̃d naturaliter mouetur, non niſi a natura mouetur; ſed corpora grauia & leuia, cũ i ppria loca tẽdũ, mouẽtur a progenitore ſuo, vt 8. li. hui⁹ ope ris

2. arg.

ris cap.4.tex.29. alijsq; in locis Ariſtot. ſentit, mouentur; ab illo naturaliter, cũ ipſorum motus haud dubie naturalis ſit: ergo progenitor eſt eorum natura, tamen non in eis eſt. Non igitur natura eſt principium motus eius, in quo eſt.

3. arg. Tertio: Id quod gignitur, nondũ exiſtit, cum generatio ſit progreſſio a non eſſe ad eſſe rei: ergo ſi natura eſt cauſa mutationis rei, cui ineſt, nequaquam forma rei genitę poterit dici natura, reſpectu generationis, quod tamen a communi philoſophorum ſententia alienum videtur.

4. argum. Quarto: Tota naturæ definitio competit humanitati Socratis, vtpote quæ principium eſt & cauſa, cur Socrates moueatur, &c. Tota itẽ videtur conuenire Deo, reſpectu rerum naturalium, in quibus neceſſario exiſtit, & tamen neque humanitas, neque Deus, ſunt natura hoc loco definita, cum non ſint forma, nec materia. Igitur definitio naturæ non reciprocatur cum re definita.

5. argum. Quinto. Non minus igni naturale eſt, producere ſibi ſimile, quam ferri ſursũ, ergo forma ignis, quæ eſt natura, non minus dicetur principium mouendi id, in quo eſt, quam mouendi aliud.

Sexto. Vel in definitione naturæ, quietis noĩe intelligitur, tam quies in termino ad quem, quam in termino a quo, vel alterani tantũmodo ex h.s. Non tantummodo altera, cum vtriuſque eadem ſit rõ, ſaltem cõparatione materiæ, quæ ad quẽlibet motum, & quietem, ſuopte ingenio indifferes eſt: non vtraq;, cum natura non poſſit inclinare ſimul ad oppoſita, cuiuſmodi ſunt, quies in termino a quo, & in terminum ad quẽ. Non igitur natura recte dĩ principium & cã, vt res quieſcat.

ARTICVLVS III.

Reſponſio ad ſuperiora argumenta.

Simplicij reſponſio ad 1. arg. AD primum horum, reiecta opinione Plutarchi primo de placitis c.1.& M. Alberti hoc loco tract. 1. c.3. aliorumque putantium, non definitã hic ab Ariſt. naturã corporũ cœleſtium, ſed intereuntiũ duntaxat: occurrit Simplicius, corpus cœleſte, etſi irrequieto motu agitetur, quieſcere tñ per centrum, polos, & axes, quæ nunquam locum mutant, q̃ interpretatio nõ ualde abhorret ab eo, quod ait Philoponus. Sed ea nobis

A minime placet: ppea q̃ nimis impropria, atq; adeo definitioni parũ conueniens ſit ea quietis acceptio, vtpote qua cœlum pariter moueri & quieſcere dicatur. Porphyrius, Themiſtius, Alexander Auicenna, D. Tho & alij affirmant verba illa moueatur & quieſcat, diſiunctim intelligenda eſſe, vt ſenſus ſit, naturam eſſe principiũ motus, vel quietis, vel vtriuſque. Nobis videtur, ea ſ. iuxta mentem Ariſt. partim diſiunctim, partim copulatim accipienda B eſſe, ita ut natura ſit principium & cauſa, aut motus tñ, vt in corporibus cœleſtibus, aut motus ſimul & quietis, vt in ceteris corporibus. Eſt.n. perpetua Ariſt. ſententia (vt conſtet ex ijs; quæ docet 3. huius operis tex.1. & 2, de Cœlo, tex.5.) omnibus rebus Phyſicis, ſiue caducæ, ſiue immortales ſint, ineſſe propenſionem ad motum, itemque ſphęras cœleſtes non habere in ſe quietis principiũ. Vnde eſt illud, quod 9. Metaph. cap.9. tex.17. ſcripſit, vi- C delicet non eſſe pertimeſcendum, nec cœlum quieſcat, quia non eſt, inquit, in eo potentia contradictionis, ideſt, potentia vt moueatur & non moueatur, ſicuti D. Tho. ibidem exponit. Quod placitum videtur etiam, de communi veterum philoſophorum ſenſu, ut annotauit Scotus in 4 diſt.48.q.2.

Reſpõſio aliorum.

Germanę ſolutio.

Secũdum Ariſt. omnibus corporib. ineſt propẽſio ad motum. Non oĩbus ad quietem.

Si tamen, non quid Ariſto. ſenſerit, ſed quid ſentiẽdum ſit, quæratur; placet ſnĩa exiſtimantium, cœlum non ad motũ duntaxat, ſed etiam ad quietem ſuopte inge- D nio inclinari, licet poſito eo, qui nunc eſt, rerum ordine, non n. ſi miraculo quieturum ſit. Itaque cœleſtem naturam ex ſe principium eſſe, non ſolum motus, ſed ẽt quietis. Qua de re planius ac plenius in libris de cœlo. Ad alteram uero partem argumenti, de motu terræ, dicendum; terræ globum, ſaltem ratione partium, moueri: deinde habere etiam naturalem potentiam, ut totus deorſum feratur, ſi E a propria ſede extraheretur; cui potentiæ haud neceſſe eſt reſpondere aliquam vim actiuam naturalem, quæ totam terram ſurſum leuet: ſufficit enim cauſa efficetrix deſcenſus; quę quidem eſt tum genitor ipſius terræ, tum eius forma ſubſtantialis, atque etiam grauitas, cuius beneficio ſuis conglobata nutibus deſcenderet.

Cœlum non ſolũ ad motũ, ſed ad q̃etem ẽt inclinatur.

Tota terræ moles habet potentiam actiuam qua deorſum.

Ad

Ad ſecundum reſpondendum eſt; non omne id, a quo res vtcunque naturaliter cieri dicitur, naturam eſſe eius, quod mo tum ſubit; ſed id tantum, a quo, vt a prin cipio intrinſeco, mouetur.

Ad tertium; ea, quæ momento fiunt, dum fiunt, iam eſſe: id autem, quod gigni tur, momento fieri, atque ita dum gignitur, tam ipſum, quam eius formam, eodem puncto temporis actu exiſtere. Neq; officit, q prius origine ſit forma, quam res genita: vt enim forma dicatur natura reſpectu generationis, ſat eſt, dari vtrunque in eodem inſtanti temporis.

Ad quartum dicendum; humanitatem Socratis non eſſe primo cauſam motus & quietis; ſed partes ipſius, materiam. ſ. & formam, quæ ſunt ea priores, atque ita ſe habent, vt per eas hoc ipsũ de illa à priori demonſtrari queat. Deum vero non dici reb. ineſſe, vt hoc verbũ in naturæ definitione intelligit, & a nobis in tertia illius particula explicatum eſt, ar. 1. huiuſce q.

Ad quintum dicimus; etſi forma, quæ eſt natura, non ſolum ſit principium motus eius, in quo ineſt; ſed poſſit etiam eſſe principium mouendi alia: vt hoc loco, commen. 12. aduertit Simplicius: tamen nõ fuiſſe ab Ariſt. definitam naturam, per principium mouendi alia, ne excluderetur materia, quæ haud dubie natura eſt, nec aliud mouet, ſed duntaxat motum in ſe recipit. Deinde, quia maxime fuit rationi conſentaneum, vt Ariſt. naturam definiret per id, quo naturalia à non naturalibus diſſident: hoc autem ſolũ eſt principium motus, eius in quo ineſt. Nam rerum quædam ſupra naturam eminent: vt Deus & intelligentiæ, quæ ob eximiam ſuam dignitatem immobiles ſunt; Deus quidem abſolute, intelligentiæ vero qua tenus non habent in ſe principium, quo Phyſice moueantur. Quædam infra natura conſiſtunt, videlicet res arte factæ, quę adeo ignobiles ſunt, vt nec quo ipſæ moueatur, nec quo alia moueat, principium in ſe habeant. Aliæ medium locum obtinent, nempe res Phyſicæ, quæ neque ita ſbt abiectæ, vt principium nullius motus vendicent, neque ita perfectæ, vt nequaquam moueri poſſint; ſed mediam conditionem ſortitæ, & aliud mouere queunt, v.c. gignendo ſibi ſimile; & ſe ipſas moue-

A re, vt locum acquirãt, augeſcant, aliamve eiuſmodi perfectionem ſibi congruentem poſſideant. Quo fit, vt entia naturalia, licet ab arte factis, per principium mouendi ſe & mouendi alia, differant (vtroque enim carent arte facta) tamen ab ijs, quæ ſupra naturam ſunt, non niſi per principium mouendi ſe diſtinguantur. Atque adeo patet, commune diſcrimen, quo naturalia à non naturalibus differunt, eſſe, q naturalia habeant in ſe principium, quo

B ipſa moueantur, per quod proinde natura definiri debuit, vt ex eo rerum naturaliũ proprietas & eſſentia magis innoteſceret.

Ad vltimum reſpondent aliqui graues Philoſophi, quietis nomine non ſignificari ab Ariſt. quietem in termino à quo, ſed duntaxat in termino ad quem: propterea q natura non inclinet ad priorem quietem: v.c. ad eam, qua lapis in aere detinetur: ſed ad poſteriorem, quam obtinet, dum in natiua ſede conſiſtit. Cum tamen *Quietis nomine quænam quies intelligatur in definitione naturæ.*

C materia, vt ipſemet fatentur, reſpectu motus violenti, ſit natura hoc loco definita: vnde & nullus datur motus: qui non ſit naturalis reſpectu materię, vt in progreſſu dicemus: conſequens eſt, vt eadem materia, comparatione cuiuslibet quietis, etiam violentæ, natura ſit, atque adeo, vt in naturæ definitione omnis quies promiſcue intelligi debeat. Nam eſto, compoſita Phyſica non inclinentur ad omnem quietem ex parte formæ: inclinantur ta-

D men ex parte materiæ, quæ natura quædam eſt hic definita. Nec eſt abſurdum, eandem materiam inclinari ſimul ad quietes oppoſitas, dummodo non inclinetur ad eas ſimul obtinendas, quemadmodum nemo negarit, ineſſe eidem materię ſimul propenſionem ad qualitates contrarias, veluti ad candorem & nigredinem, eſto ijs ſimul affici non poſſit.

QVÆSTIO III.

E *Vtrum definitio naturę principio duntaxat paſſiuo conueniat, an non?*

ARTICVLVS I.

Diuerſæ Philoſophorum ſententiæ, & earum confutatio.

Scotus in 2. diſt. 18. quæſt. vnica, & eius ſectatores itemque Burlæus hoc loco

&, vt

ris cap. 4. tex. 29. alijsq; in locis Ariſtot. ſenſit, mouentur; ab illo naturaliter, eſt ipſorum motus haud dubie naturalis ſit: ergo progenitor eſt eorum natura, tamen non in eis eſt. Non igitur natura eſt principium motus eius, in quo eſt.

3. arg. Tertio: Id quod gignitur, nondũ exiſtit, cum generatio ſit progreſſio a non eſſe ad eſſe rei: ergo ſi natura eſt cauſa mutationis rei, cui ineſt, nequaquam forma rei genitę poterit dici natura, reſpectu generationis, quod tamen a communi philoſophorum ſententia alienum videtur.

4. argum. Quarto: Tota naturæ definitio competit humanitati Socratis, vtpote quæ principium eſt & cauſa, cur Socrates moueatur, &c. Tota itẽ videtur conuenire Deo, reſpectu rerum naturalium, in quibus neceſſario exiſtit, & tamen neque humanitas, neque Deus, ſunt natura hoc loco definita, cum non ſint forma, nec materia. Igitur definitio naturæ non reciprocatur cum re definita.

5. argum. Quinto. Non minus igni naturale eſt, producere ſibi ſimile, quam ferri ſurſũ, ergo forma ignis, quæ eſt natura, non minus dicetur principium mouendi id, in quo eſt, quam mouendi aliud.

6. arg. Sexto. Vel in definitione naturæ, quietis noĩe intelligitur, tam quies in termino ad quem, quam in termino a quo, vel alterani tantũmodo ex his. Non tantummodo altera, cum vtriuſque eadem ſit rõ, ſaltem cõparatione materiæ, quæ ad quẽ libet motum, & quietem, ſuopte ingenio indifferẽs eſt: non vtraq;, cum natura non poſſit inclinare ſimul ad oppoſita, cuiuſmodi ſunt, quies in termino a quo, & in terminum ad quẽ. Non igitur natura recte dr̃ principium & cã, vt res quieſcat.

ARTICVLVS III.

Reſponſio ad ſuperiora argumenta.

Simplicij reſponſio ad 1. arg. AD primum horum, reiecta opinione plutarchi primo de placitis c. 1. & M. Alberti hoc loco tr. 1. c. 3. aliorumque putantium, non definitã hic ab Ariſt. naturã corporũ cœleſtium, ſed inferiorum tã-tũ duntaxat: occurrit Simplicius, corpus cœleſte, etſi irrequieto motu agitetur, quieſcere tñ per centrum, polos, & axes, quæ nunquam locum mutant, q̃ interpretatio minime placet: ppea q nimis impropria, atq; adeo definitioni parũ conueniens ſit ea quietis acceptio, vtpote qua cœlum pariter moueri & quieſcere dicatur. Porphyrius, Themiſtius, Alexander Auicenna, D. Tho & alij affirmant verba illa moueatur & quieſcat, diſiunctim intelligenda eſſe, vt ſenſus ſit, naturam eſſe principiũ motus, vel quietis, vel vtriuſque. Nobis videtur, ea ſecundum mentem Ariſt. partim diſiunctim, partim copulatim accipienda eſſe, ita ut natura ſit principiũ & cauſa, aut motus tñ, vt in corporibus cœleſtibus, aut motus ſimul & quietis, vt in ceteris corporibus. Eſt. n. perpetua Ariſt. ſententia (vt conſtet ex ijs; quæ docet 3. huius operis tex. 1. & 1. de Cœlo, tex. 5.) omnibus rebus Phyſicis, ſiue caducæ, ſiue immortales ſint, ineſſe propenſionem ad motum, itemque ſphęras cœleſtes non habere in ſe quietis principiũ. Vnde eſt illud, quod 9. Metaph. cap. 9. tex. 17. ſcripſit, videlicet non eſſe pertimeſcendum, ne cœlum quieſcat, quia non eſt, inquit, in copotentia contradictionis, ideſt, potentia vt moueatur & non moueatur, ſicuti D. Tho. ibidem exponit. Quod placitum videtur etiam, de communi veterum philoſophorum ſenſu, ut annotauit Scotus in 4 diſt. 48. q. 2.

Reſpõſio aliorum.

Germanę ſolutio.

Secũdum Ariſt. omnibus corporib. ineſt propẽſio ad motum. Non oĩbus ad quietem.

Si tamen, non quid Ariſto. ſenſerit, ſed quid ſentiẽdum ſit, quæratur; placet ſnĩa exiſtimantium, cœlum non ad motũ duntaxat, ſed etiam ad quietem ſuopte ingenio inclinari, licet poſito eo, qui nunc eſt, rerum ordine, non niſi miraculo quieturum ſit. Itaque cœleſtem naturam ex ſe principium eſſe, non ſolum motus, ſed ẽt quietis. Qua de re planius ac plenius in libris de cœlo. Ad alteram uero partem argumenti, de motu terræ, dicendum; terræ globum, ſaltem ratione partium, moueri: deinde habere etiam naturalem potentiam, ut totus deorſum feratur, ſi a propria ſede extraheretur; cui potentiæ haud neceſſe eſt reſpondere aliquam vim actiuam naturalem, quæ totam terram ſurſum leuet: ſufficit en. m cauſa efficiens deſcenſus; quę quidem eſt tum generator ipſius terræ, tum eius forma ſubſtantialis, atque etiam grauitas, cuius beneficio ſtis conglobata nutibus deſcenderet.

Cœlum non ſolũ ad motũ, ſed ad quietem ẽt inclinatur.

Tota terræ moles habet potentiam actiuam qua deorſum.

Ad

Ad ſecundum reſpondendum eſt; non omne id, a quo res vtcunque naturaliter cieri dicitur, naturam eſſe eius, quod motum ſubit; ſed id tantum, a quo, vt a principio intrinſeco, mouetur.

Ad tertium; ea, quæ momento fiunt, dum fiunt, iam eſſe: id autem, quod gignitur, momento fieri, atque ita dum gignitur, tam ipſum, quam eius formam, eodem puncto temporis actu exiſtere. Neq; officit, q prius origine ſit forma, quam res genita: vt enim forma dicatur natura reſpectu generationis, ſat eſt, dari vtrunque in eodem inſtanti temporis.

Ad quartum dicendum; humanitatem Socratis non eſſe primo cauſam motus & quietis; ſed partes ipſius, materiam.ſ.& formam, quæ ſunt ea priores, atque ita ſe habeant, vt per eas hoc ipsũ de illa à priori demonſtrari queat. Deum vero non dici reb. ineſſe, vt hoc verbũ in naturæ definitione intelligiť, & a nobis in tertia illius particula explicatum eſt, ar. 1. huiuſce q.

Ad quintum dicimus; etſi forma, quæ eſt natura, non ſolum ſit principium motus eius, in quo ineſt; ſed poſſit etiam eſſe principium mouendi alia: vt hoc loco, commen. 12. aduertit Simplicius: tamen nõ fuiſſe ab Ariſt. definitam naturam, per principium mouendi alia, ne excluderetur materia, quæ haud dubie natura eſt, nec aliud mouet, ſed duntaxat motum in ſe recipit. Deinde, quia maxime fuit rationi conſentaneum, vt Ariſt. naturam definiret per id, quo naturalia à non naturalibus diſſident: hoc autem ſolũ eſt principium motus, eius in quo ineſt. Nam rerum quædam ſupra naturam eminent: vt Deus & intelligentiæ, quæ ob eximiam ſuam dignitatem immobiles ſunt; Deus quidem abſolute, intelligentiæ vero quatenus non habent in ſe principium, quo Phyſice moueantur. Quædam infra naturam conſiſtunt, videlicet res arte factæ, quę adeo ignobiles ſunt, vt nec quo ipſæ moueãtur, nec quo alia moueat, principium in ſe habeant. Aliæ medium locum obtinent, nempe res Phyſicæ, quæ neque ita ſūt abiectæ, vt principium nullius motus vendicent, neque ita perfectæ, vt neutiquam moueri poſſint; ſed mediam conditionem ſortite, & aliud mouere queunt, v.c. gignendo ſibi ſimile; & ſe ipſas moueре, vt locum acquirãt, augeſcant, aliamve eiuſmodi perfectionem ſibi congruentem poſſideant. Quo fit, vt entia naturalia, licet ab arte factis, per principium mouendi ſe & mouendi alia, differant (vtroque enim carent arte facta) tamen ab ijs, quæ ſupra naturam ſunt, non niſi per principium mouendi ſe diſtinguantur. Atque adeo patet, commune diſcrimen, quo naturalia à non naturalibus differunt, eſſe, q naturalia habeant in ſe principium, quo ipſa moueantur, per quod proinde natura definiri debuit, vt ex eo rerum naturaliũ proprietas & eſſentia magis innoteſceret.

Ad vltimum reſpondent aliqui graues Philoſophi, quietis nomine non ſignificari ab Ariſt. quietem in termino à quo, ſed duntaxat in termino ad quem: propterea q natura non inclinet ad priorem quietem: v.c. ad eam, qua lapis in aere detinetur: ſed ad poſteriorem, quam obtinet, dum in natiua ſede conſiſtit. Cum tamen materia, vt ipſemet fatentur, reſpectu motus violenti, ſit natura hoc loco definita: vnde & nullus datur motus: qui non ſit naturalis reſpectu materię, vt in progreſſu dicemus: conſequens eſt, vt eadem materia, comparatione cuiuslibet quietis, etiam violentæ, natura ſit, atque adeo, vt in naturæ definitione omnis quies promiſcue intelligi debeat. Nam eſto, compoſita Phyſica non inclinentur ad omnem quietem ex parte formæ: inclinantur tamen ex parte materiæ, quæ natura quædam eſt hic definita. Nec eſt abſurdum, eandem materiam inclinari ſimul ad quietes oppoſitas, dummodo non inclinetur ad eas ſimul obtinendas, quemadmodum nemo negarit, ineſſe eidem materię ſimul propenſionem ad qualitates contrarias, veluti ad candorem & nigredinem, eſto ijs ſimul affici non poſſit.

Quietis nomine quænam quies intelligatur in definitione naturæ.

QVÆSTIO III.

Vtrum definitio naturę principio duntaxat paſſiuo conueniat, an non?

ARTICVLVS I.

Diuerſæ Philoſophorum ſententiæ, & earum confutatio.

SCotus in 2. diſt. 18. quæſt. vnica, & eius ſectatores, itemque Burlæus hoc loco

&, vt

Opinio Scoti, & aliorum.

& vt videtur, Simplicius com. 12. tex. 16. & 17. ſic naturæ definitionem interpretantur, vt nomine principij & cauſæ ſolum principium paſſiuum deſignari putent, ſtatuantque, nulli actiuo principio, qua tale eſt, ſed paſſiuo tantum, naturæ notionem conuenire. Quamuis enim ipſam quoque formam naturam eſſe fateantur: aiunt tamẽ eam haud quaquam naturam dici, niſi quatenus principij paſſiui rationem obtinet, ideſt, prout materiam aptam habilemque reddit ad motum excipiendum.

Prima ratio Scoti.

B Probat vero opinionem ſuam Scotus hoc modo. Propterea mutatio naturalis dicitur, quia eſt a natura; omnis autem naturalis mutatio eſt a principio paſſiuo tantum: igitur natura non eſt principium actiuum, ſed paſſiuum. Maior & conſequutio perſpicuo videntur. Minor ſuadetur, quia ea mutatio dicitur naturalis, qua vnumquodque aptum eſt mutari, a quocunque agente mutetur. Hoc autem nulli C rei Phyſicæ conuenit ob actiuum principium, ſed paſſiuum tantũ: ſicut. n. res non mouetur, niſi quia patitur: ita nec mouetur naturaliter, niſi quia motum recipit.

2. Ratio.

Secundo ita diſputat. Natura, qua natura, eſt principium internum eius, quod mouetur: ſed principium motus non eſt internum rei, quæ mouetur, vt actiuum eſt, ſed vt paſſiuum; ſiquidem accidit, v. c. ægroto qui ſanatur, habere in ſe artem, qua ad ſanitatem moueatur: igitur natura, qua natura, paſſiuum tantum, non acti D uum principium cenſeri debet.

Aliorum ſentẽtia, ſuperiori aduerſa.

Alij ſuperioribus ex aduerſo oppoſiti arbitrantur, naturæ nomine ſolum principium actiuum comprehendi: quia ſi principiũ paſſiuum eſſet natura, quilibet motus, etiam violentus, eſſet rei Phyſicæ naturalis; quandoquidem omnis motus habet principium paſſiuum in re, quæ mouetur. Præterea idem confirmatur, quia E Ariſt. c. 2. huius libri, tex. 2. & 3. diſcrimẽ conſtituit inter naturalia & arte facta, q illa habeant in ſe principia ſuorum motuum; hæc vero minime: loquebatur autem de actiuis principiis; nam paſſiua vtrique communia ſunt, vt patet in ſtatua, quæ non minus apta eſt ad recipiendum in ſe ſuum motum, quàm rude lignum. Quare in ſolo principio actiuo videtur Ariſtoteles naturæ rationem ponere.

Refutatio prioris ſẽtentiæ.

A Neutra tamen harum opinionum, aut vera, aut Ariſtotelica eſt. Non prior, quia rebus natura conſtantibus, non minus naturale eſt agere, quàm pati, & mouere ſe, quàm moueri a ſe; vt planum eſt in viuentibus, quæ operationes ſuas ab interno principio actiuo naturaliter eduunt. Quare non minus proprie dicetur natura principium actiuum, quã paſſiuum. Item quia formæ ignis comparatæ ad motum, quo in ſuperiora tendit, prout eſt illius cauſa B efficiens, conuenit tota naturæ definitio. Cum igitur forma ita ſumpta ſit principium actiuum, negari non poterit, aliquod actiuum principium, qua tale, eſſe naturam. Tertio, quia ſi Ariſtoteles nomine principij & cauſſæ paſſiuum duntaxat principium ſignificare voluiſset, vtique per eas particulas artem medendi à naturæ definitione excluſiſſet.

Impugnatio poſterioris.

Poſterior quoque ſententia, & Ariſtoteli, & veritati repugnat. Ariſtoteli, quia C cap. 1. tex. 10 & c. 2. tex. 21. & c. 8. tex. 81. huius libri; diſertis verbis docuit, non ſolum formam, ſed etiam materiam eſſe naturam: quod repetit lib. 5. Metaph. cap. 1. tex. 5. Rationi, quia cum eſſentia compoſiti naturalis, non ex ſola forma, ſed ex materia etiam conſtet; non forma tãtum, ſed materia quoque natura erit: quandoquidem eſſentia cuiuslibet cõpoſiti Phyſici, qua talem eſt, ex naturis coaleſcit.

D

ARTICVLVS II.

Explicatio veræ opinionis, & argumẽtorum aduerſarum partium dilutio.

Tam formam, quã materiam eſſe naturam.

PEripatetica igitur, & veritati conſona doctrina eſt, naturæ definitione comprehendi tum materiam, tum formam: & illam quidem principium eſſe paſſiuum motus, eius in quo eſt; hãc vero actiuum; tametſi hæc non ſemper actiuum princi- E pium ſit, ſed interdum formale; quo pacto ſe habet anima ad vitales functiones, quarum non ſolũ efficiens, ſed etiam formalis cauſa eſt, teſte Ariſt. 2. lib. de anima cap. 4. tex. 36 & 37. eodemque modo affecta eſt cœleſtis forma erga motum circularem, ad quem cœlum, non ex parte materiæ dũtaxat, ſed etiam ex parte formæ, ſuopte ingenio inclinatur. Nec vero putandum eſt, huiuſmodi propenſionem à

Forma cœli eſt cauſa formalis ſui motus.

forma

A forma ipſa diſtingui, aut illi vt quidpiam adiectitium ineſſe. Eſt enim idem prorſus cum ea, ſicuti inclinatio materię ad formam idem omnino eſt cum materia.

Reſponſio ad 1. arg. Scoti.

Nunc ad primi articuli argumenta reſpondeamus. Ad primum Scoti pro priori ſnīa, dicendum, multa eſſe, quæ non ſolum ob principium paſſiuum, ſed etiā ob actiuum, quod in ſe habent; naturaliter apta ſunt moueri. vt viuentia. Quare conceſſa maiore ꝓpoſitione, negetur minor, & quod ad eius probationem aſſumitur. B Quanquam enim res non mouetur, niſi quia patitur; poteſt tamen ob id etiam naturaliter moueri, quia ſe ipſam mouet; atque ita erit ei motus naturalis, ratione principij paſſiui & actiui ſimul.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum admittenda eſt maior propoſitio: aſſumptioni vero occurrendū, etſi principium motus ex eo quod actiuū, non neceſſario internum eſſe debeat; cū multa principia actiua motus externa ſint; aliquando tamen principiū efficiens C motus neceſſario internum eſſe, vt in viuentibus: quo pacto non ſe habet ęgrotus, cum artis ſuæ beneficio ſanatur, qui iſtius motus principium in ſe ipſo ex accidente habet.

Sol. 1. pro 2. opi. Oēs motus comparatione materiæ naturales ſunt.

Ad primam vero earum rōnum, quib. ſecunda opinio nitebatur, reſpondendum eſt; omnes motus comparatione materiæ naturales dici poſſe, non oēs tn̄ reſpectu compoſiti Phyſici naturales eſſe: quia ſi- D cuti potior natura eſt forma, quam materia; ita vt motus alicui compoſito naturalis ſit, formæ magis, quam materiæ habenda ratio eſt: proindeq. eſto quemlibet motum materia inclinetur, niſi ad eum forma ipſa propenſionem habeat, nō erit rei compoſitę ſimpliciter naturalis exiſtimandus, ſed aut violentus, ſi ei forma obnitatur aut præter naturam, ſi neq. ad eū proclinitatem, neq; repugnantiam vendicet.

Occupatio.

Quod ſi quis vrgeat, naturam eſſe E cām, vt id, in quo ineſt, id eſt, ipſum compoſitum Phyſicum, naturaliter moueatur Occurrendum, ſat eſſe ad rationem naturæ, ſi cauſa ſit, vt ipſum compoſitum moueatur naturaliter. vel abſolute, cum motus a forma oritur, vel ſm̄ quid, cum non prouenit a forma, ſed in materiam tantūmodo recipitur. Nec repugnat, eundem motum alicui ſimpliciter violentum eſ- A ſe, quia forma in contrarium nititur, & aliquo modo naturalem, quatenus materia habet inſitam vim receptiuam omnium motuum, ſiue eis forma repugnet, ſiue obſequatur.

Solut. 2. Diſcrimē inter naturalia & arte facta.

Ad ſecundam reſpondemus; diſcrimen traditum ab Ariſtotele, inter naturalia & arte facta, ſic eſſe intelligendum, vt nullum arte factum, qua tale, habeat in ſe principium determinatum ac certum, ſiue actiuū ſiue paſſiuum, ſui motus, quod B veriſſimum eſt. Nam cum, v. g. ſtatua indifferenter ex ære, auro, aut ligno, conſtari poſſit, ex ſe non magis hoc, quam illud principium, etiam paſſiuum, ſui motus vendicat; quod in rebus naturalibus multo ſecus accidit.

QVAESTIO IV.

Vtrum anima in naturæ definitione contineatur.

C

ARTICVLVS I.

Opinio exiſtimantium non contineri, eiuſque refutatio.

TAmetſi proxima diſputatione monſtratum fuerit, non recte principium actiuum a naturæ definitione remoueri: adhuc tn̄ peculiaris exiſtit dubitatio, circa animam, quæ fons eſt vitalium functionum; earumq. principium actiuum. Nam

Aſſertores partis negatiuæ.

D Simplicius, ad textum primum & ſecundum huius libri, atq. (vt idem refert) Eudemus, itemq. Magnus Albertus hoc loco tract. 1. c. 2. & lib. de origine animæ. c. 4. & Auicenn. primo ſufficientiæ c. 5. arbitrantur, anima non eſſe naturam. Primū, quia natura, (vt teſtatur Ariſt. 9. Metap. c. 2. t. 3.) præfinita & determinata eſt ad vnum: at anima non ad vnam, ſed ad omnes loci differentias motum efficit. Secundo; quia Peripatetici tria faciunt principia, naturam, animam, & intellectricem E vim: vbi animam a natura diſtinguunt.

Leg. 4. c. 1. 3. de diu. ſapiēt. ſm̄ ægypt.

Tertio, quia ſaltem anima humana nullo modo videtur eſſe natura; cum Ariſt. 1. de partibus animalium ca. 1. perſpicue oſtendat, non eſſe Phyſici negotij, animum rationis participem conſiderare, propterea quod natura non ſit.

Contraria tn̄ opinio tuenda eſt, quam ſequuntur Alexander apud Simplicium,

hoc

Aĩam eſſe naturã

hoc loco cõm. 3. Auerroes, & Themiſtius ad t. 3. & maior ac melior Philoſophorũ pars. primum, quia tota naturæ definitio, vt oẽs eius partes cõſideranti planũ erit, conuenit aĩę. Deinde, quia nutritio, accretio, cæteræq. vitales functiones, connumerantur ab Ariſt. hoc lib. c. 1. t. 1. inter motus naturales, haud dubie quia oriuntur a natura; oriuntur vero ab aĩa. Præterea, quia Ariſt. c. 8. tex. 80. ſtirpium & animantium exemplo ſuadet, naturam alicuius finis gratia operari: & 1. de partibus animalium c. 1. docet, ad Phyſicum attinere, de anima ſentiente & vegetante abſolute diſceptare, quia ſunt naturæ. Negari igitur non poteſt in Peripatetica diſciplina, animam vere ac proprie naturam eſſe.

Etiã ĩtellectricem aĩam naturam eſſe.

Quod autem concedendum ſit, non cęteras tãtum animas, ſed intellectiuã quoque, eſſe naturã; probatur ex eo, quia omnis forma ſubſtantialis corporis Phyſici eſt natura; ſiquidem, vt ex ſuperiori capite liquet, naturæ notio, tam materiam, q̃ formam comprehendit: at anima intellectiua eſt vere & eſſentialiter forma humani corporis, vt eſt decretum in Concilio Lateranenſi 3. ſub Leone 10. ſeſſ. 8. & in Viennenſi ſub Clemente 5. & refertur in Clementina, de ſumma Trinit. & fide Catholica. Atq. illud etiam monemus, animum rationis compotem non ſecundũ alios tantum gradus, vt ſentiendi & vegetandi; ſed etiam ſecundum gradum intelligendi, naturam eſſe. Namq. ſub eo etiã gradu eſt vere forma compoſiti phyſici, nempe hominis, vltimam ei differentiam conferens, atq. eius eſſe abſoluens quod proprium formæ eſt.

Cõcil. Lateranẽſe. Viennẽſe

Refellit ſnĩa Platonis, & aliorum.

Quare minime probamus eam ſententiam, cuius auctor fuit Plato, aſſertores Themiſtius, Simplicius, Philoponus, & de Latinis nonnulli: qui volunt, animam humanam, prout intellectiua eſt, gubernatoris duntaxat, non vere informantis locum in corpore obtinere, atq. adeo ſecundum eum gradum non eſſe uere formam corporis. Licet. n. intellectus corpori nequaquam hæreat; id tamen non impedit, quo minus intellectiua anima, cui inſidet, ſecundum gradum intellectiuum, qui ab eius ſubſtantia re ipſa non diſtinguitur, vere ac proprie corpus informet. Qua de re plura in ſecundo, de anima.

A

ARTICVLVS II.

Solutio argumentorum primi articuli.

NVnc eorum argumentis, qui animã e naturæ definitione excludebat, occurramus. Ad primum reſpõdendum eſt; cum natura determinata ad vnum dicitur, non accipi naturæ nomen in toto ſignificationis ſuę ambitu, ſed paulo preſſius, vt ijs tantum conuenit, quæ ſine delectu operantur: quo ſenſu (vt Scotus in quodlibetis q. 2. explicat) ideirco natura ad unum determinata perhibetur, quia cum libertatis expers ſit, neque e multis hoc aut illud pro arbitratu ſuo eligere, ſed ad vnum definite contendit.

Quo ſenſu dicatur natura ad vnum determinata.

B

Ad ſecundum: in illa etiam partitione anguſte admodũ vſurpari naturę nomẽ, prout nimirum materiam & formam rei duntaxat inanimatæ comprehendit.

Huius effati vberiorem explicationẽ habes apud Zimaram, in theoremati s ppoſ. 121.

Ad tertium Ariſtotelem humani animi conſiderationem non omnino Naturali philoſopho adimere: ſed tantum velle, eam non omni ex parte Phyſicam eſſe, vt † alibi explicuimus. Nec abſolute negare, animam intellectricem eſſe naturam: ſed quoad eas affectiones, quæ ipſi a corpore abiunctæ, & extra materiæ fæcem conueniunt, vt eſſe in loco definitiue, capere intelligibiles rerum notiones superni luminis influxu, & quædam alia: quorum merito, vt ad ſtatũ ſubſtãtiarum ſeparatarum quodammõ aſcẽdit, ita ſi ſm eã pciſe rationem ſpectetur, natura non eſt. Itaq. Ariſt. per id humanam mentem ab alijs rerum viuentium formis eo loco ſecernit, quod illa cum immortalis ſit ac multo præſtantioris notæ, a corpore abſcedens, tranſnaturalem conditionem ac ſortem adire queat, hæ vero minime.

C

In Proœmio huius operis q. 4. artic. 3. ad 4.

D

Explicat locus Ariſtot. 1. de partib. animaliũ c. 1.

QVAESTIO V.

Vtrum ars & natura ſimilitudinis rationem inter ſe habeant?

E

ARTICVLVS I.

Quibus inter ſe rebus conueniant.

QVoniam ex naturæ & artis collatione illuſtrior euadet naturæ cognitio, eas hoc loco inter ſe conferemus. Mirifice igitur inter ſe conueniunt, pariter

que

A uæ differunt, ars & natura. Conueniunt primo; quia naturę opera procedunt, ſicuti opera artis, id eſt, certa præſcriptione, ratis legibus, compoſite, & ordinate. Quod philoſophos (non eos hic intelligas, qui præter pallium nihil Philoſophi habuere) ad eam mentem excitauit, vt intelligerent faterenturq. res phyſicas diuinæ artis prouidentia & ſolertia gubernari: videlicet, quia intuebantur, diſſimilium rerum, ex quibus vniuerſum conſtat, varietatem in vnum ordinem conue-

B nire & compoſitione (quod artis propriũ eſt,) contineri. Vnde naturam artẽ Dei, & Deum (ariſtitexnau) id eſt, optimum artificem dixerunt: & Plato duplicem artem poſuit, vnam diuinam, humanam alteram: atq. humanæ omnia, quæ artificum opera elaborantur; diuinæ vniuerſa, quæ natura fiunt, attribuit.

De hac re Philo Iud. in li. de monarchia.

Secundo: Conueniunt; quia ſicuti agẽs naturale effectum producit ſibi cognatum, ac ſimilem rõne formæ, ex qua ipſũ

C conſtat: ita artifex opus effingit, intelligibili formæ ſiue exemplari a ſe concepto, proportione reſpondens. Sic vero, vt formæ naturales habent primo eſſe in agente, in quo poteſtate continentur, quod virtuale nuncupatur; deinde in materia, q̄ idemmet agens apparat: ita arte factorũ formæ obtinent primo eſſe in mente artificis, quod ideale dicitur; poſtea vero in materia, quam idem artifex perpolit.

Lege D. Aug l. 83 q. t. Scot. in 4. d. 1. Ægip. qđ lib. 5. q. 1.

D Tertio; Quia ſicuti ars naturam, ita natura DEVM ſupponit. Id eſt, quemadmodum ars nihil efficit, niſi ſuppeditato ſibi compoſito Phyſico, in quo artificioſam formam concinnet ita natura nihil gignit, niſi præiacente materia a Deo creata, in qua naturalem formam inducat. Sicque per hos gradus res in lucem exeunt: Deus profert e nihilo; natura ex ente potentia; ars ex ente perfecto: Deus creando; natura generando; ars componendo concinnandoue.

E

Per quos gradus res prodeant in lucem.

Quarto; Quia tam ars, quam natura, ſenſim proficit, & ab imperfectiorib. ad perfectiora incedit. Ars enim, v.g. pictoris, primo ſuſceptum opus leuiter adumbrat; tum in omnem colorum varietatem paulatim conformat, ac tandem perficit: & canendi ars muſicos, priuſquam ad rem veniant, proludere nonnihil iubet. Natu-

A ra item, exempli cauſa, in effingendo fœtu (quod in cæteris etiam ſuo modo ſeruare conſueuit) initio rude quid ſine mẽbrorum diſtinctione exhibet, tum ſenſim expolit, donec animal perfectis lineamẽtis in decentem ſpẽm ſtato tpe abſoluat. Sic intellige, quod ſcripſit Ariſt. in problematis ſect. 10. probl. 44. naturã facere praue oĩa, & plura praua, q̄ recta; videlicet quia in procreatione animantium (de ijs. n. illic ſermo erat) a principio praue

B agit, i. imperfecte, & quaſi rudi penicillo; & plura facit praua, q̄ recta, id eſt, plura impfecta & ignobilia. Nã ſiue terreſtria, ſiue aquatilia, v.g. contemplemur, haud dubie multo ampliorem multitudinem eorum, quæ inferiori gradu ſtant, inuenimus. Nimirum, quia vt vnumquodque excellit magis, ita plura exigit, proindeque difficilius & rarius in vitam prodit.

Leg. Ariſ. 2. de aĩa cap. 4.

Quinto; Quia ſicuti natura eſt menſura artis, ita ars eſt mẽſura arte factorum.

C Et vt natura diuinam artem: ita humana ars naturam, quoad eius fieri põt, emulatur. Quocirca ars diuina exemplar naturæ, & natura diuini archetypi exemplum, ſimulq. exẽplat humanæ artis dicitur: & a quibuſdam etiam ars humana, nunc altera natura, nũc naturæ ſimia appellari conſueuit, vtpote quæ ex natura multa effinxerit, vt ex vmbra picturam, ex antris ædes, ex auium volatu vela, ex piſcium pinnis remos, ex cauda guberna-

Quo pacto ars ſit naturę æmula, Hugo libr. 1. Didaſcalon.

D culum. Sane vero vt natura, quo diuinæ artis præſtantium magis exprimit, eo altiorem gradum obtinet: ita ars tanto cõmẽdatur amplius, quãto ad naturam propius accedit, reſq. veris viciniores imitando exhibet, ita vt quę viuẽntes referunt, ſpirare ipſe videantur. Quale illud.

Martialis lib. 3. lib. 5.

Artis Phidiacæ toreuma clarum,
Piſces aſpicis: adde aquam, natabunt.

Et aliud de lacerta.

Inſerta phialæ Mentoris manu ducta,
E Lacerta viuit, & timetur argentum.

Hac artis excellentia Zeuxis vuas pinxit, adeo veritate repræſentata, eo ut aues aduolarint. Hac Appelles Alexandrum magnum fulmen tenentem expreſſit, ita vt digiti eminere, & fulmen extra tabulam eſſe videretur: tanto operis & famæ ſucceſſu, vt vulgo dicerent, duos eſſe Alexandros, vnum Philippi filium,

Zeuxis & Appelles mira opera.

nullis

nullis viribus ſuperabilem; alterum opus Apellis, nulla arte imitabilem.

Sed illud hic quoque obiter aduerte, res creatas nō ſolum diuinā artem æmulari, ſed vnamquamq; earum aliam ſe perfectiorem, pro ſuo captu exprimere. Nam terra v. g. animalis ſpeciem præ ſe fert, ꝙ habeat ſuperfluentes aquas, tanquam venas: ſaxeos montes pro oſſibus: plantas & herbas velut capillos, vt præter alios tradit auctor operis de diuina ſapientia ſm Aegyptios, lib.8.c.2. Et vniuerſim inferiora corpora ad cœleſtium ratione ſeſe, vt poſſunt, accomodant teſte Ariſt. 9 Metaph.c.9.tex.18. videlicet, quia vt cœleſtia iugi motu circumeunt, ita ſublunaria quaſi in orbem perpetuo oriuntur & occidunt; & vt ſtellæ errantes nunc magis nūc minus ad nos accedunt: ita in ſubcœleſti mundo alia atque alia rerum facies & viciſſitudo, ſecundum quadripartitam anni varietatem, cōſpicitur. Quin & ipſi etiam cœleſtes globi alias diuiniores cauſas imitantur, nimirum intellectuales ſubſtantias, quatenus vt hæ intelligendo ad alia procedunt, deinde reflexa cognitione in ſe recurrunt: ſic illi ab eodem ad idem punctum perenni agitatione commeant.

Quæque res aliam in ſe perfectiorem imitari nititur.

Sexto; Quia vt in rebus naturalibus, ita in ijs etiam, quæ artificioſo ſtudio elaborantur, caſus locum inuenit. Et in naturalib. quidem multa paſſim occurrunt exempla: In arte factis duo quam ſimillima à ſcriptoribus celebrantur, quę Plinius lib. 35. Naturalis hiſto. cap. 10 commemorat.

Lege etiā Plutarch. in libello de fortuna.

Septimo; Quia, (vt Ariſt. docet hoc in lib. c.8. tex.56.) neque natura (ſumit autem naturam, prout ab anima intellectrici diſtinguitur) neque ars deliberat: quod tū non de quauis arte intelligi debet, ſiquidem medicina, nauigatoria, & mille id genus, deliberāt: ſed vt Ariſt. ipſe 3 Ethicorum ca.3. explicat, de ijs, quæ per certa & ſtatuta media finem attingūt, cuiuſmodi eſt ars ſaltandi, & effingendi literas. Quod hiſce verbis Themiſtius quoque edifferit, non conſultat faber lignarius, vtrum prius ſecandum ſit, aut dolandum: nec grammaticus, quemadmodum literarū elementa ſcribenda ſint, hoc eſt A, aut B: Nec vero cum Cleonem ſcribit, cogitat, quam primam, quam ſecundam literam collocet: ædificator etiam non conſultat,

Quæ artes deliberant, quæ non.

A vtrum iacienda primo fundamenta ſint, an parietes conſtruendi, an tectum apponendum: Eodem modo textor, & lapicida, dum ſuo officio funguntur, non conſultant: ſed habet ſibi ſuum quiſque certum finitumque opus, nec ordinem ad finem propoſitum pertinentem ignorat.

ARTICVLVS II.
Quibus rebus inter ſe diſſideant.

B Differunt quoque ars & natura multifariam. Primo, quia ars non efformat veras res, vt veram arborem: ſed veri imitatrices, &, vt quidam rectè ait, verè falſas, dum veris ludit coloribus, ad veri ſpeciem referendam ex arte collocatis. Atque hinc eſt, ꝙ picturas vigilantiū inſomnia nonnulli appellarunt; ꝙ in illis non res ipſe, quoad eſſe proprium, ſed rerum duntaxat imagines ſe oſtendant.

Secundo differunt: quia quoties ars &
C natura ad opus aliquod faciendum conſpirāt, ars perficit natura, vt docet Ariſt. c.8. huius libri tex.79. Præterea ars obtinet locum lucis & regulæ: natura vero eſt, quæ formatur ac regitur, vt patet in eo qui arte canit. Nec tamen propterea ſimpliciter aſſerendum eſt, artem præſtare naturæ, vt aduertit Plotinus Ennea.4. l.1. & Galenus l.6. de morbis vulgaribus comment.9. licet enim effecta naturæ, vt vox & pedum agitatio, ab artis præſcri-
D ptione modificentur: ſimpliciter tamen ſuum eſſe a natura capiunt.

Tertio; Quia ut D. Tho. 2. contra gentes cap.76. ait, formæ per artem inductæ, artis actionem non conſequuntur, ſicuti formæ a natura editæ. Nec enim domus aliam domum, quemadmodum equus equum alium progignit. Huiuſce autē diſcriminis ratio eſt, quia naturales formæ, ut eundem in progenitore & in re genita eſſendi modum obtinent, ita eandem ſor-
E tiuntur agendi uim: at artificioſæ aliter in mente ideaque artificis, aliter in rebus ipſis arte factis inſunt, ut planum eſt.

Cur artificiales formæ conſequantur actionem artis.

Quinto: Quia cum forma rei, quæ interit in inſtanti generationis abſcedat, uel extinguatur, ſimulque oīa illius accidentia aboleātur, fit inde, ut forma naturalis adueniat enti in potentia, ideſt, nudæ materiæ; cum tamen formæ arte factorū ſuperue-

perueniant enti actu, ſiue rei iam pfectę & abſolutę, idē, toti compoſito. Vnde ars dicitur ibi incipere, vbi natura deſinit.

Ars incipit, vbi natura deſinit.

Lege Euſtratiū c.4. lib. 6. Eth. Auerroen 12. Met. com. 18. Aegidium qđ. lib. 2. q. 12 Alex. in opuſc. de miſtione.

Quinto; Quia (vt obſeruat Plotinus, c. 1. lib. 8 Ennead. 3. & Auerroes in ſua paraphraſi ſuper libr. de ortu & interitu,) ars in externa ſuperficie præcipue verſatur; qa videlicet externam faciem, & elegantiam potiſſimum affectat. Natura vero in abditioribus elaborãdis impenſius occupatur; vt quæ rebus magis neceſſaria, ac potioris momenti ſint, proindeq; ab optima parẽte curari magis debeant.

B

Sexto; Quia formæ naturales ſunt actuoſæ, & quaſi viuæ: formæ vero arte factorum tanq̄ ſtolidæ & emortuæ, nullam effectricem vim habentes; vtpote, quæ nihil aliud ſint, quã compoſito, & ordo, & figura, ſeu modus quidam ac determinatio quantitatis; vt conſtat ex ijs, quæ docuit Ariſtot. primo huius operis c. 5. t. 46 Ideoque vt quantitas ſuopte ingenio eſt ignaua & iners, dataq. a natura, quaſi altera materia ad ſuſtinẽda accidentia: ita formæ per artem inductæ, nullam ex ſe ad agendum efficacitatem obtinent. Atq. hinc eſt, quod res naturales poſſunt habere in ſe motionis & quietis principium; arte factę vero, qua tales, non item: docẽte Ariſt. non ſolum hoc lib. c. 1 tex. 2. ſed etiã in 6. Ethic. c. 4. & 12. Metap. c. 3. t. 14.

C

QVAESTIO VI.

Poſſit ne ars opera naturæ moliri, an non?

D

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis videatur poſſe.

VT ea, quæ de artis naturæq. conuenientia & diſcrimine tradidimus, apertiora fiant, expendendum hoc loco erit, poſſitne ars naturę opera efficere? Quod enim poſſit, videtur oſtendi inprimis; quia (vt alia huiuſce generis complura omittamus) Dædali ſtatuæ (ſicuti Ariſ. 1. Politicorum c. 3. & 1. de anima cap. 3. tex. 44. & Plato in Menone aiunt) huc illuc ſponte diſcurrebant. Item, quia legimus apud Philoſtratum in Appollonij Tyanei vita, tripodes quoſdam aureos in Larchæ gymnoſophiſtæ conuiuio ſeipſos

E

1. Argu.

A

mutaſſe, & aureos pincernas cõuiuis operam ſuã præſtitiſſe. Item quia, (teſte Fauorino apud Gellium lib. 10. Noctiũ Atticarum c. 12.) Archytas columbam ligneã confecit, ponderibus atq. aura intus incluſa ita libratam, vt media aere ſuſpenſa volitaret. Deinde, quia notum eſt, Archymedem ſphæram vitream feciſſe, vbi aſtrorũ ortus & obitus, defectus ſolis & lunæ, & deniq. omnium cœleſtium ſphærarum ſyderumq; conuerſiones, rata ordinis conſtantia & æquabilitate diſtinctæ viſebantur: quod humani ingenij miraculũ, imitatus poſtea eſt Poſſidonius, vt teſtatur Cicero libro 2. de natura Deorum.

2. argum.

Secũdo: Quædã artes edũt effectus ad quos natura nõ pertingit, ergo & a fortiori eos, quos natura edere poteſt. Probatur aſſumptũ, exẽplo annulorum & imaginũ Aſtronomicarũ, i. q̄ certo aſtrorũ ſitu & influxu cõpinguntur, quarũ vi multa ſupra vſitatũ curſũ naturæ effici, tradunt auctores, vt Porphyrius referẽte D. Aug. 10. li. de ciuitate, cap. 11. Plato in 2. dialogo de iuſto, Plotinus c. 40. lib. 4. Ennead. 4.

1. argum.

Præterea, idem conuinci poteſt artificio Alchymię, cuius profeſſores verum aurum abs ſe fieri prædicant: veriſimile aũt non eſt, ſemper eorum operã & ſumptus in fumum abire. Quare non videtur negandum, multa naturæ opera artis ingenio effici; imo & in nonnullis artem non naturam ęmulari, ſed vincere.

ARTICVLVS II.

Propoſitæ controuerſiæ explicatio.

TAmetſi propoſita quæſtio amplam diſputandi ſegetem offerebat, ne tamen æquo longiores ſimus, rem q̄ fieri poſſit breuiter expediemus. Concluſio ſit: Neq. ars, neq. artificialis forma, aliquod naturæ opus vi ſua efficere valet. Probatur: Nã inprimis ars non aliter cum artifice concurrit, q̄ tradendo ei regulas & præcepta operis faciundi: at huiuſmodi regulæ non habent vim, inducendi naturalem aliquam formam in materiam. Item quoq. de forma artificiali ex eo patet, quia (vt ſuperiori quæſtione oſtendimus) formæ per artem inductæ nullam ad agendum vim obtinent.

Concl.

Probatio.

Sed enim aduertẽdũ eſt: licet neq. ars, neque

A neq. forma artis, queant per ſe motum efficere; poſſe tamen ei modum quendam adhibere, vt videlicet hoc aut illo pacto fiat: ſicq. ſaltatio, quæ facultate motrici in membris hærenti exercetur, ab arte habet, vt eleganter, concinne, & numero ſe exerceatur. Sic etiam, cum aliquid per artem e plano fit acutum, artis beneficio celerius mouetur; non q. figura ipſa plana aut acuta, ad motum efficienter concurrant, ſed quia plano corpori plus medij ſeſe opponit quam acuto, atq. ita facilius hoc, quam illud, interiecti corporis repugnantiam vincit. Qua de re Ariſto. ad calcem lib. 4. de Cœlo.

B Adiecimus in concluſione, Vi ſua: q a aliena ui, id eſt, applicando naturalia actiua paſſiuis, non dubium, quin ars multa naturæ opera efficiat: vt patet in Medicina, quæ natiua herbarum virtute ægris corporibus ſanitatem reddit; & in multis artibus, quę adhibito igni, alijſve eiuſmodi cauſis naturalibus, varie materiam immutant. Qua item ratione dæmones, vt * ſuperiori lib. diximus, diuerſas formas,

C * Cap. 9. q. 10. etiam animantium, imperfectorum tamé, in materiam inferunt; ſic enim dæmonũ ope Magi Pharaonis, * ſerpentes exhibuere, non adumbratos, ſed veros, vt ſentit D. Aug. 3. lib. de Trinitate c. 7. & in libr. octogintatrium quæſtionum q. 76. Origenes homil. 13. in Marcum; D. Thomas de potentia quæſt. 6. art. 5.

* Exod. 7.

D 1. Conſectarium. Ex dictis duo inferuntur conſectaria. Primum eſt: Cum malefici incantant ſerpẽtes, feras detinẽt, homines a ſtatu mentis deijciunt, & turpi amore irretiunt, aliaq. eiuſmodi complura efficiunt: non poſſe ea a characteribus & figuris, quibus ad id vtuntur, proficiſci, ſed præſtari dæmonum induſtria, qui ad ea ſigna tacito vel expreſſo fœdere accurrũt, vt hominũ mentes ludificent, & ſuperſtitione imbutas, a veri Nominis cultu auocent. Hinc

E Prior Porphyrij. D. Aug. 10. l. de Ciuit. Dei, c. 11. Porphyrij confutat errorẽ, qui inter vitiũ ſacrilegæ curioſitatis & philoſophiæ ꝓfeſſionẽ, ſuijs alternantib. fluctuans, aiebat, ꝑ figuras & imagines Aſtronomicas, quarũ ante minimus, admirabiles in terra effectus edi. Qua in re dupliciter errabat: primum, quia formis corporũ artificialium vim agentem tribuebat: deinde dęmones a culpa vindicare nitebatur, eorum præſtigias & maleficia in cœleſtium corporum afflatus conferendo.

2. Conſectarium. Alterum conſectarium eſt: Artificio naturalis Magiæ, occultas naturalium cãrum vires inter ſe copulãtis, multa abſq. interuentu dæmonum fieri: quæ licet admirationem excitent, q ſupra naturę facultatem effici videantur; reuera tamen Phyſicam habent rationem. Quale eſt, videri extendi per triclinium vitem; apparere ſubito conuiuas oẽs truncos, aut aſininis capitibus, & alia: de quibus ſcripſit Guilhelmus Pariſienſis, in ſuo opere de vniuerſo corporali & ſpirituali. Quibus etiam ſimilia non pauca circumforanei ludificatores aſpectui exhibent arte exercitatiſſima, quæ celeri motu atq. agitatione defixum in res obtutum fruſtratur.

ARTICVLVS III.

Primi articuli argumentis nihil contra proxime dicta concludi.

Argumenta vero initio propoſita, ſic erunt explicanda. Ad 1. dicendum: Statuas, aliaq. id genus arte facta, non moueri a ſuis formis, nec ab arte, ſed a natura, compoſitis intus latenti artificio machinulis, & argento vino, alijſve eiuſmodi quæ motum illum efficiant, ſicuti videmus in horologijs, quæ libratis certa ratione ponderibus cientur. Itaque hiſce motiones ars non efficit, ſed modificat & attemperat.

Ad 2. Neq. annulos, neque imagines Aſtronomicas, vlla ex ſe ad tales effectus vim habere, aut illum e Cœlo excipere. vt oñdit D. Tho. 2. 2. q. 96. art. 2. Quare q̃ de eiuſmodi reb. circumferũtur, vel ad fabulã ꝑtinent, vel ad dæmonũ præſtigias.

Ad 3. quid reſpondendum ſit, proxima quæſtione ſtatuemus.

QVÆSTIO VII.

Non chymicę artis induſtria verum aurum efficiat.

ARTICVLVS I.

Qui negatiuam partem ſequantur, & quibus argumentis.

Auri ſacra fames vt aurũ inueniret, Chymicam excogitauit, artem naturæ,

turæ vel æmulam vel inuidã, quæ aurũ progignere ſtudet, quod terra à ſe progenitum gremio cohibet, ne, ſi pariat, nõ tam aurũ fundat, quàm venenum luxuriæ & auaritiæ. Hæc igitur ars, num verũ atq; omni ex parte probatũ aurum efficiat, in controuerſia eſt. Efficiat, inquã, non vi ſua; ſic enim nõ poſſe, ex iis, quæ ſuperiùs diſputata ſunt, conſtat: ſed applicando naturalia actiua paſſiuis, hoc eſt, adhibendo variam permixtionem & temperiem ſulphuri & argento viuo, quæ perhibẽt eãdem eſſe materiam argento & auro, cæteriſq; metallis procreãdis; vt teſtãtur Mag. Alb. lib. 3. de mineralibus, cap. 9. & Leuinus lib. 2. de occultis naturæ miraculis, c. 31.

Aſſertores partis neg. In hac controuerſia D. Tho 2. ſententiarũ d 7. q. 3. ar. 1. & de Potẽt. q. 6. ar. 1. Aegidium in 3 quodl. q. 8. poſt Auerroẽ in paraphraſi ad primum lib. de generatione anim. & Auicennam in ſuis commentariis Meteororum, & Haſtem nobilem Philoſophum, quem refert Alb. loco cita. arbitrati ſunt, aurum chymicum

1. Ratio. nõ eſſe verũ, ſed fucatum. Probat aũt id D. Tho. ex eo, quia forma auri non uidetur induci, niſi vi caloris ætherei, & à ſole præſertim dilapſi. Vnde aurum confectum calore igneo, quo chymici artifices vtuntur, non niſi adulterinũ erit, utpote

2. Ratio. ab illegitimo parente editum. Accedit, quòd veriſimile omnino eſt, naturam ad auri generationem ſolam mineram delegiſſe, terræ ſinu incluſam, quò vndique, vt veteres aiebant, Deorum cœtus, id eſt, cœleſtium corporum vires confluunt.

3. Ratio. Eandem ſententiam ea ratione confirmat Aegidius, quia quæ in quolibet genere perfecta ſunt, non uagam habent, ſed certam & definitam ortus ſui cauſã. Quare cum aurum inter omnia metalla nobilitate præluceat, vno duntaxat modo fiet, nimirum eo, quem natura adhibet, humanæ arti ignotum.

4. Ratio. Deniq; idem alii ſtabiliũt hũc in modũ. Negari non poteſt in iis, quæ ad naturã, vel ad mores, uel ad artium diſciplinam pertinent, magnam vim habere argumentũ ab experientia ductũ: at longa experiẽtia compertum eſt, huiuſce artis profeſſores, cũ magnis impenſis & pertinaci ſtudio pro vero auro conficiendo deſudarint, non niſi fucatum excudiſſe. Igitur eiuſmodi auri confectio impoſſibilis eſt.

ARTICVLVS II.

Solutio propoſitæ quæſtionis.

Cõcluſio. Nihilominus ſententia noſtra eſt: Etſi per difficile ſit, chymicæ rationis artificio uerum aurum producere; non uideri tamen id omnino impoſſibile iudicandum. Huius aſſertionis priorem partem ſuadet experientia: Poſteriorem approbat D. Thom. ſecunda ſecundæ, q. 77. art. 2. Magnus Alb. li. 3. de Mineralibus cap. 9. Henricus Gand. quodlib. 5. q 3. Zimara in tractatu de differentiis naturæ & artis. Mirandulanus lib 9. de euerſione ſingularis certaminis, ſect. 7. aliiq; è iunioribus Philoſophis non pauci. Qui eo potiſſimùm ducuntur argumento quòd, cùm

1. Argũ. ars æmula imitatrixq; naturæ ſit, non apparet, cur naturam in efformando vero auro imitari non poſſit, quam ſæpè aliis in rebus, quæ operoſiores videbantur,

Plinius Nat. hiſt. lib. 11. ca. 20. ad viuum expreſſit. Conſtat enim, quædam animalia artis induſtria progigni: vt apes ventribus boum recentibus cum fimo obrutis, uel iuuencorum corpore exanimato; bufones elixatura anatis ſub dio poſitæ; & id genus complura.

2. Argu. Præterea: Angeli naturali cognitione perſpectũ habent, quàm materiam, quã etiã qualitatum temperationem veri auri generatio requirat. Igitur ſi ea inuicem ritè componant, & tempeſtiuè applicẽt, obſeruato etiã ad id aſtrorum influxu; legitimum aurum proferent, ſicuti & veros ſerpentes. Quare poteſt legitimũ aurũ arte confici. Quòd ſi quis reſpondeat, poſſe quidem, ſed non humanã arte, de qua noſtra diſceptatio eſt. contra id obiicimus; quia nihil omnino conuincit, eius artis peritiam adeò ſupra humani ingenii captum eſſe, ut neutiquam ad homines peruenire poſſe iudicanda ſit.

Nec ſanè refert, quòd ea nunc fortaſſe lateat, neq; hactenus ex fornace chymico verũ aurũ prodierit: cum multa indies hominũ ſolertia & induſtria inueniãtur, ſuperiorib. ſeculis ignota, ut uſus tormẽtarii pulueris, & pyxidis nauticæ, ars typographica, ars ſiccũ ſeparandi aurũ ab argento, ſacchari ex arundinib. exprimẽdi, miſcendi ſpecula plana vitrea. Etſi ex his quædã non tã recens inuẽta, quàm poſtliminiò in vſũ reuocata eſſe nõnulli putent.

Quædã artificia recens inuenta.

L Quare

Quare non videtur exiſtimandũ, confectionem veri auri per Alchymiã oĩno impoſſibilem eſſe, licet per q̃ difficilis ſit.

Reſponſio ad arg. cõtrariæ partis. Argumenta autem, quæ à D. Tho. in cõtrariam partem adducta ſunt, ita ſoluentur. Primùm quidem aiendo, multa fieri cœleſtis caloris vi, quæ etiam vi caloris

Ad 1. ignei perficiuntur, maxime cum hi calores iuxta veriorem ſententiam inter ſe

Ad 2. ſpecie non differant.

Secundũ verò argumentũ, à loco mineræ metallariæ, parum habet roboris. Licet. n. aurum in terræ gremio, vt in patrio ſolo, natura gignat, non ꝓinde tamẽ eius effectionẽ ei loco ita videtur addixiſſe, vt nullo modo extra effici queat.

Ad 3. Ad rõnem Aegidij inficiandũ eſt, nõ poſſe interdũ id, quod in ſuo genere excellit, multis modis gigni, cùm videamus ignẽ, elementorũ ꝑ ſuum principem & actione alterius ignis, & radiorum coitu, & duorum corporum attritu generari.

A Illud tãdem in hac diſceptatione monendũ cenſuimus; Chymicã, prout nunc ſe habet, ac interimq̃, dũ certioribus veri auri à ſe cõfecti experimentis artificium nõ ꝓbat, noxiam pernicioſamq́; iudicandam, ac ꝓinde nequaq̃ exercendam: tũ ne fucatum, minuſve perfectum aurum ꝓ legitimo & naturali diuendat: tũ ne fornaculæ promittẽdo lucra decipiat. Quo nomine eius profeſſores haud ſatis bene in republica audiunt. Eoq́; ſpectat illud

B Ioannis 22. in Extrauagante, Spondet: Alchymiſtæ ſpondent, quas non habent, diuitias. Et deniq; ea cauſa fuit, vt Diocletianus huiuſce artis libros diligenter conquiſitos flammis dederit, vt li. 7. lect. antiq. cap. 2. Cœlius teſtatur.

Ex dictis ꝑſpicua iam eſt ſolutio vltimi argumẽti ſuperioris cõtrouerſiæ, cuius occaſione hæc diſſeruimus. Nõ .n. Alchymia ſi aurũ efficit, id ꝓpria vi efficit; ſed applicando naturalia actiua paſſiuis.

CAPVT SECVNDVM.

Text. 16. CVm[a] verò definitũ ſit, quot modis dicitur natura; poſthac contemplandũ eſt, quo Mathematicus à Phyſico differat. Nam plena, & ſolida, & lõgitudines, & puncta, q̃ Mathematicus, cõſiderat, naturalia corpora obtinent. Inſuper, an Aſtrologia à Naturali

Text. 17. ſcientia ſit diuerſa, an pars. Abſurdũ namq; eſt, ſi quia ſol eſt aut luna, Phyſici ſit ſcire, nullũ eorũ, quæ per ſe inſunt, accidentiũ ſcire; præſertim cũ naturæ ſcrutatores de ſolis quoq; & lunæ figura, & vtrũ terra & mũdus rotũda

Text. 18. ſint, necne, diſſerere videantur.[b] Atq; hęc quidẽ Mathematicus quoq; pertractat, ſed nõ vt corporis naturalis vnumquodq; terminus eſt: nec itẽ accidẽtia contẽplatur, quà ex parte eius generis accidũt rebus. Quaꝓpter abiungit, ſiquidem à motu cogitatione poſſũt diſiungi, nihilq; intereſt, nec cùm diſiun-

Text. 19. guntur vllum falſum exiſtit.[c] Hoc verò idearũ quoq; auctores cùm faciunt, falluntur. Nam naturalia abiungunt, quæ minùs quàm Mathematica poſſũt abiungi.[d] Quod ita declarabitur, ſi utrorumque, & ipſorum, & accidentium definitiones afferre aliquis nitatur. Nam par quidem & impar, rectum & curuum, quin etiam numerus & linea, ſine motu definientur: caro autem, &

Text. 20. os, & homo minimè. Sed hæc ut naſus ſimus, non ut curuum dicuntur.[e] Declarant uerò, & quæ in Mathematicis ſunt magis Naturales, ut Perſpectiua Muſica, & Aſtrologia: nam contra quodammodo, ac Geometria, ſeſe habent: ſi quidem Geometria naturalem lineam contemplatur, ſed non quatenus eſt naturalis: Perſpectiua uerò Mathematicam quidem lineam, non tamen quatenus Mathematica; ſed quà ex parte eſt naturalis.[f] Cum

Text. 21. autem natura bifariam dicatur, tum forma, tum materia; ſic contemplari hæc debemus, perinde ac quid eſt ſimum diſpiceremus. Quare nec ſine materia

teriæ,nec ex materia. [g] *Nam & de hoc dupliciter dubitare aliquis ſanè poſ*
ſit,cũ duæ ſint naturæ,vtrã Phyſicus contempletur,an id,quod ex ambab.con
ſtat?ſed ſi id,quod ex ambab.etiam utramque.Vtrum igitur ad eandem,an ad Text. 12.
aliam atque aliam attinet,vtramque cognoſcere? Ad veteres quidem reſpiciẽ
ti,materiam conſiderare videbitur: Formam namque & eſſentiam Empedo-
cles ac Democritus parum admodum attigerunt [h] *At ſi ars imitatur naturã*
formamque & materiam ad quendam vſque terminum cognoſcere,eiuſdẽ eſt
artis(vt ſanitatem & bilem atque pituitam,in quibus eſt ſanitas,medici; do-
mus ſimiliter formam materiamque,vt lateres & ligna,ædificatoris,eodem-
que modo & in aliis;ambarum quoque naturarum habere cognitionem,Na-
turalis profectò erit ſcientiæ [i] *Id præterea,cuius cauſa, & finis. & quæ eius* Text. 13.
ſunt cauſa,eiuſdem ſunt:Natura autem finis eſt,& cuius cauſa.Nam quorũ
motionis continuæ aliquis eſt finis is vltimum eſt,& id cuius gratia. [k] *Qua-*
propter & Poeta ridiculè eò adductus eſt,vt diceret:Finem habet, cuius gra
tia erat genitus:non enim omne,quod vltimum eſt, finis eſt, ſed id quod opti-
mum. [l] *Quinetiam artes materiam faciunt;aliæ quidem omnino,aliæ ad opus* Text. 14.
idoneam,eaque vtimur, [m] *quòd noſtri gratia ſint omnia; ſiquidem finis quo-*
quo modo & nos ſumus.Id enim cuius gratia,biſariã dicitur, vt [n] *in libro de*
Philoſophia eſt traditum.a Duæ verò materiei præſunt artes,eamque cogno-
ſcunt,ea quæ in uſu eſt poſita, & quæ effectrici præeſt;architectura:quare & Text. 15.
quæ utitur,quodammodo eſt architectura,ſed differunt,quòd altera formam;
altera,ut effectrix,materiam cognoſcat,Qualis namque claui eſt forma,guber
nator cognoſcit & iubet:alter verò,quali è ligno erit, quibuſue ex motib.Por
rò in his,quæ arte fiunt,operis gratia materiam nos facimus:in rebus autem
naturæ ſuppetit [o] *Præterea ex his,quæ ad aliquid ſunt, materia eſt, cùm alij*
formę alia materia ſubijciatur.Ad quem igitur uſque terminum,formam,&
quid eſt,cognoſcere Phyſicus debet? An ut Medicus nervũ,aut faber æs aliquo
uſq;?Vnaquæq;.n.alicuius rei eſt gratia,& in eis formis verſatur, q̃ ſeparari
nõ poſſunt,in materia aũt ſunt, ſiquidẽ hõ & ſol hominem generant.Quo autẽ
modo ea,q̃ ſeparata eſt,ſe habeat,& quid ſit, Philoſophiæ primæ eſt definire.

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

POſtquam a] Ariſtoteles poſtquam diſſeruit de Natura, & in ea diſputatione,quædam veluti fundamenta fecit Naturalis Philoſophiæ, explicat in hoc capite diſcrimen inter Phyſicum & Mathematicum, Naturalem Philoſophiam & Aſtrologiam,vt quæ cuiuſque contemplatio ſit, quibuſve terminis contineatur,plane conſtet. Putaret enim fortaſſe aliquis,nullam in ijs eſſe differentiam,quòd Mathematicus conſideret plana,ſolida,longitudines,& puncta,quæ inueniuntur in corporibus ad Naturalem Philoſophum ſpectantibus:item quòd Aſtrologus contempletur cœleſtium ſphærarum accidentia,vt motum & figuram,aliaque eiuſmodi,quæ Phyſici negotij ſunt,præſertim cùm Phyſicus cœleſtium naturam ſcrutetur, & abſurdum ſit,eum,qui in ſubſtantiæ inſpectione verſatur,accidentia omittere. Intelligit autem Ariſtoteles,appellatione Mathematici,vel ſolum Geometram; qui plana,ſolida,& longitudines conſiderat;vel tam Geometram,quàm Arithmeticum,qui abſolute Mathematici nuncupantur.

Diſcrimē inter Mathematicū & Phyſicum.

b Atq; hæc quidem] Statuit diſcrimen inter Mathematicum & Naturalem Philoſophum, inter Aſtrologiã & Phyſica qđ licet eiſdem in reb. verſentur, non eundem tñ conſiderandi modum habeant. Enim verò accidẽtia, quæ Naturalis Philoſophus expendit, quatenus naturalium corporum termini & affectiones ſunt, & vt materiæ nexu implicantur, eadem Mathematicus conſiderat, abſtrahendo illa à corporib. Phyſicis, & à materia. Qua in re nullum committit errorem, cum illa ſyncero, atq; omnino ſimplici mẽtis conceptu abiungat, nec re ipſa corporib. ineſſe inficietur, vt cùm quis hominem concipit, non concipiendo Socratem, in quo eſt. Differt quoque Aſtrologus à Philoſopho Naturali, quia hic contemplatur cœli naturam & eſſentiam, itemque motum, vt eſt illius actus, ab eiusque principijs oritur, aliaque ſimiliter: Aſtrologus verò, nihil curans cœli naturam motuum proportiones, æqualitates, diſtantias, & his affinia perpendit.

c Hoc vero idearum] Arrepta ex dictis occaſione, idearum aſſertores coarguit, qui quòd eam abſtractionem, quæ ſola mente fit, non perciperent, ideas inuexerunt, id eſt, formas quaſdam æternas & immutabiles, rerum naſcentium & intereuntium, per ſe extra ſingularia cohærentes: cùm tamen fieri nequeat, vt tales formæ à ſingularib abiunctæ ſint, vt pote quæ etiam mente minus à materia ſecerni valent; quàm Mathematicæ, quæ non re, ſed cogitatione, à materia dirimuntur.

Quo pacto formę Mathematicæ abſtrahãtur à materia.

d Quod ita declarabitur] Bifaria oſtendit, Naturales formas minùs à materia & motu, qui materiam ſequitur, abiungi poſſe, quàm Mathematicas. Primum, quia in definitionibus formarum Mathematicarum, vt paris, imparis, recti, curui, numeri, ac figuræ, nec motus locum habet, nec materia; cum tamen in Naturalium formarum definitionibus (vt carnis, oſſis, nerui) materia adhibeatur. Videlicet habent ſe Naturales formæ ad Mathematicas, vti ſimum ad curuum: vt.n. ſimum ſine naſo intelligi non poteſt, quia eſt propria illius affectio, ipſumq; connotat: ita formæ Phyſicæ abſq; materia percipi nequeunt, Mathematicæ queunt. Lege hoc loco Simplicium, & Proclum in primum Eucl.

e Declarant verò] Alia ratione comprobat, Phyſicam conſiderationem minus eſſe à materia abiunctam, quàm Mathematicam: quòd videlicet Muſica, Perſpectiua, & Aſtrologia, quæ ex Mathematicis ad Naturalem ſcientiam propiùs accedunt, ea quæ conſiderant, non prorſus à materia auocant.

f Cũ autẽ natura] Cùm, inquit, naturæ notio tã formam, quam materiam comprehendat; fit vt res naturales ex his conſtitutæ, conſiderentur vt ſimum (quod paulo ante declaratum fuit) proindeq; non percipiantur abſq; materia, licet non ex materia; quia nimirum haudquaquã ex materia primò & principaliter innoteſcunt, cũ omnis cognitio ab actu & forma oriatur. Aliter tamen D. Tho. Philoponus, & Albertus Magnus interpretantur verba illa, nec ex materia: vt ſit ſenſus; eſto Phyſicus non conſideret res naturales abſq; materia, tamen præcipuam eius curam & ſtudium circa formam verſari.

g Nam & de hoc] Cùm natura ſit duplex, & forma & materia; ait poſſe ambigi, an vtriuſque contemplatio ad Naturalem Philoſophum pertineat. Tum quaſi reſpondendo interrogat, & interrogando reſpondet, reuera pertinere, cum tam materia, quam forma, ſint partes compoſiti Naturalis, quod Phyſicus conſiderat, eiuſdemque artificis munus ſit partes, & quod ex partibus coaleſcit, contemplari: etſi veteres in ſolius materiæ cognitionem incubuerint; etiam Empedocles, & Democritus, qui tamen inter alios nonnullam formæ notitiam obtinere videbantur.

h At ſi ars] Probat vtriuſq; naturæ inſpectionem Phyſici negotij eſſe, in hunc ferè modum. cum ars naturæ ſolertia, qua poteſt, imitetur; vt ſe habet ars ad arte facta, ita ſe habebit Naturalis ſcientia ad res Phyſicas: atqui ars non formam duntaxat, ſed materiã etiã conſiderat. Igitur Naturalis ſcientia non ſola rerũ Phyſic. formam, ſed earundem quoq; materiam expendet. Aſſumptionem probat; quia Medicus non ſanitatem tantum cognoſcit, ſed humores etiam, in quibus ea, vt in materia, conſiſtit; itemq; architectus non ſola ædium forma, ſed ligna, & lapides, ac reliquã materia attẽdit. Monet vero Ariſtoteles, artes conſiderare materiam, vſque ad quendam terminum, quia artes omnes, & facultates, ac ſcientiæ certos habent limites, vltra quos non procedunt.

i Id præterea cuius] Alia ratione idem ita concludit. Eiuſdem ſcientiæ eſt, finem, & ea, quæ finis gratia ſunt, perpendere: ſed materia eſt gratia formę, & forma eſt finis: ergo

naturalis

naturalis Philoſophiæ erit, & materiam & formam contemplari. Quòd verò forma ſit finis, probat ex eo; quia id ad quod aliqua continuata motio tendit; & cuius gratia fit, eſt vltimum & finis: at continuata motio, quia diſponit ur ornat que materiam, tendit ad formam, in eamq́ue terminatur. Duo hic aduertenda ſunt. Alterum eſt, appellatione naturæ ſignificari ab Ariſtotele formam, proptetea quòd ſit potiſſima naturæ pars. Alterum eſt, propterea dixiſſe Ariſt. finem id eſſe, ad quod continuata motio atndit; quia ſi motio interrumpatur, & mobile ſubſiſtat ante id, quò pergebat, eiuſmodi terminus non dicitur habere rationem finis, ſed is, ad quem vltimo progreſſionem deſtinarat.

K Quapropter] Reprehendit Poetam, qui quòd videret finem eſſe externum, & eſſe id cuius gratia, putauit omne externum rectè dici finem. Vnde & de mortuo pronuntiauit, finem habet, gratia cuius eſt gennitus. Non eſt enim quodlibet externum finis, ſed id, quod optimi habet rationem, & cuius gratia fit aliquid. Hunc Poetam ait Philoponus eſſe Euripidem, inſignem Tragœdiarum ſcriptorem: ſenarius tamen, qui ab Ariſtotele citatur, videtur fuiſſe in aliquo eius opere, quod iniuria temporis interciderit, cum in ijs, quæ nunc extant, non reperiatur. Euripides

l Quin etiam artes] explicat hoc loco Ariſtoteles diuerſa munia artium, quæ in opere ſunt poſitæ; quorum verò non ſatis inter expoſitores liquet. Videtur tamen eo ſpectare, vt variarum artium exemplo concludat, Naturalem Philoſophiam nequaq́; materiam negligere aut ignorare. Aduertendum eſt igitur, quadripartitam eſſe varietatem artium, quæ in externum opus incumbunt. Quarum duo genera materiam faciunt, alia duo imperant. Porrò ex ijs artibus, quæ materiam faciunt, quædam omnino faciunt, aliæ duntaxat ad opus præparant, & idoneam reddunt. Materiam omnino faciunt, vt figulina lutum: præparant, vt ſtatuaria marmor. Rurſus, earum quæ imperant (quas principes vocant) quædam faciendis operibus, quibus vtuntur, præſunt, vt gubernatoria arti nauium effectrici; illa enim huic magnitudinem formamque nauis præſcribit: quædam præſunt operibus, quæ alijs vtenda tradunt, vt nauium conſtruendarum ars ei, quæ ligna particulatim dedolat & expolit; & hæc illi, quæ in cædendis lignis occupatur, quorum opus gubernatoriæ obſeruit. Ex his ratum eſſe vult Ariſt. Philoſophiam Naturalem materiam cognoſcere, cùm eam non ignorent operariæ artes, tam quæ in materia peculiariter inſiſtunt, vt planum eſt, quam quæ formam adhibent, præcipiunt ve, cùm hanc in materiam idoneam inferendam curent.

m Noſtri gratia ſim] Arte factarum rerum molitionem ait noſtri gratia eſſe, noſque eius finem aliquo modo haberi. Quod ne quis miretur, cùm finis operis videatur eſſe id, in quod continuata motio deſinit, vt paulò ante dixerat; monet finem duplicem eſſe, nimirum finem cuius, id eſt, cuius acquirendi gratia actio exercetur, qualis eſt ſanitas; & finem cui, hoc eſt, cui res comparatur, cuiuſmodi eſt Socrates, cui valetudo acquiritur: atque hoc poſteriori modo nos finem eſſe arte factorum, cùm illa in noſtros vſus cedant.

n Vt in lib. de Philoſophia] Quem appellet hoc loco Philoſophiæ librum, non conſtat. Simplicius Themiſt. & Philoponus, intelligunt libros de moribus. Verum in his diuiſio illa finis non inuenitur D. Thom. putat ſignificari libros primæ Philoſophiæ; ſed neque in his ſi horum nomine intelligat libros Metaph. l. Item perſpicuè legitur, etſi ex quibuſdam verbis 7. cap. lib. 12. vtcunque elici poſſit. Veriſimile fortaſſe eſt, iudicari ab Ariſt. libros alios de Philoſophia, quorum meminit Laertius, & Cicero 3. de natura Deorum. Inuenitur tamen prædicta finis diſtributio in lib. 2. de anima cap. 4. text. 37 Finis cuius, & finis cui.

o Præterea ex his quæ] Eundem quòd tam materià, quam forma, ad contemplationem Phyſicam pertineat, & ex eo probat; quia relata, ſeu quæ mutuò referuntur, ſub eandem ſcientiam cadunt: materia verò & forma mutuo referuntur. Cui rei argumento eſt, quod cuiuſque compoſiti naturalis forma non quamlibet materiam ſine diſcrimine, ſed certam & determinatam expoſcit, pariq́ue modo materia non cuiuſuis formæ, ſed certæ, & proportione ſibi reſpondentis, capax eſt.

QVAESTIO VNICA.

Vtrum mathematicæ, quæ mediæ appellantur, magis Naturales, quàm Mathematicæ ſint, an nō?

ARTICVLVS I.

Videri magis eſſe naturales.

CONſtat ex doctrina Ariſtotelis, tū ſuperiori cap. tum lib. 6. Metaphy. cap. 1. tex. 2. ſcientiarum Mathematicarum duas tantùm eſſe, quæ propriè & exquiſitè Mathematicæ dicantur, nempe Arithmeticam & Geometriam: alias inter has & Phyſiologiam, medium obtinere, quod earum ſubiectum partim Mathematicum, partim Naturale ſit; videlicet Perſpectiuam, Muſicam, Aſtronomiam. Enim verò Geometer lineas & magnitudines à materia abſoluit, eaſq; ſolo animo comprehendit: Perſpectiuus lineas exiſtentes ponit, & eaſdem conſiderat vt cadunt ſub aſpectum, qui radijs rectis in linearum modum ab oculo ad rem, quæ videtur, porrectis fit. Item Arithmeticus numeros ab omni materia ſeiunctos expendit. Muſicus eoſdem vt re ipſa exiſtentes in materia ſenſibili, in voce nimirum aut ſono, cōtemplatur. Similiter ſphæram & Magnitudinē Geometer à materia abſtrahit: eadem vero Aſtrologus, prout corporibus cœleſtibus coniuncta ſunt, conſiderat.

1. Argu. Cū igitur tres prædictæ diſciplinæ partim ad Mathematicam, partim ad Phyſiologiam accedant; quæri ſolet hoc loco, an magis Naturales, vel magis potiùs Mathem. ſint? At quod magis ſint Naturales ex eo primum ſuaderi poteſt, quia (vt * in prœmio huius operis oſtendimus) ſcientiæ contemplatrices capiūt vnitatem & diſtinctionem ſecundum abſtractionem, à motu & à materia: hæ vero ſcientiæ in gradu abſtractionis cū Naturali Philoſophia cō ueniunt; ſiquidem viſum, ſonum, quantitatemq́; in ſubiecto certo conſiderant, quæ omnia ſenſibilia ſunt, nec ratione abſtrahuntur à materia.

Quæſt. 1. art. 3.

2. Argu. Secundo, idem hunc in modum probatur. Mathem. non ſubſtantiam conſiderat, ſed quantitatem: atqui ſaltem Aſtronomia & Perſpectiua conſiderant ſubſtantiam: Non ergo ad Mathematicā ſpectant. Minor oſtenditur, in primis quia id de Aſtronomia conceptis verbis docet Ariſtot. lib. 12. Metaph. ca. 8. tex. 44. Sed de perſpectiua quoq; idē ſuadetur. Nam Perſpectiuus demonſtrat, exempli gratia, figuram multorū laterum æqualium, directè viſui oppoſitam, videri circularem, propterea quod eius anguli viſum effugiunt. demōſtrat, inquam, id ex imbecillitate potentiæ ſenſitricis, & ex natura ſubſtantiæ, huic accidenti ſubiectæ. Itaq; de ipſa quoque ſubſtantia cognoſcit ac iudicat.

3 Argu. Tertiò: idem ex eo confirmatur: quia harum artium ſubiecta, a ſubiectis earū, quibus ſubalternantur, non differunt, niſi ratione accidentis adiuncti, v. g. numerus ſonorus, quæ eſt res Muſicæ ſubiecta, additione tantùm ſonori, à numero diſſidet. Quare cùm ſonorum ad Phyſicam ſpectet, ſimpliciter dicendum erit, Muſicam magis Naturalem eſſe, pariique modo Perſpectiuam, & Aſtronomiam.

4. Argu. Denique id videtur cenſuiſſe Ariſtoteles proximo ca. tex. 20. illis verbis, Declarāt vero & quæ in Mathematicis ſunt magis Naturales, vt Perſpectiua, Muſica, & Aſtrologia.

ARTICVLVS II.

Magis eſſe mathematicas, quàm Naturales.

AMple[illegible]tenda tamen eſt opinio D. Tho. hoc loco ad text. 20. & opuſ. 70 Ferrari[illegible]nſis q. 2. huius libri, Soncinatis 6. Metaph. quæſt. 11 aliorumq́; aſſerentium, P[illegible]erſpectiuam, Muſicam, & Aſtronom[illegible]a magis, eſſe Mathematicas, quàm Na[illegible]turales. Primùm, quia in vulgata Math[illegible]ematicarum artium partitione connum[illegible]erantur. Deinde quia ab ijs, qui ſe Mat[illegible]hematicos profitentur, tractari conſueu[illegible]runt. Item quia affectiones, quæ de ea[illegible]um ſubiectis demonſtrantur, per media[illegible] Geometriæ, & Arithmeticæ oſtendi ſol[illegible]ent: demonſtrationes uero & ſcientiæ, e[illegible]o pertinent, unde media accipiunt:

piunt: cùm medium veluti formale quippiam ſit in ſcientijs.

Sol. 1. rat. pro contr. parte. Aduerſariorum autem rationes hunc in modum explicandæ erunt. Prima, dicendo licet harum diſciplinarum ſubiecta quadam ex parte ſub ſenſum cadant; ſecundum id tamen, quod à ſubalternantibus deſumunt, quodque in ijs, quod ad rem propoſitam attinet, potioris momenti habetur, nec ſenſum, nec ſenſilem materiam attingere.

Solut. 3. Ad ſecundum dicendum. Mathematicas omnes circa quantitatem verſari, ſed enim ſinceras hoc differre a medijs, quod illæ quantitatem ab omni ſubiecto auocent; hæ vero eandem in ſubiecto certo ac definite meditentur, vt Aſtronomia in ſubſtantia cœleſti. Eaq; cauſa eſt, cur Mathematicæ mediæ aliquo modo ſubſtan-

A tiam ſpectent; videlicet non quod eius ſubſtantiam ſcrutentur ſed quia eam ſub conſideratione quantitatis ad certum ſubiectum definitæ vtcunque inuoluunt. Quæ conſideratio ſubſtantiæ quaſi ex accidente ſe habet, non per ſe omnino, vt in Phyſica.

Ad tertiam. Etſi Mathematicæ mediæ differant à ſuis ſubalternantibus ob accidentariam conditionem, quam earum B ſubiecta contrahunt, id tamen non obſtat, quominus ad earum naturam magis appropinquet, propter eas rationes, quas ante aſſignauimus. Solut. 3.

Ad vltimam non ſignificaſſe inibi Ariſtotelem haſce diſciplinas ſimpliciter magis eſſe Naturales, ſed eas e Mathematicis magis Naturales eſſe quàm quæ pure Mathematicæ nuncupantur. Solut. 4.

CAPVT TERTIVM.

Hiſce autem definitis, quæ & quot numero cauſæ ſint, conſiderandum eſt. Nam cùm hæc tractatio ſciendi ſit gratia; ſcire autem Text. 27.
aliquid, non priùs putemus, quam propter quid vnumquodq;
ſit, ſumamus, quod quidem aliud non eſt quàm cauſam primam
ſumere, nobis quoq; in generatione & interitu, & omni naturali mutatione [e] agendum hoc eſſe manifeſtum eſt, vt earum principijs cognitis,
quidquid quæritur, ad ea reducere conemur. [a] Cauſa itaq; vno modo id dicitur, ex quo, cùm inſit, aliquid fit; vt æs ſtatuæ, & argentum phialæ, horumq́; genera. Text. 28.
[b] Alia eſt forma, & exemplar, quæ eſſentiæ quidem eſt ratio, atq; eius
genera, vt harmoniæ diapaſon, duo ad vnum, & omnino numerus, & partes,
quæ inſunt in ratione. [c] Præterea id, vnde mutationis aut quietis primum eſt
principium, qualis cauſa eſt is, qui conſulit, & pater filij, & vno nomine id,
quod efficit, eius, quod fit: & quod immutat eius quod immutatur. Inſuper vt Text. 29.
finis, hic autem iſt, id, cuius cauſa: vt deambulandi ſanitas. Cur. n. deambulat
vt valeat, dicimus: quod cùm dicimus, cauſam reddidiſſe arbitramur, atq; omnium ſanè, quæ alio mouente inter ipſum fiunt & finem, vt inter ſanitatem
extenuatio, aut purgatio, aut medicamenta, aut inſtrumenta. Vniuerſa n. hæc
finis ſunt gratia; ſed differunt inter ſe quod alia ſint opera, alia inſtrumenta. Text. 30.
Cauſæ igitur tot ferè modis dicuntur. [d] Cùm autem cauſæ multis modis dicantur, fit interdum, vt multa eiuſdem rei non ex accidente ſint cauſæ; vt ſtatuæ
ſtatuaria & æs, non per aliud quidpiam, ſed quatenus ſtatua eſt: quanquam
non eodem modo, ſed alterum quidem vt materia, alterum vt id vnde eſt motus. [e] Quædam verò viciſſim ſibi ſunt cauſæ, vt exercitatio boni habitus, &
hic exercitationis; ſed non eodem modo, at ille vt finis, hæc ut principium motionis.

tionis. [f] *Quin etiam contrariorum idem eſt cauſa. Quod enim cũ adeſt, alicuius rei eſt cauſa, id cùm abeſt, contrarij interdum cauſam eſſe dicimus: vt gubernatoris abſentiam nauis ſubmerſionis, cuius ſalutis eius præſentia erat cau-*
Text. 31. *ſa.* [g] *Quæ autem nunc traditæ ſunt cauſæ, omnes in quatuor modos manifeſtiſſimos cadunt.* [h] *Syllabarum namq; elementa, eorum quæ opificio conſtant, materiæ: ignis, & quæ ſunt eiuſmodi corporum, totius partes, & concluſionis hypotheſes, vt id ex quo ſunt cauſæ. Horum verò quædam ſunt vt ſubiectum, veluti partes.* [i] *Quædam vt eſſentia, vti totum, compoſitio, & forma.* [k] *Semen autem, & medicus, & qui conſulit, & omnino efficiens, cauſæ ſunt omnes, vn-*
Text. 32. *de mutationis, vel ſtatus, vel motionis eſt principium. Alia vt finis bonumq; cæterorum. Id enim cuius gratia optimum finisq; aliorum eſſe debet. Nihil autem refert, bonum ipſum dicatur, an quod appareat bonum. Et tales quidē,*
Text. 33. *& tot ſpecie ſunt cauſæ.* [l] *Cauſſarum autem modi numero quidem multi ſunt, ſed ſi ſummatim colligantur, hi quoq; erunt pauciores. Multis enim modis cauſæ dicuntur: & earum, quæ eiuſdem ſunt generis, alia prior eſt, alia poſterior: vt ſanitatis medicus & artifex, & harmoniæ diapaſon duplum & numerus, & ſemper ea, quæ continent ad ſingula.* [m] *Præterea vt accidens, & horum genera; vt ſtatuæ, alio modo Polycletus, alio ſtatuarius; cùm ſtatuario vt*
Text. 34. *Polycletus ſit accidat. Quinetiam quæ accidens continent; vt ſi homo, aut omnino animal ſtatuæ ſit cauſa.* [n] *Sunt verò & accidentium alia alijs remotiora, alia propinquiora; vt ſi albus & muſicus ſtatuæ cauſa dicantur.* [o] *Præter autem omnes, quæ propriè & quæ ex accidenti dicuntur, aliæ ſunt, quæ quod poſſint, aliæ quod agant, dicuntur; vt ædificationis domus ædificator, aut is qui ædificat ædificator.* [p] *Idem verò & in his quorum cauſæ ſunt cauſæ, dicetur, quod in his quæ expoſita ſunt: vt in hac ſtatua, aut ſtatua, aut omnino ſigno; & ære hoc, aut ære, aut omnino materia, atq; in accidentibus eodem modo.* [q]
Text. 35 *Sed & coniuncta tum hæc, tum illa dicentur, vt non Polycletus, nec ſtatuarius ſed Polycletus ſtatuarius.* [r] *Porrò hæc omnia numero ſunt ſex, quæ bifariam dicuntur: aut enim ut ſingula, aut ut genus, aut ut id quod eſt accidenti, aut*
Text. 36. *ut genus accidentis, aut hæc ut coniuncta, aut ut ſimpliciter dicta: omnia uerò aut agentia aut quæ poſſunt agere.* [s] *Hoc autem differunt, quod quæ efficiunt, & ſingula, atq; ea quorum ſunt cauſæ ſimul ſunt, & non ſunt: ut hic qui medetur, & hic qui ſanatur; & hic qui ædificat, & hoc quod ædificatur. At quæ*
Text. 37. *ſunt poteſtate, non ſemper, cùm domus & ædificator non ſimul intereant.* [t] *Rei autem cuiuſq; cauſa ſumma quærenda eſt, ueluti & in alijs: ut homo ædificat, quoniam architectus eſt; architectus autem eſt ex architectura. Hæc itaq;*
Text. 38. *prior eſt cauſa, eodemq; modo in omnibus. Præterea generum genera, & ſingulorum ſingula: at ſtatuarius ſtatuæ, & hic huius, quæ poſſunt efficere eorum quæ poſſunt eſſe, quæ autem efficiunt eorum quæ efficiuntur. Ac cauſæ quidem*
Text. 39. *quæ ſint, & quemadmodum ſint cauſæ, ſatis à nobis ſit definitum.*

CAPI-

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

ACcedit ad diſputandum de cauſis:cuius tractationis eam rationem affert, quia huiuſce diſciplinæ propoſitum eſt ſcire, id eſt, cognoſcere propter quid res ſit, omneſque affectiones entium naturalium ad ſuos fontes & principia reducere. Quod nemò perfectè aſſequi poterit, niſi teneat cauſas rei vſque ad primam, id eſt, proximam.

a cauſa itaq;] Totum hoc caput ex hoc loco tranſtulit Ariſt. in lib. 5. Meta. eſtq; 2. eius h.c. in quo omnes cauſarum modos recenſet. Exorditur autem à materia, propterea quod antiquis Philoſophis magis innotuerit. Quam definiens, ait eſſe id, e quo, cùm inſit, aliquid ſit. Eſt autem definitio hæc intelligenda eo modo, quo à nobis ſuperiori lib. explicata fuit, ita vt ſoli materię primę conueniat, ſubintellecta videlicet particula, primò, in verbo, inſit. Nec obſtant exempla rerum arte factarum, quæ Ariſtoteles ad rem illuſtrandam adhibuit, non ob proprietatem, ſed propter analogiam, ſeu proportionem vtriuſque materię.

Definitio materiæ.

b Alia eſt forma] Alterum cauſę genus eſt Forma, quę ratio eſſentiæ vocatur, quod in ea rei eſſentia præcipuè ſit poſita. Cur autem Ariſto. formam & exemplar coniunxerit diſſident interpretes. S. Tho. arbitratur, voluiſſe comprehendere eorum dogma, qui eſſentias à materia abiunctas exemplaria rerum eſſe voluerunt. Alex. putat, formam dictã eſſe ab Ariſt. exemplar, quod natura formam potiſſimum reſpiciat, eaq; adepta conquieſcat. Themiſtius & Philoponus aiunt, formam appellari exemplar, quod agens naturale in generanda perficiendaq; re ita ſe habeat, vt ij qui in arte factis affabrè moliendis exẽplar, quod imitentur, ſibi proponunt. Alij, quorum explicatio magis arridet, aiunt, voluiſſe Ariſt. cauſam exemplarem in hoc ſecundo cauſarum genere numerare. quæ eſt interpretatio Fonſecæ lib. 5. Metaph. loco citato.

Cur Ariſt. formam & exẽplar. coniunxerit.

c Præterea id vnde] Tertium genus cauſę eſt Efficiens, quod definitur id, vnde mutationis aut quietis primum eſt principium: id eſt, vnde primò ſecundum exequutionem mutatio aut quies prouenit. Poſtremum eſt finis, qui dicitur id, cuius gratia cętera ſiũt. Cętera intellige, quæ ad ipſum referuntur. Nam cùm, verbi gratia, Socrates ad obtinendam ſanitatem deambulat, à cibo abſtinet, potionem ſumit, horum omnium cauſa dicitur bona valetudo, quia hęc omnia eius obtinendę gratia fiunt.

Definitio efficiẽtis. Definitio finis.

d Cum autem cauſæ] Proponit tria quędam pronunciata, ad perfectiorem cauſarum intelligentiam vtilia. Primum eſt: Eiuſdem effectus plures cauſas eſſe poſſe, non ſolùm per accidens, (vt ſatis liquet,) ſed & per ſe. Quod uerum eſt, tam de cauſis eiuſdem generis: quarũ una eſt ſuperior, alia inferior, vt hic ſtatuarius, ſtatuarius, artifex: quam de pluribus diuerſi generis, cuiuſmodi ſunt materia & efficiens, vt æs & ſtatuarijs reſpectu ſtatuę. Plures tamen cauſę totales & eiuſdem ordinis, nullus effectus habere poteſt.

1 Pronunciat.

e Quædam uerò] Secundum pronunciatum eſt: cauſas diuerſorum generum poſſe ſibi mutuò eſſe cauſas: ut patet in deambulatione & bona ualetudine, quarum hęc finis eſt illius, illa cauſa efficiens huius.

2 Pronũc. Pronunc.

f Quinetiã] Tertium pronunciatum: Idem alio & alio modo contrariorum effectuum cauſã eſſe poſſe. Nam idem gubernator, ſi adſit naui, cauſa eſt ſalutis; ſi abſit naufragij.

g Quę autem nunc] Quia unumquodq; genus cauſę latè funditur, ne quis propterea exiſtimaret, plures eſſe generales cauſandi modos, docet quatuor omnino eſſe, ad quos videlicet reliqui aut pertineat, aut reuocentur.

h Syllabarum namq;] Docet, in genere materialis cauſę conſtitui literas reſpectu ſyllabarum, compoſita Phyſica reſpectu eorum quæ arte elaborantur, elementa reſpectu miſtorum, partes integrantes reſpectu ſui totius, & hypotheſes ſiue ſumptiones reſpectu concluſionis: nam hęc omnia habent ſe tanquam id ex quo, ſiquidem ex literis conſtant ſyllabę, ex naturalibus arte facta, &c. Aduertit autem Alenſis li. 5. Metaph. in cõm. huius cap. hypotheſes ſiue ſumptiones bifariam conſiderari poſſe, nimirum uel quoad terminos, uel quoad uim concludendi, prio i modo ſpectare ad cauſam materialem, quia concluſio conſtat ex maiori & minori extremo, quę in pręmiſſis continentur: poſteriori pertinere ad cauſam efficientem.

Quę pertineãt ad genus cauſę materialis.

Quę perti- i Quædam vt eſſentia] Tria refert ad genus cauſæ formalis, nimirum totum, compo-
nēt ad ge- ſitionem, & formam. Vocat autem Totum, vt Alenſis explicat, id quod coaleſcit ex par-
nus cauſę tibus, ordine quodam duntaxat ſe iunctis: vt exercitus. Compoſitionem verò id, quod
formalis. componitur ex partibus, non ſolùm ordinem habentibus, ſed in vnam aliquam formam coeuntibus: vt domus. Denique Formam peculiari nomine appellat eam, quæ propriè forma dicitur: cuiuſmodi eſt forma hominis, aut lapidis.

K Semen autem] Commemorat ſpectantia ad cauſſam efficientem, deinde ad cauſam finalem: monetque, finem oportet bonum quid eſſe, alioqui nequàquam cætera eius gratia fierent, cum noſtra actio non niſi bonum quid ſpectet: nihil tamen referre, vtrum id reuera bonum ſit, an ſpeciem tantùm boni obtineat.

1. Diuiſio l Cauſarum autem] Diſtinxit cauſarum genera, ex quatuor modis cauſandi per ſe &
cauſarum eſſentialibus, nunc eoſdem modos varijs diuiſionib. partitur, ſecundum diuerſas habitudines cauſarum ad effecta; vt annotarunt D. Th. & Alenſis. Prima diuiſio ita habet: Cauſarum, quæ eiuſdem generis ſunt, id eſt, quæ vel omnes, exempli gratia, materiales ſint vel omnes effectrices, alia eſt prior, id eſt, communior; alia poſterior, id eſt, minus communis. Vt in genere cauſæ materialis, marmor eſt cauſa minùs communis ſtatuæ; lapis verò, communior. In genere item effectricis cauſæ, ſtatuarius cauſa eſt minus vniuerſalis ſtatuæ, artifex vniuerſalior, ſimiliterque res habet in cæteris.

2. Diuiſio. m Præterea vt accidens] Secunda diuiſio duas ſubdiuiſiones continens hæc eſt: cauſarum quædam ſunt per ſe, quædam ex accidente. Et iterum, cauſarum ex accidente aliæ magis, aliæ minus vniuerſales: aliæ propinquæ, aliæ remotę. cauſa per ſe ea dicitur, à quo per ſe, & vt talis eſt, effectus pendet; vt ſtatuarius comparatione ſtatuæ. Cauſa ex accidente eſt, à qua non per ſe pendet effectus, eſt tamen coniuncta cum cauſa per ſe. Quo modo ait Ariſtoteles, Polycletum eſſe cauſam per accidens ſtatuæ, quia accidit ſtatuario eſſe Polycletum. Cauſa ex accidente minùs vniuerſalis, eſt idem Polycletus reſpectu ſtatuæ; vniuerſalior verò, homo, animal. Hic aduerte, dupliciter rem aliquam poſſe dici cauſam ex accidente: vno modo, quia accidit cauſæ per ſe; ſicuti Polycletus & album accidunt ſtatuario, qui eſt cauſa per ſe ſtatuæ. Altero, quia licet ſit cauſa per ſe, cōparatur tamen cum eo, quod accidit effectui per ſe; vt ſi ſtatuæ accidat candor, ſtatuarius, qui eſt cauſa per ſe ſtatuæ, cauſa eſt ex accidente, comparatione candidi. Porrò Ariſto. hoc in loco ſolam cauſam ex accidenti priori modo explicauit.

Subdiui- n Sunt verò accidentium] Hic tradit ſubdiuiſionem cauſæ ex accidente, in propin-
ſio cāę ex quiorem & remotiorem. Cauſa propinquior eſt accidens, quod à cauſa per ſe minùs di-
accidēte. ſtat. Remotior verò item accidens, quod à cauſa p ſe longiùs abeſt, veluti candidū & muſicū, quia ſtatuarij ſunt accidētia, ſunt cauſa per accidens ſtatuæ. verùm quia Muſica minùs ab arte ſtatuaria diſtat, quam candor, (ſiquidem Muſica ars eſt, ſicut & ſtatuaria; candor vero non eſt ars) idcirco Muſica propinquior ſtatuæ cauſa eſt, quam candidum.

3. Diuiſio. o Præter autem omnes, quæ] Tertia diuiſio eſt, qua cauſa vniuerſim diuiditur, in eā quę poteſtate, & in eam quę actu cauſalitatem exercet. Poteſtate, vt ſtatuarius cùm nihil operis molitur. Actu, vt idem cum operi manum admouet.

p Item verò] Docet, eas, quas tradidit, cauſarum partitiones poſſe etiam effectis ſuo modo accommodari. Effectorum enim quędam communia ſunt, quędam minus communia: alia per ſe, alia ex accidente: alia actu. alia poteſtate.

4. Diuiſio. q Sed & coniunct.] Quarta diuiſio eſt: cauſarum aliæ coniunctę ſunt, aliæ ſimplices. Coniunctę, de quibus hoc loco agit Ariſt (nam alijs etiam modis iungi poſſunt) ſunt complexiones cauſarum per ſe & per accidens; veluti Polycletus ſtatuarius comparatione ſtatuæ, Apelles pictor reſpectu imaginis, Simplices vero, vt Polycletus per ſe, vel ſtatuarius per ſe.

u Porro hęc omnia] Omnes cauſarum modos, de quib. hactenus diſſeruit, ad duodecim reducit: Nam ſi ſumantur tres coniugationes, nempe cauſa vniuerſalis & particula-
12. modi ris, per ſe & per accidens, connexa & ſimplex: & quilibet horum modorū cum potētia
cauſarum. & actu complicetur, duodecim modi euadent. Nempe vniuerſalis actu, vniuerſalis potētia; particularis actu, particularis potentia; per ſe actu, p ſe potentia; per accidens actu, per accidens potentia, ſimplex actu, ſimplex potentia, connexa actu, connexa potentia.

Hæc

[Hoc autem differunt.] Cõſtituit diſcrimen inter cauſas ſingulares actu, & ſingulares potẽtia (idẽ intellige de vniuerſalibus) ꝙ nempe cauſas actu & effecta actu, ſimul eſſe vel non eſſe oporteat; ita vt ſi exiſtat id quod actu cauſat, neceſſariò exiſtat id quod actu cauſatur, & cõtra. cauſæ vero poteſtate non ita ſe habent; ſiquidem ſtante domo poteſt artifex interire; itemq; poteſt exiſtere artifex, etſi non actu domum ædificet.

2. Theoremata. t Rei aũt] Subijt duo theoremata, tractandis cauſis accommoda. Alterum eſt. In comparãda ſciẽtia tamdiu eſſe progrediendũ, quouſq; deprehẽdatur & aſſignetur cauſa ſumma eius rei, cuius ſcientiã inueſtigamus. Vocat aũt cauſam ſummã eã, quę proximè effectũ attingit, ſiue immediatã; qualis eſt Architectura reſpectu opificij. Alterum: Reddendas eſſe effectibus idoneas & congruentes cauſas: nempe effectui ſingulari ſingularem cauſam, vniuerſali communẽ, effectui actu cauſam actu, atque ita cæteris.

CAPVT QVARTVM.

Dicuntur verò & fortuna & caſus in cauſarũ numero eſſe, multaq; fortuitò & caſu & eſſe & fieri. Quonã igitur modo fortuna & caſus in his ſint cauſis, & vtrũ ſint idẽ fortuna & caſus, an diuerſa, et quid oĩno fortuna ſit, quid ve caſus, cõſiderãdũ eſt.
a Cùm ẽt nõnulli, vtrũ ſint, necne, dubitent: nihil .n. à fortuna fieri inquiunt, Text. 40.
ſed oĩum, quæ caſu aut fortuitò fieri dicimus, definitam aliq̃ cauſam eſſe: vt fortuitò ad forũ ꝓficiſcendi, & eius quem volebat quidẽ, non putabat autem, inueniendi, rei alicuius cùm ad forũ veniſſet, emendæ voluntatẽ cauſam eſſe. Silimiter & cæterorũ, quæ à fortuna dicuntur eſſe, aliquam ſemper cauſam
ſumi poſſe non aũt fortunã. b Quinetiam ſi aliquid eſſet fortuna, abſurdũ ſanè Text. 41.
videri, & meritò dubitare aliquis poſſet, cur veterũ ſapientũ nemo, qui generationis, & interitus cauſas tradiderit, quicquam de fortuna definierit. Sed
(vt videtur) ne illi quidẽ à fortuna quidpiã proficiſci arbitrabãtur. c Quãquã Text. 42.
hoc quoq; eſt admirandũ cũ à fortuna & caſu multa fiãt & ſint, quorum ſingula in aliq̃ eorũ, q̃ fiũt, cãm (vt ſermo antiquus fortunã, cẽ oẽs inquiũ) referri poſſe nõ ignorãtes, eorũ tamẽ nõnulla à fortuna, cẽ oẽs inquiũt, alia minimè.
Quapropter aliquam mẽtionẽ facere debuerãt. At nec illorũ quicquam, nẽpe Text. 43.
amicitiã, aut litem aut ignẽ aut mentẽ, aut aliud aliquid eiuſmodi, fortunã cẽ cenſuerũt. Abſurdum igitur eſt, eos ſeu eſſe cauſa nõ putaſſe, ſeu cùm putauerint, prætermiſiſſe; præſertim cùm interdum vtantur: vt Empedocles non ſemper aerem in ſummũ locũ ait ſecerni, ſed vt contigerit. Inquit .n. in Coſmopœia; Sic currere tũ contigit, ſæpius aũt aliter. Animalium etiam partes à
fortuna inquit factas eſſe. e Sunt etiam, qui mundi huius aliorumque omnium Text. 44.
cauſam in caſũ referant: conuerſionem .n. & motum eum, qui vniuerſum di-
ſtinxit, & in hũc ordinem redegit, caſu eſſe. f Et hoc ſanè admiratione maxi- Text. 45.
ma dignum eſt, ꝙ animalia quidem & plantas, neq; eſſe, neq; fieri à fortuna, ſed aut naturam, aut mentem, aut aliquid aliud tale cauſam eſſe affirment; propterea ꝙ ex cuiuſq; ſemine non quoduis fiat, ſed ex tali oliua, ex tali autẽ homo: Cœlum verò, & ea, quæ inter ſenſilia diuiniora sũt caſu effici cenſeant, talemq; eorũ nullam, qualis plantarum & animaliũ eſt, cauſam eſſe. Atqui ſi ita eſt, hoc ipſum conſideratiõe dignum eſt, præclarumque erit de eo aliquid dicere. Nam præterquam ꝙ alioqui abſurdum eſt id, quod dicitur, ab-

ſurdius

Quare non videtur exiſtimandũ, confectionem veri auri per Alchymiã oĩno impoſſibilem eſſe, licet per q̃ difficilis ſit.

Reſponſio ad arg. cõtrariæ partis. Argumenta autem, quæ à D. Tho. in cõtrariam partem adducta ſunt, ita ſoluentur. Primùm quidem aiendo, multa fieri cęleſtis caloris vi, quæ etiam vi caloris

Ad 1. ignei perficiuntur, maxime cum hi calores iuxta veriorem ſententiam inter ſe ſpecie non differant.

Ad 2. Secundũ verò argumentũ, à loco mineræ metallariæ, parum habet roboris. Licet. n. aurum in terræ gremio, vt in patrio ſolo, natura gignat, non ꝓinde tamẽ eius effectionẽ ei loco ita videtur addixiſſe, vt nullo modo extra effici queat.

Ad 3. Ad rõnem Aegidij inficiandũ eſt, nõ poſſe interdũ id, quod in ſuo genere excellit, multis modis gigni, cùm videamus ignẽ, elementorũ ſuum principem & actione alterius ignis, & radiorum coitu, & duorum corporum attritu generari.

A Illud tãdem in hac diſceptatione monendũ cenſuimus; Chymicã, prout nunc ſe habet, ac interimq̃, dũ certioribus veri auri à ſe cõfecti experimentis artificium nõ ꝓbat, noxiam pernicioſamq́; iudicandam, ac ꝓinde nequaq̃ exercendam: tũ ne fucatum, minuſve pꝛ̃ectum aurum ꝓ legitimo & naturali diuendat: tũ ne fornaculæ promittẽdo lucra decipiat. Quo nomine eius profeſſores haud ſatis bene in republica audiunt. Eoq́; ſpectat illud

B Ioannis 22. in Extrauagante, Spondet: Alchymiſtæ ſpondent, quas non habent, diuitias. Et deniq; ea cauſa fuit, vt Diocletianus huiuſce artis libros diligenter conquiſitos flammis dederit, vt li. 7. lect. antiq. cap. 2. Cœlius teſtatur.

Ex dictis pſpicua iam eſt ſolutio vltimi argumẽti ſuperioris cõtrouerſiæ, cuiꝰ occaſione hæc diſſeruimꝰ. Nõ .n. Alchymia ſi aurũ efficit, id ꝓpria vi efficit; ſed applicando naturalia actiua paſſiuis.

CAPVT SECVNDVM.

Text. 16. *CVm verò definitũ ſit, quot modis dicitur natura; poſthac contemplandũ eſt, quo Mathematicus à Phyſico differat. Nam plena, & ſolida, & lõgitudines, & puncta, q̃ Mathematicus, cõſiderat, naturalia corpora obtinent. Inſuper, an Aſtrologia à Naturali*
Text. 17. *ſcientia ſit diuerſa, an pars. Abſurdũ namq; eſt, ſi quia ſol eſt aut luna, Phyſici ſit ſcire, nullũ eorũ, quæ per ſe inſunt, accidentiũ ſcire; præſertim cũ naturæ ſcrutatores de ſolis quoq; & lunæ figura, & vtrũ terra & mũdus rotũda*
Text. 18. *ſint, necne, differere videantur. b Atq; hęc quidẽ Mathematicus quoq; pertractat, ſed nõ vt corporis naturalis vnumquodq; terminus eſt: nec itẽ accidẽtia contẽplatur, quà ex parte eius generis accidũt rebus. Quaꝓpter abiungit, ſiquidem à motu cogitatione poſſũt diſiungi, nihilq; intereſt, nec cùm diſiun-*
Text. 19. *guntur vllum falſum exiſtit. c Hoc verò idearũ quoq; auctores cùm faciunt, falluntur. Nam naturalia abiungunt, quæ minùs quàm Mathematica poſſũt abiungi. d Quod ita declarabitur, ſi utrorumque, & ipſorum, & accidentium definitiones afferre aliquis nitatur. Nam par quidem & impar, rectum & curuum, quin etiam numerus & linea, ſine motu definientur: caro autem, &*
Text. 20. *os, & homo minimè. Sed hæc ut naſus ſimus, non ut curuum dicuntur. e Declarant uerò, & quæ in Mathematicis ſunt magis Naturales, ut Perſpectiua Muſica, & Aſtrologia: nam contra quodammodo, ac Geometria, ſeſe habent: ſi quidem Geometria naturalem lineam contemplatur, ſed non quatenus eſt naturalis: Perſpectiua uerò Mathematicam quidem lineam, non tamen quatenus Mathematica; ſed qua ex parte eſt naturalis. f Cum*
Text. 21. *autem natura bifariam dicatur, tum forma, tum materia; ſic contemplari hæc debemus, perinde ac quid eſt ſimum diſpiceremus. Quare nec ſine materia*

teria, nec ex materia. [g] *Nam & de hoc dupliciter dubitare aliquis ſanè poſ*
ſit, cũ duæ ſint naturæ, vtrã Phyſicus contempletur, an id, quod ex ambab. con
ſtat? ſed ſi id, quod ex ambab. etiam utramque. Vtrum igitur ad eandem, an ad Text. 22.
aliam atque aliam attinet, vtramque cognoſcere? Ad veteres quidem reſpiciẽ
ti, materiam conſiderare videbitur: Formam namque & eſſentiam Empedo-
cles ac Democritus parum admodum attigerunt [h] *At ſi ars imitatur naturã*
formamque & materiam ad quendam vſque terminum cognoſcere, eiuſdẽ eſt
artis (vt ſanitatem & bilem atque pituitam, in quibus eſt ſanitas, medici; do-
mus ſimiliter formam materiamque, vt lateres & ligna, ædificatoris, eodem-
que modo & in alijs: ambarum quoque naturarum habere cognitionem, Na-
turalis profectò erit ſcientiæ [i] *Id præterea, cuius cauſa, & finis, & quæ eius* Text. 23.
ſunt cauſa, eiuſdem ſunt: Natura autem finis eſt, & cuius cauſa. Nam quorũ
motionis continua aliquis eſt finis is vltimum eſt, & id cuius gratia. [k] *Qua-*
propter & Poeta ridiculè eò adductus eſt, vt diceret: Finem habet, cuius gra
tia erat genitus: non enim omne, quod vltimum eſt, finis eſt, ſed id quod opti-
mum. [l] *Quinetiam artes materiam faciunt, aliæ quidem omnino, aliæ ad opus* Text. 24.
idoneam, eaque vtimur, [m] *quòd noſtri gratia ſint omnia; ſiquidem finis quo-*
quo modo & nos ſumus. Id enim cuius gratia, bifariã dicitur, vt [n] *in libro de*
Philoſophia eſt traditum. [a] *Duæ verò materiei præſunt artes, eamque cogno-*
ſcunt, ea quæ in uſu eſt poſita, & quæ effectrici præeſt; architectura: quare & Text. 25.
quæ utitur, quodammodo eſt architectura, ſed differunt, quòd altera formam;
altera, ut effectrix, materiam cognoſcat, Qualis namque claui eſt forma, guber
nator cognoſcit & iubet: alter verò, quali è ligno erit, quibuſue ex motib. Por
rò in his, quæ arte fiunt, operis gratia materiam nos facimus: in rebus autem
naturæ ſuppetit [o] *Præterea ex his, quæ ad aliquid ſunt, materia eſt, cùm alij*
formę alia materia ſubijciatur. Ad quem igitur uſque terminum, formam, &
quid eſt, cognoſcere Phyſicus debet? An ut Medicus neruũ, aut faber æs aliquo
uſq; ? Vnaquæq; n. alicuius rei eſt gratia, & in eis formis verſatur, q̃ ſeparari
nõ poſſunt, in materia aũt ſunt, ſiquidẽ hõ & ſol hominem generant. Quo autẽ
modo ea, q̃ ſeparata eſt, ſe habeat, & quid ſit, Philoſophiæ primæ eſt definire.

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

POſtquam a] Ariſtoteles poſtquam diſſeruit de Natura, & in ea diſputatione, quædam veluti fundamenta fecit Naturalis Philoſophiæ, explicat in hoc capite diſcrimen inter Phyſicum & Mathematicum, Naturalem Philoſophiam & Aſtrologiam, vt quæ cuiuſque contemplatio ſit, quibuſve terminis contineatur, plane conſtet. Putaret enim fortaſſe aliquis, nullam in ijs eſſe diſſcientiam, quòd Mathematicus conſideret plana, ſolida, longitudines, & puncta, quæ inueniuntur in corporibus ad Naturalem Philoſophum ſpectantibus: item quòd Aſtrologus contempletur cœleſtium ſphærarum accidentia, vt motum & figuram, aliaque eiuſmodi, quæ Phyſici negotij ſunt, præſertim cùm Phyſicus cœleſtium naturam ſcrutetur, & abſurdum ſit, eum, qui in ſubſtantiæ inſpectione verſatur, accidentia omittere. Intelligit autem Ariſtoteles, appellatione Mathematici, vel ſolum Geometram; qui plana, ſolida, & longitudines conſiderat; vel tam Geometram, quàm Arithmeticum, qui abſolute Mathematici nuncupantur.

naturalis Philoſophiæ erit, & materiam & formam contemplari. Quòd verò forma ſit finis, probat ex eo; quia id, ad quod aliqua continuata motio tendit; & cuius gratia fit, eſt vltimum & finis: at continuata motio, quia diſponitur ornaturque materia, tendit ad formam, in eamque terminatur. Duo hic aduertenda ſunt. Alterum eſt, appellatio ne naturæ ſignificari ab Ariſtotele formam, proptereà quòd ſit potiſſima naturæ pars. Alterum eſt, propterea dixiſſe Ariſt. finem id eſſe, ad quod continuata motio tendit; qa ſi motio interrumpatur, & mobile ſubſiſtat ante id, quò pergebat, eiuſmodi terminus non dicitur habere rationem finis, ſed is, ad quem vltimo progreſſionem deſtinarat.

K Quapropter] Reprehendit Poetam, qui quòd videret finem eſſe extremum, & eſſe id cuius gratia, putauit omne extremum rectè dici finem. Vnde & de mortuo pronuntiauit, finem habet, gratia cuius eſt genitus. Non eſt enim quodlibet extremum finis, ſed id, quod optimi habet rationem, & cuius gratia fit aliquid. Hunc Poetam ait Philoponus eſſe Euripidem, inſignem Tragœdiarum ſcriptorem: ſenarius tamen, qui ab Ariſtotele citatur, videtur fuiſſe in aliquo eius opere, quod iniuria temporis interciderit, cum in ijs, quæ nunc extant, non reperiatur. Euripides

l Quin etiam artes] Explicat hoc loco Ariſtoteles diuerſa munia artium, quæ in opere ſunt poſitæ; quorſum verò non ſatis inter expoſitores liquet. Videtur tamen eo ſpectare, vt variarum artium exemplo concludat, Naturalem Philoſophiam nequaquam materiam negligere aut ignorare. Aduertendum eſt igitur, quadripartitam eſſe varietatem artium, quæ in externum opus incumbunt. Quarum duo genera materiam faciunt, alia duo imperant. Porrò ex ijs artibus, quæ materiam faciunt, quædam omnino faciunt, aliæ duntaxat ad opus præparant, & idoneam reddunt Materiam omnino faciunt, vt figulina lutum præparant, vt ſtatuaria marmor. Rurſus, earum quæ imperant (quas principes vocant) quædam faciendis operibus, quibus vtuntur, præſunt, vt gubernatoria arti nauium effectrici; illa enim huic magnitudinem formamque nauis præſcribit: quædam præſunt operibus, quæ alijs vtenda tradunt, vt nauium conſtruendarum ars ei, quæ ligna particulatim dedolat & expolit; & hæc illi, quæ in cædendis lignis occupatur, quorum opus gubernatoriæ obſeruit. Ex his ratum eſſe vult Ariſt. Philoſophiam Naturalem materiam cognoſcere, cùm eam non ignorent operariæ artes, tam quæ in materia peculiariter inſiſtunt, vt planum eſt, quam quæ formam adhibent, præcipiunt ve, cùm hanc in materiam idoneam inferendam curent.

m Noſtri gratia ſim] Arte factarum rerum molitionem ait noſtri gratia eſſe, noſque eius finem aliquo modo haberi. Quod ne quis miretur, cùm finis operis videatur eſſe id, in quod continuata motio deſinit, vt paulò ante dixerat; monet finem duplicem eſſe, nimirum finem cuius, id eſt, totius acquirendi gratia actio exercetur, qualis eſt ſanitas; & finem cui, hoc eſt, cui res comparatur, eiuſmodi eſt Socrates, cui valetudo ac quæritur: atque hoc poſteriori modo nos finem eſſe arte factorum, cùm illa in noſtros vſus cedant.

n Vt in lib. de Philoſophiam] Quem appellet hoc loco Philoſophiæ librum, non conſtat. Simplicius Themiſt. & Philoponus, intelligunt libros de moribus. Verum in his diuiſio illa finis non inuenitur D. Thom. putat ſignificari libros primæ Philoſophiæ; ſed neque in his ſi horum nomine intelligat libros Metaph. I. hiem perſpicuè legitur, etſi ex quibuſdam verbis 7. cap. lib. 12. vtcunque elici poſſit. Veriſimile fortaſſe eſt, indicari ab Ariſto. libros alios de Philoſophia, quorum meminit Laertius, & Cicero 3. de natura Deorum. Inuenitur tamen prædicta finis diſtributio in lib. 2. de anima cap. 4. text. 37. Finis cuius, & finis cui.

o Prætereà ex his quæ] Eandem quòd tam materia, quam forma, ad contemplationem Phyſicam pertineat, ex eo probat; quia relata, ſeu quæ mutuò referuntur, ſub eandem ſcientiam cadunt: materia verò & forma mutuo referuntur. Cui rei argumento eſt, quod cuiuſque ex imperfecti naturalis forma non quamlibet materiam ſine diſcrimine, ſed certam & determinatam expoſcit, parique modo materia non cuiuſuis formæ, ſed certæ, & proportione ſibi reſpondentis, capax eſt.

QVAESTIO VNICA.

Vtrum mathematicæ, quæ media appellantur, magis Naturales, quàm Mathematica ſint, an nõ?

ARTICVLVS I.

Videri magis eſſe naturales.

COnſtat ex doctrina Ariſtotelis, tũ ſuperiori cap. tum lib. 6. Metaphy. cap. 1. tex. 2. ſcientiarum Mathematicarum duas tantùm eſſe, quæ propriè & exquiſitè Mathematicæ dicantur, nempe Arithmeticam & Geometriam: alias inter has & Phyſiologiam, medium obtinere, ꝙ earum ſubiectum partim Mathematicum, partim Naturale ſit; videlicet Perſpectiuam, Muſicam, Aſtronomiam. Enim verò Geometer lineas & magnitudines à materia abſoluit, eaſq; ſolo animo comprehendit: Perſpectiuus lineas exiſtentes ponit, & eaſdem conſiderat vt cadunt ſub aſpectum, qui radijs rectis in linearum modum ab oculo ad rem, quæ videtur, porrectis fit. Item Arithmeticus numeros ab omni materia ſeiunctos expendit. Muſicus eoſdem vt re ipſa exiſtentes in materia ſenſibili, in voce nimirum aut ſono, cõtemplatur. Similiter ſphæram & Magnitudinẽ Geometer à materia abſtrahit: eadem vero Aſtrologus, prout corporibus cœleſtibus coniuncta ſunt, conſiderat.

1. Argu. Cũ igitur tres prædictæ diſciplinæ partim ad Mathematicam, partim ad Phyſiologiam accedant; quæri ſolet hoc loco, an magis Naturales, uel magis potiùs Mathem. ſint? Ac ꝙ magis ſint Naturales ex eo primum ſuaderi poteſt, quia

Quæſt. 1. art. 3. (vt in proœmio huius operis oſtendimus) ſcientiæ contemplatrices capiũt vnitatem & diſtinctionem ſecundum abſtractionem, à motu & à materia: hæ vero ſcientiæ in gradu abſtractionis cũ Naturali Philoſophia cõueniunt; ſiquidem viſum; ſonum, quantitatemq́; in ſubiecto certo conſiderant, quæ omnia ſenſibilia ſunt, nec ratione abſtrahuntur à materia.

2. Argu. Secundo, idem hunc in modum probatur. Mathem. non ſubſtantiam conſiderat, ſed quantitatem: atqui ſaltem Aſtronomia & Perſpectiua conſiderant ſubſtantiam: Non ergo ad Mathematicã ſpectant. Minor oſtenditur, in primis qua id de Aſtronomia conceptis verbis docet Ariſtot. lib. 12. Metaph. ca. 8. tex. 44. Sed de perſpectiua quoq; idẽ ſuadetur. Nam Perſpectiuus demonſtrat, exempli gratia, figuram multorũ laterum æqualium, directè viſui oppoſitam, videri circularem, propterea quod eius anguli viſum effugiunt. demõſtrat, inquam, id ex imbecillitate potentiæ ſenſitricis, & ex natura ſubſtantiæ, huic accidenti ſubiectæ. Itaq; de ipſa quoque ſubſtantia cognoſcit ac iudicat.

Tertiò: idem ex eo confirmatur: quia harum artium ſubiecta, a ſubiectis earũ, quibus ſubalternantur, non differunt, niſi ratione accidentis adiuncti, v. g. numerus ſonorus, quæ eſt res Muſicæ ſubiecta, additione tantùm ſonori, à numero diſſidet. Quare cùm ſonorum ad Phyſicam ſpectet, ſimpliciter dicendum erit, Muſicam magis Naturalem eſſe, parique modo Perſpectiuam, & Aſtronomiam. 3 Argu.

Denique id videtur cenſuiſſe Ariſtoteles proximo ca. tex. 20. illis verbis, Declarãt vero & quæ in Mathematicis ſunt magis Naturales, vt Perſpectiua, Muſica, & Aſtrologia. 4. Argu.

ARTICVLVS II.

Magis eſſe mathematicas, quàm Naturales.

AMple/ctenda tamen eſt opinio D. Tho. hoc loco ad text. 20. & opuſ.
70 Ferrari nſis q. 2. huius libri, Soncinatis 6, Metaph. quæſt. et aliorumq́; aſſerentium, Perſpectiuam, Muſicam, & Aſtronomiam magis, eſſe Mathematicas, quàm Naturales. Primùm, quia in vulgata Mathematicarum artium partitione connumerantur. Deinde quia ab ijs, qui ſe Mathematicos profitentur, tractari conſueuerunt. Item quia affectiones, quæ de earum ſubiectis demonſtrantur, per media Geometriæ, & Arithmeticæ oſtendi ſolent: demonſtrationes uero & ſcientiæ, eo pertinent, unde media accipiunt:

piunt: cùm medium veluti formale quippiam ſit in ſcientijs.

Sol. 1. rat. pro contr. parte. Aduerſariorum autem rationes hunc in modum explicandæ erunt. Prima, dicendo licet harum diſciplinarum ſubiecta quadam ex parte ſub ſenſum cadant; ſecundum id tamen, quod à ſubalternantibus deſumunt, quodque in ijs, quod ad rem propoſitam attinet, potioris momenti habetur, nec ſenſum, nec ſenſilem materiam attingere.

Solut. 3. Ad ſecundum dicendum: Mathematicas omnes circa quantitatem verſari, ſed enim ſinceras hoc differre a medijs, quod illæ quantitatem ab omni ſubiecto auocent; hæ vero eandem in ſubiecto certo ac definito meditentur, vt Aſtronomia in ſubſtantia cœleſti. Eaq; cauſa eſt, cur Mathematicæ mediæ aliquo modo ſubſtan- A tiam ſpectent; videlicet non quod eius ſubſtantiam ſcrutentur ſed quia eam ſub conſideratione quantitatis ad certum ſubiectum definitæ vtcunque inuoluunt. Quæ conſideratio ſubſtantiæ quaſi ex accidente ſe habet, non per ſe omnino, vt in Phyſica.

Ad tertiam. Etſi Mathematicæ mediæ differant à ſuis ſubalternantibus ob accidentariam conditionem, quam earum B ſubiecta contrahunt, id tamen non obſtare, quominus ad earum naturam magis appropinquent, propter eas rationes, quas ante aſſignauimus. Solut. 3.

Ad vltimam non ſignificaſſe inibi Ariſtotelem haſce diſciplinas ſimpliciter magis eſſe Naturales, ſed eas e Mathematicis magis Naturales eſſe quàm quæ puræ Mathematicæ nuncupantur. Solut. 4.

CAPVT TERTIVM.

HIſce autem definitis, quæ & quot numero cauſæ ſint, conſiderandum eſt. Nam cùm hæc tractatio ſciendi ſit gratia; ſcire autem aliquid, non priùs putemus, quam propter quid vnumquodq; ſit, ſumamus, quod quidem aliud non eſt quam cauſam primam ſumere, nobis quoq; in generatione & interitu, & omni naturali mutatione agendum hoc eſſe manifeſtum eſt, vt earum principijs cognitis, quidquid quæritur, ad ea reducere enitamur. [a] *Cauſa itaq; vno modo id dicitur, e quo, cùm inſit, aliquid fit; vt æs ſtatuæ, & argentum phialæ, horumq; genera.* [b] *Alia eſt forma, & exemplar, quæ eſſentiæ quidem eſt ratio, atq; eius genera, vt harmoniæ diapaſon, duo ad vnum, & omnino numerus, & partes, quæ inſunt in ratione.* [c] *Præterea id, vnde mutationis aut quietis primum eſt principium, qualis cauſa eſt is, qui conſulit, & pater filij, & vno nomine id, quod efficit, eius, quod fit, & quod immutat eius quod immutatur. Inſuper vt finis, hic autem eſt, id, cuius cauſa: vt deambulandi ſanitas. Cur n. deambulat vt valeat, dicimus: quod cùm dicimus, cauſam reddidiſſe arbitramur, atq; omnium ſanè, quæ alio mouente inter ipſum fiunt & finem, vt inter ſanitatem extenuatio, aut purgatio, aut medicamenta, aut inſtrumenta. Vniuerſa n. hæc finis ſunt gratia; ſed differunt inter ſe quod alia ſint opera, alia inſtrumenta. Cauſæ igitur tot ferè modis dicuntur.* [d] *Cùm autem cauſæ multis modis dicantur, fit interdum, vt multa eiuſdem rei non ex accidente ſint cauſæ; vt ſtatuæ ſtatuaria & æs, non per aliud quidpiam, ſed quatenus ſtatua eſt: quanquam non eodem modo, ſed alterum quidem vt materia, alterum vt id vnde eſt motus.* [e] *Quædam verò viciſſim ſibi ſunt cauſæ, vt exercitatio boni habitus, & hic exercitationis; ſed non eodem modo, at ille vt finis, hæc ut principium motionis.*

Text. 27. Text. 28. Text. 29. Text. 30.

tionis.[f] *Quin etiam contrariorum idem eſt cauſa. Quod enim cũ adeſt, alicuius rei eſt cauſa, id cùm abeſt, contrarij interdum cauſam eſſe dicimus: vt gubernatoris abſentiam nauis ſubmerſionis, cuius ſalutis eius præſentia erat cau-*
Text. 31. *ſa.*[g] *Quæ autem nunc traditę ſunt cauſæ, omnes in quatuor modos manifeſtiſſimos cadunt.*[h] *Syllabarum namq; elementa, eorum quæ opificio conſtant, materiæ: ignis, & quæ ſunt eiuſmodi corporum, totius partes, & concluſionis hypotheſes, vt id ex quo ſunt cauſæ. Horum verò quædam ſunt vt ſubiectum, veluti partes.*[i] *Quædam vt eſſentia, vti totum, compoſito, & forma.*[k] *Semen autem, & medicus, & qui conſulit, & omnino efficiens, cauſæ ſunt omnes, vn-*
Text. 32. *de mutationis, vel ſtatus, vel motionis eſt principium. Alia vt finis, bonumq́; ea cęterorum. Id enim cuius gratia optimum finisq́; aliorum eſſe debet. Nihil autem refert, bonum ipſum dicatur, an quod appareat bonum. Et tales quidẽ,*
Text. 33. *& tot ſpecie ſunt cauſæ.*[l] *Cauſſarum autem modi numero quidem multi ſunt, ſed ſi ſummatim colligantur, hi quoq; erunt pauciores. Multis enim modis cauſæ dicuntur: & earum, quæ eiuſdem ſunt generis, alia prior eſt, alia poſterior: vt ſanitatis medicus & artifex, & harmoniæ diapaſon duplum & numerus, & ſemper ea, quæ continent ad ſingula.*[m] *Præterea vt accidens, & horum genera; vt ſtatuæ, alio modo Polycletus, alio ſtatuarius; cùm ſtatuario vt*
Text. 34. *Polycletus ſit accidat. Quinetiam quæ accidens continent; vt ſi homo, aut omnino animal ſtatuæ ſit cauſa.*[n] *Sunt verò & accidentium alia alijs remotiora, alia propinquiora; vt ſi albus & muſicus ſtatuæ cauſa dicantur.*[o] *Præter autem omnes, quæ propriè, & quæ ex accidenti dicuntur, aliæ ſunt, quæ quod poſſint, aliæ quod agant, dicuntur; vt ædificationis domus ædificator, aut is qui ædificat ædificator.*[p] *Idem verò & in his quorum cauſæ ſunt cauſæ, dicetur, quod in his quæ expoſita ſunt: vt in hac ſtatua, aut ſtatua, aut omnino ſigno; & ære hoc, aut ære, aut omnino materia, atq; in accidentibus eodem modo.*[q]
Text. 35 *Sed & coniuncta tum hæc, tum illa dicentur, vt non Polycletus, nec ſtatuarius ſed Polycletus ſtatuarius.*[r] *Porrò hæc omnia numero ſunt ſex, quæ bifariam*
Text. 36. *dicuntur: aut enim ut ſingula, aut ut genus, aut ut id quod eſt accidenti, aut ut genus accidentis, aut hæc ut coniuncta, aut ut ſimpliciter dicta: omnia verò aut agentia aut quæ poſſunt agere.*[s] *Hoc autem differunt, quod quæ efficiunt, & ſingula, atq; ea quorum ſunt cauſæ ſimul ſunt, & non ſunt: ut hic qui medetur, & hic qui ſanatur; & hic qui ædificat, & hoc quod ædificatur. At quæ*
Text. 37. *ſunt poteſtate, non ſemper, cùm domus & ædificator non ſimul intereant.*[t] *Rei autem cuiuſq; cauſa ſumma quærenda eſt, veluti & in alijs: ut homo ædificat, quoniam architectus eſt; architectus autem eſt ex architectura, Hæc itaq;*
Text. 38. *prior eſt cauſa, eodemq; modo in omnibus. Præterea generum genera, & ſingulorum ſingula: at ſtatuarius ſtatuę, & hic huius, quę poſſunt efficere eorum quæ poſſunt eſſe, quæ autem efficiunt eorum quæ efficiuntur. Ac cauſæ quidem*
Text. 39. *quæ ſint, & quemadmodum ſint cauſæ, ſatis à nobis ſit definitum.*

CAPI-

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

ACcedit ad diſputandum de cauſis: cuius tractationis eam rationem affert, quia huiuſce diſciplinæ propoſitum eſt ſcire, id eſt, cognoſcere propter quid res ſit, omnesque affectiones entium naturalium ad ſuos fontes & principia reducere. Quod nemò perfectè aſſequi poterit, niſi teneat cauſas rei vſque ad primam, id eſt, proximam.

a cauſa itaq;] Totum hoc caput ex hoc loco tranſtulit Ariſt. in lib. 5. Meta. eſtq; 2. eius h. c. in quo omnes cauſarum modos recenſet. Exorditur autem à materia, propterea quod antiquis Philoſoppis magis innotuerit. Quam definiens, ait eſſe id, e quo, cùm inſit, aliquid fit. Eſt autem definitio hæc intelligenda eo modo, quo à nobis ſuperiori lib. explicata fuit, ita vt ſoli materię primę conueniat, ſubintellecta videlicet particula, primò, in verbo, inſit. Nec obſtant exempla rerum arte factarum, quæ Ariſtoteles ad rem illuſtrandam adhibuit, non ob proprietatem, ſed propter analogiam, ſeu proportionem vtriuſque materię. Definitio materiæ.

b Alia eſt form.] Alterum cauſę genus eſt Forma, quę ratio eſſentiæ vocatur, quòd in ea rei eſſentia præcipuè ſit poſita. Cur autem Ariſto. formam & exemplar coniunxerit diſſident interpretes S. Tho. arbitratur, voluiſſe comprehendere eorum dogma, qui eſſentias à materia abiunctas exemplaria rerum eſſe voluerunt. Alex. putat, formam dictã eſſe ab Ariſt. exemplar, quod natura formam potiſſimum reſpiciat, eaq; adepta conquieſcat. Themiſtius & Philoponus aiunt, formam appellari exemplar, quod agens naturale in generanda perficiendaq; re ita ſe habeat, vt ij qui in arte factis affabrè moliendis exẽplar, quod imitentur, ſibi proponunt. Alij, quorum explicatio magis arridet, aiunt, voluiſſe Ariſt. cauſam exemplarem in hoc ſecundo cauſarum genere numerare. quæ eſt interpretatio Fonſecæ lib. 5. Metaph. loco citato. Cur Ariſt. formam & exẽplar coniunxerit.

c Prętерea id vnde] Tertium genus cauſę eſt Efficiens, quod definitur id, vnde mutationis aut quietis primum eſt principium: id eſt, vnde primò ſecundum exequutionem mutatio aut quies prouenit. Poſtremum eſt finis, qui dicitur id, cuius gratia cętera ſũt. Cętera intellige, quæ ad ipſum referuntur. Nam cùm, verbi gratia, Socrates ad obtinendam ſanitatem deambulat, à cibo abſtinet, potionem ſumit, horum omnium cauſa dicitur bona valetudo, quia hęc omnia eius obtinendę gratia fiunt. Definitio efficiẽtis. Definitio finis.

d Cum autem cauſæ] Proponit tria quędam pronunciata, ad perfectiorem cauſarum intelligentiam vtilia. Primum eſt: Eiuſdem effectus plures cauſas eſſe poſſe, non ſolùm per accidens, (vt ſatis liquet,) ſed ét per ſe. Quod uerum eſt, tam de cauſis eiuſdem generis: quarũ una eſt ſuperior, alia inferior, vt hic ſtatuarius. ſtatuarius, artifex: quam de pluribus diuerſi generis, cuiuſmodi ſunt materia & efficiens, vt æs & ſtatuarijs reſpectu ſtatuę. Plures tamen cauſę totales & eiuſdem ordinis, nullus effectus habere poteſt. 1 Pronunciat.

e Quædam uerò] Secundum pronunciatum eſt: cauſas diuerſorum generum poſſe ſibi mutuò eſſe cauſas: ut patet in deambulatione & bona ualetudine, quarum hęc finis eſt illius, illa cauſa efficiens huius. 2 Pronunc.

f Quinetiã] Tertium pronunciatum: Idem alio & alio modo contrariorum effectuum causã eſſe poſſe. Nam idem gubernator, ſi adſit naui, cauſa eſt ſalutis; ſi abſit naufragij.

g Quę autem nunc] Quia unumquodq; genus cauſę latè funditur, ne quis propterea exiſtimaret, plures eſſe generales cauſandi modos, docet quatuor omnino eſſe, ad quos videlicet reliqui aut pertineant, aut reuocentur.

h Syllabarum namq;] Docet, in genere materialis cauſę conſtitui literas reſpectu ſyllabarum, compoſita Phyſica reſpectu eorum quæ arte elaborantur, elementa reſpectu miſtorum, partes integrantes reſpectu ſui totius, & hypotheſes ſiue ſumptiones reſpectu concluſionis nam hęc omnia habent ſe tanquam id ex quo, ſiquidem ex literis conſtant ſyllabę, ex naturalibus arte facta, &c. Aduertit autem Alenſis li. 5. Metaph. in cõm. huius cap. hypotheſes ſiue ſumptiones bifariam conſiderari poſſe, nimirum uel quoad terminos, uel quoad uim concludendi, priori modo ſpectare ad cauſam materialem, quia concluſio conſtat ex maiori & minori extremo, quę in pręmiſſis continentur: poſteriori pertinere ad cauſam efficientem. Quę pertineãt ad genus cauſę materialis.

Quę.

Quę pertinēt ad genus cauſę formalis.

i Quædam vt eſſentia] Tria refert ad genus cauſæ formalis, nimirum totum, compoſitionem, & formam. Vocat autem Totum, vt Alenſis explicat, id quod coaleſcit ex partibus, ordine quodam duntaxat ſe iunctis: vt exercitus. Compoſitionem verò id, quod componitur ex partibus, non ſolùm ordinem habentibus, ſed in vnam aliquam formam coeuntibus: vt domus. Denique Formam peculiari nomine appellat eam, quæ propriè forma dicitur: cuiuſmodi eſt forma hominis, aut lapidis.

K Semen autem] Commemorat ſpectantia ad cauſſam efficientem, deinde ad cauſam finalem: monetque, finem oportet bonum quid eſſe, alioqui nequàquam cætera eius gratia fierent, cum noſtra actio non niſi bonum quid ſpectet: nihil tamen referre, vtrum id reuera bonum ſit, an ſpeciem tantùm boni obtineat.

1. Diuiſio cauſarum. l Cauſarum autem] Diſtinxit cauſarum genera, ex quatuor modis cauſandi per ſe & eſſentialibus, nunc eoſdem modos varijs diuiſionib. partitur, ſecundum diuerſas habitudines cauſarum ad eff. cta; vt annotarunt D. Th. & Alenſis. Prima diuiſio ita habet: Cauſarum, quæ eiuſdem generis ſunt, id eſt, quæ vel omnes, exempli gratia, materiales ſint vel omnes effectrices, alia eſt prior, id eſt, communior; alia poſterior, id eſt, minus communis. Vt in genere cauſæ materialis, marmor eſt cauſa minùs communis ſtatuæ; lapis verò, communior. In genere item effectricis cauſæ, ſtatuarius cauſa eſt minus vniuerſalis ſtatuæ, artifex vniuerſalior, ſimiliterque res habet in cæteris.

2. Diuiſio. m Præterea vt accidens] Secunda diuiſio duas ſubdiuiſiones continens hæc eſt: cauſarum quædam ſunt per ſe, quædam ex accidente. Et iterum, cauſarum ex accidente aliæ magis, aliæ minus vniuerſales: aliæ propinquæ, aliæ remotę. cauſa per ſe ea dicitur, à quo per ſe, & vt talis eſt, effectus pendet; vt ſtatuarius comparatione ſtatuæ. Cauſa ex accidente eſt, à qua non per ſe pendet effectus, eſt tamen coniuncta cum cauſa per ſe. Quo modo ait Ariſtoteles, Polycletum eſſe cauſam per accidens ſtatuæ, quia accidit ſtatuario eſſe Polycletum. Cauſa ex accidente minùs vniuerſalis, eſt idem Polycletus reſpectu ſtatuæ; vniuerſalior verò, homo, animal. Hic aduerte, dupliciter rem aliquam poſſe dici cauſam ex accidente: vno modo, quia accidit cauſæ per ſe; ſicut Polycletus & album accidunt ſtatuario, qui eſt cauſa per ſe ſtatuæ. Altero, quia licet ſit cauſa per ſe, cõparatur tamen cum eo, quod accidit effectui per ſe; vt ſi ſtatuæ accidat candor, ſtatuarius, qui eſt cauſa per ſe ſtatuæ, cauſa eſt ex accidente, comparatione candidi. Porrò Ariſto. hoc in loco ſolam cauſam ex accidenti priori modo explicauit.

Subdiuiſio cāę ex accidēte. n Sunt verò accidentium] Hic tradit ſubdiuiſionem cauſæ ex accidente, in propinquiorem & remotiorem. Cauſa propinquior eſt accidens, quod à cauſa per ſe minùs diſtat. Remotior verò item accidens, quod à cauſa p ſe longiùs abeſt, veluti candidũ & muſicũ, quia ſtatuarij ſunt accidẽtia, ſunt cauſa per accidens ſtatuæ. verùm quia Muſica minùs ab arte ſtatuaria diſtat, quam candor, (ſiquidem Muſica ars eſt, ſicut & ſtatuaria; candor vero non eſt ars) iccirco Muſica propinquior ſtatuæ cauſa eſt, quam candidum.

3. Diuiſio. o Præter autem omnes, quæ] Tertia diuiſio eſt, qua cauſa vniuerſim diuiditur, in eã quę poteſtate, & in eam quę actu cauſalitatem exercet. Poteſtate, vt ſtatuarius cùm nihil operis molitur. Actu, vt idem cum operi manum admouet.

p Item verò] Docet, eas, quas tradidit, cauſarum partitiones poſſe etiam effectis ſuo modo accommodari. Effectorum enim quędam communia ſunt, quędam minus communia: alia per ſe, alia ex accidente: alia actu, alia poteſtate.

4. Diuiſio. q Sed & coniunct.] Quarta diuiſio eſt: cauſarum aliæ coniunctę ſunt, aliæ ſimplices. Coniunctę, de quibus hoc loco agit Ariſt. (nam alijs etiam modis iungi poſſunt) ſunt complexiones cauſarum per ſe & per accidens; veluti Polycletus ſtatuarius comparatione ſtatuæ, Apelles pictor reſpectu imaginis. Simplices vero, vt Polycletus per ſe, vel ſtatuarius per ſe.

u Porro hęc omnia] Omnes cauſarum modos, de quib. hactenus differuit, ad duodecim reducit: Nam ſi ſumantur tres coniugationes, nempe cauſa vniuerſalis & particularis, per ſe & per accidens, connexa & ſimplex: & quilibet horum modorũ cum potẽtia

12. modi cauſarum. & actu complicetur, duodecim modi euadent. Nempe vniuerſalis actu, vniuerſalis potẽtia; particularis actu, particularis potentia; per ſe actu, p ſe potentia; per accidens actu, per accidens potentia, ſimplex actu, ſimplex potentia, connexa actu, connexa potentia.

s H.c

[f] Hoc autem differunt.] Cõſtituit diſcrimen inter cauſas ſingulares actu, & ſingulares potẽtia (idẽ intellige de vniuerſalibus) q̃ nempe cauſas actu & effecta actu, ſimul eſſe vel non eſſe oporteat; ita vt ſi exiſtat id quod actu cauſat, neceſſariò exiſtat id quod actu cauſatur, & cõtra. cauſæ vero poteſtate non ita ſe habent; ſiquidem ſtante domo poteſt artifex interire; itemq; poteſt exiſtere artifex, etſi non actu domum ædificet.

2. Theoremata. [t] Rei aũt] Subijt duo theoremata, tractandis cauſis accommoda. Alterum eſt. In comparãda ſciẽtia tamdiu eſſe progrediendũ, quouſq; deprehẽdatur & aſſignetur cauſa ſumma eius rei, cuius ſcientia inueſtigamus. Vocat aũt cauſam ſummã eã, quę proximè effectũ attingit, ſiue immediatã; qualis eſt Architectura reſpectu opificij. Alterum. Reddendas eſſe effectibus idoneas & congruentes cauſas: nempe effectui ſingulari ſingularem cauſam, vniuerſali communẽ, effectui actu cauſam actu, atque ita cæteris.

CAPVT QVARTVM.

Dicuntur verò & fortuna & caſus in cauſarũ numero eſſe, mul-
taq; fortuitò & caſu & eſſe & fieri. Quonã igitur modo fortu-
na & caſus in his ſint cauſis, & vtrũ ſint idẽ fortuna & caſus,
an diuerſa, et quid oĩno fortuna ſit, quid ve caſus, cõſiderãdũ eſt.
[a] Cùm ẽt nõnulli, vtrũ ſint, necne, dubitent: nihil .n. à fortuna fieri inquiunt, Text. 40.
ſed oĩum, quæ caſu aut fortuitò fieri dicimus, definitam aliq̃ cauſam eſſe: vt
fortuitò ad forũ pficiſcendi, & eius quem volebat quidẽ, non putabat autem,
inueniendi, rei alicuius cùm ad forũ veniſſet, emendæ voluntatẽ cauſam eſſe.
Similiter & cæterorũ, quæ à fortuna dicuntur eſſe, aliquam ſemper cauſam
ſumi poſſe non aũt fortunã. [b] Quinetiam ſi aliquid eſſet fortuna, abſurdũ ſanè Text. 41.
videri, & meritò dubitare aliquis poſſet, cur veterũ ſapientũ nemo, qui gene-
rationis, & interitus cauſas tradiderit, quicquam de fortuna definierit. Sed
(vt videtur) ne illi quidẽ à fortuna quidpiã proficiſci arbitrabãtur. [c] Quãquã Text. 42.
hoc quoq; eſt admirandũ cũ à fortuna & caſu multa fiãt & ſint, quorum ſin
gula in aliq̃ eorũ, q̃ fiũt, cãm (vt ſermo antiquus fortuna, eẽ oẽs inquiũ) referri
poſſe nõ ignorãtes, eorũ tamẽ nõnulla à fortuna, eẽ oẽs inquiũt, alia minimè.
Quapropter aliquam mẽtionẽ facere debuerãt. At nec illorũ quicquam, nẽpe Text. 43.
amicitiã, aut litem aut ignẽ aut mentẽ, aut aliud aliquid eiuſmodi, fortunã cẽ
cenſuerũt. Abſurdum igitur eſt, eos ſeu eſſe cauſa nõ putaſſe, ſeu cùm puta
uerint, prætermiſiſſe; præſertim cùm interdum vtantur: vt Empedocles non
ſemper aerem in ſummũ locũ ait ſecerni, ſed vt contigerit. Inquit .n. in Coſmo
pœia; Sic currere tũ contigit, ſæpius aũt aliter. Animalium etiam partes à
fortuna inquit factas eſſe. [e] Sunt etiam, qui mundi huius aliorumq́ue omnium Text. 44.
cauſam in caſũ referant: conuerſionem .n. & motum eum, qui vniuerſum di-
ſtinxit, & in hũc ordinem redegit, caſu eſſe. [f] Et hoc ſanè admiratione maxi- Text. 45.
ma dignum eſt, q̃ animalia quidem & plantas, neq; eſſe, neq; fieri à fortuna,
ſed aut naturam, aut mentem, aut aliquid aliud tale cauſam eſſe affirment;
propterea q̃ ex cuiuſq; ſemine non quoduis fiat, ſed ex tali oliua, ex tali autẽ
homo: Cælum verò, & ea, quæ inter ſenſilia diuiniora ſũt caſu effici cenſeant,
talemq́; eorũ nullam, qualis plantarum & animaliũ eſt, cauſam eſſe. At-
qui ſi ita eſt, hoc ipſum conſideratione dignum eſt, præclarumque erit de eo
aliquid dicere. Nam præterquam q̃ alioqui abſurdum eſt id, quod dicitur, ab-
ſurdius

ſurdius adhuc eſt hæc dicere, cùm nihil in Cælo caſu uideant fieri, in his autem quæ non fortuna, fortuitò multa accidere, cuius tamen contrarium fieri conueniebat. Sunt autem nonnulli, quibus fortuna cauſa quidem eſſe uidetur, ſed menti humanæ incognita: perinde ac diuinū quiddā, admirandumq; numen ſit. Quid itaq; utrūq; ſit & fortuna & caſus, & utrum idem ſint an diuerſa, & quomodo in eas cauſas, quæ definitæ ſunt, cadant, conſiderandum eſt.

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

Traditis cauſarū generib. ad perfectam earum notionem deſiderari cenſuit Ariſt. tract. de caſu & Fortuna; quibus nōnulli rerū naturaliū, vt Democ. & Emped. alij humanarum, vt multi, præſertim de vulgo, efficientiā attribuebāt. Proponit igitur explicandū, vtrū caſus & Fortuna ſint, an nō? Si ſint, quidnā ſint, quē ordinem cauſæ obtineat, & quo pacto inter ſe diſtinguātur.

1\. Ratio. a Cum ē] aliquot opiniones veterū recenſet, in primis eorū, qui caſū & fortunam nihil omnino eſſe contendebant; quod duplici rōne probare conabantur. Primum ita. Nullus eſt effectus, cui certa & definita cauſa non reſpondeat: ergo nihil caſu
Negātiū caſū & for tunam ali quid eſſe. aut fortuitò euenit. Conſequutio videbatur perſpicua: ſiquidem ea duntaxat in caſum & fortunam homines conferunt, quorum incertam ac indefinitam cauſam eſſe putant. Aſſumptum verò inductione oſtendebant: Cùm.n. quiſpiam, v.g. forum petens, in eum, quem non quærebat, incidit, huius rei cauſa fuit itio illa, ſeu voluntas in forum eundi, ibiq; res venales emendi. Atq; ita facile erit, cæteris euentis cauſas dare.

2\. Ratio. b Quinetiam] Secunda ratio, quæ eſt ab auctoritate, in hunc modum concluſa erat: Veteri, Phyſiologiæ inuentores, in explicando rerum naturalium ortu & interitu, earumq; cauſis diſquirendis, nullo numero habuere fortunam, nullamq; eius mentionem fecere: Igitur fortuna nihil omnino eſt.

Reſponſio ad 2. c Quanquam hoc quoq;] Omiſſa priori ratione poſteriorem diluit, aſſerens potiùs veteres reprehendendos eſſe, quod de caſu & fortuna nihil diſſeruerint, quā ex ipſorū hac in re ſilentio colligendum, caſum & fortunā non dari, præſertim cùm interdum fortunæ
Ad. 1. nomē vſurparint, imò & nonnulla fortuitò euenire conceſſerint. Prior aūt ratio ex ijs, quæ inferius dicenda ſūt, facilè diſſoluetur. Nempe effectus, qui caſu & fortuitò contingunt, cū effectis per ſe intentis iungi, vt inuentionem theſauri cum foſſione agri: proindeq; huiuſmodi effectus certæ ac præfinitæ cauſæ rationē, ad quā referātur nō habere.

Empedocles. d Præſertim cùm interdum] Quòd Empedocles fortunam poſuerit, probat ex ijs, quę in eius coſmopœia, hoc eſt, in lib. de mundi fabrica, leguntur, videlicet aerem caſu in ſuperum locum euolaſſe, cum ſæpius alio modo fuiſſet agitatus: itemq; partes animantium fortuitò concurſu inter ſe coaluiſſe.

Democritus. e Sunt etiam qui] Democritus, cùm animantium, ſtirpium, aliarumq; minorum mundi partium generationem, in mentem, aut naturā, aliā ſiue cauſam retuliſſet: tamē ipſā molitionē, compoſitionemq; vniuerſitatis attribuit fortuito concurſui atomorum, in infinito ſpacio temere diſcurrentium, vt teſtatur Ariſt. 1. de cœlo, & 1. de part. anim. cap. 1.

coarguitur. f E hoc ſanè admiratione] Superioris ſententiæ falſitatem ex eo conuincit, qđ perabſurdum ſit, corpus cœleſte, & ea quæ inter aſpectabilia excellunt, & ſtabiliora ac diuiniora ſunt, caſu effecta fuiſſe; cætera verò, in quibus fortuiti euentus ſæpe viſuntur, cauſas certo ordine conſtitutas vindicaſſe. Hac ipſa ratione vtitur etiam Ariſt. 1. de partibus anim. c. 1. Quamobrem, inquit, veriſimilius dixerim, Cœlum & factum eſſe ab eiuſmodi cauſa, ſi factum eſt, & magis eſſe ob eam cauſam, quàm animalia caduca atq; mortalia. ordo enim, & ratus certusq; ſtatus, longè magis in reb. patet cœleſtibus, quam in nobis: incerta autem, inconſtans, & fortuita conditio in genere mortali potiùs eſt.

g Sunt autem] Tertia opinio erat Stoicæ familiæ, & aliorum Philoſophorum ante Ariſt. tempora exiſtimantium fortunam cauſam eſſe multorum effectuum, ſed reconditam, atq; humanæ menti ignotam, & diuinum quid habentem. Hanc non impugnat hoc loco, quod ridicula ſit, poſſitq; ex ijs, quæ inferiùs dicenda ſunt, facili negotiò confutari.

CAPVT

CAPVT QVINTVM.

PRimum [a] itaq; cùm alia ſemper eodē modo fieri uideamus, alia Text. 48.
plerunq;: perſpicuum eſt, fortunā neutrius horū generis cauſā
dici: idq; qđ fortuitò euenit. nec eius eſſe generis, qđ neceſſariò
& ſemper eſt, nec eius quod plerūq;. Sed cùm q̄dam p̄ter hęc ēt
fiant, eaq; oēs fortuna à inquiant ꝓficiſci, fortunam & caſum
aliqđ eſſe manifeſtū eſt. Nam & q̄ ſunt eiuſmodi, ea fortuitò fieri, & q̄ fortui Text. 49.
tò fiunt, ea eſſe eiuſmodi nouimus. [b] Eorū aūt q̄ fiunt, quædam alicuius gratia
fiunt, q̄dam non fiunt. Et horū alia delectu fiunt, alia non delectu. In his uerò,
q̄ alicuius ſūt gratia, ambo inueniūtur. Quare ꝑſpicuū eſt: ēt in ijs, q̄ nec neceſſa
rio ſunt, nec plerunq; nonnulla eſſe, in quibus eſſe pōt. quod eſt ad finem refer- Text. 50.
ri. Ad finem aūt referuntur & ea, q̄ mente agi poſſunt, & quæ natura. [c] Quæ
igitur eiuſmodi ſunt, cùm fieri ea accidit, fortuitò dicimus fieri. Vt. n. res alia
eſt per ſe, alia quæ accidit. ſic & cauſa eſſe pōt: ut domus cauſa quidē per ſe id
eſt, quòd ui ædificandi eſt præditum; album autem aut muſicū accidunt. Et cau
ſa quidem per ſe definita eſt, quæ uerò accidit indefinita; quandoquidem uni ac
cidere poſſunt infinita. Vt igitur dictum eſt, cùm in his, quæ alicuius fiunt gra Text. 51.
tia, id fit, tum caſu eſſe & fortuitò dicitur. Horum autē inter ſe differentia poſt
definietur; hoc uerò nunc conſtet, in his, quæ alicuius ſunt gratia, ambo eſſe; ut
pecuniæ accipiendæ gratia ueniſſet, ſi accepturum ſe illam ſciuiſſet. Venit autē
non ea de cauſa, ſed accidit ut uenerit, idq; fecerit accipiendi cauſa: & hoc qui-
dem nec plerunq;, nec neceſſariò in eum locum proficiſcens (finis autem, qui eſt
acceptio, in his cauſis non eſt, quæ in eo ſunt ſitę, ſed in his, quæ ſub delectum &
mentem non cadunt) tumq; fortuitò ueniſſe is dicitur. Quòd ſi delectu, eiusq;
rei gratia aut ſemper ueniens, aut plerumq; accipiens, non fortuitò. In his igi Text. 52.
tur, quæ cùm alicuius ſint gratia, delectu fiunt, cauſam, quę accidat, fortunam
eſſe, manifeſtum eſt. Quare cùm delectus abſq; mente non ſit, mens & fortu- Text. 53.
na in eodem uerſantur. [d] Cauſæ igitur à quibus fieri id poteſt, quod fortui-
tò euenit definitè non ſint neceſſe eſt, quo fit, ut fortuna rei non definitæ eſſe,
atq; homini occulta uideatur. Atq; etiam fit, ut fortuitò nihil euenire poſſit
uideri. Omnia namq; hæc, quod rationem habeant coniunctam, rectè enuncia-
mur. Nam aliquo quidem modo à fortuna aliquid fit; ex accidenti enim fit.
Atq; ut accidens fortuna eſt cauſa; propriè aūt nullius, ut domus architect[9]
cauſa eſt, ex accidenti aūt tibicen: infinitaq; ſunt multitudine quib. cùm ueniſſe Text. 54.
pecuniam acceperit, non eius rei gratia profectus: Nam & uidere aliquem
uolens, & inſectans, & ſpectaturus, & fugiens. [e] Illud etiam rectè dici-
tur, fortunam eſſe; quiddam à ratione alienum: quandoquidem ratio in his uer-
ſetur, quæ aut ſunt ſemper, aut plerumq;; fortuna autem in his, quæ præter Text. 55.
hæc fiunt. Quare cùm ea, quæ hoc modo ſunt cauſæ definita non ſint, fortu-
na etiam quoddam eſt non definitum. [f] Sed tamen de quibuſdam aliquis du
bitauerit, num fortunæ quæuis cauſæ eſſe poſſint, ut ſanitatis, aut ſpiritus,
aut æſtus, ſed non detonſio; ſiquidem cauſarum ex accidenti aliæ alijs ſunt pro-
pinquiores. [g] Secunda autem dicitur fortuna, cùm bonum aliquod euene-

rit

rit: aduerſa, cùm malum: ſed cùm magna hæc fuerint, fortunæ grandis proſpe ritas, magnumq; infortuniũ. Quare & cùm parum abeſt, quin excellens aliquid in malum aut bonum incidamus, infortunio magno, aut grandi fortunæ proſperitate vtimur, quandoquidem mens perinde ſtatuit, ac ſi id iam adeſſet. Nã quod parum abeſt, nihil abeſſe propemodum videtur. Fortunæ etiam grandis proſperitas, ratione optima incerta eſt: fortuna etenim incerta eſt, quando nihil, nec ſemper, nec plerunque fortuitum eſſe poteſt. Vtrunque igitur, caſus

Text. 57. *& fortuna, cauſæ ex accidenti in his ſunt, quæ nec omnino, nec plerumq; fieri contingit, & horum, quæ in his fiunt, quæ alicuius ſunt gratia.*

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

1. Partitio effectuũ. PRimum a itaq;] Vt ſuam de caſu & Fortuna ſententiam explicet, duplicem præmittit diuiſionem: Prima eſt. Effectuum quidam ſemper eodem modo proueniunt, nullamq; habent varietatem; vt ortus & occaſus ſyderum: quidam plerunq;, nõ tamen ſemper; vt pluuiæ per hyemem, canities in ſenectute. alij nec ſemper, nec plerunq;, vt naſci hominem bicipitem, vel Sole in cãcro exiſtẽte frigere apud nos. Illud ergo pro certo habendũ eſſe ait, ea quæ in priorib. duob. mẽbris continentur, non pertinere ad fortunã: quæ verò in alijs, poſſe fortuitò contingere, vt cõis hominum cõſenſus teſtatur.

2. partitio b Eorum autem.] Altera diuiſio eſt: Eorum, quæ fiunt, quædam ſunt gratia alicuius, id eſt, ob aliquem finem, quædam minimè. Rurſus, quæ gratia alicuius fiunt, bipartitò diſtribuuntur: Alia namq; animi deliberatione & conſilio peraguntur, vt rei familiaris adminiſtratio; alia natura, vt germinatio arboris. Adduntq;, in ijs, quæ alicuius gratiã fiunt (intellige vel actu, vel poteſtate) ambo inueniri, id eſt, caſum & fortunam.

In quib. rebus fortuna & caſus reperiantur. c Quæ igitur.] Particulatim declarat, quænã ea ſint, in quib. fortuna aut caſus interueniant doceatq;, vt Simplicius & Themiſtius interpretantur, eſſe illa, quæ gratia alicuius, ſeu mente, ſeu natura fiunt, ſi ſint cauſæ per accidens, hoc eſt, cum ex his ſequitur aliquid diuerſum ab eo, cuius gratia fiebat. tunc enim id, quod ſequitur, fortuitum dicitur. Quod vt planum ſit, præ oculis habendum eſt, tam cauſarum, quam effectorum, quædam eſſe per ſe, quædam per accidens. Ac quemadmodum quæ per ſe dicuntur, certam definitamque rationem habent; ita quę per accidens, ancipitem & indeterminatam obtinere. Verbi cauſa, foſſor, quia per ſe eſt cauſa foſſionis, præfinitum habet ordinem, modumq; ad eiuſmodi effectum: at ex accidente multa tam ipſi, quam eius effectui iungi queunt ſiquidem poteſt foſſor eſſe muſicus, albus, ſenex, aut iuuenis. Item poteſt foſſioni adiungi inuentio viperæ, theſauri, aut carbonum. Ea igitur eueniunt caſu, & fortuitò, quæ prædicto modo effectui, in quem cauſa per ſe intendit, ex accidente iunguntur; vt theſauri inuentio foſſioni terræ.

Euentus fortuitus non vendicat definitas cauſas. d cauſæ igitur] Quoniã ea, quæ caſu eueniunt, multifariã accidere poſſunt, colligit, fortuitum euentũ non habere cãs definitas, ſed varias & incertas. Vnde etiã intelligi poſſe ait, non multũ ab his differre, quæ alij de fortuna docuerũt, videlicet fortunam eſſe cauſam, & non eſſe cauſam: eſſe cauſam ex accidenti, vt eſt architectus tibicen reſpectu domus: & non eſſe cauſam per ſe ac definitã, vt eſt profectio in forũ, collata cum inuentione eius qui pecuniam dedit, quæ profectio ob multas & varias cauſas eſſe potuit.

Fortuna eſt præter rationem. e Illud etiam] Illud quoq; ab alijs non inſcitè prolatum, inquit, fortuna eſſe quid præter rationem: cùm ratio in ijs quæ rarò eueniũt, nulla appareat. Idem recepit. li. 1. Rhet. ad Theodect. c. 5. hiſce verbis: Verum eorum quoque bonorum, quæ præter rationem accidunt, fortuna cauſa eſt: vt ſi cùm cæteri fratres deformes ſint, ſolus pulcher ſit; vel ſi cum cæteri theſaurum non viderint, ſolus aſpexerit; vel ſi, cùm proximus ſagitta interierit, is ne tactus quidem ſit, &c. Nam hæc omnia fortunatorum eſſe videntur.

f Sed tamen de quib.] cum idem effectus fortuitus multas cauſas ex accidente habere poſſit, alias remotiores, alias propinquiores, in controuerſiam adducit quænam ex

ijs

ijs cauſſis fortuna exiſtimanda ſit. Vt ſi quis capillum totonderit, deinde æſtus, aut venti perflatus acceſſerit, & ſanitatem præter opinionem recuperet in quod horum, vt in fortuitam cauſam conferenda valetudo ſit? ſentit verò, vt interpretatur Philoponus, viciniorem cauſam magis dicendam fortunam.

g Secunda autem] Solet fortuna varijs affici epithetis ratione effectuum, quos inducit. Horum nonnulla perſtringit hoc loco Ariſtoteles.

CAPVT SEXTVM.

DIfferunt [a] autem, quoniam caſus latiùs patet: Nã quod eſt à for
tuna, caſu eſt; quod vero caſu, nõ oẽ à fortuna. In ea.n.oĩa fortu
na, & q̃d ab ea proficiſcitur, cadit, quib. fortunæ grandi proſpe
ritate vti, & omnino agere datũ eſt. Vnde & neceſſe in reb. agẽ
dis fortunam verſari. [b] Idque ex eo ſcire licet, ꝙ fortunæ gran-
dis proſperitas, aut cum felicitate idem eſſe, aut illi affinis videatur. Quare cũ Text. 58.
felicitas actio ſit quædam, ſi quidem bona eſt actio, ea profectò, in q̃ actio non
cadit, ne fortuitã quidem rem vllã poſſunt efficere, [c] Ob eamq; cauſam, neque Text. 59.
inanimatum vllum, neq; bellua, neq; infans, ꝙ delectum nõ habeant, quidpiã
agunt eorum quæ fortuna eueniunt: nec item fortunæ grãdi proſperitate, aut
excellenti infortunio, niſi quadã ſimilitudine vtuntur: vt Protarchus fortu-
natos dixit lapides, è quib. aræ extructæ eſſent. ꝙ honore afficerẽtur, cùm alij
eiuſdem generis pedibus conculcarentur. Sed etiam hæc ipſa quodãmodo à for
tuna perpetiuntur, cùm fortuna is egerit, cuius actio in eis verſatur: alio mo-
do non patiuntur. Caſus autem alijs quoq; animalib. & multis inanimatis cõ Text. 60.
gruit; vt equum dicimus caſus veniſſe, quòd, cùm veniſſet, ſeruatus eſt, cũ ta-
men vt ſeruaretur non veniſſet: tripes quoque caſu cecidit, ꝙ ſedendi quidem
ſit cauſa, ſed vt ſubſellium eſſet, nõ ceciderit. Perſpicuum itaq; eſt in his, quæ
alicuius gratia omnino fiunt, cùm non eius, quod euenit, gratia, cuius cauſa ex Text. 61.
trà eſt, fiunt, tum nos ταὐτόματα, id eſt, caſu id fieri dicere. Horum autem
ea fortunæ tribui: quæ cùm in delectum cadant, in his, quæ delectu ſunt prædi-
ta, caſu efficiuntur [d] Signum autem eſt, quia vox μάτην, quæ valet fruſtra,
tum vſurpatur, cùm id, cuius gratia aliquid fit, factum non fuerit, ſed illud ꝙ
eius gratia. Vt ſi deãbulatio deijciendi alui ſit gratia, eaque deambulanti non Text. 62.
ſubſequatur, fruſtra dicimus ambulaſſe, & ſuo effectu fruſtratam ambulatio
nem: perinde ac μάτην, hoc eſt, fruſtra id ſit, quod cùm alterius gratia aptũ
ſit eſſe, id non perficit, cuius gratia eſt cõparatum. Nam ſi quis ſe fruſtra la Text. 63.
uiſſe dixerit. ꝙ ſol nõ defecerit, ridiculus profectò fuerit, ſi quidẽ lotio eius gra
tia inſtituta non erat. Sic igitur τὸ αὐτόματον, hoc eſt, caſus nomin s rõne di-
citur, cũ αὐτὸ μάτην, hoc eſt, fruſtra ipſum fuerit effectum Decidit namq; la-
pis non feriendi gratia: caſu igitur decidit, propterea ꝙ ẽt cadere poſſit, ferien-
di gratia ab aliquo deiectus, Ab his aũt q̃ fiunt natura, id ꝙ fortuna euenit, Text. 64.
maximè abiunctũ eſt. Nam cũ ꝑter naturam effectũ q̃piam eſt, nõ à fortuna,
ſed caſu potius factum fuiſſe enuntiamus Quanq̃ & hoc quoque diuerſum eſt
quandoquidem vnius cauſſa externa eſt alterius inſita. Quid igitur caſus, &

quid

quid fortuna, & quid inter ſe differunt, d ctum eſt. e Vtrumq; autem eorum ad eum cauſæ modum pertinet, unde motus oritur principium: Aut enim eorum quæ natura, aut eorum quæ mente fiunt, cauſſæ ſunt ſemper; ſed earum multitudo definita non eſt. f Cum verò eorum, quorum cauſſa, aut mens, aut natura eſſe poteſt, caſus & fortuna ſint cauſſæ, idque tum demum, cùm eorum aliquid fit ex accidenti, nihilque quod ex accidenti ſit, ea antecedat quæ ſunt per ſe, proinde quæ ex accidenti cauſa eſt, ea ſit poſterior, quæ per ſe eſt; caſus nimirum & fortuna mente, & natura erunt poſteriora. Quare ſi quàm maximè cœli cauſſa ſit caſus, mentem & naturam, cùm aliorum multorum, tum huius uniuerſi priorem eſſe cauſſam, neceſſe eſt.

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

Quid ſit fortuna. Quid caſus.

Differunt a autem.] Caſus & fortunæ diſcrimen in eo eſſe docet, quod fortuna minùs latè patet, & in ijs duntaxat poſita ſit, quæ ex propoſito & cõſulto geruntur: caſus vero non ita ſe habeat. Sed enim aduertendũ eſt, caſum bifariàm ſumi. Vno modo preſſe; quo pacto neque caſus eſt fortuna, nec cõtra vllà fortuna caſus. Definitur enim ita accepta fortuna, cauſſa per accidens in ijs, quæ alicuius gratia delectu fiunt. Caſus vero definitur, cauſa per accidens in ijs, quæ alicuius gratia fiunt, ſine delectu tamen. Altero modo accipitur caſus, vt eſt quid commune caſui & fortunæ: ſicque licet omnis fortuna caſus ſit, non tamen retro commeant. Ac ſecundum hanc rationem ſumitur caſus hoc loco ab Ariſtotele, definiturque ita: Caſus eſt cauſſa per accidens in ijs, quæ alicuius gratia fiunt.

Fortuna quorũ ſit.

b Idque ex eo ſcire.] Eſſe fortunam eorum tantum, quæ conſulto geruntur, probat Ariſtoteles, quia fortuna ijs competit, quibus contingit et e bene fortunatos, & quorum proprium eſt in rebus agendis verſari. Quod ex eo intelligi poteſt, quia fortunæ excellens proſperitas, aut eſt idem quod felicitas, quæ actio quædam eſt, aut eſt illi cognata. Quare ſi ijs tantùm conuenit fortuna, quorum eſt agere; & agere eſt eorum, qui vtuntur delibecatione (cætera enim magis aguntur, quàm agunt) conſequens ſit, vt fortuna tantum reperiatur in ijs, quę conſulto fiunt. Circa hanc rationem aduerte ex 1. l. Eth. cap. 7. felicitatem conſiſtere in actione rationi conſentanea quæ hominis eſt propria, eique in vita perfecta contingit. Quæ felicitas non idem eſt, quod proſperitas, ſed ei aliquantulum affinis, quatenus ipſam ornat, & cumulatiorem reddit, licet non defuerint, qui in ea felicitatem abſolutè collocarint: ad quorum dogma, etſi falſum, alluſit Ariſtoteles, cùm dixit, proſperam fortunam aut felicitatem eſſe, &c.

c Ob eamque cauſſam] Licet ijs, quæ delectu carent, fortunæ ratio non conueniat, ſi proprie loquendum ſit, conuenit tamen ſimilitudine quadam. Quo ſenſu Protarchus fortunato dixit lapides è quibus Deorum altaria conſtarent, quod eis homines honorem cultumque exhiberent; & infortunatos eos, qui humi ſtrati conculcarentur pedibus. Addit etiam Ariſt. ea in quæ deliberatio non cadit, licet circa fortuitos euentus aliquid non agant, poſſe tamen eos perpeti, ſi aliquid interueniat factum ab ijs, qui fortuito egerint. Exemplum eſſe poteſt infans, qui alicuius opera obiectus feris ab ijs ſuſtentatus eſt, deinde ad regni faſtigium peruenit.

d Signum autẽ.] Argumento a Græci vocabuli notatione oſtendit, caſum reperiri in ijs, quæ alicuius gratia fiunt, ſiue conſilio, ſiue naturæ impulſu, ſiue ab animatis, ſiue ab animæ expertibus efficiantur. Nam caſus & fruſtra ſunt ſibi admodum vicina, ſiquidem αὐτόματον, quod Latinis eſt caſus, deducitur ἀπὸ τοῦ μάτην, quod eſt fruſtra: at fruſtra dicimus, quicquid alicuius gratia comparatum non, eſt eque finem illud obtinuit.

e Vtcunque autem.] Statuit caſum & fortunam ad genus cauſſæ efficientis pertinere, quia nimirum ſunt cauſæ ex delectu, aut naturæ impulſu efficientes id cui ex ac-

cidente adiungitur, quod caſu euenit: veluti cum foſſioni terræ, quam per ſe & conſilio foſſor moliebatur, theſauri inuentio annectitur; aut lapſui lapidis ſuopte pondere deuoluti, vulneratio prætereuntis Socratis.

f Cùm verò aũt.] Ex ijs, quæ hactenus diſputauit, progreditur cõtra Democritum, qui cœleſtis mundi ortum caſui & fortunæ aſcribebat. Nam cùm caſus & fortuna ſint cauſæ per accidens, eorum quæ à mente vel natura fiunt, nihil ab ijs proficiſci poteſt, quin aliquid quidpiam à mente, vel natura priùs oriatur; ex quo deinde fortuitus caſus ſequi poſſit. Quare ſi cœlum caſu procreatum foret, oporteret aliquem effectum per ſe eius molitionem antegreſſum fuiſſe, quod abſurdum dictu eſt.

QVAESTIO I.

Sitne fortuna & fatum in rebus, an non?

ARTICVLVS I.

Vera de fortuna ſententia explicatio.

Ethnici, vt erant infinitis ſuperſtitionib. implicati, Fortunæ numen dedere; nec ſolũ Poetæ, qui multa mentiũtur, ſed etiam nonnulli Philoſophi. Tametſi horum quidã, dũ in re ſtulta voluẽt eſſe ſapientes, fortunę ſexum mutarunt, non Deã, vt Poetæ, ſed Deũ appellantes.

Cur Ethnici fortunæ numẽ tribuerint.

Fuerunt aũt in hunc errorem inducti, q̃ viderent latẽtes quoſdam & inopinatos euentus, quorum cauſam cũ ignorarẽt, nec tñ nullam eſſe ſibi perſuaderent, occultum aliquod eſſe numen, à quo ij prouenirent, id eſt, fortunam ſtatuerunt. Vnde illud Ciceronis, Ignoratio rerum atque cauſarũ, fortunæ nomen induxit.

Porrò Cebes Philoſophus, alijq́; veteres, fortunã cœcã effinxere, furenti ſimilem, volubili ſaxo pendentem. Quo picturæ artificio ſignificare volebant, eam nihil rõne aut iudicio, oĩa temerè & cœco impetu adminiſtrare, rerum humanarum alcã ſuſq́; deq́; vertere, inq̃ vexatri cẽ eſſe, malis propitiam bonis aduerſam, vagam ac verſatilẽ, & in ſola leuitate cõſtãtem.

Fortunæ pictura, eiuſque ſignificatio.

Quò pertinet illud Boetij l. 2. de conſolat. proſa 2. hunc continuum ludũ ludimus: rotã volubili orbe verſamus, infima ſummis, ſumma infimis immutare gaudemus. Sed alijs etiam modis Ethnici fortunã pingebant, ad eius potẽtia ſignificandã. Nã Bupalus, vt Pauſanias li. 4. ait, primus apud Smyrneos ſtatuã Fortunæ fecit, capite po ũ altera manu cornucopiæ quaſi dominam gerentẽ. Porrò hanc tam abſurdã, & ridiculam de fortunę imperio & diuinitate ſriſim, coarguit

Alia fortunæ effigies.

A præter alios, D. Aug. 4. li. de ciuitate Dei c. 18. & Lactantius l. 3. c. 28 & 29. Ea igitur exploſa, duas cõcluſiones ſtatuem*.

1. Conclu.

Prima ſit: Negari non debet, dari in reb. fortuna ſumatur, vt eſt cã p accidens in ijs, quæ ob aliquẽ finẽ ex electione operantur. Hæc concluſio comprobata fuit ab Ariſ. c. 5. huius li. nec opus eſt plurib. eam argumentis ſtabilire: tamẽ ſi non defuerunt ex poſterioribus Philoſophis q̃dam, ætate Magni Alberti, ut idem hoc B in loco tract. 2. ca. 10. commemorat, qui contra ſenſerint, affirmarintque non dari vllo modo caſum, aut fortunam.

2. Concl.

Secunda cõcluſio. Reſpectu Dei Optimi Maximi, nihil caſu aut fortuito euenire poteſt. Hæc traditur à D. Aug. l. 3. de Trin. c. 4. hiſce uerbis: Nihil in iſta totius creaturæ ampliſſima quadã immenſaque Rep. eſt, qđ non de interiori atque intelligibili aula ſummi Imperatoris, aut iubeatur, aut pmittatur. Aſtruitur uerò ab eo C dem in l. 83 q. 34 hũc in modũ: Quidqđ caſu fit, temere fit: quidquid temerè fit, ſine prouidẽtia fit: ſed nihil extra diuinæ prouidẽtiæ regulã accidit: ergo reſpectu illius nihil temerè aut uice fortuita põt accidere. Scđo idem ſuadetur, quia ſi qđ comparatione Dei poſſet fortuito contingere, poſſet Deus eſſe cã per accidens alicuius: quod repugnat; primum, quia oĩs cã per accidens habet aliam nobiliorẽ, ad quam reuocetur: deinde, quia id qđ eſt D cauſa per accidens, inſcienter incurrit in effectum, quod Deo neutiquam conuenit, de quo rectè ſcripſit Boetius 5. lib. proximè citati operis, metro 2.

Repugnat Deum eſſe cauſam p accidẽs alicuius rei.

Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole reſiſtunt;
Non nox atris nubibus obſtat.
Quæ ſunt, quæ fuerint, ueniuntque,
Vno mentis cernit in ictu:
Quem, quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſſis dicere ſolem.

ARTICVLVS II.

Quo ſenſu admitti aut negari fatum debeat.

Dicamus etiam nonnihil de Fato, quod caſui & fortunæ cognatū eſt. Quidam fatū, inane nomen ſine re eſſe putarunt. Alij ita fati legib. addixere oīa, vt voluntatis arbitriū tollerent, aientes fatum eſſe indeclinabilem rerum ſeriē, & catenam per æternæ conſequentiæ ordi- B nes ſemetipſam implicantem; ſiue naturalem & neceſſariam rerum conſequentiam. Alij præterea fati ordinem ac prouidentiam ad ſpecies, non verò ad ſingularia, ſaltem intereuntia, extenderunt.

His itaq; reiectis, qui longè deuium à veritate iter tenuerunt, admittendum eſt, dari in reb. fatum; ſed quale, mox dicemus: neq; propterea aut rerum contingentiā, C aut voluntatis delectum & libertatē adimiſcū minimè conueniat, ut fatū impediat, vel è medio tollat, modū agēdi particularium cauſarum, quarum aliæ ex libertate, alia ſolo naturæ impetu, aliæ cōtingenter, aliæ neceſſariò ex ſe ac ſuopte ingenio operantur. Præſertim cum hæc in agendo varietas, ad pulchritudinē & ornatum vniuerſi magnopere conducat: quam qui mundo adimunt, ſimiles ijs ſunt, qui è pictura colorum differētiam, è muſica vocum varietatem, è tragœdia D perſonarum multitudinem tollunt.

Dari fatū in rebus.

Eſt igitur fatū, apud eos qui rectè ſentiunt, nihil aliud, quàm inhærens reb. mobilibus immobilis diſpoſitio, per quam diuina prouidentia ſuis quæq; nectit ordinibus: vt definit Boetius li. 5. de conſolatione, proſa 6. Siue, eſt ordo cauſarum ſecūdarum, diuinam prouidētiam exequentiū. Quam priorem definitionem hinc intelliges. Cum Deus p cauſas medias pleraque effecta exhibeat, poſt eiuſmodi cauſa- A rum ordinatio bifariam conſiderari: vno modo, prout in ipſo Deo eſt; ſicq; vocatur prouidentia; & definitur, ratio ordinis rerum in diuina mente exiſtens. Altero, prout eſt in cauſſis ordinatis, directiſque à Deo ad effecta producenda: atque ita prædicta ordinatio fati rationem obtinet, diciturq; diſpoſitio, ſeu ordo reb. mobilib. inhærens: mobilib. inquam, quia cauſæ ſecundariæ, in quib. fatum reperi- B tur, in ſe ſpectatæ, mutationi ſunt obnoxiæ, & in hanc vel illā partem cadere poſſunt. Appellatur nihilominus idem ordo immobilis, quia ſtabilis eſt ac firmus, non in ſe vel abſolute, ſed relatus ad diuinā prouidentiā, è cuius fonte deſcendit. Dicitur poſtremò prouidentia, diuina, per eiuſmodi ordinem cuncta nectere; quia quæ Deus facienda apud ſe ſtatuit, illius interuentu re ipſa promit ac perficit.

Quid ſit fatum.

Quid prouidentia.

C Verū obijciet aliquis: Fatum eſt cā rerum, quæ fato pficiuntur, ptinetq; ad efſectricis cauſæ genus, cū ea, quæ ei ſubiecta ſunt, efficit. Igitur fatum nō eſt ordo. Probatur conſequutio, quia ordo eſt relatio; relatio autem nullam efficiēdi vim poſſidet. Secundò: D. Aug. in Ioan. tract. 37. & li. 5. de Ciuit. Dei c. 9. & in li. de doctrina chriſtiana, alijsque in locis, fatuos cenſet eos, qui fatum aliquid eſſe putāt. Itemque D. Greg. in homilia 10. Epipha D niæ monet, ne quid fatū eſſe exiſtimemus. Igitur fatum nihil eſt.

Obiect. 1.

Obiect. 2.

Ad primum horum dicendum: ſi fatū ex ſua formali ratione ſpectetur, eſſe relationem illam ordinis, nec eo modo ad cauſam efficientem ptinere: ſed dūtaxat cum p cauſſis ipſis ordinatis accipitur. Ad ſecundum: cùm Patrum auctoritas fatum damnat, fatum ſumere p ineuitabili illa neceſſitate rerum contingentiū, & arbitrij libertatem adimente; quam, vti diximus, nonnulli falſo inducebant.

Dilut.

Dilut. 2.

CAPVT SEPTIMVM.

Text. 68. *AT verò cauſas eſſe, & tot, quot diximus, numero, manifeſtū eſt. Totidem n. quō ea cōprehendit, qua pp quid quæritur. Nam quō pp quid, aut ad formam b in immobilib. vt in Mathemat. vltimò reducitur; ſiquidem ad recti, aut cōmenſurati, aut alterius cuiuſpiam definitionē ad extremū reuocatur.[c] Aut ad quod id primum mouit; vt cur bellum intulerunt? quia pdati ſunt: aut cuius gratia*

Text. 69. *vt imperiū obtineant: aut materia in his q̄ generantur. Has igitur, totq; eſſe*

cauſas

tas perſpicuum eſt. [d] *Cum aũt cauſæ ſint quatuor, oẽs noſſe Phyſici eſt, & q̃ones, qua quæritur propter quid, in oẽs reducens, naturaliter reddet materiã, formã, id quod mouet, & id cuius gratia. Sed plerunq; tres in unũ coeunt, quã doquidẽ forma, & id cuius gratia, ſunt unũ: id aũt, unde motus origo eſt, eius eſt ſpeciei, cuius hæc ſunt: hoĩem nãq; hõ generat, atq; oĩno ea, q̃ cũ mouẽt mouentur: quæ aũt non ita ſe habent, non iã ad Phyſ. ſpectant. Neq; .n. motũ, aut motus principiũ in ſe habentia, ſed ab oĩ motu libera motionẽ efficiunt.* [e] *Quo fit, ut tres ſint tractationes, una de immobili, altera de mobili quidem, ſed eo qđ non interit, tertia de ijs q̃ intereũt.* [f] *Cã itaq; propter quã ab eo redditur, q̃ & ad materiã, & ad formam, et ad id q̃ primũ mouit, reducit. Generationis .n. hoc mõ maximè cauſas cõſiderant, qđ poſt aliquid fiat, et qđ primũ effecit, aut quid perpeſſum fuerit, eodemq; mõ ſemper id, q̃ deinceps ſequitur.* [g] *Duplex aũt principium eſt, q̃ naturaliter mouet: quorum alterũ, quia motionis principium in ſe non habet, non eſt naturale: quo in genere eſt, ſi quid mouet, nec mouetur; ueluti id, q̃ immobile penitus eſt, & oĩum primũ.* [h] *Itemq; eſſentia & forma: finis .n. eſt & cuius gratia. Quare cũ natura alicuiꝰ gratia efficiat, hanc quoque neceſſe eſt ſcire.* [i] *Et cauſa propter quam omni ex parte reddi debet;* [k] *ueluti ex hoc illud neceſſario fieri, ex eo autem illud, aut omnino, aut plerunque, etſi hoc futurum eſt, ut ex propoſitionibus concluſio, & quia hæc eſſentia eſt, & quia ſic præſtat, non omnino, ſed pro cuiuſque eſſentia.*

Text. 70.

Text. 71.

Text. 72.

Text. 73.

Text. 74.

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Comprobatur quaternarius numerus cauſarũ.

A T a verò cãs] Quoniã tã varios cãrum mõs recẽſuit, ne qs inde fortaſſe occaſionẽ capiat exiſtimandi, plura eſſe cãrum genera, q̃ quatuor, hunc cõfirmat numerũ, oſtẽdẽs, nec plura, nec pauciora eſſe, argumẽtaturq; i hũc modũ: Tot ſũt genera cãrũ, quot ea, q̃ q̃ unt: hæc aũt quatuor ſũt: igitur cãrũ genera ſũt quatuor. Maiorẽ ꝓpoſitionem ſubticuit; minorẽ inductione cõprobat. Vſurpauit aũt uerba illa, propter qđ, αὐτίματον, ſtrita ſignificatione, quomodo cauſſis omnib. accommodantur, alioqui finali duotaxat.

b Ad formam in immobilib.] Exempla cauſæ formalis dicit reperiri in immobilibus, id eſt, in ijs, quæ abſq; materia motuq; conſiderantur, quales ſunt res Metaphyſicæ & Mathematicæ: idq; in Mathematicis priuatim oſtendit, vbi quærentib. propter quid aliquid ita ſe habeat, definitionem, quæ ſolam formã cõprehendit, reddimus, in eamq; vltimo explicationem controuerſiæ reſoluimus. Vt ſi quis à Mathematico petat, cur linea aliqua recta ſit? reſpondebit, quia ex æquo ſua interiacet puncta, ſeu quia linearum à pũcto ad punctum tendentium minima eſt. q̃ eſt lineæ rectæ definitio. Si petatur, cur aliquis angulus rectus ſit? dicet quia linea recta, ſuper recta ad perpendiculum cadens, angulos rectos facit. Si rogetur, cur aliquæ lineæ ſint menſuratæ? reſpondebit, quia habent communem aliquam menſuram: quæ eſt commenſuratarum linearum definitio.

Variarum cauſarum exempla.

c Ad id quod] Proponit exempla aliarum cauſarum, quæ item redduntur, cum diſquirimus, quamobrem aliquid ſit; vt quamobrem Phocenſib. Thebani bellum intulerit? redditur cauſa mouens, ſeu efficiens: quia Phocenſes eorum templum ſpoliarunt. Quã obrem Rex Perſarum Græciæ bellum intulit? redditur finis, quia Græciæ volebat imperare. quamobrem putruit lectus? redditur materia, quia conſtabat ex ligno.

d Cum aũt cauſæ] Statuit pertinere ad Phyſicum, noſſe oĩa cauſarũ genera, eaq; poſſe reddere, naturaliter, id eſt, ex proprijs principijs differendo. Ad huius verò rei vlteriorem explicationem duo ſubijcit. Alterũ eſt; cauſarum, ad ſubſtantiæ generationem concurrentium, plerumq; tres in vnum coire: ſcilicet formas rei generatis & genitæ,

atq; etiam finem, tametſi non eodem prorſus modo. Finis nanq; & forma rei genitę ſunt idem numero inter ſe non tamen idem numero, ſed ſpecie tantum, cum forma generantis. Quod videre eſt in procreatione hominis, & aliorum ſimilium, quę cum mouent, mouentur: talia enim ſunt, quæ Phyſica motionem efficiunt. Ait autem ita plerunq; fieri, quia non ſemper ita res habet. Nam in generationib. quas æquiuocas nominant, vt cum ſol ex putreſcente materia murē generat, forma generantis ſpē differt a forma rei genitę.

Tria genera mouentium.

e Quo fit] Nota ſecundò; cum tria ſint mouentiū genera, ſcilicet immobilia, hoc eſt, Deus & intelligentiæ: mobilia interitus expertia, id eſt, cæleſtia corpora. mobilia interitui obnoxia, nempe cæteræ res naturales: vnumquodque ex his ſuam tractationem expoſcere, licet duo poſteriora ad eundem artificem pertineant. Nam primum negotij eſt Metaphyſici, ſecundum & tertium Phyſici. Ac de primo diſſeruit Ariſt. in 11. primæ Philoſophiæ; de ſecundo in l. de cęlo, de tertio in cęteris operibus ſuæ Philoſophiæ.

f Cauſa itaq;] Probat iam, omnes quatuor cauſas pertinere ad Phyſ. conſiderationē. Nam eiuſdem diſciplinæ eſt, generationem & generationis cauſas ſcire. Quare cum ad Phyſicā pertineat, ortū rerum naturaliū conſiderare, pertinebit & eius cauſas cognoſcere. Porro aūt inueniri in qualibet generatione cauſas omnes, inde cōſtat, quia; inuenitur inprimis id, gratia cuius efficiēs operatur, id eſt, finis; & forma ipſa, quę inducitur & itē quod patitur, formamq; recipit, id eſt materia; ac deniq; efficiens, quod rem gignit.

g Duplex autem] Dixerat, cauſas, quæ ita mouent vt ipſæ immobiles ſint, conſiderationis Phyſicę non eſſe. Nunc quia poſſet id quiſpiam in dubium vocare, propterea quod omnia eiuſmodi mouentia, naturaliter, hoc eſt, vi ac facultate propriæ naturæ moueant, & quæcunq; mouent naturaliter, videntur cadere ſub contemplationem Phyſicam: occurrit, non quæ quouis modo naturaliter mouent, pertinere ad Phyſicum, ſed quæ habent in ſe principium motionis, quo ipſa moueantur: quod longe abeſt a primo mouente, hoc eſt, Deo, in quo nulla prorſus mutatio inueniri poteſt.

Quæ mouentia pertineant ad Phyſicum

h Itemq; eſſentia] Forma, quatenus rationem finis obtinet, vnum eſt ex immobilibus; quia finis mouet, nullum in ſe motum ſubeundo: pertinet tamen eius conſideratio ad Phyſicum, quia cūm natura gratia finis operetur, nemo exactè naturam cognoſcet, qui formam etiam, qua finis eſt, ignorauerit.

Phyſicus per omnes cauſas demonſtrat.

i Cauſa propter quam] Docet, Phyſicum per omnia cauſarum genera demonſtrare. Nam per cauſam efficientem demonſtrat, rem quampiam effici; aut neceſſariò, vt fieri dies longiores, quia ſol ad nos propiùs accedit: aut plerumq; vt ex eo quod genitor bipes ſit, prolem futuram bipedem. Per cauſam materialem; vt mixta diſſolui, quia conſtant ex quatuor elementis. Per formam; vt hominem eſſe aptum ad capeſſendas diſciplinas, quia eſt particeps rationis. Per finem; vt dentes aduerſos acutos eſſe, quia dantur à natura ad diuidendum cibum.

K Veluti ex hoc] Cauſam efficientem indicat illis verbis, Ex hoc illud. materialem illis. Vt ex propoſitionibus concluſio; eſt enim talis concluſio, quia conſtat, tanquam ex materia, talib. terminis, in maiori & minori propoſitione diſpoſitis. Formalem illis. Quia hæc eſſentia eſt; nā forma eſt pręcipua ratio quidditatis. Deniq; finalem illis. Quia ſic pręſtat; nā ex fine, tanquā ex mēſura, ſumitur ratio cōuenientiæ, vti oculos debere eſſe in capite, quia ita ſpeculatorib. conuenit. Addit autem, Pro cuiuſq; eſſentia, quia finis vnicuiq; proprius eſt illi optimū quod ſpectata eius natura, quę vt in alijs alia eſt, ita & alius finis.

QVAESTIO I.

Vtrum cauſa rectè à Philoſophis definiatur, an non.

ARTICVLVS I.

Traduntur uarię cauſæ definitiones, è quibus vna maximè probatur.

SEquitur vt de cauſſis diſſeramus, quarum tractatio præcipui momenti in

A Phyſiologia eſt: non ſolum, quia cauſæ ſint quaſi fontes aliqui perennes ac redundantes, vnde exiſtunt ea, quæcunq; natura rerum capit & continet: ſed etiā quia ex earum ignoratione & effectorum notitia admiratio exiſtit, à qua ſicuti (teſte Ariſt. 1. Met. c. 2. poſt Plat. in Theæteto) initiū duxit Philoſophia; ita tunc abſoluta cenſetur, cum admiratione ipſa depoſita perfecta cauſarū notitiam amplexa eſt: vnde

Heſiodus

Heſiodus in li. qui inſcribitur Opera & dies, eum felicem vocat, qui potuit rerũ cognoſcere cauſas.

Cauſæ nomen varie ſumitur.

Vt igitur, quid cauſa ſit, primum ſcrutemur, ſciendum eſt, cauſæ nomẽ multifariam vſurpari; nonnunquam admodum amplè, aliquando nimis preſsè, interdum medio quodã modo. Admodum amplè, & more populari, dum ita ſumitur, vt cũ principio reciprocetur; quo pacto cauſæ nomen accepit Ari. 12. l. Met. c. 2. t. 12. cũ priuationem cauſam vocauit. Nimis preſſe, cùm cauſa ſpectatur prout habet ordinem ad effectum, & effectus quatenus ab efficiendo dicitur; ſic enim ſolã agentem cauſam complectitur. Atque in hoc ſenſu ait D. Aug. l. 83. q. 28. omnem cauſam efficientem eſſe: & Plato in Hippia Maiore, efficiens & cauſam nihil omnino differre. Medio quodã modo, cũ omnia ac ſola quatuor vulgata cauſarũ genera comprehendit. Quæ propria eſt, & à Phil. paſſim vſurpata cauſę notio: atq; in eo ſenſu erit à nobis de cauſa hoc in loco diſputandum.

Varię definitiones cauſæ.

Porrò cauſæ definitionẽ nullibi expreſsè tradit Ari. ſed ex iis, quæ proximo ſuperiori c. tex. 68 docuit, hãc interpretes eliciunt: Cauſa eſt id, q reddimus, cum propter quid res quęque ita ſe habet, inquiritur. Quo in loco verbum, propter quid, (quod ſi propriè ſumatur, ad cauſam finalem duntaxat pertinẽt) fuſa ſignificatione vſurpauit, ita vt in omnes cauſas pateat. Plut. verò l. 1. de placitis Philoſ. c. 18. ex veterum decretis ita cauſam definit: Cauſa eſt per qua aliquid contingit. Auicenna, in ſua Metph. tract. 6. c. 1. Cauſam cenſet eſſe id, qđ tribuit eſſe rei. Boetius in Topicis, D. Th. alijque Peripatetici, hanc definitionẽ crebrò vſurpant, quam ex l. de cauſſis elicitam volunt: Cauſa eſt id, ad quod aliud ſequitur. Intelligunt autem, ſequi aliud ita, vt ab illo eſſe accipiat. Namq; ex facultate ad ridendũ ſequitur humanitas, cùm riſibile & homo inter ſe reciprocentur; & tamen facultas ad ridendum non eſt humanitatis cauſa, quia humanitas ſuum eſſe ab illa non accipit.

Definitio, quæ cæteris præfertur.

Cæterùm ex omnibus definitionib. illa nobis magis arridet: Cã eſt id, à quo aliquid per ſe pendet. Eius autem explicatio in ijs, quæ ſuperiori lib. circa definitionem principiorũ diſſerimus, magna

A ex parte continentur. Quare non eſt, cur actũ agamus. Illud tantũ adijcimus, particulam Per ſe, poni ad remouendas cauſas per accidens, vt muſicũ reſpectu ædificij. & eas, quas appellant conditiones vel cauſas ſine quibus non; euiuſmodi aliaque id ſunt rerum occaſiones, locus, & tempus, genus, ſine quibus actio non procedit, cum tamen effecta non per ſe & directò ab illis pendeant.

B

ARTICVLVS II.

Obiecta contra definitionem cauſæ.

Obiectio.

SEd iam aliquis obijciet; Nonnulla dãtur, quæ nõ ſunt cauſæ, à quib. tñ aliqua per ſe depẽdent, quædam item ſunt cauſæ, à quibus non pendent per ſe alia: igitur definitio cauſæ, nec ſoli nec toti definito cõuenit.

Prior pars obiect. probatur.

Prior antecedẽtis pars C oſtenditur. Nã vnum relatum pẽdet per ſe ab alio; cùm relatorum proprietas ſit, ſeſe mutuò in rerũ natura ponere & tollere. Item, generatio pendet per ſe à priuatione; ſiquidẽ priuatio eſt per ſe principium illius. Item, homo pendet per ſe ab animali rationis participe; quandoquidem illius eſſentia hæc eſt. Præterea, humanitas Chriſti pẽdet per ſe à Verbo diuino, vt à terminante ipſius depẽdentiã. Et tamen neque vnum relatum compa- D ratione alterius cauſa eſt, cum ambo ſint ſimul natura, vt in relationis categoria docet Ariſt. neque priuatio eſt cauſa generationis, vt ex ſuperiori lib. patet; neque animal particeps rationis eſt cauſa hominis, ſi verum eſt, quod alibi diximꝰ, omnem cauſam diſtingui eſſentia à ſuo effectu: neque item Verbum diuinũ, quatenus terminat humanitatis dependentiam, poteſt eſſe cauſa, quia cũ radix cãlitatis diuinæ erga creatura, ſit potentia E diuina, quæ eſt eadem in tribus p[illegible]onis, iam omnes tres perſonæ terminarent dependentiam humanitatis, atq; adeò omnes illi eſſent vnitæ, quod decretis fidei repugnat. Ergo, &c.

Suadetur poſterior pars.

Deinde poſterior pars antecedẽtis ita ſuadetur. Commune Philoſophorum effatum eſt, id qđ eſt primum in vnoquoque genere, eſſe cauſam reliquorum; & tamen aliqua dantur in generib. prima, a quibus non pendent reliqua: ergo aliquid eſt cauſa, a quo aliud non per ſe pẽ

det. Probatur aſſumptio: quia candor eſt A primus in genere colorum, & lux prima inter oẽs qualitates, q̃ ſub sẽſum cadũt; & tñ neq; à candore alij colores, neq; à luce oẽs qualitates ſenſibiles pendent.

ARTICVLVS III.

Dilutio obiectorum.

SVperiora obiecta, quæ ad confirmandam priorem antecedentis partẽ illata fuere, paruo negotio confutabit, qui B dixerit, nihil ꝑ ſe ab aliquo pondere (ſaltem prout pẽdere hoc loco à nobis ſumitur) niſi ab eo accipiat eſſe: quo pacto non ſunt affecta, aut vnum relatum comparatione alterius; aut generatio reſpectu priuationis. Item, dependentiã ꝓprie ſumptam non verſari inter ea, q̃ eſſentia non differunt: ſicq; hominẽ, ſi propriè & philoſophicè loquendũ ſit, non pendere ab animali rationali. Quod vero attinet ad dependentiam humanitatis à diuino Ver C bo, quod altioris negotij eſt, reſpondemus, humanitatem pendere ab illo, vt à puro termino, non vt a conferente ꝑ ſe primò aliquod eſſe naturæ: proindeque Verbum diuinum non propriè humanitatis cauſam eſſe; habere tamen modum quendam formalis cauſæ reſpectu illius, quatenus eam ſupra omnem naturæ modum perficit, ſuam ei ſubſiſtentiam & ꝑſonalitatem attribuendo,

Circa id, quod poſtremo obiectũ fuit, D aduerte, in primis effatũ illud: primũ in vnoquoq; genere eſt cã reliquorum; non inueniri in 2.l. Met.c.1.t.4. vnde nonnullis citatur. Eo.n.loco tantũ docet Ariſt. ſemper illud eſſe magis tale, ꝓp qđ unũ quoque tale eſt. Deinde, quod ad eius intelligentiã ſpectat, non parũ inter ſe auctores diſſident; vt videre ẽ apud Capreolum in 2.diſt.24.q.vnica ar.1. Ferrarienſem ad c.13.l.1. contra gentes. Omiſſa lõ E giori diſputatione, placet interpretatio Durandi in 2.diſt.15 q.vltima, (etſi Thomiſtis non probetur) videlicet id qđ eſt primũ in vno quoq; genere, eſſe cãm reliquorum; ſi ſit primum in aliquo genere cãlitatis; qũo primũ efficiens eſt cã oĩum efficientium; & vltimus finis qui eſt vltimus & principalis in genere finiũ, eſt cã finalis aliorum. Primum verò, ſiue ꝑſtantius in genere ꝑdicamẽtali, hoc eſt, inter

Quo pacto primũ in vno quoque genere dici

ſpecies alicuius categoriæ (cuiuſmodi ẽ A candor inter colores, lux inter ſenſiles qualitates) non oportere eſſe aliorũ cauſam, ſi cauſa propriè ſumatur. Addimus tamen, id, quod ita primum eſt, poſſe vtcunque vocari cauſam exemplarem aliorum, quatenus eſt veluti menſura, cuius maiori minori ve propinquitate eorũ ꝑfectio æſtimatur: ẽm quam conſiderationem alia quoquo modo ab illa pendere dicenda ſunt. Vnde patet, nihil ſuperio B ribus argumentis fuiſſe concluſum contra cauſæ definitionem; cuius multò vberior & illuſtrior explicatio tradita eſt à Fonſeca, lib. 1. Metaph. c.7 q.1. ſect.3.

poſſit cauſa reliquorum.

QVAESTIO II.

Vtrum ne cauſarum genera quatuor ſint, an non?

ARTICVLVS I.

C *Conſtituitur cauſarum numerus:*

DE numero cauſarum, neq; inter priſcæ doctrinæ viros neq; inter poſteriores Philoſophos ſatis conſiſtit. Nonnulli. n. quib. cauſarum turba diſplicuit, ſolã materiam cauſæ nomine dignã habuere, ſimiles ijs, qui opus aliquod Phidiæ aut Praxitelis intuentes, ſolũ in eo marmor aut æs admirantur. Alij ad materiæ iacentis inertiam efficientis cauſæ vim tantummõ adiunxere. Alij numero D gaudentes impari, tres fecere cãs, Deũ, materiam, & formã. Deniq; vt cæteros omittamus, fuere è recentioribus Philoſophis, qui octo cauſarum genera, non minus inter ſe diuerſa, quam ſunt, quæ Ariſtoteles poſuit; numeranda iudicarint.

Veterum opiniones de numero cauſarũ quære apud Laerti, in vita Zenonis Critici. Miraudulã 1. de exam. vanit. c.10.

Vera tñ eſt Ariſt. ſnĩa, afferentis, quatuor eſſe duntaxat cauſarum genera; ſcilicet cauſam efficientem, finem, formam, & materiam. Quem ille numerum ex varietate quæſtionũ, quib. ꝓp quid aliqd E ſit, quæritur, c.7. huius li. comprobauit. Nam cum cã ſit ratio, quæ affertur ad q̃ſtionem explicandam; quot ſunt genera quæſtionum, tot erunt cauſarum: q̃onũ autem quatuor ſunt genera. Aut enim q̃rimus, cuius gratia aliqd fit, & eſt finis: aut à quo fit. & eſt efficiens: aut ex quo, & eſt materia: aut per quid, & eſt forma.

Quaternarius cauſarum numerus cõprobatur.

Id ipſum quoque alijs rationibus confirmarunt, Albertus Magnus hoc loco

A tractatu 2 c. 7. & 5. Metaphyſicorum ca. 5 D. Thom. in opuſc. 31. Auicenna in ſua Met. tractatu 6 c. 1. Simplicius hoc in lib. ad tex. 68. Sufficiet tamen hæc vna ratio: compoſita naturalia nõ fiunt ex nihilo; quia per naturam ex nihilo nihil fit: fient igitur ex aliquo præexiſtente; quod cum non ſit totum compoſitum (alioqui iam res ante ortum ſuum exiſteret) oportebit fieri ſimul ex alio denuo accedente, quod rem compleat abſoluatq;: at quod præexiſtit, eſt pura potentia, ſeu materia: quod

B abſolutionem affert, eſt actus, ſeu forma: igitur omnia compoſita naturalia conſtãt ex duplici cauſa interna; videlicet materia & forma. Rurſus, præter has, quia nihil à ſe ipſo effici poteſt, requiruntur cauſam efficientem, à qua producantur: efficiens autem ſi non temerè & inordinatè agat, neceſſe eſt, vt ob aliquem finem operetur: erunt igitur cuiuſlibet rei naturalis quatuor cauſæ: duæ internæ, materia

C & forma; & externæ duæ, vt pote efficiens & finis. Quòd ſi res naturales, quæ omnium maximè cõpoſitæ ſunt, atque adeò à pluribus dependent, plures cauſas non exigunt; planè ſequitur, cauſarum numerũ ampliorem eſſe neutiquam poſſe, ſi de generalibus cauſandi modis loquamur.

Alia ratio.

ARTICVLVS II.

Obiecta quædam.

1. obiectio

D **S**Ed cõtra hæc ſcilicet obijcere. Inſtrumenta agentium, vt calor ignis, ſerra artificis, aliaq; huiuſmodi; ſunt veræ cauſæ, cùm in effecta per ſe influant: & tamẽ ad nullum ex quatuor generib. pertinẽt: plura igitur ſunt cauſarum genera. Probatur aſſumptio. Nam quòd ad cauſam efficientem, ad quã pertinere videbãtur, re vera non pertineant, ex eo conſtare videtur, quia cauſa efficiens (vt Ariſt. docuit hoc in li. c. 3. t. 29.) eſt, à qua effectus pri-

E mò oritur: at effectus non primò oritur ab inſtrumento; cùm inſtrumentum non niſi virtute prioris agentis operetur.

2. obiectio

Deinde: Actus pendet per ſe ac ſecundum eſſentiam ab obiectis, in quæ feruntur: ergo obiecta ſunt cauſæ actuum: & tamen ad nullum è quatuor vulgatis generib. videntur pertinere: ſunt igitur plura genera. Quòd ſi quis reſpondeat, obiecta pertinere ad cauſam finalem, quia

Occupatio.

A actus referuntur ad obiecta, tanquã ad finem; in promptu eſt refutatio. Nullius. n. rei eſſentia ſecundum ſe ſumpta pendet à fine, ſicuti nec ab efficiente; cùm hæ duæ cauſæ non reſpiciant effecta, niſi vel quatenus actu producuntur, vel vt producibilia ſunt, quæ eſt quædam effectio rerum eſſentiam conſequens, non verò ipſa eſſentia.

3. obiectio

Tertiò: Cauſa efficiens intellectu prædita, dum ex arte agit, intuetur exẽplar,

B quod imitatur, & à quo per ſe pẽdet res, quam efficit: igitur exemplar eſt cã per ſe rerum arte factarum. Nec ſatisfaciet, qui dixerit, Ariſt. ſolas rerum naturalium cãs tradere inſtituiſſe. Namque licet res naturales non per ſe pendeant ab exemplari creato, pendent tamen ab ideis, ſiue exẽplaribus diuinis, reſpectu quorum arte facta quædam ſunt. Quare etiam res naturales habent exemplaria, à quibus per ſe dependent. Qui cùm Ariſt. hoc loco

C non tradiderit, ſane parum accuratè videtur cauſarum genera numeraſſe.

ARTICVLVS II.

Dilutio obiectorum.

AD primũ horũ reſpondet. Philoponus hoc in l. t. 27. Inſtrumenta reduci ad causã materialem: ſed non rectè ſenſit. Primũ, quia ſola cã efficiens propriè inſtrumenta habet. Deinde, quia inſtru-

D menta influunt actiuè in effectum, dũ agentis actionem exequuntur, quod materiali cauſæ non conuenit. Quare dicendum potius, inſtrumenta pertinere ad cauſam efficientem, eſto illis tradita cauſæ efficiẽtis definitio non cõpetat; quia nimirum nõ omnes cauſæ efficientes ea definiuntur, ſed præcipuæ tantùm, & quæ dignæ habẽtur quib. effecta ſimpliciter attribui poſſint.

Occupatio.

Dilutio 1. ob Refellitur Philoponus.

Inſtrumẽta pertinẽt ad cauſam efficientem.

E Ad 2m dic; obiecta, cõparatione actuũ, quib. ſpeciem tribuunt, non pertinere ad cauſam finalem, vt probat argumentum; ſed ad formalem: non quidem internam, ſed externam duntaxat, vt docet D. Thomas in prima ſecundę q. 1 ar. 3. Eſt enim proprium cauſæ formalis, certæ ſpeciei notam rebus indere, quod actibus præſtant obiecta; non quidem eos intrinſecè componendo, sed exteriùs menſurando. Nec efficit, quòd illis notio cauſæ formalis, quam Ariſtoteles hoc in lib.

Dilutio 2.

Obiecta reſpectu actuum pertinent ad causã formalẽ externam.

li. c. 3. t. 28. aſſignauit, ſimpliciter non accommodetur: non enim eo loci cauſa formalis in tota ſuæ ſignificationis amplitudine definita eſt.

Vltima obiectio peculiarem attingit difficultatem de cauſa exemplari, quæ ſeparatim à nobis excutienda eſt.

QVAESTIO III.
Quid nam ſit exemplar.
ARTICVLVS I.
Enodatur exemplaris, ſeu Ideæ Definitio.

Cognitio id earum quanti ſit momẽti.

IDearum cognitionem non ſolum ad ſapientiæ ſtudium neceſſariam, ſed ad morum diſciplinam perutilem eſſe, conſtat ex iis, quæ ſcripſit D. Auguſtinus li. 83. quæſtionum, q. 46. & Clemens Alexādrinus li. 4. Stromat. Ille. n. negat, abſq; ideis quenquam ſapientem eſſe poſſe: hic affirmat, eum, qui diuinas ideas contemplatus fuerit, victurum quaſi Deum inter homines; quòd nimirum altiſſima ęſtimāti, res iſtæ ſublunares, volent velut umbræ. Porrò nos hoc loco de exemplari, ſi ue idea differemus, quòd hoc unum ſit è generibus cauſarum, vt mox patebit: de quo tamen Ariſtoteles aut nihil, aut propè nihil diſputauit. Inprimis ergo, quod ad naturam definitionemq; ideæ ſpectat

De natura ideæ diuerſa dogmata.

variæ de illa fuere ſententiæ; vt legere eſt apud Euſebium cæſarienſem lib. contra Philoſophos c. 44. Alcinoum in lib. de doctrina Platonis cap. 9. & Plutarchum li. de placitis c. 3.

Ideæ definitio ex D. Auguſt.

Sed iis omiſſis placet ea definitio, quę colligitur ex D. Auguſtino li. 12. de ciuitate Dei c. 25. traditurq; à D. Th. de veritate q. 3. art. 1. videlicet; Idea eſt forma, quā aliquid imitetur, ex intentione agentis, determinantis ſibi finem. Quæ vt intelligatur, aduertendum eſt; formam, quod

Tripartita formarum varietas.

ad rem præſentem attinet, tripartitò diuidi; ſcilicet in formam à qua, ex qua, & ad quam. Forma à qua, eſt ea, à qua effectus, vt ab agendi principio egreditur. Forma ex qua, eſt illa, è qua res conſtat. Vtriuſque exemplum eſt animus hominis, à quo intelligendi actio manat, & ex quo ſimul cum materia homo componitur. Forma verò ad quam, eſt, ad cuius A ſimilitudinem aliquid ſit.

Enodatur ideæ definitio.

Igitur in propoſita definitione locum generis ſubit Forma, prout hanc triplicem formarum varietatem comprehendit. Verba illa, Quam aliquid imitatur, excludunt à ratione exemplaris formas, quas aliæ non imitantur; vt formam humanam comparatione formæ ignis. Deinde illa, Ex intentione agentis, removent formas, quas effecta caſu exprimunt: quo pacto ſi Apelles, nihil ad Platonem reſpiciens, uis eum lineamentis fortuitò effingeret, non diceretur Plato illius imaginis B exemplar. Additur, Determinantis ſibi finem, vt reiiciantur formę agentium naturalium; veluti forma ignis alium ignem generantis.

Formæ agentis naturalium non ſunt ideæ.

Neque enim illa ignis geniti exemplar propriè dicitur: quia cum ignis per intellectum & voluntatem nequaquā operetur, finem ſibi præſtituere nequit: quod tamen in iis, quæ propriè ad exemplar agunt, neceſſario requiritur. Vnde D. C Thomas art. 3. quęſtionis proximè citatæ admonet, nec ipſam diuinam eſſentiam, qua eſſentia eſt, ſed quà intellectā, ideę habere rationem. Quare probanda non erit eorū ſententia, qui aſſerunt, effecta naturalia habere ideam ſiue exemplar ſui, in cauſa proxima, niſi fortè exemplaris nomen laxiori ſignificato uſurpent.

ARTICVLVS II.
Exemplar non eſſe rationem formalem, ſed obiectiuam.

POrrò, cùm multa in quolibet artifice reperiantur; vt ars, ſpecies intelligibilis, & conceptus, tum formalis, id eſt, imago expreſſa rei à re ſacta; tum obiectiuus hoc eſt, res ipſa à re facta, quam mente concipit: quæritur aliquis, ecquod horum exemplaris habeat rationem? communis Philoſophorū, Theologorumq; ſnia eſt, exemplar ſiue ideam, ſi propriè ſumatur,

Cōmunis ſententia, exemplar eſſe conceptum.

eſſe conceptum. Nam quòd neq; ars, neque ſpecies intelligibilis exemplar ſit, ex E eo manifeſtum eſt; quia hæc ſunt agendi principia, nō verò id, quod artifex imitatur. controuerſia tamen non parua eſt, vter conceptus exemplar ſit: alij namq; formalem, alij obiectiuum eſſe arbitrantur.

Quod ſit conceptus

Priores ſuam ſententiam inde cōprobant; quia oportet exemplar expreſſiuū eſſe

Formalis.
2. Ratio.
3. Ratio.
4. Ratio.
5. Ratio.

eſſe rei quæ exterius efformatur: at exprimere A non rationi obiectiuæ, ſed formali conuenit. Deinde, quia ideæ ſunt principia cognoſcendi: ratio autem obiectiua nō principium eſt, ſed terminus, in quem fertur cognitio. Tertiò, quia ſi ideæ eſſent rationes obiectiuæ, hoc eſt, arte facta mente concepta, vel eſſent eadem ſingularia, quæ exterius efformanda ſunt, vel alia. Non eadē, tum quia idem ſibi ipſi cauſa eſſet; tum quia ſingularis differentia futuri arte facti pendet à concurſu circumſtantiarū, B quæ nondū exiſtunt, atq; adeo nequit artifex certam illius habere prænotionem. Sed neq; poteſt eſſe aliud ſingulare, cum artifex aliud ſibi imitandum, ſaltem per ſe, non proponat. igitur arte factum menti obiectum non continet rationem ideæ. Poſtremo, idem ex eo confirmatur, quia ideæ in Deo non videntur eſſe rationes obiectiuæ, ſed formales. Primum, quia ex communi Theologorum ſententia, diſtinctio idearum eſt prima omnium, quæ in C Deo reſpectu creaturarū inueniuntur: prior vero eſt diſtinctio rationū formaliū, quā obiectiuarum. Secundo, quia ſi creaturæ à Deo conceptæ; vt hō, leo, aquila, eſſent ideæ, ſumeret Deus à creaturis rōnē operandi, nec per ſe ſibi ad agēdū ſufficeret; quod nullo pacto admittendum eſt.

Exemplar eſſe conceptum obiectiuū aliorum opinio.
1 Argum.

Alij cenſent, exemplar eſſe conceptum obiectiuum, quod ita probant. Eſto artifex nullum conceptum formaret, ſola cognitio ſat eſſet, vt rem intellectam exte- D rius effingeret. Dari igitur poteſt exemplar ſine conceptu formali. Antecedens oſtendi ſolet in beatis, qui diuinam naturam intuentes non formant verbum, ut eſt complurium Theologorum opinio: & tamen poſſunt nonnulla eorū, quæ in ea apprehendūt, externo opere efficere, non aliquam internam imaginem imitando; ſed res obiectas exprimendo. Secundo ita argumentantur. Exemplar eſt id, ad quod artifex intuendo, operari dicitur: atqui artifex dum operatur, non intuetur ſuum conceptum formalem; nec neceſſe eſt ea reflexione vti. igitur conceptus formalis non eſt exemplar artificis. Tertio: cauſalitas exemplaris conſiſtit in quadam imitatione paſſiua: ſed artifices non imitantur conceptum, cum illum opere non exprimant, ſed rem conceptu repræſentatā: ergo ea potius exemplar eſt. Quarto: Pla- A tonici, qui præ omnib. antiquitatis Philoſophis maxime ideas celebrarunt, appellabant eas, res ipſas a materiæ commercio, & ſingularium concretione abiunctas. Itē Boetius l. 3. de conſolatione Philoſophiæ, metro 9 loquens de mundo archetypo, mundi nomen ei indit. Tu, inquit cuncta ſuperno ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipſe mundum mente gerens. Denique Ariſt. 7. Met. c. 7. t. 23. ait, corporis ſanitatem fieri à ſanitate, quæ eſt in B mente, quo loco per ſanitatem quæ eſt in mente haud dubiè intellexit exemplar ſanitatis, quod in medici animo inſidet: hoc autem non ſanitatis imaginem vocauit; ſed ſanitatem ipſam menti obiectam. quare videntur hi auctores rationem exemplaris in conceptu obiectiuo collocaſſe.

Beati multorum ſententia non formā verbum.
2. Argum.
3 Argum.
4 Argum.

Platonici ex antiquis Phil. maximè ideas celebrarūt

Hæc poſterior opinio veriſimilior videtur, quam amplexus eſt D. Tho. de veritate q. 3. ar. 2. Durandus in 1. d. 36. q. 3. ar. 3. Scotus d. 35. q. vnica, Ochamus, & Ga C briel ibidem q. 5. Aliacenſis in 1. q. 6. ar. 3 alijque ætatis noſtræ Philoſophi non pauci. Neque erit difficile aduerſariæ ſententiæ argumenta diluere. Ad primum enim reſpondetur: non pertinere ad rationem exemplaris in cōmune, eſſe expreſſiuum, ſeu declaratiuum rei; ſed eſſe id, quod artifex intueatur, & imitando exprimat. Quanquam & illud dici poteſt, etiam conceptum obiectiuum exprimere rem, uel quatenus eſt quid exemplariter imitabi- D le; vel ratione conceptus, in quo repræſentatur. Peculiariter tamen diuinis ideis attribuitur, exprimere res ipſas, quia eſſentia diuina, quæ obtinet rationem ideæ, quatenus cognoſcitur à Deo vt imitabilis à creaturis, eminenter continet hominem verbi gratia, cuius eſt idea, prout ab illo eſt imitabilis, ſimiliterque res cęteras, & eas perfectiſſimè repræſentat.

Approbatur 2 opinio. Item Baſſolius 1. d. 36. q. 2. argu. 2. Baconus quodli. 2. q. 2.

Dilutio 1. argu. pro priori ſententia.

Quo pacto ideæ diuinæ res ipſas exprimant.

Dilutio 2.

Ex hac ſolutione habetur ſecundi argumenti explicatio. Eodem enim modo, E quo concedimus vel negamus, exemplar eſſe expreſſiuum rei, concedi etiam uel negari debet, eſſe rationem cognoſcendi. Ad 3. reſpondemus, ideam, ſiue exemplar artificis creati non eſſe illudmet ſingulare arte factū, quod re ipſa molitur; nec aliud extra mentem conſiſtens, ad quod oculos referat, quaſi id per ſe, aut neceſſario requiratur; ſed eſſe arte factum aliud confuſum, & quaſi uagum, quod mente apprehendit,

Dilutio 3.

prehendit,& ad cuius imitationem exter num opus effingit.

Diſſolutiõ 4. Diſcrimen & cõuenientia inter ideã diuinã & creatam.

Ad 4 quod ad priorem eius partẽ attinet, reſpõdemus, rationes obiectiuas, in creaturas, prout diuino conceptui obijciuntur, poſteriores eſſe rationib formalib. non tñ eſſentiam diuinam, vt eidem conceptui repræſentantur, ſm rõnes immutabilitatis. Ad poſteriorem partem eiuſdem arg. dicimus, in noſtra ſnĩa diuinas ideas non eſſe creatura ipſas à Deo cognitas; & tñ eſſe rõnes obiectiuas, id eſt, ipſam diuinã eſſentiam cõceptam à Deo, prout à reb, creatis eſt mirabilis. Itaque exiſtimamus, diuinam & creatam ideam partim inter ſe conuenire, partim differre. Conuenire, quòd vtraq; ſit ratio obiectiua: differre quod architecti ſummi idea non ſit res, quam producere inſtituit, ſicuti idea creati artificis. cuius diſcriminis ea rõ eſt, qa in eſſentia diuina, q̃ ẽ primarium diuinæ intellectionis obiectũ, cõtinẽtur, ac relucent cũa, q̃ effici poſſunt; proindeq; neceſſe eſt, vt Deus in quouis opere faciundo ad eã principaliter reſpiciat, eãdemq; primaria ratione imitetur. In artifice verò creato nõ ita res habent.

QVAESTIO. III.

Vtrum exemplar vere ac propriè cã ſit, ad genus cã formalis pertinẽs?

ARTICVLVS. I.

Concluditur pars affirmatiua.

Art. 2. ſuperioris q. argu 3. Prima probatio concluſionis.

His ita explicatis, vt ad qõnem antè excitatã veniamus, inprimis q exẽplar verè ac propria cauſa ſit, facile cõuinci põt. Primũ qa q̃ ẽ arte factũ per ſe pendet à ſuo exemplari; verbi gratia, cũcta q̃ in natura ſiũt, ab ideis diuinis; & dicimus, cæteræq; res arte laboratæ ab idea creati artificis, & à natura, cuius per ſe æmulæ ſunt vt alibi diximus.

Secunda.

Secundo, quia ſi de Socratis imagine cur ſima ſit, q̃ſpiam interroget, non diſſoluetur perfectè quo modo, niſi exẽplari, vt cã, reddita rõ.

Tertia.

Tertiò quia non ſolũ ex Platonico dogmate in Timæo & Phædone, alijſque in locis; ſed etiam cõi Theologorũ ſenſu, ideæ dicuntur principes & primariæ rerum cauſæ.

Qui aucto res reuocent exemplar ad causam efficientem, quibus argumentis.

Controuerſia tñ eſt ad quod nã cauſæ genus exemplar pertineat. Scotus in ſuis theorem. & in 1. d. 2. q. 2. & d. 36. q. vnica ar. 1. Heruæus eadẽ d. q. 1. D. Bonauentura in 3. d. 11. q. 3. Alenſis prima parte q. 23. membro 4. ar. 1. alijq; nonnulli putãt reduci ad cãm efficientem, q̃ opinio ita probari põt. Eodẽ mõ ſe habet forma intelligibilis ad arte factum, quo forma phyſica ad naturalem effectũ, quem producit; vtraq; enim eſt forma agentis ipſius actionem determinans: ſed forma Phyſica efficienter influit in effectum, & ad cãm efficientem pertinent. Ergo & forma intelligibilis, ſiue exẽplar. Secũdo, exemplar reſpectu arte facti eſt vti ſigullũ cõparatione figuræ, quã exprimit, vt rectè ait Philo Iudæus in libro, qui inſcribitur, q̃d deterius potiori inſidiari ſoleat. Atq; ſigillum efficienter exprimit figurã proindeq; ad cauſã efficientẽ reduci debet: ergo & exẽplar. Adde q ideæ diuinæ tum à D. Dionyſio. 4. & 5. c. de diuinis nominibus & à D. Auguſtino t 2. de ci. Dei c 25 tũ ab alijs Theologis nuncupantur effectrices rerũ exiſtẽtium cauſæ. Quare non videtur negandum eas, proindeq; cætera exemplaria ad genus cauſæ efficientis pertinere.

Bonetus c. 8. huius 3. libri Niphus 2. Met. diſp. 4. c. 2. Picolomineus ĩ ſua Philoſ. Mor. Gradu 5. c. 47 Valleſius in controuerſ. phy. q 13. Bargius in 1. d. 2. qu. 2. Philonis ſententia de Ideis. D. Dionyſ. D. Augu.

Exemplar ptinere ad gen⁹ cãſæ formalis.

Veriſimilior tamẽ eſt oppoſita ſentẽtia aientium exemplar ſecundũ eam cauſalitatẽ, quã ſibi, quatenus exemplar eſt, vẽdicat, hoc eſt, quatenus eſt forma obiectiua, vnde ſumitur imitatio, non ad cauſam efficientem, ſed formalem ſpectare. Quã tuetur Magnus Albertus in 1. d. 20 ar. 1. Aegidius in theorematis propoſitione 37. Henricus Gandauenſis quodl 9 q. 1. Durandus in 1. d. 45. q. 2. Argentinas q. vnica art. 2. Caietanus ad ar. 4. qu. 6 primæ partis, & ad ar. 3. qu. 44. alijq; nonnulli, Probaturq; in hunc modum. Exemplar, vt ex dictis patet, nihil eſt aliud, quam id ad quod reſpiciens artifex operatur quod que imitando exprimit; atq; ita exẽplar eatenus cauſare dicitur, quatenus paſſiua imitatione certam formam indit rei arte factæ: ſed in hoc cauſandi modo nulla apparet uis, aut influxus cauſæ efficiẽtis, ſed formalis extrinſecæ duntaxat. Igitur exemplar non ad efficientem; ſed ad formalem cauſam pertinet. Secundo idẽ confirmatur ex D. Dionyſio 5. ca. de diuinis nominibus D. Auguſtino lib. 83. qu. Boetio libro 1. de Trinitate, Proclo, alijſque Platonicis, qui ideas diuinas nunc formas ſine materia, nunc formas archetypas, & primæuas vocant. Pro quo

Abulenſis c. 5. matt. q. 12. A cauſalitate propria exemplaris.

Teſt. Dionyſij. Auguſtini Boetij.

etiam

A etiam facit ipſa nominis etymologia. Nã qđ grecè ἰδέα Latinè forma dicitur.

Probatur à nominis etymologia.

Itaq; ſtatuimus exemplar propriè cauſam eſſe, comprehendiq; generali formalis cauſæ nomine & ratione. Nã cõmunis formæ notio in eo cõſiſtit, vt rei quidditatẽ & ſpeciem tribuat. Ac ea quidem forma, quæ materiã p ſe informãdo id præſtat, interna eſt; quę per ſolam imitabilitatem, externa, atque exemplar.

Reſpõſio ad argumẽta aduerſariorum.

B Ad ea igitur argumenta, q̃ oſtendere videbatur, exẽplar effectricis cauſæ obtinere rõnem, hunc in modũ reſpondendũ erit. Ad primum quidem dicendo; formam phyſicam agẽtis, itemq; formam intellectualẽ partim inter ſe cõuenire, partim differre: cõuenire, q̃ vtraq; ſit forma determinans: differre, q̃ hæc p paſſiuam imitationem; illa p actiuam influxum determinet formetq; effectum. Ex quo patet non eandem eſſe vtriuſq; rõnem cauſandi. Ad ſm admiſſa maiori, eiuſque cõfirmatione quatenus cõcludit aliquid ſimilitudinis inueniri inter figuram & exẽplar, neganda eſt aſſumptio. Non.n. figura ſigilli aliquam effectricem vim habet reſpectu formæ, quam in cera exprimit (ſicuti nec eã habet quantitas, cuius modus eſt figura, vt alibi diximus) nec ſi eam obtinere, idem propterea de exẽplari dicendum foret, cum in multis ſimilitudo deficiat. Ad vlt. reſpondendum eſt; ideas diuinas eſſe effectrices rerũ cauſas, non qua ideæ ſunt, ſed ratione diuinæ artis, ad quam pertinent, ſeu quatenus re ipſa idem ſunt cum eſſentia diuina.

C

Figura nõ concurrit effectiuè. Hoc in li. c. 1. qũ. 5. art. 2.

D

ARTICVLVS II.

Exemplar non reductitiè, ſed directò ad formalis cauſæ genus ptinere.

Platonici exẽplaria cęteris cauſis antepoſuere.

IVre tamen quæſierit aliquis, nũ exẽplar ad cauſam formalem internam, quaſi illius cõcauſa & appendix, reuocari debeat? Reſpõdemus non debere reuocari, ſed p ſe diſtinctũ formalis cauſæ genus cõſtituere. Qđ cenſuit Plato in Timęo, & Phædone, alijq; eiuſdem ſectę alũnis, vtpote qui in cauſarum partitione exemplaria cęteris cauſis prætulerint, eaque ab illis tum nobilitate, tum cauſandi modo ac notione diſtinxerint. Item tuentur præter alios Henricus Gandauenſis

E

A quodlib. 9. quæſt. 2. & Fonſeca lib. 1. Metaph. c. 7. q. 1. ſect. 5. vbi totam hanc controuerſiam accurate pertractat.

Suadetur verò hæc ſententia. Primò, quia etſi forma informans & exẽplar in niant; differunt tñ, vt ex dictis conſtat, ſecundum ſpeciales cauſandi modos. Secundò, quia cauſalitas formæ intelligibilis ſuapte natura præit cauſalitatem formæ informantis, neque illa ab hac cauſandi vim mutuatur, cum prius ſit artificem

Cauſalitas formæ intelligibilis antecedit cauſalitatem formæ informantis.

B opus ipſum interius efformare, & intelligibilem formam imitatione paſſiua ab externa forma exprimi, q̃ formam externam informare materiam, compoſitũque ipſum condere. Tertiò, quia exemplar eſt prototypa ratio eſſentiæ rei, cuius exemplar eſt, forma verò inducta ab agente eſt participata quædã illius ſimilitudo, quæ materiam informando, eſſentiã complet.

Exemplar eſt ratio prototypa.

C Quo patet, non minus præcipuã cauſalitatem in ſuo genere pſtare exemplar, q̃ formam internam, atque adeò non debere cauſam exemplarem, quaſi appendicem & concauſam ad formalem reduci, ſed vtramq; propriè, ac per ſe, vti duo membra ſpecie diſtincta, ſub vno communi genere cauſæ formalis collocari. Nec quenquam turbet; q̃ Ariſt. quatuor tantum cauſarum genera recenſuit, ſpectauit.n. cauſas in commune dũtaxat, quas ſi ſpeciatim perſequi voluiſſet, non quatuor tantùm, aut etiam quinque addito

Occuritur obiectioni.

D exemplari, ſed multo plures numeraſſet, vt ex ſingularum cauſarum diuiſionibus quas tertiò huius libri ca. cum Ariſtotele explicuimus, planum eſt.

QVAESTIO V.

Sitne omnis cauſa effectu ſuo nobilior?

ARTICVLVS I.

E *Quo ſenſu omnis cauſa dici poſſit effectu ſuo nobilior, itemq; de nobilitate materiæ, formæ, & exemplaris.*

RES, quæ cauſa nuncupatur, bifariã quod ad pręſentem diſputationem attinet, ſpectari poteſt: uno modo p ſe, prout cauſat, altero, ſecundum ſuam abſolutam entitatem: quæ conſideratio in

Duplex conſideratio rei q̃ cauſa dicitur.

eſſectum

effectum ſimiliter cadit. poteſt enim eſſe ctus expeudi, vel prout cauſatur, vel ſimpliciter ſecundum ſuam naturam. Hoc poſito, de cauſa & effectu priori modo ſumptis loquamur, concluſio ſit: Omnem cauſam eſſe nobiliorem ſuo effectu. Probatur, quia præſtantius ac diuinius eſt tribuere eſſe, quàm accipere, & non pendere ab alio, quam pendere: at cauſare non eſt aliud, quam tribuere eſſe. & omne, quod alicui eſſe confert, quà eiuſmodi, non pendet ab eo, cui eſſe impertitur.

Prima cōcl. Eius probatio. Lege D. Tho. in 4. d. 1 qu. 1. art. 4. quæſtiuncula 1. ar. 3.

Si aũt cã & effectus ſecundũ poſteriorẽ notionem accipiantur, quid de vtriuſque nobilitate ſentiendum ſit, ſubiectis infrà concluſionibus aperiemus. Sit igitur ſecũda concluſio; Materiam eſſe ignobiliorem forma & compoſito, quorũ cauſa eſt. Probatur, quia vt 9 Met. c. 10. t. 19. Ariſtoteles docet, actus nobilior eſt, quàm potentia: at materia eſt pura potentia, forma verò actus. Item quia, vt conſtat ex ca. 9. lib. 1. huius operis t. 81. forma eſt q̃d pulchrum & diuinum; materia verò turpe & quaſi fæx quædam naturalibus reb. ſubſidens, ac propè nihil. Poſtremò, quia forma potiorem eſſentiæ partem continet: vnde hoc in lib. 3. t. 28. dicitur ratio q̃ditatis. Negari igitur non poteſt, materiam minus nobilem eſſe, quàm formam. Ex quo & liquet, eãdẽ deteriorẽ eſſe cōpoſito, cũ in hoc forma ipſa includatur.

Secunda concluſio. Eius confirmatio.

Idē cõſtruit Plotinus li. 3. Enn. 6. c. 7 lege etiam diximus 1. lib. c. 9.

Si autem forma cum materia compararetur, quid ſentiẽdum ſit, ex proxime dictis conſtat: ſi vero cum ipſo compoſito, cuius etiam cauſa eſt, conferatur, non conuenit inter Philoſophos, vtrum eorum alteri dignitate præſtet. Platonici formam nobiliorem eſſe contendunt, quod etiam ex Peripateticis aſſerunt, Auerroes commento 4. huius libri, Iandunus 5. Metaphyſi. quæſt. 16 Zimara in theorematis propoſitione 10. & propoſitione 69. alijq́; nonnulli. Horum rō eſt quia compoſitum totam perfectionẽ capit à forma. Quare cùm propter quod vnumquodque tale, id magis ſit tale, ſequitur formam perfectiorem eſſe compoſito. Deinde, quia compoſitum præter formam continet in ſe materiam, quæ ſicuti omnium eſt imperfectionum quaſi mater, ita compoſito defectum potiùs, quã nobilitatem conciliat.

1. ratio.

2. ratio.

3. concl. Sit tamen tertia concluſio: Formã eſſe ignobiliorem cōpoſito. Hæc inter Philoſophos, & Theologos communior eſt, eamq́; ſequitur D. Thomas 3. parte q 6. artic. 5. Richardus in 2. d. 15. q. 2. circa 3. princ. Durand. in 3. diſt. 2. q. 2. Capreolus eadem diſt. q. vnica ar. 3. Soncina 7. Met. q. 18. Simplicius hoc in lib. 4. & alij. Suaderi autẽ hæc opinio hoc modo poteſt. † Id, quod totam alterius perfectionem & amplius aliquid in ſe cōtinet, certè pſtantius illo eſt: ſed ita ſe habet compoſitum reſpectu formæ; ſiquidẽ cohibet in ſe totum id quod forma, & prꝗterea materiã. Igitur compoſitum præſtantius eſt, quã forma. Atq; hæc ratio ſumpta eſt ex Ariſtotele 7 Met. c. 3. t. 7. vbi ſic ait; quare ſi prior forma ſit, & magis ens, & quam materia, & id quoque, quod ex vtriſq; conſtat, prius per rationem eandem erit. Ita legit Aphrodiſæus, non vt alij, qui hũc locum in contrarium ſenſum rapiunt.

A

Ioannes Neapol. q̃dli 2. q. 7. Antoni Andr. 7. Me. Iauel lus ibidẽ q 4. Trōbeta 12. Met. q. 5. †. 1. ratio.

B

Item, Compoſito nobilior cōpetit modus eſſendi & operandi, quàm formæ: igitur forma eſt eo ignobilior. Probatur aſſumptum. quia compoſitũ, completũ q̃d eſt, & per ſe ſubſiſtit, ac per ſe operatur, eiq́; proprietates & idiomata attribuuntur. Non enim formam ignis, ſed ignẽ calefacere & alium ignẽ generare dicimus. Accedit, quod præcipua naturæ intentio in totum fertur; quod totum propriè gignitur; quod partes cōparatione totius ſunt veluti materia, vt Ariſtoteles docuit hoc in libro c. 3. tex. 31. Quæ omnia argumento ſunt, totum abſolutius quid & perfectius eſſe, quàm partes.

2. ratio. Cōpoſito nobilior eſſendi modus conuenit.

C

D

Ad primã vero rationem aduerſariorum reſpondendum erit; totum non omnem perfectionem capere à forma. Nam etiam materia perfectam quid eſt, non ſimpliciter, ſed in ſuo genere, & in ratione ſubiectiuæ potentiæ, vt alibi diximus. Quo ſit, vt ipſa quoque toti perfectionẽ adiungat, præſertim cùm eius quidditatem integret, & componat.

Sol. 1. rationis p̃ contraria ſẽt.

Cap. 9. huius 1. lib. q. 3. art. 3. Sol. 2.

E

Ad ſecundam dicendum; etſi materia quaſi mater, ac ſeminarium quoddam ſit imperfectionum, quæ rebus materia conſtantibus accidunt, quatenus eas varie mutabiles & interitui obnoxias reddit: ex alia tamen parte eaſdem ſuo modo pficere; tum ob rationem proximè adductam; tum præterea quia eſt cōmune receptaculum, & quaſi gremium accidentium,

Etiam materia pro ſuo modo ſubiectũ perficit.

tium, quibus res corporeæ in ſuo gradu perficiuntur, quantumlibet ea imperfecta ſint, facta ad res immateriales comparati ne.

4. concl. Quod ad exemplarem cauſam attinet quarta concluſio ſit: cauſam exemplarē interdum eſſe effectu ſuo nobiliorem; interdum æq; aut minùs nobilem. Hæc intelligenda eſt de exemplari creato, quia diuinum infinitè perfectius eſſe palā eſt, cum ſit ipſa diuina eſſentia cognita vt imitabilis.

probatio. Probatur verò concluſio, quia exēplar creatum interdum eſt res aliqua naturalis vt Alexander, quem Apelles ſuis coloribus & lineamentis exprimit: conſtat verò, Alexandri imaginem inferioris eſſe naturæ, quàm ipſum Alexandrum: nonnunquam eſt aliquod arte factum, ut domus, ad cuius ſimilitudinem artifex manum dirigit; nemo autem ignorat arte factum, quod exterius effingitur, alias perfectius, alias æque, aut minùs perfectum euadere, quam id, quod artifici ad imitandum propoſitum fuit.

ARTICVLVS II.

De finalis, & effectricis cauſæ præſtantia.

Multiplex cōparatio cauſę finalis. SEquitur vt de finalis cauſæ excellentia dicamus. Poteſt cauſa finalis comparari, vel cum agēte, quod ipſa allicit, & tranſlatitia motione excitat; vel cum ei' operatione, aut medijs, quę ad obtinēdū finem applicantur. Nunc breuitas cauſa, eam tantummodo cum operatione agentis, quæ, vt progreſſu patebit, ipſius finis effectus eſt, conferemus.

5. concl. Sit quinta concluſio: Cauſam finalem interdum eſſe effectu nobiliorem, interdum non.

Vnde conſtet. Hac quoad priorem partem liquet, tum alijs in reb. tum intuitiua diuinæ naturæ contemplatione, quæ eſt noſtratum actionum finis, & ijs longe præſtantior, ac diuinior. Quoad poſteriorem etiam patet quotidianis exemplis, vt verbi cauſa, tùm quis gratia pecuniæ philoſophatur, cum tamen philoſophiæ ſtudium poſſeſſioni pecunię longem pſtet.

6. concl. De cauſa efficiente, tam vniuoca, quā equiuoca ſit ſexta concluſio. Nullam cauſam efficientē principalem eſſe ignobiliorē ſuo effectu.

Oſtēditur Probatur: Nā uel effectu A id, quo propriā cauſā dignitate vinceret, à ſe ipſo haberet; vel à cā. Non à ſe, vt patet, cùm nihil, præter Deum, habeat à ſe eſſe. Non à cā; quia nihil tribuit id, quod nō habet, & qcquid effectura cauſa cōfertur, pręexiſtit in cā, vel excellentiori modo, vel æq; perfecto. Quare fieri non poteſt, vt cauſa principalis ſuo effectu deterior ſit. Ideo verò concluſionem ad principalem cauſam reſtrinximus; quia planum eſt, minùs præcipuas cauſas ſępenumero effectus naturæ gradu inferiores eſſe, vt ſemen comparatione prolis, calorem reſpectu ignis.

† 7. concl. probactō concluſ. lege D. Th. c. 41. p. art. 1. & 3. Scotū ī 4. d. 12 q. 3. & ī quodl. q. 5. Alen. 2 p. q. 83. mēb. 2. a. 2. Her. quodl. 2. q. 2. capr. in 1. d 35. q. 1. art. 1. & in 4 d. 12. q. 2. a. 3.

B † Sit ſeptima concluſio. cauſam ęquiuocam principalem, ſemper effectu nobiliorem. Hæc, quam aſſerit D. Dionyſius c. 2. de diuinis nominib. D. Auguſtinus li. 83. q. q. 2. & li. 12. ſuper Geneſ. c. 29. Auicenna 6. Met. c 3. ex eo oſtendi poteſt; q a effectus cōmuni philoſophantiū voce differt ſpecie à ſua cauſa ęquiuoca; vnde ab eo naturæ diſcrimine deſumpta eſt cauſę æquiuocę appellatio. C Cùm igitur talis cauſa nō phabeat in ſe formaliter eſſe ſpecificum effectus, oportet contineat illud eminenter, & meliori nota, atq; adeò, vt nobilioris naturę ſit, quam eius effectus.

8. concl. Sit octaua concluſio: Cauſam efficientem uniuocam, eiusq; effectū tā ſecundū naturam ſpecificam, quàm indiuiduā, æqualem inter ſe obtinere perfectionem.

Suadetur. Huiuſce concluſionis veritas, quod ad pfectionem naturæ ſpecificę attinet, in cōfeſſo eſt, D paterque ex ipſa vniuocę cauſę notione: dicitur enim cauſa vniuoca, quę ſpecie conuenit cum effectu: proindeque cùm naturę ſpecificę perfectio neq; incrementa, neque diminutionem ferat; ſicuti nec numeri; non enim ternarius pluribus; aut paucioribus quam tribus vnitatibus conſtare poteſt; fit vt effectus, & cauſa vniuoca parem ſpecificę perfectionis gradum ſortiantur.

Cur ſpecies dicantur quaſi numeri.

Singularia ſub eadē ſpecie non ſe excedūt vllo gradu eſſentię. E At enim circa perfectionem naturaū ſingularium controuerſia non parua eſt. verū quod ita ſentiendū ſit, vt ſtatuimus & quod ſingularia contenta ſub eadem ſpecie infima, nō ſint alia alijs perfectiora ſecundū gradum ſuę particularis eſſentię affirmat Durandus in 2. d. 32. q 3. Argētinas ibidem q. 1. Soncinas 8 Met. q. 26. & alij. Quò etiam inclinat Henricus Gādauenſis quodl. 3. q. 6. etſi neutram partem

tem

Articulus Pariſienſis. tem afferat veritas, vt doctor Sorbonicus authoritatem Pariſienſis articuli, in quo vt ipſe refert, erroris notæ equalitas animarũ dãnatur. Sed quoniã hæc quæ non eſt huius loci, ſubſiſtimus in ipſa ſimplici aſſertione, quam etiam ſtatuit, & defendit Fonſeca lib. 5. Metaph. c. 15. q. 16.

Dubitatio. Quæret tamẽ aliquis, ſi omnia eiuſdẽ ſpeciei indiuidua parẽ habẽt eſſentiæ perfectionem, ex quo ſequitur eorundem et naturales potentias in ſe æquales eſſe, vnde prouenit, vt alia perfectiùs, alia minùs perfectè operentur? Reſpondemus,

Reſpõſio. prouenire id à qualitate materiæ, & melioris organorum apparatu, ac diſpoſitione: hæc vero nõ à particularibus progenitoribus ſolũ tribui, ſed ab aliarũ cauſſarum concurſu, vt à proprietate patrij ſoli, & à natalitijs ſyderib. atq; apoteleſmatis. In

D. Thom. quo ſenſu ſit D. Tho. 3. contra gẽt. c. 84.

Ptolem. verũ eſſe poſſe illud Ptolemæi in Centiloquio, cũ fuerit Mercurius in natiuitate alicuius domorũ Saturni, & ipſe fortis in

Hippocr. eſſe ſuo, dat bonitatẽ intelligẽtiæ medullitus in rebus. Hinc et Hippocr. aſſeruit prudẽtiores eſſe, q ad merid. ẽ ſpectant, quã q ad Aquilonẽ, nec tam ira efferes. Quò alluſit egregius poeta i eo carmine.

Non obtuſa adeò geſtamus pectora Pœni,

Nec tam auerſus equos Tyria Sol iungit ab vrbe.

Plato. Plato quoq; in Timeo ſcripſit Atticã regionem ob cęli tẽperiem præclaris ingenijs eſſe fœcundã, Mineruamq; belli, ac

Attica pręclaris ingenijs fęcunda. Philoſophiæ amantẽ, locum ſibi delegiſſe qui ſimillimus ſibi homines procrearet. Lege in hanc ſententiam ſi placet, Galenum li. 3. Aphoriſ. comm. 14 & li. 2. de temperamentis. Auerroem 2. Meteororum c. 2. Plutarchum li. 5. de placitis ca. 30.

QVAESTIO VI.

In quonam cauſſalitas ſeu cauſſandi ratio conſiſtat.

ARTICVLVS I.

Cauſſalitatem neque eſſe relationem cauſſæ, neque rem, quæ denominatur cauſſa, abſolutè ſumptam.

Primũ pronuntiatũ. Haec controuerſia aliquot pronuntiatis explicanda eſt. Primũ ſit. cauſ-

A ſalitas non eſt relatio cauſſæ. Probatur ſ nam cõferre eſſe effectui, eſt quid eff. ctu ipſo prius. cùm igitur relatio effectus ſit poſterior effectu, eademq; ſimul natura ſit cum relatione cauſſæ, planè ſequitur relationẽ cauſſæ eſſe quid poſterius, quã conferre eſſe, ſeu, quod eodem recidit, quã cauſſalitatẽ ei, q denõminatur cauſſa. Item

Cauſſalitas actiua proximũ fundamentũ relationis cauſæ. cauſſalitas actiua, hoc eſt, p quã res cauſſat, eſt proximum fundamentũ relationis cauſſæ, ſicut cauſſalitas paſſiua, id eſt, per

B quam res cauſſatur proximum eſt fundamentũ relationis effectus at relatio, eiuſque fundamentũ proximũ non idẽ ſunt.

2. pronuntiatum. Secundum pronuntiatum. Cauſſalitas non eſt res ipſa, q cauſſa dicitur, ſecundũ ſuã naturã præciſè ſpectata; ſed eſt quid piã ei cõpetens, tùm ad effectũ actu concurrit. Huiuſce pronuntiati prima pars inde oſtẽditur, q a cauſſalitas eſt poſterior quã id, qđ denõminatur cauſſa, ſumptum ſecundum ſe; poſterior, inquam, vel tẽpore

C vt patet in cauſſalitate, qua Socrates genitus eſt à Sophroniſco; vel ſaltem origine, vt in cauſſalitate, qua ſol eodem momento, quo eſt à Deo procreatus, lucẽ fudit. ſecunda pars ex eo ſuadetur; quia vbi primũ cauſſę ad ſua effecta pręſtãda actu concurrunt, confeſtim dicuntur ipſæ poni in actu, nec ob aliud cauſſare dicuntur, niſi quia eiuſmodi concurſum exhibent. Quare nihil aliud erit cauſſalitas, quam hic concurſus, de nouo adueniens rei,

D quæ denominatur cauſſa.

ARTICVLVS II.

Cauſſalitatem in cæteris cauſſis, excepta efficiente, eſſe modum quemdam rei, quę denominatur cauſſa.

3. pronuntiatum. Tertium pronuntiatum, quod ſuperioris explicationem continet, hoc

E eſto: cauſſalitas in omnibus cauſſis, præterquam in efficiente, non eſt aliqua entitas media inter cauſſam, & effectum, ab vtroque diſtincta, ſed eſt modus quidam eius, quod denominatur cauſſa, idẽ

Materia, & forma immediatè iũguntur & conſtituũt rem naturalem. re cum ipſo Veritas huiuſce pronuntiati, quod attinet ad materiam & formam, inde patet, quia, vt ſuperiori libro oſtendimus, materia, & forma ſe ipſis immediatè vniuntur, & totum conſtituũt; atque adeò nec ad mutuam cauſſalitatem, nec

ad

ad eam, quam erga compoſitum habent, exercendam, vlla media entitate abſoluta indigent; ſicuti nec eam requirunt genus & differentia, ad conſtituendam ſpeciem.

Deinde in omnibus cauſſis, efficiente excepta, vniuerſim id ipſum oſtēditur ea ratione, q ſuperuacaneum ſit eiuſmodi entitatem re diſtinctā inuehere, cum ſine illa ſingularum cauſſarum vis & defendi, & explicari facilè poſſit, ut ex ijs, quæ inferiùs dicemus, planum erit: vbi etiā cur efficientē excepcrimus, cōſtabit.

Quo differat cauſalitas à re q̄ denominatur cauſa.

Verùm q non ſit negandum cauſſalitatem differre ab eo, quod cauſſa nuncupatur, ſaltem, ut modum re; hinc patet. Nam cùm aliqua ita comparata ſunt, ut unū ſine altero non ſolùm intelligi, ſed exiſtere etiā poſſit, neceſſariò aliquid inter illa diſcriminis intercedit: at perſpicuum eſt poſſe rem, q̄ cauſſa appellatur, ſine cauſalitate apprehendi, vt ſi quis naturam formæ, v. g. ſecùndum ſe cōcipiat. Conſtat etiam poſſe eandē ſine cauſalitate ſua conſiſtere, quandoquidem cauſalitas non ineſt rei niſi cùm actu ad effectū concurrit: imò is modus ſe habendi nihil eſt aliud, quam ipſa res, quæ cauſa denominatur, ut actu concurrit ad effectū: forma aūt poteſt exiſtere, quin actu materiam informet, & cōſeruet; vt patet in anima rōnis participe, quæ per ſe extra materiam cohæret. Item materia poteſt diuina virtute cōſeruari, etſi nullam in ſe habeat formam, reſpectu cuius propriam cauſalitatem adminiſtret. Quod ſimiliter in aliis videre eſt.

QVAESTIO VII.

Quæ ſit ratio cauſandi efficientis cauſæ.

ARTICVLVS I.

Videri modum rei, quæ cauſa dicitur, non verò actionem.

PEculiaris exiſtit difficultas circa cauſalitatem effectricis cauſæ; ſit ne etiā modus quidam idem re cum ipſa cauſa, quem modum nonnulli influxum appellant: an potiùs actio, qua effectus producitur, quæque re ipſa à cauſa diſtinguitur. Heruæus quodlib. 2. q. 2. Soncinas, & Iauellus 5. Metaphyſ. q. 4. alijque ætatis noſtræ magni nominis Philoſophi in priorem inere ſententiam, quę hiſce argumentis videtur comprobari. Primùm, quia cùm in cæteris cauſis inueniatur ille modus, qui ſit propriè cauſalitas, non eſt cur etiam in cauſa efficiente nòn detur, cùm in omnibus æqua ratio eſſe videatur.

Opinio Heruæi, & aliorū.

1. ratio.

Secundò, quia actio nō eſt aliud, quā effectus prout fit, ſiue, vt vulgo loquuntur, in fieri. Vnde D. Gregorius Nazianzenus in ſermone de Spiritu ſancto docet actionem magis agi, q̄ agere. Quod item approbat D. Damaſcenus lib. 3. fidei orth. Quare vt effectus, ita & actio aliquam cauſalitatem priorem ſe requirit: hæc verò cauſalitas non pōt eſſe alia actio, nē in infinitum fiat additio; erit igitur modus cauſæ efficiētis idē re cū ipſa.

2. ratio.

Greg. Nazianz.

Damaſc.

Tertiò, quia cauſalitas debet antecedere omne id, quod à cauſa oritur, cùm in omne cauſari dicatur; ac manifeſtum eſt non effectum duntaxat, qui ex actione relinquitur, ſed ipſam quoq; actionē à cauſa proficiſci. Neq; obeſt q actio nō propriè produci, ſed comproduci dicitur. Enim verò non id tantum, in quod productionis, ſed id etiam in quod comproductionis nomen cadit; ab efficiente, vt à cauſa pendet, atq; adeò efficiēs, etiā reſpectu illius, cauſalitatem obtinet.

3. ratio.

Quartò, idem cōfirmatur hunc in modum: Deus nō creat ſine vera ac propria cauſalitate, cùm verè ac propriè cauſa ſit rei creatæ; & tamen non creat per aliquam actionem: ergo ſaltem reſpectu Dei fatendum eſt actionem non eſſe cauſalitatem. Probatur minor, quia nullum datur ſubiectum, in quo talis actio recipiatur. Nam ſi quis dicat recipi in ipſam rem creatam, facilè refellitur; quia cùm res producta ſit poſterior actione, qua producitur, & omne ſubiectum ſit prius actione, quam recipit, idem eſſet ſe ipſo prius & poſterius, quod fieri non pōt.

4. ratio.

ARTICVLVS II.

Efficientis cauſalitatem reuera in actione conſiſtere.

NObis tū amplectenda videtur contraria opinio, quæ hiſce duobus

pronun-

Primum pronunciatum.

pronunciatis cõtinentur. Primum eſt: In
efficiente dum actu cauſat, nõ datur ali-
quis influxus, qui idem re ſit cum ipſo.
Quod ita probatur. Neq; entitates, neq;
earum modi fruſtra multiplicandi ſunt:
ſed fruſtra, ac citra vllam neceſſitatẽ po
nitur in cauſa agente eiuſmodi influxus:
nõ eſt igitur ponendus. Minor ſuadetur,

Confirmatio.

quia vt efficiens agat, ſatis eſt actio, qua
effectũ per ſe attingat. Nec obeſt, quod
modus cauſandi aliarum cauſarum in ip-
ſiſmet cauſſis inſidet, nec ab eis realiter
differt. Cæteris enim cauſſis non ſuppe-
ditauit natura aliam rõnem, qua ſe ſuis
effectis poſſent cõicare, præter eũ modũ.
Cur aũt non ſuppeditarit, mox dicemus.

2. Confirmatio eiuſdem.

Scđo, ſtabilitur idem pronuntiatum,
quia Deus eſt proprie cauſa efficiens, dũ
creat, aut aliquid aliud efficit, & tamen
haud ei tunc talis modus, ſiue influxus
conuenit, alioqui admittendum eſſet, ca
dere in Deum aliquem mutationis mo-
dum, cum nempe habere inciperet mo-
dum illum realem abſolutum, quem an-

Præoccupatio.

tea non habebat. Nec ſatisfaciet qui re-
ſponderit, non dicẽdũ ob id mutari Deũ:
propterea ꝙ nõ cenſetur mutari niſi id,
quod realem entitatem de nouo accipit
cuiuſmodi nõ eſt influxus ille diuinæ vo
luntatis; cùm tantùm ſit modus quidam
habendi ſe ad effectum. Non inquã ſatiſ-
faciet, quia eſto concederemus, non da-
ri mutationem proprie dictam, niſi cum
res nouam entitatem realem accipit, mi
nime tamen inficiendum eſt (quod libro
quinto fuſiùs docebimus) id, qđ nouum
modum realem in ſe ipſo admittit, ſubi-
re reuera aliquã mutationem, ſaltem mi
nùs preſsè accepto mutationis vocabu-
lo, videlicet pro quacunq; varietate, qua
ſubiectũ aliter habeat, quam priùs qua-
lem mutationem ea quoq; ſubeunt, qui
bus noua relatio realis aduenit: cùm ta-
men à diuina natura oĩs mutatio, etiam
minima, omniſq; viciſſitudinis obũbra-
tio longè abſit. Vnde & Theologi cõi cõ
ſenſus negãt, potuiſſe Deo conuenire no
uam relationem realem ad creaturas; qa
ſequeretur mutari Deum. Itẽ. Si præ-
dictus influxus in cæteris cauſſis agẽtib.

3. Cõfirm.

inueniretur, competeret etiam volunta-
ti dũ agit: at ꝙ non competat ſuadetur.
Nam cùm eo poſito neceſſe ſit ſtatim ſe-
qui actionem, admittendum eſſet, actio

A nes voluntatis eatenus tantùm elici à uo
bis libere, quatenus in noſtra poteſtate
eſt, talem influxũ vel edere, vel contine-
re: atque ita ratio bonitatis & malitiæ
moralis nõ eſſet primò formalitèr in no-
ſtris actionib. ſed in eo influxu. Qđ à cõ-
muni Theologorum doctrina abhorret.

Fatendum tamen, ſi prædictus modus
ſe habendi, ſiue influxus efficientis, non
ponatur eſſe aliud, q̃ effectum actu pen-
dere ab ipſo efficiente, quod eſt quidpiã
B efficienti extrinſecum: negari id non poſ-
ſe, nec vllum incommodum inde ſequi,
ſiue in Deo, ſiue in noſtra volũtate, vt q
animum attenderit, facilè perſpiciet. Ve-
rum neque talis modus rectè appellatur
influxus, neq; ratio cauſandi, ſiue cauſa-
litas efficientis cenſeri poteſt: quandoqui
dem effectum pendere actu ab efficiente
ſupponit influxum ipſum, ſiue actionem
efficientis in effectum, qua illi eſſe confe-
rat, tanquam propria ratione agendi, vti
C iam expreſſiùs dicemus.

2. pronuntiatum.

Secundum pronuntiatum ſit: Cãlitas
efficientis eſt eius actio. Veritas huiuſce
pronunciati, ꝙ eſt de mẽte Magni Alber
ti hoc in libro tractatu ſecũdo, capite 6.
D. Thomæ quinto Met. capite ſecundo,
textu ſecundo, & complurium ætatis no
ſtræ Philoſophorum; inde oſtenditur, qa
cauſalitas eſt ratio, qua quæq; res aliqd
per ſe cauſat; at rõ, qua efficiens aliquid
per ſe cauſat, eſt actio; cum per eam pro-
ximè, & intrinſece attingat effectũ. Præ-
D terea cauſalitas efficientis vel eſt influ-
xus, de quo paulo antè, vel actio; nec .n.
aliud occurrit, in quo eius cãndi modus
ſtatui poſſe videatur: at illi influxus eſſe
non põt; vt oſtendimus: eſt igitur actio.

Dubitatio. Reſpõſio.

Si quis autem petat, cur ſoli cauſę a-
genti cãlitas realiter diſtincta attributa
ſit? Reſpõdemus propterea ſic fuiſſe cõ-
paratum à natura, quia vt peculiare eſt
efficienti, poſſe producere effectũ inter-
uentu formæ realiter ab eo diuerſæ, vt
E igni alium ignẽ miniſterio caloris: itemq;
que vt proprium eiuſdem efficientis eſt,
formam à ſe realiter diſtinctam, non quo
libet modo attingere, ſed verè, ac ſimpli-
citer producere; & agere etiã in remota,
diffundendo effectũ per intermedia: ita
conſentaneum fuit, vt ipſi duntaxat rõ
cauſandi realiter diuerſa conueniret.

A

ARTICVLVS III.

Occurritur aduerſariæ partis argumentis.

NVnc cõtrariæ ſententiæ argumẽtis ſatisfacere conabimur. Ad primũ quid reſpondendum ſit, patet ex dictis. Ad ſecundum dicendũ, actionem ſecundum ſuã realitatem eſſe ipſum effectũ, dum fit; & ſub hac conſideratione habere ſe ex parte effectus, quatenus eius actione cõproducitur, ſed eandem ſpectatam, prout agens illius interuentu effectum attingit, habere ſe ex parte cauſæ; ac tametſi ab illa dependeat, non proinde inter eas dandam eſſe aliam intermediam cauſalitatem, quia id, quod ita à cauſa dependet, vt ſit ipſa cauſalitas, nequaquam alia cauſalitate indiget; ſicuti nec exiſtentia aliam exiſtentiã, qua exiſtat, nec actio aliã poſcit actionem, qua fiat. Sanè quod hæc ſolutio probãda ſit etiã ijs, qui nobiſcum arbitrantur, cauſalitates aliarum cauſarum eſſe modos ſe habendi rerum; & tamen circa efficientis cauſalitatem a nobis diſſentiunt; ex eo poteſt ſuaderi, quia tales modi, licet nõ ſint realiter diſtincti; ſunt tamen aduentitij rebus, quæ cauſæ dicuntur, & in ijs ſuſtentantur; atq; adeò non poſſunt non vtcunq; ab ijs, ſiue rebus pendere: & tamen non idcirco alios exigunt cauſalitates, quarum vi in actum prodeant, alioqui oporteret in infinitum abire.

Ad tertium dicito, cauſalitatem debere anteire id quod à cauſa oritur, vel quo quo modo pendet, dummodo id non ſit ipſa cauſalitas; nec ſat eſſe, uti proximè oſtendimus, actionem pendere ab efficiẽte, vt propterea inter ipſa alia media cauſalitas interponenda ſit.

Cauſalitas vt antecedat id, qđ à cauſa pẽdet.

Ad quartum, conceſſa maiori propoſitione neganda eſt minor, & ad eius confirmationem reſpondendum; actionem creandi recipi in id, quod creatur; neque eſſe abſurdum, nam eandemque rem diuerſa conſideratione priorem, & poſteriorem eſſe. Itaque rea creata in genere cauſæ ſubiectiuæ antecedit creationem, eamq; in ſe recipit; in genere cauſæ efficientis eandem ſubſequitur, ac per eam fit.

Actio creãdi in quo ſubiecto recipiatur.

QVAESTIO VII.

Vtrum ſingulæ cauſæ peculiares ſibi cauſalitates vendicent, an non?

ARTICVLVS I.

Vendicare, & quænam ea ſint?

B CVm omnes cauſæ per modos ratione ſve cauſandi, tanquam per proprios actus, inter ſe differant, nemini dubium eſſe poteſt, quin vt quæque cauſa ab alia diſtinguitur, ita diuerſam cauſalitatem ſortiatur. Id quod etiam ſingula cauſarum genera percurrenti manifeſtũ erit. Vt igitur à materia ordiamur, Auicẽna 6. ſuæ Metaphyſicæ tract. 2. c. 4 Magnus Albertus hoc in li. tract. 2. c. 1. Ioannes Maior 2. ſentent. diſt. 12. arbitrantur, materiam reſpectu ſolius compoſiti cauſalitatem obtinere. Alij comparatione C formæ duntaxat. Nam quod materia ſimul erga formam & compoſitum, cauſalitatem habere nequeat, ſuadet ea ratio; quia ſortiretur duplicem cauſandi modum; nec iam vna, ſed multiplex cauſa eſſet. Priuatim verò pro priori ſententia facit, quod data cauſalitate materiæ circa formam admittendum eſſet, animam quoque rationalem pendere à corpore, ut à cauſa ſui eſſe; quod tamen eius immortalitati repugnat, cùm naturaliter fieri nõ D poſſit, vt id, quod à materia habet eſſe, extra ipſam cohæreat. Poſteriori id aſtipulatur, quia ſicuti materia eſt pura potentia; ita omnis eius cauſalitas ſpectanda uidetur circa actum, id eſt, circa formam, quã gremio ſuo excipit, fouetq;.

Duæ diſcrepantes ſententiæ.

E Neutra tamen harum opinionum uera eſt; ſed ea, quæ materiæ duplicem attribuit cauſalitatem; unam erga formam alteram erga compoſitum. Nam cùm forma per ſe pendeat à materia, uel abſolutè, ut à cauſa ſui eſſe; quod cęteris formis commune eſt: uel quoad informationem; quia ſcilicet, informandi officium citra materiam obire nequit, quod unum animæ rationali conuenit planum ſit, materiam cauſalitatem habere reſpectu formæ. Rurſus, cùm eſſentia compoſiti natu raliter ex materia & forma conſtet, perſpicuè patet, cõpoſitum naturale pendere per ſe à ma-

Superiorũ ſententiarum refutatio.

Materia ſortitur duplicem cãſalitatem.

à materia, atq; adeò materiæ cãlitatẽ circa ipſum quoq; verſari. Iam ꝙ hæc ratio cauſandi materiæ, diuerſa ſit ab illa, quã eadem materia ad formã habet, pſpicuũ videtur: aliter enim pendet forma, aliter compoſitum, à materia; cùm illa pendeat vt à recipiente, hoc vt à componente.

Similiter forma.

Porrò, qđ diximus de materia, æquiori iure de forma aſſerẽdum eſt, videlicet eam duplici prædıtam eſſe cauſalitate altera in materiam; quam informando actuat; altera in compoſitum, quod vnà cum materia partiatim condit. Eſt verò inter has cauſalitates diſcrimen: nam illa, quam materia & forma inter ſe mutuò exercẽt, antecedit origine eam, quã erga compoſitum habent; quandoquidem noſtro intelligendi modo prius eſt, vniri inter ſe mutuis officijs materiam, & formã, quàm totum conſtituere. Sed enim, ut compoſitum naturæ dignitate partibus ſuis excellit; ita præſtantior eſt materię & formę cauſalitas erga ipſum, quàm mutua earundem inter ſeſe.

Reſpõſio ad arg. aduerſariorum,

Igitur argumenta, quæ materiæ duplicem cauſalitatem nullo pacto conuenire poſſe ſuadebant, non perſuadent. Nec enim illa propterea unius cauſæ rationẽ habere deſinet; cùm eius cauſalitas comparatione formæ ſit quaſi via ad eam, q̃ exequitur, reſpectu compoſiti, cumque vtraque materiæ cauſalitas poſſit aliquo modo dici vna, nimirum ordine, quatenus prior ad poſteriorem ordinatur. Similiter dicito de cauſalitatibus formæ. Quod verò de anima humana obijciebatur, ſolutum iam eſt. Sicut enim illa extra aliarum formarũ ſortem eminet, poteſtq; ſeparatim ſubſiſtere, ita non pẽdet à materia, vt à cauſa ſui eſſe, ſed quatenus ſine eius conſortio nec informandi munus adminiſtrat, nec etiam ad complendam abſoluendamq; ſpeciẽ pertingit, vt annotauit D. Tho. in quęſtionibus diſputatis quæſt. vnica de anima art. 1. in ſolutione duodecimi argumenti, lege quoq; Henricũ Gandauenſem quodl. 6. q. 14. Ad aliud de potẽtia materiæ dicendũ, licet materia ſit pura potentia, nõ debere idcirco reſpectu etiã illius, quod ex potentia & actu coaleſcit, id eſt, cõpoſiti.

Anima rõnalis quo pacto dici poſſit pendere à materia.

His in hunc modum conſtitutis, cauſalitates omnes ſummatim, ſingulatimque ſub vnũ veluti aſpectũ demus. Materia

A & forma, vti proximè dictum fuit, geminam obeunt cãlitatem, vnã mutuam, alteram erga compoſitũ. Cauſalitas materiæ ad formã conſiſtit in recipienda, fouenda, & ſubiectiuè conſeruãda forma, modo ſuperiùs explicato. Cãlitas formæ erga materiam ſita eſt in actuãda, & formatiuè excolenda tuendaq; materia. Vtriuſq. verò cauſalitas reſpectu totius, in eo componendo verſatur, materię quidem in componendo more potentiæ, inchoatum & imperfectũ eſſe conferentis: formæ in componendo more actus rẽ pficientis, hoc eſt, in certo gradu ac ſpecie collocantis. Exemplaris aũt cauſalitas cernitur in arte facto ſẽ m paſſiuam imitationem efformando. Efficientis in actione, qua effectum producit. Finis denique in eo, quod eius gratia aliquid fiat. Sed hęc duo cauſalitatum genera ijs quæ in progreſſu diſputanda ſunt, illuſtriora fient. Ex dictis patet ſolutio quæſtionis initio propoſitæ, ſiquidem oſtendimus nullum eſſe cauſæ genus, quod propriam ac peculiarem cauſalitatem non vendicet.

cauſalitas materiæ.

B C

ARTICVLVS II.

Aliquot dubia, eorumq́; explicatio.

1. dub.

EX ijs, quę hactenus diſſeruimus, dubia quædã emergunt. Primum eſt, e quibuſnam latebris, quòve naturæ receſſu prodeant in lucem modi illi, in quibus ſitas eſſe diximus cauſalitates omnium cauſarum, excepta efficiente. Nam quòd ij in ſuis cauſis nõ ſimul actu inſint, hoc eſt, in materia omnes eius cauſalitates, ſimiliterque in cæteris, perſpicuũ videtur. alioqui exiſterent actu in quauis materia non tot, quin plures modi entitatiui reales, cùm non tot, quin plures formæ decurſu tp̃is ex ea educi poſſint: quę tñ infinitudo, eſto non ſit entitatum realiter differentium, admittenda non eſt.

D E

2. dub.

Secundum. Vtrum ſicuti cauſis prædictæ cauſalitates actiuæ, aut quaſi actiuæ conueniunt, ita & in effectis reſpondeãt conſimiles cauſalitates, quæ nihil aliud ſint, quàm modi ſeſe habendi, effectorum, prout ea dependent actu a ſuis cauſis. Si enim ita ſit, utique oporteb.t, cùm exempla cauſa forma equi producitur, dari

dari in ea actu, quod minimum, tres modos reales & abſolutos, videlicet vnum in ordine ad materiam, alterum ad finem; tertium ad efficientem, à quibus neceſſariò habet dependentiam.

3. dub.

Tertium. An quemadmodum efficiēs diſtinguitur realiter à ſua cauſalitate actiua, ita eiuſdem effectus à ſua paſſiua realiter differat, cùm vtrinque videatur ſeruanda proportio.

Reſponſio ad 1. dub.

Ad primum horum dicendum eos modos virtute ſeu poteſtate contineri in rebus, quæ denominantur cauſæ, ab ijsdēque ſingulatim in actum exilire data occaſione: quemadmodum & oblato idoneo ſubiecto ad calorem recipiendum, adhibitisq; alijs circunſtantijs confeſtim, ignis promit calefactionem. Itaque cum forma ab agente inducitur in materiam, illicò materia ſinu ſuo formam recipit ac fouet ſicq; erga illam ſuæ cauſalitatis munere defungitur. Deinde eadem materia, cum poſtea aliam formam induit, abiecto modo, quo priorem fouebat, alium aſſumit; deinde alios, pro numero ſuccedentium formarum, quia totidem oportet eſſe cauſalitates, quot ſunt integra cauſata.

Cùm materia nouam formam recipit, aliū modū induit.

Reſponſio ad 2.

Ad ſecundū reſpondemus: dandas eſſe in effectis cauſalitates illas paſſiuas, ſiue dependentias: nec debere mirū videri, quòd in vnum effectum tot modi congerantur cùm à totidem modis ſimul dependeat.

Ad 3.

Ad tertium modum ſe habendi, qui effectis reſpectu ſui efficientis conuenit, non diſtinguere ab illis; quia nulla neceſſitas cogit attribuere eis nouam entitatem ſicuti cogit eam attribuere ipſi cauſæ reſpectu effectorum. Neq; oportet hac in re vtrinq; proportionem ſeruari.

D

QVAESTIO IX.

Vtrum cauſæ ſibi mutuò cauſæ ſint, an non?

E

ARTICVLVS I.

Negatiuæ partis argumenta.

Videbitur alicui, nequaquā fieri poſſe vt cauſæ ſint ſibi mutuò cauſæ. Nam cùm id, quod eſt cauſa cauſæ, ſit ēt cauſa eius, quod ab eo cauſari dicitur, vt conſtat ex lib. de cauſis, propoſitione prima; ſi exempli gratia, materia eſſet cauſa

1. argumē.

A

formæ, & forma materiæ vtiq; materia eſſet cauſa ſui ipſius, quod longe à verò abeſt. Deinde quia cùm omnis cauſa ſit prior cauſato, idem reſpectu eiuſdē eſſet prius & poſterius: prius, vt cauſat aliud; poſterius, vt ab eodē cauſatur. Itē, quia ſi efficiens eſſet cauſa finis, nō eſſet finis ſimpliciter omniū cauſarū prima: eſſet. n. quodam in ſenſu prior, nimirum vt ab eo pendet efficiens; in alio poſterior, quatenus ipſe pendet ab efficiente. Præterea, cùm

2. arg.

3. arg.

4. arg.

B

cauſæ dicuntur ſibi mutuò cauſæ, vel appellatione cauſę intelligitur ipſa relatio cauſę ad effectū, vel res, quæ denominatur cauſa, vel cauſalitas, modusve cauſandi vtriusq;. Non primū; quia relatio cauſæ & effectus ſunt ſimul natura, ſicq; vna non eſt cauſa alterius. Non ſecundū; quia ſanitas, quę eſt finis Medici, non cauſat Medicum. Nec tertium; quia forma non habet à materia perficere & actuare, in quo formæ cauſalitas conſiſtit; nec finis

C

habet à cauſa efficiente, ut eius gratia aliquid ſit, vel fiat, qui eſt modus proprius cauſandi finis. Nullo igitur pacto dicendū videtur, cauſas ſibi mutuò cauſas eſſe.

ARTICVLVS II.

Quæſtionis diſſolutio.

Causas ſibi mutuò cās eſſe.

Nihilominus cauſas eſſe ſibi mutuò cauſas, docuit Ariſt. hoc in li. ca. 3. tex. 30. idemq; repetit 5. Metaph. c. 2. tex. 2. Quod ſi probe intelligatur, veriſſimum

D

eſt. Monet autem D. Tho. ibidem, & Magnus Albertus hoc in li. tract 2. ca. 6 huiuſmodi effatum non vniuerſim accipi debere, quaſi quælibet cauſa reſpectu vniuerſarum, vniuerſæ reſpectu cuiuſlibet, cauſæ ſint: ſed indefinitè, eiusq; eius veritatem comparato fine per ſe cum efficiente, & materia per ſe cum forma; ſic vt inter finem, & efficientem reciprocatio cauſæ ſit, itemq; ſeorſum inter formam

E

& materiam. Præterea ipſemet Ariſt. locis citatis palam docuit, non comparare ſe in eo pronuntiato cauſas eiuſdem generis, ſed diuerſorum. Quædam, inquit, viciſſim ſibi ſunt cauſæ, vt exercitatio boni habitus, & hæc exercitationis: non tamen eodem modo, ſed ille vt finis, hęc vt principium motionis.

Deinde aduertendum eſt ex Alenſi, in commentarijs ad idem caput libri quinti

Metaph. cauſam vnam dici poſſe cām alterius, vel quod cauſalitatem, vel quoad eſſe. quibus ita conſtitutis ſit prima aſſer-
1. aſſertio. tio: Finis eſt cauſa efficientis, quoad eius cauſalitatem, non tamē quoad eſſe. Huius prior pars traditur à Magno Alberto, & D. Tho. locis citatis. Probaturque ex eo, quæ cauſalitas efficientis (vt ſupra à nobis decretum fuit) eſt eius operatio, & hęc in te- finis effecta cenſetur; cū efficiens non niſi finis alicui⁹ gratia operet. et vt in progreſſu planū fiet. Poſterior vero pars liquet. Nā v.g. Medicus nō accipit eſſe à ſanitate.

2. aſſertio. Secunda aſſertio: Efficiens eſt cā finis, quoad eſſe, nō tñ quoad id eius cāſalitatē. Hanc ſtatuit ibidem Alenſis, eiusq; prior pars inde ſuadetur, quia cū Medicus gratia acquirendæ ſanitatis ægroto medicamenta adhibet, eāq; ſanat haud dubiè ſanitatem ipsam in rerum natura cōſtituit. quod intellige de ijs de finib. q ante agētis operationem nondum ſunt. Qui. n. iā præxiſtunt; vt aurum, qđ auarus ſibi finē proponit; ij non quoad eſſe ab efficiente cauſantur, vt nemo non videt, ſed quoad ipſam poſſeſſionem, adeptionem ve. Poſterior aūt pars ex eo cōſpicua eſt, quia cauſalitas finis præuenit eā no cauſalitatem efficientis; vt ex prima aſſertione conſtat.

3. aſſertio. Tertia aſſertio: Nec forma eſt cauſa materiæ, nec materia formæ, quod cauſalitatē; vtraq; tamen alterius causa eſt quoad eſſe, vel ſimpliciter, vel aliquo modo. Hāc aſſignat loco notato S. Thom. Eius verò prior pars ea ratione concluditur, quia forma non tribuit materiæ ſuſtentandi officium, nec materia formæ munus informandi. Poſterior patet ex dictis; quandoquidem tam materia, quā forma materialis, ſimpliciter à ſe mutuò pendent: cùm nec illa naturaliter poſſit exiſtere, niſi à forma actuetur; neq; hæc, niſi à materia foueatur. Quod ſi forma immaterialis ſit, hoc eſt, animus hominis, pendet quoque à materia, nō ſimpliciter, ſed aliquo modo, videlicet quoad actum informandi, vt ſæpe diximus. Non quod forma huiuſmodi actum à materia accipiat, ſed quia ipſum non niſi in materiam exercet.

causarum inuicē nexus.

De hac re Alēſis 1. p. quæſt 17. memb. 3.

Haud ignorabis etiā, prædictum Ariſtotelis axioma in, aliò quoq; ſenſu verum eſſe. nimirum ſi causæ ſibi causæ eſſe dicantur, quatenus nexu quodam aliæ ab alijs modum, ac veluti menſuram acci-

A piunt: vt D. Tho. 1. Poſt. c. 7. & Aegidius Romanus eodem lib. c. 4 explicant. Materia namq; ſumitur à forma, cum materia ſic affecta eſſe debeat, vt excipiendæ formæ idonea ſit; forma ex efficiente, cùm efficiens producat formam ſimilem ſui, vel ſecundum ſpeciem, ſi efficiens vniuocum ſit; vel ſecundum analogiam, ſi æquiuocum efficiens ex fine, cùm illud ab hoc ad operandum excitetur.

Qualis ſit cauſarum nexus inter ſe.

At enim iſtiusmodi causarum cōnexio
B non ita perpetua eſt, vt vbicunq; reperitur finis & efficiens, reperiatur et materia & forma; ſiquidem hæc duo poſterio ra non dantur in ſubſtantijs, corporea cō cretione liberis; etſi duo priora dentur.

Sol. 1. arg.

Illud tamē rarum ſit nunquā; eſt, vbicūq; cernitur finis, cerni efficiens, & eſt cōuerſo. Nam quid quid eſt propter finem, pendet à fine; alioqui finis non verè cauſa diceretur: quidqu d vero pendet ab alio, ex ſe non habet eſſe, ac ſibi relictum in nihilum abiret: omne autē, quod tale eſt, requi
C rit cauſam, à qua in eſſe educatur & conſeruetur. hęc cauſa, eſt efficiens. ergo omne quod habet finem, habet etiā cauſam efficientem. Rurſus, quod nulli rei causa efficiens conueniat, cui non & finis competat, probatur. Nam quidquid ab efficiente cauſa fit, per aliquam actionem fit; & omnis actio ſpectat bonum, & finem: ergo quidquid a cauſa efficiente fit, propter finem aliquem fit; &, quod inde conſequens eſt, neceſſario ſibi finem vendicat. Item,
D quod non habet cauſ. m efficientem, non habet eſſe ab alio, sed à ſe: quod habet eſſe a ſe, eſt propter ſe, & non propter aliud, nō ign ur finē, cuius gratia ſit, habet.

Illud quoq; certum eſt, quæcunq; ex materia & forma conſtant, eiſdem causā finalem, & efficientem competere: cùm talia non poſſint habere eſſe ab ſe, atque adeò neceſſe ſit, ea ab alio, & alicuius gratia fieri. Ob eamq; rem Phyſiologus per
E omnia causarum genera demonſtrare dicitur; quia videlicet ad quodlibet naturæ conpoſitum quadripartita cauſarum varietas concurrit.

ARTICVLVS III.

Dilutio argumētorū primi articuli.

NVnc argumenta initio quæſtionis propoſitæ ſoluamus. Ad primū reſpondendū eſt cum Scoto, in 4. d. 49. q. 2. &

& in theorematis cõcluſione 22. & alijs: tunc id, quod eſt cauſa alicujus, cauſam eſſe eius, quod ab eo cauſatur, cùm eiuſdem generis cauſæ attexuntur, ita vt omnes, verbi gratia, formales ſint: cuiuſmodi cenſentur omnia prædicata ſuperiora, collatione partium ſubiectarum in eadẽ categoria, vel omnes efficientes: vt ſe habet ſol ad lucem, lux ad calorem; itemq́; parentes ad filios, & ad natos natorum, & qui naſcẽtur ab illis. At cùm materia, vt in argumento ſumitur, formæ cauſa dicitur, vel è cõtrario, variatur cauſæ genus, vt planum eſt.

Quo ſenſu verũ ſit; Id qđ eſt cauſa cauſæ, eſſe causã cauſati.

Sol. 2. Ad ſecundũ: Non debere abſurdum iudicari, ſi quid reſpectu eiuſdem, non eodem tamen modo ſumptum, & prius & poſterius dicatur: quo pacto ſe habẽt ea, inter quæ cauſæ & effectus reciprocatio intercedit; vt ex ijs, quæ paulò antè diximus, intelligi poteſt, annotauitq́; D. Thomas hoc in lib. ca. 3. tex. 30.

Sol. 3. Ad tertium: Cauſam finalem nõ dici ſimpliciter primam omnium cauſarum, quòd omnibus modis prior ſit; quaſi ipſam nulla cauſa ſecundum aliquam conſiderationem antecedat: ſed quia finis intentio etiã ipſius efficientis executionem præit, dum illud translatitia motione ad agendum excitat, ſicq́; cæterarum cauſalitatũ primordia ſibi vendicat. Quod nõ impedit, quominùs idem finis executione poſterior ſit; vt ſuo loco planiùs dicetur.

Sol. 4 Ad quartũ quid reſpondendũ ſit, conſtat ex dictis. non. n. cauſæ ſibi viciſſim cauſæ eſſe dicuntur, ſecũdũ relationes cãæ & effectus, vt argumẽtũ cõcludit: ſed in quibuſdam cauſis res ipſæ, quæ cauſæ denominantur, ſibi mutuò cauſæ ſunt quoad eſſe, vt materia & forma; ſeruato diſcrimine illo, quod inter animam rationalem, cæteraſq́; formas ſtatuim⁹. in alijs, cauſa vna eſt cauſa alterius quoad eſſe; nimirũ efficiens reſpectu finis: altera cauſa eſt alterius quoad cauſalitatem, nempe finis comparatione efficientis.

Cauſæ nõ ſunt ſibi mutuò cãæ quoad relationes.

QVAESTIO X.

Vtrum Deus res omnes in ſuo eſſe conſeruet, an non?

ARTICVLVS I.

Argumenta in partem negatiuam.

Cõſeruatio quo pacto ſumatur hoc loco.

CONſeruare rem in ſuo eſſe, vt hoc loco à nobis accipitur, eſt cõtinuare actionem, qua eſſe rei tribuitur, ſiue eſſe præhabitum etiam nunc cõferre: quod in 8 huius operis libro accuratiùs explicabitur. Quærimus igitur, an res creatæ ita à Deo pendeant, vt ſecluſa eius conſeruatrice actione nullaten⁹ poſſint cõſiſtere. Nonnulli, quos refert confutatq́ue D. Auguſtinus, lib 5. de Geneſi ad literã cap. 20. arbitrati ſunt, Deum tantũmodò fabricaſſe mundũ, nihilq́; iã circa ipſum moliri; ſed effici à mũdo omnia, ſicut ille ordinauit & iuſſit. Nec deſunt in eã ſententiam argumenta.

1. argum. Primumq́; quia ſi opera creati artificis, vt domus aut pictura, poſt abſolutionẽ ſine artifice cohærent, nec illius opem depoſcunt; multò magis poterit Deus, cuius eſt infinita virtus, efficere, vt creaturæ, quæ ſunt opera quædam diuinæ artis, ceſſante ipſius conſeruatione, permaneant.

2. argum. Deinde: Quædam res ſunt, quæ non poſſunt non eſſe: atqui ſaltem hæ non egent conſeruatione: non igitur creaturæ omnes à Deo cõſeruantur. Maior probatur: quia quod per ſe ineſt alicui, ſemper ei conuenit, nec oppoſitũ conuenire poteſt; vt ſi binario competat per ſe eſſe parem, impoſſibile eſt eſſe imparem: at quibuſdam formis per ſe competit eſſe, nimirum ijs, quæ dicuntur per ſe ſubſiſtentes, vt angeli: ergo hæ ſaltem ita neceſſario ſunt, vt non poſſint non eſſe.

3. argum. Rurſus: Idcirco fortaſſe creaturæ videntur tali beneficio egere, quia ex ſe tendunt in non eſſe: ſed nõ tendũt: ergo, &c. Probatur aſſumptio: Tendere in non eſſe eſt contra rei naturam; cùm vnicuiq; inſitum ſit perpetuitatis deſiderium: igitur nulla creatura ex ſe tendit in non eſſe; proindeq́; non interibit, niſi aliunde in interitum compellatur: atqui multa ſunt ita firma & ſtabilia, vt nequeant aliunde in interitum cõpelli; veluti materia prima, aĩa rõnalis, aliæq́ue res corruptionis expertes: ergo q̃ huiuſmodi ſunt, conſeruationis beneficium non requirunt.

4. argum. Præterea: Vel Deus cõſeruat calorem in aqua, eadem met actione, qua ipſum vna cum igne produxit, vel diuerſa. Non eadem, cùm prior actio re ipſa vna eademq́; fuerit cùm actione ignis, quæ iam euanuit: non diuerſa, ſiquidem vtraq; in eundem terminum fertur, videlicet in calorem. Nõ ergo eiuſmodi actio datur,

atque adeo nec conſeruatio; cùm Deus
per ſe nō niſi agēdo cōſeruare res poſſit.

5. argu.

Poſtremo: Deus cōtinet in ſuo eſſe ma
teriā & oēs formas, excepta rōnali, inter
uentu mutuæ earū cauſalitatis, & com-
poſitum per partes, è quib. coaleſcit; &
omnia corpora corruptibilia ope ſuorū
accidentium & proprietatum: ergo ſal-
tem non omnia immediatè conſeruat.

ARTICVLVS II.

Aſtruitur affirmatiua pars quæſtionis.

Concl.

SIt tñ concluſio nōſo certa: Deū crea-
turas omnes in ſuo eſſe continere, ita
vt citra ipſius opem nec momēto poſſint
conſiſtere. Hæc concluſio eſt Patrum om
nium firmata conſenſu, eliciturq; è Sa-
cris literis, vt inferius patebit: eandemq;
tuentur Scholaſticæ Theologiæ profeſſo
res, partim in 1. ſenten. di. 27. partim in
2. d. 1. & 37. & D. Thomas 1. p. q. 8 art. 1.
& q. 104. art. 1. & 3. contra gent. à ca. 65.
Alenſis 1. par. ſummæ q. 10. mēbro 2. &
3. Henricus Gand. quodlib. 7. q. 3. Vdalri
cus lib. 2. ſuæ ſummæ. Probatur verò in
hunc modum: Deus dicitur eſſe vbiq; p

1. ratio.

potentiam, præſentiam, & eſſentiam, ob
id potiſſimū quia ſibi omnia ſubdit, quia
vniuerſa intuetur, quia per omnia com-
meat, & ſingulorum eſſentijs intimè be-
neficeque illabitur: ſed hic illapſus potiſ-
ſimū conſiſtit in conſeruando eſſe, quod
rebus omnibus profundius ineſt, & fun-
damentum aliarum affectionum, quæ re
bus creatis adueniunt: ſemper igitur
Deus ſuſtentat res in ſuo eſſe.

De hac re Magiſter in 2 d. 32, & alij Doctri. ibi.

2. ratio.

Secūdò: Sicut opus artis humanæ ſup
ponit naturam; ita opus naturę diuinam
artem: materia namq; arte factorū eſt à
natura, naturalium verò à Deo per crea-
tionē, ſed arte facta ſuffulciuntur in ſuo
eſſe beneficio naturalium; domus enim
ſoliditate lapidum, firmitate lignorum,
coagmentatione calcis, diuturnitatē obti
net, ergo & naturalia virtute Dei in ſuo
conſeruabuntur.

3. ratio.

Tertiò. Si res creatæ abſq; influxu Dei
conſiſterent, ſequeretur poſſe aliquid re
pugnante Dei voluntate manere: hoc au
tem concedere nefas eſt, cùm de diuina
potentia & dignitate palàm detrahat: er-
go, &c. Maior propoſitio ex eo oſtendi-

Lege Grego. in 2 d. 31 qu. 1. arti. 3.

tur, quia nulla apparet ratio, qua Deus,
ſi velit, poſſit angelum in nihilum redi-
gere; quam ſubtrahendo influxum, quo
ei eſſe tribuit, ac ſine quo nec punctum
temporis manere queat, quare ſi ange-
lus abſq; eiuſmodi influxu exiſtat, etiam
Deo nolente permanebit.

4. ratio.

Quartò. Magis dependent creaturæ à
Deo, q̃ lumen à corpore luminoſo, cum
prima cā (vt eſt in li. de cauſis, propoſi-
tione prima) plus, & ſeparabiliuſque influat
in effecta, q̃ cauſæ ſecūdæ, ſed lux, niſi cō
ſeruetur à luminoſo, illico interit: ergo
& creaturæ ceſſante Dei concurſu in ni-
hilum recident. Quare rectè D. Bonauen
tura in 1. d 37 in primo principali; qu. 1.
comparauit eſſe creaturarū in ordine ad
prima cauſam, cum figura impreſſa in aq̃
à ſigillo, & cum pondere, qđ in aere ma-
nu tenetur: vt enim ſublato ſigillo confe
ſtim figura in aqua euaneſcit, & amota
manu pondus ruit, ita ſi uel momēto con
ſeruantis Dei concurſus abeſſet à rebus
creatis, confeſtim cēs ad nihilū abirent.

Sacræ Paginæ teſtimonia.

Iā diuina Sacræ Paginæ auctoritas eā
dem concluſionē multis locis plane con-
firmat. In epiſtola ad Roman. c. 11. Ex ip
ſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt oīa. Ad
Hebr. cap. 1. Portans oīa uerbo uirtutis
ſuæ. Act 17. Non longè eſt ab unoquoq;
noſtrū: in ipſo enim viuimus, mouemur,
& ſumus. Sapientiæ 7. Omnib. mobilib.
mobilior eſt Sapientia; attingit aūt ubi-
que pp ſuam munditiam. Et. ca. 11. Quo
modo autem poſſet aliquid permanere,
niſi tu voluiſſes, aut quomodo quod à te
vocatum non eſſet, conſeruaretur?

Patrum dicta.

His concinunt Patrum dicta. Ac pri-
mùm D. Dionyſij 10. de diuinis nomini-
bus; ubi ait, Deū eſſe omnipotentē ſedē,
omnia tenentem, id eſt, conſeruantē, ne
in nihilum ruant. Item D. Auguſtini, qui
cum alijs locis, tùm 4. ſuper Geneſ. ad li
teram cap. 12. hac de re luculentè diſſerit:
Creatoris, inquit, potentia, & oīpoten-
tis, atq. omnia tenentis virtus, cā ſubſiſtē
di eſt oī creaturæ, quæ virtus ab eis, quę
creata ſunt, regendis, ſi aliquando ceſſa
ret, ſimul & illorum ceſſaret ſpecies, om
niſque natura concideret. Neque enim
ſicuti cùm ſtructuram ædium fabricaue
rit quis, abſcedit, atque illo ceſſante
atque abſcedente ſtat opus eius, ita mun
dus vel ictu oculi ſtare poterit, ſi ei

Deus

Deus regimen ſui ſubtraxerit. Eodē pertinet illud D. Gregorij, homilia 17. in Ezechielem: Sic eſt intus, vt extra ſit; ſic circundat, vt penetret; ſic præſidet, vt portet, ſic portat, vt præſideat. Et illud D. Anſelmi in Monol. c. 12. Neceſſe eſt, vt ſicut nihil factum eſt niſi per creatricem præſentem eſſentiam, ita nihil vigeat niſi per eiuſdem ſeruatricem potentiam. Idem aſſerit D. Damaſcenus, in dialogo aduerſus Manichæos D. Gregorius Nazianzenus, oratione 2. de Theologia. Philo Iudeus in li. de confuſione linguarum, & in li. de congreſſu quærendæ eruditionis gratia.

Ethnici. Neque huius aſſertionis veritas Ethnicos Philoſophos latuit, vt auctor libri de mundo ad Alexandrū diſertè docet. Vetus, inquit, ſermo eſt, à maioribusq́; proditus inter omnes homines, vniuerſa tum ex Deo, tùm per Deum conſtituta fuiſſe atq; coagmentata, nullamq́; naturam ſatis inſtructam ad ſalutem eſſe poſſe, quæ citra Dei præſidium ſuæ ipſa demum tutelæ permiſſa ſit. Idem docuit Triſmegiſtus, tum alibi, tū in Aſclepio, aiens, mentem, id eſt, Deum, ſe ipſa ſtare conſeruatricem rerum omnium, in eoq́; vniuerſa viuere & ſubſiſtere. Item Scriptor operis de ſecretiori ſapientia ſecundum Aegyptios, li. 12. cap. 19. hiſce verbis: Sicut centrum circuli in ſe ipſo eſt, lineæ autem ab eo ductæ ad ambitum, ipſeq; ambitus cum punctis, in eodem centro exiſtunt: ſic quoque naturæ omnes in agente primo conſiſtunt, & ab eo conſeruantur, ab eoq́ue pendent, id appetunt, ad idque reuocantur. Denique idem ſentit Plato in Timæo, eiusque ſectatores, Plotinus, Iamblichus, Proclus, item Seneca in libro de conſolatione fratris, vbi definit Deum rationem incorpoream, cauſarum cauſam, cuſtodientem & regentem omnia: & alij, quorum meminit Iuſtinus philoſophus, & martyr, in ſua parænesi ad gentes: & Eugubinus lib. 1. de perenni philoſophia à cap. 28.

2. Concl. Secunda concluſio: Licet Deus res omnes conſeruet immediatè, id eſt, ſuamet actione eas attingendo; quaſdam tamen per ſe duntaxat, alias concurrentibus ēt cauſſis ſecundis, in ſuo eſſe tuetur. Pro

explicatio explicatione huiuſce concluſionis ſciendum eſt, dupliciter causas dici conſeruare effecta, nimirum vel immediatè & per propriam actionem, quo pacto luminoſum conſeruat lume quod producit, vel mediatè, quia tātummodò per virtutem à ſe impreſſam, & in effectu relictam eā ſuſtentat; ſicq; conſeruatur ignis à ſuo progenitore, à quo calorem, ſiccitatem, aliaſque eiuſmodi affectiones, quib. conſiſtit, in ortu accepit.

Probatur prima pars cōc. Hoc poſito aſſeruimus in prima concluſionis parte, Deum creaturas omnes immediatè conſeruare; quia licet rebus à ſui ortus primordio ea contulerit, quæ ipſarū incolumitas requirebat, eaſdē nihilominus per ſe intimoq́; illapſu conſeruat in ſuo eſſe. Quod ex eo ſanè cōcluditur, quia, verbi gratia, ſuperſtite calore, cæteriſq; eiuſmodi ignem conſeruantib. & eorum concurſu non impedito, poteſt Deus ignem ipſum in nihilum deducere; quod non alia ratione præſtabit, quam ſubtrahendo propriam ſuam actionem, qua ei eſſe tribuit. Similiterq́; poteſt conſeruato igni calorem in nihilum redigere, continuando ſuæ actionis influxum erga ignem, denegando aduerſus calorē. Quare præter concurſum, quo Deus cū cauſis ſecundis ad earum conſeruationem influit, alio etiam ſibi peculiari, quā libet rē in ſuo eſſe detinet & ſuſtentat, ſi res, ceſſante actione ſuæ cauſæ ſecundæ, adhuc maneat.

Probatur 2. pars cōcluſ. Secunda pars concluſionis inde patet: quia multa ſunt, quæ nullam in natura creata cauſam habent, cuius ope fulciatur in ſuo eſſe, ſed à Deo tantū pendent, vt Angeli: alia verò habent, vt conſtat ex vltimo ſuperioris articuli argumento. Quæ igitur in priori cēſentur genere, ea tantummodo à Deo immediatè conſeruantur: quæ in poſteriori, tum à Deo, tū ab alijs etiam cauſſis.

ARTICVLVS III.

Argumentis, quæ pro negatiua parte adducta ſunt, nihil conficit.

Sol. 1. argum. Argumēta initio quæſtionis propoſita, nihil contra ea, quæ aſſeruimus, cōcludunt. Ad primū reſpondendum eſt Creaturas, vt ex dictis patet, multò magis à Deo pendere, q̄ arte facta à creato artifice. Quare nihil mirum, ſi hæc, vbi ſemel abſoluta fuerunt, ſine artifice conſiſtant; creaturæ autem nec per Dei potentiam ſine diuina ope vel momento

Creaturæ nec p Dei Potentiã abſq; ope diuina cẽ valent.

eſſe valeant. Neque hoc diuinæ potentiæ & dignitati derogat, quin ea potiùs commendat, à qua, vt à perenni fonte ipſius eſſe, tanta neceſſitate vniuerſa pendeant ſimulq́; ipſarum creaturarum imbecillitatem & inopiam teſtatur, quæ niſi à prima cauſa perenniter eſſe hauriant, in nihilum decident.

Sol. 2.

Ad ſecundum: res quaſdam, vbi ſemel productę fuere, non poſſe non eſſe, ſi creatæ naturæ vires ſpectentur; quia ſ. à nulla creatura deſtrui queunt: nullam tamen dari, quæ ad diuinam potentiam collata, non poſſit deſinere eſſe: ſiue enim formæ per ſe ſubſiſtentes ſint, ſiue non ſint, nullum eſſe obtinet, niſi diuini influxus beneficio, quo ſubtracto mox euaneſcent.

Sol. 3.

Ad tertium tendere in non eſſe, id eſt, habere ingenitam propenſionem vt non ſint, eſſe contra naturam creaturarum; cũ omnes ad oppoſitum inclinentur, habeãt que (vt in argumento rectè aſſumitur) in ſuum deſiderium, ſeſe, quoad fieri poſſit, perpetuandi: tendere vero in non eſſe, id eſt, non ſibi ſufficere; ſed egere auxilio Dei ſuſtentantis, vt ſint: id non eſſe contra earum naturam, ſed eam potiùs conſequi & comitari; licet hoc peculiare habeant res corruptioni obnoxiæ, quod ab alijs etiam in interitum vocentur.

Quo ſẽſu dicañ creaturæ tẽdere in non eſſe.

Sol. 4.

Ad quartum reſpondemus; eodem inſtanti, quo ignis deſinit aquam calefacere ceſſare totam illã actionem, quæ à Deo & ab igne oriebatur. Nam cùm tota ab ijs, cauſis coniunctim dependeat, ceſſante alterius influxu oportet eam euaneſcere. Itaque actio, qua Deus calorem in aqua conſeruat, eſt alia noua actio, non ſucceſſiua, vt antea, ſed fixa, vt pote in qua nec generatio noui caloris, nec intercurrentiũ partium fluxus inueniantur. Vnde & conſtat, hãc actionẽ non poſſe eandẽ eſſe cum priori. Non. n. ſtabilis & ſucceſſiua actio in vnum conuenire queunt. Imò nec per diuinam potentiam ambæ inter ſe cõtinuari poterunt; quia actio permanens, totaq; ſimul exiſtens, & actio ſucceſſiua, ſunt diſtinctæ ſpecie, ac proinde in vnum continuum copulari non poſſunt.

Poterit tamen Deus ſe ſolo concurſũ ignis calefacientis, maiorem concurſum, adhibendo, ſupplere; atq; ita eandem calefactionem longius protendere & continuare: quia dependentia huius ſingula- A ris calefactionis ab hoc ſingulari igni, non tialis eſt, ſed phyſica duntaxat. Verũ hoc nihil ad propoſitam difficultatem, quæ tota erat de actione conſeruatrici caloris iam producti.

Igitur ad argumentum danda eſt poſterior pars antecedentis, & ad eius impugnatione dicendum, actionem, qua Deus calorem in aqua conſeruat, diuerſam eſſe ab ea, qua pariter cum igni eundem calorem produxit: poſſe tamen aliquo modo B vocari eandẽ, ratione termini, in quo conueniunt; ſicut. n. in eundem numero calorem feruntur, ita eandem realitatem, non tamen eandẽ formalem rationẽ obtinẽt.

De hac materiã, & actionũ cũ ſuis terminis idẽtitate li. 3. huius op.

Porrò aũt, cur q̃dam qualitates ita ſe habeant, vt ceſſante actione agentis naturalis, eodem momento pereant, ſicuti lux aliæ & in alieno ſubiecto aliquandiu perſeueret: tradit S. Tho. 1. p. q. 104. art. 1. ediſſeritq́; Caietanus ad eundem locum.

Sol. 5.

Ad quintum patet ex dictis quid reſpondendum ſit: licet. n. Deus quædam, C entia concurrentibus etiam cauſis ſecundis conſeruet, nihilominus vniuerſa per ſuam actionem attingendo ſuſtentat.

QVAESTIO. XI.

Vtrum cauſæ ſecundæ reuera aliquid agant, an non?

ARTICVLVS I.

D *Qui ad negatiuam partem deflexerint, & quibus argumentis.*

VEre illud à quopiam dictum fuit nihil tam ridiculum & abſurdũ eſſe quin aliquem Philoſophorum auctorem, & defenſorẽ aliquando habuerit. Ecce. n in propoſita quæſtione nõ defuerunt, qui aſſeuerarint, res alias infra Deum nihil E prorſus moliri, nullamve actionem efficere; omnia, q̃ ab eis oriri videntur, à Deo effici quod commemorat præter alios Albertus M. hoc in li. tract. 2. c. 5. D. Thom. 1. p. q. 105. art. 5. & 3. contra gentes c. 69. Auerroes li. 6. Metaph. com. 7 & lib. 12. com. 18. Quin verò hanc ſententiam iam pridem è ſcholis eiectam & ſepultam, ab inferis reuocare ac tueri velle, aut certè ad eam inclinare videntur, Aliacenſis in 4. ſent. d. 1. q. 1. & Gabriel d. 2. q. 1. & 5.

a Tullio a li. de diuinatione. opinio exiſtimantiũ, res creatas nihil agere.

Ac

Argumenta quib. uidetur cõprobari.

A Ac quod iſtiuſmodi aſſertio à ueritate abhorreat, hunc in modum vſ oſtendi. Deo conuenit perfectiſſimus agendi modus. ſed perfectius eſt edere effectum ſe ſolo, quã adminiculo alterius illud. n. teſtatur independentem virtutẽ cauſę agentis, hoc verò inopiam & imbecillitatẽ, igitur Deus nihil aliarum cauſarum interuentu efficit, proindeq; cauſæ ſecundę nihil reuera agunt. Secundo idem ſtabilitur Sacræ paginæ teſtimonijs, in primis B illo ex ca. 12. ep. 1. ad Cor. Qui operatur omnia in omnib. tum illo ex 2. ad cor. 3. Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis.

2. opinio.

Alteram huic cognatam opinionem ſecutus eſt Auicebron Maurorũ princeps, in tract. de materia & forma, quem librũ fontis vitæ appellauit, quòd in eo, quaſi in aliquo fonte, ſcientiæ vitam contineri exiſtimaret. Hic, alijq; ex Arabum diſciplina Philoſophi, arbitrati ſunt, nullam C penitus a corporibus oriri actionem; ſed à ſubſtantia quadam materiæ experte, p omnia corpora commeante. Suſpicatur autem D. Tho. 1. p. q. 115. art. 1. hoc placitum ex Academia fluxiſſe; quia Platonis decretum fuit, materialium rerũ formas à ſubſtãtijs ſeparatis, quas ideas vocabat, deriuari, & in materiæ ſinum transfundi.

Eius fundamentũ.

Quòd verò corpora nõ agendi, ſed patiendi tantùm vim habeant, non aliunde, quã ex ipſa corporeę molis, quã circumferunt, imperfectione, inertia, & craſſitudi D ne oſtendere nitebantur. conſtat. n. in primis, quantitatem rem eſſe infinitæ notæ, nec magis actuoſam, quam materia: pręterea eius cauſa ſubſtantias coporeas ſitu ac loco diſtingui, nec ſeſe permeare, poſſe vt intimo illapſu, qui ad agendum neceſſarius uidetur, inter ſe iungantur. quapropter ſtatuebant, neceſſariò quęrenda eſſe aliam cauſam, à materia & quantitate abſolutam, quæ naturalium rerum actiones virtutis ſuæ præſtantia exequatur. E

ARTICVLVS II.

Errare eos, qui cauſis ſecundis actiones adimunt.

Refutatio ſuperiorũ dogmatũ. Refellitur.

VTriuſq; tamen ſententiæ dogma perabſurdum eſt, & Philoſopho indignum, ac meritò ſtultitiæ nomine coarguitur à S. Tho. in 2. d. 1. q. 1. art. 4. & ab A Auerroe 9. Metaph. com. 7 eius auctores debile cerebrum habuiſſe dñr: at † Ariſtoteles, more, ſuo, eos ſenſu, vel pæna indigere pronunciaſſet: aut. n. ea quæ, ſenſib. obuia & conſpicua ſunt, non perceperũt, atq; ita egebant ſenſu; aut cùm perciperent, negabant, ideoq́; ad confitendam veritatem ſupplicio compellendi erant.

ẽt hoc ex à Durãdo in 1. d. 1. q. 5. † Vt in Top. lib. 1. cap. 9.

Negãt ſenſib. conſpicua.

Negat planè hæc poſitio ea, quæ ſenſui patent, cùm neget ſolem illuminare, ignem calefacere, cęteraq; id genus. Nec B ſatisfacient, ſi reſpondeant, non ſe huiuſmodi actiones diffiteri; ſed aliam earum cauſam aſſignare. Nam cum ſenſuum iudicio & æſtimatione. Sol ipſe lucem mittat, & ignis vrat; profectò ſenſum negare conuincuntur, qui abſq; veriſimili argumento inficiantur, eas functiones ipſarũmet rerũ eſſe, in quib. deprehenduntur.

Negant cõmunia pronunciata.

Præterea; quia ſi Sol nõ vere illuminat & aqua refrigerat, ſequitur contra communem vſum loquendi, hominumq́; iu C dicium, non eſſe vera ea pronunciata, quibus id efferimus. Nec. n. vt illa vera ſint, ſat eſt Deum ſole præſente lucem fundere, vel ad aquæ præſentiam producere frigiditatem. Nam cùm Deus præſente aqua poſſit etiam calorem gignere, non minùs aqua, quã ignis diceretur ſuopte ingenio calefacere. Imò & verè quis diceret, procreatum angelum à lapide, ſi Deus ad illius præſentiam procreaſſet angelum.

Adimũt rebus finẽ, cuius gratia exiſtũt.

Item, vt D. Tho. 3. contra Gent. ca. 69. D diſputat, cùm vnumquodq; (teſte Ariſtotele 1. Eth. c. 7. & 2. de Cœlo c. 3. tex. 17.) ſuæ operationis gratia ſit; vtique ſi res aliæ infra Deum, aut infra illam immaterialem ſubſtantiam Auicebronis, nihil agerent, fruſtra eſſent in mundi vniuerſitate, perperamq́; eis naturæ auctor tantam potentiarum varietatem, tot organorum apparatum, & diſtinctionem attribuiſſet; cùm tamen ad rationem ſapientiæ pertineat, vt nihil fruſtra ſit in operibus Sapientis. E

Tollunt e medio Naturalẽ ſciẽtiam.

Præterea; cùm rerum naturalium facultates & eſſentiæ, non niſi effectis & actionibus innoteſcant, omnis earum facultas & quidditas occultę naturæ receſſu nobis abſconderetur, nec eſſet ipſarum vlla ſcientia.

Derogant diuinæ bonitati.

Adde; quod exuberantẽ naturę diuinę bonitatem decebat, vt reb. creatis ſui ſimilitudinem, non quoad eſſe tantùm, ſed

quoad

quoad operationem etiam impertiret: eratq; id ipſarum rerum dignitati maximè congruens,tum ut, quę interitui obnoxię ſunt,ad ſe tuendas, & conſeruandas pro ſe agerent,& q̃ occaſū neſciunt cęteris proficerent: tum ut omnes partim agendo,partim patiēdo,quodam quaſi vinculo colligatæ eſſent; atq; ita unitatis ordinem ſeruarent,in quo,teſte Ariſto.12. Metaph.c.10.tex.52.uniuerſi bonum & perfectio magna ex parte conſiſtit.

Errant in morali Phil.& fidei diſciplina.

Ad hæc; Huiuſmodi poſitio non ſolùm in Naturali, ſed in Morali philoſophia, atq; etiam in Diſciplina Fidei, pernicioſi erroris labem continet. Nam cùm id,qđ tantùm recipit, non uerò elicit actiones, haudquaquam liberè agat;fit proinde,ut omnis arbitrij noſtri libertas, atq; adeò omnis ratio uirtutis & uitij, meriti & demeriti,funditus tollatur;imò ut Deus auctor peccati ſit, ſi ab eo ſolùm tum cæteræ,tum uitioſæ quoque actiones proficiſcantur.Quo nihil abſurdius,& à pietate ueritateq; alienius.

Refelluntur Sacræ Paginæ teſtimonijs.

Poſtremo,eundem errorem diuinarū literarum teſtimonia conuincunt.In primis illud ex c.1.Gen.Germinet terra herbam uirentem, & facientem ſemen,& lignum pomiferum faciēs fructum:& illud apud Lucā ad videre ficulneam,& omnes arbores, cùm producūt iam ex ſe fructū: Et apud Marcum c 4.Vltrò terra fructificat,primùm herbā,deinde ſpicam. Quæ

Et Patrū.

verba ipſis rebus creatis perſpicuè actiones attribuūt.Id quod etiam Patres multis in locis teſtantur & docent. Lege D. Aug.7.de ciuit. Dei c 30.D.Damaſcenū 3.Fidei orth.ca.15. D.Anſelmum lib.de concordia præſcientiæ, & liberi arbitrij. D.Baſilium homil 9.Hexameron,ubi natura cōparatur ſphæræ ſeu globo, manu dimiſſo in decliuem locum:quod, ut hic per ſe fluit,donec in planiciem euadat;ſic natura diuino excita imperio,generationum, & corruptionum circuitus proprio motu ad finem uſq; mundi adminiſtrat.

ARTICVLVS III.

Solutio argumentorum, quæ in aduerſam partem adducta ſunt.

ARgumēta uerò primi articuli facilè ſoluuntur.Ad primum reſpōdetur;

A conuenire Deo perfectiſſimū agendi modum:ſed hunc non in eo cōſiſtere,vt Deꝰ non admittat cōſortium aliarum cauſarū efficientium:cū eas non admittat, qđ ab illis dependeat, vel quod abſq; earū ope ſe ſolo eadem effecta producere,non poſſit;ſed vt ipſis eam dignitatem impertiat quæ agendi ratio nullum arguit potētiæ defectum,aut imbecillitatē,Itaq; cōceſſa maiori ꝓpoſitione,explicari debet minor:Si.n.contendat,abſolute ac ſimpliciter

B maioris eſſe perfectionis, edere effectum ſe ſolo;neganda eſt, ob cauſam proximè adductā;ſi aūt velit,maiorem perfectionem argui, quod agens operetur ſe ſolo,quam ſimul cum alio, cuius ope & adminiculo egeat;concedenda eſt:ſed hic agendi modus in Deum non cadit.

Quod ad Sacræ Paginæ loca ſpectat, nō inficiatur D Paulus, cāſ ſecundas ſuā habere efficientiam;ſed docet,eas abſq; diuino concurſu & auxilio nihil valere.

C Præterea loquitur inibi de ſolis Gratiæ, operibus,quę peculiari ratione ad Deum vt ad principem cauſam,referri debent.

Hac de re D.Tho.3.cōtra gen.c.69.

Ratio aūt pro Auicembronis ſententia nullam habet difficultatem. Vera ſunt ea quæ de quantitate obijcit,imperfectam, eſſe,inertem,nullius actiuitatis At non à quātitate, ſed aliūde habent corpora agēdi vim,nimirū à ſuis formis,tā ſubſtantialib.quam accidentarijs. Nec earum efficientia inhibet quantitas, quin potiùs

D eam pro ſua portione adiuuat; ſiquidem ignis,quò maior,poſita æquali caloris intenſione,longiùs calefacit,& gleba terrę, quò vaſtior, pari ſingularum partium, grauitatis intenſione, celeriùs deſcendit. Eſt etiā quantitas non mediocri adiumēto,dum materiam ad formarum ſubſtantialium introductionē præparat,dum materialia accidentia ſuſtinet, dum eius interuentu fit mutuus agentis,& patientis contactus,quę vna eſt e conditionibus ad

E corpoream actionem requiſitis Nam ille agētis illapſus,quo patientis ſubſtātia penetretur,fictitius eſt, minimeq; phyſicis cauſis ad agendum neceſſarius:ſat enim eſt,corpus eſſe attiguum ei, in quod proxime & immediatè agit. Nec audiendi ſūt Democritici,inanium & inſectilium partium inuentores, qui opinati ſunt, non poſſe inter duo corpora actionem eſſe niſi ab agente exiliant atomi,id eſt, minutiſ-

ſima

ſima corpuſcula ſectionis expetia, ſeq; in rei patientis facultatē inſinuē. Quod placitum confutat Ariſtoteles, primo de ortu & interitu, cap. 8 tex. 57 quia ſi ita res haberet, non poſſet corpus ſe toto pati: ſiquidem (eſto vacuū daretur quod non datur) totum corpus, etiam eorum confeſſione, haudquaquā inane eſt. Deinde, quia oporteret vim & quantitatem corporis agentis, ſemper langueſcere & diminui atomorum effluxu; quod experientiæ aduerſatur. Lege contra hanc ſententiā differentē D. Tho. 1. p. q. 115. ar. 1.

QVAESTIO XII.

Vtrum Deus cum cauſis ſecundis ad quamlibet earum actionem eliciendam actu concurrat.

ARTICVLVS I.

Negatiuæ partis aſſertores, eorumque argumenta.

DVrandus in 2. d. 1 q. 5. & d. 37 q. 1. alijq; nõnulli (quos referunt Henricus Gand. quodl. 14 q. 1. M. Albertus in 1. d. 37. art. 1. Vdalricus in ſua ſumma lib. 2.) in eam venere ſententia, vt dixerint, ſolas cauſas ſecundas per ſe effecta ſua producere, neq; aliter cum ipſis Deū ad ea concurrere, q̄ illud eſſe & agendi vim, q̄ eis initio ꝓtulerat, conſeruando: videturq; id hiſce argumētis cōprobari.

1. argum. Cauſa prima (vt eſt cōe Philoſophantium proloquium) operatur medijs cauſis ſecundis ergo non quamlibet earum actionem vnà cū ipſis immediatè efficit. Probatur conſecutio; quia agere immediatè, eſt agere ſine medio, quare repugnat, Deum agere medijs cauſis ſcd̄is, & earum actiones immediatè attingere.

2. argum. Secundò: Potuit Deus rebꝰ a ſe creatis tribuere, vt ſine ipſius cōcurſu agerēt, tū id nullā inuoluat contradictionem; imò cū ſupra naturæ facultatē nō ſit, vt vnaquæq; res ſuum effectum ſe ſola edat; ſol aurū, leonem leo, cæteraq; ſimiliter, igitur credibile eſt, Deū hāc eis facultatem atq; honorem impertijſſet. Neq; obſtat, ꝙ Deus in Diuinis Literis, vt Eſa. 26. dicitur oīa opa noſtra in nobis operari: ſolet. n. interdum vni rei alterius actio attribui, vt cauſæ, q̄ effectū ꝓduxit, operatio ipſius effectus propterea ꝙ illa huic formam rõemq; agendi contulerit.

3. argum. Tertio, Si Deus ad quālibet rei creatæ opationem ſimul etiā agendo concurreret, vel eſſet vna eademq; Dei creaturæ actio, vel diuerſa: horū neutrū dici pōt: ergo neq; illud. Probatur aſſumptio. Ac primū ꝙ non ſit eadem actio. Nā ordo agentiū rñdet ordini finiū; quapropter vt eiuſdem actionis nō poſſunt eſſe duo fines ꝓximi & pfecti, ita nec duę effectrices cāæ, niſi cū ambæ partiatim concurrūt, & vtraq; alterius ſupplet defectū; ueluti cū duo hoīes idem pondus ferunt: uel cū agentibꝰ eādem numero uirtus cōpetit, ut tribꝰ pſonis diuinis eadem ſingularis facultas ad creandū a quibꝰ proinde una, eademq; creandi actio exoritur: qđ tñ in re propoſita locum non habet, cùm in Deum neq; indigentia, aut defectus ullus poſſit cadere, nec illi in rebus creatis eadem numero uirtus cōueniat.

Vnam eandemq; eſſe Dei & creaturæ actionem. Ad ꝙ opatio Dei & creatura non ſint actiones diuerſæ ꝓbatur; tum qa actio capit diſtinctionem à termino, ꝓindeq; ubi unus & idē fuerit terminus, una tantū erit actio, tū qa uel actio diuina prius attingit effectū, q̄ actio cauſæ ſcdæ, uel ſimul. Si prius, aut ergo ꝓducit totū eſſe ēū priusq̄ cauſa ſcda, aut partem: ſi totū, ergo cauſa ſcda nihil agit: ſi partem, igitur partem aliā ꝓducit cauſa ſcda non cōcurrente Deo, qđ eſſe non pōt, ſi nihil fit à cauſa ſcda, qđ non etiā immediate è Deo efficiatur. Si uerò actio Dei cū actione cāæ ſcdæ ſimul attingit effectū, vtique altera eiuſmodi actionum ſuperuacanea erit, cū una tantū ſatis ſit. Quare dū cauſa ſcda operatur, præter ſimplicem eius opationē, nulla Dei actio admittēda eſt.

4. argum. Quartò. Si cāæ ſcdæ non agerent, niſi actu cōcurrente prima, ſequeretur, prima cām operari per ſcdas, ut per inferiores ſibiq; ſubiectas, atq; ita cās ſcdas eſſe inſtrumenta primæ cāæ. At re uera nō eſſe bifariā oſtenditur; qa inſtrumenta non ſolent eſſe ſm ſpeciem ſimilia effectis, ut aſcię ſtatua, aut charactęres calamo: ſcdarum uerò cauſarum effecta frequenter cās ſuas ſpecifica ſimilitudine referūt, ut hoīem hō, ignis ignem. Deinde, qa inſtrumenta ſeparata, ut actiones ſuas edant, priùs à cauſa principali accipiunt

piunt prævium quendam influxum, ab ipſarum operatione diſtinctũ: verbi gratia, arcus, antequam ſagittam vibret, impulſum à iaculatore recipit, qui ab actu ipſo vibrandi ſagittam realiter differt: at cauſæ ſecundæ, præſertim naturales, vt phyſicas actiones adminiſtrent, nullum eiuſmodi influxum accipere tunc videntur, nec enim aut quidnam ille ſit, aut quorſum detur, aſſignari poteſt.

ARTICVLVS II.

Veræ ſententiæ explicatio.

Cõcluſio. Aſſerendum tñ eſt; Deum cum cauſis ſecundis ad quãlibet earũ actionem eliciendam, actu concurrere. Quæ aſſertio non ſolùm Philoſophiæ principijs, ſed diuinarum etiam Literarum doctrinæ ita conſentanea eſt, vt oppoſitum aut minimè tutum, aut erroneum ſit. Eã igitur cõmuni aſſenſu tradunt ſcholaſticæ theologiæ profeſſores: D.Tho. 1. part. quæſt. 105. art. 5. D. Bonauẽtura in 1. diſt. 45. quæſt. 2. & in 2. d. 37. q. 1. Gregorius Arim. in 2. diſt. 35 quæſt. 1. art. 3 Albertus Magnus in diſt. 35. art. 7 Alenſis 1. p. q. 9. mẽb. 2. Heruæus in tractatu de æternitate mũdi q. 1. Capreolus in 4 diſt 12. quæſt. 1. art 3. vbi etiam ait, noſtrã hanc poſitionem non niſi ab homine Manichæe negari poſſe. — Eius aſſertores.

Nec minori conſenſu nobis adſtipulatur auctoritas Patrum: vt Anſelmi in libro de concordia prædeſtinationis & præſcientiæ: Gregorij Magni lib. 6. Moralium cap. 8. Nyſſeni lib 8. ſuæ Philoſophiæ Nazianzeni oratione 2 de Theologia, Auguſtini lib 3 de Trinit. cap. 3 & lib. 5. de Gen. ad lit. cap. 20. vbi ita ſcripſit: Mouet Deus occulta potentia vniuerſam creaturam ſuam, eoq; motu illa verſata, dum angeli iuſſa perficiũt, dum circumeunt ſidera, dum alternant venti, dum abyſſus aquarum lapſib⁹ agitatur, dum virgulta pullulant, ſuaq; ſemina euoluunt, dum animantia gignuntur, dum iniqui iuſtos exercere permittuntur, explicat ſecula, quæ illi, cùm primum condita ſunt, tanquam implicita indiderat, quæ tamen in ſuos curſus non explicarentur, ſi ea ille, qui condidit, prouido motu adminiſtrare ceſſaret. Hæc D. Auguſtinus, quo progreſſu, vti vides, à cæleſti globo ad terreſtrem deſcẽdens, oẽs omnium mundi partiũ actiones concurſui diuino ſubdit; vt eorum impietatem reijceret, qui tantum ei ſubijciebãt, quæ ſupra huius craſſi cõcretiq; aeris regionem fiunt; non autem quæ in inferiori mundo, cuius facies perpetuò variatur: aduerſus quos eodem loco, ac proximis capitibus latè diſputat. — Idem aſſeri: Philo in lib. de incorruptibilitate mundi: & Triſmegiſt⁹ i Cratere. — Impietas quorũdã, quos D. Auguſtinus coarguit.

Porrò autem noſtra concluſio eiſdem ferme rõnibus cõprobatur, quib⁹ ſupra oſtendimus, neceſſarium eſſe perennem Dei influxum ad res in ſuo eſſe tuendas: ſed confirmari etiam amplius poteſt in hunc modum. In agentib⁹ per ſe & eſſentialiter ſubordinatis (ut 2. Metaph. ca. 2. tex. 5 alijsq; in locis affirmat Ariſtoteles) inferius non cauſat, niſi dependenter à ſuperiori, ita vt ſuperius ſimul concurrat ad ipſum cauſandi actum; imò (ſicuti idem in 8. huius operis ca. 5. tex 41. & auctor libri de cauſis, propoſ. prima docent) cauſa prior plus & efficaciùs mouet, quam poſterior: ſed Deus eſt ſuprema & prima cauſa, cui eſſentialiter ac ꝑ ſe ſubordinari oportet omnia agentia creata. Igitur nullum agens infra Deum aliquam edere poteſt actionem, quin Deus in eam proximè influat. — Cõtextus cauſarũ eſſentialiter ſubordinatarum.

Secũdò, idem ſuadetur; quia niſi Deus hoc modo cõcurreret cum cauſis ſecundis, nequiret earum naturales actiones impedire, niſi obijciendo contraria: qđ tamen & diuinæ potentiæ derogat, & aliter factum eſſe innuitur Sapientiæ 19. ubi diuinæ litteræ narrant, Babylonicæ fornacis ignẽ ſuaui Dei diſpoſitione ꝓpriæ virtutis oblitũ fuiſſe, ne cõbureret.

Tertiò: Quia nõ minùs requiritur ad vnamquamque rem producendam, q̃ ad eam tuendam & cõſeruandam. Quare ſi effecta cauſarum ſecũdarum (ut ſuit à nobis ſuperiùs demonſtratum) ſine influxu Dei ea proximè tuentis, nec momento conſiſtere queunt certè nec produci ſine eodem influxu poterunt. Ad extremum, idem nos Sacra pagina docet, vt illud in lib. Iob, cap. 10. Manus tuæ fecerunt me, & Plaſmauerunt me totũ in circuitu: & pſal. 127. Qui producit in montibus fœnum: & Ioan. 1. Omnia per ipſum facta ſunt: & Act. 17 In ipſo viuimus, mouemur, ſumus. Deniq; paſſim diuinæ literæ, actiones cauſarum ſecundarum Deo — Corroboratur concluſio teſtim. ſacræ pag.

aſcribunt

aſcribunt, vt nimirum intelligamus, eas non ſolū a Deo vna cum cauſis ſecundis proficiſci, ſed ad ipſum, vt ad principem cauſam eas attingentem eſſe referendas.

ARTICVLVS III.

Occurritur primi articuli argumētis

DIluamus nunc argumenta, quibus oppoſitum eius cōcluſionis, q̄ articulo primo ſtatuim⁹ ꝓbari videbatur.

Sol. 1.

Quo ſenſu dicatur Deus agere medijs cauſis ſecundis.

Ad primum, conceſſo antecedente neganda eſt conſecutio, & ad eius confirmationem reſpondendum; eatenus dici Deum agere medijs cauſis ſecundis, quatenus vna cum illis operatur. Quod tñ non impedit, quominùs ipſe & omnibus agentibus intimè præſens ſit, & eorum actiones atque effecta immediatè attingat, Itaque inficiandum eſt, agere immediate eſſe agere abſque medio illiuſmodi, hoc eſt, non adhibendo ad operationis conſortium aliud agens.

Sol. 2.

Cur creaturæ abſque Dei concurſu agere non poſſint.

Ad ſecundum, reſpondendum eſt, nulli creaturæ communicari potuiſſe, vt ſine concurſu primæ cauſæ agerent: quemadmodum nec concedi potuit, vt abſq; illo permaneret. Eſſet enim, ac non eſſet creatura. eſſet, quia ita ponitur: non eſſet, quia res creatæ ex natura ſua, etiam quoad operationem, habet ordinem eſſentialis dependentiæ a primæva cauſa totius eſſe, cuius participata ſimilitudo ſunt. Atq; vt D. Thomas in q. de potent. q. 3. art. 7. ait, quemadmodum inſtrumēto artis, vt ſecuri tribui nequit, vt abſq; fabri motione per ſe, atq; ex ſuamet forma, artis opera moliatur: ita neq; agenti creato, quod velut inſtrumentum diuinæ artis eſt, donari potuit, vt abſque ſummi artificis influxu actionem ederet. Quòd verò obijcitur, effecta cauſarū ſecundarum nō excedere earum vim, fatēdum id quidem eſt, mō ponatur concurſus primi agentis. Quòd itē aiunt, interdum rei, quæ cauſam produxit, effectum cauſæ attribui, ita ſanè res hēt: ſed enim Deo nō ſolum ob id aſcribenda ſunt effecta cauſarum ſecundarum, ſed quia ipſe eorum productionem neceſſario attingit, ob rationes ſupra explicatas.

Sol. 3.

Dei & cauſæ ſecundæ eadem actio.

Ad tertium dicendum; vna eandemq; eſſe actionem Dei & cauſæ ſecūdæ, & ad huius impugnationem reſpondendum:

A quamuis vna actio nequeat habere plures fines internos perfectos quia huiuſmodi finis eſt idem cū forma, q̄ acquiritur; poſſe tñ habere plures externos totales & non ſubordinatos. Idem namq; opus in gratiam duorum amicorū effici poteſt, ita vt non minus ob alterū tantū, quā pp vtrunq; ſimul fiat (in quo ſimilitudo inter finem & efficiens locum non habet:) multo aūt notius eſt; poſſe eandē

B actionē plures habere fines ſubordinatos, quorum ſcilicet unus ad alterū referatur, vt cū quis ob pecuniā, vt huius interuētu honores obtineat, literis nauat operā. Atq; ita ex analogia finium neutiq̄ cōcluditur, non poſſe vnā actionē elici a duplici cā principali, & perfecta immediate operante, ſi vna alteri ſubordinata ſit; quo pacto ſe habent cā prima & ſecunda. Licet enim vtraq; in ſuo genere

Cauſa prima & ſecūda in ſuo ordine perfectæ.

C perfectionem habeat, prima quidem ſ̄m rationem vniuerſalis concurſus, ſecūda ſimiliter in ſuo gradu & ordine ſecundū rationem concurſus particularis: nihilominùs ſecunda primæ ſubijcitur ac ſubordinatur. Quæ ſubiecto efficit, vt ambæ quaſi unius agentis vim obtineant. Namque, vt Caietanus 1. p. q. 52. artic. 2. recte ait, eæ duntaxat cauſæ partiales cenſentur quæ in eodem cauſæ genere, eodemque ordine ad vnam illius, generis cauſam integrandam confluunt, ita vt neu-

Cauſæ partiales quę.

D tra pendeant ab altera in agendo, vt cum duo homines lapidem vehunt: hoc autem modo non concurrunt Deus & cauſæ ſecundæ, vt ex dictis patet.

Quo ſenſu Deus & cauſæ ſecūdæ poſſint ſimul dici cauſæ integræ, & partiales Conſule Gr. in 2 d. 35. q. 1. art. 3.

Poterunt tñ Deus & ignis, verbi cā, cū ad producendum calorem cōcurrunt, dici ſimul in quodam ſenſu, & integræ & partiales cauſæ. Integræ, tum ob rōnem ante explicatam; tum quia ꝗlibet totum calorem gignit. Non enim inter ſe calo-

E ris gradus partiuntur, vt illa hos, hæc illos producat: ſed vnaquęq; totum efficit calorem. Partiales, quatenus nec ſecūda ſine prima, nec prima ſine ſecunda, eo ꝑciſe influxu, quē tunc adhibet, eiuſmodi calorem ꝓduceret. Licet enim Deus eundemmet calorem, quem ſimul cum igni profert, ſe ſolo poſſit efficere: non tamen eum efficere valet eo tantum concurſu, quem dū cum igni operatur, exhibere ſolet; ſed alio efficaciori, qui ignis influxū ſuppleat & compenſet: quicquid in con-

trariam

trariam partem ſcripſerint quidã e ſchola Nominalium & Antonius Cordubenſis li.1.q. Theologicarum q 55. dub.4.

Pro explicatione quarti argumenti ſciendum eſt; Platonicum dogma fuiſſe, eã ſecundas proprie ac ſimpliciter cauſas non eſſe, ſed inſtrumenta primæ cauſæ duntaxat; vt legere eſt apud D.Damaſcenum in ſua Philoſophia ca.9.vbi hac in re veteri Academiæ ſuffragatur: item apud Simplicium hoc in li ad tex.29. Ficinum lib.2.de Immortalitate animorũ
B
c.11.& Beſſarionem libro 6.contra Calũniatorem Platonis ca.2. At Peripatetici cauſas ſecũdas, vt par eſt, abſolute & proprie cauſas vocant quia licet à cauſa prima dependeant (quod Platonicis, vt eis cauſarum nomen non abſolute concederent, perſuaſit) in ſuo tamen genere perfectam cauſalitatem obtinent.

Dubit. Si quis autem roget, nũ ſimul & cauſæ ſimpliciter, & inſtrumenta Dei, nõ cõ
Reſp.
C
iuncta, cuiuſmodi eſt calor reſpectu ignis, ſed ſeparata, dici queant? Reſpondemus, q. iá alibi diximus; poſſe quidẽ eas appellari aliquo mõ inſtrumenta, quatenus earũ interuentu Deus agit: cæterũ ſi inſtrumentum propriè ſumatur, inſtrumenta non eſſe, vt rationes in argumẽto adductæ concludunt. Itaq; negandũ eſt,
sol.4.arg. vt cauſæ ſecundæ inſtrumenta primæ dicantur, ſat eſſe, hanc per illas, vt per inferiores, ſibiq; ſubiectas agere. Si cui tamẽ pla
D
cuerit, cãs ſecundas inſtrumenta primæ abſolutè vocare; is argumento cõcedat quod aſſumit, & ad eius impugnationẽ dicat, eas conditiones, q inibi exprimuntur, non in omnib. ſed in vulgarib. artiũ inſtrumentis, & in iis quæ particularib. cauſis obſeruiunt, reperiri. Verũ quia ſecunda huiuſce argumentis pars difficultatem quandam attingit, de motu cauſarum ſecundarum à primo agente; ea de re ſeparatim à nobis queſtio inſtituetur.

E

QVAESTIO XIII.

Utrũ-ne Deus aliqua pura motione cauſas ſecũdas ad agẽdũ excitet?

ARTICVLVS I.

Quæ argumẽta affirmatiuam partem aſtruere videantur.

Circamodum, quo Deus cũ cauſis ſecundis ad earum operationes & ef
A
fecta concurrit, diſcutiẽda ſe offert celebris opinio D.Thomæ 1.p.q 105 & in prima ſecundæ q.109.ar.1.& q.3.de potentia art.7 eiuſq; ſectatorum, Capreoli in 2.d.1.q.2. Ferrarienſis 3.contr.gẽt.c.70. & aliorum, exiſtimantium omnes cãs ſecundas, antequam operentur, accipere à Deo influxum quendam & motum, q. ſit quaſi eſſe intentionale virtutis diuinæ, quod ad promendas actiones excitentur; eo modo, quo artium inſtrumenta, vt do
B
labra & ſecuris, præuiam motionẽ à fabro accipiunt, cùm ad opus conficiendũ applicantur. Namq; eſto dolabra præacuta ſit; & ad expoliendum lignum idonea, haudquaquam tamen id expoliet, niſi artificis impulſu motuque cieatur. *Sententia D. Th. & aliorum.*

Habet aũt inprimis hæc ſententia pro ſe cõe illud Peripateticæ ſcholæ effatũ; quod etiã inculcat D Aug.8.de Geneſ. ad lit.c.20. & 5.de ciuit. Dei c.9. ſcilicet, proprium eſſe primi ſupremiq; motoris,
C
mouere non motum; ſicuti & primi alterantis, id eſt, cœli alterare, cũ ipſum nõ alteretur: Si enim ita ſit, cõſequens erit, vt cæteræ cauſæ non moueant, niſi moueãtur: qđ & diſertis verbis affirmat Ariſtoteles, 7.huius operis li.c 1.& li.8.c.5. At ſi cauſæ ſecundæ nõ mouent, niſi motæ, ſanè oportet eas, antequam aliquid moliantur, præuio illo influxu cõcitari. *Philoſophi cõ axioma.*

Item: Cauſa prima non ſolùm eſt prima in eſſendo, ſed etiam in operando, at
D
que ita priùs natura agit, quam cauſæ ſecundæ: hæc autem naturæ anteceſſio nõ cernitur in concurſu diuino circa ipſam actionem cauſarum ſecundarum, cũ eiuſmodi actio tota ſit à Deo & à cauſſis ſecundis, nec ulla eius pars prius à Deo, q̃ à cauſſis ſecundis attingatur. Oportet igitur aliam dari actionem à Deo, ut ab integra cauſa, priùs natura elicitam; nempe eam, qua agentia ſecundaria ab ipſo excitentur & moueantur.

E
Præterea. Cã ſecũda, cum operatur, cõi Philoſophorũ aſſenſu dicitur maiorem acquirere perfectionem, q̃ cũ in otio eſt: hæc autem perfectio non conſiſtit in ipſa actione quam edit: quia calefactio ignis, uerbi gratia, cæteræque actiones trãſeuntes, non ſunt in agente, ſed in re quæ patitur, ut ſuo loco planum fiet. Aliquid ergo in ſe recipit cauſa ſecunda dum agit, quod eam perficiat: hoc aũt non uidetur *Cauſa ſecunda, dũ operatur, magis perficitur.*

eſſe

eſſe aliud, quam influxus ille, quo in actu conſtituitur, expediturque ad eliciẽdam actionem. Quare non videtur negãdum, dari prædictum influxum.

ARTICVLVS II.

Confutatio ſuperioris ſententiæ, & argumentorum, quibus nitebatur, diſſolutio.

1. ratio. HAec tamen ſententia non videtur probãda: in primis quia abſque neceſſitate res multiplicat. Vt enim, verbi cauſa, ignis calorem producat, ſuppoſita naturali eius vi, & idoneo ſubiecto ad recipiendum calorem, aliſque vulgatis circumſtantijs; fictitium eſt ac ſuperfluum, quicquid amplius de nouo ex parte Dei deſideratur, præter concurſum in actionẽ & calorem, qui producitur. Nec vlla probabilis ratio affertur, cur illiuſmodi influxus, vnà cum influxu ignis nõ ſatis ſit ad producendum calorem; præſertim cùm illud, quod vocant eſſe intentionale diuinæ virtutis, & præuio illo motu induci inquiunt, neceſſariò ſit quidpiam creatum, nec videatur poſſe eſſe aliud, quàm qualitas, quæ non minùs, quàm ignis, indigebit alio concurſu ad operandum, ſicque dabitur progreſſus in infinitum.

2. ratio. Secundò: quia ſi res creatæ nihil omnino abſq; præuia illa excitatione moliri queunt, ſequitur excitari inuitarique à Deo voluntatem, etiam ad actus vitioſos, quod nemo dicat. Plura ad hanc opinionem refellendam argumenta habes apud Ludouicum Molinam, in ſua Concordia quæſt. 14. art. 13. diſputat. 26.

Occurritur aduerſariorũ rationibus. Iis, quæ in aduerſam partem adducta ſunt, non erit difficile reſpondere. Nam quod afferunt de artium inſtrumẽtis, vt de ſecuri, quæ ſine præuio impulſu haud quaquam artificioſam ſectionẽ edit, ita eſt: ſed non eodem modo ſe habent alia agentia, quæ vel ſibi propriam innatamque virtutem ad operandum obtinent, vt ignis; vel ſunt ipſa agendi virtus, vt calor. Hæc enim aduentitio illo motu, quo ad exequendam actionem applicentur, nõ indigent; vti ſuperiùs declaratũ fuit.

Quo ſenſu dicatur primi mouẽtis, moueri nõ motum. Illud aũt Peripateticæ diſciplinæ proloquiũ, quo Thomiſtæ maximè innituntur, ſic interpretãdũ eſt, vt propriũ ſit primi motoris, mouere nõ motum, hoc eſt, agere independẽter ab altiori cauſa. Quo itẽ ſenſu cãę ſecundæ non mouent niſi motæ, hoc eſt, niſi dependenter à primo agente, quod vnà cum ipſis operatur.

Quod de prioritate diuini concurſus obijciunt, parum hẽt momẽti. Nullo pacto concedendũ eſt, Deum priùs natura agere, rõne alicuius prioris concurſus, quẽ directò immittat in cauſam agentẽ, vt eam corroboret, & ad operandũ excitet; cùm is non detur. Nec etiam rõne illius, quo actionem & effectũ cauſę ſecundæ immediatè attingit, quaſi aut totum, aut aliquã eius partem, per ſe priùs producat abſq; cõſortio cauſæ ſecundę. Fatendum tñ eſt, Deum ſẽm illiuſmodi influxũ priùs agere, duplici conſideratione. Vna eſt, qua priora natura dñr, quæ perfectiora ſunt, quo pacto ſe hẽt diuinus cõcurſus, qui cauſatum ſecundarum concurſu multo eſt excellentior. Altera eſt, qua priora vocamus ea, à quibus non retrò commeat conſecutio. Nec enim, ſi detur concurſus diuinus abſolutè, ſequitur dari concurſum ignis; etſi contrà ex eo, quod detur concurſus ignis, rectè colligatur dari diuinum concurſum. Ad harũ verò prioritatum rõnem, non opus eſt, totum cauſatum ſecundarum effectum, aut aliquam eius partem; priùs à Deo; quàm à cauſis ſecundis produci, vt planum eſt.

Traditur hęc à Scot. in 1. d. 36. à Caiet. 1. p. q. 8. a r. 1.

De hac excellentia D. Tho. in 1. d. 1. q. 1. artic. 4. Auerroes ſuper 1. & 4. propoſit. lib. de cauſis.

Quod vltimo loco obiectũ fuit, ita dilues. Non dñr agentia naturalia, dum agunt, nouã acquirere perfectionem qua tunc conſtituantur in actu primo; in hoc enim ſunt per formas iam antè ſibi inditas, quarũ interuentu agunt. Dici tñ poſſunt denuò perfici merito actionũ, quas edunt, idq; dupliciter, vel pfectione intrinſeca, id eſt, ipſis inhærente, cũ agunt per immanentẽ actionẽ; uel extrinſeca, cũ per tranſeuntem. Nam quòd etiam actio tranſiens ſit perfectio agentis creati, ex eo patet, quia maximũ eſt creaturarum ornamentum, primam cauſam imitari, quod præſtãt, dum agendo ſeſe alijs communicant: adeò vt D. Dionyſius 3. cœleſtis hierarchiæ dicat, ciuium diuiniſſimum eſſe, Dei cooperatorem fieri. In quã ſententiam lege, quæ tradit S. Thomas lib. 3. contra gent. cap. 19 & Auerroes 12. Metaphy. commem. 36.

An actio trãſiens ſit pfectio agentis, diſputat Capreo. in 4. diſtin. 49. q. 1. ar. 3. Card. 1. q. 44 ar. 4. Fer. 2. cõtra gẽt. cap. 9.

QVAE-

A

QVAESTIO XIV.

Vtrum Deus immediatione virtu-tis & ſuppoſiti, cum omni agen-te creato operetur.

ARTICVLVS I.

Quid ſit agere immediatione virtu-tis, & ſuppoſiti.

B

In quolibet agente duo inſunt.

VT propoſitam dubitationem expediamus, ſciendum eſt, quemadmodum in quolibet agente duo cernuntur, nimirum virtus, per quam operatur, vt in igni calor & res ipſa, quæ principaliter denominatur agere, vt ignis: ita, quod ad præſentem attinet diſputationem, bifariam dici agẽs immediate agere: vno modo, immediatione virtutis; altero immediatione ſuppoſiti, id enim eſt quod principaliter, & vt quod, operari dicitur. Illud agit immediatè immediatione virtutis, quod agit per virtutem non aliunde ſibi communicatam, ſiue patiens immediatum ſit agenti, ſiue ab eo diſtet. Exemplum prioris immediationis ſecundum virtutem, cernere eſt in igni, cùm per ingenitum ſibiq; proprium calorem aquã attiguam excalefacit: Poſterioris in ſole, cùm lumine per intermedia corpora traiecto, terram illuminat.

C

Actio immediata immediatione virtutis.

D

Virtutis mediatio.

Agere mediatè mediatione virtutis, eſt per virtutem ſibi commodatam operari, ſiue item patiens diſtet ab agente, vt cùm orbis lunæ lumen ſibi à ſole immiſſum in aerem iaculatur; ſiue non diſtet, vt cùm idem orbis prędictum iubar in ſphæram ignis demittit.

Actio immediata immediatione ſuppoſiti.

Quod ad rationem ſuppoſiti attinet, id agit immediatè immediatione ſuppoſiti, inter quod & ipſum effectum, ſiue rem patientẽ, nullum aliud ſuppoſitum, hoc eſt, ſingulare per ſe ſubſiſtens, interiectum eſt; quo pacto aqua manum, quàm abluit; refrigerat.

E

Mediata mediatione ſuppoſiti.

Id agit mediate mediatione ſuppoſiti, inter quod & effectum, ſiue rem quæ patitur, aliud cadit ſuppoſitum; vt inter fabrum & ſtatuam, ſecuris:

ARTICVLVS II.

Deum vtroq; modo immediate operari.

Cõcluſio. D. Thom. 1. ſent. d. 37 q. 1. art. 1. & 3. contra gent. ca. 68.

HIs animaduerſis, reſpõdemus; Deũ cum quouis agente creato operari immediatè immediatione virtutis & ſuppoſiti. Quæ aſſertio quoad priorem partem ex eo conſtat; quia virtus diuina non eſt aliunde communicata, quin potiùs omnis rei creatæ virtus à Deo effluxit, atque eo pacto eſt virtus creaturæ, vt Dei quoq; virtus ſit. Vnde intelliges, nullam rem creatam, ſi cum Deo cõparetur, agere poſſe immediatione virtutis; quãuis ſi vna cum altera conferatur, poſſit. Poſterior pars concluſionis liquet ex eo, quia inter Deum & effectum rei creatæ, ſiue rem quæ patitur, nõ eſt intermedium aliquod ſoppoſitũ, cùm tam Deus, quàm ignis, verbi cauſa, dũ calorem producunt, ſecundum ſuam ſubſtantiam immediata ſint manui, quæ calefit, eumque ipſam caloris productionem immediatè attingant, vt ex ijs, quæ à nobis ſuperius diſputata ſunt, planum eſt.

Quorundam opinio.

Nonnulli tamen, eſt quorum numero eſt Ferrarienſis ad cap. 70. lib. 3. contra gent. contendunt, vt aliquid cenſeatur agere immediatione ſuppoſiti, requiri præterea, vt per aliud ſuppoſitum non agat; nec ſufficere, immediatè ſecundum ſubſtantiam attingere effectum, & rem quæ patitur. Negant igitur, Deum, dum vnà cum ſubſtãtijs creatis operatur, agere immediatè immediatione ſuppoſiti.

Improbatio.

Verùm, etſi non multũ referat, quo quiſque modo loquatur, ſi de re conſtet; nos tamen priorem explicãdi rationem, quæ vſu tatior eſt, amplectimur. Nec quod obijciunt, momentum habet, videlicet ſi dicamus, Deum omnia effecta cauſarum ſecundarum operari immediatione ſuppoſiti, ſequi tolli ordinem cauſandi inter Deum & ſuppoſita creata; eo ꝙ non videatur ſeruari ordo cauſandi inter ea, quæ immediatè agunt. Nõ habet, inquã, momentũ: quia eiuſmodi ordo non conſiſtit in eo, ꝙ ſuppoſita creatá attingant per ſe ſuos effectus, & cauſa prima non niſi per ſecundas; ſed in eo, quòd omnia agentia creata, & ſuppoſita omnia, dependeãt à prima cauſa, vt à fonte totius

Ordo agẽdi inter Deum & ſuppoſita creata, in quo conſiſtat.

eſſe,

eſſe, ita vt citra illius opem & influxum, nec cōſiſtere valeant, nec vllam opationē exequi;vti iam ſupra declaratum fuit.

QVAESTIO XV.

Vtrum cauſa primæ actionem ſecundæ, an ſecunda actionem primæ determinet?

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis videatur, neutram ab altera determinari.

Duplex actionū determinatio.

DVplex eſt, quod ad propoſitā difficultatem ſpectat, actionū determinatio: vna ſm̄ ſpeciem, altera ſecūdū gradū naturæ ſingularis. Tunc cā vna actionem alterius ſecundum ſpeciem determinat, cū generalē illius rōnē, & incliā, ad certam ſpeciem, vocat & contrahit, id eſt, cum ea cauſa, quæ ex ſeſe tam vnius, ꝗ alterius ſpeciei actionem indiſcriminatim edere potuiſſet, ab alia limitatur, vt huius certæ ſpeciei, non alterius producat actionem. Similiter tunc cauſa vna actionē alterius ſecūdū gradum naturæ ſingularis determinat, cum ea, quæ ſub eadem ſpecie ad hanc vel illam actionem indeterminata erat, ad hanc certam ſingularem trahitur & definitur.

Hoc poſito, inueſtigandū in præſentia eſt, quonā pacto cauſa prima & ſecunda, in actionib. hunc in modū determinandis, ſeſe habeant? Non quærimus aūt, quid eiuſmodi actiones formaliter ſpecificet: id enim intrinſecè, quidē præſtat eſſentialis cuiuſq; differentia, extrinſecè verò obiecta, à quibus actus in genere cauſæ formalis extrinſecæ ſpeciem ſortiuntur. Sed nimirum in quæſtionem vocamus, vtra prædictarū cāum alterius actiones efficiēter determinet? Porrò autē, ꝙ alienum ſit à veritate id, quod cōis philoſophantium ſchola aſſerit, nempe cām ſcdām determinare actionē primæ ſecundū ſpeciē, hunc in modū probatur. Id determinat ſecūdū ſpeciē, à quo gradus ſpecificus principaliter tribuitur: ſed hic tribuitur principaliter à prima cauſa, cuius influxus eſt præcellentior, quæque fons eſt totius eſſe, tam ſpecifici, quam

Sēſus propoſitæ q̄ſtionis.

De determinatione ſecundum ſpeciem.

actionem primæ eo pacto determinat.

Secundò: Vnus idemq; influxus diuinus, ſecundum ſpeciem, ſat eſt omnibus actionibus cauſarū ſecundarū perficiendis, ſicuti vna eademque ſpecie illuminatio ſufficit ad producendam lucem & calorem, & multarum ſpecierum aīantes, quæ ex putri materia obueniunt. Non eſt igitur cur dicamus, diuinum concurſum trahi ad diuerſas ſpecies.

Iamꝙ cauſa prima nō determinet, vt multis viſum eſt, actionem ſcdæ, quoad gradū naturæ ſingularis, hiſce argumentis videtur cōcludi. Vel eiuſmodi gradus eſt à Deo, & à cauſa ſcda, uel à Deo tantum. Si à Deo, & à cauſa ſcda; nō eſt igitur, cur ſoli Deo tribuatur. Quòd aūt nō tantū à Deo fit, apertè conuincitur. Primū, quia cum gradus naturæ ſingularis idem re ſit cū gradu ſpecifico, impoſſibile eſt produci hunc à cauſa ſcda, illum verò à Deo tm̄ abſq; ſcdæ cauſæ cōſortio: quæ enim re non diſſident, neq; productione diſtingui poſſunt. Item. qa ſequeretur, cauſas ſcdas nō tendere per ſe in ſuppoſita, id eſt, in ſingularia per ſe exiſtentia. quo .n. pacto in ea per ſe ferri pōt, ſi non eliciūt actiones, quib. illa per ſe efficiūtur? Tertio, qa nulla ratio afferri poterit, cur non idē ſingularis effectus ab eadem cauſa diuerſo tpe, vel à diſtinctis eodem, producatur, ſi ſingularitatem ipſam ordinaria lege Deus contribuit. Accedit teſtimonium Ariſtot. hoc in lib. cap. 3. text. 38. & lib. 5. Metaphy cap. 2. text 3. vbi docet, particulares effectus ad particulares cās eſſe reducendos. Quare nō eſt, cur ſingularitas ad primam cām, quæ maximè vniuerſalis eſt, referatur.

De determinatiōe quoad ſingularitatē.

ARTICVLVS II.

Quæſtionis enodatio.

PRopoſita difficultas duabus concluſionibus explicanda eſt. Prima ſit. Actio cauſæ primæ determinatur, quoad ſpeciem, ab actione cauſæ ſecundæ. Hæc concluſio videtur Philoſophorum omnium communis: pateťq; ex eo, quia cum cauſa prima in ſe ſpectata, poſſit hoīem & aquilā cæteraq; ciuſm di ſine diſcrimine producere, ratio, cur cum homo, non aquilam, ſed hominem; cum

1 Cōcluſ. Cō plu'e D. Th. 3. cōtra ē[illegible]. cap. 66 & in 2. diſt. 1 q. 1. ar. 4

O aquila

aquila non hoĩem, ſed aquilam ꝓcreet; non alia ſanè eſt, niſi quia eius cõcurſus à concurſu hoĩs vel aquilæ, ad huius potiùs, q̃ alterius ſpecie actionẽ effectũque producendũ, definitur & cõtrahitur. Ac de eiuſmodi determinatione locutus eſt D. Dionyſius 4 de diuinis nominib⁹, vbi ſcripſit. Deũ vniformiter operari oĩa; diuerſitatem aũt effectuũ eſſe à cauſis ſecundis. quemadmodũ ſol ex ſe vniformiter illuminat; at q̃ alij aliter lucem impertiat, a diuerſitate ſubiectorũ ꝓficiſci tur. Hæc aſſertio intelligenda eſt de ijs tantum actionib. & effectis, quæ à cauſa prima concurrentibus ſecundis adminiſtrãtur: quæ enim à prima dũtaxat oriũtur, planũ eſt non aliunde determinari.

B

2. Conclu. Grego in 1. d. 17. q. 4 ar 7. ad 7. & d. 35. q. 1. art. 1.

Secunda concluſio: Actio cauſæ ſcdæ determinatur per ſe primò à Deo, quoad ſingularitatem. Hanc tuentur pleriq; de ſchola Nõĩalium, & è iunioribus Philoſophis Theologiſq; nõnulli. Suadetur q̃ ſic in hunc modũ. Hic ignis, verbi cauſa, ex ſe non eſt determinatus ad certam numero calefactionẽ, tum quia põt multas elicere, vt patet, tum q̃a natura non intendit definitè hoc ſingulare, vt alibi ex Auicenna docuimus. Igitur vt hãc calefactionem determinatè edat, oportet aliunde determinari. Sed in cauſis ſcd̃is nihil eſt, à quo determinari poſſit: recurrendũ eſt ergo ad cãm primãm, q̃ ipſum virtutis ſuæ efficacitate determinet, cuius certè eſt, ordinaria ac ſtata lege hunc quaſi defectũ naturæ ſupplere.

C

D

Probatur minor: quia tam cœleſtis influxus, q̃ cæteræ cauſæ effectrices, quæ quoquo modo cum igne concurrere poſſunt, indifferenter ſe hñt ad hanc vel illam calefactionem edendam. Item materia, in q̃ ignis agit, ex ſe ad quamlibet recipiendã apta idoneaq; eſt. Similiter locus nihilo magis ad vnã calefactionem, q̃ ad alteram facit. Nec putandũ, hanc determinationem, ſi non à ſingulis circũſtãtijs, ſaltem ab earum oĩum complexu, id eſt, ab hoc agente, hoc cęleſti influxu, hac materia, hoc loco, cæteriſq; hmõi in unum collectis, tribui poſſe. Hæc.n. oĩa, vt non ſingulatim ſolùm, ſed uniuerſim quoque ſumpta, multis cõia ſunt; ita non poſſunt reddere aliquid ita vni ꝓprium, ut multis non conueniat. Nec denique ſat eſt, confugere ad durationẽ, ſeu veram, ſeu

E

A

imaginariam; quaſi propterea ignis hanc potiùs calefactionem edat, q̃ aliam, quia agit dependenter ab hac duratione. Primùm, quia exiſtimare, tantã ineſſe durationi vim, vt quod aliarum circumſtantiarum collectio præſtare nõn potuit, ipſa perficiat, fictitium eſt & ridiculum. Deinde, quia duratio, ſeu uera, ſeu imaginaria, uera rei cauſa non eſt; ſed mẽſura potiùs & affectio, quæ rem iam conſtitutã & determinatam ſequitur.

B

Determinatio actionis & effectus, ad eandem cauſam pertinent.

Porrò, ad clariorem notitiã eorum q̃ diximus, nõnulla animaduertẽda erunt. Primum eſt: ad eandem cauſam pertinere determinationem actiõnis, quoad gradum naturæ ſingularis; & determinationẽ effectus, quoad eundẽ gradum. Nãq; eadem indr̃ia cernitur in hoc numero agente, in hoc ſubiecto, in hoc loco, in hoc tempore uel momento, & in tota collectione harum circumſtantiarum, ad ꝓductionem caloris, verbi gratia, quæ cernitur ad calefactionem eliciendam, ut conſideranti planum eſt.

C

Quælibet forma ſingularis pẽdet à deſignato agẽte.

Secundò obſeruãdum, cùm dicimus, hunc ignẽ indifferentẽ eſſe ad hanc uel illã calefactionem, hunc uel illum calorẽ ꝓducendum, id non ita dẽre accipi, quaſi hic ignis ad oẽm prorſus calefactionẽ, caloremq; producendum, indifferens ſit. Non.n. ita res hẽt, cum hic ignis, eſto indifferens ſit ad educendos ex hac materia infinitos calores; non tñ ſit indifferẽs ad educendos eos, qui ab alio igni educi poſſunt, ſiquidem cuiuſ forma ſingularis naturalem hẽt dependentiam à definito agente particulari, quod 5. Metaph. lib. oſtendemus. Sed nimirum ſic id accipiendũ eſt, ut cùm quilibet ignis poſſit multas calefactiones, multoſque calores edere, ex ſe tamen ad quemlibet horum, qui ad ſe pertinent, indifferens ſit.

D

E

Quo pacto ſingularitas à Deo præfiniatur.

Tertiò ſciendum, actionum & effectorum ſingularitatem non ita à Deo præfiniri, quaſi tantum ab indiuidualis dr̃ia effectiuè tribuatur. Nam cùm tota actio, & totus effectus cauſarum ſecundarum, ſimul à Deo & à cauſis ſecundis procedat, impoſſibile eſt, differentiam indiuidualem, quæ eſt idem re cum eo quod conſtituit, non produci ſimul à cauſis ſecundis. Dicitur ergo à Deo ſingularitas præfiniri, quia Deus prævidens cauſam ſecũdam eſſe ueluti in procinctu, ut exeat

in

in actum certæ alicuius ſpeciei, ſimul'q; eſſe prorſus indifferentem ad plures ſingulares actus ſub tali ſpeciei, nec habere, vnde ſeſe ad vnum potiùs, q̃ ad alium determinent: huic perplexitati occurrit efficacitate ſuæ voluntatis, præfiniendo quinã actus ſingularis, hoc loco, & tpe momentove exercendus ſit, ſub illa ſpecie, ad q̃ cauſa ſecunda ſe determinat. Rationẽ aũt, modumq; eius præfinitionis, ſic licet mente concipere. Videns Deus, poſitis illi circũſtantijs, concurrendum ſibi eſſe ad eam ſpeciem actus ex lege ordinaria, qua decreuit non deſtituere ſuo auxilio agens creatum, præfinit concurſum indiuiduũ, quo ſibi placet influere. Quia verò nõ diuerſo, ſed eodem numero cõcurſu actioneve Deus & cauſę ſecũdę influunt in ipſius cauſæ ſecundæ effectũ; vt ſupra explicauimus, ſic vt concurſus etiam agentis creati determinetur in gradu indiuiduo, vt videlicet potiùs ſit hic, quã ille alius eiuſdẽ ſpeciei, qui in illis circumſtantijs indiſcriminatim exhiberi poſſet. Atque ita, quòd actus & effectus hic potiùs ſit, quam alius numero ſolo diuerſus, in ipſum Deum reſoluitur.

Obiectio. Quòd ſi quis obijciat, videri ex dictis ſequi, eſſentias habere cauſam efficientẽ; cùm dicamus, differentiam indiuiduam, quę eſt pars eſſentiæ rerum ſingularium, produci per ſe primo à Deo determinante, & à cauſa ſecunda determinata.

Dilutio. Occurrendũ erit, proloquium Philoſophorum affirmantium eſſentias non habere cauſam efficientem, intelligi de cõnexionib' eſſentialib', qualis eſt inter hoĩem & aĩal particeps rõnis, quæ cùm nõ ſint aliud formaliter, q̃ relationes identitatum, fundamentaliter verò negationes diuerſitatis, (vt doctè explicat Fonſeca li. 5. Metaph. c. 5 q 1. ſect 4) neque ſint ab vlla cauſa effici. Verũ id nõ impedit, quo min' ipſi termini eſſentiales, cuius'modi eſt differentia indiuidua cuiuſq; actionis & effect', cũ in rerũ natura ſub actu exiſtẽtiæ ponũtur, efficientes eã ſortiãtur.

ARTICVLVS. III.

Solutio rationum, quæ initio propoſitæ fuerant.

Nunc quo pacto primi articuli argumentis occurrendum ſit, videamus.

A Ad primum negãda eſt maior propoſitio. Non enim eius eſt determinare effectũ in ſpeciem ad quod pertinet, gradũ ſpecificũ principaliter tribuere; ſed eius qđ definit, trahitq; cauſſam vniuerſalem, vt huius potiùs, q̃ alterius ſpeciei operationem effectumq; producat: quo pacto ſe habet cauſa ſecũda ad primã; cùm tamẽ cauſa prima ipſum eſſe ſpecificũ, vt præſtãtior & principalior cauſa, rei genitæ cõferat.

Ad ſecundũ dicendũ eſt: cùm diuinus con-

B curſus nõ ſit aliud, q̃ externa Dei actio, & hæc in eũdem feratur terminũ, in quẽ actio cauſæ ſecundæ; vt in calorem, dum cõcurrit cum igne calefaciente; & in leonem, dum concurrit cum leone generante: fieri non poſſe, vt vnus cõcurſus diuinus ſpecie ſatis ſit, omnibus ſecundarũ cauſarum actionib' ſpecie diſtinctis: ſed eadem ſpeciem illuminatio ſufficiat ad producendam lucem, deinde lucis interuentu calorẽ, tum caloris miniſterio variarum ſpecierum animãtes ex putreſcente

C materia. Ratio diſcriminis palàm eſt, quia non repugnat, vnam eandemq; rem ſingularem eſſe principium, ſiue inſtrumentarium, ſiue principale, actionum effectuumq; ſpecie differentium, cùm tamen repugnet, eandem ſpecie actionem ferri in terminos ſpecie diuerſos.

Cur diuinus cõcurſus nõ ſit vbiq; vnus ſpecie.

Rationes verò, quæ probare nitebantur, determinationem ad gradum naturæ ſingularis, non eſſe à cauſa prima, facilè ſoluet, qui dixerit: ad primã qui-

D dem, eiuſmodi gradum etiam à cauſis ſecundis tribui, vti expoſuimus; ſed ita, vt illæ ad eum conferendum à prima determinentur. Ad ſecundam, agentia creata præfinita, concurſu primæ cauſæ determinantis, tẽdere in ſingularia per ſe exiſtentia; quia ſic actiones edunt, quibus eiuſmodi ſingularia per ſe efficiũtur. Ad tertiam, non poſſe eundum effectum ſingularem ab eadem cauſa ſecunda diuer-

Grad' ſingularitatis etiã à cauſis ſecũdis tribuitur.

E ſo tempore, vel à diſtinctis eodem tempore produci: quia effectus ſingularis pendet ab hac numero actione, qua gignitur; & hæc actio ab hac numero duratione in qua elicitur: etſi duratio non conferat illi tanquam vera cauſa ſingularitatem, vt ſupra oſtendimus; ſed tantummodò ſit occaſio, conditio, & indiciũ ſingularitatis, vt 2. de gener. planiùs & enucleatiùs dicetur. Præterea, hic ſingularis

Effectus ſingularis pendet p ſe ab hac ſingulari actione.

gularis effectus habet neceſſariã connexionem cũ ſua cauſa, licet ab ea in actũ deduci non poſſit, niſi accedente diuini cõcurſus ꝑfinitione. Neq; his repugnat, qđ Ariſtoteles ait, de reuocatione particulariũ effectuum ad particulares, nõ ad vniuerſales cãs: loquitur. n. de cauſis vniuerſalibus in prædicando, vt de artifice cõparatione ſtatuarij. Deus autem non eſt cauſa vniuerſalis in prædicando, ſed in operando, vt ibidem expoſuimus.

QVAESTIO. XVI.

Vtrumne recte concedatur, aliquid eſſe, quod diuina potentia fieri non poſſit.

ARTICVLVS I.

Multa effugere potentiã Dei ordinariã, nihil abſolutã, niſi quod contradictionis repugnãtiã inuoluit.

EGimus hactenus de cõcurſu Dei ſm ordinariam eius potentiam; nũc de eodem ſm extraordinariam ſiue abſolutã potentiam pauca differemus. Inprimiſq; ad explicationẽ huiuſce cõtrouerſiæ quæ cæteris quæſtionib⁹ ad diuinam potentiã ſpectantib⁹, tanquã fundamentum ſupponẽda eſt, ſcire oportet, etſi potentia diuina in ſe vna ac ſimpliciſſima ſit; prout tñ rebus efficiẽdi cõparatur, in ordinariã & abſolutam diuidi: vt videre eſt apud D. Tho. 1. p. q. 25. art. 5. & i. 3. d. 1. q. 2. art. 3. Gregoriũ in 1. d. 42. q. 1. Scotũ in 1. d. 44. q. 1. Capreol. d. 42. q. 1. art. 1 Alenſem. 1. p. q. 20. mem. 5. Potentia Dei ordinaria eſt, quæ reſpicit cõem & vſitatum curſum, ordinẽq; rebus inditum. Abſoluta eſt eadẽ diuina potẽtia, ſimpliciter ac ſine vlla limitatione ſpectata.

Quæ potẽtia Dei ordinaria, quæ abſoluta.

1. aſſertio.

Hoc poſito ſit prima aſſertio: Multa nequeunt fieri à Deo ſm potentiã ordinariam, quæ ſm abſolutã poſſunt. Hæc aſſertio probatur quoad priorẽ partem; quia exempli cauſa, ſi ignis idoneæ materiæ aptè congruenterq; applicetur, nõ pôt Deus cum eo non concurrere ad cõburendũ: quandoquidem id poſcit cõis ordinariaq; lex, qua rebus creatis eiuſmodi cõcurſum exhibet. Quoad poſteriorẽ partem ſuadetur; quia pôt Deus præter conſuetum ordinem id cõmune beneficium A denegare, vt olim, cũ Hebræos pueros in Caldæorũ fornace ſeruauit incolumes. Nãque, vt D. Auguſt. lib. 26. contra Fauſtum cap. 3. monet: edifferitq; S. Thomas prima p. q. 105. art. 7. Virt⁹ diuina nequaquã ſecundarum cauſarum ordini ſubiecta eſt; ſed ei potiùs talis ordo ſubditur, vt qui à Deo ꝓcedat, non neceſſitate naturæ, ſed arbitrio voluntatis. Potuiſſet enim Deus alium præſcribere rerum or- B dinem: vnde & præter hunc ab ipſo cõſtitutum agere poteſt, cùm voluerit, ꝓducendo videlicet ſe ſolo tam effecta ſecundorum agentium, quàm alia, ad quæ res creatæ pertingere non poſſunt.

2. aſſertio.

Secunda aſſertio: Abſoluta Dei potentia fieri pôt, quicquid cõtradictionẽ non implicat. Hęc aſſertio cõi Theologorũ Philoſophorũq; aſſenſu in ſcholis recepta eſt, & ab oĩbus tanquã irrefragabile C axioma inter diſputandum conceditur. Probatur aũt a Richardo in 1. d. 42. q. 7. quia, vbicunq; extrema non includunt repugnantiã contradictionis, apta ſunt, quantum ex parte ipſorũ eſt, per aliquã potentiam coniungi, niſi ex parte potentiæ ſit defectus, qui in diuina attributa minime cadit. Idem quoq; oſtenditur a D. Tho. 1. p. q. 25. art. 3. quia eſſe diuinũ in quo diuinæ potentiæ ratio fundatur, eſt infinitum, minimeq; limitatũ ad ali- D quod genus entis, ſed in ſe cõtinens perfectionẽ totius eſſe. Vnde quidquid pôt habere rõnem entis, cõprehẽditur ſub poſſibilibus, reſpectu diuinæ potentiæ abſolutæ. Nihil aũt rationi entis opponitur, niſi nõ ens, ſeu quod inuoluit eſſe, & nõ eſſe ſimul: ex quo ſequitur, ea tantũ ac ſola, in quibus ineſt contradictio, abſolutam Dei potentiã effugere. Itaq; fieri à Deo non pôt, vt ſex non ſint bis tria, quia alioqui eſſent, & nõ eſſent ſex: nec itẽ, vt E homo nõ ſit aĩal particeps rõnis, quia eſſet ſimul ac nõ eſſet homo: nec, vt creatura cõſeruetur ſine Deo, quia eſſet depẽdens, cũ ſi creatura, & nõ eſſet dependẽs ex hypotheſi: ſimiliter neq; mẽtiri Deus pôt, quia cũ ſit ipſa veritas, eſſet Deus ac non eſſet. Atq; hanc rõnem D. Dionyſius 8. cap. de diuinis nominibus reddit Elymæ Mago, quęrenti, quo pacto à noſtro Theologo (intelligebat autẽ D. Paulũ) dictum eſſet, aliquid non poſſe Deum, ſi eſt omnipotens? dixerat enim 2. ad

Quę Dei abſolutæ potẽtiæ ſubijciãtur.

Timoth.

Timoth. 2. Deum ſe ipſum negare non poſſe. Nempe, inquit, negare ſe non poteſt Deus, quia ſeipſum negare, eſt à veritate cadere: eſt autem veritas Deus, atque ita à veritate cadere, à Deo eſt cadere. Lege plura in hanc ſententiam apud D. Thom 2. contra gentes ca. 25. Altiſſiodorenſem lib. 1. ſuæ ſummæ, Magnum Albertum in 1. ſent. d 42. art. 4 & 6. Durandum in 1 d. 42. qu. 1. & 2. Heruæum quodl. 4. quæſt 9.

ARTICVLVS II.

Alia quædam ad eandem ſententiam ſpectantia.

Diuina potentia nõ eſt coarctāda ad anguſtias noſtri intellectus.

EST autem nõ ſegniter obſeruandũ, cùm, an aliquid diuina virtute fieri poſſit, inquirimus, negatiuam partẽ non temere, aut ex intellectus noſtri menſura definiendam eſſe. Namq; (vt rectè ait D. Anſelmus 2. lib. Cur Deus homo) Multa poteſt Deus facere, quæ hominis ratio nequit comprehendere, multaque ſunt fidei myſteria; ut incarnatio diuini Verbi, ſuſtentatio accidentiũ extra ſubiectũ, aliaq; eiuſmodi; quæ intellectus humanus, niſi cęleſti diſciplina ſit inſtitutus, negabit poſſe eſſe, licet illa reuera non contra, ſed ſupra lumen rõnis ſint. Vnde D. Auguſtinus in illa verba 1 ad Corint. 1. Stultam fecit Deus ſapientiam huius mundi: Sapientiam, inquit, huius mundi fecit Deus ſtultam, faciendo ac declarando id eſſe poſſibile, quod ipſa iudicat impoſſibile.

Secundò aduertendum eſt, cùm decernimus, non poſſe aliquid à Deo fieri, id non diuinæ virtutis imbecillitati, ſed ipſius rei defectui, & quaſi impotentiæ aſcribi debere. Namque, vt Hugo Victorius 1. lib. de Sacramentis, parte 2. ca. 22. ſapienter & acutè diſputat, non minus potens eſt Deus, ꝙ impoſſibilia non poſſit; ſiquidem poſſe impoſſibilia, non eſt poſſe, ſed non poſſe. Itaque omnia poteſt Deus, quæ poſſe potentia eſt. His ſimilia tradidit D. Ambroſius in c. 23. Numerorum ad Chromatium, D. Augu. lib 26. contra Fauſtum cap. 5. D. Anſelmus in Proſologio cap. 7. & hos ſecutus D. Thomas 1. p. q 25. ar 3. vbi admonet, ea, quæ contradictionem inuoluunt, congruentiùs dici, ipſa ex ſe talia eſſe, vt non poſſint fieri, quam non poſſe illa Deum facere. Sanè vt nemo imbecillum aſpectũ uocat, qui ſonos non uidet; nec infirmũ auditum, qui colores non audit; cùm hęc non pertineant ad eiuſmodi facultatum obiecta: ita nec diuina potentia debilis cenſenda eſt, quòd ſimpliciter impoſſibilia præſtare nequeat; cùm hæc ſint extra terminos, atque obiecta executricis potentiæ.

Item D. Aug. 11. de Trinit. ca. 15. & li. 1. de Symb. c. 1. D. Anſelmus li. 1. cur Deus hõ. ca. 17.

Tertiò, nec illud omittendum eſt, quod iam ex dictis facilè quiuis intelliget, nimirum, licet potentia diuina infinita ſit, non propterea admitti debere, poſſe Deũ ex ſe id, quod ſimpliciter impoſſibile eſt, producere. Etenim cum productiuum, & producibile (liceat enim ita loqui) ſeſe mutuò reſpiciant, nec aliquid dicatur productiuum, niſi eius quod producibile eſt; ſi Deus ex ſe eſſet productiuus alicuius impoſſibilis, iam impoſſibile poſſibile foret.

QVAETSTIO XVII.

Unde proueniat, ut aliquid diuina uirtute poſſit aut nõ poſſit fieri.

ARTICVLVS I.

Enodatio propoſitæ difficultatis.

LIbet adhuc plenioris doctrinæ gratia ſcrutari diligentiùs, quo ex fonte oriatur, ut aliquid à Deo factibile ſit, aut non ſit. Quam dubitationem pertractat Henricus Gãdauenſis quodli. 8. q. 3. Scotus in 1. d. 43 q. 1. Baſſolius d. 42. q. 2. Omiſſis controuerſijs dicimus, producibilitatem eſſe affectionem, conſequentem naturam entis ueri, eo modo quo riſibilitas conſequitur hominis naturã. Quare vt eſſentia hominis cauſa eſt, ratioue interna, cur homo ſit riſibilis; ita & natura cuiuſque rei eſt cauſa, ſeu ratio interna, cur produci queat. Quia uerò producibile importat ordinem ad productiuum (nihil enim dicitur producibile, niſi quia ab aliquo ꝓductricem uim habente effici poteſt) inde eſt, quod nihil cẽſetur producibile, niſi primò quidem per ordinem ad Deum, qui eſt prima cauſa efficiens rerum omnium; deinde per habitudinem ad agens creatum,

à quo à Deo pariter concurrente, produci pot. In idem recidet, si quis dicat, cùm seu ratio, cur aliquid produci queat, esse negationem repugnantiæ terminorum, qualis negatio cernitur, verbi gratia, inter lapidem & candorem, non sit inter lapidem & participem intellectus. Nā ratio, cur sit inter hos terminos, non sit inter illos, prædicta repugnantia vel est, est, quia horum, non illorum, natura eiusmodi est, vt ea sequatur producibilitas, siue aptitudo, ut inuicem connexi produci ualeant.

Dubitatio

Si quis autem petat, num ipsa natura terminorum secundum se sumpta, sublata omni existentiæ consideratione, aliquid habeat ulteriorem causam, ad quam referatur? Respondemus

Respōsio.

habere, nempe Deum siue essentiam diuinam, quæ ut est fons & mensura totius esse, ita vnumquodque ens ab ea dependet, tanquam adumbratio quædam illius similitudo, ideoque creaturæ dicuntur à Philosophis relata transcendentia comparatione Dei:

Creaturæ relata trāscendētia ad Deum.

quod fieri non posset, nisi secundum suā essentiam à Deo penderent. Ea est enim relatorum transcendentium conditio, vt pendeant essentialiter ab eo, ad quod referuntur. Porrò pendent creaturæ secundùm se à Deo, ut à causa exemplari, seu quoad diuinas ideas non quidem practicas, (etenim ut hæ ad artem diuinam, & ad actionem spectant, ita creaturæ præcise secundum suas essentias, absque ullo respectu ad existentiam, consideratæ, ab ipsis non pendent) sed secundum ideas speculatiuas, quæ artem, potentiamque diuinam executiuam nostro intelligendi

De ideis speculatiuis cōsule Hēricum quodli. 8. q. 1.

modo antecedunt. Nec mirum; cum diuina essentia in illo priori perfectissimam rationem natiuus esse obtineat, ideoque omnium absolutissimum speculum repræsentet, & secundum suos gradus partim formaliter, partim eminenter, contineat: neque ideo in prioritate illa non inchoatè [illegible], ut quidam volūt, sed absolutè perfectè; imitabilis iam sit à creaturis: in qua imitabilitate, prout obijcitur diuino intellectui, idea ferè potissimum cōsistit.

Sēpiternę connexiones pēdēt ab essentia diuina.

[illegible] nonmodò simplices terminos, sed etiam sempiternas connexiones, habere necessariam dependentiam ab essentia diuina, vt ab ipsa, ut causa suo modo: nam quidquid terminorum causa est, censetur etiam causa earum affectionum, quæ terminis necessa- rio conueniunt: quo pacto se hīt prædictæ connexiones, siue accipiantur fundamentaliter, & vt sunt negationes diuersitatis prædicatorum à subiectis (licet hæ sumptæ, vt non hīt entitatem, ita nec causam, nisi admodum impropriè, videlicet quatenus eorum conditio fert) siue formaliter, quo pacto sunt respectus quidam identitatis vnius cum altero, vt supra docuimus, qui respectus, etiam quoad eam entitatem rationis quam sortiuntur, suo modo adumbrationes quædā sunt, quan quā obscurissimæ, primi ac diuini esse.

Ex dictis habes, causam rationemve internam, cur vnumquodque sit producibile, esse ipsam naturā terminorum: causam externam actiuam, à qua potest effici, & in ordine ad quā producibile nuncupatur, esse potestatem diuinam rerum omnium effectricem; itemque naturam causæ creatæ (nisi sit res, quæ secundum agentium facultatem omnino excedat) vltimam verò causam, & externam etiam, id quam, ut in fontem & mensuram totius entitatis, fit resolutio, esse diuinam essentiam eo, quo diximus, modo spectatam. Hinc non difficile erit à distinctis intelligere, cur aliquid à Deo effici non possit: est enim interna causa ipsa natura terminorum, quam sequitur repugnantia, ne inuicem coniungi possint, quæ repugnantia ex eo oritur, quia tales termini verè & primi esse participatione inter se absunt.

Respōsio ad quęstionem.

ARTICVLVS II.

Dubitationes circa superius dicta.

Circa ea, quæ superius diximus, nonnullæ occurrunt dubitationes. Prima est, quia videtur Peripateticam doctrinam aspernari videamur, omnia, quæ nullam contradictionem repugnantiam inuoluunt, posse à Deo fieri, hoc uno excepto, quandoquidem Aristoteles 6. Ethic. cap. 2. laudat sententiam Agathonis, aientis uno tantum carere Deum, uidelicet, quòd non possit facere, vt id, quod præteriit, non præterierit.

1. dub.

Secūdū: Quonam pacto creaturæ sint relatæ transcendentia comparatione essentiæ diuinæ, secundum rationes ideales spectatæ: cùm enim relata transcendentia definiantur per habitudinem ad ea, quæ respiciunt, vt materia per habitudinem

2. dub.

nem ad formam potentiæ, & ſua obiecta, & tamen creaturæ non dicantur à Philoſophis definiri per reſpectum ad eſſentiam diuinam, vt ex vulgatis earum definitionibus palam eſt.

3. dub. Tertia: Num creaturæ, ſecundum ſuam eſſentiam præciſe ſumptæ, ſolummodo pendeant à Deo, vt ab archetypo ſpeculatiuo, & menſura totius eſſentiæ, an & vt à cauſa efficiente, finali, & exemplari practica: ſicuti quidam noſtræ ætatis excellenti ingenio & doctrina Philoſophi arbitrantur. Nam quod etiam hoc poſteriori modo pendeant, hiſce argumentis videtur concludi.

1. argum. Non magis pendet accidens à ſubſtantia, in genere cauſæ ſubiectiuæ & materialis, quam creaturæ à Deo, in genere cauſæ efficientis (idem intellige de alijs duabus cauſis) ſed dependentia illa eſt eſſentialis ergo & hæc. Maior probatur: quia inde colligimus, accidens pendere eſſentialiter à ſubſtantia, quod ſine illa eſſe nequeat: at multo minus creatura ſine Deo cohærere poteſt.

2. argum. Secundo idem confirmatur: quia ens ſecundum ſuam eſſentiam definitur id quod exiſtere in rerum natura poteſt. Quare cum nihil dicatur poſſe exiſtere, niſi cōparatum ad ſuum efficiens, ſequitur, omne ens habere eſſentialem ordinem ad Deum, vt ad cauſam efficientē.

ARTICVLVS III.

Superiorum dubitationum explicatio.

Responſio ad 1. dub. PRopoſitæ dubitationes ita diluendæ [illegible] Ad primam dicendum [illegible] [illegible] Ariſtotelem [illegible] [illegible] riam, ſiue abſolutam [illegible] imò [illegible] [illegible] puta- [illegible]

1° operis ca. 2. q. 5 art. 2. [illegible]

ad 2. dub. Ad ſecundum, creaturas [illegible] quatenus [illegible] ſunt, ipſæ [illegible] non niſi per habitudinem ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] expreſſa mentio habeatur. Nam primum generalis conceptus entis in communi ad ſolū Metaphyſicum pertinet, vt in proœmio huius operis docuimus. Deinde ipſe Metaphyſicus, licet eſſentias perſequatur vſque ad dependentiam à prima cauſa; eas tamen definitiones omnibus numeris abſolutas ac perficit; vnde nec in ijs primam cauſam ſolet exprimere.

Generalis conceptus entis pertinet ad primũ philoſophum.

Ad 3. dub. Tertia plus habet difficultatis, neque inficiamur admodum probabilem eſſe Philoſophorum opinionem quam ibi retulimus. Verum, quia oppoſita & nobis & pleriſque alijs veriſimilior videtur; dicimus creaturas, vt quidem producibiles ſunt, importare neceſſariam habitudinē ad productiuū, hoc eſt, ad Deum & alias cās efficientes, in quibus virtute continentur; vt ſuis à nobis ſuperius declaratū. Verum, quia producibilitas non eſt ipſa creaturarū eſſentia, ſed affectio eam conſequens: ſi quidem ante cōſiderationem potentiæ diuinæ exequutiuæ [illegible] [illegible] rationes primi ac diuini eſſe: conſequens ſit, vt res ſecundum ſuas naturas præciſe ſpectatæ, non habeant eſſentialem ordinem ad Deum, vt ad cauſam efficientem, vel finalem, aut & exemplarem practicam. Nam harum omnium cauſalitates ſe mutuis officijs comitantur; quandoquidem finis alicit efficiens agit propter finem, ſitem efficiens, ſi intellectu prædictum ſit, propoſuit ſibi exemplar, quod imitetur, ipſumque exemplar eius actionem dirigit.

Mutui officiorum nexus inter cauſas.

Sol. 1. argu. circa. 3. du. His poſitis, ad primum argumentum pro contraria opinione neganda eſt maior propoſitio, & ad eius confirmationem dicendum, non ex eo colligi, accidens pendere eſſentialiter à ſubſtantia, quod ſine illa eſſe nequeat, [illegible] pendent eſſentialiter ab ijs ſine quibus eſſe poſſunt [illegible] [illegible] eſſe ſine ijs a quibus non eſſentialiter pendent. Pro priori, exemplum ſit [illegible] [illegible] cum à ſola ſpecie capiatur ſecundum ſuam eſſentiam, dependet [illegible] à cauſa formali exemplari, & tamen non exiſtente roſa exiſtit. Pro poſterioribus ſit lux, quæ niſi actu à lumino [illegible] [illegible] [illegible] tamen non pendet ab illo quoad eſſentiam. [illegible] omnis philoſophorum opinio [illegible] [illegible] [illegible] ſi accidens pendeat eſſentialiter à ſubſtantia in genere cauſæ ſubiectiuæ [illegible] quia accidens ſecundum [illegible] [illegible] eſt habitudo ſiue reſpectus tranſcendens

A ad ſubſtantiam, quod non conuenit rebus creatis comparatione Dei, vt triplicē
Sol. 2. arg. illam cauſalitatem ſubit. Ad ſecundū reſpondendum: cùm ens definiatur id, quod poteſt exiſte e non definiri per eſſentiā, ſed per effectionem quæ eſſentiam conſequitur: quemadmodum illa ſubſtantiæ definitio, ſubſtantia eſt ens per ſe exiſtēs, non traditur per quidditatem ſubſtantiæ ſed per proprietatem quandam eius comitem, ac ſi diceretur, ſubſtantia eſt res,
B habēs quidditatē, cui debetur, vt in alio non inſit: quod annotauit D. Tho. 4. ſent. d. 12. q. 1. art. 2 ex Auic. in ſua Metaph.

QVAESTIO XVIII.

Vtrum accidens attingat productionem ſubſtantialis formæ, an non?

ARTICVLVS I.

Diuerſæ Philoſophorum ſententiæ.

C
1. opinio. IN hac controuerſia duæ ſunt extremæ ſententiæ. Prior eſt quorundam recentium Philoſophorum, & aliorum, quos in 7. li. Metaph. q. 7. Soncinas refert, aſſerentium, formam ſubſtantialem rei generantis, nullum actiuum influxum generationi, alijſve actionibus obeundis, impendere: ſolaq; accidentia propria uirtute & vt principes cauſas, generare ſubſtantiā.
Eius cōfirmatio. Id, quod hac potiſſimum ratione confirmant: Calor, verbi gratia, ſepoſito omni
D concurſu formæ ſubſtantialis, habet ex ſe vim calefaciendi, generandiq; ignem: ergo forma ſubſtantialis nullo pacto ad id actiuè concurrit; alioqui efficeret natura pluribus, quod efficere paucioribus valet. Probatur aſſumptum, quia aqua calida manum calefacit, & ferrum ignitum calefaciendo generat ignem; quę actiones cum à forma aquæ & ferri alienæ ſint ac peregrinæ, neceſſum eſt, vt ſolius caloris vi adminiſtrentur. Huc pertinet, quod ſic
E calor intenſus extra materiam in quantitate diuinitus ſeruetur, non modò ſtupā calefaciet, ſed etiam ignjet; nulla interim ad id forma, cùm nulla ibi eſſe ponatur, influxum adhibente.

2. opinio. Poſterior ſententia huic aduerſaria eſt
Itē Baſſolij in 4. di. 12. qu. 2. Scoti in prima d. 37 q. 2. & in 4. d. 12. q. 3 Durandi ibidem q. 2. & in 2 d. 8. qu. 4. Ochami in 2. q. 23. & aliorum, quam etiā

A pulchram, & ſubtilē vocat Iandunus primo de anima, q. 8. Hi cenſēt, accidēs neq; vi propria, neq; vt ſubſtantiæ inſtrumentum effectionem ſubſtātiæ attingere; ſed materiam duntaxat aptam idoneamq; reddere, vt in eam ſubſtantia rei generantis formalem ſubſtantialem immediatè producat. Videtur autem poſſe id hiſce argumentis oſtendi. Nihil vltra ſuum gradum aut ſpeciem agit? ſed ſubſtantia altiorem naturæ gradum obtinet, quā accidens: nō Bargij in 1. diſt 37. Bacconij in 2. d 37. q. 1. art.
B poteſt igitur ſubſtantia ab accidente effici. Quòd ſi quis occurrat, accidens nō ſua ſed ſubſtantiæ vi ſubſtantiam gignere; cuius oppoſitum ratio non probat: contrà obijcitur. Namq; aut vis illa, influxusve ſubſtantiæ, accidens eſt, aut ſubſtantia. Non ſubſtantia, vt patet: ſi accidens, eadē exiſtit difficultas, & in infinitum quęſtio abibit. Ergo nec eo pacto dicendum eſt, ab accidente ſubſtantiam effici. 1. arg. pro 2. opinione. Præoccupatio.

Secundò: In generatione vniuoca, qua 2. argum.
C lis eſt, exempli cauſa, ignis ab igni productio, oportet formam rei genitæ conſimilem eſſe formæ generantis: atqui forma ignis non eſt accidenti conſimilis, ſed ſubſtantiæ: non ergo ab accidente, ſed à ſubſtantia generatur.

Tertiò: Subſtantia poteſt eſſe immediatum ſuę actionis principium: ergo nihil impedit, quominùs ſubſtantia ſubſtantiā immediatè producat, atq; adeò inſtrumētaria accidentium vim ad id neutiquam 3. argum.
D aſciſcet. Probatur antecedens: quia vel ita agere eſt infra, vel ſupra dignitatem ſubſtantię. Non infra; cùm conueniat Deo non ſupra; cùm competat accidentibus, vt calori qui immediatè calefacit. Non eſt igitur, cur negari debeat, ſubſtantiam immediatè operari.

Quartò: Vel actio, qua forma ignis producitur, immediatè egreditur à calore 4. argum. tantùm: vel à calore & ſiccitate, cęteriſq; accidentibus, quibus materia diſpoſita
E fuit: uel proxime à ſola forma ſubſtantiali ignis generantis. Non à calore tantùm, cùm pręparatio ad formam non in eo duntaxat conſiſtat. Non ab omnib. accidentib. quę materiam ad ſuſceptionem formę exornarunt; cum vna ſimplex actio à multis principijs immediatè elici non poſſit. Igitur à ſola forma ſubſtantiali generantis. atq; adeò nullum accidens productionem ſubſtantiæ efficienter attingit.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Stabiliuntur duæ aſſertiones, quibus proximi articuli ſententiæ confutantur.

A

NEutra earum opinionum, quas retulimus, nobis probatur; ſed alia inter vtranq; media, quæ aliquot aſſertionib⁹ explicanda eſt. Prima ſit: Non recte ſentiunt, qui negant formã ſubſtantialẽ ad actiones ſuas obeundas actiuè influxere. quæ ita ꝓbatur: Agere, vna eſt è præcipuis rerum naturalium effectionibus; adeò vt cõmuni Philoſophorum aſſenſu dixerit Ariſt. 2. de Cœlo cap. 3. tex. 17. vnumquodq; ſuæ operationis cauſam eſſe: Par eſt igitur, ac naturæ ordini conſentaneum, vt actio in ipſa re. ſ. ſubſtantia cauſam habeat, à qua dimanet: hæc autem ſubſtantia nõ poteſt eſſe materia, quæ nullam effectricem vim poſſidet: eſt igitur forma.

1. aſſertio.

B

Conſule D. Tho. 3. contr. gẽt. ca. 69.

Secundò. Actio ſequitur eſſe, ergo idẽ erit primarium eſſendi & agendi principium: ſed forma ſubſtantialis eſt primarium ac principale principium eſſendi. Vnde ab Ariſtotele hoc in libro, cap. 3. tex. 28. dicitur ratio ipſa quidditatis. Erit igitur prima origo, & quaſi fons, e quo rei naturalis actio proficiſcatur.

C

Idẽ eſt primariũ eſſẽ di & agẽdi principiũ.

Tertiò. Nulla cauſa põt effectũ nobilioris notæ vi ſua edere: atqui ſubſtãtia eſt nobilior accidẽte: ergo nullũ accidens vi propria ſubſtantiã gignet, ſed vt inſtrumentũ præſtantioris agẽtis, id eſt, formæ.

D

Poſtremò, cõfirmatur eadem ſententia teſtimonijs Ariſtotelis, q formæ ſubſtantiali diſertis verbis efficientiã attribuit. Namque 7. huius libri cap. tex. 71. docet, cauſam formalem, finalem, & efficientem, nonnunquam in eadem rem incidere, vt in generatione equi. Et 2 de Ortu & interitu c. 9. tex. 52. aſſerit, materiæ eſſe pati, formę vero agere. Et ibid. tex. 53. eos reprehendit, qui omnẽ actionem è ſolis qualitatibus educebant. Et animam eſſe effectricẽ cauſam, vnde motionis principium emergit.

Eadẽ forma ad tria cauſarum genera ptinere poteſt.

E

Secunda aſſertio. Nulla ſubſtãtia creata, ſine inſtrumẽtaria accidentiũ ope ſubſtantialẽ formã inducit. Hæc eſt D. Tho. 1. p. q. 77. art. 1. Auerrois 12. Metaphyſ. cõm. 18. Henrici Gandau. quodl. 14. q. 1. Aegidii Romani quodlib. 3 q. 1. Capreoli in. 1. d. 3. q. 3. art. 2. aliorumq; cõplurium. Suadetur autem primùm; q2 (quantumlibet aduerſariæ partis auctores cõtrà dicant) nulla ſubſtantia creata eſt immediatum agendi principiũ: videlicet, q2 ſicut agere ſine dependentia ab alio priore, propriũ eſt primæ cauſę; ita eidẽ tantum conuenit agere more principalis agentis, ſine dependentia ab alio poſteriori, hoc eſt, abſq; interuẽtu alterius, per q in effectũ influat. Item, q2 forma agentis ita ordinatur immediatè ad eſſe, vt indiſcriminatim ſe habeat ad hãc & illã operationẽ, niſi ab accidentib⁹, quorũ miniſterio vti dẽt, determinetur. Vnde eſt, q natura tantã agentiũ qualitatum varietatẽ & apparatũ ſubſtantijs attribuit. Deinde, q2 (vt Auerroes lib. 7. Met. cõm. 22. & 31. & lib. 12. com. 18. rectè ait) eiuſdẽ eſt materiã præparare, & formã inducere. Quare cũ non ſola rei generantis ſubſtantia, ſed accidẽtia quoque, materiam præparent, etiã accidentia ſuo modo formã inducent. Prętерea, q2 cùm ſubſtantia, effectrici accidentium ope, ad alias actiones perficiendas vtatur, conſentaneũ videtur, vt eandẽ opem ad ſubſtãtiæ generationẽ adhibeat. Huc pertinet illud Ariſtotelis 4 c. lib. de ſenſu & ſenſili: Nihil, quatenus ignis, aut aqua, aut qdpiam aliud, agere aut pati natum eſt; ſed quatenus cõtrarietatẽ habent, eatenus agũt patiunturq;. Hoc eſt, nulla res naturalis propriã elicit actionẽ immediatè ex ſua forma ſubſtantiali, vt principio agendi; ſed ex contrarijs qualitatibus, vt ignis & aqua ex calore & frigore. Vnde colligit Alexander; ignem non quà calidus eſt actionem edere Stoicam eſſe; non Peripateticam ſententiam.

2. aſſertio.

Pro iſtiuſmodi pronunciato lege diſſerentẽ Capr. in 1. d. 3. q. 3. art. 2. & in 4. d. 12. q. 1. art. 3.

Cur natura ſubſtantijs qualitates attribuit.

ARTICVLVS III.

Aliæ aſſertiones, quibus tota quæſtio profligatur.

TErtia aſſertio ſit Accidẽtia facultate propria, ſiue vt principes cauſæ, non attingunt ſubſtantialis formæ ꝓductionem, attingunt tñ virtute ſubſtantię. Hæc ex ſuperiorib⁹ colligitur, aſſeriturq; à D. Thoma 3. contra gent. cap. 69. & 1 p. q. 77. ar. 1. Mag. Alberto in 2. d. 12. ar. 12

3. aſſertio.

Eius auctores.

Aegidio

Aegidio in theorematib. propoſ. 43. & li. 2. Hex. in cap. 1. t. Paludano in 4. d. 12. q. 4. Maiore q. 1. Richardo in 3. principali q. 2. Argentinate qu. 1. Hiſpalenſi. q. 1. art. 3. Ferrarienſi 4. contra gent. c. 66. alijſque cōpluribus. Probatur autē, quoad priorē partem; quia ſi accidens vi propria, ſeu vt princeps cauſa, ſubſtantialis formæ productionē attingeret, vel id præſtaret vt agens vniuocū, vel vt æquiuocū. Non vt æquiuocū; quia non eſt eiuſdē rōnis ac ſpeciei cum effectu. Non vt æquiuocū; quia aliquid eſſet excellentioris naturæ, quā ſubſtātia. Non pōt igitur accidens facultate propria ſubſtantialem formā gignere. Secundò: quia ſi accidens ea vi præditum eſſet, vel eandē haberet formā ſubſtantialis, quod ſuperuacaneum foret; vel ea careret, quod ſupra refutauimus.

Toletano 2. de anima c. 3. art. 1.

Poſterior pars hūc in modū oſtēditur. Corpora cœleſtia procreant in ſub lunari mundo, ex putreſcente materia, imperfecta aīalia, vt ranas & mures, aliaſque id generis beſtiolas; non pñt autē eas producere niſi per inſtrumentariā operā qualitatū, quas ab ſe dimittunt: alioqui agerent primo in remotū, quod fieri poſſe negat Ariſt. 7. huius opis lib. ca. 2. tex. 10. Igitur cœleſtes illæ qualitates, productionem ſubſtantiæ efficienter attingunt. Idē cōprobat aliorum aīantium generatio; in qua ſemen quaſi parentis vice fungēs, per vim formatricem ſibi inhærentem, paulatim membra effingit, ac ſtato tpe aīam vegetatricē, deinde ſentientem profert; q certè non proferret, niſi [illegible] vis inſtrumentum eſſet generantis. Deniq; pro eodem facit, q radij ſolis, in ſpeculo concauo reflexi, ignem edunt, non aliter, quā virtute ſolis, in quo omnes elementorum formæ eminenter inſunt.

Corpora cæleſtia ī perfectas animātes procreēt.

4. aſſertio.

Quarta aſſertio: Accidentia virtute ſubſtantiæ productionem ſubſtātialis formæ attingere, nō eſt aliud, q accidentia eſſe virtutē inſtrumentariam ſubſtātiæ principaliter operātis. Pro explicatione huiuſce aſſertionis haud ignorandū eſt, multos ē ſchola D. Thomæ in ea opinione eſſe, vt putent, deriuari a ſubſtātijs ad accidentia, per quæ operantur, virtutem quandam, non ſtabilem, ſed traſeuntē; adumbratam ac velut intentionale eſſe ſubſtātiæ ſe continentis, in qua virtus ſe quidē ipſa accidens, potentia vero

Opinio Thomiſtar.

& efficacitate ſubſtantia ſit. Atque huiuſmodi virtute pfuſa quodāmodo & corroborata accidentia, vltra vires ſuas ad ſubſtantiam generandā excitari inquiunt. Hæc ſententia, etſi patronū habere videatur D. Tho. 3. p. q. 13. art. 2. & in 4. d. 1. q. 1. ar. 4. & q. 3. de poten. art. 7. acriter impugnatur à Scoto in 4. d. 1. q. 5. & Durādo ibid. q. 4. Et nō etiā parū verſimilis videtur, ſicuti iam antea explicuimus, cum & de concurſu cāæ primæ cū agente creato diſputaremus. Augent enim res ſine neceſſitate, cūm ſubſtantiæ per ſola nuda accidentia, vt p ſua naturalia inſtrumēta; abſq; illa aduentitia virtute, q fingunt, generationem ſubſtantiæ exequi valeat. Præterea, cùm ea virtus adhuc intra accidentium cancellos maneat, nihilo ſatiſfit magis ijs, qui contendunt, nō poſſe accidens ad generandā ſubſtantiam promoueri?

Parū probabilis.

Itaq; rectius philoſophari eos arbitramur, qui volūt, cū accidentia virtute ſubſtantiæ formæ ſubſtantialem gignere perhibentur, accipiendū id eſſe intranſitiuè, hoc eſt, idem valere, ac ſi diceretur eſſe ipſa virtus ſubſtātiæ generantis: quæ quidem accidētia, vt ſunt entia alie ius, & nō à ſe ſed à ſubſtantijs ſuū eſſe hñt; ita eorū vis non tam ipſorū, q ſubſtātiæ vis eſt. Cur igitur (rogabit aliquis) calor ignis igne, non carnem; & talis calor carnem, nō ignē generat; ſi neq; hic ab illius forma, neq; ille à forma ignis virtutem aliquā aduentitiā ſibiq; ſuperadditā, ad hoc potius q illud progignendū, mutuatur? Nimirū, quia productio caloris ab igne, coniuncta eſt cū productione ſiccitatis, & aliarum qualitatū, quæ materiā ad ignis formam præparant ac determinant, ſimiliterq; calefactionem ab aīalis calore, in materiam alimenti inductam, comitantur alterationes aliæ quibus materia ad formam carnis diſponitur determinaturq;. Quod ſi fieri poſſet, vt exempli gratia, alimentum calore duntaxat (qui ſit luc inter alias quatuor primas qualitates præcipu⁹ nutritionis opifex ſit) ab aīali afficeretur, haud dubie non gigneretur ex eo caro; cū plenum ſit, integram perfectamq; præparationem ad eam generandam, multorum accidentiū motu & operatione contineri. Quod ſimiliter de aliarū generabilium ſubſtantiarum ortu pro modo cuiuſq; pronunciandum cenſemus.

Quid ſit, accidentia virtute ſubſtātiæ producere formā ſubſtātialem.

Dub.

Reſp.

Calor præcipu⁹ opifex nutritionis.

Quinta

5. aſſertio. Quinta aſſertio: Accidens non pōt virtute propria aliud accidēs producere, ſed tantum virtute ſubſtantiæ. Ab hac propoſitione diſſentit Scotus in 4. d. 12. qu. 3. Aegidius in theorematis propoſitione 43. Cōtra Scotū, & alios & pleriq; alij: ea potiſſimum innixi rōne: quia ex eo, quod, verbi gratia, calor aliū calorem vi ſua gignat, non iccirco agit vltra propriam ſpeciem. Quare non eſt, cur hoc ei denegandum videatur. Cæterum noſtra ſententia veriſimilior eſt, magisq; Philoſophica, quam ſtatuit D. Thomas in 1. d. 3. q. 4. ar. 3. Nam cum vnumquodq; vt ſe habet ad eſſe, ita ad operandum: ſicut accidens non per ſe, nec virtute ſua eſt, ſed ſubſtantiæ, ita nec ſua, ſed ſubſtantiæ virtute operatur: non quia calorem efficiendo aliquid ſe nobilius produceret, ſed quia vi propria agendo naturæ ſuæ modum excederet.

Statuitur à D. Tho.

A

ARTICVLVS IIII.

Reſponſio ad argumenta, quibus prima opinio initio quæſtionis propoſita, nitebatur.

C

QVoniā ex iis, q̃ hactenus diſſeruimus, conſtat, primi articuli ſnias à veritate aberraſſe, earum argumenta diluenda à nobis hoc loco ſunt. Atq; inprimis illud, quod omnem concurſum actiuum ſubſtantiali formæ adimebat, ſic explicabitur. Cū aqua calida manum calefacit, eiuſmodi actio (vt probat argumentū) non oritur à forma ſubſtātiali aquæ: tribuenda tamen eſt tum ipſi aquæ calidæ, tum calori, tum ſubſtātiali formæ ignis, tum deniq; igni, alio & alio modo. Aquæ calidæ, vt ſuppoſito immediato, q̃d ſecundum formā caloris, quam ſuſtentat, calefacit. Calori, tanquā proximo principio, & rationi formali calefactionis, quod tamen non propria, ſed ignis virtute agit. Formæ ſubſtantiali ignis, vt principio principali actionis: qui in aquā calor defluxit, quodq; in eodem calore, vt in ſua virtute operatur. Denique igni, tanquam præcipuo agēti, quod mediate mediatione ſuppoſiti, ſed immediatione virtutis, eam calefactionem exhibet.

Actio aq calidæ calefacientis vnde oriatur.

D

E

Id quod de actione aquæ calidæ manum calefacientis diximus, pari ratione aſſerendum eſt de actione, qua ferrum ignit; niſi velimus (quod quibuſdam pla-

Actio ferri ignit.

A cet) non ferrum ipſum calore affectum, ſed ignis ſcintillulas emicantes, ex particulis ferri in ignem conuerſi, ſtupam incendio corripere. At enim ſi ignis productio à ferro ipſo, vi cohibiti in eo caloris exerceatur, aſcribenda erit ea productio ferro, vt ſuppoſito immediate agenti per calorem, quem ſuſtinet: calori, tanquam rationi formali calefactionis: cæteraq; ſimiliter, vt de aqua calida dicebamus. Niſi quod diſcrimen illud, præter alia, cernitur inter generationem ignis ab igni, & eam quæ à ferro candenti eſt: quod hæc non ſit à forma ferri, niſi quatenus vna cū materia calorem ſuſtinet, atq; adeò denominatiue duntaxat; illa vero ſit à forma ignis effectiue, non quidem per aliam actionem diſtinctam ab ea, qua calor operatur, ſed per vnam eandemq; alioqui haberet etiam ſuppoſitum ignis aliam actionem diuerſam ab actione formæ, ſiquidem vt forma per calorem, ita ſuppoſitum per formam agit.

Actio ſu- ppoſiti & formæ cum qualitate eadem.

B

C

ARTICVLVS V.

Enodatio dubij, circa actionem caloris extra ſubiectum.

QVod attinet ad calorem, ſi extra ſubiectum diuina virtute ponatur, quæ. aliquis, num is igne queat, ignemq; producere? Nā q; nequeat, hoc argumento videtur oſtendi. Nō plus ſpongiose agere ignem in materiā quantitate affectā, ſed formæ ſubſtantialis adminiculo deſtitutam, eiuſq; formæ actum inchoatum; calorem per ſe cohærentem vnde non ignem generare: ſed illud ita repugnat, vt neutrum quā per ſe ſic ſit ergo & ideo ſubſtantiale actu ſeu ſubiecto: quia tam calor quam calefactio ſint actus ſcd's, & hic naturæ ordine actū primum ſupponat; vtiq; non videntur poſſe recipi in materiam nec vim aliū ſubſtantiali formæ; quæ eſt actus primus eorundem.

Suppoſiti & formæ eadem actio.

D

E

Aſſerendū tamen eſt, calorē intenſum extra ſubſtantiā, ſed tamen in quantitate exiſtentem (ſine quantitate enim non debitur mutuus contactus, quem ad eiuſmodi actiones natura requirit) poſſe ignē generare; tum non ſit negandū, in diuina Eucharistia ſpecies vini conſecrati, quæ extra ſubſtantiā conſiſtunt, iniectā aquā in vinum poſſe conuertere. Nec rationem in contrarium adducta quicquam negotij exhibet.

Actio caloris ſummi extra ſubiectum.

De hac re D. Th. 3. p. q. 77. ar. 3. & in 4. diſt.

rt.3. 'ijque D. Ѯt.ibidem. exhibet. Etenim ſicut in prædicto myſterio, ſpecies conſecratæ aduentitia accidẽtia per ſe recipiunt, quamuis nulla ibi ſubſtantialis forma præſit: ita materia prima interuentu ſolius quantitas ſummũ calorem recipiet. Nimirum illa actus ſecundi à primo dependentia neutiquam aſſentialis eſt; ſed phyſica duntaxat, quã diuinitus compenſari poſſe, Euchariſtiæ miraculo docemur.

Actus ſecundi à primo qualis dependentia.

Propoſita dubitatione hunc in modũ explicata, ad argumentum, quod illius occaſio fuit, reſpondemus; ſummum calorẽ extra ſubiectum cohærentem, non propria facultate ignem generaturum; ſed ſubſtantiæ, nempe ignis, cuius ille inſtrumentaria vis eſt. At cuiusnam ignis? nempe eius, in quo prius extiterat, ſi iam antea in ſubiecto erat. Quòd ſi in nullo fuerit, ſed denuo producatur; erit fortaſſe qui dicat, referendam tunc eam generationem ad aliquem ignem, indeterminatè ac vagè ſumptum. Verùm id facilè coarguetur; cùm determinatus effectus certas ac præfinitas cauſas habere debeat. Spectabit igitur ea generatio, tanquã ad principem cauſã ſecundam, ad eũ ignem, cui eiuſmodi calor naturæ diſtributione debetur. Namque vt omnes ignes, quos creare Deus poteſt, certum ſibi calorem ſingularem, quo conſeruentur, & actiones ſuas adminiſtrent; phyſica neceſſitate depoſcunt, (cum iſtiuſmodi ſingulares affectiones ſingularũ naturarum appendices, & quaſi corollaria quædam ſint) ita quiuis calor ſummo gradu intenſus, aliquem certum ignem à Deo creabilem neceſſariò reſpicit; ſicuti & quilibet alius effectus naturalis, certam habet cauſam effectiuam ſingularem, à qua dependeat, vt li. 5. metaphyſ. patebit.

Altera dubitatio.

Reſp.

ARTICVLVS VI.

Explicatio argumentorum pro ſecunda opinione.

AE verò rationes, quæ ſuadere videbantur: accidentia nullo pacto ſubſtantiam producere, ita diluentur. Ad primam dicendum erit cum D. Thoma 2. cõtra gentes c. 21. & de veritate q. 27. ar. 4. nihil vltra ſuum gradũ aut ſpeciem quicquã moliri poſſe propria virtute, poſſe tamẽ virtute nobilioris agentis, quo accidentia, non ſua, ſed ſubſtantiæ virtute, ſubſtantiam gignunt. Ad ſecundam; formam ſubſtantialem eius, quod uniuoca generatione producitur, non oportere ſimilem eſſe formæ proximæ, qua generans vt inſtrumento vtitur; ſed primæ ac ſubſtantiali formæ ipſius generantis. Ad tertiam negandum eſt, quod aſſumit; tamet ſi à nonnullis concedatur, & ad eius probationem dicendum cum Caietano, ad art. 3. q. 54. primæ partis, tripliciter poſſe rem aliquam eſſe principiũ productiuum actionis, videlicet proximum & nõ principale, principale non proximum, proximum & principale ſimul. Porro eſſe principium primo modo, infimæ notæ eſt; ideoque accidentium naturæ congruit. Eſſe principium ſecũdo modo, medium quid cenſetur; atque ita creatæ ſubſtantiæ accommodatur, quæ inter primã formam ſiue actum purum, id eſt, Deum, & inter accidentia, medium locum obtinet. Denique, eſſe principium tertio modo, ſupremam infinitamq; arguit perfectionem, (vt ſuperius diximus,) & idcirco primæ duntaxat cauſæ conuenit, quæ neque medio, neque aliena virtute, ad operãdũ eget. Ex quo patet, cur nulla ſubſtãtia creata, ſiue interuentu accidentium, formam ſubſtantialẽ in materiã inducat.

Sol. 1.

Sol. 2.

Sol. 3.

Tripartita varietas principiorum actiuorũ. Vt à Rich. 1. ſent. 2. p. diſt. 3. in 2. princ. q. 7. à Guillelmo Pariẽſi in li. de Trin.

Ad quartam, quæ non mediocriter fauet opinioni exiſtimantium, generationem non veram eſſe actionem, ſed terminum duntaxat alterationis præeuntis, dicendum eſt. ignis generationem non à calore tantum elici, ſed communiter à cæteris accidentibus, quæ ignis formam inducunt: nec eſſe abſurdum, unam eandemque actionem à multis inſtrumentarijs principijs, quatenus omnia materiam ad vnam formam præparant atq; ordinant, proficiſci. Intellige autem oriri ab ijs accidentibus generationem, non quaſi ea tunc exiſtant (omnia namque, vt in primo de generatione ſtatuimus, pariter cũ re corrupta ipſo generationis momento intereunt) ſed quia, cùm non niſi per accidens, utpote alterius occaſu occidant perinde ſeſe ad generationem eliciẽdam habent, ac ſi etiam tunc in rerum natura permanerent. Qua de re ſuo loco plenius ac planius.

Sol. 4.

QVAE-

QVAESTIO XIX.

Vtrum ex omnibus accidentibus ſolæ qualitates agendi uim habeãt.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta oſtendere videantur, alijs quoque accidentibus eam vim ineſſe.

QVoniam proxima quæſtione ſtatuimus; accidentia, tanquã ſubſtantiarũ inſtrumenta, productionẽ formarum ſubſtantialium attingere, proindeq; agendi vim habere: proximum eſt vt ſcrutemur, nũ ea vis ſolis qualitatibus (vt eſt communis philoſophantium vox) an alijs quoq; accidentibus competat. Nam quòd alijs etiam conuenire aſſerendum ſit, hiſce argumentis videtur confici.

1. arg. Lege D. Aug. 15. de Trin. c. 26.

Quicquid ab intellectu noſtro percipitur, concurrit actiuè per ſuam ſpeciem ad intellectionẽ & verbum, tanquã parens ꝑ ſeminariã virtutem ad gignendã ſobolẽ: ſed accidentia aliarum categoriarum percipiuntur à noſtro intellectu, vt planũ eſt: igitur omnia aliquã agendi vim poſſident, cum inſtrumenti actio principali agenti aſcribatur, ab eoq; deriuetur.

2. argum.

Deinde, teſte Ariſtotele lib. 2. de cœlo c. 3. tex. 17. & 1. Ethic. c. 7. Vnumquodq; eſt propter ſuam operationem, alioq; fruſtra eſſet: Igitur nihil eſt in natura rerum quod omnis actionis expers ſit. Corroboraturq; argumentum; quia ſicuti optimũ & induſtrium patremfamilias decet curare, quid ne domi ſuæ otioſum ſit; ita congruere videtur, vt naturæ auctor in mundi vniuerſitate, & in hac ſua quaſi domo, nihil obtorpeſcere, nihil ſine opere & actione eſſe patiatur.

3. argum.

Tertiò, idẽ priuatim oſtenditur in relationib. Nulla.n. idonea ratio afferri poteſt, cur relationes nihil agant: & non deſunt, quæ oppoſitum ſuadeant. Primùm, quia ſunt actus: & omnem actum ſua actiuitas & actio comitantur. Item, quia relationes induunt rationem cauſarum finalium; vt patet cũ quis rei literariæ nauat operam gratia honoris, qui relatio quædam eſt. Quod ſi relationes hanc cauſalitatem quæ inter omnes præcipua eſt, interdum obeunt; cur non etiam modum cauſandi efficientis cauſæ aliquando adminiſtrẽt?

4. argum.

Quartò: motus ad locum eſt quantitas & tamen multis in rebus agendi facultatem obtinet: ergo aliqua quantitas habet vim actiuam. Probatur aſſumptio; primũ, quia ſphæræ cœleſtes miniſterio motus, quo circumuehuntur, agunt in orbem ſublunarem. Deinde, quia attritus duorũ corporum non calorem ſolum, ſed interdum quoq; ignem excitat.

5. argum.

Poſtremò: Multæ actiones ſunt principia effectiua aliarum: ergo ſaltem actionibus conuenit eſſe principium agendi. Probatur antecedens: Nã ex cõpluriũ philoſophorũ iudicio, contemplatio cauſat efficienter delectationẽ; notitia intellectus, actum deſiderij; finis appetitio, uolitionem eorũ quæ ad finem ſunt; & aſſenſus principiorũ, aſſenſum concluſionis. Non cauſant uerò hęc ut productiones; (ſiquidem contemplatio, uerbi cauſa, non eſt ipſa delectationis productio; nec appetitio finis, uolitio mediorum, &c.) ſed ut principia actiua, quibus anima ad conſequentes illas actiones eliciendas utitur.

ARTICVLVS II.

Explicatio quæſtionis.

IN hac diſceptatione communi philoſophorum uoce celebratur, ex omnibus accidentibus ſolas qualitates agendi uim obtinere. Verùm cùm ultimum argumentum ſuperioris articuli eorundem philoſophorum conſenſu probet, multas internas actiones eſſe principia actiua aliarum, uidetur equidem cõmunis illa aſſertio ita accipienda, ut non ſimpliciter ex omnibus accidentibus, ſed tantummodo è fixis (cuiuſmodi non ſunt prædictæ actiones, quæ ut plurimum confeſtim euaneſcunt) ſolæ qualitates agendi uim habeant. Atq; admodum ueriſimile, ideo pronunciatum illud ab ijs auctoribus ad ſolas qualitates reſtrictum fuiſſe, quia plerique internas operationes qualitatibus annumerant; ſed quia uerior eſt ſententia, quæ illas ad actionis categoriam pertinere ſtatuit; iccirco non uidetur nobis abſolutè pronunciandum, ex omnibus accidentibus ſolas qualitates eſſe principia actiua, ſed adhibendam eam, quam diximus, moderationem.

Explicatur cõe pronũciatũ philoſophorum.

Quoniam

Cur qualitates ſint principia actiua formarum.

A Quoniam autẽ magis ordinaria principia actiua formarũ ſubſtantialium ſunt qualitates, aduerte, eius rei conuenientiam & rationem inde eſſe: quod cũ omne compoſitum naturale conſtet materia & forma, quarum illa patiendi munus obit, hæc agendi, his duobus principijs duo alia eorundem officiorum quaſi adminiſtra, contributa fuere: materiæ quantitas, formæ verò qualitas. Etenim materia interuentu quantitatis accidentia recipit (intellige, vt ſubiectum quo) forma verò

Materiæ priuatim ſubſeruit quantitas: formæ qualitas.

B miniſterio qualitatum operatur. Nam cũ materia de ſuo extenſa non ſit, oportuit conferri illi à natura quantitatem, cuius interuentu extenderetur, corporaliaque accidentia reciperet. Rurſum, cum forma ſubſtantialis immediatum agendi principium eſſe nequeat, procurandum ei fuit à natura aliquod agendi inſtrumentum, quo vteretur. Hoc vero eſſe qualitatem, ex eo conſtat, quia agentia naturalia per potentias, per calorem, frigus, humorem

C ſiccitatem, aliaq; eiuſmodi ad qualitatum genus pertinentia, operari ſolent. Item quia, vti paſſim videmus, qualitates alias ſibi conſimiles generant, calorem calor, humorem humor: quod tamen cæteris ferè accidentibus denegatum eſt. Nec .n. quantitas aliam quantitatem efficit, nec relatio relationem: ſimiliterq; res habet in alijs, præterquam in nonnullis actionib. vt antea monuimus.

Qualitatũ varietas quoad vim agendi.

D Illud tamen ignorandum non eſt, agendi vim non ad omnes qualitates eodem pacto ſe habere. Quædam .n. ſunt actiuæ realiter ſimul & intentionaliter: vt lux, calor. Lux .n. non aliam tantum lucem producit, ſed vna cum ea ſui imaginem mittit, quæ perlata ad oculum, ſimul cum videndi facultate viſionem efficit. Item calor non alium duntaxat calorem gignit, ſed ſui idolum ex ſe profert, quod ſenſiterio tactus iuſtum, ſimiliter ad ſenſionem

E caloris pariter concurrit. Aliæ vero ſunt qualitates, quę realiter tantùm agunt; vt potentiæ vegetatrices. Aliæ, quæ intentionaliter tantum: vt calores. Aliæ, quæ neutro modo: vt character, & incorruptibilitas beatorum corporum.

Ex hoc etiam numero eſt figura, vt alibi diximus. Quanquam non deſunt, qui eam faciunt principium actiuum motus ad locum, vt Durandus in 4. d. 45 q. 2. &

A Magnus Albertus ad finem 4. libri de cœlo: vbi ait, figuram acutam eſſe partem potentiæ actiuæ medium ſecantis, eamq; potentiã ex trib. coaleſcere re & integrari, videlicet ex acuto, graui, & duro. Vnde eſt, qđ acutiora, grauiora, & duriora, faciliùs penetrant & percurrunt mediũ.

Thienẽs 4. de cœlo. c. vlt.

Pro noſtra tamẽ opinione ſunt Scotus in 4. d. 1. q. 5. D. Thom. ſecũda ſecundæ q. 96. ar. 2. & 3. contra gent. c. 105. Ferrarienſis eodem loco, & alij. Idq; optima ra-

B tione: Nam cùm figura nihil aliud ſit, quã modus quantitatis, & quantitas, vt ſæpè diximus, omnis actiuitatis expers ſit, vt pote quæ ſe habeat ex parte materiæ: cõſequens eſt, vt agendi vi careat. Nec obſtat, quod acuta corpora, cæteris paribus, per aquam velocius deſcendunt. Non .n. id ex eo prouenit, quod acumen actiuè influat ad motum: ſolùm namq; diſpoſitiuè ad illam maiorem celeritatem prę ſtandam ſeſe habet, quatenus videlicet figu-

Corpora acuta cur velociùs deſcẽdãt.

C ræ acutæ minor moles ſe opponit, atq; adeò minor reſiſtentia ex parte corporis, quod penetratur: ſicuti & figura plana, quia maiorem corporis portionem tangit ſegniorem reddit motum, vt docet Ariſt. 4. li. de cœlo c. vlt. tex. 44 & Commentator ibidem. Lege etiam, quæ in eandem ſententiam ſcripſit Ariſt. in Mechanicis, ad eam quæſtionem, cuius initium eſt; Cur ex figurarum genere, quæcunq; rotundæ ſunt & circinatæ, &c.

D

ARTICVLVS III.

Reſpondetur ad primi articuli argumenta.

Sol. 1. arg.

NVnc argumẽta initiò propoſita ſoluamus. Ad 1. reſpondẽdum eſt. Etſi ſpecies concurrant actiuè ad intellectionem & verbum; non tamen omnia, quo-

E rum illæ ſpecies ſunt, ritè dici per eas actiuè concurrere, niſi talia ſint, vt ad eiuſmodi ſpecierum generationem, proximè vel remotè, aliquam vim actiuam contulerint: ſic enim cenſebuntur species eorum inſtrumẽta, vt pote ab eis aliquo modo deriuatæ. Quare cùm non omnia accidentia eam actiuitatem ad generationem ſpecierum intelligibilium, etiam remotè, præbeant, vt 3. lib. de anima oſtẽ-dimus;

Lege Gregorium. 2. d. 25. q. 1.

dimus;ſit vt non omnia, reſpectu intellectionum, actiua principia cēſeri debeat. Adde, q́ noſtra quæſtio erat de principijs proximè elicientibus actionem, de quibus propoſitum argumētum nullam ingerit dubitationem.

Sol. 2.

Ad 2. dic; effatum illud Ariſtotelis, de ſubſtantijs potiſſimum intelligi, nec de omnibus vniuerſim: cum materia nihil agat, etſi ad actiones formę, pro rata ſua portione, concurrat, nō quidem eas efficiendo, ſed recipiendo; Item etiam componendo totum, cuius eſt agere. Illud verò de cura patrisfamilias, ſic explicabitur. Optimum patremfamilias, licet non patiatur domi ſuæ quicquā prorſus inutile & ſuperuacaneum eſſe, non ab omnibus tamen opus exigere. Quod & diuini artificis ſapientia mirificè præſtat in hoc mundi opificio, in quo etſi non omnibus agendi vim tribueret, nihil tamen fruſtra condidit, nihil fruſtra eſſe ſinit; cùm tam ea, quæ agunt, quàm quæ non agunt, alijs pro naturæ ſuæ modo vtilia ſint, vt erit conſideranti perſpicuum.

Nihil à Deo fruſtra conditum.

Sol. 3.

Ad 3. Relationes eſſe actus. ſed nō omni actui actiuitatem ineſſe, nec ab omni actionem proficiſci; ſed ab ijs, qui perfectiorem naturæ gradum obtinent: cuiuſmodi ſunt potiſſimùm qualitates, quæ peculiari modo formā ſequuntur, vt alibi etiam diximus. Nec refert, q́ relationes interdum finis cauſalitatem ſortiuntur. Licet enim finis, cōſideratione quadā, vt progreſſu patebit, principalis cauſa habeatur: modus tamen, quo efficiens mouet, maiorem perfectionem requirit; cùm moueat per influxum actiuum, veramq́; & germanam actionē. Quæ ratio cauſandi non potuit conuenire relationibus, quæ tantummodò ſunt habitudines ad aliud, minimumq́; de natura entis poſſident; vt Auerroes 12. Metaphy. cōm. 19. docet. Vnde liquet, nō ſine cauſa agēdi vim relationib. denegari. Quod ex eo etiam ſtabilitur, quia ſi relationes, tum ob alias cauſas, tum ob tenuitatem ſui eſſe, nequeunt motum vel actionem terminare, vt 5. lib. patebit, certè multò minùs motū vel actionem inchoare poterunt. Plus enim ad inchoandum ſiue producendum, q̄ ad determinandū exigitur. Accedit ratio Theologica. Nam ſi qua relatio eſſet operatiua, maximè eſ- A ſent diuinæ relationes, quæ cæteris infinitè eminentiores ſunt: at q́ hæ operatiuæ non ſint, conſtat ex eo, quia cum verbi gratia, relatio Patris alijs perſonis non conueniat, ſequeretur poſſe Patrem aliquid per eam operari ſine aliarum perſonarum conſortio; ſicq́; Trinitatis opera non eſſent indiuiſa: cuius oppoſitum non ſolùm aſſirmant Patres communi cōſenſu, ſed decreuit etiā ſexta Synodus generalis, act. 11. in epiſtola Sophronij, & concilium Toletanū 6. can. 1 in ſymbolo fidei.

Lib. 1. huius Operis c. 4. q. 1. art. 1.

Relationes cur principiū actionum non ſunt.

Relationes diuinæ non ſunt operatiuæ.

Sol. 4.

B Ad quartum, reſpondemus, ſi hoc reſpondere eſt, ac non potius reſponſionem in ſuum locum reſeruare: videlicet, neutrū ex ijs duob. eſſ ctis, quæ retulimus, actiuè ac per ſe cauſari à motu locali, prout cō finalium ac quantum, quidpiam eſt, quod argumentum oſtendere nitebatur: verùm verè ab eodem ſub alia conſideratione cauſentur, in libris de Cęlo patebit. Ad quintum argumentum quid C reſpondendum ſit, patet ex dictis.

QVAESTIO XX.

Vtrum finis verè ac propriè cauſa ſit, an non?

ARTICVLVS I.

Videri non eſſe.

NOn eſt à nobis ſine diſputatione D prætereunda finalis cauſa, cuius ignoratio veteres Philoſophos multis erroribus implicuit, vt cōſtat ex ijs, quæ ab Ariſt. cap. 8 huius l. & 1. de partibus animal. c. 1. & 1. Metaph. a ca. 3. in diſputatione de cauſis tradita ſunt. Quod ergo ad præſentem quæſtionē ſpectat, erit qui probet, non debere finem inter cauſas numerari, inprimis hoc modo. Celebre eſt pronuntiatum in Philoſophia; Cauſam & effectum ſimul eſſe: quod, vt E interpretes explicant, ſic accipiendum eſt, vt ſi cauſa & effectus ſumantur quoad relationes, quib. ſe mutuò reſpiciunt, dicātur ſimul natura eſſe, ſi verò quoad ipſam cauſalitatem, rationemve cauſandi, perhibeantur eſſe ſimul duratione, ſiue temporaria, ſiue momentanea; cum fieri non poſſit, vt ulla res cauſet actu, quin id, qđ ab ea cauſatur, pariter exiſtat. Hoc cōſtitutio videtur facilè ꝓbari

Pronuntiatū Philoſophycum.

finem

finem non eſſe cauſam; ſiquidem exiſtente eius effectu, nondum ipſe exiſtit: ut patet, cùm quis obtinendi magiſtratus gratia literis naua operã, cui futurus magiſtratus finis eſt; præſens verò ſtudium, eiuſdem finis effectus.

Secũdò: Omnis cauſa eſt principium, ut alibi diximus: nullum principium eſt finis: igitur nullus finis eſt cauſa. Minor probatur: quia teſte Ariſtotele lib. 3 Metaph. cap. 2. text 3. finis & principium opponuntur inter ſeſe, cùm finis ſit id, in quod deſinitur; principium uerò, id à quo incipitur.

Tertiò, ꝙ finis ſaltem propriè cauſa non ſit, ita oſtenditur. Id quod impropriè cauſat, non poteſt propriè cauſa eſſe: atqui finis cauſat impropriè, quandoquidem eius cauſalitas conſiſtit in tranſlatitia & impropria motione, ut mox patebit: non igitur finis propriè cauſa eſt.

ARTICVLVS II.

Finem eſſe vere ac propriè cauſam, omniumq́ue primam.

IN hac dubitatione prænotandæ ſunt uariæ diuiſiones finium. Quarum prima aſſumitur ex ijs, quæ docuit Ariſtoteles 2. de anima cap. 4. text 37. & hoc in lib. cap. 2. tex. 23. & cap 7. text. 71. ut & D. Thomas, Simplicius & Philoponus ibidem annotarunt: uidelicet, finem aut

1. diuiſio finis. eſſe finem cuius, aut finem cui. Finis cuius eſt id, cuius obtinendi gratia aliquid fit: ut ualetudo, quã ut aſſequamur, medicamentum ſumimus. Finis cui, eſt in cuius gratiam fit aliquid ut ægrotus, cui ualetudo medicamentorum interuentu procuratur.

2. diuiſio. Secunda eſt. Finium alter uocatur generationis, alter rei genitę. Ille eſt forma, per quã generationem inducitur, & à generante intenditur: Hic operatio cuius gratia unumquodq; eſſe dicitur. Quam diuiſioné inculcat Auerroes 4. li. de Cœlo commem. 22. colligiturq́; ex Ariſtotele 1. de Ortu & interitu cap 7. tex. 55. & hoc in libro cap 7. text. 70. itemque 2. de Cœlo cap. 3 text. 17.

3. diuiſio. Tertia: Quidã fines operationi præexiſtunt, nec agentia in eorum effectionem tendunt; ſed ideò operantur, ut eis coniungi, aut aſſimilari poſſint. Sic Deus eſt finis, non ſolùm creaturæ intellectualis, quæ ipſo frui poteſt; ſed etiam totius naturæ, quæ ſimilitudinem diuini eſſe, pro ſuo modo, affectat. Alij ſunt fines, qui agentis actioni non præexiſtunt, ſed ab eo efficiuntur: vt forma, quæ per generationẽ acquiritur. Hos docuit Ariſtoteles, hoc in lib. cap. 2. text. 23 eſſe terminos motuum: quia formæ ſubſtantiales, præeuntib. diſpoſitionibus, quæ motu inducuntur, materiam ſubeunt. Lege Ariſt. 2. li. de cœlo c. 12. text. 64. & li. 12 Metap. c. 11. tex. 36 De his finibus D. Th. 3. contra gent. c. 18.

Concluſ. His animaduerſis, cõcluſio fit. Finem non ſolùm eſſe verè ac propriè cauſam, ſed omnium primam. Huiuſce concluſionis veritas, etſi quoſdam ex antiqui. Philoſophis (vt initiò præfati ſumus) latuerit; communi tamen aſſenſu recepta eſt. Prioré eius partem aſſeruit probauitq́ue Ariſtoteles cap. 3. huius libri tex. 29. Patet autem ex eo; quia finis eſt, cuius gratia fit aliquid: unumquodq́; autem pendet per ſe ab illo, cuius gratia fit, & omne illud, à quo aliquid per ſe pendet, verè ac propriè cauſa illius eſt. Poſterior pars eiuſdem concluſionis traditur ab Ariſtotele, hoc in lib. cap 3. text. 31. & 11. Metaph. cap 1. tex 36. Suadeturq́; ea ratione: quia cum efficiens non niſi alicuius gratia operetur, neceſſe eſt antequã agat, & materiæ formam inducat, moueri à fine: ſicque finis motio cauſalitates omnium aliarum cauſarum, ſaltem origine, antecedit. Itaq; primũ locum obtinet finis, ſecundum agens, tertium materia, quartum forma. Lege D. Tho. 1. p. q. 6. art. 4. Poteſt etiam ea ex parte cauſalitas finis, non origine tantùm, ſed dignitate prior vocari. videlicet, quia vt agere quàm agi præſtantius eſt, ita in ordine mouentium id excellit, quod mouet, non motum: quo pacto ſe habet finis, cũ ipſe moueat cęteras cauſas, nec ab alia moueatur, vt docet Ariſtoteles loco proximè cit. & 3. de anima c. 10. tex 54. Cauſalitas finis non origineтantum, ſed dignitate prior. Lege Magnum Albertum hoc loco tractatu 2. ca. 5. vbi aliam prioritatis ſeriem inter cauſas tradit. Deniq; aduerte, quadam conſideratione ſingulas cauſas poſſe cæteris priores aucupari. Nam ſi vetuſtas & ſtabilitas ſpectetur, prima eſt materia, ſi quidditatis notio, forma, ſi ratio phyſicæ motionis, efficiens, ſi modus excitandi ac pelliciendi, finis.

Argumen-

Sol. 1. arg. Argumenta aũt, quæ oſtendere videbatur, finem non verè ac propriè cauſam eſt; hunc in modũ refutanda erũt Ad 1. cõceſſis quæ in eo aſſumuntur, dicendũ; etſi finis, cùm actu cauſat, non exiſtat ſecundum eſſe, quod habet in rebus; exiſtere tamen ſecundum eſſe intentionale, qđ in mente obtinet, dum apprehenditur: quæ apprehẽſio (vt paulò poſt dicemus) eſt conditio, ſine qua finis ſuam cauſalitatem exercere non poteſt.

Ita Sõc. 5. Metaph. qu 5.

Sol. 2. B Secundum refellitur inficiatione minoris. Licet enim finis, ſi pro extremo ſumatur, principio repugnet; non tamen ſi accipiatur, prout deſignat cauſam finalem, quæ principium, eſt, quatenus ab eo ſua principiata dependent. Ariſtoteles tamen loco cit. cùm finem principio oppoſitum dixit, principium ſumpſit pro eo vnde motus oritur, id eſt, pro efficiente, cui finis relatiuè opponitur, cũ non ad media tñ, ſed ad efficiens quoque referatur.

Sol. 3. C Tertio ſatisfit cõcedendo, motionem finis impropriam eſſe in genere motus; negando tamen, eſſe impropriam in ratione cauſandi. Nam eſto finis metaphoricè moueat, vt ſequenti quæſtione patebit; propriè tamen cauſat, quia propriè ab eo pendet id, quod ab ipſo cauſatur.

QVAETSTIO XXI.

Vtrum cauſalitas finis in metaphorica motione conſiſtat, an non?

ARTICVLVS I.

Videri non in ea conſiſtere.

VT quæ nam finis cauſalitas ſit, ſcrutemur, aduertendũ eſt ex D. Thoma in 1.2 q. 9. ar. 1. & Scot. in 1. d. 1. q. 4. duplicem eſſe motionem: vnã propriam, quæ fit per veram & germanam actionem; vt cùm ignis aquã calefacit: aliam impropriam & translatitiam; cuiuſmodi E eſt ea, quæ mouere dicitur id, quod ſui amorem inijciendo allicit, trahitque ad ſeſe; ob quem tractum dicitur anima magis eſſe vbi amat, quam vbi animat, quia videlicet ad rem amatam quodammodo extra ſe affectu rapitur; vt præclarè docet D. Dionyſius 4 cap. de diu. nom.

Duplex motio, ꝓpria & trãslatitia

Ex D. Bern.

Hoc poſito, in quæſtionem vocamus; nũ cãlitas finis conſiſtat in metaphorica

A illa motione, qua res, q̃ finis nũcupatur, ex ſui deſiderio cãm agentẽ ad operãdũ allicit. Pars negatiua hiſce argumentis videtur concludi. Aliqđ allicit, & non eſt finis; aliquid eſt finis, & non allicit: ergo cãlitas finis non cõſiſtit in alliciẽdo. Prior antecedentis pars ſuadetur, qa voluntas diuina allicitur à ſua bonitate ad operandum: (quò ſpectat illud Boetij, lib. 3. de conſolatione Philoſophiæ, metro 9.

1. argũ.

Quem non externæ pepulerunt fingere cauſæ
Materiæ fluitantis opus; verum inſita ſummi.
Forma boni liuore carens.

& tamen diuinæ voluntatis in ſe ſumptæ, nec finis, nec alia vlla cauſa eſſe põt; cũ Dei voluntas ab ipſo Deo nõ diſtinguatur, quẽ aliũde cauſari nõ poſſe, luce clarius eſt. Scđa pars eiuſdẽ antecedẽtis ꝓbatur, qa finis & boni vna eadẽq; ratio eſt, at conſtat, aurum, v. g. in ſe actu bonum quidpiã eſſe, & tamen non ſemper allicere, cùm à multis contemnatur.

Secũdò; Motionem illã, qua finis cauſam agentẽ allicit, præcedit actio intellectus, obijcientis appetitui ipſum finem: ergo finis cãlitas non debet in ea motione conſtitui. Aſſumptũ liquet, cũ appetitus (teſte D. Auguſt. 8. de Trinit. ca. 53.) non poſſit ferri in ignotum. Conſequentio oſtenditur: quia cauſa finalis, vt paulò D ante diſſeruimus, eſt oĩum cauſarum prima, cæteraſq; cauſalitates præit: qđ non poteſt, ſi eius motionem anteuertit prædicta intellectus operatio.

2. argum.

Appetit᷒ nõ fertur in ignotũ.

Tertiò: cum finis allicit, eo pacto mouet, quo is qui conſulit, ſiquidem vterq; inuitat, rem appetitui proponẽdo, at motio cõſulentis ad efficientem cauſam ſpectat, vt Ariſtoteles hoc in libro cap. 3. tex. 29 hiſce verbis ediſſerit. Prætcrea id, vnde mutationis aut quietis primum eſt principium, quali cauſa eſt is qui conſulit, & pater filij, & vno nomine id quod efficit, eius quod fit. Ergo & illa finis motio tota erit efficientis cauſæ.

3. argum.

Quartò. Etiam ea, quæ cognitione carẽt, gratia finis operãtur, vt in progreſſu huius libri patebit, & tñ non alliciuntur à fine; ſiquidem iſtiuſmodi allectio non niſi præeũte notitia fit. Igitur allectio appetitus nõ requiritur ad cãlitatem finis.

4. argum.

5 argum.

A Poſtremò: Finis confert medijs appetibilitatem: ſæpe enim media, quæ alioqui moleſta & ingrata ſunt, propterea quod ad finem aſſequendum conducunt, redduntur amabilia, atque amantur, vt patet in ſectione venæ, potione, abſtinentia à cibo, alijſque id genus. Non igitur finis tantum modo reſpectu cauſæ agentis, quã allicit, ſed etiam reſpectu mediorum, cauſalitatem exercet.

ARTICVLVS II.

Quæſtionis enodatio.

B IN hac diſceptatione cõis Philoſophorum opinio eſt, Cauſalitatem finis cõſiſtere in metaphorica illa motione, quã diximus. Ita ſentit D. Thomas 1. contra gent. c 75. Ferrarienſis ibidem, Scotus in 1. d. 1. q. 4 Gandauenſis 1. p. ſummæ art. 49 q. 6. Ochamus in 2. q. 3. art. 2. Alenſis 1. p. q. 17 membro 3. Soncinas 5. Met. q. 2. M, Albertus eodẽ lib. tract. 1. c. 3. Auicenna li 6. ſuæ Met. tractatu 5. c. 5. & alij; quibus ſuffragatur Ariſtoteles 1. lib. de generatione ca. 7 text. 55. Vbi docet, cauſam, vnde principium motus exiſtit. i. cauſam efficientẽ, actiuam eſſe; nõ ita ea, cuius gratia cætera fiunt, id eſt, finalem, quæ non eſt actiua, niſi per translationẽ.

Cõmunis ſententia.

Alias tñ de hac re ſententias refert Herueus q. 1. quodlib. 2. Sõcinas loco hic citato.

C Quia tñ hac in re non parua eſt difficultas, aliquot aſſertiones ad eã illuſtrandam ſubijciemus. Prima ſit: Metaphorica motio qua res cognita appetitum allicit, eſt ratio cauſandi finalis cauſæ; non tñ reſpectu cuiuslibet agentis, ſed creati tñ: Hanc aſſertionem vt intelligas, paucis accipe ea, quæ in fine, quod ad præſentem locum ſpectat, conſideranda occurrunt. Primum igitur in ſanitate, exempli gratia, cernitur peculiaris quædam entitas, naturæ animalis cõſentanea & accommodata; quæ nihil aliud eſt, quam primarũ quatuor qualitatum permiſtio & temperies. Hanc conſequitur relatio conuenientiæ, ſeu bonitatis formalis. Poſt hæc ſuboritur relatio appetibilis: ideo enim vnumquodque appetitur, quia bonũ ſeu conueniens eſt. Tandem accedit relatio finis, qua ſanitas ad media, & ad ea quæ ipſius gratia fiunt, refertur. † Quòd ſi qs obijciat, Ariſtotelem hoc libro c. 3. text. 31 & 1 Eth. c. 1. ſupponere bonum & finẽ idem eſſe. quare nõ rectè à nobis relationẽ finis à bonitatis relatione diſtingui Occurrendum erit ex ſententia Philoſophi, bonum & finem idem eſſe, non quoad relationes, ſed quoad fundamentum, cui innituntur, quod vnum idemq; eſt, vt in ſanitate videre licet, quæ per eãdemmet entitatem, qua vitam animalis ſeruat, appetitur vt bona, mouetq; vt finis: & verò non appetit Socrates relationem bonitatis ſeu conuenientiæ, quã reſpectu illius ſanitas habet; ſed ſanitatem ipſam, quæ tamen non niſi prout relationi conuenientis ſubiacet, appetitionem terminat. Niſi enim res voluntati proponatur, vt conueniens, nequaquam in ea ſui amorem aut deſiderium excitabit. Ratio autem, cur finem omnem, bonum qdpiam, ſeu verũ, ſeu adumbratum, eſſe oporteat, ea eſt: quia (teſte D. Dionyſio 4. c. de diuinis nominibus) nemo ad malũ ſpectans operatur; &, vt Seneca 4 de officijs, c. 17. ait, nemo eſt à naturæ lege adeo alienus, vt malum, niſi ſub aliqua ſpecie boni, poſſit appetere.

1. aſſertio.

Explicatio.

Triplices relationes Lege Capreol. in 2. d. 34. q. 1. Cai. 1. p. q. 5. ar. 1. Ferr. 1. cõtra gent. c 37.

† obiectio

Reſpõſio. Bonum & finis vt cõueniãt, & differant.

Lege initiũ 1. Eth. Damaſcenũ 2. Fid. ort. c. 2.

D His ita explicatis, q motio, qua res ſub ratione cõuenientis appetitui obiecta ipſum allicit, rõ cauſandi finalis cauſæ ſit, ex eo cõcluditur; quia talis motio non pertinet ad cauſam efficientem, cuius eſt, proprio, & non trãſlatitio motu mouere, nec ad cæteras cauſas: vt earum cauſandi modos intuenti planũ erit. Supereſt ergo, vt ad finalẽ cauſam ſpectet.

E Quod autem finis non eam habeat cãſalitatem, reſpectu cuiuslibet agentis, ſed creati duntaxat, (vt annotauit Herueus quodlib. 2. q. 1.) ea ratio probat: quia, licet Deus externis ſuis actionibus operetur propter finem, teſtante Sacra pagina Prouerbiorum 16. illis verbis. Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus: tñ nullus finis, diuinam voluntatem alliciendo, cauſalitatem erga illam exercet; cùm internæ Dei actiones nullã cauſam habere poſſint, vtpote quæ ſint ipſe Deus Itaq; cũ ij auctores, quos antè retulimus, cauſalitatem finis in metaphorica motione conſtituunt, non loquũtur (ſi modò rectè ſentiant) de eiuſmodi cauſalitate, niſi in ordine ad agentia creata. Etſi ex eorum numero Soncinas parum conſideratè, non qualemcunque, ſed veram cauſalitatem finis, attribuerit bonitati diuinæ, reſpectu ſuæ volitionis.

Explicatio cõis ſentẽtiæ, de cãſalitate finis.

Secun-

2. aſſertio. Secunda aſſertio: Cauſalitas finalis cauſæ, ſi vniuerſè loquamur, conſiſtit in eo, quòd res, quæ cauſa denominatur, ſit id, cuius gratia fit aliquid. Debêt autem verbum, Fieri, (quod obſeruat loco citato Heruæus) laxiore ſignificato ſumi, ita vt idem valeat, atq; accipere, eſſe actiuè ab alio. Qua vſurpatione non ſolùm res naturales, & arte factæ, aliæq; eiuſmodi; ſed ipſæ quoq; actiones fieri dicuntur. Probatur autem huiuſce aſſertionis veritas, ex ipſa finis notione. Nam cum finis ſit id cuius gratia cętera fiunt; vt docuit Ariſt. hoc in li. c. 3. tex 31. & 2. de anima c. 4. t. 37. & 2. Metaph. c. 2. tex. 8. & 1 Ethic. ca. 7. conſequens eſt, vt vniuerſalis modus cauſandi finalis cauſæ in eo cernatur, vt ab ipſa aliquid dependeat, quatenus eius gratia fit, quidquid illud ſit: quod ſequenti quæſtione declarandum erit.

Explicatio

ARTICVLVS III.

Dilutio argumentorum primi articuli.

Reſpondeamus nunc ad argumenta, quib. oſtendi videbatur, metaphoricam motionem, qua finis appetitum allicit, nullo modo ad cauſalitatem finis, etiã reſpectu agentis creati, pertinere poſſe. Ad priorem partem eius, quod initio obiectũ fuit, dicendum eſt, quidquid allicit, trahitque voluntatem, ita vt in ea tractum illi ſi verè cauſet, vere finalem ad cauſam eſſe. Voluntatem autem diuinam non ſic trahi à ſua bonitate; ſed per ſimplicem quandam allectionem, ab omni dependentia & cauſalitate prorſus liberam, atq; adeò lõge diuerſam ab ea, qua voluntas creata in bonum rapitur. Nam præterquam, quod in diuinam naturam cauſalitas, paſſiua nullo modo cadere poteſt, amor etiam, quo Deus in ſuam bonitatem fertur, & bonitas ipſa, omnino idem ſunt; ac proinde ſortiri mutuam non poſſunt rationem cauſæ, & cauſati.

Sol. 1. arg.

Diuina bonitas nõ allicit finaliter volũtatẽ diuinã.

Ad poſteriorem argumenti partem reſpondendum: etſi, quidquid eſt actu finis bonũ quidpiam, ſeu verum ſeu adumbratum, ſit; non tamen retrò commeare, vt quidquid eſt bonum, ſit actu finis. Nõ. n. boni & finis, quoad reciprocationem, eadem ratio exiſtit; licet cùm ſimul reperiatur, eadem dici poſſit merito fundamenti, in quo conueniunt: ſicuti & quælibet duo accidentia vnum dicuntur ratione ſubiecti, in quo inhærent. Non obſtat aũt his, quòd, quicquid appetitur vt bonum, ſit finis, ſaltem aliquo modo, reſpectu appetitionis creatæ; & e conuerſo, quicquid vt finis appetitur, bonum ſit.

Ad 2. Concedendum eſt prius pronunciatum, negandum poſterius, & ad eius confirmationem dicendum; actioni intellectus, obijcientis voluntati finem, præire aliam quandam finis cauſalitatem. Quod ex eo patet, quia fieri nequit, vt intellectus quicquam percipiat, quin eiuſmodi perceptione contendat in obiectum ſibi proprium & conueniens, ac proinde in aliquem finem, ad quem impellatur; vel à voluntate, cùm ab ea mouetur; vel alſi de, vti accidit in ſubitis & repentinis motibus, qui voluntatis concurſum anteuertunt. In ijs n. etſi intellectui nullus præſtituatur finis à voluntate creata; præſtituitur tamen ex directione cauſæ primæ, hoc eſt, a Deo, naturarum propenſionumq; omnium auctore. Quod ſimiliter de finib. aliorum agentium, quæ naturæ neceſſitate operantur, in progreſſu dicemus. Itaq; adhuc ratum manet, motionẽ finis ſimpliciter priorem eſſe motione efficientis cauſæ: quia licet vna motio efficientis poſſit eſſe prior aliqua motione finis, omnis tamen efficientis motio in aliquam motionem finis, in qua tandem ſtatus ſit, reſoluitur.

Sol. 2.

Quænã finis cauſalitas ſit pri[...]

ſubitis motib. intellectus à quo præſtituatur finis.

Tertium argumentum falſum aſſumit: quū n. conſilium, ediſſerendo propenit ea, quibus rei, de qua agitur, proſequutionẽ vel fugam ſuadet; proindeq; actiuè mouet: non ita vero finis, qui ſuæ bonitatis præſentiam obiectiuè tantum exhibet appetitui.

Sol. 3.

Ad 4. Fatendum eſt, agentia naturalia quæ cognoſcendi & appetendi vi carent, non allici per ſe à fine, ſicuti nec in ipſum per ſe contendunt; ſed quatenus diriguntur à prima cauſa, in qua eorum finis, cognitio, & amor præexiſtit. Vnde intelliges, motionem illam metaphoricam, qua finis appetitum excitat, eiusq; actionem cauſat, ita conuenire ſoli agenti creato, vt non conueniat omni. Vltimi argumenti ſolutio ex ijs, quæ in ſequenti aſſerenda ſunt, petenda erit.

Sol. 4.

Agẽtia cognitionis expertia nõ alliciũtur p ſe à fine

QVAESTIO XXII.

Vtrum omnis operatio cauſæ agētis ſit effectus finis, an non?

ARTICVLVS I.

Solutio quæſtionis.

Variæ operationes ordinatim ſeſe excipientes in ijs, quę gratia finis operantur. cōtrouerſia de diſtinctione horū actuū tractatur in prima ſecundæ q. 12.

VT propoſitæ quæſtioni ſatisfiat, aduertendum eſt, in eo, qui ex delectu ſeu liberè operatur, & finem aliquem obtinere ſtudet, varias operationes, ordinem quendam inter ſe habentes ſpectari: quarū præcipuæ hæ ſunt. Prima, ſimplex amor finis. Secunda, aſſequi finis deſiderium. Tertia; intentio, quia voluntas finē adipiſci optat; non iam ſimplici appetitione, vt antea; ſed per media idonea, nondū tamen particulatim explicita, confusè. Quarta; mediorum ad comparandum finem inueſtigatio. Quinta: iudicium de medijs. Sexta; mediorum electio. Septima; eorundem mediorum executio, applicatiove. Octaua; adeptio finis. Eſt ergo inter philoſophos diſceptatio, num hæ omnes actiones inter effecta cauſæ finalis numerandæ ſint? Quidam eas tantùm numerandas putant, quæ circa media verſantur.

Prima opi.

Quod inde videtur concludi: quia eæ tantum actiones effecta finis cenſeri debent quæ finis gratia ſunt; cùm finis definiatur id, cuius gratia fit aliquid: at illæ tantum videntur eſſe gratia finis, quæ ad ipſum conſequendum ordinantur; cuiuſmodi ſunt, quæ duntaxat circa media inſiſtunt: præſertim cùm finis, quà finis, importet habitudinem ad media.

Secunda opin.

Alij etiam: Intentionem reponunt inter effecta finis, non tamen eius amorem propterea quòd fieri gratia alicuius, nihil aliud eſſe videatur, quam fieri propter aliquid amatum, quod conuenit intentioni, quæ amore finis elicitur, non autem ipſi amori, quem in eodem agente alius amor non antecedit.

Tertia opi. Triplex acceptio finis.

Gregorius in 2. diſt. 38. q. vnica art. 1. ibidemq; Gabriel notabili 2. Finem trifariam vſurpari volunt: communiter, propriè, & magis propriè. Communiter, cum pro quolibet appetitus obiecto ſumitur. Propriè, cū accipitur pro illo, cuius gratia aliquid aliud eſt volitum. Magis proprie, cum dicitur de eo, ad quod ita quidpiam dirigitur, vt ipſum ad aliud nō referatur; ſicque prima duntaxat rerum omnium cauſa, hoc eſt, Deus, finis appellatur, quia ſicuti ab illo, vt à cauſa vniuerſali, ac fonte totius eſſe, manarunt omnia; ita ad eūdem, vt ad vltimum finem, peracto circulo recurrunt. Cùm ergo de ſententia horum auctorum tot modis finis dicatur, totidem etiam dicentur finis effecta, videlicet, communia, propria, magis propria. Communia erunt actiones tendentes in quoduis obiectum. Propria, quæ in id, cuius gratia, &c. Magis propria, quæ in Deum feruntur.

Reſponſio ad quęſt.

Hæc tamen controuerſia ita nobis explicanda videtur, vt dicamus, duplicia eſſe effecta finis: alia, quæ verè & propriè, ſed perfectiſſimo modo effecta illius ſunt; & in poſteriori quidem genere eas tantùm actiones numerari, quæ in media explicitè feruntur, in priori cæteras contineri. Porrò hæc aſſertio hunc in modum probari poteſt. Finis verè ac propriè ſuam cauſalitatem exercet, reſpectu illius primi actus, videlicet amoris erga ipſum: igitur eiuſmodi actus eſt verè ac propriè effectus finis: quod ſimiliter de reliquis actibus primi generis, per quos media non attinguntur, probatum manebit. Antecedens (quod pręter alios aſſerit Henricus Gandauenſis 2. p. ſum. art. 46 q. 6) oſtenditur. Nam res, quæ finis denominatur, mouet obiectiuè, metaphorico motu alliciendo voluntatem ad prędictum amorem; ſiquidem ineſt ei bonitas, & conuenientia, qua voluntatis affectum eo modo ad ſe trahat, vt planum eſt: hęc autem motio ac vere ac propriè ſpectat ad aliquod cauſę genus, cùm ſecundum illam amandi actus ſimpliciter à re ita mouente dependeat: item verò nulla datur cauſa, ad quam ea motio pertineat, pręter finalem cui (vt ex ſuperioribus liquet) proprium ac peculiare eſt, per tranſlatitiam motionem cauſare. Ergo talis amor verè ac propriè eſt effectus finis ut finis. Iam quòd illę tantùm actiones, quę pręhabita intentione finis circa media inſiſtunt, finis effecta perfectiſſimo modo exiſtimari debeant, ſuadet tum inſignis habitudo finis ad media; tum quòd eę ſolùm actiones exercentur obtinendi finis gratia; in quare pręcipua vis & ratio cauſſandi finalis cauſę ſita uidetur.

Probatio aſſertionis

Itaque

Cōis ratio effectorū causæ finalis.

Itaq; generalis ratio effectorum cauſæ finalis in eo conſiſtit, quod illius gratia, id eſt, propter illius bonitatem quomodocunq; fiant. Quod & Ariſtoteles non obſcurè indicauit, cùm in definitione finis generalibus illis verbis vſus eſt, Cuius gratia fit aliquid. Nec ſanè inuſitatum eſt appellationem finis tribuere obiecto ſimplicis amoris, aliorumq; actuum ſimilium, in quibus nulla mediorum ratio interuenit: cùm D. Thom. in prima ſecundæ, qu. 1. ar. 1. docuerit, omne obiectum voluntatis eſſe finem ac bonum.

Finis poſſeſſio quo pacto ſit effectus cāſæ finalis.

Circa ipſam tamen poſſeſſionem finis aduerte, eam interdum eſſe operationem vt patet in vltimo fine creaturæ intellectualis, qui per intuitiuam diuinæ naturæ contemplationem poſſidetur: nonnunquam eſſe quietem, ceſſationēve ab opere; vt videre eſt in corporib⁹ grauibus & leuibus, quæ ad naturalem locū, vt ad finem, contendunt, & eo, per quietē omni motu inhibito, potiuntur. Prior ergo poſſeſſio proprie eſt effectus finis: poſterior ſicuti non fit, ita nō propriè dicitur illius effectus, etſi ad eum, vti cōplementū omnium antecedentium operationum, reuocari debeat; niſi quis ita latè verbum, fieri, vſurpare velit, vt eius vim ad ipſam quoq; operis ceſſationem extendat: ſic enim eiuſmodi ceſſatio nō reductiue, ſed propriè ad finis effecta pertinebit.

Quæſt.

Iure hic etiam quæſierit aliquis; num appetibilitas, quam finis (vt vltimo ſuperioris controuerſiæ argumento oſtenſum videtur) medijs confert, inter finis effecta recenſenda ſit? Quidam affirmantem partem ſequuntur. Sed explicatione res indiget. Si n. velint, finem conferre medijs appetibilitatem, nihil aliud eſſe, quā media appeti, quia conducunt ad finem; rectè ſentiunt, nec huiuſmodi effectus diſtinguitur ab ijs quos hactenus fini attribuimus.

Explicatio quæſt.

Si autem ſignificent, media mutuari a fine aliquam bonitatem, ratione cuius amabilia reddantur: aduertendum erit, cùm bonitas conuenientia quædam ſit, & exempli gratia, medicamentum ideo ęgroto conueniat, quia ad ſanitatem acquirendam idoneum eſt; negari nō poſſe, talem conuenientiam, & quæ hanc cōſequitur, amabilitatem, aliquo modo a ſanitate deriuari. Verùmq; quia ſanitas non habet actu rationem finis, niſi cùm agen-

A tem cauſam actu mouet; & nihil cenſetur actu medium, niſi cùm fit, vel adhibetur, aliove modo ſimili reipſa tractatur propter aliud, vtiq; non dicetur ea bonitas, à ſanitate, vt à re cauſalitatem finis exercente, in medicamentum, tanquam in medium, deduci, niſi cùm medicamentum ab agente, verbi cauſa, quæritur, conficitur aut apponitur, ad recuperandam eius interuentu ſanitatem. At n. quemadmodum ante operationes cauſæ agentis, ſanitas eſt finis poteſtate; ita prædicta bonitas & appetibilitas, ante eiuſmodi operationes inter effecta finis, non actu, ſed poteſtate, vt cumq; numerari poterit. Itaq; fatemur, media à fine prædicto modo aliquam accipere bonitatem, quæ ad illius effecta ſi non propriè, ſaltem reductiuè pertineat. Aſſerimus item, omnes operationes agentis creati, tam externas quàm internas, itemq; omnes externas agentis increati, eſſe effecta finium, quia vniuerſæ feruntur in aliquod bonum, quod finis rationem habet.

(B and C in margin.)

ARTICVLVS. II.

Obiecta contra ſuperiùs dicta.

1. obiect.

ADuerſus ea, quæ proximo articulo concluſa ſunt, opponet aliquis. Deus agit propter finem, vt ſuprà oſtendimus: ergo omnes actiones ſimpliciter propter finem ſunt; atq; adeò non rectè excepimus actiones internas agentis increati. Secundò: Adepto fine ceſſat actio, vt docet Ariſt. 1. de generat. c. 7 tex. 55. ergo nulla efficientis cauſæ operatio tendit in finem adeptum ſeu poſſeſſum; cuius oppoſitum ante docuimus.

2. obiect.

Dilutio 1. obiect.

Horum tñ facilis explicatio eſt. Ad primum dicendū; ſicuti motio metaphorica non eſt ratio cauſandi, niſi reſpectu agentis creati: ita nec omnes actiones internas eſſe effecta finis, ſed eas tantùmmodò, quæ ab illo pendere & cauſari poſſunt, quales ſūt omnes, quæ ab agente creato exercentur, & ſolæ externæ increati agentis. Hoc tamen non impedit, quominus Deus, propter finem agere dicatur: non quidē pp finem operantis, quaſi ipſe fine perficiatur, aut ad aliquem finem ordinetur, vt res creatæ; nec quaſi deſiderio finis agat, cum ei nihil deſit, proindeq; deſiderare

Quomodo computat Deo, agere pp finem.

A nihil poſſit: ſed quia externas ſuas actiones & opera ad finem deſtinat, amore ſuę bonitatis communicandę. Vnde eſt illud D. Dioniſij 4. c. de diuinis nominibus: Diuinis amor non dimiſit Deum eſſe ſine germine. Conſule D. Thomam in 2. d. 1. q. 2. art. 1. & 2. Alenſem. 1. p. q. 36. membro 3. Henricum quodlibet. 4. q. 19.

Lege Ferr. 1. cõt. g ẽt. c. 82. D ur. in 2. d. 1. q. 6. Driedonem 1. p. conco r. c. 4. ad 4. Dil. 2. obi.

Ad 2. dicito: pronuntiatum illud Ariſt. intelligendum eſſe de actionibus quibus finis quæritur, aut quoquo modo procuratur: eæ namq; poſt adeptionem finis ſu- B peruacaneæ forent. Addit etiam D Tho. in 4. d. 48. q. 1. art. 2. & ex eo Ferrarieſis li. 1. contra gent. c. 20. duo motuum actionumve genera reperiri: alios eſſe motus, quos ſequitur finis, è quorum numero eſt deambulatio, qua bona ualetudo ſequitur: alios, quos finis ipſe comitatur; quo pacto cœleſtium corporum motus comitatur imitatio diuinæ naturæ in cauſando, tanquam eorum finis. Ait ergo D. C Tho. motus prioris generis ceſſare præſente fine; poſterioris nequaquam.

QVAESTIO XXIII.

Cauſet ne finis ſecundum eſſe intelligibile, an ſecundum exiſtentiam, quam in rebus habet?

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis uideatur, cauſare ſecundum eſſe intelligibile. D

Dupl. eſſe; vnum reale, alterũ intẽtionale.

Res, quę finis denominatur, vti ſanitas, duplex eſſe ſeu exiſtentiam obtinet: alteram intelligibilem & obiectiuã, in mente ęgroti aut medici: alteram realẽ in rebus ipſis; ſeu quomodolibet extra cauſas. Solet igitur a philoſophis in controuerſiam uocari, ſecundum quam exiſtentia finis cauſet. Soncinas 5. Metaph. q. 3. alijq; nonnulli putant, cauſare ſecundum exiſtentiam intelligibilem, quibus E videtur ſuffragari Auicenna 6. lib. Metaphyſ. cap. 5. & ut quidam è recentioribus Theologis uolunt, D. Thom. in prima ſecundæ q. 21. ar. 5.

1. argum.

Sunt uerò pro hac parte huiuſmodi argumenta. Finis dicitur omnium cauſarum prima, ut ſupra ex Ariſt. docuimus: atqui non poteſt dici prima executione, ſiquidem poſtrema eſt; quin & res, quę deno-

A minatur finis, eo modo ſpectata, non obtinet rationem cauſæ, ſed effectus, qui executione agentis cauſæ in actu ponitur; eſt igitur prima ſecundum apprehenſionem; ſed eo modo, quo prima cauſa eſt, eo cauſalitatem exercet. Igitur finis exercet cauſalitatem ſecundum apprehenſionem, ſeu, quod eodem recidit, mouet ſecundum eſſe intelligibile. Secundò: Finis mouet metaphoricè: ſed hæc motio non procedit ab eſſe reali, ſed ab eſſe obiecti- B uo finis, quod appetitum allicit, ſuam ei præſentiam exhibendo: ergo finis non cauſat, niſi ſecundum eſſe obiectiuum. Tertiò: Finis requirit ſui notitiam vt moueat: ſed non eam requirit tantũmodo vt conditionẽ: igitur vt rõnem formalẽ mouendi. Probatur minor: q̃a id, quod variat ſpeciẽ, non ſe habet vt conditio, ſed vt ratio formalis: at apprehenſio obiecti uariat ſpeciem appetituum, ut docet S. Tho. 1. p. q. 80 art. 2 Nam appetitus naturalis, C ſenſitiuus, & intellectiuus, eo inter ſe ſpecie differunt, q̃ primus tendit in rẽ ignotam ipſi agenti, cognitam tamen ab intellectu ſeparato, à quo dirigitur: ſecũs fertur in rem ſenſu cognitam: tertius in rem cognitam intellectu ipſius agentis. Præterea: nihil cauſat ſecundum eſſe reale, niſi habeat realem exiſtentiam: ſed plerique fines non habent exiſtentiam realem: ergo, &c. Probatur minor. quia fines, dum intenduntur, maiori ex parte nondum D exiſtunt; multi neq; poſtea exiſtent, ut cũ quis nititur obtinere magiſtratum, quẽ non obtinebit: quidam natura ſua non habẽt in rebus exiſtentiam, ut cùm quis appetit ab alijs magni æſtimari: nonnulli priuationes aut negationes ſunt, ut cum quis uita priuari, aut alijs non ſubijci deſiderat. Quare multi ſunt fines, quibus exiſtentia realis non conuenit. Poſtremò: Relatio cauſæ ad effectum eſt realis; cùm omnis cauſa, ſicuti realiter eſſe confert, E ita realiter effectum reſpiciat: ſed relatio inter finem, & eius effectum, ſiue prout finis habet eſſe in rebus, ſiue ut intellectui obijcitur, non eſt realis: igitur finis neutro modo ſumptus eſt verè cauſa. Minor ſuadetur: quia relatio realis poſcit extrema actu realiter exiſtentia: at nondum fine in eſſe reali conſtituto, exiſtit operatio agentis, quæ eſt effectus cauſæ finalis.

2. argum.

3. argum.

4. argum.

5. argum.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Solutio Quæſtionis.

Quæ in qualibet cauſa ſpectanda. IN qualibet cauſa, quod ad rem præſentem attinet, tria ſpectari poſſunt: nempe id quod per ſe ac ſimpliciter cauſat, ratio formalis cauſandi, & conditio ſine qua cauſare non poteſt: vt in ignis generatione, id quod per ſe ac ſimpliciter ignem producit vt quod, eſt ipſe ignis; ratio formalis calefaciendi, eſt calor; conditio, ſine qua non calefaceret, eſt mutuus agentis & patientis contractus.

1. Concl. Hoc poſito ſit prima concluſio: In cā finali, id qđ cauſat ſimpliciter, & vt qđ, eſt res quæ denominatur finis. De hac cō clnſione nulla videtur eſſe diſceptatio aut diſſenſio inter Philoſophos: cum planum ſit, id quod principaliter mouet appetitum, eſſe verbi gratia, ſanitatem, quę appellationem finis vendicat, ſeu potiùs ſanum.

2. Concl. Secunda concluſio: Ratio formalis, ſecundum quam res, quæ denominatur finis, mouet cauſatq;, eſſe reale ipſius; non autem eſſe obiectiuum, ſiue apprehēſum ab intendente finem, vt tale eſt. Hæc eſt D. Thomæ 1. cōtra gent. c. 75. Auerrois 12. Metaph. comm. 36. Ochami in 2. q. 3. art. 2. Gabrielis in 2. q. 1. art. 5. diſtinctionis 1. & aliorum complurium.

Eſſe reale dupliciter dicitur. Bacon. in 1. d. 1. q. 1. Iauel. 5. Met. q. 6. Sed aduertendum, Eſſe reale bifariam accipi: vno modo pro eo, quod eſt verum ac poſitiuum ens, & non dependens ab intellectus notione. Altero, ita fusè, vt complectatur omne eſſe, quoquo modo eſt poſſibile obtineri, vel ſaltem tāquam poſſibile aut non impoſſibile offertur appetitui: ſiue poſitiuum aliquid ſit, ſiue habeat eſſe in rebus, ſiue in ſola mente, prout tamen prædictam poſſibilitatem, vel non impoſſibilitatem, in ordine ad poſſeſſionem induit. Igitur in noſtra concluſione accipiendū eſt. Eſſe reale, ſecūdum poſteriorem hūc ſenſum: nam quodlibet horum poteſt metaphorico motu appetitum mouere. Addimus verba illa, aut non impoſſibile: quia interdum ambigitur, an res adipiſci queat, (vt valetudo in letali morbo) & nihilominus intenditur, medijſque adhibitis procuratur. Sciendū quoque, rem, etiam apprehenſam vt impoſſibilem, ſimplici nonnunquam amo-

A re, imperfecto tamen & inefficaci appetitu: vt ſentit Ariſtoteles 3. Ethic. ca. 2. non verò intendi, aut per media procurari; vt hic intelligimus.

At dubitari hoc loco ſolet, verū Non eſſe reuera appetatur? Quam controuerſiam perſtringit D. Tho. 1. p. q. 5. artic. 2. ac latè perſequitur Ferrarienſis ad c. 19. lib. 3. contra gent. Durādus in 4. d. 50. q. 2. Heruæus quodl. 6. q. 8. Soncinas 9. Metaph. q. 16. *Dubitatio.* Paucis reſpondemus, ipſum *Reſpōſio.*

B Nō eſſe haud appeti innato appetitu, hic .n. in rei cōſeruationē neceſſario fertur, ſed actu elicito: non ita quidem, vt non eſſe per ſe ac ſolitariè expetatur, ſed ſub ratione boni alicuius, veri aut fucati: ſicque damnati vellent non eſſe, vt ſuppliciorum æternitatem effugerent: & q de peccatis, vt par eſt, dolent, vellent potius non fuiſſe, quam diuinum numen violaſſe. Itaq;, vt D. Thomas loco cit. explicat, Non eſſe ex accidente dumtaxat eſt ap-

C petibile; quatenus optatur remotio alicuius mali, quod aufertur per non eſſe: remotio verò mali non deſideratur, niſi quia per malum quoddam eſſe adimitur. Quo tandem ſit, vt ſolummodò ipſum eſſe per ſe appetatur.

Quæritur etiam, nū relationes interdum rationem finis habeant? *Dubium.* Heruæus quodl. 2. q. 1. ridiculum putat id affirmare, ppea q relationes minimum entitatis inter accidentia ſortiantur. *Reſpōſio Heruæi.* Nobis cō-

D trarium videtur: Putamus enim, relationes non reales tantum, ſed rationis etiā, nonnunquam fines eſſe humanarū actionum: vt cùm quis relationem alicuius dignitatis ab hominum conceptu pendentis, & ab alijs magni æſtimari optat. *Legitima reſpōſio.* Non enim ad finis cauſalitatem obeunda plus entitatis requiritur. Pro qua re lege Fonſecam lib. 4. Metaph. cap. 2. q. 7. ſect. 8. & lib. 5. cap. 2. q. 11. ſect. 14.

His ita explicatis, ſuadetur iā ſcđa cō-

E cluſio ex eo: q̄a res, q̄ finis dr, ſecūdū id, tanq̄ ſecūdū rōnē formalē cauſandi, mouet, qđ cū obtinetur, deſiderium ſatiat; cum non obtinetur, fruſtrari agens dr. *Cōprobatio ſecundæ concluſ.* Hoc aūt nō ei conuenit ſecundū eſſe, qđ habet in mente: ſic .n. appetitum non explet, ſed acuit. Cōueniet igitur ſecundū aliud eſſe, nempe reale, quo adeptio quieſcit agens, non adepto fruſtra laboraſſe perhibetur. Secundò: Eſſe obiectiuum

finis non expetitur, nec procuratur ab agente. Nec enim ægrotus deſiderat eſſe intentionale valetudinis, q́d iam pridem eius animo obuerſatur, nec illius gratia deambulat, & a cibo abſtinet; ſed pp eſſe reale valetudinis, quam, humoribus ad temperiem redactis, reipſa aſſequi optat. Igitur finis non ſecundum eſſe obiectiuum, ſed ſecundum eſſe reale per ſe ac ſimpliciter cauſam agentem mouet.

3 concl. Tertia concluſio: Eſſe obiectiuum eſt conditio, ſine qua finis non mouet. Hæc ex eo ꝑſpicuè patet, quia finis mouet alliciendo cām agentem, quæ allectio ſine ipſius finis præcognitione, ad modum ſuperius explicatum, dari non poteſt.

ARTICVLVS III.
Refelluntur primi artic. argumēta.

Sol. 1. Rationes, quib. oſtēdi videbatur; id, quo finis per ſe ac ſimpliciter cauſat, eſſe exiſtentiam obiectiuam: ſic diluuntur. Ad 1. dic cauſam finalem dici primā, quia primò mouet efficientem, & primò intenditur. Ad q̃ inſectionem, licet apprehenſio requiratur; non proinde ſequitur, cauſam finalem dici primā ſm apprehēſionem, tanquam ſecundum ratione formalem mouendi, ſed tantummodo vt ſecundum conditionem ad mouendū neceſſariam. Neq; his repugnat D. Thomas in prima ſecundæ q. 1. art. 1. vbi ait, finē eſſe primum & cām, vt eſt in intentione agentis, non vt eſt executione poſtremus: tantum enim ſignificat; finem eſſe cām, quatenus primò intenditur; (etſi non intendatur, niſi pp eſſe reale) itemq́, ſi ſpectetur, prout efficientis executione produ-

Cauſa finalis quo ſenſu dicatur prima.

A citur, ea præciſe conſideratione non cauſam; ſed effectū eſſe. Quod annotauit ēt Herueus quodlib. 2 q. 1. Ad 2. conceſſa maiore propoſ. neganda eſt minor: procedit enim motio à fine ſecundū eſſe reale, cognitum tñ. Nam ipſa entitas valetudinis, verbi gratia, ab intellectu cognita objicitur appetitui; eumq́; ſecundū ſuum eſſe reale futurum aut poſſibile, mō ſuperiùs explicato, allicit. Tertia ratio diluitur, inficiatione minoris propoſitionis. Sol. 2. Sol 3.

B Nam res q̃ appetitur, prout exercet cauſatē finis reſpectu appetitus, requirit notitiam, tanquam conditionem duntaxat; eſto, prout ſubit rationem cauſſæ formalis externæ, appetitum in varias ſpecies diſtinguentis, non ſe habeat ad notitiam, vt ad conditionem ſine qua nō; ſed vt ad quidpiam, ingrediens per ſe rationem formalem obiecti appetitus. Quod enucleatius

C perſequi non eſt huius loci. Ad 4 Explicanda eſt maior propoſitio. Si enim intelligatur de eſſe reali iuxta priorē vſurpationem, de qua proximo art. neganda eſt: ſi iuxta poſteriorem, concedenda, ſed neganda minor; cuius probatio momentum non habet: quia ſolūm cōcludit, non omnes fines habere exiſtentiam realem priori modo. Ad 5 dicēdum; ex eo quod cauſæ realiter cauſent, non colligi, omnes Sol 4. Sol. 5.

D relationes realiter effectus ſua reſpicere: depoſcit enim relatio realis (vt nunc alias conditiones omittamus) extrema vtrinque realiter exiſtentia. Itaque, realiter cauſare, non eſt habere relationem realē; ſed præſtare verum concurſum, quem tamen non ſemper relatio realis comitatur, ob defectum conditionum, quæ ad eam requiruntur.

CAPVT OCTAVVM.

Dicendum [a] autem primùm, quamobrem ex his cauſis natura ſit, quæ alicuius agunt gratia, tum quæ in reb. naturæ neceſſitatis ſit ratio, quandoquidē omnes ad hanc cauſam cōfugiunt: q̃d enim calidū tale eſt, atq; etiam frigidum, & quæ ſūt eiuſmodi, hæc, & neceſſariò eſſe, & fieri, aptaq; eſſe. Nā vt aliquam aliā afferant cauſam, vt hic quidem diſcordiam & concordiam, ille mentem: cùm vix tamē attigerint, ualere ſinat. [b] Dubitatio autem eſt, quid prohibeat naturam, nec alicuius gratia, nec quia ſic p̄ſtet agere, ſed perinde ac Iupiter, q non idcò pluit, vt frumentū augeat, ſed neceſſariò; quandoquidem quod ſublatum eſt refrigerari, & refrigeratum in aquam mutatum, deſcēdat neceſſe eſt, quod quidē Text. 75. Text. 76.

cùm

cum factum eſt, frumentum augeſcere contingit. Nec ſecus, ſi cuiquam frumentum in aerea pereat, non vt periret pluit, ſed ita res tulit. [c] *Quid ergo impedit, in natura quoq; partes ſic ſeſe habere? vt dentes neceſſariò oriri, anteriores quidem ad diuidendum, molares autem latos, & ad molendum alimentum vtiles; neque enim huius gratia genitos eſſe, ſed ita accidiſſe. Similis eſt ratio aliarum partium, quæ ita videntur cōparatæ, vt alicuius ſint gratia.* [d] *In quibus igitur omnia euenere, perinde atq; alicuius gratia eſſent facta, hæc caſu aptè conſtituta, ſeruata ſunt. Quæ autem non ſic ſe habuerunt, ea periré, & pereunt, vt quæ Empedocles ait bouigena & andropora. Ac ratio quidem, qua aliquis ductus dubitare poſſit, hæc eſt, & ſi qua alia ſimilis ſit.*

Text. 77. [e] *At fieri non poteſt, vt hæc modò hæc ſeſe habeant. Hæc namque, & quæcunque conſtat natura aut ſemper ſic fiunt, aut plerunque: quæ autem fortuna & caſu, non item: neque enim hyeme crebrò pluere fortuitò caſuq; videtur, ſed ſi ſub cane: neq; æſtus ſub cane, ſed ſi hyeme. Si igitur aut caſu, aut alicuius gratia videntur eſſe, caſuq; aut ex accidenti eſſe non poſſunt, alicuius gratia profectò erunt. At natura cōſtat, quæ eiuſmodi ſunt omnia, vt etiam ij, qui hæc dicunt, affirmarent. Alicuius itaque eſſe gratia, in his ineſt, quæ*

Text. 78. *& fiunt, & conſtant natura.* [f] *Præterea quorumque aliquis eſt finis, eius cauſa id quod prius eſt, & quod deinceps ſequitur, aguntur.*

Itaq; vt quidque agitur, ſic natura aptum eſt: & vt natura aptum eſt, niſi quid impedierit, agitur. Alicuius autem agitur gratia, quare & gratia illius natura eſt cōparatum. Vt ſi domus ex ijs eſſet, quæ fiunt natura: ſic profectò, vt nunc ab arte fieret. Et quæ fiunt natura, ſi non tantùm natura, ſed arte etiam fierent, non ſecus conficerentur, atque natura ſint apta. Alterum igi-

Text. 79. *tur alterius gratia.* [g] *Atque ars omnino alia perficit, quæ natura perficere non poteſt; alia imitatur. Si igitur quę arte fiunt alicuius ſunt gratia, ea etiā quæ natura, manifeſtum eſt. Nam priora & poſteriora, & in artificioſis &*

Text. 80. *in naturalibus rebus, eandem rationem inter ſe habent.* [h] *Sed in alijs animalibus, quæ nec arte, nec inquiſitione, nec deliberatione agunt, maximè euidens eſt: quo fit, vt quodam dubitent, vtrum aranei, & formicæ, cæteraq; eiuſmodi, mente, an alio quodam, opera ſua efficiant? qui verò paulatim progreditur, ei in plantis quoque, ea quæ conferunt ad finem fieri videntur; vt folia ad fructus tegendos. Quare ſi & natura, & gratia alicuius hirundo nidum facit, & araneus araneam, plantæ item folia fructuum gratia, & radices alimenti cauſa non ſurſum, ſed deorſum mittunt patet, talem cauſam in hiſce, eſſe, quæ*

Text. 81. *natura fiunt & conſtat.* [i] *Cumq; natura ſit duplex, altera quidem ut materia, altera uerò ut forma, quæ eadem finis eſt, ob finem autem cætera: hæc profectò cauſa erit cuius gratia. Peccatum uerò fit & in rebus artificioſis:*

Text. 82. *ſcripſit enim non rectè grāmaticus: & potionem non rectè medicus dedit: quapropter patet, in his quoque poſſe eſſe, quæ fiunt natura. Si igitur, quædam, quæ rectè ab arte fiunt, alicuius ſunt gratia; in quibus autem peccatur, alicuius quidem gratia illa aggreditur, ſed non aſſequitur: non ſecus ſeſe res in naturalibus habebit, atque mōſtra errores eius erunt, quod alicuius agit gratia.*

Proinde

Proinde & imprimis cōſtitutionibus bonigena niſi ad aliquem terminum, ac finem poſſent uenire, corrupto principio aliquo, perinde atq; nunc ſemine gignebantur. [k] *Praeterea neceſſe eſt, ſemen primùm, nō continuò animalia*
Text.83. *generari, indigeſtusq; exortus principio, ſemen fuit. Quin etiam in plantis illud ineſt, alicuius gratia eſſe, ſed minùs diſtinctū eſt. Vtrum igitur fiebāt, ut boni gena, androprora, ſic uitigena, oleoprora, necne? quandoquidem abſurdū hoc eſſet: atq; neceſſe erat, ſiquidē & in aīalibus. Rurſus ex ſeminibus ꝓut caſus*
Text.84. *ferret. generationem fieri oportebat.* [l] *Omnino aūt, qui ſic ait, & ea tollit quæ conſtant natura, & naturam. Natura enim ea conſtant, quæ ab interno aliquo principio continenter mota, ad finem aliquem perueniunt; à ſingulis aūt non ad eundem, neq; ad quemuis, ſed tamen ſemper ad eundē, niſi quid impe-*
Text.85. *diat. Id uerò, cuius gratia, & id quod eius gratia, fortuitò quoq; poſſunt fieri, ut hoſpitem fortuitò veniſſe, & cùm lauiſſet, abiiſſe dicimus, cùm perinde egeris, quaſi eius gratia ueniſſet, qui tamen rei eius gratia non ueniret; atque id ex accidenti, cùm in cauſis ex accidenti fortuna, ſit, ut antea docuimus. At cùm ſemper aut plerunq; hoc fit, non eſt ex accidenti, neq; fortuitū. In rebus aūt natura ſemper hoc modo, niſi quidpiā obſtiterit.* [m] *Abſurdum aūt etiam*
Text.86. *illud eſt, niſi mouentem cauſam deliberare uiderint, alicuius gratia fieri non putare. Atqui ars minimè deliberat: nā ſi in ligno extruendarū nauium ars ineſſet, eodem plane modo, quo natura, ageret. Si igitur alicuius gratia fieri, in arte ineſt, in natura quoq; profectò inerit. Perſpicuum autem maximè hoc fit, cùm ſibi quiſpiā medetur: huic namque natura ſimilis eſt. Naturā itaque cauſam eſſe, & eam quidem eo modo, ut alicuius agat gratia, manifeſtum eſt.*

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

Dicendum a autem] Duplicē cōtrouerſiā diſcutiendā proponit, vtramq; cum ijs, quę ſuperiùs diſſeruerat, cohęrentē. Vna eſt, vtrū natura in ijs rebus quas molitur, propter finem agat, an non? Altera, quænā in Phyſicis rebus neceſſitatis ſit ratio? Veteres namq; (vt conſtat ex ijs, quæ ab Ariſtot. lib. 2. de ortu & interitu, & 1. de partib. aīalium itēq; à Platone in Phædone ſcripta ſunt) tantā vim in neceſſitate poſuere, vt in eā cauſas oēs contule-
Neceſſitati quantū veteres tribuerit. rint. Ac licet eorū nōnulli alias cās attigerint, nēpe Anaxagoras mentē; Empedocles, litem & amicitiam: eas tamen mox dimiſerunt, aientes res neceſſariò ſic eſſe conſtitutas, q̄ calidū & frigidū, & quæ ſunt eius generis, a quib. cætera oriuntur, ita affecta ſint.

b Dubitatio autem] Antequā naturam ꝑpter finem agere oſtendat, ſubijcit rōnem, qua antiqui Philoſophi in contrariā ſententiā adducti ſunt: quę ratio in hūc ferè modum concluſa erat. Nihil prohibet aſſerere naturam, nec q̄ ita melius ſit, nec alicuius gratia operari; cùm ex ſola neceſſitate materiæ reddi poſſit cauſa, cur naturæ effecta ita ſe
Ratio negantiū, naturā agere pp finem. habeant: nō eſt ergo putandum, naturā agere gratia alicuius. Aſſumptū probabant: q̄a ſi quiſpiam pluuiæ cām ſciſcitetur; aptè reſponderi pōt, non ideò pluere, vt fæcūdētur agri, & ſata augeſcant, ſed ex materiæ neceſſitate, quia ſcilicet tenuem vaporem, è terra excitatum, & ad mediam aeris regionem deductum, neceſſe eſt in nubes cogi, & diſſolui in pluuiam; quæ cùm grauis ſit, ſuopte pondere deorſum fertur, atq; ita accidit, vt humēti vbertas conſequatur, ſi imber opportunus ſit; aut ſterilitas, ſi importunus.

c Quid ergo] Id quod de pluuia dictum eſt, indicabant partib9 rerum naturaliū, vt aīantiū, accōmodari poſſe: v. g. dentes nō eſſe ad aliquē vſum comparatos à natura, nec priores ideò acutos gigni, vt diuidant, nec alios ideò molares effici, vt cibum molāt; ſed accidere id temere cōfluente materia; & ad eum modū fortuitò cadentibus partibus.

d In

d In quibus igitur] Aiebant ijdem auctores, etiam in cęteris rebus caſum dominari, licet quæ alicuius gratia fieri videntur, (cùm tamen non fiant, apte cadunt, diuturna ſint; alia verò nullam habentia commoditatem, paulò poſt intereant; ſicuti accidit bouigenis & andr oproris, id eſt, monſtroſis animantibus, quæ ſuperioribus & interioribus partibus hominem referebant, cęteris bouem, vti finxit Empedocles.

Prima rõ q̃ natura agat propter finẽ. 2. ratio.

e At fieri.] Veterum ſententiã coarguit, multiſq; rõnib. naturã finis gratia operari oſ͞dit. Primùm ita. Quæcunq; fiunt, aut caſu fiũt, aut alicuius gratia: ſed quæ fiũt à natura, nõ fiunt caſu: ergo gratia alicuius. Aſſumptionẽ probat. quia quæ fiunt à natura, aut ſemp, aut plerunq; ita fiunt: q̃ verò caſu, nec ſemper nec plerumque. Quis.n. dicat fortuitò accidere, vt hyberno tẽpore crebri effundantur imbres, & æſtate æſtus vigeat.

f Præterea quarſicunq;] Hunc locũ aliter Philoponus, aliter Simplicius & Themiſtius, alijq; interpretes explanãt: ſed omiſſis cõtrouerſijs, dicendũ; probari ſcd̃ò ab Ariſtotele idẽ inſtitutũ hoc modo: In Phyſicis reb⁹ vt vnumquodq; agitur, ſic agi aptum eſt; & è contrario, vt eſt aptum agi, ſic agitur, niſi aliquid obſit: ſed quod à natura fit, ita ſe habet, vt huic aut illi rei deſeruiat, ac ſi ad illa natura ipſa comparatũ eſſet: eſt igitur aptũ eius gratia fieri, atq; adeò re ipſa fit. Minorem propoſitionem inde oñdit, quia ſi domus ex ijs eſſet rebus, q̃ natura fiunt, ex eiſdẽ ſanè partibus coaleſceret, ex quib. nũc per artem conſtat. Itemq; ſi ea, quæ natura facit, ars efficeret, eũ in modum faceret.

g Atq; ars omnino.] Non eſt noua ratio, ſed explicatio præcedentis. Artiũ, inquit, aliæ efficiunt id, quod præſtare natura non poteſt; ut nauem: aliæ naturam æmulantes idem faciunt, quod illa; ut ars medendi, quæ morbis contraria inducendo, ſicuti & natura, ſanitatem reddit. Atqui ea, quæ fiunt ab arte, ſunt propter finem. Ergo & illa, quæ à natura fiunt: maxime cum in naturalibus, ſicut & in arte factis, antecedentia quædam cernantur, quæ ex ſe ad conſequentia referuntur.

3. ratio.

h Sed in alijs.] Tertia ratio ita habet: Videmus araneos, formicas, cęteraſque eiuſmodi aĩantes, conſilij & rõnis expertes, ſine delectu, ſolius naturæ ductu, ſua opera moliri, eo artificio atque ordine; ut multi dubitarint, mentene an alio quodam principio agerent: agunt igitur haud dubie propter finem. Quin etiam id videre & admirari licet in plantis, quæ omni ſenſu carent, & tamen folia efferunt apposite ad tegendos fructus; radiceſque agunt non ſurſum verſus, ſed deorſum, vt alimentum & ſuccum è terra poſſint attrahere, atque adeo gratia alicuius finis.

Finis naturę in generatione.

i Cumq; natura] Docet, quinã finis ſit, propter quem natura in generatione rerum operatur: aitq; eſſe formã rei genitæ: intellige finem proximũ & ſpecificantem formaliter actionem. Nã præter hunc alij quoq; naturæ fines exiſtunt, ut progreſſu patebit. Quia verò obijcere quis poſſet, naturam ſine inſtituto ac fine agere, q̃ interdũ in Phyſicis rebus prodigioſi partus monſtraq; exiſtant, quæ à natura non intenduntur. Occurrit obiectioni; ſimulq; nouam aliam rõnem inſtruit ad propoſitum confirmandum, hoc modo. In rebus, quæ arte elaborantur, peccata contingunt, & tamen id non impedit, quò minus artifex gratia finis agere dicatur: quin potius inde eum propter finem operari intelligimus, quia ab ſcopo peccando aberrauit. Igitur licet interdum in rebus naturalibus eiuſmodi offenſiones & peccata incidant, nõ ideò putandum erit, natura nullũ finẽ ſpectare. ſed ad ipſum aliquo defectu non potuiſſe pertingere. Quo pacto dicendũ foret, generatos fuiſſe prodigioſo illos ſemiboues Empedoclis, ſi quando eſſent geniti.

k Pręterea neceſſe eſt.] Oſtendit, monſtra Empedoclis, de quib. proxime dictũ fuit, non potuiſſe, ut ille tradidit, procreari. Primũ, quia nõ niſi ex ſemine paulatim gigni & conformari poterant. Secundò, quia etiam in ſtirpibus, vbi naturam finis gratia operari minùs, q̃ in aĩantibus, conſpicuum eſt, idem accidiſſet; atque ita gignerentur, exempli gratia, oliuæ ſeminites, aut vites ſemioliuæ. Tum præterea, quia nunc quoque ſimilia animalia, membris fortuitò in vnum corpus confluentibus, prouenirẽt. Ita verò Empedoclis figmento confutato, concludit Ariſtot. generationem aliquem habere finem. Etenim quæ ordine quodam progreditur. Nec enim natura mox animalia in lucem effert: ſed deciſo prius ſemine, eoque paulatim ſeſe ad ſenſitiuã formam componente.

l Omne autem] Oſtendit, eos, qui naturam finis gratia operari negant, & res naturales,

turales, & naturam funditus tollere. Natura enim cōſtant, quæ principium internum in ſe habent, quo non promiſcuè ac ſine diſcrimine ad quemlibet finem, neq; omnia ad eundem, ſed vnumquodq; ad ſuum, niſi aliquo impedimento teneantur, peruenire ſolent. Quare ſublato fine, neq; vllum ens naturale, neq; natura vlla erit.

m Abſurdum autem] Diceret fortaſſe quiſpiam, naturam non agere propter finem, quia conſilio & deliberatione non vtatur, quod tamen in ijs, quæ alicuius gratia operātur, requiri videtur. Huic occurrit. cū ars, quæ haud dubiè finis gratia opus molitur, neque conſultet neq; deliberet (vt videre eſt in eo, qui ſtrenuè cytharā pulſat) non recte eos ſentire, qui, quoniam natura neq; deliberationē neque conſilium adhibeat, temerè illam ac nullius finis operari autumant. Nam ſi ars, inquit, ipſis lignis, ex quibus nauis coagmentatur, ineſſet, non aliter tunc nauis fieret, ac modò ab externo ſit principio: quemadmodum rei medicæ peritus non aliter ægrotum alium ſanat, ac ſe, per artem
† Ca 1. hu ſibi inhęrentem. Quare, vt natura non deliberat, ita neque ars: & vt nihilominus ars ali
ius li. q. 5. cuius gratia operatur, ita & natura. Porrò quo pacto accipiendum ſit, quod Ariſtote-
art. 1. les ait, artes non vti conſilio & deliberatione, ſupra expoſuimus.

CAPVT NONVM.

Text. 87. *VTrum [a] autem neceſſitas ex hypoteſi inſit, an etiam omnino &*
abſolutè? Nunc enim neceſſitatem in generatione perinde in eſſe
arbitrantur, ac ſi quis domum neceſſario extructam exiſtimet,
quòd grauia deorſum, leuia ad partem ſummā ferri ſint apta.
Itaque lapides & fundamentum ſubſidere, & terram verò ob
leuitatem supernè incumbere, in ſummo autem in primis loco ligna eminere,
Text. 88. *vt quæ ſint leuiſſima. Sed quanquam non ſine his extructa eſt: non tamen eorum cauſa, niſi vt ob materiam, at celandi quædam conſeruandique gratia.*
Nec ſecus in cæteris omnibus, in quibus illud eſt, alicuius eſſe gratia. Nam ſi
ne his quidem non ſunt, quæ neceſſariam habent natúram, non tamen ſunt
propter illa, niſi vt ob materiam, ſed alicuius ſunt gratia: vt quamobrem ſerra talis? vt hoc ſit, huiusq; gratia. Hoc quidē cuius gratia eſt, niſi eſſet ferrea,
effici non poſſet. Quapropter. ſ. ſerra erit, opuſq. ipſius, adeſſe ferrum neceſſe
eſt. Ex hypotheſi igitur neceſſitas eſt, non vt finis; ſiquidem in materia eſt ne-
Text. 89. *ceſſitas, id autem cuius gratia, in ratione. [b] Neceſſitas autem, quæ eſt in diſciplinis, & in his, quæ fiunt natura, aliquo modo eſt ſimilis. Nam cùm rectū*
hoc ſit, neceſſe eſt triangulum tres angulos, qui duobus rectis æquales ſint, habere: ſed non ſi hoc ſit, idcirco illud eſſe eſt neceſſe, uerùm ſi hoc non iſt, neque
rectum hoc eſt. In his autem, quę alicuius fiunt gratia, contrario modo ſi finis erit, aut eſt; id quoq; quod antecedit, aut eſt, aut erit: quod ſi nō erit, neq;
eſt, ut illic niſi ſit concluſio, principium non erit; ita hic finis, & id cuius gratia, quando hoc quoque principium ſit, non actionis, ſed cogitationis: ibi au-
Text. 90. *tem eſt cogitationis, quippe cùm actiones nullæ ſint. Quare ſi domus futura*
eſt, hæc neceſſe eſt facta eſſe, aut eſſet, aut omnino materiam, quæ alicuius eſt
gratia; vt lateres, & lapides ſi domus. Et quāquā finis nō propter hæc eſt, ne
que erit niſi vt ob materiā, ſine tamen niſi ſint, nec domus erit, nec ſerra: illa
quidē, niſi lapides ſuppetant; hæc uerò, niſi ferrū. Nā nec illic principia ſunt,
niſi duobus rectis triangulū. Itaq; neceſſitatem, qua vt materia dicitur, atq;
Text. 91. *eius motiones, in rebus phyſicis eſſe manifeſtum eſt. [c] Et ambæ quidē cauſæ*

Phyſicoâ

Phyſico tradendæ ſunt, ſed magis ea, cuius gratia: quandoquidē materię hęc Tex 91. *cauſa eſt, non illa finis. Atq; id cuius gratia & principiū a definitione & ratione eſt finis. Vt in rebus arte factis quoniam domus eſt talis, hæc facta eſſe, & ſuppetere neceſſariò oportet; cumq; ſanitas hoc ſit, hæc eſſe facta, & eſſe ne*Tex. 92. *ceſſe eſt. Non ſecus ſi homo hoc eſt, hæc; & ſi hæc, illa.* [d] *Fortaſſe autem & in ratione id ineſt, quod neceſſarium eſt. Nā ſecandi opus cùm definierimus, talē eſſe diuiſionē; hæc non erit, niſi tales dentes habeat, qui nō erunt, niſi ſint ferrei. Nonnullæ enim in definitione ſunt partes, ut definitionis materia.*

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

Duplex neceſſitas. VTrum a autem] Accedit ad alteram quæſtionem pertractādam: quæ videlicet in Phyſicis rebus neceſſitatis ratio ſit. Pro cuius explicatione ſciendum eſt, duplicem, quod ad propoſitum ſpectat, neceſſitatem inueniri: vnam abſolutam, ex hypotheſi alteram. Abſoluta eſt, quæ proficiſcitur a materia: quomodo neceſſarium eſt ſerram eſſe duram, quia conſtat ex ferro. Et hypotheſi vocatur ea, qua neceſſarium quidpiam dicimus, quia verbi gratia ſine illo obtineri aliquis finis non poteſt: quo pacto cibus neceſſarius eſt animali ad ſeruandam vitam. Veteres igitur Phyſiologi, ad neceſſitatem priori modo ſumptam omnia referebant, ita vt poſteriorem ablegarent; ac ſi quis aſſereret, ideò ædificandam domum, quia fundamenta propter lapidum grauitatem imum locum tenent, parietes verò & tectum ob lignorum leuitatem ſuperiora occupant, non ad arcendas cœli iniurias. Hunc erratum corrigit Ariſtoteles, ſtatuens vtramque neceſſitatem rebus Phyſicis ineſſe: quo pacto ſerra duplicem ob cauſam dura eſt, nimirum ratione materiæ, quia ferrea, & ratione finis, quia ad ſecandum eſt comparata. Addit tamen, neceſſitatem materiæ ſumi à ratione, id eſt à forma, quæ finis eſt generationis.

b Neceſſitas autem] Vt neceſſitatem rerum Phyſicarum, quæ ex fine prouenit, magis declaret, ſimilitudine quadam vtitur, deſumpta à diſciplinis: eſt enim vtrobi-
Philoſophi cum axioma. que non abſimilis neceſſitas; quatenus vt ſe habent in diſciplinis principia; ſic in operationibus finis: quod repetit 7. Ethic. cap. 8. Quia tamen hæc non omnino ſimilia ſunt, ſed ex parte, ſimul eorum diſcrimen explicat in hunc ferè modum. Si præmiſſę ſunt veræ, concluſio vera eſt; quia ex vero non niſi verum colligitur: non tamen e contrario, ſi concluſio eſt vera, præmiſſæ ſemper veræ ſunt; quia poteſt ex falſo verū colligi: ſi tamen concluſio falſa eſt, præmiſſæ falſæ erunt, quia falſum non ſequitur ex vero. Sic res habet in diſciplina ſyllogiſtica. At in actionibus, cæteriſq; id genus, quæ gratia finis ſunt, aliter euenit. Nam ſi ponitur finis, neceſſariò ponuntur media: vt poſita forma, quæ eſt finis generationis, neceſſariò ponitur materia, quæ eſt propter formam: ſi autem eſt materia, non neceſſariò eſt hæc forma; ſi verò materia non ſit, nec forma eſſe poteſt. Itaque quod in diſciplinis principio competit, id in naturalibus accommodatur fini. Vnde patet horum inter ſe diſcrimen. Conueniunt tamen, quòd finis in naturalibus ſortitur principij rationem, & eius principij, quod ſimile eſt principio diſciplinarum, nimirum quod cogitationis, nō actionis principiū dicitur. Aduerte, non parū eſſe difficultatis & diſſenſionis, in explicādo exēplo Mathematicho, quod hic Ariſt. adhibuit. Sed ad rei propoſitę intelligentiā ſat eſt, accipiſſe rectum, pro pręmiſſis vnius demōſtrationis: habere autem tres angulos æquales duobus rectis, pro concluſione.

c Et ambæ] Admonet, Phyſici eſſe, cauſas neceſſitatis in naturę rebus diſquirere: idq; tam ex parte materię, in qua ſola veteres Phyſiologi occupabantur; quam ex parte finis. Docet etiam, Phyſicum magis circa finis & formæ, quam circa materiæ conſiderationem verſari, quia illa eſt cauſa huius, non contrà. Deinde, quia in ratione & definitione, potius vtimur forma tanquam principio, quàm materia, idque tam in naturalibus, quàm in arte factis.

d Fortaſſe

d Fortaſſe autem] Ne quis putaret ſolum finem in definitione adhibendum eſſe, oſtendit non ita rem habere, ſed id etiam, quod neceſſarium eſt, hoc eſt, materiam, in definitionem venire. Siquis enim ſectionem, quæ miniſterio ſerræ peragitur, definire volueri, dicet eſſe diuiſionem, quæ, niſi ſerra ferreis dentibus conſtet, effici non poteſt: quia in definitione, ponitur ferrum, quæ ſerræ materia eſt.

QVAESTIO I.

Vtrum natura alicuius gratia, quod faciat, efficiat.

ARTICVLVS I.

Affirmatiuæ partis aſſertio, & illuſtratio.

Error veterum. NAturam nullo propoſito fine agere, arbitrati ſunt, qui ſolius materiæ neceſſitati addixere omnia, vt Anaxagoras & Empedocles; & qui rerum generationẽ ex partiũ inter ſe temerè coeuntium permixtione cõſtitiſſe diſputarunt, Democritus & Epicurus. Sed hãc tam abſurdam, & à cõmuni Philoſophorum iudicio, abhorrentem opinionẽ, inculſat Plato in Timæo, Phedone, Philebo, & Politico, Ariſtoteles in extremis huius libri capitib⁹, & lib. 2. de ortu & interitu, & 1. de partibus aïalium c. 11. Eandem quoque, tacente Philoſophia,

Coarguitur. coarguit ſeſe cũlum oculis vltrò ingerens naturæ pulchritudo decorq́; mirabilis, quem rerũ diſſimiliũ inter ſe congruens varietas ſic conciliat, vt eundem abſque alicuius finis præſcripto conciliare non poſſet. Neq; enim varietas, ſine conuenientia & conſenſione aliqua, venuſtatẽ parit; neq; in tanta naturarũ diuerſitate ſtabilis eſſet, aut diuturna conſenſio, ni res phyſicæ in aliquod cõmune bonum, quod finis rõnem obtinere oportet, vniuerſæ conſpiraſſent. Eſt aũt hoc bonum,

Totius naturæ finis rerũ ordo & conſeruatio. naturæ conſeruatio ordoq́ue. Cuius appetitio & ſtudium inſolẽtiam potentiorum partiũ in mundo cohibet, ſuſtentat iorũ imbecillitatem acuit, contrariorũ impetũ refrenat, ac deniq; ſic vniuerſa ad temperiem, & moderationẽ vocat, vt nõ tam inter ſe diſſidio diſſidere, q̃ in cõmune fœdus & amicitiã coijſſe videantur.

1. Ratio ꝓbans naturã gratia finis operari. Præterea idem ex eo conuinci poteſt, quia aut res naturales caſu in opus incidunt, aut certa naturæ intentione. Non caſu: primùm, quia iam quodlibet ſine diſcrimine in quodlibet opus incurre-

A ret, atq; ita ꝓmiſcuè oĩa ex omnib⁹ fierent, neq; certo res ſemine indigerẽt; illudq́; Lucretij primo ſui poematis, qđ iã alibi retulimus, eueniret: E mari homines, è terga poſſet oriri Squamigerum genus, & volucres erũpere cęlo. Deinde, Lib. 1. huius ope. c. 9. q. 3. art. 1.
quia quod caſu fit, rarò accidit, nec vno duntaxat, ſed varij effici modis conſueuit: at videmus ꝓpria quędã effecta à peculiarib⁹ cauſis, certo ſemine, raro ordine, eadẽ vel ſemꝑ vel plurimũ rõne euenire. Feruntur igitur res naturales certo quodã naturæ impulſu & intentione in ſuũ opus quo abſoluto cõquieſcũt. Hoc

B aũt qđ eſt aliud, q̃ propter finẽ agere?

Ruſus hoc ipſum palam indicant in animalib⁹ tot mẽbra, tam ordinatè, tam prouidenter effecta; tot partium deſcriptio nõ ad ſpeciem ſolùm & elegantiã, ſed etiã ad vſum apta; tot organorũ apparatus; tot vires & potentiæ; tot multiformi contextu inſtrumenta. Quę oĩa ad agendum, atq; adeò alicuius finis gratia tributa eſſe, qui negat, amens eſt. Quid enim magis à rõne alienũ eſſe poteſt, q̃ exiſtimare, ea quæ humana arte fiunt, ad aliquem finem effici; vt nauem ad naui- 2. ratio. Lege D. Auguſt. li. 22.

C gandum, domum ad arcendas cœli iniurias, quæ verò tam admirabili ſolertia, tam excellẽti diuinaq́; ratione perfecta ſunt, vt ea nulla humana ars aſſequi imitãdo poſſit, vago & incerto fluitatis naturæ motu in eã formã ac ſpeciẽ coaluiſſe, neq; ad certũ vſũ vtile deſtinata.

Idẽ teſtatur brutorũ animantium in fœtus educandis ingenij plenus amor; in operib⁹ conficiendis artificiũ; in quærendo cibo induſtria; in ſe ſuaq; ſpecie tuen- 3. ratio.

D da & cõſeruãda ſolicitudo; arma, aſtus ſtratagemata, quibus hoſtem aut aggrediuntur aut declinant. Quæ oĩa cùm tanto naturæ impetu, & alacritate ab eis fiat, liquidũ eſt effici alicuius cõmodi & boni gratia, ac ꝓinde ob aliquẽ finem.

Idem commonſtrat quatuor elementorum, totidem regionibus globosè incumbantium, diſcors amicitia, & alterni per occaſum atq; obitum partium recurſus. 4 ratio.

Nam

Nam ex terra aqua, ex aqua oritur aer, ex aere ignis; deinde retroſum viciſſim ex igni aer, ex aere aqua, ex aqua terra generatur, atq; ita ſeſe ad moderationẽ, ac velut æquilibrium, quoad fieri põt, exæquant leuib. grauia, calidis frigida, ſuperis infima: videlicet eo fine, vt pmaneat, docẽte nos interim natura in maiorib⁹, æquabilitatẽ altricẽ cõcordiæ, concordiã rerum oĩum cõſeruatricem eſſe.

5. ratio. Quid terræ moles, nonne ſua magnitudine, conſtantia, pulchritudine, vtilitate, propoſitum ſatis confirmat? Hæret in mũdi medio ſtabiliter ſuſpenſa, ac veluti paribus examinata ponderibus; eadem rotunda, & forma diſpar, vallib. humilis, collibus ſupina; montib. ardua; fluuiorum decurſu, fontium ſcatebris irrigua. ſemper eadẽ, ſemper alia; nũc quaſi brumæ ſenectute effœta & emortua, nũc nouo vernantis anni flore reuireſcens, & herbarũ, ceu picturæ artificio, nunc his, nunc illis tincta colorib⁹, nulla ſui parte inutilis, nulla propemodũ infructuoſa, interiùs gẽmarum, auri, argẽti, & aliorũ metallorũ opulentia diues: exteriùs veſtita floribus, herbis, arboribus, frugibus quorũ incredibilis multitudo inſatiabili varietate diſtinguitur. At enim, ut in hoc tanto naturæ apparatu diuina prouidentia mirificè elucet, ita finis alicuius intenti ratio facilè apparet.

6. ratio. Idem rurſus probat Oceani immenſitas, tam pulchra ad aſpectũ, tam fœcũda ad procreandã ſobolem; tot piſcium, & innatantium belluarũ copijs abundans, & in eo non minùs admiranda, q̃, dum eius fluctus, ſiue quotidianis reciprocationibus, ſiue tempeſtatũ vi, ad arenam feruntur, intra præfixos limites ſeſe continens, quaſi ſcriptã ſibi legem in littore pertimeſcant, atq; inſtar indomiti equi, qui à ſeſſore habenis retractus collũ flectit. refugiunt. Certè qui hoc aſcribit temeritatis, quid temeritas ſit neſcit; cùm id, quod temerè fit, certa lege & tenore minimè conſtet; ſed modò in hanc, modò in illam partem cadat.

7. ratio. Poſtremò, idem multo euidentiùs cõfirmat cœleſtis mũdi machina, inferiorẽ mundũ ſuo amplexu nõ ſolùm cõtinens, ſed fouens; illi ſtellarũ ſuda nocte collucentes oculi; illa tot ſphærarũ inenarrabili celeritate cõuerſio; ille planetarum

A ad eadẽ loca redeuntium curſus; illud Solis iubar, ſuo acceſſu & receſſu annuas varietates inducens, idemq; quotidiano ortu & occaſu diem & noctem conficiens. Quare ſi ij, qui ſphæram ab Archimede extructã uidebant, non dubitabant opus illud excellenti ingenio eſſe perfectum: quis ita mẽte cæcutiat, ut neget, tam mirabile opificium diuina rõne & arte, atq; adeò alicuius finis gratia fuiſſe compoſitum? Deniq; ut paucis concludamus, q̃

B ſi libeat pſequi, infinita materia eſt, hæc mundi uniuerſitas non modo ſeſe à Deo conditam, ſed ad aliquem finem deſtinatam eſſe clamat: etenim indignum foret tanti artificis ſapientia tam præclarum opus, etſi affabrè & concinnè, fruſtra tamen elaboraſſe, elaboraſſet aũt fruſtra, ſi nullũ ei ſcopũ, nullum finem conſtituiſſet; fruſtra.n. & in caſſum cenſetur id effectum, quod nullius gratia effectum eſt. Lactãtius

In hanc ſententiam multa ſatis luculẽ- in li. de ira

C ter ſcripſere patres, D. Greg Nazianzenus ſecunda oratione de Theologia, D. Aug. 2. de ordine, D. Chryſoſt. in opuſculo de prouidentia, D. Athanaſius in oratione aduerſus idola, D. Baſilius, & D. Ambroſius in li. Hexameron, Theodoretus ſermone 1. de prouidentia, Lactantius in li. de opificio Dei, & alij.

Dei cap 1. Triſmegiſtus in lib. de poteſtate & ſapiẽtia. Cicero 2. de nat. Deorum. plut. 1. de plac. c. 6. ſeneca li. de prouidentia.

ARTICVLVS, II.

D *Rationes, quibus oſtendi videtur naturam nullius gratia operari.*

SVbijciamus nunc argumenta, quib. temeritatis aſſertores probare nitũtur, Naturã non ob aliquẽ finem agere, ſed temerè ac fortuitò moliri oĩa. Primũ eſt: Si natura pp finẽ ageret, magis beneficã ſeſe in hoĩem exhibuiſſet, q̃ in belluas: ſed non exhibuit; quin potiùs ĩ has quaſi matrẽ, in illũ ſe quaſi nouercã præbuit: non ergo agit propter finẽ. Maior ſuadetur, q: ratio agentis propter finem, præ- 1. argum.

E ſertim ſi à prima cauſa dirigatur, poſtulat, vt ea quę excellunt, beneficentius tractet, ac potiori loco habeat. Minor oſtenditur, q: natura belluis veſtitũ attribuit; hoĩem nudũ, quaſi è naufragio in littus eiecit. Item belluis, q̃ fortes & pugnaces ſunt, arma dedit; timidis aſtu, pnicitate, & fuga conſuluit, at hoĩem ad pugnam in Lege plin. lib. 7. ca. 1.

arena

arenæ inermem ſtatuit, pernicibus tardiorem, armatis imbecilliorem. Denique, vt cætera omittamus, hominem toto vitę decurſu longe grauiorib. miſerijs & calamitatib. expoſuit. E quibus Ariſt. hanc hominis definitionem collegiſſe fertur. Homo eſt imbecillitatis exemplum, temporis ſpolium, fortunæ luſus, inconſtantiæ imago, inuidiæ & calamitatis trutina: reliquum verò pituita & bilis. Quib. concinit illud Apuleij; in lib. de Deo Socratis: Homines moribundis membris, leuib. & anxijs mentibus, brutis & obnoxijs corporibus, diſſimillimis moribus, & ſimilib. erroribus, peruicaci audacia, pertinaci ſpe, caſſo labore, fortuna caduca, ſigillatim mortales, ſufficienda prole mutabiles, volucri tempore, tarda ſapientia, cita morte querula vita terras incolunt.

Lege Stobeũ ſer. 69 de vita bre ui

Hominis deſcriptio ab Ariſto. collecta.

Alia ex Apuleio.

2. argum.

Secundum eſt: Ea, quæ fiunt propter finem, ordinatè fiunt: ſed natura multa ſunt præpoſtera, & incompoſita: ergo &c. Probatur minor, quia nonnunquam vices temporum mutantur, calente hyeme, frigente æſtate; interdum elementa, aliæq; partes vniuerſi, ab officijs exorbitant, vt teſtantur eluuione Oceani, eruptiones ignium, immodici ventorum flatus, terræmotus, cæteraq; huius generis. Quin & in cœleſti orbe, Solis & Lunæ deliquia, deflexiones quædam eſſe videntur ab ordine, cùm minimè deceat, clariſſima illa mundi lumina mortalibus obſcurari.

3. argum.

Tertium: Ea quæ gratia finis ſunt, habent aliquẽ vſum & vtilitatem, ſed multa exiſtunt in natura prorſus inutilia, vt minuta quædam animalia; multa, quæ non modò nullam commoditatem exhibent, ſed incommodum perniciemq; afferunt, vt herbæ noxiæ, & venenatæ beſtiæ non igitur natura omnia, quæ facit, alicuius boni ac finis gratia efficit.

ARTICVLVS III.

Reſponſio ad argumenta proximi articuli.

Non eſt tamẽ, quod ſuperiora argumenta quenquam turbẽt; cum nequaquam difficilis ſit eorum explicatio. Ad primũ, conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor. Nãm multo melius cum homine, quàm cum cæteris animantibus actum eſt: eum illum Deus multis & præclaris donis ac muneribus, tã naturę, quã gratię, exornarit; cumq; illi vberrimam copiam rerum omnium, tanquam in communi conuiuio propoſuerit, totamq; naturam creatam ei quaſi tributariam fecerit, vt diſertè oſtendit D. Damaſcenus lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 10. & Theodoretus ſermone ſecundo de prouidentia.

Reſponſio ad 1. argu.

Hominis excellẽtia

Ad id, quod de veſtitu & armis obiectum fuit: reſpondet Lactantius in libro de opificio Dei cap. 2. ideo hominem nudum & inermem à natura fuiſſe conſtitutum, quia ingenio poterat armari, & ratione veſtiri, atq; eadem ferè eſt aliorum auctorum communis reſponſio, nimirum, pro indumento & armis hauſiſſe hominem mentis excellentiam, & ingenium ſagax ac varium, quo illa excogitare & parare ſibi poſſet: accepiſſe item manum, tanquam commune organum, & inſtrumentorum omnium inſtrumentum, quo ad ea conficienda vteretur. cuius ad id munus obeundum commoditates, late explicat Ariſtoteles lib. 4. de partibus animalium cap. 10 & Galenus initio libri primi de vſu partium. Accedit, q homo, ſeruata ſui corporis dignitate, & pulchritudine, ab ipſa natura per ſe indutus & armatus eſſe non poterat, ut oſtendit D. Gregorius Nyſſenus in libro de hominis opificio, cap. 7.

Vt Galenus 1. de vſu partiũ.

Quod item opponitur de humanæ vitæ ærumnis, facilè ſoluetur ab eo, qui dixerit, in primis in eas ſua culpa decidiſſe hominem è felici ſtatu, in quo à Deo collocatus fuerat. Deinde, ijs præberi illi occaſionem, ad exercendam perficiendamq; virtutẽ. Præterea, etiã ita deiectũ brutis lõgè pſtare, ut ex dictis planũ eſt.

Ad ſecundum, conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor, dicendũque; eiuſmodi naturæ excurſiones, ut nõ abſque Dei voluntate, & adminiſtratione fiunt; ita nec ſine ordine contingere, etſi is interdum nõ appareat, ut docet D. Auguſtinus lib. 3. de Trinit. cap. 2. & li. 5. de Geneſi ad literam cap. 21. Nimirum ipſe ordo poſtulat, vt illa interdum accidant, ſiue ita ferent concurſu naturaliũ cauſarum, quas ſic diuinæ ſapientia diſpoſuit, & actus ſuos exequi ſinit; ſiue Deo

Rñſio ad 2. argum.

aliter,

aliter, quam tunc per naturam euentu- A rum eſſet, fieri imperante.

Qđ vero ad planetarũ eclipſes attinet, nullus in ea re ordinis defectus notari pt, cũ ex illorum in cęleſtib. globis ſitu, & rata mutuum æquabilitate, (q rã ad mundi ornatũ, q̃ ad cõmoditates ſublunarium rerũ optime conſtituta ſunt) ita euenire oporteat, definitis temporũ interuallis. Addit quoq; D. Damaſcenus B li.2.fidei ortho.c.7.iccirco id diuini artificis prouidentiã ſinxiſſe vt eorũ cõfutaretur amentia, q ſoli & lunæ diuinos honores exhibent: cũ palã ſit, non ineſſe numen ijs, q̃ mutationi obnoxia ſunt, & interdũ lucis penuria laborãt, aut pulchritudinem ſuã cõſpicuã reddere nõ valẽt.

Reſponſio ad 3. arg. Ad 3. rñdẽdum eſt nihil a Deo ſupervacaneum, aut alicuius finis expers, effectũ fuiſſe, licet ignorãtib. primo aſpectu ſecus videaſ, ut ſi q̃s in fabri alicuius of- C ficina, iſtſa ptér neceſſitatẽ multiplicata exiſtimet, q̃a ipſorũ uſus ignorat.

Minutæ beſtiolæ nequaquã ſuperfluę. Priuatim uero, q̃ minutæ beſtiolæ nõ debeant ſuperfluæ exiſtimari, inde patet, q̃a cum ex quoq; in ſuo gñe pulchræ ſint, aliqđ decoris uniuerſitati rerũ, tanq̃ in cõem Remp. p̃ ſua portione cõferunt: ut ptér alios, aĩaduertit Ariſt. 1. de partib. aĩaliũ c. 5.

Natura nuſquam magis, q̃ minimis, tota. Quippe diuinus artifex ita magnus eſt in magnis rebus, ut minor non ſit in paruis: recteq; a Plinio l. 11. natu. hiſt. c. D ſcriptũ eſt, rerũ naturã nuſq̃ magis, q̃ in minimis toti eſſe. Quo ſpectat illud D. Aug. li. 22. de ciuitate Dei c. 24. Ea plus habẽt admirationis, q̃ moliẽ minimum: plus.n. formicularũ & apicularũ opera ſtupẽmus, q̃ immenſa corpora balænarum.

Venenata animalia nõ ſunt in mundo ſu peruacanea. Nec aĩalia uenenata ſuperflua ſunt, aut fine carentia: tum ob id, qđ paulo ante diximus, tũ q̃a, ut D. Aug. 1. de Geneſi contra Manich. c. 16. ait, ſaltem eo noĩe cõmendari debent, q̃ nos cõmonefaciũt E ut uitã alia meliorem, in quã ſecuritas ſumma eſt, diligãmus. Item quia ea que alioqui nocent, ſi eis congruenter ac ſciẽter utamur, plurimum afferre ſolẽt cõmoditatis, ut luculenter oſtendit D. Ambroſius li. 3. Hexam. c. 9. & li. 6. c. 6. Hieronỹ. l. b. 2. contra Iouinianum D. Damaſcenus lib. 2. fidei orthod. cap. 10. & alij. Deinde quia ut ſcribit Lactãtius li. 6. c. 4. utile fuit, offerre ſeſe hoĩ alia ſalutaria, alia, noxia, ut in his declinãdis, & illis appetendis, rõnis ſuæ vim exerceret.

QVÆSTIO II.

Vtrum natura ad vnum tantum finem, & vno duntaxat modo feratur, an non?

ARTICVLVS I.

Varij fines, in quos natura cõtendit.

Vnumq̃dque p̃ gradu ſuę naturæ propoſitum finem hẽt. PRopoſitæ qõni rñdendum eſt, nõ unũ tantummodo, ſed uarios fines eſſe, adquos natura, tanq̃ ad ſcopũ, collimat. Etenim unumquodque p̃ naturæ ſuæ modo captuq; nunc aut illũ finem p̃ximẽ reſpicit: particularia agentia priuatum; uniuerſalia, ſi q̃ uberiori uti p̃dita ſunt, cõmuné. Exempli gr̃a, leo, cũ leoné gignit, ad formã leonis geniti, ut ad p̃pinquum finem tendit: docente Ariſt. c. 8. huius li. tex. 81. at ſimul ẽt ad p̃prię ſpeciei cõſeruationem, ac ad alterum huic innexum & cohærentem finẽ, aſpirat. Prouidit nimirũ, ſalutis ſuę appetens, atq; immortalitatis æmula natura, vt ſingularia diſſolubilia, q̃a p ſe ab interitu uindicari nõ poterãt generationũ beneficio, & naſcendi fœcunditate ſeruarentur, atq; ita quodamõ ſempiterna eſſent, nõ numero, ſed ſpecie: id qđ 1. de generatione aĩaliũ c. 1. & 2. de aĩa c. 4. tex. 34. Ariſ. docet. Corpora vero cœleſtia, quia vniuerſales cãæ ſunt, non vnius tm̃, ſed oĩum ſub lunarium ſpecierum perẽnitatem & cõem bonum, peculiariter p̃ fine habent. Iccirco .n. totum ſublunarem mundum complexu ſuo coercẽt, ac p̃petuo motu circumeunt, & influxu quaſi irrorant, vt ſpecies omnes, quo ad poſſint, tueantur.

Hõ naturæ corporeæ finis. Eſt ẽt totius corporeæ naturæ vniuerſalis finis, Hõ; vt poſt Platonem aſſeruit Ariſto. Polit. c. 5. docentque Patres ẽpi cõſenſu: tũ q̃a Deus ſpectabilẽ hũc mundum hominis gratia procreauit, eiq; ſingulari beneficio ſubiecit oĩa, tum q̃a hõ iure inſitę nobilitatis, & eminẽtioris formæ p̃rogatiua, totã corporeã naturã ad ſe conuocat, ſibiq; arrogat.

Inferiora ad præſtãtiora ordinantur. Eſt enim naturæ lege cõparatum, ut q̃ inferioris motæ ſunt, ad præſtantiora, ſi eis præſertim aliquo modo uſui eſſe poſſint, referãtur. Quo pacto forma elementi, quæ omniũ

deſpicatiſſima eſt, ad formam corporis A
mixti ordinatur; forma corporis mixti
ad vegetatricẽ; vegetatrix ad ſenſus cõ-
potem; hæc tandem ad animam rationa-
lem, quę omnium formarũ numeros &
perfectionem in ſe cohibet.

Ordo, naturæ finis Deus vltimus finis rerum omnium.

Eſt præterea finis alius hominẽ vlte-
rior, videlicet totius naturę ordo & pul
chritudo, vt tradit Ariſtoteles 12. Met. c.
10. tex. 52. Denique vltra hunc eſt alius
cõ(?)ſſimus omniumq; poſtremus, ob quẽ
tota natura agit, nẽpe ipſius naturæ au- B
ctor & parens, Deus. Quod D. Dionyſius
c. 4. de diuinis nominib. Triſmegiſtus in
Primãdro, Plato in Timæo, & 4. legum,
& in epiſtola ad Dionyſium auctor libri
de Mundo ad Alexandrũ, Ariſtoteles lo
co Met. proxime citato, aliiq; complures
diſſerunt, idemq; teſtantur ſacræ paginæ
oracula, cũ Deum abſolute principiũ &
finẽ vocãt. Apocal. vlt. Ego ſum alpha, &
omega, principiũ & finis. Porro dicitur
& natura, dum agit, in Deum, vt in finẽ, C
contendere, quia diuinã perfectionẽ imi-
tãdo adumbrat, quatenus agendo finaliter
tertius rei cã, ſicuti & Deus omnium cã
eſt. Deinde, quia operando reſpicit in ali
quod bonum, quod neceſſario participa-
tio quædam ſummi boni eſt. Item q a ap-
petitus ſempre quærit aliquid extremũ,
in quo quieſcat, quod non eſt aliud, quã
finis vltimus, id eſt, Deus. Poſtremo, quia
ordo in finib. ſequitur ordinem agẽtiũ.
Quare ſicuti agentia ſecundaria nihil D
abſq; influxu primę cauſæ efficiunt, ita
ad eum nituntur finem, quẽ primũ agẽs
ſibi propoſitum habet: ſicq; vt agens pri-
mum ſemetipſum, tanquam vltimũ ſuo-
rum operũ finem, intendit, quia vniuer-
ſa propter ſe operatur, ita eundem finem
ſecundaria agentia ſpectant.

Hac de re Auguſ. in Ench. & lib. 1. de doc. Chriſti. ca. 23. D. Th. 3. cõtra gẽ. a c. 17. & 1. p. q. 103 ar. 2. Themiſt. 1. huius operis tõm. 81.

ARTICVLVS II.

Diuerſi modi, quibus res in fines ſuos feruntur.

VT autẽ intelligas, quo pacto natura
ad finem cõſequendum progredia-
tur, aduerte, triplicem eſſe gradum ten- E
dentium in finem. Primus ac ſupremus eſt
eorum, q non ſolũ apprehendunt finem
ſub ratione boni & conuenientis, ſed co-
gnoſcunt etiã habitudinem, pportionẽ-
que mediorum, ad illũ obtinendũ. Atq;

hæc ſola dr̃ ſeſe in finẽ agere, qa videli A
cet hæc duntaxat ex delectu & ppria in-
tentione operantur ſicq; in finẽ ordinãt.
Et in hoc gradu cõtinent ſolæ ſubſtãtiæ
intellectus participes Secũdus eſt eorũ,
q ad ſummũ, pcipiunt finẽ materialiter,
i. ſub rõne boni & cõuenietis: vt cum e-
quus ex ſiti ad aq̃ monetur, qui nec ſui
curſus ad obtinẽdã aquã, nec aquę ad ſe
dandã ſitim, habitudinẽ ordinẽve digno
ſcit. Huiuſmodi ſunt brutæ aĩantes, q in
ſtinctu motuq; phantaſię potius agunt i B
finẽ, q̃ ſe ipſæ agũt. Tertius atq; infimus
eſt eorum, q nullo mõ cognoſcunt finẽ.
Quo pacto ſe habent ea, q & intellectu
& ſenſu carent. Ideo vero ſolis agentib.
primi generis perfecta cognitio finis, vt
finis, attributa eſt: quia ea tm̃ ad plura,
de quorũ delectu conſultare queant, in-
determinata ſunt, cũ cætera in actiones
definitas naturæ impetu ferant, nec deli
beratione egeant. Quẽadmodũ (vt Aui-
cennæ vtamur exẽplo) nec citharœdũ de C
quolibet ictu fidium deliberare oportet;
quia apud ipſum omnes fidium percuſ-
ſiones ex artis regula determinatę ſunt.

De hoc 2. gradu D. Tho. 1. p. q. 59. art. 1. Fer. li. 3. contra gẽt. c. 16. & 81.

Nõ debet aũt videri, q ẽt illa, quę oĩs
finis notitia prorſus carent, pp ſit ẽ age-
re dicanĩ; dirigunĩ enim finem ab alia ſu
periori & excellentiori cã, hoc eſt, ab ip-
ſo naturæ opifice, qui rerum oĩum fines
cognitione cõprehendit, ad eos obtinen-
dos propenſionem ac vires dedit. Quõ,
(vt M. Alber. hoc loco, & D. Tho. 1. p. q. D
103. art. 1. explicant) ſagitta, licet motus
ſui ignara ſit, impetu & directione iacu
lãtis in ſcopum tendit. Eoq; ſpectat il-
lud Philoſophorũ ſermone tritum, quod
ſcripſit Themiſtius 1. de anim. com. 23.
& 1. huius operis tex. 81. & Auerroes 12.
Met. comm. 18. opus naturæ eſt opus in-
telligentię: id eſt, dũ natura in opus in-
cumbit, a prima intelligentia, hoc eſt, a
Deo quaſi diuinę artis inſtrumentũ, mo-
uetur, & artifici ratione dirigitur. Hinc E
eſt q Hippocrates naturam mõ indoctã
vocat, vt in libro de alimento, modo do-
ctam & eruditã, vt in libro de arte. Qđ
imitatus eſt Galenus li. 1. de vſu partiũ,
& li. 6. de locis affectis: videlicet indoctã
vocant; quia in ſe conſilij & deliberatio-
nis expers eſt: doctã, quatenus eius ope-
ribus intelligentia inſtat, ipſamq; regit.

Itẽ idem D. Th. 3. cõtra gẽ. c. 24.

Opus naturę opus intelligẽtiæ.

ARTI-

ARTICVLVS III.

Confutatur quorundam ſententia, ijs quæ proxime concluſa ſunt, ad aduerſaria.

PLetho ſiue Gemiſtus, auctor Grecus, in opere, quod inſcripſit de ijs, q b. Ariſtoteles a Platone diſſentit, in Ariſtotelem inuehitur, q docuerit, naturã nullo propoſito fine agere, dum ei deliberationem ſubtrahit. Sed prorſus ſine cã, cũ (B) non omnia, que propter finem operantur, conſilio aut delectu egeant.

Opinio quorundã recent.

Omiſſo tñ Piethone, ſunt è recentiorib. Philoſophis, quibus nec Ariſtotelicè, nec Philoſophice dictum vr, naturam ideo agere propter finem, quia etſi finé non per ſe ipſa cognoſcat; vt in lapide & pleriſq; alijs liquet: regitur tñ ab ipſo rerum oĩum auctore, qui & fines intelligit, & agentib. naturalibus ad eos conſectandos propẽſionẽ virtutemq; indidit. (C) Venere aũt in hãc ſñiam hiſce potiſſimũ argumentis.

1. argum.

Primum, quia ſuperuacanea vr illa motio & directio. Nã ſi fingamus, ſine intelligentijs mundũ eſſe, adhuc grauia in infimum, leuia in ſuperum locum, vt in fines ſuos, peruenient.

2. argum.

Deinde, quia ridiculum fuerit, ſi interrogatus quiſpiã, cur lapis deſcendit, rñdeat, quia mouer ab intelligentia; cum reuera moueatur a grauitate, cuius impetu deorſum vergit.

3. argum.

Lege Auerroë in Apologia aduerſus Algazelẽ, & ĩ Epitome 12 lib. Metc.

Tertio, quia intelligentię apud Ariſtotelem (D) aut prorſus ignorant ſublunaris mundi ſpecies, aut eas non niſi generali & confuſa notitia dignoſcunr. Ex quo ſequitur, in Peripatetica doctrina cœleſtẽ naturam non dirigi ab intelligentijs, cũ nihil, niſi a cognoſcente, dirigatur.

Mirãdula nũ li. 27. de euerſ. ſingu. cer. ſect. 1. Iãdunũ 12. Met. q. 22. Lege D. Th. ĩ. 2. d. 41. q6. 1. ar. 1.

*impugna

*Hęc tñ opinio, nec vera, nec Ariſtotelica eſt. Nã id, qnod gratia finis operatur, aliquo recta cõtẽdit, ac velut in ſcopũ collimat, id vero, qđ ita ſe habet, non temere, ſed ordinate progreditur: item (E) quod progreditur ordinate, neceſſe eſt vt actiones ſuas per ſe ordinet, vel ab alio circa eas ordinetur. Cũ igitur ordinare intellectus rõniſve opus eſſe conſtet, & res naturales, excepto hoĩe, ĩtellectus rationiſq; expertes ſint, ac nihilominus vniuerſę pp finé agant (vti ſuperius demonſtratum fuit) plane ſequitur, recur-(A)rendum eſſe in ijs ad aliud principium, ſupra ipſam naturam, a quo moueantur, ordinenturque in ſuos fines: at hoc non aliud eſſe poteſt, quam ipſe totius naturę auctor, qui certis numeris & menſuris, certaq; ſerie ſingulis rebus ſuos fines preſcribit, & ad eos quęrendos propenſionem, & idonea media concodit. Solet autem hoc illuſtrari, non ſolum exẽplo ſagittę, quod ſupra retulimus, ſed & imperatoris, qui ita belli ſummam admi-(B)niſtrat, vt ipſe eius finem nouerir, quem gregarij milites neſciant, ſed cum imperatoris ductu regantur, ſat illis eſt, mandata ab eo accepta exequi.

tio ſuperioris ſeu tentię.

Quod vero hęc ratio explicandi modum, quo natura in finem tendit, Ariſtotelicę doctrinę conſentanea ſit, teſtantur nobiles interpretes, Simplicius hoc in libro ad tex. 78. Themiſtius lib. ſuperiori ad text. 81. & 1. & de aĩa ad tex. 25. Auerroes 12. Metaphy. com. 18. D. Tho. (C) 1. p. q. 103. ar. 1. Magnus Alber. c. 2. huius libri. Idemque ſignificauit multis in locis Ariſtoteles, ut lib. 4. de generat. animalium c. 2. Vbi ſcripſit, naturã non abſque ratione eſſe, quia videlicet ratione dirigitur. Et 1. de cœlo, ca. 4. tex. 32. vbi Deum cum natura iungir, aiens Deũ & naturam nihil fruſtra moliri, quaſi natura ideo nihil incaſſum agat, quia diuinę ſapientię ductu impellitur. Et 11. Metaphyſ. c. 10. tex. 52. vbi duplicem ſtatuit (D) ordinem, vnum in natura, alterum in Deo, nimirum quia ordo naturę a diuino ordine, hoc eſt, a Deo ordinante, deriuatur ac pendet.

Lege etiã Ariſ. 1. Polit. c. 2. & 2. de part. ani. c. 13.

Argumẽta in aduerſam partem adducta facile diluentur. Sed enim ſupponendum illud eſt, qđ ſuperius non ſemel a nobis explicatum fuit: Cum natura a ſuperiori & diuiniori principio regi dr; huiuſce principij nomine Deũ intelligi; q vt naturę ipſius inclinationum & facul-(E)tatum auctor eſt, finiumq; pręcognitor, ita prędictã directionem ſibi, vt propria vendicat. Quo fit, vt non recte quidã ad ceteras etiã intelligentias eã referendã putent. Ad primum igitur negari debet, ſuperuacaneam eſſe hanc directionem, cum nihil poſſit in finem rendere, quin ad eum ordinem, & oĩs ordinatio ab intellectu ſit. Qđ vero additur, ſublatis in-

Sol. 1. arg. impugnatę opinionis.

telligentijs non tolli motionem: dicendum, ſublata prima intelligẽtia, hoc eſt, prima ac ſuprema ſubſtantia intellectrici, tolli oĩa. Ad ſecũdũ dicito: roganti, cur lapis in centrũ, vt in finẽ propriũ, feratur, non ridicule, ſed appoſite & philoſophicè reſpõderi, quia eo deſtinatur ab auctore naturæ, tum per ſuã formã, tum per grauitatem, vti per vim executricẽ motus. Ad tertium: quicquid de cæteris intelligentijs putarit Ariſtoteles, veriſimilius eſſe, Deũ, ſecũdũ eius placita, ſublunaris mundi ſpecies, eorumq; ſingularia pernoſcere, vt alibi oſtendemus.

Sol. 2.

Sol. 3.

QVÆSTIO III.

An brutæ animantes ſolo naturæ inſtinctu in fines ſuos ferantur.

ARTICVLVS I.

Eorũ dogma, qui brutis vim rationis tribuerunt, & quibus argumẽtis.

SVperiori qõne explicatũ a nobis fuit, quo pacto bruta in ſuos fines tendãt; breuius tñ, q̃ res poſtulabat: nunc id accuratius edifferemus. Quærimus ergo, nũ bruta diſcurſu aliquo rationis, an ſolo naturæ inſtinctu, opera ſua moliãtur, & finem quærant? Porphyrius lib. 3. de abſtinẽtia ſtatuit, naturam omnibus animantibus, quibus ſenſum & memoriam dedit, rationem quoque, imò & orationem tam internam quam externam, tribuiſſe: additque, Appollonium Tyanæũ, Melampum, Tireſiam, & Thaletem, brutorum ſermones dijudicaſſe atque intellexiſſe quos nihil mirum ſi non intelligamus ipſi, qui plurimarum etiam notionũ linguam minime callemus. Aſſerit itaque, bruta rationem participare: neque per eam ab illis hominem ſimpliciter diſtingui; ſed q̃ homini perfectum rationis acumen inſit, illis imperfectum.

Eius arg. Confirmat iſtiuſmodi dogma in primis ex mutua ſignificatione, qua inter ſe bruta vtuntur, quod in auibus potiſſimum apparet, quæ ſibi occinũt, viciſſimque reſpondent. Deinde, ex admirabili ſolertia, curaq; in futurum proſpiciendi, vtilia conſectãdi, declinandi aduerſa. Præterea, teſtimonio Empedoclis & Platonis, atq; etiã Ariſtotelis, quos idẽ cen- A ſuiſſe, ex eorũ dictis ſcriptiſq; haberi ait.

Plutarchus etiã li. 5. de placitis c. 20. ſcribit, dogma fuiſſe Anaxagoræ, omnia bruta ratione pollere: itemq; Pythagoræ, qui eorum animantium, quæ rationis expertia dicũtur, rationales eſſe animas pronuntiabãt; licet in eis propter humorum aſymmetriam & intemperiem, rationis lumen obſcurum ac ſopitum eſſet. Denique, huic ſententiæ ſuffragari videtur Plutarchus ipſe in dialogo, qui inſcribitur; Quod brutis ratio inſit: vbi Gryllum Sophiſtam, a Circe deformatum in belluam, cum Vlyſſe differentem B facit, & luculẽta oratione eos coarguentem, qui omnes animãtes qui præter hominem rationis inopes eſſe aiunt.

Anaxagoræ & Pythagoræ dogma.

Sed vt Philoſophorũ teſtimonia omittamus, nõ deſunt etiam argumenta, quibus probari videatur, brutas animantes ratione valere. Primum, quia in eis multa elucent virtutem inſignia: vt in leo- 1. argum. C nibus magnanimitatis; in canibus amoris; in elephantis prudentiæ, in ciconijs pietatis; in turturibus coniugalis fidei; in columbis ſimplicitatis; in apibus, formicis, & gruibus, alijſque huiuſmodi, ciuilis ſocietatis.

Deinde; quia earũ nõnullæ tanto ingenio & artificio opa ſua moliuntur, vt nõ niſi ex artis regula. atq; adeo rõne efficere illa videantur. Quin & hoĩbus varias artes indicarũt: vt araneus artam texendi; D hirundo & veſpæ ædificãdi, grues inſtruendi exercitum; milui gubernãdi nauem. Multa etiam ad tuendam vitam, & ſanitatem remedia, quibus nunc medicinæ ſcientia diues ſplendet, oſtenderunt. Atq; vt cetera omittamus, inuentę phlebotomiæ beneficium debemus Hippopotamo, fluminis Nili equo ĩcolæ, guloſus enim natura, cum ſe ſanguinis copia opprimi ſentit, ad acutiones ripæ arundines affricto femore ſibi venã pertundit, qua ſuperflui ſanguinis onus a ſe exigit, E ſiſtitq; cum par eſt, volutato per craſſum & obſtruentem limum, corpore.

2. argum. Pli. lib. 8. nat. hiſt. c. 26. & 27. Plut. ĩ li. de induſtriæ aĩal. D. Grego. Nazianz. orat. 2. de Thol.

3. argum. Pli. lib. 8. cap. 26. D. Ambro. li. 5. Hex. c. 9. D. Baſi. ho. 7. hex.

Item; qa ſæpenumero bruta res futuras præſagiunt. Cõpertum eſt. n. ea mutationem aeris indicare, & pluuias ac tempeſtates dubio prædicere cœlo, atq; alia huiuſmodi, quæ multo, q̃ Phyſiologi & Aſtrologi, certius denuntiant.

4. argum.

Rurſus;

Plin. li. 8. à c. 1. Aelianus lib. 6. cap. 10.

Rurſus q̃a cõſtat, multas eſſe belluas, quæ diſciplinam capiant. Nã vt ſturnos, galeritas, cornices, pſittacos, & coruos, prætereamus, qui edocti humanã vocẽ reddunt: Elephanti panegyrica ſpectacula exhibere, varias in geſtu figuras effingere, genu flectere, coronas aſtantib. offerre, atque alia ſimilia ludicra ediſcunt. Ac, ne q̃d in hoc genere admirationi deeſſet, legimus Elephantũ literas p̃ſcribere didiciſſe atque nouiſſe. nec verò bruta ſic ſolum, cùm ab hominibus inſtituũtur, diſciplinæ ſpecimen dant; ſed ipſa ſeſe mutuò inſtituere cõſueuerunt, qđ maius eſt rõnis argumentũ: ſiquidem in vniuerſum, docere q̃ diſcere, rõni vicinius ac præſtantius habetur. Omiſſis ergo alijs, quæ de hac re a Plutarcho in lib. de aĩ ſtium induſtria, ſcripta ſunt: Luſciniæ (teſte Ariſtotele lib 4 de hiſt. aĩaliũ c 9. & Plinio lib. 10. hiſt. Nat. cap. 29.) pullos ſuos vocem ad numeros modulari, & ad cẽm cõcentus varietatẽ, atq; artifices argutias flectere p̃docẽt. Meditãtur (inq̃t Plinius) iuniores, verſu'q;, quos imitentur, accipiũtur: audit diſcipula intentione magna, & reddit, vicibuſq; reticẽt intelligitur emẽdatæ correctio, & in docẽte q̃dã reprehenſio. Vnde qui pulli adhuc rudes capti ſũt, & in caueis nutriti, mi[illegible] ſuauiter canunt, videlicet ante legitimũ tẽpus à doctore & à ſchola muſicæ ſubtracti.

B

C

2. argum.

Præterea, quod ad aſtruendũ belluis rõnem magnũ videtur argumentũ, egregius Dialecticę auctor & inſtitutor Chryſippus, canem Dialectica quodammodo præditum eſſe oſtendebat, eo potiſſimũ argumento, q̃ canis feram perſequẽs, cũ ad triuium peruenit, vbi duas veſtigauit olfactu vias, & per eas tranſiſſe ſe ã non deprehendit; tertiam nihil iam olfaciens, mox arripit, quaſi ita ſecũ di putet: Aut fera, quã perſequor, in hãc partem deflexit, aut in illã, aut certe in hanc ſe anfractũ inſinuit: ſed nec in iſtam, nec in illã partem diuertit: hac igitur abierit neceſſe eſt. Quæ colligendi ſagacitas, vtpote quaſi diuiſorio vtens ſyllogiſmo, q̃ ſapiat artem Dialecticæ, nemo Dialecticus ignorat. Quid plus (inq̃t D. Baſilius homil. 9 Hexam.) quid plus faciunt, qui lineatum deſcriptionib. deſignandis tanta cum grauitate ſedẽt, lineisq; pulueri inſculptis ſe trib', vbi duas p̃poſitiones ſu-

D

E

A ſtulerint vt falſas, in ea demũ, quæ triũ reliqua eſt, verum cõderium? Hæc. D. Baſilius. Quæ etiã leges apud D. Ambroſiũ lib 6. Hexam. cap 4. Non igitur ijs ſtandum videtur, habere bruta vim rõnis. Ex quo ſequitur, ea non ſolo naturæ inſtinctu in finem agi, quod propoſitæ controuerſiæ caput erat.

ARTICVLVS III.

Longe abeſſe à ratione eam ſententiam, quæ brutis rationem dat, cum illa ſolo naturæ inſtinctu operentur.

Ea ſententia, quæ brutis vim rõnis attribuit, adeò abſurda eſt, ut abſurda videatur, in ea coarguenda immorari; q̃ non modò Philoſophorum gymnaſia, ſed communis hoĩum ſenſus explodit & irridet. Quia tamen non defuere è recentioribus, qui eius patrocinium ſuſceperint, eam paucis refellemus.

Errat ergo inprimis, q̃ receptam hominis definitionem demolitur, neq; hominem a bellua eſſentiæ nota diſtinguit: cùm vtrunq; facit aĩal rõne præditum. Non enim refert, q̃ hominis perfectam rõnis vim concedat, belluæ imperfectã: quãdoquidem maior eiuſdem rei pe fectio, non inducit naturæ diſcrimen. 1. ratio. Lege Vallã in libello de Dialec. c. 9.

Deinde, q̃ ſi belluæ eſſent participes rationis, libere & ex delectu agerent, qđ nõ ita eſſe, tum per ſe liquet, alioqui caderet in eas meritum & culpa; tum vero probatur à D. Nemeſio in lib. de Natura hominis c 2. à D. Thoma 1. cõtra gentes c. 82. a M. Alberto hoc in lib. tract 3. ca. 2. alij q; Philoſophis; quia videmus, ſingulis belluarũ ſpeciebus peculiarem ineſſe inclinationem, quam ſequũtur. Omnes. n. vulpes ſubdolæ ſunt; oẽs araneæ ingenioſæ & inſidiatrices; oẽs grues circumſpectæ; oẽs lepores lupi p̃ædatores; omnes apes induſtriæ; omnes formicæ prouidæ. Itemq; ſingulæ ſpecies ex innata p̃penſione certum habent modum operandi, à quo non deflectunt; ad certa opera; & non alia, ſeſe applicant. At in homine multò ſecus euenit, nimirum q̃a ex liberi arbitrij facultate, ſuo quiſque ſtudio ducitur: hi ad hanc rem, illi ad aliam aſſueſcunt: hi hanc, alij artem illam amplectuntur. Vnde rectè quidã 2. ratio. De hac re D. Baſil. hom l. 9. Hex. D. Gregor. Nazianzenus orat. 2. d Theolog.

Hor. 2. Ser. Sat. 1. a Millia quot capitum viuunt, totidem ſtudiorum.

b Perſ. Sat. 5. b Mille hominum ſpecies, & rerum diſcolor vſus.

Velle ſuum cuiq; eſt, nec voto viuitur vno.

3. ratio. Poteſt quoq; idem demõſtrari ex præſtãtia rationis, cuius actio tam circa particularia, quã vniuerſalia verſatur; proindeque formam à materia independentem & immortalem requirit.

ARTICVLVS III.

Reſponſio ad argumenta primi articuli.

Sol. 1. arg. Aduerſatiæ partis rõnes nullum habẽt momentum. Primam nõ concludit, i. eſſe belluis vmbrã quandã virtutis. Nã virtus ijs ſolùm conuenit, quæ de lectu & arbitratu ſuo agunt. Similiter ſecunda tantùm probat, cõpetere eis imitationem rationis & artis; vt docet Ariſtoteles lib. 8. de hiſtor. anim. cap. 1.

Sol. 2. Sane vero, ſi ex eo, q̃ bruta cõcinnè & eleganter opera ſua elaborant, rectè colligeretur, ineſſe illis artẽ vſumq; rõnis: idem arguere liceret in arborib⁹, in quibus functiones altricis potentiæ nõ minùs admirationi ſunt, quæ ita radices terræ infigunt, ita ſurgunt, ita ramos explicant, quarum floſculi ſic erumpunt, ſic viuunt, ſic adoleſcũt, vt nihil ad gratiam pulchrius, nihil ad pulchritudinem gratius aſpectui occurrat. Itaq; vt arbores, naturalium facultatum vi, abſque ſenſu; ita brutæ animantes ſenſuum ope, ſolo inſtinctu, qui eſt veluti quædã imago artis, opera ſua exequuntur & peragunt.

Sol. 3. Ad tertiam dicẽdũ, q̃ belluæ tempeſtatũ dent præſagia, & quædã interdum futura præſciant, id non ad mẽtis præſenſionem eſſe referendum, aliqui acutio illis, q̃ nobis, quia ea minùs præſentimus, ratio ineſſet, ſed nimirũ, (vt præter alios aduertit D. Thomas 1. p. q. 86. art. 4. & Vdalricus lib. 4 ſuæ ſummæ) quã mentis exortes cùm ſint, neque ſenſuum intellectus miniſterio occupent, ſed remporum conditionib. ſiue vacent, facilius cœli & elemẽtorũ influxum, atq; aduentitias qualitates perſentiſcunt, ac cùm libertate careant, eis neceſſariò obtempe-

Lege D. Tho. 2. 2. q. 172. ar. 1. ad 3. & in diſput. q. de prophetia ar. 3. ad 19. & in 3. d. 26. qu. 1. artic. 1. in fol. 4.

A rant, lætanturq; aut contrahuntur, pro humorũ, nunc ſe diffundentiũ, nunc colligentiũ, varietate; & affectus effectuſqʒ alios, ſecũdũ diuerſam phãtaſiæ apprehẽſionem: hos, v. g. ante ſerenitatem, illos ante pluuiã exhibent. Quos quia in eis per ſæpe hoĩes obſeruarunt, inde iam futuras tporum præſagiunt mutationes, quas tñ bruta ipſa nõ præuident. Nec. n. v. g. cùm delphini tranquillo mari vltra ſolitũ laſciuiunt, impendẽtem ex qua veniunt parte flatũ præſentiunt (cum nulla futurorum cognitio brutis competat) ſed eorũ phãtaſia naturalium cãſarum impreſſione mota, talem eius ludũ aut fugã dictat: ſimiliterq; res habet in cæteris. Delphini vt flatum denũciẽt.

B

Sol. 4. Ad quartã dicẽdũ: quãſdã eſſe aĩantes, quæ licet rõne careant, nobiliorem tñ inter alias phantaſiã ſortitæ ſunt, & humanã rõnem, atq; interdum prudentiã, & imitãtur, & ſuo modo docẽtur, ac docent, nõ aliquo diſcurſu, ſed interno tum dũtaxat ſenſuum opera ductuque.

C

Sol. 5. Quod verò ad Chryſippi canem attinet, D. Ambr. in lib. Hexam. loco citato ait, canem in eo euentu ingentia ſagacitate vim ſibi rõnis aſciſcere, id eſt, humanæ mentis rõcinationem imitari, vt ſuperius retulimus, quod D. Tho. ſcd̃a ſecundæ, q. 13. artic. 2. planius ediſſerent, hæc aliaq; id genus referenda cenſet ad inclinationem, a diuina arte deriuatam, hoc eſt, ad naturalem induſtriã & inſtinctum.

D

Reſponſiõ ad argu. Porphyrij. Quod autem afferebat Porphyrius, ex Ariſtotelis doctrina colligi, exiſtimaſſe illum bruta rõne pollere; falſum eſt, niſi rõnem ſumat pro rõnis imitatione, quã ſolam bruris quibuſdam Ariſtoteles attribuit, tum loco citato de hiſtoria aĩalium, tum 1. Metaph. c. 1. Quod item addebat Porphyrius, bruta inter ſe colloqui, & à quibuſdã intelligi, non ita eſt, etſi ita eſſe crediderit quidã ex Hebræis doctorib⁹, teſte Abulenſi ad cap. 3. lib. 3. Regum, q. 11. aſſerens, eorum voces percalluiſſe Salomonem, non inquã ita res habet, ſi loquamur de ſignis ex inſtituto, quo ad rõnem ſpectãt. Etſi nõ eamus inficias bruta ſignis vti naturalibus ad q̃ tñ percipienda intelligentiæ vis non requirirur, ſed naturæ inſtinctus. Vnde Ariſtoteles 1. Polit. c. 2. ſermonem, inqt, homo habet ſolus cũm aĩaliũ; bruta autem vocem. Hucuſq; enim natura in ijs

E

Brutæ anĩmãtes vtũtur ſignis naturalibus.

proceſ-

proceſſit, vt ſenſum habeant iucundi & moleſti: at ſermo tributus nobis eſt, vt dãnũ, vtilitatẽ, iuſtũ & iniuſtũ oſtendamus.

Epilog. quæſtionis.

Ex ſuperiori diſputatione conſtat, bruta non ratione aut diſcurſu prædita eſſe: & quod inde conſequens eſt, ſolo inſtinctu in fines ſuos agi, qui erat huiuſce controuerſiæ ſcopus.

QVAETSTIO IIII.

Quidnam ſit brutorum animantiũ inſtinctus.

B

ARTICVLVS I.

Diuerſæ Philoſophorum ſententiæ.

QVoniam diximus, bruta naturæ inſtinctu in fines ſuos contendere; ſequitur, vt quidnam eiuſmodi inſtinctus ſit, videamus. Occurrunt inprimis ijs, qui putant, inſtinctum brutorum eſſe naturalem quandam impreſſionem, à Deo iniectam, non tanquam habitum, ſed per modum actionis, & auxilij cuiuſdam naturalis, quo Deus cum brutis, ad neceſſarias eorum functiones adminiſtrãdas, peculiari modo concurrit; non multò ſecus, ac cum hominib. cœleſti afflatu, ſupernaturaliq; ope, ad actiones quæ naturæ vim excedunt. Huic ſimilem in diſſimili re ſententiã ſecuti ſunt. Arabes Philoſophi, qui corporis animantiũ fabricam, mẽbrorum apparatum & delineamenta admirati, fœtus conformationẽ non naturę, ſed altioris ac diuinioris principij manũ eſſe voluerunt. Fauet autẽ prædictæ opinioni effatũ illud Peripateticũ: Opus naturæ eſt opus intelligentiæ. Deinde ipſũ nomen, Inſtinctus, quod ex eo dicitur, quia aliquid aliunde inſtigetur: tũ verò maximè brutorũ opera, quæ ita ordinatè procedũt, vt artis, non naturæ opera videantẽ.

1. opinio. Lege Viguerium Granatenſem, ĩ ſuis inſtitutionib. Theolog. c. 8.

C

D

Eius cõfirmatio.

Alij cenſent, huiuſmodi inſtinctũ eſſe qualitatem quandam, ab auctore naturę phantaſiæ ſuperadditam, quæ ſit veluti ars naturalis brutorũ; imò & typus quoddam ſiue imagines eis infundi, quæ ſint quaſi ideæ efficiendorũ operũ. His fauere creditur D. Tho. in q. de verit. q. 13. art. 7. ad 6. vbi inquit, bruta accipere a principio naturalem æſtimationem, ad noxia ſalutariaq; dignoſcenda, quoniam id propria veſtigatione aſſequi non poterant. Cãcellarius etiam Pariſienſis Gerſonius, p. 4. in tract. de definitionibus terminorum ad Theologiam pertinentium, arbitratur inſtinctum eſſe inclinationem quandam, ad ectam naturæ à primæua ſua origine, ad finem obtinendum.

2. opinio.

E

A

Opinio Gerſonij.

Quod verò qualitas illa & ĩclinatio brutis inſideat, videtur probare eorum in operib. moliendis artificium, alacritas, promptitudo. Eſſe autem conſignatas eorum phantaſiæ ab ortu rerum ſpecies, ex eo oſtenditur; quia multa ab eis fiunt, quæ abſq; innatis ſpecieb. haudquaquã fieri poſſe videntur. Quærimus. n. qua notitia, verbi gratia, picus, cum prima clauum cuneumve cauernulæ, in qua nidum habet, adactum videt, herbã mox quærit, qua alla taadmotaq; ſtatim exilit ferrũ cum crepitu arboris? qua item cognitionem ducitur muſtela, cũ aduerſus ſerpentẽ primò depugnatura, rutam conquirit & deuorat? Certè niſi picus ignotæ illius herbæ, & muſtela rutæ imaginem habeat; nullo modo eã veſtigarit, aut inuẽtã prehẽderit.

Probatio eius.

B

De pico Aelianus li. 1. ca. 45. Plin. li. 10. cap. 18. de muſtela Ariſt. li. 8 de hiſt. anim. cap. 6.

C

ARTICVLVS II.

Quid in propoſita controuerſia ſentiendum ſit.

PRopoſita q. aliquot aſſertionib. explicanda eſt. Prima ſit: Brutis animantibus nequaquã ab ipſo ortu ſpecies conſignatæ ſunt. Hæc probatur ex eo, quia minimè decet, belluas hoc tã præclaro naturę dono antecellere homini, cuius anima a principio nullius rei imaginem impreſſã habet, ſed eſt veluti tabula omnis picturę adhuc expers; vt docet Ariſt. li. 3. de an. c. 4 tex. 14. Item quia, vt D. Tho. in 2. d. 40. q. 1. ar. 2. aduertit, etiam infantib. naturalis inſtinctus conuenit; vnde mamillas, inquit, capiunt, aliaq; ipſis conuenientia ſolo naturæ ductu operantur. Cũ igitur eorũ phãtaſia nullis rerum imaginib. ab auctore naturæ conſignata ſit, ſicuti nec intellectus: planè ſequitur, nullã eſſe neceſſitatem, attribuendi congenitas ſpecies phantaſijs brutorum animantium.

1. aſſertio.

D

Probatur.

Infantium inſtinctus.

E

Secunda aſſertio: Inſtinctus brutorum nihil eſt aliud, quàm operatio phantaſiæ, determinata ad iudicium conuenientis aut incommodi determinanſq; appetitum ad fugam vel proſecutionem. Hæc aſſertio

2. aſſertio.

eſt philoſophorum cōis. Accipit̄ n̄, qua ea parte decernit, inſtinctum pertinere ad phantaſiam, traditur ab Ariſt. 3. de ani. ca. 3. tex 161 vbi docet; id, cuius ductu bruta operantur, eſſe imaginationem ſeu phantaſiam. Accipimus n. hoc loco phantaſiam pro quolibet ſen u interno; ſicuti & iudicium, ſuſo vocabulo, pro imitatio ne quadam iudicij, quo d bruta rudi, ſim plici; actu, citra omnem compoſitionē & diuiſionem exercent. Deinde probatur tota concluſio: quia inſtinctus brutorum dicitur, q eo inſtigentur, dirigantur q; ad aliquid operandum; hoc aūt præſtat phantaſia, obijciendo appetitui, quid conueniens aut contrariū ſit. Habere autē ſeſe in proponendo eo pacto, quo diximus, quoad determinationem, planum eſt; cū brutorum natura libertatis expers ſit, & abſq; vllo delectu in actionem ruat.

Brutorum inſtinctus vnde dicatur.

Porro oritur pdicta operatio, ī qua inſtinctus actualis conſiſtit, ab ipſa perfecta phantaſiæ, q eſt inſtinctus quaſi habitualis; & cū ea concurrit prima cauſa, nō peculiari aliquo attactu, ſed cōi, generaliq; influxu, vt ſequēti articulo oſtendemus.

Quæret tamen aliquis, ſi omnium brutorum phantaſia in vnam ſpeciem conuenit, vt videtur eſſe communior Philoſophorum ſententia; vnde nam exiſtat in brutis tanta operum varietas, ut apis fauos, araneus telam bombix lanam, formica myrmecias, auis nidum, aliās ut eiuſmodi ad ficatiunculas conſtruat? Reſpondemus: quemadmodum hominis cogitatiua, propter coniunctionem cum gradu diſcurſiuo eam prærogatiuam obtinet, vt diſcurrat circa ſingularia, ſicuti multi magni nominis auctores opinantur: ita phantaſias brutorum ſpecie differentium, q a oriuntur à formis diuerſarum ſpecierum ſortiri vim tradendi tam uarias & tam diſcrepantes regulas operum faciendorum Ad quod etiam non parum confert temperamentorum diuerſitas, quę magna ex parte in hominib. ingeniorum, propenſio numq; diſſimilitudinem parit.

Phantaſia inſtinctus quaſi habitualis.

Dubium.

Solutio. Cogitatiua hominis diſcurrit circa ſingularia.

Cæterùm illud eſt animaduertendum ſicuti homines nullum intelligendi actum eliciunt, quin prius ſpecies e ſenſu hauriant, ita neq; bruta quicquā apprehēdere, aut inſtinctu iudicare, quin priùs ſpecies à rebus acceperint: ſiquidem omnis cognitio à ſpecie oritur. Ita verò hirundo,

A exempli gratia, hunc in modum ad opus conficiendum procedit: Intuetur lutum; deinde ex intuitu, imaginem illius admittit in phantaſiā; tum æſtimat conueniens id prehendere, & deferre verſus hunc aut illum locum; ſubinde, præhabito ēt quali cumq; iudicio lutum certo mō cōponit; rurſumq; aliud ſimiliter ad eundem locū confert, ſicq; paulatim nidum fingit. Atque ex hoc progreſſu intelligi poteſt, hirundinem nec innatam ſpeciem requirere,

B nec ſine ſpecie in opere verſari. Addē ēt, nec illi neceſſarium eſſe aliquod futuri operis exemplar, ab initio impreſſum. Nec.n. oportet, vt priuſquam nidum conficiat, quo pacto totus nidus efformand[*] ſit, apud ſe ſtatuat; ſed vt dum ſingulas ſuis particulas applicat, phantaſia ei ſigillatim dictet, vt vnā alteri ſic annectat.

Bruta nec ī natas ſpecies requirūt, nec ſi ne ſpeciebus operātur.

ARTICVLVS III.

Refutantur aduerſariorum opiniones, eorumque argumenta.

Ex dictis etiam non erit difficile eos coarguere, q(vt initio qōnis retulimus) putauere, brutorū inſtinctū eſſe ſpecialem motionē, qua cū ijs Deus ad opera conficienda concurrit. Sufficit.n. illis generalis concurſus, quem omnibus reb. ad obeundas actiones naturę ſuæ congruentes prima cauſa exhibet; q ēt ſat eſt vt vir

D tus formatrix ſeminis indita, aſiaſium membra delineet & cōponat: q d quid Arabes Philoſophi opinentur: Neq; his officit, q opus naturæ intelligentiæ: opus nuncupatur. Id.n. nihil aliud ſignificat, quā res naturales ex prænotione & directione primæ cauſæ, per virtutem & inclinationem ab ea datā, in actiones & fines ſuos tendere, vt ſupra expoſuimus. Nec item bruta inſtinctu moueri dicuntur, quod ſpeciali

Quemodo opus naturæ itelligētiæ opus dicatur.

E actione inſtigentur ab auctore naturę; ſed quia cū citra libertatem & delectum agant, non tā ſe ipſa agere quā agi cenſentur, vt ait D. Damaſcenus li. 2. Fid. orth. c. 27. Quòd verò tam grauiter & promptè opera ſua moliuntur; non probat ſuperadditā eorum phantaſiæ operatricem aliquam facultatem: id enim pręſtare per ſe queunt phantaſia & appetitus, cum naturali primarum qualitatū temperamento, cęteriſq; eiuſmodi accidentib. quib. ſingula

læ rerum ſpecies à natura exornantur.

A Cùm autem quæritur, qua notitia picus, v.g. quærat primò herbam ad ferrum excutiendum: occurrendum eſt, nõ moueri illum ab imagine herbæ, quam antea nullo ſenſu perceperat, ſed à iudicio phantaſiæ volatum præcipientis, licet ipſe nec volatus ſui habitudinem ad reperiendam herbam, aut herbam ipſam, locumve in quo ſit, præcognoſcat. tunc verò vbi herbam oſtendit natura ipſa, determinari ad iudicandum, eſſe eam ſibi conuenientem, ſicq; ipſam decerpere & in nidum comportare, B præcurrente ſemper ad eiuſmodi actiones naturali phantaſiæ dictamine.

Lege D. Th. 1. p. q. 78. art. 4 Scot. in 4 d. 43. q. 2.

Bruta nõ cognoſcũt proportionẽ mediorũ ad finẽ.

Dubitarit poſtremò quiſpiam, ſi brutæ animantes tã admirabilia opera naturæ inſtinctu proficiunt, cur nõ eodẽ quoque proportionem mediorum ad finem cognoſcãt? cui reſpondemus, ad cognoſcendam proportionem vnius ad alterum, requiri vim collatiuam, quæ vnum cum altero conferat: quod cùm altioris negotij C ſit, quam ut à brutis præſtari queat (illa enim, ut neq; componunt neq; diuidunt ita neq; unum alteri comparant) conſequens eſt, vt bruta habitudinem mediorum ad finem non percipiant.

QVAESTIO. V.

Quid ſit monſtrum, & quibus modis accidat.

ARTICVLVS I.

Explicatur monſtri definitio.

ANtequàm diſquiramus, vtrum natura monſtrũ intendat, explicandũ occurrit quidnam ſit monſtrũ, & quo pacto generetur. Quid igitur mõſtrum ſit, varie ſolet à Philoſophis explicari. Nobis placet uulgata illa definitio: Monſtrum eſt naturalis effectus, à recta & ſolita ſecundum ſpeciem diſpoſitione degenerãs.

Definitio monſtri. Eius explicatio.

Dicitur Naturalis effectus; quia licet (teſte Ariſt. hoc in li. c. 8 t. 82.) etiam in reb. arte factis, cùm ab artis regula deſciſcunt, monſtra interdum uiſantur; ea tamen nõ propriè, ſed ſecundũ analogiã ad res phyſicas, monſtra appellari conſueuerunt. Dicitur, A recta diſpoſitione degenerãs; quia nemo ritè monſtrum nuncuparit, niſi id, in quo error intercidit, id eſt, deflexio aliqua ab ordine ac lege, quam naturæ operibus præſcribit finis, propter quem natura ipſa operatur. A dditur, Solita; quia (vt quibuſdam videtur) quod iam in uſu frequenti uerſatur, monſtrũ non eſt, uidelicet natura cum inueterata iam inſolitaq; conſuetudine conſpirante. Qua de cauſa pygmæi, quorum tota cohors pede nõ eſt altior uno, nõ ſimpliciter monſtra dicendi ſunt, quia ſpectata eorum hominum, (ſi tñ hoĩes ſunt) formatrice uirtute & illius ſoli, cœliq; ingenio, non iam ex accidente B eiuſmodi partus eueniunt. Quod item cẽſendũ erit de quibuſdã Gigantum familijs, quarum faciunt mentionem Diuinæ literæ Item de ijs hoĩb. qui referente D. Aug. 16. de ciu Dei, ca 8 ſingula crura in pedib. habent, nec poplitẽ flectunt: quos ſciopodas, id eſt, umbripedes uocant, quòd per æſtum in terra iacentes, reſupini vmbra pedum ſe protegant. Itemq; de alijs, qui tam inſigniter auriti ſunt, ut eis ad pedes aures defluant, atq; in alterutram C decubent, vt refert Boemus li. 2. de moribus gentium, ca. 8 Magis tamen philoſophorum uidetur, etiam quæ huiuſmodi ſunt in monſtris numerare. Quare particulam illam, Solita, ſic interpretandam credim⁹ vt monſtrum dicatur, effectus degenerãs à diſpoſitione ſolita, id eſt, ordinaria ſecundum ſpeciem, ſiue reſpectu huius cauſæ proximæ per accidens ita eueniat, ſiue non. Adijcitur poſtremò, Secundum ſpeciem, quia quælibet ſpecies certam vẽ D dicat diſpoſitionem: ut quælibet ſpecies animaliũ certam membrorum ſtructurã, & partium lineamenta. Ab hac ergo diſpoſitione cùm fœtus degenerat, id eſt, inſigni aliquo uitio aut errore deflectit, mõſtrum eſt. Siue deerret ex parte, ut puer, qui capite arietino, aut bubulo; vitulus, qui capite humano, ouis, quæ bubulo nati dicuntur: referente Ariſt. li. 4. de gener. animalium cap. 3. ut etiam Arimaſpi, qui unum oculum in fronte gerunt; & qui ſine ceruib. oculos habent in humeris; & E qui caninis capitibus pro uoce latratum edunt: de quib. Plinius lib. 7. Naturalis hiſt. c. 4. Siue deerret ex toto cùm uidelicet fœtus in alterius animantis effigiem & formam prorſus declinat, ut ſi bos agnum pariat; quod paulò ante Hieroſolymæ euerſionem prodigij loco accidiſſe, ſcribit Nicephorus hiſt. Eccleſ. li. 3. c. 4 & Ioſephus li. 7. de bello Iudaico c. 12.

Pygmæi.

Sciopodes.

De ſciopodibus etiã Plinius li. 7. c. 2.

Arimaſpi.

ARTI-

A

ARTICVLVS. II.

Diuerſi modi & rationes, quibus monſtra accidunt.

POrrò aũt quot modis cõtingant mõ
ſtra, & quæ eorũ cauſæ ſint, explicat
præter *alios Ariſt. li 4 de gene. animaliũ
c. 4 & 8 Plutar. lib 5. de placitis Philoſo-
phorum c. 8. Galenus de hiſt. Philoſophi-
ca c. 113. Magnus Albertus hoc in li. tract.
3. ca. 3. Sciendum eſt igitur, cùm animal
vnum ab alio gignitur, quinq; potiſſimũ,
quod ad rem præſentem attinet, in gene
ratione concurrere. Primum, eſt Virtus
formatrix ſemini inhærens, quæ more
opificis totum corpus membratim deli-
neat & effingit: ſcdm eſt Materia ipſa, ex
qua fętus coaleſcit: tertium, Fętus rece-
ptaculũ: quartũ primarũ qualitatum, quę
ſenſu percipiuntur, caloris inquã, frigoris
ſiccitatis, humoris, complexio: e quarum
C têperatura animãtiũ ſalus integritasq́; de-
pendet: quintum, Id quod extrinſecus iê
attingit; vt regionis, ſalubritas vel incle-
mentia, ſyderũ influxus, aliaq́; eiuſmodi.

Pic. Mir. l. de Exam. ca. 6. Boemus lib. 2. de mor. gẽt. Amb. Pareus de monſtris, & prodigijs lib. 4.

Prima mõſtri cauſa.

His ita poſitis, ſolet inprimis monſtrũ
accidere, ob formatricis ſeu ſeminarię vir
tutis ruditatem & hebetudinem, quæ dũ
fingendo inſiſtit fœtui, totum opificium
exactè elaborare, & articulatim ac diſtin
ctè exprimere nequit. Quo fit, vt inter-
dum partes corporis confuſæ & indiſcre-
D tæ, atq; ad munia obeunda inutiles pro-
deant; nonnunquam etiam deterioris ſpe
ciei formã induãt: eoq́; pacto hões arieti
ni capitis effigie aliquãdo enati dicuntur
referentur, vt ſupra citauimus, Ariſt. li. 4.
de gener. animalium ca. 3. Natura n. cùm
perfectam expolitionem aſſequi nõ põt,
inferiori gradu contenta ſubſiſtit. Nonnũ
quam etiam ob defectum formatricis, mẽ
bra non ſuo loco ponuntur, quomodo ie
cur latere ſiniſtro, lien dextro contineri
E viſus eſt. Aliquando Hermaphroditi, ſeu
Androgini naſcuntur, ſi nimirum forma-
trix facultas, paribus ad vtrumq; ſexũ ef-
fingendum viribus, in materiẽ incumbat
de quibus Ariſt. 4. ca lib. proxime citati.
Quod portentũ non ſolũ hominibus, ſed
& quadrupedum generi accidit, vt narrat
Plinius li. 11. c 49. etſi id Neronis princi-
patu primum euenille arbitretur. Obſer
uat autẽ Magnus Albertus, monſtriferas

A figuras rariùs apparere in partib. cordi &
ecori vicinis, eò quòd virtus membro-
rum delineatrix vegetior ibi ſit, circa re-
motiora verò ſegnius operetur.

Deinde, vitio materiæ triſariam obue-
niunt monſtra. Primùm, ob multiplicem
& promiſcuam ſeminum diuerſæ ſpeciei
confuſionẽ: vbi etiam variæ virtutes for-
matrices ſe inuicem obturbant. Eoq́; mo
do, externis lineamentis ſemihomines, &
ſemibeſtiæ aliquando nati ſunt. Vnde in
mari pleraq; monſtrifera reperiuntur, vt
ait Plinius li. 9. hiſt. naturalis c 2. videli-
cet perplexis, & in ſemet aliter atq; ali-
ter, nunc flatu, nunc fluctu, conuolutis ſe
minib. atq; principijs; ſicq́; noui aliquid
ſemper pariente natura. Idemq; in Africa
euenit, aggregantibus ſe feris ad paucos
amnes inopia aquarum. Secundò, ꝓpter
materię penuriam producuntur homines
membris defecti: vt monoculi, vnipedes,
quaternis tãtum digitis, & interdũ nani,
C coactæq́; breuitatis homunculi, qualẽ af
firmat Nicephorus 12. eccleſiaſt. hiſtorię
c. 37 fuiſſe in Aegypto quendam, qui ad
perdicis duntaxat magnitudinem creuit.
Itẽ ob exuperantiã materiæ, euadunt in-
terdũ hões ad gigantæã. Talis ille erat,
cuius ſe molarem dentem vidiſſe narrat
D. Aug c. 9 li. 15. de ciuitate Dei: qui, in-
quit, dens, ſi in noſtrorum dentium mo-
dulos minutatim concideretur, centum
nobis videretur facere potuiſſe.

Secũda monſtricã quę tripartita eſt.

D Tertiò ex parte receptaculi quo fętus
continetur, datur monſtruoſo partui oc-
caſio: cùm, v. g vna materia, quæ ab alte-
ra loco diuerſitate adiungi, & ad geminũ
fœtum conformari cœperat, poſtea ob an
guſtias, aliudve loci incommodum, maio-
ri ſiue minori ex parte confunditur. Atq;
hoc modo ſortiuntur interdum fętus plu
ra membra, quam naturæ curſus poſtu-
let. Sic teſtatur D. Aug. c. 8. li. 16. proxi-
mè citati operis, natum ſua memoria fuiſ
E ſe quendam, ſuperiorib. membris dupli-
cem, inferiorib. ſimplicem, ideſt, cui erant
duo capita, duo pectora, quatuor manus;
venter vnus, & pedes duo, ſicut vni hoĩ.

Tertia cauſa.

Quartò, primarũ qualitatum aſymme
tria interdum naturæ obliquitates indu-
cit, quatenus ĩ cauſa eſt, vt facultates mu
nia ſua incongrue adminiſtrent: ſicque
cordis calor, intempeſtiue atq; vltra mo-
dum æſtuans, & terreſtriũ partium quaſi

Quarta cauſa.

fumum

A fumum excrementitium eleuans, infantibus in vtero barbam effundit; quod ætate noſtra in Luſitania accidiſſe conſtat. Alij quoq; deficiente calore, & abundante humido, in pueritia caneſcunt. Quorum meminit Plinius, lib. 7. cap. 2.

Quinta cauſa.

Quinto, inuehit monſtroſas & deformes ſpecies, regionis circumfuſiq; aeris affectio & conſtitutio: vniuſquiſq; enim patria quaſi parens eſt, non minimam ſibi in educendo & efformando fœtu partẽ vendicãs, cùm ei ſuas etiã qualitates impertiat, nunc quidem propitias, nunc aduerſarias, & deformitatis effectrices. Vñ in Aegypto, ob regionis naturã frequẽtius q̃ apud nos, monſtroſi ſpecies oriuntur.

In Aegypto cur frequentes monſtroſi partus.

B Idem aſſerendũ eſt de cæleſtium corporũ influxu, ſyderumq; afflatu, qui ſicut aĩalium generationi plurimũ obſeruit, ita & partus multiformiter afficit ac vitiat. Quo ſpectãt illud Ptolemæi in centiloquio: Terreſtres vultus vultib. cœleſtibus ſubijciuntur. Quia vero interdum ea dominantur ſydera, quę hoĩum generationi maxime fauent, cõtingit aliquando (ſi credimus Magno Alberto in ſuis Mineralib. & Iãduno hoc in lib. qu. 24) vt brutæ animantes per id tempus genitæ, imò & lapides qui tunc concreſcunt, hominis effigiem ex parte imitentur, videlicet cœli aſpectu humanæ figuræ expreſſionem, quantum poteſt, affectãte.

Parentum imaginatio.

Superioribus monſtri cauſis addenda eſt etiam vis imaginandi parentum, quæ nõnunquã facultatem formatricẽ à ſcopo ſuo ab errare facit, & abſurdas ac peregrinas formas, quas cõcipit, fœtui imprimit. Sic narrat Auicenna 5. de aĩalib. libro, gallinam, quæ, dum ouis incubaret, milui aſpectu perterrita fuit, pullos excluſiſſe miluino capite. Eſtq; celebre exemplũ in diuinis literis Geneſeos 30. quã rõne Iacob pronenerunt fœtus gregum maculoſi. Lege Galenũ lib. de Theriaca ad Piſonem cap. 14. Fernel. li. 7 Phyſiologiæ cap. 12. Leuinum lib. 4. de occultis naturæ miraculis cap. 7. & c. 19. lib. 1. Eſt aũt, quæſtio peroſcura, quonam pacto imaginatio hos alioſq; his ſimiles effectus edat, quã pſequi nõ eſt huius loci.

Multo plures eſſe mõſtrorũ cauſas.

Nec verò quis putet, cẽs nos mõſtrorũ cãs recenſuiſſe: non. n. cẽs, ſed præcipuas & frequentiores collegimus. Eſſe autem multò plures, ex eo coniectari licet, q mõſtra peccata ſunt, ſeu vitia à naturæ recto deflectẽtia: infinitis aũt modis a recto aberrare cõtingit. Vbi illud etiam aduertendũ eſt, nõnunq̃ in vnum idemq; monſtrum multas cãs ex ijs, quas retulimus, pariter cõuenire. Põt enim v. g. homo duplicatis mẽbris generari, & pp abundantiã materiæ, & ob peruerſitatem matricis, quę natura gemellos parãte, tunicas fœtũ obuoluentes diſtraxit & diſrupit.

ARTICVLVS III.

Aliquot dubiorum enodatio.

1. dub.

Plenioris doctrinæ gratia dubia q̃dã explicanda ſunt. Primũ eſt: Vtrũ fieri poſſit, vt ex humana & belluina ſpecie hoĩes naſcantur? Rñdendũ primò videtur, nõ poſſe: q̃ iſtiuſmodi effecta ſequũtur deteriorem partem ſuæ cãæ. Hanc rñ doctrinã experientia non oĩno comprobat: ſi verũ eſt, qđ iam contigiſſe, fuiſſeq; obſeruatũ, nonnulli referunt, nimirũ ex cõgreſſu hoĩs & belluæ, veros oĩno homines aliqñ natos. C Quod ſi ita habet, ad rõnem adductã dicẽdũ eſt; fieri poſſe, vt cauſa partialis nobilior, ita efficacitate ſua præualeat ſupra minus nobilem, vt trahat effectũ ad ſuã ſpeciẽ, nec in eo euẽtu oportere effectũ ſequi deteriorẽ partem cãæ, ſed qñ par eſt vtriuſq; vis & cõcurſus, tũ deterior ẽt vincit. Ordinariè tñ & vtplurimũ exiſtimandũ non eſt, ea mõſtra, q̃ ſemihoĩes & ſemibeſtiæ dñr, aut hoĩes eſſe, cùm nõ cõſtet pdijſſe ex permiſtione humani ſeminis, D nec videatur, ſaltẽ vtplurimũ, ea pmiſtio ad id ſufficere, vt partim belluas eſſe, partim hoĩes, (cùm impoſſibile ſit, duas naturas cõplexas in vnã ſpeciẽ coaleſcere) ſed re uera eſſe bruta alicuius certæ ſpeciei, licet effigie vtrãq; naturã imitentur. Vnde intelliges, Faunos & Satyros ab Ethnicis pro dijs habitos, qui humanã edebant vocẽ, & humani caprinique corporis lineamenta præ ſe ferebãt, dæmones fuiſſe fictitijs corporib. indutos, cũ effigies pbaret, eos E non eſſe hoĩes, ſermo, non eſſe belluas. Quanquam de illo, qui Diuo Antonio in eremo apparuit, nihil ſimile determinat D. Hieronymus in eiuſdem Antonij uita, nec ſententiam ſuam ſatis aperiat.

Fauni & Satyri.

2. dub. De hac re Capr. in 2. diſt. 12. q. 1. art. 3.

Secũdum eſt. Vtrum aĩal, quod ſimplicia mẽbra geminata hẽt, (ut duo capita) vnũ aĩal ſit, an plura? Rñdet Ariſt. 4. ca. lib. 4. de gener. aĩalium iudicandũ id eſſe ac diſcernendũ ex vtriuſq; principio, i. ex corde, ẽ

quo

A

quo aĩ alia vitæ principiũ auſpicãtur: ita nimirũ, vt qđ vnum cor habuerit, vnum aĩal cenſendũ ſit, qđ duo, id pro duobus haberi debeat. neceſſe eſt.n. poſito ab initio generationis duplici vitæ fonte, duplicem quoq; aĩam dari. Qua de re lege etiam Henricũ Gandau. quodl. 6. qu. 14.

3. dub.

Tertium eſt: Vtrũ Gigantes abſolute mõſtra habẽdi ſint? Oritur verò rõ dubitãdi ex eo qa nequaq̃ putandũ eſt, Adamũ fuiſſe monſtrũ; vt qui à Deo ornatus fuerit oĩbus naturæ donis, quorũ unum eſt, decens, & neq; contracta, neq; nimiũ profuſa magnitudo corporis, & tñ eum Gigãtem fuiſſe teſtari videtur ſacræ paginæ auctoritas Ioſuæ 14 illis verbis: Adã maximus ibi inter Eneacim (i. Gigãtes) ſitus eſt. Rñdemus, Adamũ non fuiſſe Gigantẽ, vt pbat, cæteris omiſſis, ratio à nobis pppoſita: quanquã ſecus arbitrentur Ioannes Lucidus lib. 1. de emendatione tporũ ca. 4. & Moſes Barcephas in lib. de paradiſo. Loco aũt cit. ex lib. Ioſuæ, uocabulum illud Adã, vt pleriq; interpretes annotarunt, nõ deſignat primũ humani generis parentẽ; ſed eſt cõe nomen, idem valens atq; apud Latinos vox Homo, vt ſit ſenſu, collocatum illic fuiſſe quendam noĩe Arbã, hoĩem inter Eneacinos maximum. Alij etiã, eum locũ de primo parente intelligentes, ſuplatiuũ Maximus, nõ ad molem corporeã referunt; ſed ad maximã, ſingularemq; dignitatẽ, quã primus parens inter oẽs hoĩes excelluit, tanq̃ caput & origo totius gñis humani.

Adamum non fuiſſe Gigantem

B

C

D

4. dub.

Quartũ eſt: Vtrũ re uera monſtra nõnunq̃ ex corporũ cœleſtiũ influxu pueniant? Nã q minime ita res habeat, & q oriãtur duntaxat motib. inordinatis inferioris materiæ, dũ cœleſtis diſciplinæ legib. nõ obſequtur, cõtendit ſingularis ingenij Philoſophus Picus Mirãdula lib. 3. cõtra Aſtrologos c. 21. Cùm.n. inq̃ ille, cœli opus ex oĩum luminũ conſpiratione diſſultet, ita tota illa ſuperior ſemper tpatur harmonia, vt ſicut in ipſa oĩa cõſunãt; ita per eã nihil diſſonet vnq̃ inferiori mũdo: in quo quoties incõcinnum, aſperum, diſcors auditur, ad tactum cœli ne referatur; ſed ad quatuor iſtas chordas citharæ ſublunaris, q̃ de inordinata materia, impuraq; contactæ cœleſti plectro, ad numerũ illas ſemp concordiáq; mouendo, cõtumaces interdũ inueniuntur. Hæc ille concinne magis q̃ efficaciter.

Reſponſio Mirandulæ.

E

Enim verò quantũlibet cœleſtiũ corporũ motus ordinati ſint; id tñ nõ impedit, quominꝰ aſtra ſm diuerſos intuitus, interdũ ad hæc aut illa mõſtra generãda ſublunares cãs promoueant: quẽadmodũ & quorundã ſyderũ congreſſus exortuſve, tẽpeſtates maximas, & interdũ inundationes excitare expientia demonſtrat.

vera explicatio.

QVAESTIO VI.

Vtrum natura intendat monſtrum.

ARTICVLVS I.

Controuerſiæ explicatio.

VT ppoſitam q̃ſtionẽ expediamus, duo prænotanda ſunt. Primum eſt: cum mõſtrum ſit vitium nãę ob aliqđ impedimẽtum à fine ſuo deficiẽtis; quoties mõſtroſum aliqđ pdit (vt equus biceps) ad hunc effectum cõfluit tum cã impedita, tum ĩpediẽs. Impedita; vt Bucephalus, q alium equum ſibi ſimilẽ, atq; adeò vno capite preditum generare nititur. Impediens; ut exuperãtia materiæ, q̃ in cã eſt, ut equus genitus pter nãæ ordinem duplex caput ſortiatur. Scđum ſit. In bicipiti equo (qđ de cæteris mõſtris pari mõ intellige) tria ſpectari pñt: uidelicet ipſa nãa equina; caput alterum redundans, q proximum deformitatis fundamentum eſt; itẽq; obliqtas ipſa ſeu deformitas, q̃ monſtri nomine formaliter ſignificatur.

Ad monſtrum concurrit cauſa impedita & impediens.

His poſitis, ſit prima cõcluſio: Cã impedita p ſe ſumpta nõ tendit in mõſtrũ, neq; quoad deformitatem, neq; quoad pximum deformitatis fundamẽtum. Hęc pbaĩ, qa cã impedita, ſi p ſe ſpectetĩ, nitĩ pducere effectum ſibi ſimilẽ, ſine errore ac uitio, ſicut & artifex ex ſe qdem conatur effingere arte factum, quale ipſe interiùs efformat & pponit, qđque à regula ſuæ artis non deficiat, at monſtrum diſſimile qddã ẽ, & obliquum ac læſum; ut docet Ariſt. 4 de gener. aĩa alium c. 3. Præterea, qa cum mõſtrum generaĩ, dĩ cã impedita à ſuo fine deflectere, ipſumque monſtrum reſpectu eiuſdẽ cãæ fortuitò euenire cenſetur: qd non ita eſſet, ſi cauſa impedita monſtrum intenderet.

1. Concl.

Probatio.

Scđa cõcluſio: Si cã impedita una cum impediente accipiatur, dici põt in monſtrum, quoad deformitatis fundamẽtum, & ex cõſequenti quoad deformitatẽ ipſam, tendere. Hæc ſuadetur; qa licet parentes equi, uerbi cauſa, monſtroſi, ex ſe inten-

2. Concl.

A intendāt, tantā duntaxat materiā futuro fœtui impēdere, quantā cōgrua illius generatio depoſcat, proindeq; nō niſi pſectū equū gignere inſtituant: ex hypotheſi tñ, φ uberiorē materiā ita ſuppeditarint, vt ex illa equū gemino capite oriri oporteat; inficiādū nō eſt, hoc in euentu intendi ab iis cauſis, in vnū coeuntibus, bicipitē equū. Id qđ ét hunc in modum cōfirmare licet. Naturā intēdere aliquē effectū, non eſt aliud, q̃ in illius effectionem inclinare & propēdere, ſed natura B impedita, prout videlicet vtrāmq; cām, tā impeditā q̃ impedientē, cōprehēdit, inclinatur & propēdet ad effectionē mōſtri, ergo intendit illud. Probatur aſſumptio: qa vnaquæq; cā ad illū effectricem hēt: at natura impedita, ſeu cā impediēs ſimul cū ea q̃ impeditur, & oībus circūſtantiis cōcurrentibus hăbet per ſe vim effectricē monſtri, cū illud ex ipſarū cōiunctione neceſſario ſequatur: ergo, &c. Rurſus idē ex eo corroboratur, qa De° (vti mox dicemus) intēdit mōſtra nō in C tendit aūt illa p ſe immediatē, ſed per cāſ ſcdas, q̃ ad id concurrunt: hæ autem ſunt, cauſa impediens, & impedita.

Cur monſtrū dicatur intēdi ſimul a cā impediente & impedita.

Iccirco aūt nō diximus mōſtrū a ſola impediēte cā intēdi ſed ab vtraq; ſimul; qa plerūq; cā impediēs monſtrū non edit, niſi cā ét impedita ad ipſum pximū deformitatis fundamentū efficienter cōcurrere. Atq; ita non ritè ac ſimpliciter ſola cā impediēs dicetur in monſtrū ferri, cū illud pducere per ſe ſola nō poſ- D ſit, qđ in exēplo adducto videre eſt. Nāque materię redūdātia itageminū caput equo affingit, vt eā parentes ipſi efficienter ſuppeditēt, iidēq; proinde ad gñerationē ſuperflui capitis effectiuè cōcurrāt. Hoc aūt Philoſophorū complures ſignificant, dū aiūt, cām impeditā nō quidē primaria, ſed ſecundaria intentione in mōſtrū ferri, qa videlicet cā impedita ex ſe a monſtro abhorret, ac refugit: prout tñ E eū impediēte iſigitur, primar o inſtituto cedens ad gñerationem monſtri ſuccumbit. Vnde Ari. 4 li. de gener. animaliū c. 4. mōſtra appellat [parecbaſeis] i. naturę excurſus, & quaſi digreſſiones: propterea φ natura præd. ēo mōd ad gignenda monſtra digrediatur, ſicq. in ea tendat. Neq. hæc eleuāt peruulgatum illud naturæ encomiū, quo Natura dicitur nihil temerè aut ordinatè agere. Id enim verum eſt, cum nullo impedimēto a primario ſuo inſtituto auertitur, nec aliunde eius actio interpellatur.

ARTICVLVS II.

Monſtra non euenire præter intentionem primæ cauſæ.

CAeterū qdqd de particularib. cauſis dicatur, cōſtat, neq; mōſtrū neq; aliud qpiā, fortuito aut caſu euenire, reſpectu Dei, q rerū omniū euētus, & prouidētia ſua præuenit, & ſapiētia diſponit. Intēdit igitur Deus mōſtrū, ſi ſpectetur, prout cum cā impedita & impediēte ſimul cōcurrit, atq; ita voluntate abſoluta & efficaci: intēdit verò nō mōſtrū, ſed aīal pſectū, qua ex parte ad cām impeditā præcisè ſumptā cōcurſū dirigit, proindeq; voluntate cōditionata, vt vocāt. Vnde putandū nō eſt, uo fine fruſtrari Deū eū nō omniū particulariū cauſarū fines abſolutè velit; ſed ad earū ſeſe naturas, & captū modūq; accōmodās, alias ad finē, vti decreuit, promoueat, alias pro ipſarū imbecillitate a fine aberrare ſinat. A fine, inquā, particulari, nō a cōi, nec ab vniuerſalis pūidētiæ ordine, quo oīa cōprehēdūtur, eo pacto, quo lineæ a cētro ductæ, circūfe-entię ambitu cōtinentur. Quo fit, ut (qđ Boetius li. 4. de cōſolat. proſa 6. admonet) ſi qdpiā a præſcripto ſibi ordine diſceſſerit, in aliū relabatur: ſicuti linea, ſi in hoc peripheriæ pūctum nō incidit, in aliud neceſſario incurrit.

Lege D. Aug. l. 83. q. 24. D. Th. 3. cōt. gent. c. 9. & 1. p. qu. 103. ar. 7. D. Bon. in 2. d. 37. q. 2. n. 32, Rich. ibid. q. 2. circa 4. principale.

Hac de re D. Th. 1. p. q. 2. 2. art. & de ueri ta. q. 5. ar. 5.

Vult āt Deus monſtra in mundo eſſe, tum ob alias cāſ, de qb. D.* Bonauētura in 1. d. 45. & Dionyſ. Carth. in lib. de uenuſtate mundi c. 9 tum vt D. Aug. li. 16. de ciuit. Dei c 8. inquit, pp vniuerſi pulchritudinē, vt mirum hoc ſpectabilis mundi theatrum nō elegātium dūtaxat, ſed deformium quoq; uelut imaginū varietate exornetur. Etenim ét, quæ fœda ſunt, ad uniuerſitatis decorem & elegantiam faciunt, eo modo, quo gratiā lucis cōmendat obſcuritas noctis, & vmbræ atriq; colores picturę augēt uenuſtatem, dū emīnētiora quæq; diſtingnunt, & diſferētia colorū alterna ırce ſeſe excitāte oppoſita iuxta ſe poſita clar.° eluceſcūt.

Cur Deus mōſtra in mundo eſſe uelit.

*In expoſitione literæ Magiſtri.

FINIS.

IN

IN TERTIVM LIBRVM PHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

POſtquam Ariſtoteles duobus libris ſuperioribus, de Principijs, cauſiſq; rerum naturalium vniuerſè diſſeruit; accedit nunc ad earum affectiones perſcrutandas. Atq; inprimis de Motu agere inſtituit, cuius conſideratio præcipui momẽti in Philoſophia eſt. Primum, quia partes contẽplatricis Philoſophię, per diuerſam abſtractionem à motu inter ſe diſtinguuntur; vt in proœmio huiuſce operis diſſeruimus Secundò, quia rebus omnibus naturalibus, vt vita quædam, motus ineſt. Sicut.n. (docẽte Platone 10. de legib.) ea viuunt, quæ motionis principium intra ſe continẽt, ſeq; ipſa mouere dicuntur: ita quæ vt motum vtcunq. ſubeunt, vitam quodam modo participant. Tertiò, quia forma & materia, de quib. Ariſto. partim in 1. partim in 2. lib. egit, motu inueſtigatę ac deprehenſæ sũt: ideoq. motus notitia cũ naturę cognitione copulata eſt, vt hęc citra illius opem obtineri nequeat. Quartò, quia cõtẽplatio motus, ad latentes, abditaſq. naturaliũ effectorũ cauſas, & ipſarũ cauſarũ vim, ſpẽm, gradũ, & perfectionẽ videndã, magna ex parte viã demõſtrat. Quintò, quia ex motu progreſſa eſt Philoſophia ad inueſtigationẽ, tũ earũ mentiũ, quæ cęleſtes ſphæras circũuoluunt, tum ẽt ſupremę cauſæ, i. Dei, in quem, vt in oĩum rerum fontẽ ac principium, motũm oẽm deſinere neceſſe eſt. Ob has ergo rõnes præcipuo ſtudio incũbit Ariſt. in tractationẽ Motus. Cęterum quia is cõtinuũ quiddã eſt, quod in partes diuiduas infinite ſecari põt, nec ſine infiniti notione perfecte intelligitur: iccirco poſt explicationẽ motus acturũ ſe de Infinito pollicetur. Quod & accurate præſtat, & cũ aliarũ artiũ emolumento: ſiquidẽ Geometria, Aſtronomia, Coſmographia, Geographia, & quęcunq. circa Mũdi machinam occupãtur, à Phyſiologia poſtulant, vt infinitam molem reijciat: quia pingunt, deſcribuntq. Vniuerſum permẽſum & finitum. Eſt itaq. bipartita huius libri diſtributio. In priori parte quid ſit motus, & in quo inſideat, explicatur: in poſteriori de Infinito diſſeritur.

Motus cõſideratio quanti ſit momẽti 1 Philoſophia.

Libri diſtributio.

ARISTO-

ARISTOTELIS PHYSICORVM LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

Text. 1. *CVm a autem Natura motionis mutationiſq; principium ſit, & doctrinam de natura tradere inſtituerimus, ignorandum haudquaquam eſt, quidnam ſit motus: eo enim ignorato, naturam quoque neceſſe eſt ignorari. Cum vero de motu definiuerimus, enitendum erit, vt ea, quæ deinceps ſequuntur, eodem modo pertractemus. De numero autem continuorum motus videtur eſſe, atque in continuo infinitum primum ſpectatur. Quo fit, vt continuum definientibus infiniti ratione vti ſæpe numero accidat; ſiquidem continuum id eſt, quod infinite poteſt diuidi. Ad hæc, ſine loco, inani, & tempore, motus eſſe non poteſt. Tum igitur ob hæc ipſa,* b *tum quia omnium ſunt communia, omnibuſque*
Tex. 2. *vniuerſim conueniunt, manifeſtum eſt, vnumquodq; horum ante oculos poſitum conſiderandum eſſe. Nam contemplatio, quæ eſt de proprijs, eam conſequitur, quæ ad communia attinet: primum vero, vt diximus, motum.* c *Eſt igitur*
Tex. 3. *aliquid, quod actu ſolum eſt, aliud quod poteſtate:* d *& actu, aliud quidem hoc aliquid, aliud tantum, aliud tale: & in cæteris ſimiliter, eius quod eſt, categorijs.* e *Eorum vero, quæ ad aliquid referuntur, alia quidem per exuperantiam, defectionemve dicuntur, alia quia efficiendi & perpetiendi, & omnino vt moueant & moueantur, poteſtatem habent. Nam quod mouendi facultatem obtinet, rem mobilem poteſt mouere: & quod mobile eſt, ab eo eſt mobile, quod poteſt mouere.*
Tex. 4. f *Motus autem abſq; rebus non eſt, ſiquidem quod mutatur, aut ſubſtantiæ, aut quantitatis, aut loci mutationem patitur. Quibus quidem rebus commune nihil, vt dicimus, quodneq; ſubſtantia, neq; quantitas, neq; aliarum Categoriarum vlla ſit, accipere cum liceat; fit, vt neque motus neq; mutatio vllius eſſe, niſi eorum,*
Tex. 5. *quæ dicta ſunt, cùm præterea nihil ſit, queat.* g *Vnumquodq; autem bifariam cunctis ineſt, vt ſubſtantia, cuius aliud eſt forma, aliud priuatio: & in qualitate aliud eſt album, aliud nigrum: & in quantitate aliud perfectum, aliud imperfectum: ſimiliter & in latione aliud quidem ſupra, aliud infra; aut aliud quidem leue, aliud graue. Quare quos entis ſunt ſpecies, totidem ſunt motus atque mutationis.*

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Methodꝰ & ordo rerũ tractãdarum.

CVm a autem] Summatim proponit, de quibus in progreſſu acturus ſit, eorumq; methodum & ordinem. Statuit autem diſſerere imprimis de Motu, quod abſq; illius notione definitio Naturæ intelligi nequeat: poſtea verò de Infinito, quia motus eſt de numero continuorum, quæ in infinitum diuidi poſſunt. Atq. in hiſce duobus explicandis, vt paulo ante præfati ſumus, huius libri tractatio verſatur. Deinde pollicetur, diſputaturum ſe de Loco, Vacuo, & Tempore: quia ſine loco & tempore motus Phyſicus non datur; nec ſine vacuo, vt opinabantur veteres Philoſophi. Ac de his tribus diſſerit in 4. huius operis.

b Tum quia omnium] Aliam ſubijcit rationem, ob quam de ijs, quæ propoſuit, diſceptare inſtituat, videlicet quod eæ ſint communes rerum naturalium affectiones, quarum tractatio minus communium explicationi anteire debet; cum doctrinæ ordo efflagitet, vt ab vniuerſis ad ſingula progrediamur. Quod alibi quoq; admonuit, vt initio huius operis; & in 1. de animalium partibus cap. 4.

Prima diuiſio ad inueniẽdã motus definitionẽ.

c Eſt igitur] Ad inueſtigandam tradendamq; motus definitionem, diuiſiones quaſdam & hypotheſes ſumit. Prima diuiſio hæc eſt: Rerum quædam ſunt actu tantum, quædam poteſtate & actu. Eſt autem in hac diuiſione declaranda magna interpretum diſſenſio. Pſellus, Alexander, Themiſtius, Simplicius, & Philoponus, per ea quæ ſunt actu tantum, ſubſtantias à materia abiunctas intelligunt: per ea quæ actu & poteſtate, decem genera: ſi quidem omnia per actum, & poteſtatem diuidi queunt, vt conſtat ex ijs, quæ docet Ariſt. lib. 5. Metaph. cap. 7. Alij ad abſoluendam diuiſionem, tertium adijciunt membrum, faciuntq; ſectionem tripartitam, ita vt quædam ſint actu tantum; quædam poteſtate tantum, alia & actu & poteſtate ſimul. Et hi quidem, per ea quæ ſunt actu tantum, formas omnes, tam à materiæ concretione liberas, quam quæ materiam informant, ſiue ſubſtantiales, ſiue accidentariæ ſint, deſignari putant. Denique in tertio membro ea intelligunt, quæ cum actu innexam potentiam gerunt, qualia ſunt compoſita phyſica, quæ ex materia & forma conſtant. Porphyrius vult, appellatione actus notari quamlibet formam ad categorias pertinentem; nomine vero poteſtatis, materiam primam, quæ potentiam aptitudinemq; habet ad excipiendas formas. Tandem alij hũc locum ita interpretantur, vt ſenſus ſit, rerum quaſdam eſſe actu tantum ſecundum aliquam formam, hoc eſt, habere formam ſumme perfectam; vt ſumme frigidum, quod omnem frigoris gradum poſſidet. hæ namq. in poteſtate non ſunt, ad vlteriorem eiuſdem formæ gradum. Quaſdam eſſe ſolum poteſtate ſecundum aliquam formam, quæ videlicet ad illam acquirendam aptę ſunt, nondum tamen aliquam eius partem obtinere: quo modo aqua, quæ nihil adhuc caloris admiſit, affecta eſt ad calorem. Alias denique pariter in actu & poteſtate eſſe reſpectu alicuius formę, vt aquam partim calidam, partim frigidam. Harum interpretationum nulla nobis videtur aſpernanda.

2. diuiſio.

d Aliud quidem] Quidam putant, diuidi hoc loco id quod actu & poteſtate eſt, in decem genera; iuxta primam explicationem ſuperioris diuiſionis. Alij, diuidi in ea ens abſolute ſumptum. Vtrumlibet dicatur, parum omnino refert.

3. diuiſio.

e Eorum vero] Tertia diuiſio ita habet: Eorum, quæ ad aliud referuntur, duo ſunt genera, quædam dicuntur per exuperantiam & defectionem, vt duplum & dimidium: alia, quia actiua ſunt & paſſiua, hoc eſt, vendicant relationes, quæ actione paſſioneve ſeu fundamentis innituntur; vt relatio patris ad filium, filij ad patrem. Porro ex hiſce diuiſionibus prima vtilis eſt ad dignoſcendum, ſitne motus poteſtas an actus: ſecunda, ad deſignandam illi propriam categoriam: tertia ad refellendos eos, qui motum á relatione neutiquam diſſidere opinantur; cum tamen motus non relatio; ſed relationis fundamentum ſit. Aduerte autem, Ariſtotelem hoc loco ea tantum relatorum genera, quæ ad præſens inſtitutum pertinebant, fuiſſe complexum: ſunt enim præter hæc alia, quæ ab eodem in 5. lib. Metaph. cap. 15. tradita ſunt.

f Motus autem] Themiſtius, Symplicius, & Philoponus, aiunt, docere hoc loco

Ariſto-

Ariſtotelem, motum aut in rebus mobilib. eſſe, aut in mouentibus. A qua interpretione non videtur Pſellus diſſentire, inquiens refelli ab Ariſtotele Platonis de motu opinionem, qui in Sophiſta, Parmenide, & Timæo, conſtituit ideam quandam motus à rebus auulſam, cuius vi vnà cum alijs generib. res procrearentur. Veriſimilius eſt, oſtendi hiſce verbis motum verſari in rebus ſpectantibus ad categorias, qua ſi diuiſio paulò antè fuerat tradita, nec dari aliquid vnũ eſſe & unius rõnis, cui propriè ac primò motus conueniat. Quod planum eſt, cùm ſubſtantia, & quantitas, cæteraque in quibus motus verſatur, eſſentiam vnam communem & uniuocam nequaquã vendicent.

g Vnumquodq; aũt] Docet, eodem pacto motum diuidi, quo res in quibus verſatur. Quare cùm genera ſingularũ categoriarũ, ut 10. lib. Metaph. cap. 10. fuſius explicandũ erit, contrarijs, differentijs, altera perfectiori, altera minus perfecta, quaſi forma & priuatione diſpertiantur; vt aĩal in rõnis particeps & rõnis & inops; fit, ut motuum etiam ſpecies notioneſve, ſecundũ rationẽ perfecti atq; imperfecti, diſtribuendæ ſint.

CAPVT SECVNDVM.

Cum a autem in vnoquoq; genere, aliud quidem actu, aliud poteſtate eſſe, diuiſerimus, eius, quod poteſtate eſt, quatenus tale eſt, actus motus eſt, ut rei, quæ alterari poteſt, qua ex parte alterari poteſt, alteratio: eius, quæ augeri poteſt, & oppoſitæ, id eſt, eius, quæ poteſt imminui (nullum enim vtriuſque nomen commune eſt) accretio & imminutio: eius, quæ generari & interire poteſt, generatio & interitus: eius, quæ ferri, latio. Et motum quidem hoc eſſe, perſpici hinc poteſt. Nam cùm id, quod ædificari poteſt, quatenus ipſum tale eſſe dicimus, actu fuerit, ædificatur; idque eſt ædificatio: ſimiliter & diſciplina, & ſanatio, & volutatio, & ſaltatio, & incrementum, & ad ſenectutem progreſſio. b Quoniam autem quædam & poteſtate & actu ſunt, non tamen ſimul, aut non eiuſdem habita ratione, ſed vt calidum quidem poteſtate, frigidum autem actu: complura viciſſim iam agent & patientur. Nam res quæcunque agendi & patiendi ſimul habebit facultatem. Quare & id, quod naturaliter mouet, mobile erit, quòd quidquid eius generis eſt, motum cieat, cùm interim idem motu cieatur. Nõnullis autem quicquid mouet, uidetur moueri; quod quemadmodum ſeſe habeat, ex alijs perſpicuũ euadet: aliquid enim eſt, quod mouet, idq; immobile. Actus aũt eius quod poteſtate, eſt cùm actu eſt, & non quatenus actu, ſed quatenus mobile eſt, agit, motus eſt. Atque illud, quatenus hoc pacto, dico. Aes enim poteſtate ſtatua eſt; æris tamen, quatenus æs eſt, actus, motus non eſt: neq; .n. idẽ eſt, æs eſſe, & ptãte aliqua præditum eſſe vt moueatur. Quòd ſi oĩno, & rõne idẽ eſſent, æris pfectò, quatenus æs eſt, actus, eſſet motus: ſed idẽ nõ ſunt, vt diximus c Quod quidẽ in cõtrarijs pſpicuũ eſt: valere .n poſſe, & ægrotare poſſe, diuerſa ſunt; ægrotare nãq; idem ꝙ valere eſſet: at ſubiectum, idq; ꝙ valet et ægrotat, ſeu ſit humor, ſeu ſanguis, vnũ eſt & idẽ. Cũ igitur eadẽ non ſint, quẽadmodũ nec color & ſpectabile eadẽ ſunt; manifeſtũ eſt, motũ actũ eius ꝙ poteſtate eſt, quatenus poteſtate eſt, eſſe. Illud igitur perſpicuũ eſt, & actũ hunc eſſe, & tũ, cum actus hic eſt, nec prius nec poſterius fieri, vt qd moueatur. Fit .n. vt vnũquodq; interdũ quidẽ agat, interdũ non agat: vt ꝙ ædificari põt, quatenus põt ædificari, actus, ædificatio eſt. Aut .n. ædificatio hoc eſt, nempe actus eius, ꝙ põt ædificari, aut do-

Text. 6.
Text. 7.
Text. 8.
Text. 9.
Text. 10.
Tex. 11.

muſ:ſed cũ domus fuerit,nõ vltrà id erit,quod poſſit ædificari; ædificatur aũt id,quod põt ædificari.Quare neceſſe eſt ædificationem actũ eſſe: ædificatio verò motus eſt quidã. Atq; eadẽ definitio, alijs quoq; motib. cõueniet. d Rectè
Text. 12. aũt dictũ eſſe perſpicuum eſt,tum ex his,quæ alij de ipſo tradũt; tum ꝙ facilè non ſit aliter eum definire. Neque .n. motum mutationẽq; in alio genere collocare aliquid põt,nec qui aliter de eo dixerunt,rectè dixere. Quid quidem ijs conſtat,qui,quemadmodũ eum nõnulli poſuerint,conſiderabunt,cum dixerint diuerſitatem,inæqualitatem,& nõ ens,motũ eſſe:quorũ quidem nihil neceſſe eſt moueri,nec quæ diuerſa ſunt,nec q̃ inæqualia,nec quæ non entia. At neque
Text. 13. ad hæc,aut ex his magis progreditur mutatio, q̃ ex oppoſitis. Cauſa autem, cur in his motum poſuerint,eſt,ꝙ videtur quiddam eſſe non definitũ: alterius verò ſeriei principia,cùm ſint priuantia, definita non ſunt:neque.n.vllum eo-
Text. 14. rum hoc aliquid eſt, aut tale, aut in vlla aliarum categoriarũ. e Cauſa vero, cur motus quiddã non definitũ eſſe uidetur,eſt. ꝙ neq; in rerũ poteſtate, neque oĩno in actu poteſt collocari: nam neq; id,ꝙ quantũ eſſe poteſt, neq; id ꝙ actu quãtum eſt, neceſſariò mouetur. f Atq; motus actus quidem aliquis vide-
Text. 15. tur eſſe,ſed imperfectus eſt.Cauſa aũt eſt,quoniã id,quod põt eſſe, cuius actus motus eſt,imperfectũ eſt:atq; hãc ob cãm quid ſit,difficilè eſt ſumere: neceſſe eſt .n. aut in priuatione ipſum reponere,aut in poteſtate, aut in eo, quod oĩno & planè eſt actus:quorum nullum videtur poſſe eſſe. Is igitur,qui dictus eſt, modus reſtat, nempe actum quidem aliquem eſſe;ſed talem actũ,qualem dixi
Text. 16. mus qui difficile ſanè perſpiciatur, ſed tamen qui eſſe poſſit. g Mouetur verò, vt dictũ,eſt,mouens omne,ꝙ poteſt moueri,& cuius uacuitas à motu eſt qes. Cui enim motus ineſt,huius vacuitas à motu qes eſt. Nã in id agere, quaten' eſt tale, id demum mouere eſt:hoc verò tactu facit: quare ſimul & patitur.
Text. 17. Quãobrẽ motus actus eſt rei, q̃ uim habet ut moueatur, quatenus eam uim habet.Hoc aũt rei,q̃ mouendi uim habet,tactu efficitur,ex quo fit,vt ſimul & patiatur. Porro id, ꝙ mouet,formã aliq̃ ſemper afferet, aut ſubſtantiæ, aut qualitatis,aut quantitatis,quæ tum,cum mouet,principium & cauſa eſt motus:ut homo, qui actu eſt, ex eo, quod poteſtate eſt homo, hominem facit.

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

Definitio motus. CVm a autem in] Ad explicandam motus naturam, vtitur prima earum partitionum, quas proximo capite tradiderat. Tum ita motum definit: Motus eſt actus eius, quod poteſtate eſt: ſiue, actus entis in potentia, ut tale eſt. Quam definitionem membratim declarat. Atque in primis motum ἐντελέχειαν ſiue actum eſſe, hac ratione oſtendit: Id, quod quidpiam in poteſtate exiſtens ad actum ducitur, actus eſt: atqui res ſubiecta, ut aqua, quæ poteſtate calida erat, motu ad actum caloris ducitur: igitur motus eſt actus. Huius rationis aſſumptionem tantummodò exprimit, exemplisque confirmat.

b Quoniam autem] Vt remoueat id, quod quiſpiam fortaſſe exiſtimare, videlicet motum eſſe eorum duntaxat,quæ in poteſtate, non quæ in actu ſunt: admonet, quædam eſſe in poteſtate & actu, non tamen reſpectu eiuſdem, aut certè non ſimul. Nam actu frigidum, poteſtate calidum eſt; idemque alio tempore eſt actu calidum, uim

agendi

agendi & patiendi facultas eidem rei ſæpe inſit,idemq; moueat & moueatur, in rebus naturalibus quod ſanè quidem nonnulli ad omnia mouentia extenderunt, rati nullam dari incorpoream ſubſtantiam,quę videlicet ita motum efficit,vt motum non ſubeat. Cuius dogmatis falſitas 8.lib.patebit. Ex dictis ratum eſſe vult Ariſt.nihil obſtare, quominus motus rectè dicatur actus eius,quod eſt in poteſtate.

c Quod quidem in contrarijs] Argumento à contrarijs probat, non eſſe idem ſecundum rationem,ſubiectum eſſe talis naturæ,& poteſtate eſſe hoc aut illud: nam alioqui contraria idem ratione eſſent;quod ita concludit. Sumatur aliquod ſubiectum,ſiue ſanguis,ſiue aliquid aliud,quod poteſtate ægrum ſit:ſi ratione idem ſunt, hoc ſubiectum, & poteſtate ægrum eſſe,ſimiliter idem ratione erit,tale ſubiectum, & poteſtate ſanum eſſe. Quare,cum ea,quæ ſunt idem ad aliquod tertium, inter ſe quoque eadem ſint; idem ratione erit,eſſe poteſtate ſanum & poteſtate ægrum:atque adeo ſanum & ægrum idem erunt ſecundum rationem,cùm actus ratione & eſſentia ijdem ſint, quorum eædem omnino ſunt poteſtates. At quòd ſanum & ægrum eadem eſſe eo pacto non poſſint liquidò conſtat. Sicuti nec color,inquit, & ſpectabile idem ſunt:color enim eſt perſpicui, quatenus perſpicuum eſt terminus;ſpectabile autem formaliter ſignificat aptitudinem, vt res videatur, quæ aptitudo non eandem eſſentiam & formalem rationem ſortitur, quam color.

Quomodo quęcunq; ſũt eadẽ in vno tertio ſcilicet ſequo que eadẽ ſint.

Habetur ex hoc loco effatum illud philoſophicum: Quæcunque ſunt eadem in vno tertio,inter ſe quoque eadem ſunt. cuius veritas examinatur à Theologis,diſputantib. de myſterio Trinitatis:videtur enim id falſum eſſe,cùm tres diuinæ perſonæ ſint idem in eſſentia,& tamen inter ſe re ipſa differant. Facilè tamen reſpondent,videlicet huiuſmodi pronunciatum intelligendum eſſe,cùm illud tertium adæquatè diſtribuitur, hoc eſt, cum accipitur pro omni re,pro qua accipi poteſt,quod non ſeruatur,cum ita argumentamur: Eſſentia diuina eſt Pater;eſſentia diuina eſt Filius;ergo pater eſt Filius. Non enim eſſentia diuina ſumitur pro omni re,quæ eſt eſſentia diuina. Atq; hæc explicatio, quam afferunt Durandus in 1.d.33.q.1. Argentinas d.2.q.2 art.1.& alij, congruit cũ regulis ſyllogiſticæ artis.de quibus Fonſeca li.6.inſtit.c.24. Ochamus 3.p.Logicæ c.16. Secunda explicatio eſt:Quæcunq; ſunt eadem in vno tertio ſingulari prorſus incommunicabili,eſſe eadem inter ſe:at eſſentiam diuinam communicari tribus perſonis diuinis. Tertia eſt D.Thomæ 1.p.q.28.ar.3 qui putat,prædictum axioma intelligendum,cùm accipiuntur illa,quæ in vno tertio ſunt eadem & re ratione;vt tunica & indumentum:quomodo tres diuinæ perſonæ non ſunt idem in eſſentia. Atq; in hòc ſenſu locutum fuiſſe ait hoc loco Ariſtotelem.

d Rectè autem dictum] Ex aliarum improbatione traditam à ſe motus definitionem commendat. Si quis.n.ad ea quæ ab alijs in explicanda natura motus dicta ſunt, animũ aduertat,à ſcopo eos aberraſſe inueniet. Nam quidam motum eſſe aiebant diuerſitatem,quia id,quod mouetur ſemper aliter atq; aliter ſe habet. Alij inæqualitatem,quia dum res mouetur,non poteſt formam,quam acquirit,in eodem gradu obtinere. Alij eſſe non ens,quia ſemper in motu ſupereſt aliquid formæ acquirendum, quod nondum eſt. Porrò huiuſcemodi definitiones ex eo refellit:quia ſi motus eo pacto rectè definiretur,quidquid diuerſitatem vel inæqualitatem haberet,eſſetve non ens,id omne moueri diceretur;qđ tamen longè à vero abeſt. ſiquidẽ aqua quieſcens diuerſa eſt ab igne, & Socrates dum ſedet,inæqualis eſt formicæ,& homo nondũ genitus eſt non ens,hoc eſt,non exiſtens,q̃ tñ moueri nõ dicuntur. Deinde,qa motus non magis ad hæc,quã ad oppoſita tendit:per motum namq; interdum res euadit alteri ſimilis,interdum etiam æqualis ſęperq; ſit aliquod ens. Quocirca non eſt,cur potius motus per diuerſitatem, inæqualitatem,& non ens,quàm per ſimilitudinem,æqualitatem,& ens,definiri debeat.

Impugnãtur q̃ motũ diuerſitatẽ vel inæqualitatẽ vel nõ ens definiebat

e Cauſa verò] Almeo Crotoniates, vel Pythagoræi è quorum dogmatibus prædictæ motus definitiones manarunt;duos conſtituebant rerum ordines, vt in 1.lib.diximus, in quorum ſingulis decem principia reponebant. In ſecundo autẽ ordine ea collocabant, quæ ipſi indefinita dicebant,quòd priuantia ſiue imperfecta eſſent. Explicat igitur hoc in loco Ariſt.quid cauſæ fuerit,cur Pythagoræi motum inter ſecundi generis principia numerarint?nempe quòd perſuaſum haberent,cum indefinitum quiddam eſſe, nec in

Quid Pythagoræi de motu ſenſerint.

poteſtate aut in actu abſolutè collocari poſſe. Non quidem in poteſtate; quia quod quantum, aut quale poteſtate eſt, nondum mouetur. quod actu, iam non mouetur.

f Atq; motus] Statuit nihilominus, debere motum appellari actum, quamuis imperfectum, quia eſt rei imperfectæ, tendentisq; ad vlteriorem gradum: ſiquidem dum motus rei, quæ mouetur, ineſt, ſemper aliquid deeſt comparandum. Vnde eſt, quod motus difficile cognoſci poteſt, quia omnis noſtra cognitio ab actu oritur. Concludit proinde, cum motus nec priuatio ſit, nec pura potentia, nec verò actus abſolutè perfectus; aptè definiri actum eius, quod eſt in poteſtate, quatenus in poteſtate eſt.

Cur natura motus ſit cognitu difficilis.

g Mouetur verò] Oſtendit, cuinam motus conueniat, mouentine an mobili? Etſi, inquit, mouentia, quæ per contactum agunt, & quæ cùm non mouentur, quieſcere dicuntur, (cuiuſmodi ſunt mouentia naturalia) ſimul moueant & moueantur: motus tamen non eſt actus mobilis, vt mouens eſt, ſed vt mobile eſt; tum quia ex accidente ſit, vt id, quod mouet ſimul moueatur; tum quia ſẽper, id quod motionẽ efficit, formã aliquã ſubſtantialẽ accidentaliſue, per quã mouet, actu poſſidet: id autẽ, quod mouetur, in continua formæ acquiſitione verſatur. Quare cùm motus nihil aliud ſit, quàm huiuſmodi formæ acquiſitio, haud dubiè motus erit actus mobilis, vt mobile eſt, non mouentis, vt mouens.

QVAESTIO I.

Rectène Ariſtoteles motũ definierit.

ARTICVLVS I.

Explicatur definitio motus.

Tres definitiones motus.

PRætermiſſis varijs motus definitionibus, quas Plut. li. 1. de placitis philoſophorũ c. 23 Simpl. com. tuo 8. t. 7. huius li. & Albertus hoc loco tract. 1. c. 6 afferunt: peripateticas dũtaxat expẽdemus. Tres verò ab Ariſt. aſſignatæ ſunt Prima c. 2. huius li. t. 6 τὲ ρε. Motus eſt actus eius, quod in põtate eſt, quatenus tale eſt. Seu; motus eſt actus entis in potẽtia, vt in potentia eſt. Secũda eodẽ c. t. 16. Motus eſt actus eius rei, quę vim hẽt, vt moueatur, quatenus ea vim hẽt. Seu; motus eſt actus mobilis, prout mobile eſt. Tertia c. 3. t. 23. Motus eſt actus eius, quod agere & pati põt, quatenus tale eſt. Licet verò quilibet, harũ ſuo modo ad rẽ appoſita ſit; prima tamen, quæ cæteris præſtat, &, vt Simplicius ait, admirãda quadã ratione motus naturam explicat, enodanda à nobis eſt.

Sciendũ igitur primum, ex Auerroe li. 5. huius c. p. s com. 9. in calefactione v. g. quæ motus eſt ad calorẽ, duo, quod ad rẽ præſentẽ attinet, ſpectari poſſe: nimirũ calorẽ, qui actu acquiritur: & ipſã caloris acquiſitionẽ, fluxũ ve. Eſt aũt valde controuerſũ, in quonã horũ formalis ratio motus conſiſtat. Auerroes arbitratur, motũ formaliter nihil eſſe, aliud, quã formam ipſã, prout ſucceſſiuè acquiritur: opinionẽ vero aſſerẽtẽ, rationẽ motus cõſiſtere in ipſa via, ait celebrem eſſe, ſed minus veritati conſen[illegible]

A tanea. Cũ Auerroe ſentiunt M. Albert⁹, Simplicius, & alij. Videri poſſit põt D. Tho. eius opinionis, hoc in li. lect. 2. cum dicat, motũ eſſe ipſam formã fluentem. Quia tamen fluxus ſeu viæ ad formã diſtinctẽ nõ meminit, haud ſatis liquet, vtrũ eiuſmodi fluxũ intellexerit noĩe formæ fluentis, an illũ à rõne formali mot⁹ ſecreuerit.

1. Opinio de formali rõne motus.

Nihilominus verior cõmuniorq; eſt cõtraria opinio, quæ Auerrois improbauit, motum ſ. formaliter ac propriè eſſe ipſam acquiſitionẽ continuã, fluxumve formę. Ita

2. Opinio.

B Alex. Alenſis. li. 5. Metaph. ad t. 18. Auicẽna, & de recentiorib. Philoſophis complures. Sit igitur noſtra aſſertio: Motus ſecũdũ ſuã propriã rationẽ, non eſt forma per ſe, nec forma pariter cum flexu, ſeu acquiſitione; ſed eſt acquiſitio ipſa tendentiave ad formã. Probatur; quia forma per ſe non eſt mutatio, atq; adeo nec motus. Item,

Aſſertio.

C forma pariter cum fluxu (ita vt ſumatur vtrunq; tanquã ex æquo ſignificatũ) eſt quid cõpoſitum per accidẽs ex fluxu & forma. Huiuſmodi aũt cõpoſita per accidens, nõ cadunt in definitiones philoſophicas, & proprias; qualis habetur hæc, de qua agimus. Cũ igitur aliud non ſuperſit, in quo cõſiſtat ratio motus; vtiq; conſiſtet in fluxu ſiue tẽdentia. Quod ex eo etiã cõfirmatur, quia moueri quidpiã nihil aliud eſt, quã

Motus nõ eſt formaliter ipſa forma.

Ratio motus conſiſtit in fluxu.

D ſucceſſiuè tendere & accedere ad formã, ſeu quaſi formã; qui acceſſus ſeu via ad formã eſt prior natura, quã forma; ſicuti alias via prius intelligitur termino, ad quẽ tẽdit.

Ita verò cum nihil aliud ſit motus, quàm ſucceſſiua & continua alicuius formæ acquiſitio; neceſſariò, dum eiuſmodi

acquiſitio

acquiſitio durat, id, quòd mouetur, poten A
tiam habet aſſequendi vlteriorē aliquam
partem formæ, quam comparat, alioquin
iam acquiſitio ceſſaſſet. Dicitur ergo mo-
tus actus, id eſt, perfectio entis in poten-
tia ad aliquam partem formæ, quæ acqui
ritur, vt eſt in potentia, id eſt, vt procedit
vlterius, & continuè ad eiuſmodi formam
tendit. Exempli gratia, acquiſitio caloris
eſt motus, quia eſt actus ſeu perfectio a-
quæ, quę calefit, quęq; eſt in potentia ad
Motus cur Pythagoreis nō ēs. nouam aliquam partem caloris, quatenus B
continuè ad eam pergit. Vnde non omni
no à vero recessit dogma Pythagoreorū,
aientium motum eſſe non ens, videlicet
quod res, quæ motu acquiritur, nondum
eam entitatē ſeu perfectionem obtineat,
ad quam progreditur. Ob quam etiā cām
plato, in dialogo de Ente, motum potius
ad genera non entiū, q̄ entiū, reuocauit.

Porrò in hac definitione locū generis
obtinet Actus, quæ particula excludit,
quidquid nullo modo actus eſt; vt mate- C
ria prima. reliqua vicem gerunt differen-
tiæ. Ac verba illa, Entis in potentia, remo
uent omnes mutationes momentaneas,
Generatio non cōprehēditur definitiōe motus. quibus tota formæ perfectio ſimul obti-
netur; cuiuſmodi eſt generatio hominis,
quà totā forma humana, ſine vlla ſucceſ-
ſione, vno temporis puncto, in materiam
inducitur. Remouent etiam omnes actus
perfectos; vt ſummum frigus, ſummū ca-
lorem; quæ nullā rei ſubiectæ poteſtatem
relinquunt ad aliquam ſui partem præte D
rea aſſequendā. Deniq; particula, Vt in
potentia eſt, excludit actus imperfectos,
qui licet ſint ex parte acquiſiti, proindeq;
actus entis in potentia; non tamen ſunt
in potentia, vt in potentia, hoc eſt, rei ten
dentis in formam perfectiorem. Talis eſt
calor remiſſus in aqua, quæ iam calefieri
deſijt. Eadem etiam reijciuntur momen
taneę mutationes, quibus forma nondum
perfecta acquiritur: hę namque actus qui
dem ſunt rei, potentiam habentis ad per E
fectiorem formam, non tamen ad eam
paulatim progredientis.

ARTICVLVS II.

Obiectorum quorundam dilutio.

1. argum. VErum contra ſuperius dicta ſic ali-
quis obijciet: Propoſitum Ariſtote

li fuit, motum Phyſicum duntaxat in prę
ſentiarum definire, vtpote qui proprietas
ſit entis naturalis: ſed definitio ab eo tra-
dita conuenit etiam ſpiritalibus motioni
bus intellectus & voluntatis, quæ nequa-
quam Phyſici motus ſunt: igitur defini-
tio non reciprocatur cum definito. Minor
ſuadetur: Nam quod in voluntate & in-
tellectu dentur motus, oſtendit Grego-
rius in 1. d. 7. q. 5. art. 2. quia habitus iuſti
tiæ (quod etiam de cæteris habitibus, tā Lege ꝓ eo dē Aliacē-ſem in 1. d. 14. q. 9.
voluntatis, quam intellectus, eadem ratio
ne concluditur) poteſt immediatè poſt
aliquod momentum temporis augeſcere
intendiq;, adhibente ſucceſſiuè volunta-
te maiorem ac maiorem conatum, eumq;
aliquandiu ſine intermiſſione continuan-
tè: quo pacto incrementum habitus iuſti
tiæ per continuum fluxum, atq; adeò per
motum comparabitur. Quòd autem hi-
ſce motibus conueniat Ariſtotelica defi-
nitio, videtur perſpicuum; cùm ſint actus
entis in potentia, vt in potentia.

Secundò: Mutationes, quib. continua 2. argum.
abiectione quædam formæ deperduntur,
(vt imminutio quantitatis, remiſſio qua
litatum) ſunt veri motus; vnde & decre-
tio numeratur hic ab Ariſtotele inter mo
tus: & tamen non ſunt acquiſitiones, ſed
abiectiones formarum: igitur definitio
motus non conuenit toti definito.

Tertiò: Generatio & corruptio, quæ 3. Argum.
ſunt momentaneæ quędam mutationes,
referuntur hoc loco ab Ariſt. inter motus
exempla: non igitur à definitione motus
haſce mutationes excludere debuimus.

Quartò Ariſtoteles appellauit motum 4. Argum.
ἐντελέχειαν, ficto à ſe vocabulo; vt Por-
phyrius initio ſuarum quæſtionū in prę-
dicamenta, alijq; interpretes, præſertim
Græci, annotarunt (etſi non deſint, qui
hoc nomen uetuſtius eſſe dicant, ſed à po
pulari conſuetudine ad Philoſophicum
uſum ab Ariſtotele primùm fuiſſe accom
modatum) atqui ἐντελέχεια perfectio-
nem ſignificat, iiſq; accommodatur, quæ
omni ex parte abſoluta ſunt; ut animæ,
q. 2. lib. de aīa cap. 1. definitur ἐντελέχεια
ſiue actus corporis organici. Non igitur
motus rectè dicitur actus entis in poten-
tia, ut in potentia; quod inchoationem
quandam, imperfectionemq; deſignat.

Ad primum horum dicendum eſt, da- Solutio 1. argumē.
ri eiuſdēmodi tranſlatitios & ſpiritales

motus, ſed eos hoc loco non definiri; qđ non ſint motus Phyſici, nec eis cõpetere definitionẽ: non. n. ſunt actus entis, vt ea particula intelligitur, i. entis naturalis.

Solutio 2. Ad ſecũdũ bifariã reſpõdetur. Inprimis mutationes illas abiectiuas comprehendi etiam in ea definitione: quia licet non ſint reales & poſitiuæ acquiſitiones: ſunt tñ acquiſitiones negatiuæ, & ſuo modo perfectiones, quo pacto vocamus perfectiorem imminutionem aut remiſſionẽ, qua plus quantitatis aut qualitatis abijcitur. Vel dicendũ, tales mutationes, ſicuti nõ ſunt veri & poſitiui actus, ſed corruptiui duntaxat, ita non definiri hoc loco, reijciq; p illam particulam, Actus, nec inter veros motus cẽſeri ab Ariſt. eſto gratia exemplo ſit, in qb. veritas nõ requirtur, afferantur.

De mutationibus abiectiuis.

Solut. 3. Ad tertium varie interpretes reſpondent. D. Thomas hoc loco, & Simplicius 8. lib. in digreſſ. ad te. 9. aiunt, motum hic explicatum generationem etiam cõprehendere. Verùm hæc reſponſio non ſatiſfacit: quia generatio non eſt actus entis in potentia, vt in potentia, ad modum ſuperiùs declaratum. Alij cum maiori probabilitate inquiunt, generationem & corruptionem, vt Auerroes 7. huius operis animaduertit, duobus modis accipi. Vno, pro ſola formæ ſubſtantialis inductione aut expulſione, quæ mométo peragitur. Altero, vt etiam comprehendit alterationem antecedentem, quæ quoniã via & progreſſio quædam eſt ad generationem, & corruptionem, non immeritò illatum nomen vendicauit. Sed objiciet aliquis: Generatio ita ſumpta non differt à præeunte alteratione: ergo, cùm Ariſtoteles paulo ante inter ſpecies motus alterationem poſuiſſet, ſuperuacanee eandem iterum ſub nomine generationis, inter eaſdem ſpecies connumeraſſet. Occurrendum tamen, eam alterationem bifariam ſpectari poſſe, & vt immediatè terminatur ad diſponendam materiam, & vt etiam vlteriùs ad ipſam formæ ſubſtantialis inductionem expulſionemve procedit. Quæ ſunt rationes inter ſe diuerſæ. Quare licet Ariſtoteles iam motum ſecundum priorem notionem, ipſo alterationis nomine expreſſiſſet, non proinde fuiſſe ſuperfluum, imò ad perfectionem doctrinæ cõueniens, eundem rurſus nomine generationis & corruptionis indicare.

Generatio, & corruptio bifariam ſumuntur.

Obiectio.

Refutatio. Lege de hac re Damaſ. ĩ Phyſic. cap. 5. Lucianũ ĩ dialogo ꝑ antõtra T. zoliriãũ li. 12. epiſt. 29. 1. Scalig. exer. 37. contra Car. Budeũ d aſſe

* Ad 4. vt quid reſpondendum ſit conſtet, haud ignorandũ eſt, controuerſiam eſſe non paruam de interpretatione nominis ἐντελέχεια, qđ iũ hoc loco, tum alibi apud Ariſtotelem ſępe legimur. Cicero in Tuſculanis q. latinè vertit Continuatam motionẽ: vel quia legit ἐνδελέχειαν, cum litera δ, non autem ἐντελέχειαν cum τ. vel potius, quia exiſtimauit, Ariſtotelẽ Atticorum more δ in τ mutaſſe; atq; ita opinatus eſt dici ἐντελέχειαν ἀπὸ τοῦ ἐνδελεχοῦς, quod perenne ſeu continuatũ ſignificat. Verum hæc Cicero nis interpretatio multis viris doctis diſplicuit. Nã præter quam quod null' ergcorum interpretũ eam nois ἐντελέχεια etymologiam dedit; ſi entelechia eſſet continuata motio, perperam Ariſtoteles definijſſet motum per entelecham. Quæ enim definiendi ratio eſſet, qua motus definiretur pro motionem, idem per idẽ? Potiùs ergo dicendũ ἐντελέχειαν perfectionẽ ſignificare. Nam Græcis ἐντελὲς idem ualet, quod Latinis perfectũ, quaſi ἐν τῷ τέλει, hoc eſt, in fine, qui cuiuſuis perfectio eſt, exiſtens. Cæterum etſi hæc ſit huius nominis proprietas & uis; ſumitur tamen aliquando, vt annotarunt interpretes, prout comprehendit tam perfectionem abſolutam, quo pacto anima dicitur entelechia; q̃ inchoatam, qua ratione competit motui, qui inchoata quædam perfectio eſt, vtpote via & progreſſio ad ipſam perfectionem abſolutam.

li. 1. Cęlĩ lib. 2. lect. anti. c. 22. *Solut. 4.

nõ placet interpretatio Tullij.

QVÆSTIO II.

Vtrum ſucceſſio, & continuata ad eſſentiam motus pertineant.

ARTICVLVS I.

Omnem motum ſucceſſiuum, & continuum eſſe.

IN hac qõne pro certo haberi dẽt ſecundũ doctrinã Peripateticã, veritatemq; ipſam, oẽm motum & ſucceſſiuum & continuum eſſe. Nam quod ſucceſſiu' ſit, cõſtat ex ipſa motus definitione: ſiquidem ſucceſſio in eo conſiſtit, quod forma non integra ſimul acquiratur, ſed per partes; id eſt, vna pars poſt aliã. Hoc aſit indicant verba illa, Actus entis in potentia, vt in potẽtia. Accedit ad id cõprobandũ, qđ ſi motus eſſet quid permanens, motus nõ eſſet: ſi

Succeſſio mot' unde probetur.

effet:nihil.n.quod manet,quà tale,mouetur;nihil,quod mouetur manet. Non minùs quoq; apud Ariſtotelem conſtat,omnem motum continuũ eſſe. Id enim conceptis uerbis aſſeruit.5 metaphy.cap.13. tex.18.aiens,motum & tempus quanta, & continua quædam eſſe,& 1.c.huius libri,tex.1.vbi docuit,motum uideri de numero cõtinuorum, & lib 4 c.11.tex.99. cum oſtendit,magnitudinem,motum, & tempus,continua eſſe.Idem quoq; ex eo probatur : quia motus eſt tendentia ; ut conſtat ex illius definitione : tendẽtia uerò continuitatem importat. Item,quia ſi motus non fieret continuato progreſſu, fieret per inſtãtiam certi & definiti temporis:quo modo arbitrantur nonnulli uiuentia accreſcere,ita nimirum, ut ſingulis momentis partes minimæ quantitatis acquirantur. At quod non ita res habeat, breuiter nunc ex eo oſtẽditur;quia oporteret inter duo illa inſtãtia mobile quieſcere,cum tamen nulla idonea ratio afferatur., cur poſt inchoatum motum eiuſmodi quies neceſſariò detur. Deinde, quia nullus motus eſſet una mutatio,ſed quid conflatum ex multis mutationibus inſtantaneis. Quod falſum eſſe patebit ex doctrina Ariſtotelis, libro 5.huius operis, cùm de motus unitate agit.

Continuitas motus unde concludatur.

Quare non rectè Ariſtotelici quidam ſolis Lationibus continuitatem dant; rati,nec qualitatem, nec quantitatem, nec ſubſtantiam,cùm aggeneratur, continuè acquiri, ſed interrupte & diſcretè:aduerſus quos alibi erit ex profeſſo diſputandi locus. Fatemur tamen,continuitatem nõ ex æquo in omnibus motibus elucere;ut annotauit hoc loco Auerroes comme.6. Etenim in motu accretionis latet, in alteratione patet, in motu locali multo euidentiùs cernitur.

Continuitas non ex æquo in omnib. motibus conſpicua eſt.

ARTICVLVS II.

Succeſſionem pertinere ad eſſentiam motus.

Licet conſtet, oẽm motum ſucceſſiuũ eſſe;dubium tñ eſt, utrum ſucceſſio ſit eſſentialis motui,an ſolũmodo paſſio ab eo manans. Nã quòd hæc poſterior pars uera ſit,ex eo ſuadetur quia ſucceſſio motus nihil aliud eſſe uidetur, quã negatio exiſtẽtiæ ſimultaneæ partiũ ipſius. Nulla uerò negatio ptinet ad eſſentiã entis poſitiui,cuiuſmodi eſt motus. Itẽ, quia ſi ſucceſſio foret de eſſentia motus,cũ ſucceſſio ſit alicuius rei ſucceſſio,nec alterius quã mot⁹,certè mot⁹ eſſet ſucceſſio ſui ipſius.

Argumenta partis negat.

Contraria tñ pars,quæ aſſerit,ſucceſſionẽ pertinere ad quidditatem motus ; ueriſimilior eſt:præſertim in ſententia, quã ſequimur,aientium,motũ non eſſe formã, partim acquiſitã,partim acquirendã, ſed uiã tendentiãq; ad eiuſmodi formę. Non enim poſſumus tendentiam abſq; ſucceſſione cõcipere:nec eſt aliud, mobile paulatim accedere ad pfectionem formę,quã fluido quodã progreſſu unã eius partem poſt aliã acquirere; quæ eſt propria formalis ratio ſucceſſionis. Eſt & illud argumentũ:Nam quo unũquodq; ab alio intrinſecè diſtinguitur, eodẽ intrinſecè conſtituitur:motus aũt ab inſtantanea mutatione, eundẽ terminũ habente,eo differt, quod hæc ſimul efficiatur,illæ per ſucceſſionẽ.

Confirmatio partis affir.

Quæ aũt pro aduerſaria parte adducta ſunt,ita diluenda erunt. Ad primum negabitur aſſumptũ. *Licet.n.*ſucceſſio per negationẽ illa explicari ſoleat:re tamen uera eius ratio non cõſiſtit in negatione, ſed in entitate poſitiua, quòd uidelicet una pars poſt alia fluxu quodã ſequatur. Ad ſecundũ dicendũ,ſicuti motus eſt fluxus formę ita eſſe ſucceſſionẽ eiuſdẽ formæ, cuius una pars poſt aliã acquiritur, ſed hanc ipſam ſucceſſionẽ, quæ accidentariò conuenit formæ,eſſẽtialiter includi in motu, eſſeq; ſucceſſionẽ motus,quaten⁹ una eius pars alteram ſubſequtur. Ex quo tñ non rectè infertur, motũ eſſe ſucceſſionẽ ſui ipſius ſed duntaxat continere ſucceſſionem in ſua quidditate. Itaq; falſum eſt illud, quod in argumẽto aſſumitur; nimirũ ſucceſſio non eſt ſucceſſio alterius rei,quam mot⁹.

Sol.1. arg. pro parte neg.

Solut.2.

ARTICVLVS III.

Continuitatem non pertinere ad eſſentiam motus.

Qvod ad cõtinuitatẽ ſpectat, ſunt qui illã de eſſentia motus eſſe arbitrentur. Quod ita eſſe ex eo inprimis oſtendi poteſt;quia motus juxta eam ſententiam, quam vt probabiliorem ſtatuimus, eſt fluxus formæ, quæ paulatim acquiritur:hic aũt fluxus nihil eſt aliud, quam

1. Argum. opinionis exiſtimantiũ,continuitatẽ includi in eſſẽtia mot⁹ 2. agr

continuata quædam ſucceſſio. Deinde, quia ſi continuitas non pertineret ad eſſentiã motus, ſecluſa per intellectum continuitate, adhuc integra relinqueretur motus eſſentia: quod non videtur poſſe fieri. Nã vel tũc motus cõſtaret mutatis eſſe, quæ ſũt indiuiſibilia, partes illius copulantia; vel non. Si non conſtaret, iam igitur motus ſecundum ſuam eſſentiam non eſſet mutatio vna, ſed plures, quia eius partes nullo inter ſe vinculo eſſent connuctæ, imo diuiſæ & diſcretæ. Si conſtaret; ergo motus eſſentia neutiquam cohęreret in intellectu ſine mutatis eſſe, ac proinde nec ſine continuitate. Ex quo ſequitur, motum in ſua natura, & ratione formali, continuitatem includere.

3. Argum. Huc pertinet locus ille ſuperiùs à nobis citatus ex 1. c. huius lib. tex. 1. vbi Ariſtoteles ait, videri motũ de numero continuorum.

Aſſeritur pars negatiua.

Nihilominus probabilior eſt aliorum ſententia, qui putant; continuitatẽ, eſſo indiſſolubili nexu motum comitetur, non pertinere tamẽ ad illius eſſentiã, ſed eſſe proprietatem ab ea oriundam. Ita M. Albertus tractatione de quantitate capite 4 & 8. Auerroes 4 lib. huius operis com. 119. vbi ait, tempus menſurare quantitatem accidentem motui. Fonſeca 5. Metaphyſ. ad ca. 13. q. 8. ſect. 3. Pererius lib. 14. ſuæ Philoſophiæ capite 8. Iandunus hoc loco q. 2. alijq; non pauci.

1. Ratio. Quod hiſce argumentis probatur. Motus, quà motus, eſt acquiſitio formæ: ſed acquiſitio non eſt formaliter continuitas: ergo motus, qua motus, non eſt formaliter ſiue eſſentialiter continuitas.

2. Ratio. Secundò: Motus ex ſua ratione eſt ens incompletum; cum ſit progreſſio ſeu via formæ imperfectæ ad perfectionem: at continuitas ipſius eſt quid completum; ſiquidem natura continuitatis, quæ in motu inuenitur, ſolum conſiſtit in extendendo continuè ſucceſſiuam acquiſitionem formæ, quæ ratio non deſignat incompletum quid, ſicuti nec continuitas temporis, aliarúmve ſpecierum quantitatis cõtinuæ: igitur motus in ſua eſſentia non includit continuitatem, aliàs idem eſſet ens incompletum & completum, aut ſaltem incompletum ex completo conſtaret, quod fieri nequit.

Cõtinuitas motus eſt quid cõpletum.

3. Ratio. Tertio Motus eſt analogum, vt aiunt Græci interpretes. & M. Albertus hoc loco ad tex. 4. Itemq; D. Thomas, Aegidius Romanus

A Auerroes, cæteriq; Philoſophi communi aſſenſu: patetq; ex eo, quia ſequitur varietatem formæ, cuius eſt acquiſitio, atque ita funditur per diuerſas categorias vt lib. 5. explicabitur: at continuitatis ratio ſimplex & vniuoca eſt, vtpote, quæ ſecundum vnum eundemq; communẽ modum, ſucceſſiuam acquiſitionem formæ extẽdit, ſiue forma ſit quãtitas, ſiue qualitas, ſiue res alterius prædicamenti. Fatẽdum eſt ergo, continuitatem eſſe extra eſſentiam motus.

Cõmunis ſententia, motũ eſſe analogũ.

B Et verò cùm motus omnis, vt ſupra oſtendimus, continuus ſit; reliquum eſt, vt continuitas perpetua eius affectio cenſeatur.

Continuitas eſt perpetua motus affectio.

Reſp. ad 1. argum.

Ad eã autem, quæ contrariam opinionem aſtruere nitebantur, hunc in modum reſpondetur. Ad primũ quidem, nihil eſſe aliud motum, quã fluxum: & eiuſmodi fluxum non includere in ſua eſſentia continuitatem, ſed ſucceſſionem duntaxat; licet ea motus ſucceſſio ſine continuitate non ſit.

Ad 2. Ad ſecundum; C ſi continuitas à motu cogitatione abiungatur, remanſuram integram motus eſſentiam: neque eius partes concipiendas tũc fore, vti copulatas per mutata eſſe; neque vt diuulſas, aut diſcretas, ſed vt fluentes ſine interruptione, continuitate quadam negatiua, ita vt eiuſmodi partes nec dicãtur diuiſæ, nec continuatæ. Non quidem diuiſæ quia perenniter fluunt, nulla interpoſita quiete: nec tamen continuatæ; quia non cohærent ſibi per mutata eſſe, D quæ ſunt nexus ac termini poſitiui motus. Quo etiam pacto manſura eſſet ſubſtantia lapidis, ſi ab eo diuina virtute quãtitas re ipſa ſepararetur, & in eodem ſitu relinqueretur conſeruareturque nempe cõtinua negatiuè, quia videlicet eius partes non eſſent diuulſæ: nec tamen continuatæ per ſuperficies, ſed cõpactæ, in eodẽ ſitu, vel quaſi ſitu, in quo antea erant.

Ad 3. Ad locum ex 1. huiuſce libri capite, dicimus non eſſe mentem Ariſtotelis, motum E ſecundum ſuam eſſentiam eſſe de numero continuorum; ſed duntaxat vendicare ſibi continuitatem, vt quidpiã ab ipſius eſſentia fluens: in quem etiam ſenſum accipi debent verba Ariſt. ſicubi motui continuitatem per ſe attribuit.

Relectio. Sed obijciat quiſpiam, Ariſtotelem interdum appellare motum continuum per accidens; vt in categoria quantitatis, vbi ait motum eſſe quantum ratione temporis: &

ris, & in quarto huius operis cap. 11. tex. 99. ubi docet, motum eſſe continuum, propter id quod mouetur: quare non uideri, continuitatem comitari per ſe motum, ut paſſionem ab eius natura manantem. Occurrendum; motum triplicem ſortiri continuitatem. Vnã ratione durationis, quam conſumit; ſiquidem omni motus tempore fit. Alteram merito ſubiecti, in quo inſidet. Nam quemadmodum candor, cæteraque accidentia materialia, diffunduntur in ſubiecto, extenduntur que illius extenſione; ita & motus, ut in 8. huius operis cap. 4 text. 33. demonſtrabit Ariſtoteles. Tertiam ſibi peculiarem & intrinſecam, quæ conſequitur ipſam formæ acquiſitionem, ut neceſſaria eius affectio. Igitur de prima continuitate intelligendus eſt Ariſt. in categoria quantitatis: de ſecunda quarto huius operis, loco citato: de tertia locuti ſumus in hac deſceptatione, de qua etiam agit Ariſtoteles 5. metaph. ca. 13. tex. 18. ubi affirmat, motum non eſſe continuum ratione ſubiecti ſicuti candidum, aliaq; id genus accidentia; ſed ratione formæ, ad quam tendit, ſed quatenus eſt formæ acquiſitio.

Dilutio.

Tertiam motus cõtinuitatẽ obtinet.

Quæri etiam ſolet, num omnes motuũ continuitates, eiuſdem infimæ ſpeciei ſint, an non? cui dubitationi reſpondemus, ſi continuitas ſumatur, ut comprehendit continuitates, tam materiales, quæ Phyſicis motibus conueniunt; quam immateriales, quæ motibus ſpiritualibus competunt, non eſſe unam ſpecie. Quod ſuadet ipſa intercapedo & diſtantia naturarum, quæ cernitur inter res ordinis adeò diuerſi, id eſt, ſpiritalis & materialis. Si autem continuitas ſpectetur, prout tantùm motibus Phyſicis accommodatur, dicendum, omnium motuum continuitatem cenſendam unius infimæ ſpeciei; quia nulla in ea inuenitur ratio, quæ maiorem prohibet diſtinctionem; præſertim cùm nihil obſtet, quò minus rebus ſpecie differentibus aliqua eiuſdem infimæ ſpeciei proprietas inſit. Vt uidere eſt, cum in alijs, tum in corpore quantitatiuo, quod unũ ſpecie in cœleſtibus & ſublunaribus corporibus inſitur.

Dubitatio

Reſpõſio.

Ex dictis facilè quiuis intelliget, ſex modis poſſe ſpectari motum. Primò, ut progreditur ab agente: ſecundò, vt recipitur in patiente: tertiò, vt eſt forma imperfecta, qua tendit ad perfectionem: quartò, vt eſt acquiſitio huius formæ: quinto, vt eſt ſucceſſiuus: ſexto, vt eſt continuus. Si autem petas, quonam pacto motus hiſce modis conſideratus ſeſe habeat, quo ad vendicandum, aut non vendicandum; in prædicamentis locum; ſic habeto. Motus primo modo pertinet ad prædicamentum actionis: ſecundo, ad prædicamentum paſſionis: tertio, cùm ſit ens incompletum, vt patet, non ponitur ſimpliciter in aliquo prædicamento; ſed reuocatur ad illud, in quo eadem forma, ſub modo completo, per ſe conſtituitur: quarto, ſimiliter in nullo prædicamento abſolutè collocatur, quia eſt etiam ens incompletum, videlicet acquiſitio formę imperfectæ, tendentis ad perfectionem; reducitur tamen ad prædicamentum ſui termini: quinto, eandem rationem ſortitur, quam tertio & quarto modo ſumptus, quia ſub hac quoq; notione eſt ens incompletum, utpotæ rei incompletæ eſſentiam componens, nullum enim completum, ut ſuperius monuimus rem incompletam conſtituit: ſexto, ponitur in prædicamento quantitatis, inter ſpecies quantitatis continuæ ſucceſſiuæ; quemadmodum & tempus, à quo diſtinctam ſpecie continuitatem ſortitur; cùm huius partes inſtantibus, illius verò mutatis eſſe copulentur. Etſi contrà exiſtimarit Aureolus apud capreolum in 2. d. 2. quæſt. 2. art. 2. aſſerens, tempus formaliter nihil aliud eſſe, quàm ſucceſſionem motus. Qua de re alibi fuſius.

Sextuplex conſideratio motus.

Sub q̃ conſideratiõe ad qđ prędicamẽtũ motus pertineat.

Continuitas motus diſtinguit̃ ſpecie à cõtinuitate temporis.

QVÆSTIO III.

An motus à termino, in quem tendit, & à mobili, re ipſa diſtinguatur, necne.

ARTICVLVS I.

Videri diſtingui à termino, videri à mobili non diſtingui.

IN hac diſceptatione, de duplici diſtinctione agendum nobis eſt. Primò de diſtinctione mot⁹ a termino, in quẽ fertur: ſcd̃o de diſtinctione eiuſdem à ſubiecto, cui inhæret. Quod ad priorẽ attinet, Aureolus apud Capr. in 2. d. 1. q. 2. art. 2. Argentinas in 2. d. 19. q. 1. Venetus ad ca. 3.

Pro priori parte controuerſiæ. Baconus ĩ 2. d 1. q. 2. art. 2.

huius

huius libri, multiq; alij opinati ſunt, motũ diſtingui re à termino, qui per ipſum acquiritur: videturq; hæc ſententia hiſce rõnibus oſtendi. Si calefactio non diſtingueretur re ipſa à calore; cũ calefactio caloris, per ipſam producti, cã ſit, ſequerẽt aliquid ſui ipſius cauſam eſſe; qđ tñ fieri poſſe negat D. Aug. 1. de Trin. c. 1. conſtat que ex eo, quia cauſa eſt id, à quo aliquid pendet: nihil verò pendet à ſe ipſo.

1. Argum.

2. Argum. Secundò: Motus eſt via & progreſſio ad terminum, eſt velox, aut tardus; eſt qđ ſucceſſiuum, & compoſitum ex partibus quæ permutata eſſe copulantur: hæc autem non competunt in terminum motus nec enim calorem, verbi cauſa, velocem aut tardum dicimus, &c. Igitur motus diſtinguitur re à ſuo termino.

3. Argum. Tertiò: Quæcunq; ita ſunt affecta, vt alterum ſine altero cohærere poſſit, diſtinguuntur re ipſa inter ſe; alioqui eadem res ſimul eſſet ac non eſſet: atqui terminus motus, verbi gratia calor, in quem calefactio fertur, ceſſante calefactione manet: ergo, &c.

4. Argum. Quartò: Motus eſt idem re cum termino: ergo corruptum poteſt naturæ virib. redire; quod Philoſophi conſtanter negant. Probatur conſecutio: quia fieri poteſt, vt aliquod corpus, idem nunc conficiat ſpatium, quod heri; atque ita vt idem vbi, quod heſterna die acqſierat, hodierna acquirat. Quare ſi motus eſt idem re cũ ſuo termino, cũ poſito hoc euentu idẽ ſit terminus vtriuſq; motus, ſequitur hodiernũ motũ eſſe idem re cũ heſterno; & ex conſequenti, præteritũ motu rediſſe.

5. Argum. Quintò: Motus eius, qui Romã contẽdit, non eſt idem, cum exiſtentia, quam illic habebit; cum motus ſine termino eſſe nequeat, & tamen fieri poſſit, vt is Romã non perueniat: non eſt igitur aſſerendum, lationem idem eſſe cum ſuo termino.

Pro altera parte quæſtionis argumentũ. Quod ſpectat ad collationem motus cum ſubiecto, in quo inſidet; non diſtingui re ipſa ab eo motum, probatur; quia motus localis Angeli non videtur eſſe aliud, quam ipſa Angeli ſubſtantia, prout alijs atque alijs partibus ſpatij ſucceſſiuè reſpondet, & tamen hic motus recipitur in eadem ſubſtantia Angeli, vt in ſubiecto: idemque videtur dicendum delationibus phyſicis, reſpectu ſuorum mobilium. Non igitur inter motum & ſubiectum realis diſtinctio intercedit.

ARTICVLVS II.

Totius controuerſiæ nodatio.

1. Concluſ. SIt tamen cõcluſio: Motum à termino quem petit, non re, ſed formaliter tãtum diſtingui. Hæc concluſio eſt D. Thomæ 5. huius operis ad t. 9. Alexãdri Auerrois, & Themiſtij. Item Ochami in 2. q. 9 ac cæterorum Nominalium. Pro eius verò explicatione aduertendum eſt, non eũdem eſſe terminum totius motus, & partis. Etenim ſi per totã calefactionẽ octo gradus caloris acquirantur, totius calefactionis termini erunt ijdem octo gradus; ſingulis autem calefactionis partib. reſpondebunt ſingulæ partes caloris, quę nimirum per ſingulas partes motus acquiſitæ fuerunt. Pari modo ſi per totam accretionem quantitas vnius palmi comparata ſit, terminus toti accretioni reſpondens, erit quantitas vnius palmi; at ſingulis partib. accretionis reſpondebunt ſingulæ portiones quantitatis per eam acquiſitę. Idem de latione ſuo modo dicendum eſt. Nam ſi quis vnius leucę ſpatium decurrat, toti lationi reſpondebit exiſtentia integra leucæ; ſingulis autẽ lationis partibus, exiſtentiæ in ſingulis partibus ipſius leucæ.

Itẽ Sonc. 5. Met. q. 36

Confirmatio prioris partis concluſionis. Hoc poſito, ſuadetur quoad priorem partem concluſio. Primùm, quia ſi motus re ipſa differret à termino, poſſet ſine illo diuinitus conſeruari: at quòd non poſſit, inde conſtat; quia cum motus non ſit aliud, quàm termini acquiſitio, repugnantiam inuoluit, dari motum ſine termino.

Secundò: motus non habet diuerſam exiſtentiam à termino: ergo nec diuerſam realitatem. Conſecutio probatur: quia exiſtentia nihil eſt aliud, quàm res ipſa ſub certo modo, ſecundum quem vnumquodque extra ſuas cauſas poni dicitur. Antecedens oſtenditur: quia ſi motus haberet exiſtentiam diuerſam ab exiſtentia termini, cùm vti res ſe habet quoad exiſtentiam, ita & quoad productionem: ſequeretur, motum produci alia actione, diſtincta ab ea, qua eius terminus; deinde rurſus illam actionem effici per aliam, ſicq; in infinitum: quod nemo dicet. Denique confirmatur eadem concluſio, vulgata illa Philoſophorum ratione, quod res non

niſi

A nisi cogẽte neceſſitate multiplicandæ ſint nulla aũt neceſſitas cogit, inter motũ & terminũ realem diſtinctionem inducere.

Cõfir. poſt part. cõcl.

Poſterior pars concluſionis, quæ aſſerebat, motum formaliter diſtingui à ſuo termino, oſtenditur ijs rationibus, quas initio ſuperiores articuli ad diſtinctionẽ inter & motum & terminum comprobandam adduximus. Apertè enim conuincũt dari inter hæc diſtinctionem aliquam; verùm non maiorem, quàm formalem. Porrò autem cùm formalis diſtinctio duplex B ſit: (loquimur autem de diſtinctione formali ex natura rei) vna, qua quidpiã ſub eadem realitate diuerſas habet eſſentias; alia, qua ſub eadem eſſentia diuerſos modos: quæret aliquis, vtra harum diſtinctionum inter motum & terminum ſtatuenda ſit. Reſpondemus, in eorum ſententia, qui motum nihil aliud eſſe, quàm ipſam formam fluentem opinantur, non diſtingui motum à termino, niſi penes diuerſum modum eiuſdem eſſentiæ: eſt enim C motus eademmet forma, quę acquiritur, eademque eſſentia, nihilo a ſe ipſa plus differens, quã quod aliter ac aliter ſe habeat, prout ab eſſe imperfecto ad perfectum progreditur, ſeu, vt Philoſophi loquuntur, prout eadem forma nunc ſumitur vt in produci, nunc vt in producto eſſe. At iuxta aliorum opinionem, quã ſtatuimus, arbitrantium motum proprie ac formaliter eſſe ipſum fluxum, ſeu ꝓgreſſionem ad formam, dicendum erit, mo- D tum diſtingui eſſentia à termino. Enimverò; motus ſecundum ſuam naturã eſt quidpiam ſucceſſiuũ, vt ſuperius oſtendimus: forma autem, q̃ acquiritur, vt calor verbi gratia, non ita ſe habet, etiam interim dũ acquiſitionem ſubit; quia ſi tunc ſecundum ſuam eſſentiam foret ſucceſſiuus, vtiq; etiam poſt acquiſitionem finito motu, eius natura in ſucceſſione conſiſteret quod longè aberrat à veritate.

Duplex diſtictio formalis.

Mot' diſtinguitur eſſentia termino.

Veniamus nunc ad alteram controuerſię partem, de diſtinctione inter motum, E eiuſque ſubiectum ſeu mobile. Prænotandum eſt, bifariam, quod ad rem præſentẽ attinet, quoduis mobile ſumi poſſe; nimirum vel prout eſt affectum quãtitate, vel abſolutè ſecundum ſuam eſſentiam ſubſtantiamve. Hoc poſito, ſit ſecunda concluſio: Omnes motus diſtingui re à mobili ſecundum ſubſtantiam ſpectato. Hæc

Altera pars qu.

2. Cõcluſ.

A ita probatur: Motus, vt oſtenſum fuit, ſunt idem re cum formis, quæ per ipſos acquiruntur: eæ verò formæ differunt re à ſubſtantia mobilis: ergo & motus. Probatur aſſumptio; nam quantitas, vt eſt cõmunior Philoſophorum ſententia, itemque vbi & qualitas (quæ ſunt termini accretionis, lationis, & alterationis) diſtinguuntur re à ſubſtantia, quæ ſubiectum eſt horũ motuum. Quod item de ea ſubſtantia, quæ nutritione acquiritur, dicen- B dum eſt. Quòd ſi quis obijciat, non videri ita rem habere in nutritione, in qua eadem rei viuentis ſubſtantia eſt ſubiectũ, & eſt terminus, ad quem nutritio proficiſcitur, qui eſt idem re cum nutritione, occurrendum, licet hodierna nutritio idem re ſit cum ſubſtantia partiali, quæ per eã acquiritur, non tamen eſſe idem cum tota ſubſtantia rei nutritæ, de qua noſtra concluſio intelligi debet.

Quãtitas diſtinguitũ re à ſubſtã tia.

Occupatio.

Sit tertia concluſio: Motus omnes, ex- C cepta latione, diſtingui reipſa à mobili, ſecundum quantitatem conſiderato. Hæc eadem ferè ratione nititur, qua ſuperior. Nam motus ſunt idem re cum terminis, ad quos tendunt: hi verò à quãtitate mobilis reipſa differunt, vt conſideranti perſpicuum erit. Excipimus tamen lationis terminum, quia hic nihil aliud eſt, q̃ vbi; quod, vt in progreſſu patebit, à quantitate mobilis, prout modo huic, modo illi parti ſpatij reſpondet, non diſtinguitur. D Id, quod diximus de termino nutritionis comparato cum ſubſtantia rei quæ nutritur, intelligi etiam debet de termino accretionis, collato cum quãtitate rei quæ augeſcit: differt enim eiuſmodi terminus à quantitate mobilis, non quidem ab ea, quæ tunc acquiritur; ſed à quantitate integra ſubiecti, quæ ex quantitate denuo accedente, & ex ea, quæ in ſubiecto præerat, coaleſcit.

3. Cõcluſ.

Confirmatio.

ARTICVLVS III.

Explicatio argumentorum primi articuli.

NVnc primi articuli argumenta, quæ ex parte ſuperioribus concluſionibus aduerſari videntur, diluamus. Ad primum, quod variè diluitur à Capr. in 2. diſtinct. 1.

Sol. 1. arg.

erit, deinde illud abſurdum eſt, duob. motibus ſimul moueri. Aliquæ enim duæ vnius rei, atq; ad vnam formam, alterationes erunt, quod fieri non poteſt. Sed vnus erit actus. [g] *At à ratione alienum eſt, duorum ſpeciei diuerſæ vnum & eundem actum eſſe. Atq; ſi docendi & diſcendi actus ſit idem, effectio item & paſſio; docere quoq; idem erit, quod addiſcere, & efficere idem, quod pati: quare neceſſe erit eum omnem, qui docet diſcere, & qui agit pati.* [h] *An neq; ulterius actum in alio eſſe abſurdum eſt? Docendi enim actus eius, qui docet actus eſt, in aliquo tamen, & non abſciſſus, ſed huius in hoc.* [i] *Nec quicquam prohibet, vnum & eundem non eſſentia, vt veſtimentum & tunica; ſed vt quod poteſtate eſt, ad id ſe habet quod agit, duorum eſſe. Neq; neceſſe eſt, eum qui doceat, diſcere etiam ſi facere & pati ſint idem: non ita tamen vt ratio eſſentiæ vna ſit, qualis eſt veſtimenti & tunicæ; ſed vt uia, quæ Thebis Athenas ducit, & Athenis Thebas, quemadmodum etiam antea diximus. Non enim eadem omnia bis congruunt, quæ quouis modo eadem ſunt; ſed biſce tantùm, quorum eſſentia eſt eadem. At neque, ſi docendi diſcendiq; actus idem ſit, docere & diſcere idem erunt, quemadmodum neque, ſi inter ea, quæ diſiuncta ſunt unum idemq; interuallum, propterea etiam hoc ab illo & illud ab hoc diſtare idem ſunt. Vt autem omnino dicam, ne docendi quidem & diſcendi actus, aut actio & paſſio idem ſunt propriè; ſed motus, cui hæc inſunt. Nam huius in hoc, & huius ab hoc actum eſſe, ratione diuerſa ſunt.* [k] *Quid igitur motus eſt, & uniuerſe, & per partes dictum eſt: non enim obſcurum eſt, quonam pacto una quæq; eius ſpecies definietur. Etenim alteratio rei, quæ poteſt alterari, quatenus poteſt alterari, actus eſt. Præterea modo notiori eius, quod agere & pati poteſt, quatenus tale eſt, actus; tum uniuerſe, tum in unoquoque: ut ædificatio, aut ſanatio. Eodem autem modo de alijs ſingulis motibus dicetur.*

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

De ſubiecto mot⁹.

PErſpicuum a] Ex ijs, quæ proximè diſſeruit, perſpicuum eſſe ait, quod multi in controuerſiam adducunt, in quo videlicet motus inſit. Conſtat enim, ineſſe in re, quæ mouetur, non in mouente; propterea quòd motus actus quidem eſt à mouente profectus, à quo actu, qui re ipſa vnus eſt, tam mouens quàm mobile nominatur. neque enim putandum eſt, duos eſſe actus re diuerſos, quorum alter ad motorem, alter ad rem quæ mouetur, pertineat.

Dari aliquẽ actũ mouẽtis.

b Mouendi quidem] Priuſquam demonſtret, eundem mouentis & rei, quæ mouetur, actum eſſe; oſtendit, aliquem eſſe actum mouentis, in hunc ferè modum: Quemadmodum mobile prius eſt in poteſtate ad motum, deinde actu mouetur; ita agens priùs eſt poteſtate mouens, deinde actu mouet: ergo ſicuti datur actus, per quem id, quod priùs poteſtate mobile erat, fit actu tale; ita oportet actum aliquem eſſe, per quem id quod antea erat poteſtate mouens, efficiatur mouens actu.

Mouẽtis & mobilis eũdem eſſe actum.

c Vnus igitur] Re ipſa vnum eundemque eſſe actum mouentis & rei motæ, ex eo ſuadet; quia actus mouentis eſt actus rei quatenus agit, rei verò motæ quatenus patitur: idem autem eſt, quod mouens agendo efficit, & quod res, quæ mouetur, patiendo recipit; vt idem eſt interuallum, quod inter vnum & duo iacet, ſiue ab vno exorti ad duo progrediamur, ſiue contra à duobus ad vnum: eademque via acclinis, & declinis

decliuis eſt, licet hinc iter capeſſentibus aſcenſus ſit, illinc deſcenſus, quamquam item ac cliuitatis & decliuitatis diuerſa ſit ratio.

De conuenientia actionis & paſſionis.

d Exiſtit autem] Pertractat controuerſiam, de actionis & paſſionis conuenientia, quã logicam dubitationem appellat; quod logicis ſeu probabilibus argumentis, more dialecticorum, in vtramque partem agitari queat. Ac primum, quod actio & paſſio diuerſi actus ſint, ex eo probat: quia actio eſt actus agentis, paſſio actus patientis. Quare cùm agens & patiens diuerſæ res ſint, actio & paſſio actus erunt inter ſe diuerſi, maximè cùm id, quod actione producitur, patientis affectio ſit, agentis vero effectus & finis atque opus.

e Cùm igitur] Argumentatur pro altera parte quæſtionis, probans actionem, & paſſionem non eſſe diſtinctos actus. Si enim, inquit, inter ſe diſtinguerentur, aut vterque eſſet in patiente; aut actio in agente, & paſſio in patiente: quorum neutrum dici poteſt. Aduertit autem hoc loco Simplicius, tacuiſſe Ariſtotelem duo partitionis membra. nempe, aut actio eſſet in patiente, & paſſio in agente, aut vtrumque in agente: quia primum nimis abſurdum, & à ratione alienum videatur; ſecundum eiuſdem, aut multò etiam maioribus, confutetur incommodis, quibus alterum, quo in patiente vtrumque eſſe dicitur. Quod ergo actio non ſit in re, quæ agit, & paſſio in re, quæ patitur, ſuadet: quia ſi actio eſſet in agente, aut omne agens moueretur, ſiquidem motus eſt actus rei motæ; aut aliquid non moueretur, in quo motus ineſſet; quorum neutrum dici poteſt.

Actionem nõ eſſe in re q̃ agit.

f Quod ſi vtraque] Iterum in priorem controuerſiæ partem diſputat, oſtendens actionem & paſſionem vnum eundemque actum non eſſe. Primùm, quia ſequeretur actum non conſiſtere in eo, cuius actus eſt; ſiquidem actio, quæ eſt actus agentis, eſſet in patiente. Secundò; quia idem duobus motibus ad vnam formam tendentibus cieretur, videlicet motu actionis & motu paſſionis.

g At à ratione] Pergit oſtendere, actionem & paſſionem non poſſe eundem actum eſſe. Primum, quia rebus ſpecie, imo & genere diſcrepantibus, agenti inquam & patienti, idem actus competeret. Item, quia docere & diſcere, agere & pati, idem forent. Vnde vlterius ſequeretur, eum qui docet neceſſario addiſcere, & qui agit neceſſario pati; quæ omnia à vero maxime abhorrent.

Actio & paſſio vnꝰ idemque motus.

h An neque] Propoſitam quæſtionem hac aſſertione diluit: Actio & paſſio ſunt re ipſa & ſubiecto vnus idemque motus, in patiente exiſtens. Monet verò, nullum eſſe incommodum, eundem actum alia atque alia ratione pertinere ad duo, videlicet ad rem agentem & patientem: ad illam, tanquam ad id à quo fluit; ad hanc, tanquam ad id in quo recipitur.

i Nec quicquam] Oſtendit, non ſequi ea incommoda, quæ ſequi videbantur, ſi actio, & paſſio vnus actus dicerentur. Ac primùm ad illud, quod colligebatur, nimirum fore, vt qui docet, diſceret, & qui agit, pateretur, reſpondet, non poſſe id rectè colligi, niſi actio, & paſſio idem omnino ſint; quod tamen falſum eſt, cùm ratione inter ſe diſtinguantur eo modo, quo via, qua Athenis Thebas itur, & qua Thebis Athenæ petuntur, reipſa eadem eſt, ratione autem diuerſa. Ex quo etiam intelligi poterit, quomodo alia ſimilia incommoda refellenda ſint.

k Quid igitur] Colligit, expoſitum à ſe fuiſſe, quidnam ſit motus, tum vniuerſe, tum particulatim, illud nimirum apertè; hoc implicitè; cùm ſit facilè, communem motus definitionem ad ſingulas accommodare ſpecies. Nam ſi quis alterationem definiendo explicare velit, dicet, Alterationem eſſe actum eius, quod alteratur, quà tale eſt: quod item in cæteris facere licebit. Poſtremò, tradit aliam Motus definitionem, ſcilicet, motus eſt actus eius, quod agere & pati poteſt, quatenus tale eſt. Quæ definitio naturam motus, vt actionis & paſſionis rationem habet, declarat. Actio enim eſt actus eius, quod agit, vt tale eſt: ſimiliter Paſſio actus eius, quod patitur, vt tale eſt.

QVAE-

QVAESTIO I.

Vtrum actio tranſiens in agente, an in patiente inſit.

ARTICVLVS I.

Opinio exiſtimantium in agente in eſſe.

CONſtat ex cõi Philoſophorũ doctrina, præſertim Ariſtotelis, in 9. lib. Met. c. 9. tex. 16. duo eſſe actionum genera. alterum Immanentium, alterum tranſeuntium. Quod Immanẽtes in agẽte recipiantur, ipſa ratio nomenq́; immanentium planè indicat; etſi has plerique; auctores, è quorũ numero eſt D. Thomas, opuſc. 48 Ferrarienſis 2. li. de anima q. 21. & 2. contra gentes c. 82. Aegidius de mẽſura Angelorum q. 10. Scotus in quodlib. q. 13. Heruæus quodlib. 9. q. 8. affirmẽt, nõ eſſe actiones veras de categoria actionum, ſed qualitates potiùs ad prædicamẽtum qualitatis pertinẽtes. Quorum ſententia alibi confutanda erit.

Quod ad tranſeuntes attinet, verũ in agente inſint, an non, controuerſia eſt? Scotus in 4 d 13. q. 1. Caietanus in commentarijs 1. p. ad qu 25. art. 1. Raymundus Lullius 2. libro ſuorũ prouerbiorũ, aliq; nonnulli arbitrantur actionẽ tranſeuntem formaliter ſpectatã, hoc eſt, ipſam emanationem formæ ab agẽte, ut caloris ab igni; non in patiente, ſed in agente recipi. Id verò multis ſtabilire nitũtur argumentis, in hunc fere modũ. Rõ formalis, qua actio à paſſione differt, nõ videtur eſſe aliud, q̃ relatio agentis ad patiens. hæc aũt relatio eſt in agente: ergo & ipſa actio. Minor probatur, quia in quo ſubiecto eſt relationis fundamentum, in eodem eſt relatio; ſiquidẽ relatio & fundamentum re idem ſunt: fundamẽtũ aũt relationis eſt potentia agentis, q̃ nullibi præterq̃ in re agẽte inſidet. Huc ptinet, quod teſte Ariſ. c. 1. l. de ſomno & vigilia eiuſdem eſt actus, cuius eſt potentia. Quare cùm potentia ad agendũ in agente ſit, in eodem quoque erit actio.

1. Arg. pro ſnia ponẽtium actionem tranſeuntẽ in agente.

2. argum.

Scdò. Ariſtot. 8. huius operis cap. 1. t. 9 ex eo probare contendit, Deũ ab æterno mundũ procreaſſe; quia alię qui ſequeretur, Deũ aliq̃ ſubijſſe mutationẽ: hæc aũt ratio non videtur aliunde apud Ariſtotelẽ vim habere, niſi quia exſtimabat, actionem creandi in Deo ineſſe, quæ proinde ſi nouiter Deo acceſſiſſet, oporteret Deum mutari: cenſuit ergo Ariſtoteles actionem in re, quæ agit, ineſſe.

3. argum.

Tertiò: Formalis effectus nullibi abſq; ſua forma eſſe põt: ergo agere, qđ eſt effectus formalis actionis, nulli conueniet, niſi ei, qđ in ſe ipſo actionẽ habuerit: atqui agere cõuenit igni, v. c. ſiqdem ignis dr calefacere ergo ignis eſt q actionem recipit. Adde, q ſi actio eſſet in re quæ patitur, eã vtiq; appellaret, atq; adeò patiẽs agere diceretur, q longè a vero abẽ.

4. argum.

Quartò. Cũ vnus idemq́; ignis duo ligna calefacit, vel eſt vna actio, vel duæ. Non duæ, tũ qa ignis eodẽ actu ad vtrũque lignũ calefaciendũ incũbit: tũ qa nõ diceretur eiuſmodi ignis vnũ agẽs ſcđm vnum principiũ agendi, ſed duo. Eſt igitur vna actio. Quare cùm vnum accidens nequeat pariter in duobus ſubiectis ineſſe, erit in vno duntaxat, hoc eſt, in igne.

ARTICVLVS II.

Concluditur, actionem ineſſe in patiẽte; ſimulq; inter actionem, paſſionem, & motum, diſcrimen conſtituitur.

Concluſio quæſtionis.

COntraria tñ ſententia, exiſtimantium non ſolùm formam, quæ motu gignitur, ſed ipſam quoque formæ ꝓductionem ſiue emanationem, inhærere in patiente, Peripaterica & uera eſt, eãque amplectuntur præter alios Themiſtius, Alexãder, Philoponus, Simplicius, Auerroes, Magnus Albertus, vt cõſtat ex ijs, quæ annotant ad tex. 20 & 23. huius libri, & ad text. 139. libri tertij de anima. Item Ferrariẽſis hoc loco q. 4. & c. 1. lib. 2. contra gent. Soncinas 9. Metaph. q. 37. Iauellus lib. 9 Metaphyſ. quæſt. 15. Heruæus quodlib 4 quæſt. 4. Capr. in 2. diſt. 1. quæſt. 2. artic. 3. Secuti cõmunem Magiſtrum D. Thomam, huiuſce opinionis, quicquid alij velint, aſſertorem, tum alijs in locis, tum lib. 2. contra gentes, ca. 1. Ac quod ita ſenſerit Ariſtoteles, liquet ex c. 3. huius libri, vbi docet, actionem & paſſionem eſſe vnum eundemq; motum; hunc verò in re, quæ mouetur,

tum, eſſe: & actionem eſſe actum huius in hoc, id eſt, in patiente, paſſionē vero, huius ab hoc. Quòd nō minùs luculentē cō ſi mat lib. 9. Met. c. 9. te 16. cū ait, actionem eſſe in eo, quod efficitur; vt ædificationem in eo, q̄d ædificatur, & omnino motum in re, quæ mouetur. Vbi planè vi-

Confirmatio. des, Ariſtotelem non ſolùm formam quę fit, ſed eius etiam effectionem in patiente cōſtituere. Præterea: actio, ut ſuperius oſtenſum fuit, eſt idem cum termino p̄ducto; veluti calefactio cū calore: ſed cū ignis aquam excalfacit, calor recipitur in aquam: ergo in eandem calefactio ipſa recipietur: alioqui idem accidēs duobus ſubiectis ſimul inhæreret. Itē, ſi actio trāſiens inhæreret in agente, non eſſet tranſiēs, ſed immaneas, ut ex ipſa ratione immanentis actionis patet: ergo, &c. Nec ſatisfaciet, qui dixerit, actionem tranſeuntē differre ab immanēte; quia p̄ tranſeuntē ſemper efficitur aliquid operis, q̄ illa pacta adhuc maneat. Nō, inquā, ſatisfaciet; cùm manifeſtū ſit, actionem, qua cithara pulſatur, eſſe tranſeuntem; qua tamen p̄ p̄acta nihil per eam cōfectum ſuper eſt.

Vt tamē apertiora reddātur, & ut primi argumenti, quod pro contraria parte adduximus, explicatio luculentior fit, declarandum hoc loco erit, quonam pacto actio & paſſio īter ſe & à motu diſſideāt. Scotus in quodli. q. 11 & 4. ſent. diſt. 13. q. 1. ſentit, totam rationem actionis conſiſtere in relatione ad agens; paſſionis verò in relatione ad patiens. Capr. in 2. diſtinct. 1. q. 2. ar. 1. cōcluſione 2. putat, formalem rationem actionis & paſſionis nō eſſe alind, quàm ipſum motum; differreque inter ſe, quod actio importet in obliquo relationem cauſæ ad effectū, id eſt, habitudinem originis ipſius motus, quæ eſt in mouente; paſſio autem reſpectū, ſiue ordinem effectus ad cauſam, videlicet ad rem agentem, à qua motus emanat. Heruæus quodlibeto 7. q. 14 arbitratur, actionem eſſe motum, prout includit agens, extrinſecè tamen; paſſionem eſſe eūdem motum, quatenus rem patientē, etiam extrinſecè, complectitur.

1. Pronunciatum. Sed omiſſa longiori diſputatione, duplici pronunciato hæc dubitatio enodanda eſt. Primum ſit: Actio & paſſio, neque relationem, neq; motum per ſe, neq; motum una cū agente & patiente extrinſe-

A cus adiunctis, formaliter ſignificant. Prima pars huius pronūtiati oſtenditur: q̄a ſi actio & paſſio relationem ſignificarēt, pertinerent ad categoriam relationis. Secunda ſuadetur: quia cùm motus ſit q̄d piam tum analogum, tum incompletū, ſi actio & paſſio formaliter eſſent motus, neutrum eorum ſpectaret per ſe ad vllū prædicamentum. Tertia probatur ex eodem abſurdo, quia hæc tria, motus, agēs, & patiens, ſi uniuerſa, tanquam ex æquo

B ſignificata, ſumantur, præterquam quòd ex parte motus analogiam habent, ſunt quidpiam complexum, quod locum per ſe in prædicamentis nō habet. Quare actio & paſſio non cōſtituerent per ſe duplicem categoriā; quod à communi Philoſophorum ſenſu abhorret.

Secundum pronūtiatum ſit. Actio, paſſio, & motus, ſunt vna eademq́; res; differunt tamen inter ſe formaliter, penes diuerſos modo abſolutos quos vendicant. 2. Pronunciatum.

C Huiuſce pronuntiati veritas declaratur, aſtruiturq́; ſimul ex eo; quia una & eadē calefactio, quæ motus eſt, re ipſa eſt actio & paſſio: ut enim manat ab agente, rationem actionis ſortitur; vt excipitur in patiente, rationem paſſionis. Quod Ariſtoteles 3. huius libri capite, hiſce uerbis explicauit: Omnino autem actio & paſſio, non idem ſunt propriè, (id eſt, formaliter) ſed motus, cui hæc inſunt. Nam huius in hoc, & huius ab hoc actum eſſe, ratione diuerſa ſunt. At non dari inter hos

D terminos maiorem diſtinctionem, ex eo concluditur, quia quæuis alia maior diſtinctio ſuperuacanea eſt. Eſſe vero prædictos modos, non reſpectiuos, ſed abſolutos, conſtat ex confirmatione ſecundæ partis primi pronūtiati. Porrò in hac differentia ſubeunda habet ſe motus, quaſi materiale quid, in quo tenuiſſimæ illæ entitates, quas modo dicimus, reſultant. Quo fit, ut non eadem prorſus ratione

E & motus ab actione & paſſione, & actio paſſioque inter ſe differant.

ARTICVLVS III.

Soluuntur argumenta contendentiū actionem in agente recipi.

His ita conſtitutis, ad primum ſuperioris articuli argumentum negādum eſt, actionem & paſſionem differre tantùm Solu.1.arg. Actio & paſſio non differ-

paſſio i nō differūt ſolis reſpectibus.

A tantum reſpectibus, ſi de intrinſeca differentia loquamur, ut ex dictis patet: quāuis non eamus inficias, relationem agentis comitari ſemper actionem; relationē verò patientis, paſſionem. Sed enim hi reſpectus, non faciunt inter hæc eſſentiale diſcrimen. Ad reliquam argumēti partē dices, eiuſdem eſſe actū, cuius eſt potentia, id eſt, ab eo, cui conuenit potentia, perficiſci actum. cœterum non ſemper in eodem, in quo inhæret potentia, ineſſe actum, tanquam in ſubiecto.

Capreol. in 2. d. 12

B Ad 2. dicendum, non iccirco exiſtimaſſe Ariſtotelē, ſi initio temporis procreatus fuiſſet mundus, mutatum iri Deum, quòd putarit actionem creandi debuiſſe in Deo, vt in ſubiecto recipi: ſed quia cęleſtis diſciplinæ luce deſtitutus, non intellexit, qua ratione poſſet Deus, ſine uolūtatis mutatione, nouam rerum creationē moliri. Quem errorem confutat D. Aug. 12. lib. de Ciuit. Dei, c. 17. de eodemque 6. huius operis lib. pluribus agemus.

Sol. 3. ar.

Error Ariſtot.

Solut. 3.

C Ad 3. negatur, debere ſemper cauſam formalem in eo eſſe, quod ab illa appellationem ſumit, & cui effectus formalis cōuenit. Namque tametſi facēdum ſit, effectum formalem ſine forma dari non poſſe, poteſt nihilominus forma ipſa rem, in qua non ineſt, extrinſecùs denominare, vt in re propoſita accidit. Ad argumenti confirmationem dicito, rem ipſam q̃ eſt actio, denominare id, in quo recipitur, id que á quo egreditur, alio tamen & alio modo: nempe illud paſſiuè, hoc actiuè; hoc tanquam edens, illud tanquam recipiens actionem. Quod videre eſt etiam in loco, qui & aerem circūfuſum, in quo inhæret, & Socratem denominat; ſed aerē vt locantem, Socratem vt locatum.

Res, quæ eſt actio, denominat id á quo eſt, & id in quo eſt.

D Ad 4. propoſito exemplo reuera duas actiones dari, duoſque actus ab eodem igni prodeūtes, ſicuti & duo calores. Nō dici tamen duo agentia: quia vt concreta multiplicentur, non ſat eſt formarum multitudo; ſed reqritur præterea ſuppoſitorū diuerſitas. Vnde, ſi Verbum diuinum duas humanitates ad ſuæ hypoſtaſis vnitatem copulaſſet; nō duo; ſed unus duntaxat homo diceretur; ut rectè aſſeruit D. Thomas 3. par. q. 3. art. 7. Aduerte tamen, poſſe duas illas calefactiones aliquo modo vnam dici, ratione vnius principij, á quo manant: quemadmodum

Solut. 4.

E Sī Verbū diuinum duas humanitates aſſumpſiſſet, diceretur unus homo.

A & duæ lineæ, eſto in ſe, & vt ad aliam atque aliam circumferentiæ partem terminantur, plures ſint; vt tamen in centro coeunt, unum quidpiam cenſetur.

QVAESTIO II.

Vtrum lato in Mobili, an in corpore circumiacente inhæreat.

B

ARTICVLVS I.

Opinio exiſtimantium, non inhærere in mobili.

PRopoſita quæſtio non parum controuerſa eſt. Sūt enim qui exiſtimet, lationem non in mobili, ſed in corpore circumfuſo, ut in ſubiecto ineſſe, ac rem ipſam, quæ mouetur, extrinſecus tm̄ denominare. Quam ſentētiam tueri debēt C quicunque per motum localem non aliū terminum, quàm ambientis corporis ſuperficiem, acquiri putant. Nā cum terminus cuiuſque motus idem re ſit cum motu, fieri nō poteſt, ut motus in alio ſubiecto hæreat, quam in eo, in quo eſt eius terminus. Huius ergo opinionis fuit D. Tho. in 4 diſt. 44. qu. 2. art. 2. & 3. contra gentes cap. 82. Gregorius in 2. d. 2. q. 4. artic. 1. Soncinas 5. Metaphyſ. q 40. Heruæus quodlib. 1. quæſt. 9.

D Ac primùm, quod per motum localē ſola externa ſuperficies acquiratur, unde tota ferè controuerſiæ explicatio pendet, ita ſuadetur. Ariſtoteles 8. huius operis cap. 7. text. 59. probat, motum localem cæteris motibus perfectiorem eſſe, quod mobile ſecundum eum non ſit in poteſtate ad aliquid intrinſecum, ſicuti eſt id, quod alteratur & augeſcit, aliamve ſubit mutationem; putat igitur, mobile per lationem nihil intrinſecum acquirere, atque adeò ſolam externam ſuperficiem. Secundo idem confirmatur: quia Ariſtoteles tam in hoc opere, quam alias, quoties de locali motu philoſophatur, nullum rei, quæ per eum rei motæ obueniat, mentionem facit, præterquam locali, hoc eſt, ſuperficiei ambientis corporis. Tertio: quia ſi per motum localem aliquid mobili inhærens acquireretur, vel id eſſet abſolutum, uel relatum:

1. ratio.

E

2. ratio.

3. ratio.

S non

non abſolutum, quia non uidetur, quidnam id eſſe queat; non relatum, quia ad relationē non eſt per ſe motus: ergo, &c.

4. Ratio.

Quartò: Idem hunc in modum comprobatur: Loci acquiſitio eſt uerè ac propriè motus: ergo per motum localē nulla forma inhærens mobili, ſed locus duntaxat per ſe acquiritur. Antecedens oſtēditur. Primùm, quia acquiſitio loci eſt actus entis in potentia, ut in potentia; ſiquidem dum res mouetur, aliqua pars loci acquiritur, alia acquirēda ſupereſt. Item, quia locus habet oēs conditiones, quas Philoſophi in eo, quod ꝓpriè ac per ſe motum terminat, deposcunt, ut conſideranti planum erit. Cōſecutio autē probatur quia ſi forma illa, q̄ aduerſæ partis auctores in ipſo mobili conſtituunt, motu compararetur, cùm locus (ut proximè oſtenſum eſt) per ſe etiam latione acquiratur, uel nullus motus localis eſſet unus per ſe, utpote qui duplicem terminum natura differentem obtineret: uel danda eſſent plura genera lationum, a uulgatis diſtincta: unum ad formam illam rei motæ inhærentem; aliud ad locum: quod alienum tamen eſt à communi doctrina Philoſophorum, apud quos ea motum diſtinctio non legitur.

A re quæ mouetur, ineſt. Scdō: Latio Angeli eſt quid ſpiritale, quod proinde recipi non poteſt in corpore: neceſſe eſt ergo, ut recipiatur in ipſo angelo. Quare non omnis latio in corpore ambiente inhæret. Tertiò; dato per diuinam potentiam inani ſpatio, à terra uſque ad cauum lunæ, aſcendat ignis in ſuam regionem. Eiuſmodi aſcenſus eſt uere motus, & non inhæret in corpore circumſtante, cum ibi nullum corpus ſit: inhæret igi-

Occupatio.

B tur in ipſo igni. Reſpondent aduerſarij, hoc euentu debere ignem moueri, non uero & poſitiuo motu, ſed negatiuo. At nihil reſpondent. Nec.n. inficiari queunt, dari in eo aſcenſu agitationem quandam ueram & realem, ortam à leuitate & impulſu, cuius ui ignis in ſublime feratur; alioqui non ulterius pergeret quæ agitatio non aliud eſſe poteſt, q̄ latio, cum rem ab una parte ſpatij ad aliam transferat. Quod uerò hæc agitatio ſit uera

C motio poſitiua, ex eo ſuadetur, quia alio q̄ poſſet ignis (q̄ admittendum non eſt) ad cauum lunæ peruenire, Deo ad eiuſmodi itionē nullum concurſum præſtante. Nec.n. pura negatio diuino concurſu eget. Adde, quòd motus primi mobilis eſt uerus ac realis, cùm is omnium lationum norma ſit; docente Ariſtotele li. 8. huius operis ca. 7. tex. 61. Et tamen primum mobile ex parte ſuperiori (ſecundum Ariſtotelem) nullo obtegitur cor-

D pore, in quo eiuſmodi motus inſit. Fatendum igitur erit, in ipſo primo mobili; non extra, eum motum recipi.

ARTICVLVS II.

Lationem ineſſe in mobili, nec aduerſariorū argumenta concludere.

Concluditur pars affirmatiua.

Contraria ſnīa, exiſtimantium lationem inhærere in ipſo mobili, uerißimor, ac Philoſophorum communior eſt. Eam defendit Sotus hoc in lib. qu. 2. Toletus q. 3. Iandunus 4. Meteph. qu. 4. Durandus in 2. d. 5. q. 3. Ioannes Maior d. 2. q. 2. Ochamus in qu. 9. ac omnis ferè ſchola Nominalium; in eandemq; uidetur fuiſſe auctor ſex principiorum, in explicatione categoriæ. Vbi, cùm doceat, Vbi eſſe in re ipſa quæ mouetur. quod item aſſerit Scotus in 4. d. 49. q. 6. Probatur uerò hac opinio hunc in modum; Ariſtoteles definiit ſuperius motum, actum mobilis: atq; ex profeſſo docuit, motum eſſe in mobili ut in ſubiecto: quod ēt repetit 9. Metaph. ca. 9. text. 16. Igitur motus non in corpore circumiacente: ſed in

Diſcrepantia inter aſſertores huius ſententiæ.

Eſt tamen inter eos, qui noſtram hanc ſnīam tuentur, non parum diſſidij, in explicando lationis termino, quem mobili inhærere dicimus. Sunt qui putent, eſſe relationem diſtantiæ ad polos, uel centri ad ſuperficiem continentē. Sed non rectè ſentiunt: Nulla .n. relatio motu p ſe acquiritur, ut Ariſtot. c. 2. lib. 5. huius

E operis docebit. Alij dicunt, eſſe quid reſultans in mobili, ex circumiacentis corporis ſuperficie. Sed hoc refellit ſuperius argumentum, quo oſtendimus, dari poſſe uerum ac poſitiuum motum i uacuo, ubi nulla erit ſuperficies, a qua in rē motam quicq̄ deriuetur. Statuēdum igitur eſt, terminum motus eſſe ipſum ubi, ſiue exiſtentiam in ſpatio: hanc autē non eſſe aliud, q̄ mobilis quantitatē, prout ir. hæc

Quis ſit terminus motus.

vel

vel illa parte ſpatij exiſtit, ſeu modum quendam, quem ſortitur quantitas, prout nunc huic, nunc illi parti ſpatij, ſiue veri, ſiue fictitij, reſpondet. Suadetur autem hæc ſententia, tum ex impugnatione aliarum; tum quia ſuperuacaneum eſt, aliud quid conſtituere, quod per motum localem acquiratur; tum verò, quia hic terminus, quem ponimus, omni lationi, ſiue in vacuo, ſiue in pleno fiat, perpetuò obſeruit, ac per ſe acquiritur. Non diximus autem, prædictum terminum eſſe ipſam ſubſtantiam rei mobilis, ſed eius quantitatem: quia ſicuti ſubſtantia corporea, de cuius motu agimus, per quantitatem certo vbi circumſcribitur; ita eius vbi à quantitate peti debet, prout tamen partibus ſpatij commenſuratur. Secus res habet in angelis, qui cùm ſint corporeæ molis expertes, & non ſecundum quantitatem, ſed ſecundum ſubſtantiam in ſuo vbi conſtituantur: conſentaneum eſt, vt vbi, quod motu acquirunt, ſit idem re cum ipſorum ſubſtantia, prout alijs atque alijs partibus ſpatij reſpondet.

Quodnã ſis vbi angelorum.

Reſponſio ad 1. arg. aduerſariorum.

Argumenta verò contrariæ partis ita diluenda ſunt. Ad primum dicendum, Ariſtot. tantùm negare, per lationem acquiri aut amitti formam aliquam di-

A ſtinctam re à mobili, ſicuti in cæteris motibus accidit. Ad ſecundum, propterea cùm de latione diſſerit, non expreſſam facere mentionem vbi; ſed loci: quia locus notior eſt, quàm vbi; & quia per loci differentias indicare vult differentias vbi, quæ per ordinem ad ſpatium, quod ordinariè ac ſecundum naturæ curſum loco circumfunditur, ſumi debent.

Ad 2.

Ad 3.

Ad tertium ex ijs, quæ dicta ſunt, patet reſponſio. Nempe motum localem B terminari ad aliquod abſolutum; nec tamen ad locum, ſed ab vbi, vt explicatum eſt.

Ad 4.

Ad quartum dicendum: etſi corpus, dum fertur, ambientem ſuperficiem ſimul acquirat, eam tamen acquiſitionem ex accidenti ſeſe habere ad lationem, quæ per ſe, vt diximus, ad vbi duntaxat terminatur. Itaque acquiſitio ſuperficiei, collocata ad rem motam, non eſt actus entis in potentia, vt in definitione motus intelligitur, id eſt, entis, quod C per ſe eiuſmodi formam acquirat. Nec item prædicta ſuperficies habet conditiones neceſſarias, vt aliquid motum terminet; ſiquidem non per ſe, ſed per accidens tantum obuenit. Cuius rei inditium eſt, quòd in vacuo dabitur verus motus, per quem tamen nulla externa ſuperficies comparetur.

CAPVT QVARTVM.

Text. 54. QVoniam [a] autem ſcientia, quæ de natura eſt, in magnitudinibus, motu, & tempore verſatur, quorum vnumquoque aut infinitum, aut finitum eſſe neceſſe eſt; quanquam non omnia infinita ſint, aut finita, veluti affectio, aut punctum (huius enim generis nullum in horum altero collocari fortaſſis neceſſe eſt) cum ſanè, qui naturam pertractat, decet contemplari, infinitum ſit necne; & ſi ſit, quid ſit. [b] Contemplationem autem de eo huius

Text. 53. ſcientiæ eſſe propriam, eo indicatur, quòd quicunque hanc Philoſophiam cum dignitate attigerunt, de infinito diſſeruerunt, idque vt quoddam rerum principium omnes ponunt: alij quidem, [c] vt Pythagorici, & Plato, per ſe, non vt aliquid quod alij accidat, ſed vt ſubſtantiam. Verum Pythagorici in rebus, quæ ſub ſenſum cadunt, cum ſeparatum numerum non ſtatuant; idque etiam quod extra cælum eſt, eſſe infinitum: Plato verò extra quidem nullum corpus eſſe, neque ideas; propterea quod eas nullibi eſſe: infini-

Text. 52. tum tamen & in his, quæ cadunt ſub ſenſum, & in illis eſſe. [d] Et illi quidem numerum parem infinitum eſſe: cum enim comprehenſum terminatumq;

Text. 27. rei argumentum id eſſe, quod in numeris euenit. [e] Cum.n. normæ circa vnũ & ſeorſim ponuntur, aliã interdũ ſemper ſpeciẽ, interdũ vnam exoriri. [f] Plato

autẽ duo infinita, magnũ & paruũ. [g] Phyſici aũt oẽs aliam quãdam naturam eorũ, quæ elementa dicantur; vt aquã, aut ignẽ. Eorum aũt, qui finita faciunt elementa, nullus facit infinita: ſed qui elementa infinita ſtatuunt, vt Anaxago
Text. 28. ras & Democritus, ij oẽs infinitum tactu continuũ eſſe aiunt; ille quidem è partibus ſimilibus, hic verò ex oĩum figurarum ſeminario. Atq; etiam ille quãuis partẽ, non ſecus ac vniuerſum, admiſtionẽ eſſe, propterea ꝙ rem quãuis è quauis fieri conſpueret. Nam & hinc videtur dixiſſe, res oẽs aliquando ſimul fuiſſe; vt hanc carnem, & hoc os, & ita rem quãuis: quamobrem & oĩa igitur & ſimul. Principium.n. ſecretionis non ſolum eſt in vnoquoq; ſed etiam omnium. Cum.n. id quod gignitur, ex huiuſmodi gignatur corpore: oĩa aũt gignãtur, quã quam non ſimul: aliquod quoq; generationis principium eſſe neceſſe eſt. Illud verò vnũ eſt, ꝙ ille mentem nominat, quæ quidem a principio aliquo intelligen
Text. 29. do agit. Quamobrem neceſſe eſt, aliquandò ſimul fuiſſe, moueriq; olim cœpiſſe. Democritus aũt nullum primorũ corporũ aliud ex alio fieri ait; ſed cõe tamen corpus partiũ magnitudine & figura differens, oĩum principium eſt. Hanc igi
Text. 30. tur contemplationem Phyſicos decere, ex his eſt perſpicuum. [h] Porrò principium ipſum eſſe, probabiliter oẽs ponunt; nec.n. fruſtra eſſe nec vlla alia vis, pterquam principij, in eo ineſſe poteſt. Etenim oĩa aut ſunt principium, aut ex principio. Infiniti aũt principium non eſt, qđ finis quoq; eius eſſet. [i] Præterea ingenitum & interitus expers, veluti principium ſit quoddã. Quod.n. genitum eſt, finem id habeat neceſſe eſt: oĩs autẽ interitus eſt finis. Quare ut dicimus, huius principiũ non eſt, ſed aliorũ eſſe ipſum uidetur, atq; etiã oĩa continere, regereq; oĩa, ut ij inquiunt, quicunq; alias cauſas, ut mentem, aut amicitiam, præter infinitum non faciunt: hocq; diuinum eſſe; immortale.n. & quod perire
Text. 31. nequeat: vt Anaximander ait, plurimique eorum, qui de natura diſſerunt. [k] Quinq; aũt ſunt, q̃ infinitũ quiddã eſſe, his, qui animaduertunt, fidem faciant: tẽpus, hoc.n. eſt infinitũ: diuiſio, q̃ eſt in magnitudine, quandoquidẽ & Mathematici infinito utuntur. Præterea ꝙ hoc tantummodo generatio & interitus nunq̃ deficiant, ſi infinitum ſit ex quo id ꝙ fit, auferatur. [l] Eo ẽt, quod finitũ ad aliquid ſemper terminetur, ut neceſſe ſit, nullũ eſſe terminũ, ſed aliud ad aliud terminari ſemper neceſſe eſt. [m] Inprimis uerò & maximè ꝓpriè illud eſt, quod
Text. 32. cõem oĩbus dubitationem ingerit. Quòd.n. cogitationis nullus ſit finis, & numerus infinitus eſſe uidetur, & mathematicæ magnitudines, & id quod eſt extra cœlũ. Id uerò ꝙ extra eſt, ſi infinitũ ſit, corpus quoq; infinitũ uidetur eſſe atq; ẽt mundi. Cur.n. potius in hac inanis parte, quam in illa? quare ſi uno in loco, ubiq; ẽt neceſſe eſt molẽ eſſe. Iam uerò ſi inane ſit, locũ quoq; & corpus infinitum neceſſe eſt eſſe. Nãq; in ſempiternis poſſe & eſſe idem ualent. [n] Hẽt autẽ dubitationem contemplatio, quæ eſt de infinito. Multa.n. quæ eſſe non poſſunt, his qui ipſum ponunt eſſe, & ijs qui ponunt non eſſe, eueniunt. Præterea
Text. 33. utro ſit modo: utrum ut ſubſtantia, an ut accidens per ſe alicui naturæ, an neutro modo; ſed nihilominus ſit infinitum, aut infinita numero. Maximè autem Phyſici eſt conſiderare, ſic ne magnitudo infinita, quæ ſenſu compre
Text. 34. hendatur. [o] Primum itaque definiendum eſt, quot modis infinitum dicatur. Primoquidem modo id, cuius tranſitus eſſe non poteſt, propterea

quòd habile non ſit vt tranſeatur; quemadmodum vox inuiſibilis dicitur: alio id, quod tranſitum habet, ſed ad eius finem nunquam venitur, aut quod vix.

p *Aut quad aptum quidem eſt babere, non tamen habet tranſitum aut finem Præterea infinitum omne, aut additione, aut diuiſione, aut vtroq; modo.*

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

Phyſici eſt de iſinito diſputare.

QVoniam a autem] Poſtquam Ariſtoteles in priori huius libri parte de Motu vniuersè diſſeruit, nunc de Infinito diſputare aggreditur. Ac primùm oſtendit, diſputationem hanc ad inſtitutum Phyſici pertinere. nam cùm Phyſicus circa magnitudines, motum, & tempus, qua ratione quædam entium naturalium affectiones ſunt, verſetur, & horum vnum quodq; finitum aut infinitum ſit; conſentaneum profectò eſt, vt eidem incumbat, detur ne infinitum, & quidnam id ſit, rimari. Admonet tamen, non omnia, etiam quæ in Phyſicam contemplationem cadunt, finita aut infinita eſſe: vt punctum; quod nec infinitatem vendicat, vt patet; nec finitatem, cum non habeat terminum, ſed ipſe terminus ſit. Item vt affectiones, quæ neutrum horum per ſe ac ſuopte ingenio ſortiuntur. Porrò nomine affectionum, vel intelligit vniuerſa accidentia, præter quantitatem, vt ait Pſellus; vel omnes ac ſolas qualitates, vt placet Themiſtio & Philopono; vel qualitates ſolas, non tamen omnes, ſed ſenſiles duntaxat, vt D. Thomas & Simplicius interpretantur.

b Contemplationem autem] Naturalis eſſe Philoſophi, de Infinito diſceptare, eo rurſus probat, quod præſtantiſſimi quiq; Philoſophi, qui hanc de rebus Phyſicis doctrinam pro dignitate tradiderunt, de infinito diſputarunt. Nec vero, vt de re ad naturam parum attinente, ſed vt de ea, quam ſtatuebant rerum principium; etſi alij alio modo.

Diſſenſio inter Platonem & Pythagoreos

c Vt Pythagorici] Diſſidium fuit inter Platonem & Pythagoricos, circa infiniti poſitionem Nam Pythagorici ita infinitudinem numerorum, rerum principia eſſe arbitrabantur, vt numeros à rebus ſingularib. etſi cogitatione, non tamen re, ſeiungerent; ſed eos partim in rebus ſenſilibus, partim in ijs, quæ ſenſus effugiunt, extra mundum collocarent. Plato vero extra complexum vniuerſi, nec vllum corpus, neq; ideas conſtituit: poſuit tamen infinitum, tum in rebus ſenſui obnoxijs, videlicet magnum & paruum, quib. infinitatem ineſſe pronunciabat, tum etiam in ideis.

Pythagorici.

d Et illi quidem] Pythagorici, numerum parem infinitum eſſe aiebant, imparem finitum; atq; illum ab hoc comprehendi & ad finitatem vocari: quia videlicet impar pari additus, ſectionem in partes æquales prohibet: vel quia vnitas, quæ impari numero peculiariter attribuit, quod eius additione parem ſuperet, numerorum diuiſionem terminat ſiquidem vbi primum ad vnitatem ventum eſt, ceſſat diuiſio.

Cur infinitas impari numero cõueniat.

e Cum enim] Quòd infinitas pari numero conueniat, finitas impari, ex eo Pythagorici oſtendebant; quia normis, quas Græci γνώμονας vocant, poſitis circa vnum, id eſt, additis vnitati, alia interdum & alia numeri ſpecies ſemper naſcatur, interdum eadẽ ſemper. Alia quidem & alia, ſi normæ, quæ pares ſint numeri; eadem, ſi normæ, quæ impares ſint, circumponantur. Quod vt intelligas, aduerte Pythagoricos eos numeros gnomones appellaſſe, quia quadratis numeris (ad imitationem geometricarum magnitudinum & figurarum) circumpoſiti numerum inſtar gnomonis augerent, ſed ſpeciem eius nõ mutarent. Huiuſmodi ſunt omnes numeri impares, ordine ſibi ſuccedentes. Vbi diligenter aduertendum eſt, in numeris, quemadmodum & in geometricis figuris, quoſdam eſſe triangulares, alios quadratos, alios ab alijs figuris nomen habentes, vt Boetius diſertè expoſuit. Sunt vero quadrati, verbi gratia, numeri, quorum latera ſunt æqualia; ſiquidem ex numero ſemel in ſe ducto efficiuntur. Talis eſt quaternarius, qui ex binario ſemel repetito naſcitur. Si ergo omnes numeri impares ordine collocentur; & eorum primus, nempe ternarius, circa vnitatem, quæ poteſtate primus eſt quadratus, conſtituatur, gignetur quaternarius, qui eſt primus quadratus actu. At ſi quaternario ſecundum numerum imparem, nimirum quinarium, adijciamus, efficietur ſecundus

quadratus, videlicet nouenarius: huic rurſus ſi tertium imparem, qui eſt ſeptenarius, addamus, ſexdenarius emerget, qui eſt alius quadratus: idemque perpetuò eueniet, nulla ſpeciei numeri facta mutatione. Quod ſi pares numeri addantur, alia atq; alia ſpecies numeri ſecundum rationem figuræ orietur. namq; in primis vnitatis adiectus binarius ternarium efficit, qui eſt numerus triangulus, huic ſi adjciatur numerus par, videlicet quaternarius, ſeptenarius emergit alterius ſpeciei: itaque adiectione pari ſemper noua quadrati ſpecies excitatur. Ideoque impari finitudinem, pari infinitudinem Pythagorici aſcribebant.

Plato duo poſuit infinita.

f Plato autem] Plato duo conſtituit infinita, videlicet magnum & paruum, vtrumque ex diuiſione magnitudinis. Nam magnitudo in infinitum ſecari minuiq; poteſt; & cumulus, qui ea ſectione conſurgit, in infinitum etiam creſcet.

g Phyſici autem] Docet phyſicos, hoc eſt eos, qui motum & generationem interitumq; rerum naturalium admiſere, principio infinitatem non per ſe, ſed quaſi quidpiam aduentitium attribuiſſe. Ponebant. n. aliam quandam naturam, vt aquam, vel aerem, cui infinitudo conueniret; non tamen vti ratio ſubſtantiæ, ſicuti Pythagorici & Plato exiſtimarunt. Horum autem dogmata particulatim recenſet, de quibus iam libro primo huius operis luculente egimus.

h Porrò principium] Laudat veteres philoſophos, non quòd infinitum inuexerint; ſed quia cùm illud poſuiſſent, veriſimili ratione principium eſſe dixerunt. Enim verò infinitum ſi eſt, fruſtra eſſe non poteſt: eſſet autem fruſtra, ſi principij vim non haberet. Nam quidquid in rerum natura exiſtit, aut principium eſt, aut ex principio: infinitum autem ex principio eſſe non poteſt, quia omne id, quod habet principium, etiam finem habet: ratio autem finis infiniti eſſentiam demolitur. Hæc tamen ratio, cùm non ſeruet idem principij ſignificatum, ſed à principio temporis ad principium magnitudinis tranſeat, eodem vitio laborat. quæ fuit ratio Meliſſi, quam Ariſtoteles 1. huius operis c. 2. vt captioſam & ineptam improbauit. Itaq; eam Ariſt. non vt propriam, aut ex ſuo ſenſu, ſed ex veterum, qui infinitum ponebant, diſputatione adduxit, vt præter alios annotauit hoc loco D. Tho. etſi Græci interpretes eiuſmodi probationem, tanquam Ariſtotelicam, communire tueriq; adnitantur.

i Præterea ingenuum] Aiebant præterea infinitatis auctores, infinitum eſſe ingenitum & indiſſolubile; quod in Platonis Phædone legitur. Id autem ex eo ſuadebat: quia quidquid gignitur, finem habet, omniſq; interitus finis quidam eſt. Deniq; aiebant, infinitum eſſe diuinum quid, & omnia continere ac regere. Et huius quidem dogmatis aſſertores fuere, qui alias cauſas præter infinitum non aſſignabant; vt Anaximander.

Rationes antiquorũ ad ponendum infinitum.

K Quinque autem] Multas hoc loco rationes congerit, quibus antiqui Philoſophi ad ponendum infinitum adduci poterant. Prima ratio eſt; quia tempus, cùm principio & fine careat, neceſſariò infinitatem obtinet. Secunda; quia quælibet magnitudo poteſt infinitè diuidi; vt conſtat ex placitis Mathematicorum, qui data qualibet linea partem aliquam ab ea auferri iubent, deinde aliam atque aliam infinitè minorem ſine termino: item quia præcipiunt, quamlibet datam lineam in duas æquales partes ſecare, & quolibet aſſignato triangulo alium minorem deſcribere. Tertia; quia rerum diſſolubilium ortus & interitus perennis eſt, nec vllum vnquam habebit finem; quod eſſe nequit, niſi rebus gignendis infinita materia ſubminiſtretur: ſi enim finita eſſet, iamdudum fuiſſet exhauſta, cùm neceſſe ſit omne finitum ablatione finiti tamen abſolui.

l Eo etiam quòd] Quarta ratio eſt; quia omne finitum corpus ab alio ſuperiori coerceatur & terminetur oportet. Quare aut in magnitudinibus dandus erit infinitus progreſſus; aut deuenietur ad aliquod corpus, quod non iam ab alio contineatur. Ex quorum primo ſequitur, dari infinitam multitudinem: ex poſteriori, dari magnitudinem infinitam.

m Inprimis verò] Quinta ratio eſt à noſtræ mentis cogitatione, quæ nullis tenetur limitibus. Nam quouis numero & magnitudine data, maiorem concipit, & quemcunque terminum extra Cœlum figit, vlterius ſubinde progreditur. Quod eſſe non poteſt, niſi hæc infinita re ipſa dentur; ſiquidem vt quæque res ad eſſe, ita ad ſui

cognitionem

cognitionem ſeſe habet. Adde, quòd aut extra Cœli ambitum corpus aliquod eſt, aut infinitum ſpatium inane. Si detur primum, cum nulla maior ſit ratio, cur corpus in hac, quam in illa parte ſpatij conſiſtat; vtique erit infinitum corpus, à quo totum id ſpatium occupetur. Si autem poſterius admittatur, cum vacuum nihil aliud ſit, quam locus, poteſtatem aptitudinemve habens ad cohibenda in ſe corpora; cumque in perpetuis eſſe & poſſe non differant: confitendum erit, extare actu infinitum corpus, eo loci contentum. Hac fere ratione vſus fuit Epicurus, ad mundorum infinitatem inducendam; quam Lucretius 2. Poematis ſui libro decantauit. Obſerua hic Peri-
Axioma. pateticum illud axioma: in æternis eſſe poſſe & poſſe idem valent: cuius veritatem octauo huius operis expendemus.

n Habet autem dubitationem.] Quæſtionem de infinito ancipitem eſſe ait; quod ſiue id ponatur ſiue negetur, in vtràque partem incommoda occurrant & dubia quæ non facilem habeant explicatum: atque inter alia, utrum infinitum ſubſtantia, an accidens ſit, aut neutrum horum. Maximè uero ad Phyſicum pertinere ait, diſquirere, utrum aliqua magnitudo ſubiecta ſenſibus infinita ſit. Infinitudo enim rerum ſenſus effugientium ad alias ſpectat diſciplinas.

o Primum itaque.] Exponit uarias infiniti ſignificationes, ut ambiguitate depo-
Diuerſa infiniti ſignificata. ſita, controuerſia aptius diiudicetur. In primis ergo infinitum id dicitur, per quod tranſitus eſſe non poteſt, ut punctum & anima modo uox inuiſibilis appellatur, quòd apta non ſit, ut ſub audiendi ſenſum recidat. Secundo dicitur infinitum, quod habet quidem tranſitum, ſed abſq; fine, id eſt, quod aptum eſt, ut per illud tranſiri queat, nunquam tamen ad eius metam peruenitur, ut linea in infinitum porrecta, ſi daretur. Tertio id, quod etſi terminum uendicet, uix tamen aut cum magno labore perfici poteſt, ut labyrinthus, qui uias in ſe idētidem recurrentes, & inexplicabilē exitū habebat.

p Aut quod aptum quidem eſt] Quartò dicitur id, quod aptum eſt habere tranſitum aut terminum, non tamen habet: quo pacto, ut Philoponus & Alexander explicant, circulus infinitus uocatur, quia cum poſſit in eo deſignari punctum, quod initium tranſitus ſit; nullum tamen ex ſe actu deſignatum cōtinet. Quintò id, quod infinitam adiectionem capit, ut numerus; aut infinitam diſſectionem, ut magnitudo; aut utrumque, ut eadem magnitudo. Enim uerò quocunque numero dato, poteſt dari alius maior, addita unitate, ita ut in infinitum nouo ſemper incremento augeſcat, & quæuis magnitudo poteſt in duas partes diduci, atque una earum rurſus in duas alias diuidi, quarum una priori addatur; ita ut illi fiat perpetua in cumulum adiectio, alteri perpetua detractio.

C A P V T Q V I N T V M.

Text. 35. *SEparatum [a] igitur à rebus ſenſilibus infinitum eſſe; ꝙ ipſum per ſe ſit infinitum, non pōt. Ipſum enim infinitum, ſi nec magnitudo ſit, nec multitudo, ſed ſubſtantia, & non accidens, diuidi non poterit: nam quod diuiduum eſt, aut magnitudo eſt, aut multitudo. Si verò diuidi non poteſt, infinitum nòn eſt, niſi ut uox inuiſibilis. Sed hoc modo infinitum neque illi ponunt, qui aiunt ipſum eſſe, neque nos ſcru-*
Text. 36. *tamur; ſed ut id, quod non poteſt tranſiri. [b] Quòd ſi ex accidente ſit infinitum, eorum quæ ſunt, elementum non erit, quatenus infinitum, ut nec linguæ inuiſibile, quāquam inuiſibilis ſit uox. [c] Quonam item pacto aliquid per ſe infinitum eſſe poteſt, ſi neque numerus eſt, neque magnitudo, quorum per ſe eſt affectio quędam infinitum? minus enim eſſe neceſſe eſt,*
Text. 37. *quam magnitudinem aut numerum. [d] Perſpicuum uerò etiam eſt, infinitum ita eſſe non poſſe, ut id quod actus eſt, & ut ſubſtantiam, & princi-*

pium. Si enim conſtet partibus, quidquid eius accipias, erit infinitum. Nam infiniti eſſentia & infinitum ſunt idem; ſi infinitum ſubſtantia eſt, & de ſubiecto non dicitur. Aut igitur diuidi non poteſt, aut infinitè diuiduum eſt. Vt autem res eadem multa ſit infinita, fieri non poteſt. At quemadmodum aeris pars aer eſt, ita & infiniti infinitum; ſi quidem ſubſtantia eſt, & principium: partibus igitur vacat, & diuidi non poteſt. Sed actu infinitum eſſe

Text. 38. *non poteſt; quantum enim quiddam neceſſe eſſet.* [e] *Ex accidenti igitur eſt infinitum. Sed ſi ita ſit, dictum eſt, principium ſtatui ipſum non poſſe; ſed illud cui accidit, aerem, aut parem. Quare abſurdum enunciant, qui ita aiunt, vt Pythagorici. Infinitum enim ſubſtantiam faciunt, ſimulq́ue in partes,*

Text. 39. *diſtribuunt.* [f] *Sed hæc fortaſſe perſcrutatio communior eſt; vtrum infinitum eſſe poſſit, & in Mathematicis, & in his quæ intelligentia apprehenduntur, & ijs quæ magnitudinem non habent. Nos autem conſideramus, vtrum in his quæ cadunt ſub ſenſum, & de quibus doctrinam conſcribimus, ſit, necne ſit corpus accretione infinitum. Ac logicè quidem conſiderantibus, ex tali-*

Text. 40. *bus videri poſſit non eſſe.* [g] *Si enim corporis ratio ſit, ſuperficie terminari; infinitum certè corpus, nec quod mente, nec quod ſenſu apprehendatur, vllo modo eſſe poterit. At neque numerus ita, vt ſeparatus & infinitus. Etenim numerus aut id quod numerum habet, numerari poteſt. Si igitur fieri poteſt, vt res numerabilis numeretur, infinitum quoque poterit tranſiri.*

Text. 41. [h] *Magis autem naturaliter contemplantibus, ex hiſce: neque enim concre-*

Text. 42. *tum id eſſe poteſt, neque ſimplex.* [i] *Concretum quidem corpus non erit infinitum, ſi elementa numero finita ſunt: neceſſe eſt enim plura eſſe, & mutuam contrariorum inter ſe eſſe æquabilitatem, vtrumq; eorum infinitum non eſſe. Etſi enim vnius vis ab altero quantumcunq; vincetur (vt ſi ignis finitus ſit, aer infinitus, æquabiliſq; ignis, æqualem vi aerem, quantumuis multipla, excedat, modo numerum quendam habeat) tamen conſtat futurum eſſe, vt infi-*

Text. 43. *nitum vincat, idq́; ad interitum perducat, quod finitum eſt. Vnumquodq; autem infinitum eſſe non poteſt. Corpus enim eſt, quod omnem in partem extenditur: quod autem eſt infinitum, abſque vllo termino extenſum eſt. Qua-*

Text. 44. *re corpus infinitum, omni ex parte in immenſum erit extenſum. At neque vnum & ſimplex infinitum corpus eſſe poteſt; nec (vt nõnulli aiunt) id quod eſt præter elementa, è quo illa generant; nec omnino: ſunt enim nonnulli, qui id faciunt infinitum, non aerem, aut aquam, ne ab eo, quod inter illa infinitum eſt, cætera interimantur, quandoquidem inter ſe contraria ſunt, vt aer frigidus eſt, aqua humida, ignis autem calidus: quorum vnum ſi infinitum eſ-*

Text. 45. *ſet, reliqua iam perijſſent. Nunc verò aliud eſſe aiunt, è quo hæc ſint. Huiuſmodi autem eſſe non poteſt, non quia infinitum (de hoc .n. cõe quid dicendum eſt, quod ad omne corpus, aerem quoque, & aquam, & aliud quoduis, æquè attineat) ſed quòd tale corpus, quod ſub ſenſum cadat, non eſt præter ea, quæ nuncupantur elementa. Cùm enim res omnis in id, è quo conſtat, diſſoluatur; aliud quidpiam præter ignem, & terram, & aquam hic eſſet: nul-*

Text. 46. *lum autem conſpicitur.* [k] *Neque igitur ignis, neque aliud vllum elemen-*

tum,

*tum, infinitum eſſe poteſt. Omnino enim, & præterquam quòd infinitum eſſe
aliquod ipſorum aſtruatur, non poteſt vniuerſum (etſi finitum ſit) aut eſſe,
aut fieri vnum quid ipſorum: quemadmodum ait Heraclitus, omnia quodam*
Text. 47. *tempore deflagratura. Eadem verò ratio de uno eſt, quod præter elementa
Phyſici faciunt. Omnia etenim è contrario in contrarium mutantur, vt è
calido in frigidum. Eſt vero etiam ex his de corpore omni ſenſili conſideran-*
Text. 48. *dum, vtrum infinitum eſſe poſſit, an non.* [l] *Omnino autem ſenſile corpus in-
finitum eſſe non poſſe, ex his conſtat: omne enim corpus ſenſile alicubi eſſe
aptum eſt, & vniuſcuiuſque locus eſt aliquis, atque etiam partis, & totius
eſt idem; vt totius terræ & glebæ vnius, ignis & ſcintillæ: quare ſi unius ſit
formæ, aut immobile erit, aut ſemper feretur; quod fieri non poteſt. Cur enim
deorſum magis, quàm ſurſum, aut ad quemuis locum? Dico autem, ſi ſit gle-
ba, quonam ipſa mouebitur? aut vbinam quieſcet? Corpus enim, quod ei
cognatum eſt, infinitus eſt locus. Vtrum igitur totum locum occupabit? &
quomodo? quis igitur, & vbi eſt ipſius ſtatus & motus? An vbique quie-
ſcet? non ergo mouebitur. An vero ad omnem locum mouebitur? non igitur*
Text. 49. *ſtabit.* [m] *Quod ſi totum ex diſſimilibus conſtet partibus, diſſimilia etiam
erunt loca: & primum quidem vniuerſi corpus vnum non erit, niſi tactu:
deinde hæc aut finitæ erunt ſpecie, aut infinitæ. At finitæ quidem eſſe non
poſſunt: erunt enim aliæ infinitæ, alia non erunt, ſi vniuerſum ſit infinitum;
vt ignis, aut aqua. Tale autem contrariis, vt antea dictum eſt, exitio eſt. Ob
quam etiam cauſam Phyſicorum nemo, ipſum vnum & infinitum ignem
ſtatuit aut terram; ſed aut aquam, aut aerem, aut medium inter ea, quòd
vtriuſque loca apertè eſſent definita: hæc autem ancipitem habeant locum,
ſuperum nempe & inferum.* [n] *At ſi infinitæ & ſimplices, loca quoque
& elementa erunt infinita: quòd ſi hoc eſſe nequeat, & loca ſint finita, to-
tum quoq; finitum eſſe neceſſe eſt. Fieri enim non poteſt, quin corpus & locus
ſint paria: nam neq; locus totus maior eſt, quàm corpus eſſe ſimul queat; ſi-
mul verò etiam infinitum corpus non erit, neque corpus maius quàm locus:
aut enim inane aliquod erit, aut corpus quodpiam, quod in nullo ſit loco.*
Text. 50. [o] *Anaxagoras autem de infiniti ſtatu abſurdè loquitur. Ipſum enim in-
finitum ſe ait firmare, idque ex eo, quòd ſit in ſe, ſiquidem re alia nulla con-
tinetur: quaſi vbi aliquid fuerit, ibi natura comparatum ſit eſſe: quod qui-
dem à vero abeſt, cum aliquid alicubi eſſe poſſit, ubi ſuapte natura non eſt.*
Text. 51. [p] *Si igitur quàm maximè vniuerſum non mouetur, propterea quòd id, quod
ſe ſuſtinet, & in ſe eſt, à motu vacare neceſſe ſit: cauſa tamen, cur moueri
aptũ non ſit, dicenda erat, non enim ſatis eſt eum, qui ita dixerit, aufugiſ-
ſe; nam & aliud quiduis à motu vacare poteſt, quod tamen, vt moueatur,
aptum eſſe nihil vetat.* [q] *Namq; & terra non fertur, nec ſi infinita eſſe, eáque
à medio cohibita: non propterea in medio conquieſceret, ꝙ nullus eſſet locus
ad quem ferretur; ſed ꝙ ei naturaliter id inſitum non eſſet: atqui dicere liceret,
tam ſe nixu ſuo ſuſtentare. Si igitur ne in terra quidem, q̃q̃ eſſet infinita, hoc
eſſet*

eßet cauſa, ſed quoniam pondus habet; pondus autem in medio manet, in quo
medio eſt terra: ſimiliter & infinitum ob aliam quãdam cauſam in ſe manet,
Text. 52. *non quia infinitum, & ipſum ſe ſuſtentat.* [x] *Simul verò perſpicuum eſt ne-*
ceſſarium eſſe, vt quæuis pars conquieſcat: vt enim infinitum in ſe manet,
ſe ipſum ſuſtentans; ſic & quæcunque ſumpta pars fuerit, in ſe manebit, cum
totius & partis eiuſdem ſpeciei ſint loca: vt totius terræ & glebæ, inferus; to-
tius ignis & ſcintillæ, ſuperus. Quare ſi infiniti locus eſt in ſe, partis quoque
Text. 53. *idem erit: in ſe igitur manebit.* [a] *Omnino autem conſtat non poſſe infinitum*
corpus eſſe, ſimulq́ue aliquem corporum locum; ſiquidem ſenſile omne corpus
aut pondus habet, aut leuitatem; & quod graue eſt, ad medium fertur natu-
ra; quod leue, in ſuperum locum: neceſſe enim eſt & infinitum corpus: non po-
teſt autem aut totum alterutro modo, aut dimidium vtroque affectum eſſe.
Quo enim pacto diuides? quove modo infiniti alia pars in ſupero eſt loco, alia
Text. 54. *in infero, aut in extremo, aut in medio?* [b] *Præterea omne corpus, quod ſub*
ſenſum cadit, in loco eſt: loci autem ſpecies & differentiæ; ſuperum & infe-
rum, antè & ponè, à dextra & ſiniſtra. Atq; hæ non ſolum ratione noſtri &
ſitu, ſed in ipſo etiam vniuerſo diſtincta ſunt: in infinito autem eße hæ non
Text. 55. *poſſunt.* [c] *Atque omnino ſi locus infinitus eſſe non poſſit; in loco autem*
quoduis ſit corpus; fieri non poteſt, ut corpus aliquod ſit infinitũ. Atqui &
quod alicubi eſt, in loco eſt; & quod in loco, alicubi: ut igitur infinitum quan-
tum eſſe non poteſt (quantum enim quoddam fuerit: ut bicubitum, aut tri-
cubitum, cum hæc quantum ſignificent) ſic quod eſt in loco, alicubi eſt: & id
quidem aut in loco ſupero, aut in infero, aut in alia quapiam ſex dimenſionũ,
quarum unaquæque terminus eſt quidam.

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Non dari infinitum. Separatum a igitur] Eorum dogma, qui infinitam ſubſtantiam à rebus ſenſilibus abiunctam ponebant, coarguit; diſputatq́; in hunc modum. Nullum inſectile ex infinitum, ſed omnis ſubſtantia in ſe præciſè conſiderata eſt inſectilis: ergo nulla eſt infinita; niſi fortè eo modo, quo vox inuiſibilis appellatur. De qua tamen infinitudine non loquuntur aduerſarij, neque nos; qui tantùm diſquirimus, vtrumne aliqua magnitudo in infinitum protenſa exiſtat. Aſſumptio probatur: quia omne diuiduum, aut eſt multitudo, aut magnitudo.

Præoccupatio. b Quod ſi ex accidente] Reſponderet fortaſſe quiſpiam, illam ſubſtantiam non per ſe, ſed ex accidente diuiduam eſſe, videlicet ratione quantitatis; ſicque per accidens infinitam eſſe poſſe. Hoc refellit; quia iam talis ſubſtantia, quà infinita, non foret rerum elementum, vti Plato eius infiniti aſſertor volebat; ſicuti nec inuiſibile eſt elementum linguæ ſermoniſve; licet vox, quæ ſermonis materia elementumq́ue dicitur, inuiſibilis ſit, propterea quòd inuiſibile accidentariò ei competat; cum tamen elementum, rei, cuius elementum eſt, per ſe atq; intrinſecè conueniat.

Plato cuius infiniti aſſertor fuerit.

c Quoniam item] Alia ratione confirmat non dari infinitam ſubſtantiam. Minus, inquit, poteſt à quantitate infinitum, quã ab infinito quantitas ſeparari; quandoquidem plus à ſubiecto affectio, quam ab affectione ſubiectum pendet: atqui non poteſt dari quantitas, quæ finita, vel infinita nõ ſit: ergo nec dabitur finitudo, vel infinitudo extra quantita-

Non dari ſubſtantiã infinitam contra Pythagoricos.

quantitatem;& ex conſequenti, nulla ſubſtantia per ſe ac vi ſua infinita eſſe poterit.

d Perſpicuum verò eſt] Non dari ſubſtantiam actu infinitam, & quæ rerum principium ſit, vt Pythagori aiebant, eo ſuadet: quia oporteret eam eſſe quid ſimplex, quale eſt omne principium, & eiuſdem rationis partibus conſtare. Vnde ſequeretur, quamlibet eius portionem infinitam eſſe. quod ſi velint, eam ſubſtantiam carere partibus, in quas poſſit diuidi: id ex eo confutat, quia in infinitum omne quantum eſſe oportet, atq; adeò ſectile in partes.

e Ex accidenti igitur] Colligit ex dictis, ſi quod infinitum detur, id non per ſe, ſed ex accidente infinitum eſſe poſſe. Quo fit, vt infinitum, qua tale, principium eſſe nequeat, ſed id tantum, cui infinitudo conuenit: vt aer, quod Anaximenes, vel numerus par, quod Pythagorici ſtatuebant. Quare & ij etiam incuſandi ſunt, qui Pythagorico more ſubſtantiam ponunt infinitam, & nihilominùs in partes ſectilem eſſe volunt.

f Sed hæc fortaſſe] Superior diſputatio de Infinitio, aliquantulum extra limites naturalis Philoſophiæ diuagata eſt, quia vniuerſalior erat & communior. Nunc igitur in ſolis rebus ſubiectis ſenſui, quæ Phyſicæ conſiderationis propriè ſunt, de infinito inquiſitionem facere ſtatuit. Primumq; veriſimilib. rationibus, quas logicas appellat; deinde firmis neceſſarijsq; argumentis oſtendit, non poſſe in natura infinitum dari.

g Si enim corporis ratio] Inprimis ergo ita diſſerit: Nihil, quod ſuperficie clauditur, infinitum eſſe poteſt: omne corpus ſuperficie clauditur: nullum igitur corpus poteſt eſſe infinitum. Secundò ita: Nihil quod numerãdo comprehendi & abſolui poteſt, infinitudinem habet; cùm infinitum ſit id, quod abſolui nequit: ſed omnis numerus, & id omne quod numerum habet, poteſt numerando abſolui: nihil igitur tale infinitum eſt.

h Magis autem] Ratione alia magis Phyſica, hoc eſt, à principijs naturæ, & ab ingenio naturalium corporum deſumpta, concludit, non poſſe dari corpus infinitum. Quod item 3. de Cœlo non abſimili argumento comprobauit. Neceſſe eſt, inquit, omne corpus, aut ex elementis concretum eſſe, aut ſimplex: ſed neutrum horum infinitum eſſe poteſt ergo, &c. Minor quoad priorem partem ſuadetur; quia cum elementa quatuor tantum ſint conſtaret vtique eiuſmodi corpus certis numero elementis. Quare vel omnia terminatam haberent magnitudinem, ſicque finitam molem efficerent; quia quod ex certis partibus terminatæ magnitudinis coaleſcit, finitum eſt. Vel vnum aliquod ex ijs, aut plura, aut omnia, infinitam molem vendicarent: quod fieri non poteſt, quia oporteret vnum illud infinitum elementum, vt ignem v.c. reliqua omnia extinguere, & in ſe conuertere: quando quidem ſupra omnem menſuram proportionis, quoduis finitum agendi acrimonia & efficacitate vinceret. Eademq; ratione patet, non poſſe plura ex ijs elementis infinita præpollere magnitudine: nec item omnia, quia vnumquodque eorum mole ſua totam infiniti ſpatij capacitatem obſideret.

i At neque vnum] Supereſt confirmanda altera aſſumptionis pars, videlicet non dari corpus ſimplex infinitum. Agit autem in præſentia Ariſtoteles tantùm de corpore ſimplici, rectam lationem ſubeunte acturus nimirum de eo quod in orbem voluitur, in libris de Cœlo, vbi nullum eiuſmodi infinitatem habere demonſtrat. Non dari ergo prædictum corpus infinita mole præditum, ex ijs, quæ paulò antè dicta ſunt, facilè conuincitur. Nam & alia corpora interimeret, & nulli alteri locum daret. At. n. quia, vt primo huius operis explicatum eſt; quidam rerum principium, non aliquod elementum, ſed medium quid inter ea; contrarietatis expers, fecere, quod quidſpiam diceret, abſq; aliorum vaſtitate & incommodo infinitatem habere poſſe, vt pote contraria vi, qua perniciem moliatur, deſtitutum: id quoque refutat Ariſt. probans, non dari eiuſmodi corpus, etiam infinitatis incommodis ſublatis, cùm nec ſub ſenſum cadat, vt cætera; nec in miſtorum veniat compoſitionem, ſicuti nec in id miſta diſſoluuntur.

Heraclit⁹.

K Neque igitur ignis] Probat, mundum non poſſe aliquod ex elementis eſſe, etiam dempta infinitate; vt ignem quo arſura omnia Heraclitus aiebat, aut aliud quid ab elementis diuerſum: nam quicquid mutatur, è contrario in contrarium mutatur, vt patet ex ijs, quæ in 1. huius operis diſputata ſunt; at vnum elementum ſibi ipſi aduerſari non poteſt, aut propriam perniciem intendere: quare ſi vnum tantùm eiuſmodi corpus in natura exiſteret, omnis rerum generatio & interitus omnino tolleretur:

quod

quod experientiæ palam repugnat.

l Omnino autem] Alia ratione ſenſilium corporum infinitatem impugnaturus, duo quædam præmittit. Alterum eſt: Omne corpus ſub ſenſum cadens, certum habere in mundo locum. Loquitur verò de corpore ſenſili duntaxat; quia Mathematicum non propriè locum vendicat. Alterum eſt: Totius & partis eundem eſſe locum naturalem. His poſitis ita differit: Si detur corpus aliquod ſimplex vniuſq; naturæ, infinita mole præditum, id aut immobile erit, aut perpetuò ciebitur; imo nec mouebitur, nec quieſcet: hæc autem abſurda ſunt: ergo, &c. Probatur Maior: Si enim terræ gleba ſumatur, ea nec mouebitur, nec quieſcet; ad quem enim feretur locum, aut in quo quieſcet? Nam cùm idem, vt antea ſumpſimus, & totius & partis locus ſit, & totum infinitorum locorum, verſus omnem differentiam, obtineat capacitatem; vtique non erit maior ratio, cur in vnam potius, quam in aliam partem commeet, nec cur in vna magis, quàm in alia quieſcat. Proindeque cum in omnes partes ſimul ferri nequeat, neceſſario quieſcet: cum item in omnibus partibus eiuſdem ſpatij ſimul quieſcere non poſſit, neceſſario mouebitur. Quare ſemper quieſcet, & ſemper mouebitur; & numquàm mouebitur aut quieſcet.

Totius & partiũ idẽ locus.

m Quod ſi totum] Probat, non poſſe dari corpus infinitum diſſimilium naturarum, hoc eſt, ex partibus ſpecie differentibus concretum: haberent enim eiuſmodi partes loca ſimiliter ſpecie diſtincta, cùm loca corporib. reſpondeant. Et quidem eæ partes non vnũ aliquid continuum, ſed contiguum duntaxat efficerent; ſiquidem ea, quæ ſpecie diſtinguuntur, non poſſunt in vnum quid continuatione, ſed ordine tantum, aut alia eiuſmodi compoſitione, coaleſcere. Vel igitur eiuſmodi partes eſſent finitæ, vel infinitæ. Si finitæ, cum efficiant infinitum, neceſſario vna ex ijs, aut plures infinita molem obtinerent, quæ proinde cæteras ad interitum & perniciem raperet. Vnde & veteres quidam Phyſiologi infinitatis aſſertores, vt hoc abſurdum effugerent, id quod à contrarijs magis liberum magiſque innoxium videbatur, infinitum poſuere.

Quę ſpecie differunt, non poſſunt inter ſe continuari.

n At ſi infinitæ] Partes infiniti diſſimilium naturarum, non poſſe infinitas eſſe, ex eo demonſtrat, quia oporteret loca & elementa eſſe infinita: quod abſurdum eſt: cum & locorum differentiæ certo numero comprehendantur, & elementa finita ſint. Quod autem loca & elementa ſibi mutuo reſpondeant, ea ratione confirmat; quia neq; locus maior eſt corpore, neque corpus loco: alioqui ſi corpore maior locus ſit, & corpus infinitam molem obtineat, dabitur aliquid infinito maius; itemq; locus non repletus corpore. Quod ſi locum corpus excedat, exiſtet corpus ſine loco: quæ omnia à naturę legib. abhorrent.

o Anaxagoras autem] Quia paulò ante docuit; ſi corpus infinitum, e diſſimilium naturarum partibus conflatum, finitum locum habeat, futurum vt detur corpus ſine loco: cui ſententiæ contradicit poſitio Anaxagoræ, aſſerentis; ſuum illud infinitum & miſcellaneum Chaos immobile eſſe; non quia in loco aliquo conſiſtat, ſed quia ſeipſum per ſe fulcit & ſuſtentat. Refutat huiuſmodi poſitionem, quod perinde loquatur Anaxagoras, ac ſi verum ſit, vbicumq; corpus aliquod eſt, illic ſuopte ingenio, & naturæ ſuæ congruenter exiſtere: cum tamen ſæpè accidat, vt corpora extra natiuam ſedem per vim detineantur.

Poſitio Anaxagoræ.

p Si igitur] Anaxagoram reprehendit, quod cum aſſeruerit infinitum motu vacare, quia in ſe ipſo eſt, non tamen cauſam reddiderit, cur ad ſubeundum motum aptitudinem non habeat: cum multa ſint, quæ re ipſa non mouentur, & tamen moueri apta ſunt vt lapis manu detentus.

q Namque &] Si infinitum, inquit, vt Anaxagoras volebat, propterea eſſet immobile quia in ſe ipſo eſt, certè eadem reddenda foret cauſa, cur terra in mundi medio quieſcat, nec tantopere laborarent Philoſophi in eius rei inueſtigatione. Nunc verò aliter res habet: ideo enim quieſcit, quia corpora grauia ſuopte pondere deorſum vergunt, & vbi natiuum patriumq; locum obtinere, conſiſtunt: & ob hanc etiam cauſam terra, ſi infinita mole prædita eſſet, in mundi meditullio hæreret immobilis.

r Simul vero perſpicuum] Dùm idem partis & totius locus ſit, ſi daretur infinitum, & ideo quieſceret, quia in ſe ipſo firmaretur; idem quoq; de parte dicendum foret, videlicet in ſe ipſa ſuſtentari, proindeq; in ſe naturaliter quieſcere. Quod tamen

Anaxagoræ

Anaxagoræ dictis repugnare, conſtat ex eo, quia propterea infinitum ſe ipſo firmari aiebat, quia locum, quo detineri poſſet, habere nequibat. Quælibet autẽ pars locum habet, quo comprehendatur. Itaq; alia cauſa tradenda fuit, cur infinitum corpus quieſcat.

i Omnino autem] Confutato Anaxagora, aliam affert rationem ad tollendum infinitũ. Omne, inquit, corpus ſenſile, quod videlicet non conuertitur in orbẽ, aut graue aut
In infinito non datur pars ſuperior aut inferior. leue eſt: graue autẽ ſuo impetu medium petit; leue in ſuperiora euadit, vt experimento cõſtat: ſed corpus infinitum hanc legem ſubire non poteſt: ergo nullum corpus ſenſile infinitum eſt. Probat aſſumptionem: quia ſi totum huiuſmodi corpus graue aut leue ſit, vel in ima ſede conſtituetur, vel ſuperum locum occupabit; quod infinito repugnat, cuius ea natura eſt, vt omnes ſpatij differentias occupet. Si vero altera eius pars grauitate, altera leuitate polleat, id etiam cum ratione infiniti minimè congruit: ſiquidem in infinito nec pars ſuperior, & inferior, nec media, & extrema, deſignari poſſunt.

Sex loci differẽtię. k Præterea omne] Idem confirmat à locorum differentijs. Omne corpus ſenſile continetur loco: loci vero differentiæ ſex numerantur: Suprà, infrà; antè, retro; dextrum, ſiniſtrum: hæc autem nequeunt competere infinito, quod nulla locorum circumſcriptione terminatur: nullum igitur corpus ſenſile infinitum eſt.

Loc⁹ qd. l Atque omnino] Poſtremò ita concludit: Nullus locus infinitus eſt: igitur cum omne corpus loco circumſcribatur, nullum erit infinitum. Antecedens probat: quia omne quantum certam habet & definitam magnitudinem, vt duorum triumve cubitorum: locus autem quantum eſt, cum ſit ambientis corporibus ſuperficies.

CAPVT SEXTVM.

Text. 56. *INfinitum itaq; actu non eſſe ex his conſtat. Sed illud quoq; manifeſtũ eſt; ſi infinitum omnino non ſit, multa accidere, quæ eſſe non poſſunt. Nam & temporis principiũ aliquod finiſq; erit, & magnitudines in magnitudines diuiduę non erunt; numerus item infinitus non erit. Cũ autẽ hiſce hoc pacto definitis conſtet, neutro modo eſſe poſſe: [a] arbitro eſt opus, perſpicuumq; eſt, partim eſſe, partim non eſſe. [b] Dicitur uerò eſſe aliud quidem poteſtate, aliud actu. Atq; infinitum aliud eſt additione, aliud detractione. Magnitudinem uero actu infinitam non eſſe, dictum eſt; diuiſione autem eſt: non enim difficile eſt, lineas inſectiles tollere. Reſtat igitur, poteſtate eſſe infinitum. [c] Poteſtate autem eſſe, non*
Text. 57. *ita ſumi debet; ut ſi hoc ſtatua poſſit eſſe, quòd hoc ſtatua erit, ita & infinitum aliquid, quod actu futurum ſit. Sed cum aliquid eſſe, multis modis dicatur; quemadmodum dies eſt, & certamen, quòd ſemper aliud & aliud fiat: ſic & infinitum. In hoc enim eſt, & poteſtate eſſe, & actu: Olympia enim ſunt, & quòd certamen poſſit fieri, & quod fiat. [d] Aliter autem in*
Text. 58. *tempore, & in hominibus, & magnitudinum diuiſione, infinitum conſpicitur. Omnino quidem enim infinitum ex eo eſt quod aliud ſemper, & aliud ſumatur; & quod ſumitur, ſemper illud quidem finitum ſit, ſed tamen aliud atque aliud ſemper. At in magnitudinib. eo, quod ſumptum eſt manente, hoc accidit: in hominibus verò & tempore pereuntibus, ita ut non deficiant. [e] Id*
Text. 59. *verò quod adiectione eſt, & id quod diuiſione, quodammodo ſunt idem. In eo enim quod eſt finitum adiectione, fit modo conuerſo. Nam quatenus diuidi infinitè cernitur, eatenus adijci finito conſtat. Infinita enim magnitudine, ſi finita parte accepta, eadem proportione rurſus quis accipiat, non eandem*

dem totius partem ea proportione auferens, finitam non tranſibit : ſed ſi proportionem ſic auxerit, vt eandem ſemper accipiat magnitudinem, tranſibit, propterea quòd finitum omne quouis finito conſumatur. Aliter igitur non eſt hoc autem modo eſt infinitum ; poteſtate enim & detractione. Actu verò etiam eſt, vt diem eſſe dicimus & ludum: & poteſtate ita eſt, [f] *vt materia : & non per ſe, vt id quòd finitum eſt.* [g] *Et additione quidem infinitum hoc pacto eſt poteſtate, quod idem quodammodo eſſe dicimus, quod id quod eſt diuiſione. Non cum ſemper aliquid ipſius præterea accipiendum maneat, non omnem tamen definitam magnitudinem exuperat, quemadmodum finitam omnem exuperat, minorq́; fit in diuiſione: quare ne poſtate quidem omnem excedere additione poteſt* [h] *niſi ex accidenti infinitum actu ſit, quale corpus Phyſici extra mundum eſſe aiunt, cuius ſubſtantia ſit aer, aut aliud quid eiuſmodi infinitum: ſed ſi infinitum corpus ſenſile actu ſic eſſe non poteſt, conſtat ne poteſtate quidem adijciendo eſſe poſſe, niſi vt dictum eſt, contrario modo, ac diuiſione.* [i] *Nam & Plato propter hoc duo fecit infinita, quòd & augeſcendo videatur exuperare, in infinitumque abire; & auferendo. Cum tamen duo feciſſet, non vtitur. Neque enim in numeris infinitum detractione ineſt, cum vnitas ſit minimum : neque item accretione, quandoquidem ad denarium vſque numerum facit.*

Text. 60. — Text. 61.

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

ARbitro a opus] Hactenus controuerſiam de Infinito, rationibus vltro citroque adductis pertractauit; nunc ad eam dirimendam arbitro opus eſſe inquit. Eſt autem inter iudicem & arbitrum diſcrimen; quòd ille lege ſententiam ferat, hic ex æquo & bono litem componat, ita ut utrique parti faueant, maximè cum iura utriuſq; paria momenta habere uidentur. Quoniam ergo in quæſtione de infinito, tam in partem negatiuam, quàm affirmatiuam, argumenta non parum firma occurrunt, inter utramque arbitrum ſe & quaſi ſequeſtrem gerit Ariſtot. ac primum firmiores rationes, pro parte quæ affirmat, ſummatim repetit, ut nimirum pateat, quanta æquitate infinitum nec omnino ponat, nec tollat.

Diſtinctio Ariſt. b Dicitur vero] Proponit diuiſionem illam, qua in grauiſſimis Philoſophiæ quæſtionibus diſſoluendis vti conſueuit, nimirum quædam dici actu, quædam poteſtate. Tum docet, infinitum multifariam diuidi. Eſt enim infinitum additione, vt numerus, qui infinitè augeri poteſt, diuiſa in infinitum per æquales portiones quantitate. Item infinitum diuiſione & detractione, vt magnitudo, cuius diſſectio poteſt in infinitum abire (nec enim vnquam, vt quidam opinati ſunt, ad inſectiles lineas deueniendum erit) Item, infinitum poteſtate & infinitum actu. Vult ergo Ariſtoteles infinitum poteſtate dari, actu non dari.

Infinitum quomodo pōtate ſit. c Poteſtate autem] Declarat, quidnam ſit, dari infinitum poteſtate, atque id non ita accipiendum, quaſi infinitum, quod nunc non exiſtit, paulò poſt actu perfectò exiſtere queat ; quomodo lignum, quod antea poteſtate ſtatua erat, accedente artificis manu in ſtatuam actu efformatur : ſed quia poteſt infinitum ad actum poteſtati admixtum perduci : ita vt numerus noua ſemper vnitate augeſcat, nunquam tamen vnitatum completam infinitudinem obtineat ; & magnitudo perpetuam diuiſionem ſubeat, nec tamen abſoluatur, aut ſuarum partium adiectione infinitum cumulum efficiat. Quo pacto dies & certamen Olympicum, verbi gratia dicuntur actu eſſe. Nam neque dies ſimul totus præterit, nec omnes ludi vna exhibentur ; ſed vterque ſucceſſione partium labitur. Quanquam hoc, præter alia, diſcrimen in-

Infinitũ poteſtate caret termine.

tercedit,

tercedit, quòd & hodiernus dies finiatur, & ludi decurſo præfixi temporis ſpatio abſolnantur: infinitum verò poteſtate nullum omnino habeat terminum; cum neque diſſectioni defutura vnquam ſit materia.

Infinitas tpis & generationis. Infinitum magnitudine.

d Aliter autem] Confert infinitatem temporis & generationum, quas ſemper fuiſſe, nullumq; finem habituras exiſtimauit; cum infinitate, quæ cernitur in magnitudine, dum in partes diuiditur: docetque, huiuſmodi infinita eo inter ſe conuenire, quia in eorum quolibet vna pars poſt aliã ſumi poteſt, ita vt quod ſumptũ eſt, finitum ſit, ſemperque aliquid accipiendum ſuperſit. differre autem, quia in magnitudine partes, quæ ſumptæ fuerunt, manent; in tempore vero & generationibus penitus euaneſcunt.

Infinitũ diuiſione & adiectione.

e Id vero] Comparat infinitum diuiſione, cum infinito adiectione. Licet enim inter ſe differant, quatenus vni detrahitur, alteri additur: ſunt tamen eadem quodammodo, id eſt, ſecũdum proportionem: quatenus vt magnitudo diuiſione infinita dicitur, quod per partes ſibi proportione reſpondentes infinitè ſecari poſſit; ita numerus & item magnitudo, infiniti rationem obtinent, prout hæc ex alterius magnitudinis partitione creſcere, ille vero nouo ſemper accidentium vnitatum incremento amplior reddi poteſt.

Infinitum vt materia.

f Vt materia.] Ita ſe habet infinitum ad actum exiſtendi, vt materia ad formam. Etenim ut materia non ita uni formæ ſubeſt, quin ad alias recipiendas poteſtatem obtineat; ſic infinitum nomquam ita prodit in actum, quin adhuc maneat in potentia, vt ſecundum aliam aliamque ſui partem exiſtat.

g Et additione] Diſcrimen ſtatuit inter infinitum diuiſione & adictione. Nam cũ magnitudo per partes eiuſdem proportionis infinite diuiditur, nequit ad tam paruã deduci quantitatem, quin ad minorem queat: at cum magnitudo ex alterius diuiſione in infinitum augeſcit, deſignatur moles, quam illa excedere non poſſit, imo ad quam pertingere non valeat. Si enim ab vnius palmi magnitudine partes detrahantur, nequaquam illa, quæ earum adiectione efficietur, ad magnitudinem duorum palmorum euadet; quin potius infra palmum neceſſario conſiſtet, quia nunquam diuiſio abſoluetur.

Pythagorici.

h Niſi ex accidenti] inquit, infinitum ex accidente daretur, hoc eſt, vt Simplicius & Themiſtius, aliique Græci interpretantur, ſi extaret aliqua ſubſtantia, cui infinitudo accideret (quale infinitum quidam Phyſici, vt Pythagorei, extra mundi complexum dari putabant) tunc nihil impediret, quo minùs infinitum adiectione, quamlibet magnitudinem ſua mole vinceret. Verùm eiuſmodi infinitum fictitium eſſe conſtat, cùm omnia corpora cœli ambitu, qui finitus eſt, comprehendantur.

Plato.

i Nam & Plato] Docet, ſuam ſententiam de infinito poteſtate, quod in diſſectione adiectione inexhauſtã conſiſtit, non differre à Platonis dogmate, qui quaſi per ænigma de infinita inuexit, nempe magnum infinitæ adictioni paruum infinitæ diuiſioni reſpondens. Eundem tamen reprehendit, quod, cùm Pythagorico more rerum principia numeros fecerit, neutro horum infinitorum in numeris vſus fuerit: videlicet nec infinito ſecundum accretionem, cùm dixerit numeros vſq; ad denarium augeri, indeq; in orbem alternando reciprocare: nec etiam infinito diuiſione, cùm numerorum diuiſio, vbi ad vnitatem ventum eſt, conſiſtat, neque vlteriùs procedat.

CAPVT SEPTIMVM.

Contra [a] verò ac dicunt, infinitum eſſe accidit: non enim cuius nihil extrà eſt, id infinitum eſt, ſed cuius aliquid ſemper extra. Cuius ſignum eſt, quòd annulos, qui palam non habent, infinitos eſſe dicant, quòd ſemper extrà ſumere aliquid liceat: quod ſimilitudinem quadam vſi dicunt, ſed non propriè Oportet enim & hoc adeſſe, & idem nunquam ſumi: in circulo autem ita non fit, ſed quod deinceps ſequitur, duntaxat aliud eſt. Infinitum igitur id eſt, cuius qui ratione magnitudinis aliquid ſumunt iis aliquid ſemper licet extrà accipere. [b] Cuius autem nihil extra eſt, hoc perfectum eſt, & totum. Sic enim totum definimus, Text. 62. Text. 63.

finimus, à quo nihil abeſt, quod ad partes attineat: vt hominem totum, aut
ciſtam. Vt autem vnumquodque definimus, ita & id quod propriè eſt. Vt to-
Tex. 64. *tum eſt, cuius nihil extra eſt: à quo autem aliquid abeſt, id quidquid abfue-*
rit, vniuerſum non eſt. Totum & perfectum, aut idem ſunt omnino, aut
naturam habent affinem: perfectum verò nihil eſt, quod finem non habet; fi-
nis autem terminus eſt. [c] *Quocirca exiſtimandum eſt, Parmenidem me-*
liùs, quàm Meliſſum dixiſſe. Hic enim totum infinitum ait eſſe: ille verò totũ
à medio æquè diſtans terminis concludi: non enim infinitum cum toto & vni
Text. 65. *uerſo, linum cum lino nectere eſt.* [d] *Nam & hinc grande id & excelſum; nẽ-*
pe omnia continere, & vniuerſum in ſe habere; de infinito ſumunt, propterea
quòd cum toto quandam ſimilitudinem habeat. Infinitum enim perfectionis
magnitudinis materia eſt, & poteſtate totum, non actu: diuiduum autem de-
tractione, & ei contraria additione. Totum vero & finitum non per ſe, ſed
Text. 66. *per aliud, & quatenus infinitum eſt, non continet, ſed continetur,* [e] *Qua-*
re & ignotum eſt, quatenus infinitum eſt: ſpeciem enim materia non habet.
Quapropter patet, partis potius, quàm totius rationem infinitum habere.
Materia enim totius eſt pars, vt æs ſtatuæ æneæ. [f] *Nam ſi & in reb. ſen-*
ſilibus continet; in his etiam, quæ mente apprehenduntur, magnum & par-
uum res eas, quæ mente apprehenduntur, continere oportebat. Abſurdum
autem eſt, & ex his, quæ eſſe non poſſunt, id, quod ignotum eſt & indefini-
Text. 67. *tum, continere atque terminare.* [g] *Atque rationi conſentanee euenit, vt*
quod adiectione infinitum eſt, non ita eſſe videatur, vt omnem exuperet ma-
gnitudinem; diuiſione autem eſſe. [h] *Vt enim materia, ita & infinitum*
Text. 68. *intus continetur, ſpecies autem continet.* [i] *Meritò etiam fit, vt in numero*
ad minimum terminus ſit, ad plura verò progrediendo omnis ſemper multi-
tudo exuperetur: contrario autem modo in magnitudine. Fit enim, vt minus
progrediendo magnitudinem omnem exuperet, ad maius autem magnitudi-
nem infinitam non exiſtere. Cuius rei cauſa eſt, quòd vnum; quidquid id fue-
rit, indiuiduum eſt: vt homo vnus eſt homo, & non multi, numerus verò
plures ſunt, aliquotve vnitates. Quare in indiuiduo ſtatum eſſe neceſſe eſt.
Duo enim & tria, nomina ſunt [k] *paronyma, eodemq́ue modo cæterorum*
numerorum vnuſquiſque. Verſus autem plures concipere animo ſemper li-
cet, quòd magnitudinis infinitæ ſunt diuiſiones. Quare poteſtate quidem
eſt, actu autem non eſt: ſed omnem definitam multitudinem, id, quod ſumi-
tur, ſemper excedit, ſeparatusq́ue non eſt à diuiſione hic numerus, nec ma-
net infinitio, ſed fit quemadmodum & tempus & numerus temporis. In ma-
gnitudinibus autem eſt contrarium. Nam continuum quidem in infinita di-
Text. 69. *uiditur; ad maius vero infinitum non eſt: quantum enim poteſtate, tantun-*
dem, poteſt actu eſſe. Quare cum ſenſilis nulla infinita ſit magnitudo, finita
omnis magnitudo excedi non poteſt: Cœlo enim aliquid maius eſſet. [l] *Nec*
Text. 70. *vero in motu, & magnitudine, & tempore, infinitum idem eſt, vt vna qua-*
dam natura; ſed prioris ratione poſterius dicitur, vt motus quidem, quòd
prius magnitudo, in qua fit motus, aut quæ alteratur, aut augeſcit: tempus

autem

autem ob motũ Atq; nunc quidẽ biſce vtimur, poſt aũt, & quid vnũquodq; borũ ſit, & cur oĩs magnitudo in magnitudines diuidi poſſit, dicere entemur.

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Contra a verò] Probauit,non eſſe in reb. infinitum actu,nunc,priuſquã
aduerſariæ partis argumenta diſſoluat,quid infinitum ſit,declarat. Ac
primũ veteres reprehendit, ꝙ Infiniti naturã nõ rectè explicarint. Aie-
bant enim Infinitum id eſſe. cuius nihil eſt extra, id eſt, cui nihil defi-
cit; cũ dicere potiùs debuiſſent, Infinitum eſſe id, cuius aliquid extrà Infinitum
ſemper eſt. Si quidem infinito additione ſemper reſtat aliqua pars adij- quid ſit.
cienda,& infinito diuiſione aliqua adimenda. Probat verò, hanc ab ſe traditam deſcri-
ptionem bonam eſſe,quod conſuetum ſit,eos annulos, qui pala carẽt, infinitos vocare,
quod,cum rotundi ſint,quauis eorum parte accepta aliam ſumere liceat:quãquã admo
dum impropriè annulum infinitum dicimus, cũ infiniti ratio duo exigat, ſ. vt ſemper
aliquid extra ſumi poſſit, & vt nunquam idem repetatur, ſed aliud atque aliud; quod
in circulo ſiue annulo nequaquam euenit.

b Cuius aũt] Oſtendit,Infiniti deſcriptionem à veterib. traditam vitioſam eſſe;qđ Totũ q.d.
potiùs finito,q̃ infinito cõpetat. Etenim id,cuius nihil eſt extra,totũ, perfectumq; cen
ſetur;ſiquidem totum definire conſueuimus id,cui nulla pars deficit;totũ vero & per-
fectum aut idem ſunt,aut valde inter ſe cognata; quandoquidem perfectum eſt, quod
finem,terminumq; obtinet. Vnde concluditur,id,cuius nihil eſt extra,finitum eſſe,at-
que adeò deſcriptionem infiniti, ab antiquis aſſignatam,finito competere. Annotauit
hoc loco Simplicius, totum & perfectum non eadem eſſe, ſed aſſinia: quia ſubiecto ea-
dem ſunt,ratione differunt;quatenus perfectum dicitur id,quod principium,medium,
& finem obtinet;totum uero addit partium compoſitionem. Quo fit, vt hoc latiùs pa-
teat, quam illud. Simplicius verò, Philopon⁹ & Albertus volunt, perfectum dici ra-
tione finis quem res ſortita eſt;totum reſpectu partium,quibus conſtat.

c Quocirca] Magis, inquit, veritati conſentanea videtur Parmenidis,quam Meliſ-
ſi ſententia. Ille enim vniuerſum, quod perfectum eſt, finitum putabat; hic infinitum
eſſe aiebat: atque ita pugnantia dicere uidebitur, ſiquidem totum & perfectum cum
infinito iungi nequeunt. Non enim ſicut linum (veteri prouerbio) lino nectitur; ſic in-
finitum cum toto & vniuerſo cohærere poteſt: etſi ea nonnulli copularint, decepti ſi-
militudine, quam inter ſe habent.

d Nã & hinc] Infinitũ alia in ſe cohibere veteres pronunciarunt, ſumpta occaſio-
ne ex ea ſimilitudine,q̃ inter ipſum,& inter totum ac perfectum eſſe videtur. Cõſiſtit
aũt hæc ſimilitudo in eo, ꝙ infinitum ſm̃ diuiſionem & detractionem, eſt quaſi mate-
ria perfectionis magnitudinis totiusq; , & quaſi totum [illegible] poteſt,eo pacto,quo lignum
poteſtate ſtatua nuncupatur. Eſt verò quaſi materia, quia diuiſiones adiectioneſque
interminatæ, non niſi ratione materiæ fiunt: quæ vt ſuopte ingenio pura potentia, &
vaga atq; incerta eſt; ita multitudinem varietatemque amat, ac ſeipſam diſſecandam
præbet. Vnde & infinitum non per ſe, & qua tale, ſed merito formæ, totum quid ac
perfectum haberi poteſt: nec etiam continere, ſed contineri potius dicendum eſt.

e Quare & ignotum] Colligit ex dictis; Infinitum,qua infinitum,ignotum eſſe;cum
ſit veluti materia, quæ vt eſt informis ex ſe, omnique actu ſubſtantiali carens; ita no-
ſtram,quæ ab actu oritur,intelligentiam effugit.

f Nam ſi & in rebus ſenſilibus] Si in rebus, inquit, ſenſui obnoxijs infinitum alia
continet; idem enunciandum erit de ijs, quæ non cadunt ſub ſenſum. Quare infinita
Platonis,videlicet magnum & paruum,etiam ideas, à ſenſu & rerum ſingularium con-
cretione abiunctas,in ſe cohibebunt; quod perabſurdum eſt.

g Atq; rationi] Aſſeruerat, infinitum additione non omnem finitam magnitudinem
ſuperare,infinitum tamen diuiſionem omnem finitã uincere. Hoc cũ deſcriptione infi-
niti ab ſe propoſita,(videlicet,Infinitum eſt,cuius ſemper aliquid extra licet accipere)
mirifice congruere ait. Si enim alia ſit infiniti natura, conſequens erit, vt in infinito

adiectione ſemper aliq̃d maius ſumere liceat, non ita tamen, vt id quamcunq; excedat magnitudinem, & in infinito detractione ſemper aliquid minus accipere valeamus.

Cur magnitudo non poſſit in infinitũ creſcere.

h Vt enim materia] Ratio, cur magnitudo non poſſit in infinito augeri, eſt, q̃a accretio tendit ad formã, q̃ eſt ratio finitatis, ſi quidẽ potentiã materiæ continet, & quaſi refrænat: diuiſio uero tendit ad materiã, cui infinitas non repugnat. Ratio aũt, ob q̃ diuiſio dicitur tendere ad materiã, accretio ad formã eſt, (vt ſentit Auerr. hoc loco cõm. 60.) q̃a per diuiſionẽ res ꝓgreditur ad imperfectionem, & ad non eſſe, quorũ radix eſt materia, per accretionẽ accedit ad maiorem pfectionẽ, & ad eſſe, quorũ origo & cã eſt forma. Vel, vt explicat D. Tho. ad text. 67. & 1. p. q. 7. art. 3. quia per diuiſionẽ tenditur ad partes; per accretionem ad totum: partes verò hñt ſe vt materia, totum vt forma. Adde etiam, ideo infinitum magis habere rõnem partis, q̃ totius, quia quæcunq; quantitas, ſiue detrahendo, ſiue addendo, accipiatur, eſt pars eius infiniti, qđ ex ipſa conſtat.

Diſcrimẽ inter infinitum in numeris & in magnitudinib.

i Merito etiam] Monet aliter ſe habere infinitudinem in numeris, aliter in magnitudinibus. In numeris. n. diuidendo non abitur in infinitum; cũ tandẽ perueniendũ ſit ad vnitatem, quæ inſectilis eſt, nec iam numerus dicitur: q̃a numerus plures eſt vnitates, vel ex pluribus vnitatibus coaleſcit. Datur tamen in ijs infinitum adiectiones quandoquidẽ magnitudo in infinitum ſecari pôt, e cuius partibus maiorem numerum conficere, & alium atq; aliũ grandiorem perpetuo extrahere licet. At in magnitudine ſecus accidit. Namq; uerſus minimum nullo termino clauditur, uerſus maximũ aliqua eſt, ultra quam crementum nõ prouehitur: tum ob rationem ſuperius aſſignatam, tum quia maiora quærenti vel ipſa extrema mundi facies occurrit, ut in numeris [illegible]

k Paronyma] Duo, inquit, & tria, nomina ſunt paronyma, id eſt, denominatiua: quia ternarius hominum, v. c. denominatur à tribus vnitatibus. Aduertit deinde, cum numerus fiat ex diuiſione, ſicuti diuiſio eſt infinita, non actu, ſed poteſtate, ita & numerum. Quod ſimiliter de temporis & motus infinitate pronunciandum erit. [illegible]

l Nec vero] Licet magnitudo, motus, & tempus, infinita ſint, quia in partes infinitè diuiduas ſecari poſſunt; non eodem tamen modo infinitudinem ſubeunt. Primo enim cõuenit infinitas magnitudini, tum per illam motui, quo res ad locum, uel crementum, vel qualitatem cietur, per motum uero tempori. Nam motus ſuper magnitudine fit; tempus motum ſupponit, eumq; dimetitur. Qua de re li. 6. planius ac plenius.

1. Pronũc. Nota hoc capite tria effata Peripatetica, ad infinitum pertinentia. Primum ad t. 69. ſcilicet: Infinitum eſt, cuius ſemper aliquid eſt extra, hoc eſt; in quo ſumpta qualibet parte ratione quantitatis, ſemper alia reſtat accipienda. Quæ eſt deſcriptio infiniti ſecundum extenſionem (de hoc. n. Ariſt. in præſentia diſſerit) proindeque nihil mirum, ſi diuinæ infinitati non competat. Eſt autem infinitum ſecundum extenſionem triplex: magnitudine, vt corpus; ſucceſſione, ut tempus; multitudine, ut numerus.

Infinitum extẽſione triplex.

2. Pronũc. Scdm ad t. 65. Infinitũ, quà infinitũ, ignotum eſt. Quo v̄ſus etiã ſuit Ariſto. 1. huius opis lib. c. 4. t. 35. & lib. 2. Metap. c. 2. t. 11. & t. 33. & 1. Poſter. c. 3. De quo aũt infinito, & quo pacto id intelligendum ſit, in quæſtionibus de cognitione infiniti diſſeremus.

3. Pronũc. Tertiũ ad t. 68. Ex diſſectione continui accreſcere numeros abſque termino. Porrò aũt cũ quantitas (vt aduertit Mag. Aloer. cap. 1. huius libri) bifariam ſpectari poſſit, vel put eſt terminus corporis naturalis; vel ſcdm ſe præciſe: priori modo non pôt quantitas infinite diuidi, ſed deficere oportet ſectionẽ, vt planum eſt, cum oĩa corpora naturalia: & ſua minimum aliquo termino claudantur, vt in 8. huius op's oſtendimus: poſterior non repugnat, per partes eiuſdem proportionis abire ſectionem in infinitum.

Quantitatis duplex conſideratio.

CAPVT OCTAVVM.

Text. 71. *M Athematicorum [a] aũt contẽplationẽ ſermo hic nõ aufert, q̃a ita infinitũ eſſe negat, ut accretione actu ſiat, tranſitũ nõ habens; neq; enim infinito opus nunc habent, neq; vtuntur, ſed ſolũ vt finitã quantã velint, ſuppetat. Atq; ẽt inſtar magnitudinis maximæ, minima quæq; pôt diuidi. Quare ad demonſtrandum*

tractu illo nō, nihil refert: ipſum aūt eſſe in magnitudinib. quæ ſunt, erit [b]. *Cū aūt cauſæ quadrifariā ſint diuiſæ, patet, infinitatem vt materiā cauſam eſſe,* Text. 72. *et ipſius quidem eſſentiam priuationem eſſe; quod aūt per ſe ſubeſt, continuū, & ſenſile. Videntur verò & alij omnes infinito vti, ut materia. Quare & abſurdum eſt, id quod continet, ipſum facere, & non id potius quod continetur.* [c] *Iā* Text. 73. *reſtat vt rationes aggrediamur, quib. infinitum eſſe poteſtate ſolū, ſed vt definitum videtur. Aliæ enim earum neceſſariæ non ſunt, nonnullis verò aliæ quidam verè reſiſtunt: neq; enim, vt generatio non deficiat, infinitum corpus ſenſile actu eſſe neceſſe. Poteſt enim, cum finitum ſit vniuerſum vnius interitus, alterius eſſe generatio* [d]. *Aliud præterea eſt tangere, aliud eſſe terminatum.* Text. 74. *Illud enim ad aliquid eſt, & alicuius; ſiquidem quod tangit aliquid tangit, finitorumq; alicui accidit. Quod verò terminatum eſt, nō eſt ad aliquid: neq; item res quæuis rem quæuis tangit.* [e] *Illud vero abſurdum eſt, cogitationi fidem adhi-* Text. 75. *bere: non enim in re exuperantia defectioq; eſt ſed in cogitatione. Unumquēque enim noſtrum multiplo maiorem cogitare aliquis infinite augens pōt, nec propterea extra orbē quiſpiam eſt, aut ea, quā habet, magnitudine eſt præditus quod ita quiſpiam cogitat, ſed quoniam, ita eſt: hoc autem accidit.* [f] *Tempus autem, & motus, & intelligentia, infinita ſunt, eo, quod ſumitur, non permanente. Magnitudo verò neq; detractione, neq; accretione, quæ in cogitatione poſita ſit, eſt infinita. Sed de infinito, quēadmodū ſit, & nō ſit, & quid eſt, dictū ſit.*

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

Mathematicorum a] Putaret quiſpiā, Ariſtotelem ſublato infinito euertiſſe theoremata Mathematicorum, qui in demonſtrationib. lineas infinitas produci iubent. Occurrit, mathematicos nec infinito actu, quod ipſe ſuſtulit, requirere; nec illud in natura rerum ponere: ſed ſola cogitatione lineam in immenſum protendere, ne ea finita, ad id, quod oſtendere nituntur, deſit. Quin verò non ſolùm iis, inquit, non opus eſt infinita linea, ſed neq; maxima: cùm etiam quaumlibet paruam imaginaria ſectione poſſint diuidere; eſto figuræ non niſi in magnitudinibus actu exiſtentibus reperiantur.

b Cum aūt] Veteres infinitatis auctores infinitū rerū principiū eſſe voluere. Id ne omnino abs re dictū videri poſſit, docet, infinitum poteſtate, quod ipſe concedit, ad genus cauſæ materialis reduci poſſe, ob eā cognationem, quā cum materia habet; quatenus materia ſuopte ingenio infinita atq; interminata eſt, & à forma terminū mutuatur. Itē quia infinitū in priuatione conſiſtit, cum formaliter importet negationem actus perfecti abſolutiq; (tale quippe eſt infinitum poteſtate) cumq; priuatio a materia ſubiecto non differat vt in I. li. declaratum fuit. Accedit veterū Philoſophorum auctoritas, qui infinito, tanquā materia vſi ſunt. Nā Thales, Anaximander, & alij, qui infinitum corpus inuexere, illud rerū, quæ gignuntur & occidunt, materiam prædicabant. Ex quo etiā intelligi poterit, infinitum non rite dici continere, cùm materia contineatur magis, quam contineat. Solutio rationum, pro infinito ſtatuendo.

c Iam reſtat] Accedit ad refellendas rationes quarto capite adductas, quæ infinitum non poteſtate modo, ſed actu dari ſuadebant. In quibus explicandis non eundem, quem in proponendis, ordinem ſeruat. † Ad tertiam, quæ obijciebat; niſi eſſet infinitum actu, fore ut rerum generatio exhauſtis principijs ſubſiſteret, proindeque dandam materiam infinitè extenſam, e qua per detractionem partium res genitæ ſucceſſione perpetua componerentur: reſpondet, nihil eiuſmodi infinito opus eſſe; quia, cùm vnius interitus ſit alterius generatio, quæ vnius fuerat materia, illo intereunte, alterius, quod denuò gignitur, materia fit. † Solut. 3.

Solut. 4. d Aliud præterea.] Ad quartam rñdet; non omne finitum corpus, aliud, quo definiatur, contingere, ut uidere eſt in extrema ſphæra cœleſtis mundi, q̃ nullo ſupiori corpore continetur, ſed propria ſuperficie conuexa clauditur. Itaq; non idem ualent, tangere & terminatum eſſe: nam tangere, refertur ad aliud, nempe ad id quod tangit, cum omnis contactus fit inter plura: terminari uero non reſpicit aliud, ſed duntaxat internum rei terminum, finemq; importat, ſiue alio corpore ambiatur, ſiue non.

Solut. 5. e Illud vero] Quintam diluit, aiens quàm maximè à ratione alienum eſſe, rerum veritatem imaginatione metiri, & quod quiſque animo apprehenderit, id rebus ineſſe exiſtimare; cum ſæpe mente effingamus, quæ nullo modo ita habent. Alioqui ſiquis magnitudini alicui ſua cogitatione incrementa addat, & hominem multiplo grandiorem inſtar montis, uel formicæ corpuſculo præditum concipiat; ita erit.

Sol. 1. & 2. f Tempus autem] Primæ & ſecundæ ita occurrit, ut fateatur, tempus & motũ, atq; etiam mentem, dum alia atq; ſubinde concipit, infinita eſſe; non actu, ſed poteſtate: ſimiliterque, magnitudinem: etſi hoc ſit diſcrimen, quod illorum partes cum fluxæ ſint, non permaneant, ſed raptim euaneſcant; huius vero partes conſiſtant, & incolumitatem ſeruent. Item q̃ tempus & motus (ſic putauit Ariſtoteles, qui mundi æternitatem finxit) initio & fine careant; magnitudo uero ſimpliciter dimenſionem finitam prędicet.

Axioma. Obſerua in hoc cap. ad tex. 73. Philoſophicum illud axioma: Generatio vnius eſt corruptio alterius: hoc eſt, rata ſtabiliq; naturæ lege, unius rei interitum alterius generatio excipit. Quod vſurpauit etiam in eandem ſententiam Ariſtoteles, ca. 3. lib. 1. de Ortu & interitu; vbi eius ueritas ex profeſſo declaratur, examinaturque.

QVÆSTIO I.

Poſſit ne viribus naturæ dari in rebus infinitum, an non.

ARTICVLVS I.

Infiniti nomen multipliciter accipi.

PRopoſitam qõnem ab infiniti acceptionib. cõmode auſpicabimur. Præter eã igitur notionẽ, qua id infinitũ dicitur, qđ omnigenã in ſe perfectionẽ cohibet, q̃ infinitas in ſolũ Deũ Opt. Max. conuenit, aliæ quoq; traduntur à Philoſophis, quas Ariſt. c. 4. huius lib. & D. etiam Damaſc. in ſuis Phyſicis c. 12. D. Th. 1. p. q. 7. ar. 4. Henricus Gandau. 2. parte ſuæ ſummæ art. 44. q. 2. aliiq; nonnulli recenſent. (Greg. in 2. d. 2. qu. 2. art. 1.) Cæteris tñ omiſſis, infinitum, qđ ad præſentẽ locũ attinet bifariã dicitur; videlicet infinitũ actu, & poteſtate. (Infinitum actu & poteſtate.) Rurſus Infinitũ actu duplex eſt: unũ qđ propriè infinitũ cenſetur, appellaturq; ab Ariſt. ἀφωρισμένον, à recentiorib. Philoſophis infinitum categorematicè: aliud, qđ impropriè infinitum actu dicitur. (Infinitum actu duplex.) Infinitum actu priori mõ eſt, qđ actu continet infinitas partes, æquales uni certæ, nõ cõicantes inter ſe, ſimulq; exiſtẽte. Dixim⁹, æquales, qa in qualibet finita magnitudine inſunt infinitæ partes proportionales, quæ tñ æquales non ſunt. Addidim⁹, æquales uni certæ; qa in quauis magni-

B tudine finita continentur infinitæ partes æquales, nõ tñ vni certæ, continentur n. duæ medietates æquales inter ſe, & tres tertiæ inter ſe item æquales, & quatuor quartæ, atq; ita in infinitũ: verũ hæ non ſunt vni certæ æquales, vt planũ eſt. Adiecimus, Non cõicantes, qa cubitus hẽt infinitas partes æquales vni certæ, cõicantes tñ inter ſeſe. Nam ſi qs duos palmos deſignet, de inde medietatẽ poſteriorẽ ex primo palmo, & priorẽ ex ſcdo accipiat; efficiet vnũ palmũ cum vtroq; cõicantẽ:

C rurſus verò, ſi vltimã quartam ex primo palmo ſumat; & tres priores quartas ex ſcdo, identidẽ alterũ palmũ conficiet, cũ vtroq; tñ cõicantẽ, ſicque in infinitũ. Additũ eſt, Simul exiſtentes, ad excludendũ tps & motũ, q̃ etſi ab æternitate fuiſſent, vt Ariſt. falſo putauit: quia tñ haud conſtarent partib. ſimul cohærẽtibus, infinita actu non eſſent. Infinitũ actu impropriè dictũ eſt id, qđ continet actu infinitas partes, q̃ tñ ordinẽ inter ſe nõ hñt, ut

D primæ, ſcdæ, tertiæ, ſic deinceps: atque ad cõſtitutionẽ unius rei finitæ pertinẽt: ut infinita multitudo punctorũ in linea. (2. Impropriè infinitum.)

Infinitũ poteſtate illud eſt, qđ ex infinitis partib. coaleſcit, non tamen eo modo, quo infinitum actu. Hoc uero triplex eſt: nempe infinitum ſucceſſione, diuiſione, adiectione. Infinitum ſucceſſione eſt id, quod licet infinitas partes uni certæ (Infinitum poteſtate triplex.)

æquales

æquales vendicet, non eas tamen ſimul habere poteſt: vt motus & tempus, ſi initio caruiſſent. Infinitum diuiſione eſt q̃libet magnitudo, quæ per partes proportionales diſſecari poteſt, ita vt diuiſio nullum ſit exitum habitura. Infinitum adiectione eſt, quod poteſt infinitè augeſcere vt numerus acceſſus vnitatum, & magnitudo additione partium ex alterius magnitudinis diſſectione. Porro dicuntur hęc poteſtate infinita, quod perfectum actum & abſolutionem ſortiri nequeant; vt ex dictis patet.

ARTICVLVS II.

Quibus argumentis probare videatur, poſſe naturæ viribus dari infinitum.

DVo potiſſimum diſputari hoc loco à Philoſophis ſolent. Vnum ſit ne aliquid actu infinitum, vel eſſe queat per naturam? Alterum, num id diuina ſaltem virtute effici poſſit? Vt igitur à primo ordiamur, quod multa infinita in reb. naturę dentur his argumentis conabitur quiſpiam ſuadere.

1.Argu. Primo: eſſe finitum vel infinitum, eſt affectio quantitatis, vt Ariſt. c. 4. huius libri textu 24 docuit: ergo ne altera huius disiuncti pars vacet, vtraque quantitati conueniet; atque ita dabitur quantitas aliqua infinita.

Argu. 2m. Secundò: In magnitudine vnius palmi inſunt duę lineæ extremę, A, B, vnius palmi, & inter eas cadunt altę pari longitudine, quę neceſſariò erunt infinitę, cùm copulent infinitas partes proportionales intermedias: igitur dantur in magnitudine infinitæ partes, non communicantes, ęquales vni certę, atq; adeò infinitum actu. Adde quòd omnes eiuſmodi lineę, ſunt ęquales lineis alterius magnitudinis pedalis, idq; per relationem realem ęqualitatis. Quo fit, vt non ſolùm detur actu infinitus numerus linearum, ſed etiam relationum.

3.Argum. Tertiò: Sit corpus lucidum A, q̃d momento aliquid luminis traijciat in corpus B, ſibi oppoſitũ: deinde tẽpore proxime inſequenti, progrediatur idem A, verſus B, paulatim in eo lucem intẽdens (ſiquidẽ, vt conſtat ex 21. & 26. primi Perſpectiuę luminoſum, quo propinquius eſt opaco, eo vberiore luce, tũ intenſiuè, tum extenſiuè, ipſum illuſtrat) in fine horę erit in corpore B, infinita lux: ergo virib. naturę dabitur infinitum. Proxima aſſumptio inde ſuadetur: quia A, cum in quolibet puncto temporis vicinius ſit ipſi B, in quolibet lucem augebit: atq; ita cum per infinita inſtantia nouam ſemper lucem intulerit; ſequitur B, peracto motu, habere in ſe infinitas partes luminis, quę qualitatem actu infinitam reddant.

4.Argu. Quartò: Deus pōt efficere non tot, quin plures, ſpecies belluarum, magis ac magis perfectas, quarum tamen nulla ad humanę ſpeciei dignitatem & perfectionem attingat: igitur ſpecies humana colibet actu infinitam perfectionem. Aſſumptum in progreſſu huiuſce tractationis de infinito, accuratiùs à nobis confirmandum eſt. Interim breuiter ex eo ſuadetur; quia id nullam contradictionem inuoluit. Conſecutio verò probatur; quia quidquid innata perfectione ſuperat, non tot, quin plura, quorũ vnumquodq; alio perfectionis gradu aliud excedit, videtur in ſe infinitos gradus perfectionis actu includere.

5.Argu. Quintò: Generationes hominum ſecũdũ Ariſtotelẽ fuerunt ab ęterno; ergo cũ noſter animus immortalis ſit, erunt nunc ex Ariſtotelis ſnia infinitę animę actu.

ARTICVLVS III.

Quæſtionis diſſolutio.

QVid tamen hac in re ſentiendũ ſit, nonnullis aſſertionib. aperiemus.

1 Argu. Prima ſit: Non pōt viribus naturę dari in rebus infinitũ actu, priori modo. Hęc aſſertio, quã Ariſt. contra Anaxagorã, Anaximandrũ, Xenophanem, Colophonium, Seleucum, atque alios infiniti aſſertores, tum hoc loco à tex. 40. vſque ad 56. tum 1. de Cœlo cap. 4. à t. 33. vſq; ad 76. oſtendere conatus eſt, hunc in modum confirmari poteſt. Ac primũ, q̃ nullum detur corpus infinitum. Nam omne corpus Phyſicum naturaliter cieri pōt, vel motu recto, vt corpora grauia & leuia; vel in orbem, vt ſphęrę cœleſtes; ſed corpus infinitum neutro mō valet motũ ſubire: ergo nullum eiuſmodi infinitum in natura datur, dariue poteſt. Non dari corpus infinitum. Aſſumptio quoad priorẽ partem ſuadetur: q̃a ſi corpus infinita mole in omnes parte, diffun-

A datur,omnem locum occupabit;ac proinde nequibit motu recto cieri, cum nihil ſpatij,quo vergat,ei ſuppetat. Si verò oĩ ex parte infinitũ non ſit, ſed v.g.ad Oriẽtem duntaxat,neq; etiam tunc recto motu ferri poterit:qa neq; verſus Orientẽ, cùm ea ex parte omne ſpatium occupet; neq; verſus Occidentẽ, quia deſeret aliquid eius ſpatij, quod Orientem verſus tenet;atq; ita ſequitur,verſus eã partem occupare & non occupare infinitum ſpatium.Non põt igitur recto motu agi. B Secunda pars eiuſdem aſſumptionis, q; nimirum neq; in orbem agitari poſſet, ſuadetur. Prius tñ ſumendũ eſt ex Geometrica diſciplina, vt videre eſt apud Eucl. l.5.propoſit.26.omnes lineas rectas ductas à centro eiuſdem circuli, quo ab eo longiori tractu diſſident,eo à ſe ipſis longius diſtare, ac proinde ſi infinite diſtent à centro, inter ſe quoq; infinito interuallo ſine peripheria vlla abiuncta eſſe. Hoc poſito,iam hunc in modum inſtitutũ probatur: C Si infinitũ corpus in orbem volueretur,ductis ab eius cẽtro duab.lineis A, B,& in diuerſas partes infinite porrectis, motu progrediente, tandem vna ad alterius locũ perueniret:ſed inter illas eſt infinita ſpatij intercapedo, vt ex hypotheſi liquet:poſſet igitur infinita diſtantia finito tempore percurri,quod abſurdum eſt.

cõſule D. Th. 1 p.q. 7.ar.3.

Alia eiuſdem rei probatio.

Rurſus, quod neq; vna aliqua moles infinita nec infinita corporum multitudo poſſit effici à natura,oſtenditur. D Vel enim natura eiuſmodi infinitum extra cœlum conderet; vel ſub cœli ambitu. Non extra cęlum,quia ibi nihil eſt; natura vero ex nihilo nihil efficit. Non ſub cęli ambitu, quia finito ſpatio nequeunt corpora infinita concludi. Non poteſt igitur natura vllam corporum infinitudinem moliri.

nullam dari ſubſtantiã cre tã infinitæ eſſentiæ.

Præterea q; nulla ſubſtantia creata iſinitam habeat eſſentiã, hac rõne concluditur: Omnis ſubſtantia creata vel eſt materia; E vel forma, ſeu in aliquo recepta,ſeu p ſe oĩno cohærens vel eſt cõpoſitũ ex materia & forma. Si eſt materia, ſatis patet finitum quid eſſe cũ materia ſit pura potẽtia, ac ppe nihil:ſi forma in aliquo recepta, finitur p ſubiectũ q; informat:ſi non recepta,circũſcribitur,ac terminatur ipſo intrinſeco limite ſui eſſe,quod neceſſariò eſt finitum;cum ſit aliunde participatum & acceptum,nimirum à prima cauſa,vt à fonte totius eſſe:ſi compoſitum ex materia & forma,non poteſt non eſſe finitæ eſſentiæ;ſiquidem nullum infinitum ex ſolis finitis conſtat. Igitur nulla ſubſtantia creata habet eſſentiam infinitam.

Nulla eſſe affectionẽ rei creatæ infinite p fectam.

Poſtremò,quod nec vlla qualitas, nec alia huiuſmodi rei creatæ affectio, infinitè perfecta ſit,ex eo conuincitur. quia affectiones reſpondent eſſentię,quæ in qualibet creatura finita eſt & circumſcripta, vti nunc oſtendimus. His accedit teſtimonium Sacræ Paginæ, quæ Sapientiæ 11. nos docet;Omnia Deum in numero,pondere & menſura,feciſſe.

2 Aſſertio

Secũda aſſertiò:Infinitũ actu poſteriori mõ datur in rerum natura. Hæc aſſertio ex ipſa ratione infiniti hoc modo accepti colligitur,eſtq; duntaxat probabilis,qa, vt 6 huius operis libro oſtendemus,probabile eſt,dari actu in linea infinitã multitudinem punctorum, quib.it finitæ partes proportionales lineæ copulentur.

3 Aſſerti

Tertia aſſertio:Infinitum poteſtate primo modo non datur in rerum natura;daretur tamen ſi motus & tempus ab æternitate extitiſſent:vtrum verò exiſtere potuerint,in 8.libro diſquiremus.

4 Aſſertio

Quarta aſſertio:Infinitum poteſtate ſecundo & tertio modo, poteſt vtcunq; in rebus naturaliter dari:Hęc probatur:qa magnitudo,(vt in 6.li.demonſtrat Ariſtoteles,cui aſſentitur D. Auguſtinus 11.de Trin ca. 10 & in epiſtula ad Nebridium) eſt diuidua in partes infinitas,quæ dũ magnitudinem ſecant,numerũ augent,qualibet earũ nouã vnitatem aduehẽte, atq; ita poteſt ſimul, & magnitudo ſiue extra diuidi, & numerus ſine termino augeſcere Diximus,iſtiuſmodi infinitum vtcunq; dari poſſe,quia eatenus tantum exiſtimãdum eſt,magnitudinem in infinitum ſectilem eſſe,quatenus ei ſm ſe duntaxat, & Mathematico more ſpectatæ, non repugnat infin tè diſpertiri:ſimpliciter namq; haud poſſe infinitè diuidi, ex eo pſpicuũ eſt,quia quantitas neceſſariò inhæret rei naturali;res autem naturales certum vendicant terminum quantitatis verſus minimum Quo fit,vt nec ipſæ,nec earũ quantitas,in minores partes ſine termino ſectionem ferant;vt aduertit D.Th.in q.de potentia q 4.art.1.in ſolutione 5.arg. Ad de,præter hæc, alia quædam poteſtate infinita dari poſſe, vt cognitiones Angelorum, &

quomõ intelligẽdũ, magnitudinẽ eſſe diuiſibilẽ ĩ infinitũ.

rum, & animarum rationis participum; quæ infinita æternitatis duratione non tot, quin plures, futuræ ſunt.

ARTICVLVS IV.

Diluuntur aliquot obiectiones circa ea, quæ proximo articulo continentur.

VT ea, quæ proximo articulo tradita fuere, cumulatiùs percipiatur, obiectã quædam diluemus. Ac primùm aduerſus rationem, quæ probabat, nõ poſſe infinitum corpus circumagi (quæ petita eſt ex Ariſtotele 1. de cœlo c.5. tex.35.) oppoſuit Xenarchus ineptè, iuſſum fuiſſe ab Ariſtotele duci à centro ſeu medio, infiniti lineas rectas; quando quidē centrū dicitur id, a quo lineæ ad peripheria ductæ ſunt æquales, quod in corpore infinito dari non poteſt, cū principij & finis exps ſit. Secundò, contra eandem rationē hunc in modum obijcitur: Linea recta, (vt docet Euclides 1. lib. definitione 4.) eſt, quę duobus punctis terminatur: igitur perperam in eo argumento iubemur rectam lineam in infinitum porrigere. Tertiò: Infinitum nullis limitibus circumſcribitur: igitur ſpatiū interceptū inter duas lineas a centro ductas, infinitum eſſe non põt.

1. Obiectio cõtra ratio nem Ariſtotelis.

2. Obiect.

3. Obiect.

1. Obiect. cõtra 4. cõcluſ.

Deinde, quartam aſſertionem ſic aliqui oppugnabit. Non poteſt quælibet magnitudo diuidi in infinitum, per partes inæquales eiuſdem proportionis: igitur non datur infinitum poteſtate, ſecundò & tertio modo. Probatur aſſumptum: quia ſi vtrobique eſſent infinitæ, non plures partes eſſent in magnitudine bipedali, quam pedali; quod non videtur admittendum. Item; Ariſtoteles hoc in li. cap. 6. tex 60. docuit, etſi per diuiſionem continui, quacũque eius parte data poſſit dari minor; non tamen per additionem, quacunque magnitudine poſita maiorem dari poſſe. Hinc ſic licebit argumentari: Vel Ariſtoteles eo loco agit de magnitudine Phyſica, vel de Mathematica: non de Phyſica; hæc enim in infinitum ſecari nequit: ergo de Mathematica, atque adeo ſecundum Peripateticã doctrinam quantitas Mathematica non poteſt infinitè augeri, cuius oppoſitum in noſtra aſſertione cõtinetur.

2. Obiect.

A Ad primam ſuperiorum obiectionum, contra rationem Ariſtotelicam, dicendũ eſt in corpore infinito quodcunque punctum vicem medij aeque centri obtinere. Non quidem poſitiuè, quaſi æqualiter diſtet ab extremis, cùm in infinito extrema non dentur; ſed negatiuè, quia, docente Ariſtotele 2. li metaph. c. 2. tex. 6 in infinito nullum punctũ deſignari poteſt, quòd magis vergat ad vnum extremum, quam ad illud: ob eandem. ſ. rationem, quia omni termino caret. Huiuſmodi verò centrũ

reſpõ. ad 1. obiec. contra rõnē.

B negatiuum ad inſtitutum comprobandũ ſat eſt. Nam a quocunq; puncto lineæ ſine termino perrexerint, infinitum inter ſe ſpatium relinquent, quod tempore finito conficiatur. Ad ſecundam: illam lineæ definitionem, non in omnem lineã, ſed in eam duntaxat, quæ finita eſt, conuenire. Ad tertiam; lineas in infinitum porrectas à centro, diſtare & non diſtare ab ſe infinitè, diſtare, quia ſine termino

Ad 2.

Ad 3.

C extenduntur: nõ diſtare, quia ſunt termini vtrinq; includentes ſuperficiem, quæ inter illas cadit, & quia ipſæmet includũtur ex vtroque latere alijs lineis; quæ in eluſio eſt protſus contra rationem diſtantiæ infinitæ. Verùm hanc implicationem ſequi ex hypoteſi dari infiniti.

Ad primam vero earum obiectionum, quæ quartam aſſertionem oppugnabant, negandum eſt quod aſſumit, & ad eius confirmationem dicendum; totidem partes in maiori & in minori magnitudine

Refutatio primę contra 4. aſſer

D reperiri: nec debere id mirum videri, cùm ea ſit continui natura, vt diuidendo abſolui non poſſit; alioqui conſtaret ex indiuiduis partibus, ſicque continuum nõ eſſet. Verùm hoc eſt inter maiorem & minorem magnitudinem diſcrimen, quòd illa in ampliores, hæc in minores partes diuidatur. Ad 2. aduertendum inprimis eſt, cùm Ariſtoteles ait, vnam magnitudinem ex diuiſione alterius non poſſe infinitè accreſcere; nõ negare,

Ad 2.

E poſſe prędictam magnitudinē magis magiſque cumulari, ita vt ſine termino ſeipſa maior euadat: ſicut enim infinitè una diuiditur, ſic & altera augetur; cū vnius diminutio in alterius cedat incremētum: ſed tantũ docere, ex partib. à magnitudine v.g. pedali diſſectis, nõ poſſe aſſurgere molem infinitam, aut quacunque data maiorem, quando quidem amplior, quã

Quę magnitudo poſſit in infinitũ ſecari, non tamen in infinitũ creſcere.

pedalis, effici ex ea non poteſt, alioqui partes toto maiores eſſent. Hoc poſito, cùm magnitudo dicitur ab Ariſtotele in infinitum poſſe diuidi, non tamen poſſe in infinitum augeri, id de magnitudine Mathematica, certa tamen & definita, & de incremento ſecundũ poſteriorem ſenſum intelligi debet: quaſi dicat, poſſe magnitudinẽ pedalem diuidi in infinitum, nõ tamen infinita mole poſſe ex ea fieri.

ARTICVLVS V.

Explicatio argumentorum, quæ aſtruere nitebantur, dari vi naturæ infinitum.

Sol. 1 argu. 2. art.

NVnc ad argumenta, quæ ſecũdo articulo ad probandã infinitudinem adduximus, reſpondeamus. Ad primum dicimus; finitum vel infinitum non iccirco paſſionem quantitatis appellari, q̃ aliqua detur quãtitas infinitæ; ſed quia, ſi infinitum in rebus Phyſicis daretur, id in quantitate ineſſet: quo fit; vt neutra pars illius diſiuncti ſimpliciter redundet. Alij, è quib⁹ eſt Scotus 2. metaph. q 6. reſpondent, affectionem quantitatis eſſe finitum vel infinitum actu ſeu poteſtate: licet autem infinitum actu non ſit; poteſtate tamẽ eſſe ad eum modum, quem ſuperius declarauimus.

Solut. 2.

Ad ſecundum: in qualibet magnitudine nõ dari actu infinitas lineas diſcretas; ſed vnam duntaxat, pũctorum nexu vndiq; ſibi cohærẽtem: quæ licet in magnitudine vnius palmi habeat infinitas partes palmares, vt in argumento aſſumitur; eæ tamen nõ ſunt ſimpliciter plura entia ſiquidem illa duntaxat abſolutè plura dicũtur, quorum vnum quodq; eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum a quouis alio, quod tamen neq; lineis, neq; alijs partibus magnitudinis cõuenit, cum ſint in toto indiſcretè & indiſtinctè, & inſup vnum quid tertiũ finitum, videlicet vnã certã; & circumſcriptam magnitudinem componant. * Sed obijciat aliquis: Si Deus produceret candorem, cõſtantem actu infinitis partibus, vni certę æqualibus, ac non communicantibus, eum candorem haud dubiè futurum actu infinitum, eſto illius partes non eſſent abſolute plura entia, ſed eo pacto quo infinitæ lineæ in magnitudine pedali. Quare ex eo, q̃ lineæ non ſint actu plura entia, non adimi rationem infinitudinis.

Quę ſimpliciter plura dicantur.

D. Tho. q. 2 lib. 2 qu. 2 ar. 2. Capr. in 1. d. 45. q. 1. art. 2.

* Obiect.

Solutio.

Occurrendum tamen, diuerſam omnino eſſe rationem in lineis pedalis magnitudinis, atq; in gradibus infiniti candoris. Lineæ, namque ita ſunt in magnitudine per modum vnius, vt componant aliud quid finitum, nimirum pedalem magnitudinem: at infiniti gradus candoris non ita ſe haberent, quia non conſtituerent aliud tertium finitum; vt planum eſt. Ad appendicem eiuſdem argum. reſpondendum eſt cum Capr. in 1. d. 30. art. 1. relationes illas æqualitatis inter infinitas lineas, nõ eſſe reales, ſed rõnis; q̃a nõ ſunt inter extrema, q̃ ſint entia actu plura, id eſt, idiuiſa in ſe, & diuiſa à quocũq; alio.

Sol. 3. Lege Gregoriũ in 1. diſt. 17. q. 4 art. 2.

Ad 3. dicendum, poſtquã luminoſum A, primo ipſis puncto ad corpus B, lumen explicuit, augere in eo (in facto eſſe tamen) lumen cæteris punctis horæ inſequẽtis, qua ad illud magis, ac magis appropinquat, eo modo, quo ipſum illuminationis tempus ſingulis inſtantibus maius iam eſt, quã in quolibet inſtanti pręcedenti fuerat. Verum vt totum illud tẽpus non excedit menſurã finitam, v. g. vnius horæ, ita lumen in fine horæ productũ, non niſi definitorũ graduum eſſe poſſe. Enim verò infinita momenta horæ non tranſeunt immediate, ſm poſt primum, deinde tertium, ſicq; deinceps: ſed poſt quodlibet ſequuntur immediatè infinita pertinentia ad tẽpus ipſum, quod immediatè poſt quoduis inſtãs ſequitur, atq; ita tranſuolant per modum vnius finiti tpis, cuius ſunt partes, proindeq; eorũ præteritio nequit arguere infinitum incremẽtum in forma, quæ per illa omnia eo modo, quo diximus augebatur.

Solut. 4.

Ad 4 conceſſo antecedente, neganda eſt conſecutio, & ad eius probationẽ dicendũ: licet humana natura omnes belluarum ſpecies, quæ produci a Deo poſſunt dignitate vincat; non eas tamen ita exuperare, quaſi vnã vno gradu, aliam alio, atq; ita infinitas infinitis excedat; ſed ita, vt ſupra omnes diuerſitate excellentioris naturæ emineat, vt * alibi iam in hoc opere planius docuimus.

* cap. 1. l. 1. q. 1. art. 4.

Solut. 5.

Quinto argumẽto Algazellus, & Auicenna manus dedere, nec abſurdũ putarunt, concedere infinitũ rebus, quæ inter

ſe

A ſe ordinem non habent; id enim eſt infinitum per accidens. Alij cenſuerunt, animam hominis Ariſtoteli mortalem eſſe: vt Plutar. c. 1. li. 5. de Placitis Philoſophorum, Alexander Aphrodiſienſis in ſuis Commentarijs de anima, Iuſtinus Philoſophus & Martyr in Paræneſi, D. Gregorius Nazianzenus & Niſſenus, hic in lib. de anima, ille in diſputatione contra Eunomiũ, alijq́; nonnulli. Sed neutra harum ſolutionum placet. Non prima; quia in nullo rerum genere infinita multitudo actu eſt B eſſe ve poteſt, ſaltem viribus naturæ; vt in progreſſu planius fiet. Non ſecunda; quia vt in libris de anima oſtendetur, veriſimilius eſt, non latuiſſe Ariſtotelem animi noſtri immortalitatem. Sunt, qui ad Palingeneſiam & Pythagoricas fabulas confugiant, conſtituentes certum animorum noſtrorum numerum, qui nunc cœleſtem vitam, nunc mortali huic corpori immerſam viuant, & in alia atq; alia corpora trãſmigrent. C In qua ſententia ex infinitis hominum generationibus, animorum infinitas non arguitur. Sed ab hoc etiam errore alienam fuiſſe Ariſtotelis doctrinam, eodem loco patebit.

Lege Plotinũ Enn. 4. li. 8 Philoſtratũ in vita Apollonij Laertiũ ĩ Pythagora, Porphyrium ĩ l. de abſtinẽtia, Plutarchũ ĩ orationibus de eſu carniũ. D. Gr. Nyſ. l. 2. de homine c. 7. & 8. D. Nemeſiũ de homine c. 2. Plinium l. 53. cap. 10. Gre Naz. ſ oratione ad Ep. 150.

Quid igitur in præſentia dicendum? Nempe, vel Ariſtotelem infinitum in rebus immaterialibus conceſſiſſe, non rectè. Ad quam interpretationem inclinare videtur D. Th. 2. contra gentes c. 81. etſi in ibi afferat, non ſatis conſtare, quid huic argumento Ariſtoteles reſponderet. D Vel ſanè Ariſtotelem pugnantia dixiſſe; cum generationum æternitatem induxit, & animarum infinitudinem negauit. Ex quo fortaſſe effectum eſt, vt ſuam ille de immortalitate animæ ſententiam diſputationum ambage implicuerit, & quaſi alter Zeuxis Agamemnonẽ pallio obuoluerit, ſeu potiùs, vt quidam inquiunt, quaſi ſepia atramento aſperſerit, ne caperetur.

QVÆSTIO II.

E *Poſſit ne infinitum actũ diuina virtute produci, an non.*

ARTICVLVS I.

Partis affirmatiuæ argumenta.

Baconi[9] I 2. d. 1. q. 7.

HViuſce controuerſiæ affirmantem partem defendunt Greg. in 1. d. 43. q. 4. Aliacenſis d. 42. q. 13. art. 3. Ochamus quodl. 2. q. 5. & in 2. q. 8. Argentinas d. 1. q. 2. art. 4. Maior & Almainus in 3. d. 13. q. vnica, alijq́; permulti. Quæ ſententia hiſce potiſſimùm argumentis probatur.

Mairo. I 1. d. 43. Baſſol. eadem d. q. unica.

Primò: Infinitæ potentiæ reſpondet infinitus effectus; ſiquidem quo potẽtia maior eſt, eò plura poteſt, & infinitudo potẽtiæ ex actu æſtimatur: ſed Deus habet infinitam potentiam: igitur poteſt infinitũ aliquid efficere. Huc pertinet, quòd non minoris dignitatis eſt diuinus intellectus B quam voluntas diuina. Quare cum intellectus diuinus infinita cognoſcat, poterit etiam voluntas infinita velle, & ex conſequenti infinita producere. 1. argum.

Secundò: Magnitudo, cuius Deus ideã habet, quæq́; diuino intellectui vt producibilis obijcitur, nullis limitibus eſt coercita: alioqui deſignari poſſet magnitudo, qua Deus maiorem procreare non poſſet quod à vero abeſt: igitur magnitudo à Deo producibilis, eſt actu infinita. 2. argum.

C Tertiò: Maior eſt diuina poteſtas, quã vis infinitorum ignium ſi eſſent, at ſi eſſent infiniti ignes, poſſent infinitas combuſtiones edere; ergo eaſdem poterit Deus ſe ſolo efficere. 3. argum.

Quartò: Si Deus neceſſitate naturę ageret, produceret infinitũ: ergo idẽ nunc, ſi velit, producet; cùm eius potẽtia re ipſa minor nõ ſit, quã in eo ſtatu foret. Probatur aſſumptum: quia tunc exprometet quantum maximum ſuæ potentiæ conatũ, D actuq́; conſtitueret in natura rerũ nõ tot, quin plura, atq; adeo infinita ſimul. 4. argum.

Quintò: In continuò ſunt infinitæ partes proportionales: ſed Deus põt eas omnes ſeparatim conſeruare: ergo & infinitum actu efficere. Maior propoſitio patet. Minor probatur: Nã quicquid Deus conſeruat interuentu cauſæ ſecundariæ, quę non eſt de eſſentia rei, poteſt ipſe per ſe immediatè conſeruare: atqui Deus conſeruat in continuo partes proportionales E interuentu vnionis earundem inter ſe quæ vnio non eſt de ipſarum eſſentia: poteſt igitur eaſdem ſine vnione conſeruare. 5. argum.

Sextò: In quolibet momento huius horę poteſt Deus creare vnum Angelum, & vnum lapidem: igitur cum in fine horæ tranſacta fuerint infinita momenta, creati erunt à Deo infiniti Angeli, & infiniti lapides. Idem argumentum confici poteſt, poſito per diuinam potentiam 6. argum.

T 3 metu

motu cœleſti ab æterno: tunc enim poſſet Deus in quolibet die vnum Angelum, & vnum lapidem aut hominem creare; quo conceſſo, ſicuti iam nunc effluxiſſent infiniti dies, ita eſſent actu infiniti Angeli, & infiniti lapides vel homines.

Septimò Efficiat Deus hoc puncto temporis, quam multa in eo poteſt efficere, tunc rogo, vel eiuſmodi res à Deo effectæ finitę ſunt, vel infinitæ: finitę eſſe nequeũt quia ſequeretur, non poſſe Deũ vltra finitã multitudinẽ aliquid efficere: erunt igitur infinitæ. Quare diuina poteſtate potetũt ſimul infinita in rerũ natura cõſtitui.

ARTICVLVS II.

Argumenta partis negatiuæ.

Capreol' & Hiſpalẽſis i 1.d.43 q.1. Caietan'.1.p.q.7.ar.3 Ferrarienſis.1. cõtra gẽt. c.8. Argẽtinus i 1.d.8. q.2. Marſi. in 1.q 42. art.3. Sot' qõ.vlt. hu ius lib.

QVòd verò nullum infinitum à Deo effici poſſit, arbitratur D.Th.1.p. q.7. quodli.9.art.1.& quodlib.12.art.2. D.Bonauentu.in 1.diſt.43.q.3. Richardus q.5.& 6. Dur.q 2. Scotus in 2. diſt.1.qu 3.& plerique alij Ad quã ſentẽtiã cõfirmandã, hæc potiſſimùm afferri ſolẽt argumẽta. Si non repugnant produci infinitũ producat Deus in aliquo rerum genere (vt aduerſarij argumentabantur) totum quod poteſt (nec enim illud erit plus quam infinitum) verbi gratia, tãtam molem corporis, aut tot Angelos, aut tot gradus gratiæ, quot poteſt. Tunc, vel ijs productis poteſt adhuc Deus plura efficere vel non. Si detur primum; ſequitur cõtra hypotheſin, Deum nõ produxiſſe omnia, quæ poterat. Si ſecundum; admittendum erit, illis productis exhauſtam, ipſo diuinam potentiam, ita vt iam ne vnum quidem Angelum, aut gradum vnũ gratiæ queat producere, quod abſurdũ eſt. Non poteſt igitur infinitum à Deo effici.

1. Ratio.

2. Ratio. Item Contradictionem implicat, totũ exæquari parti; cùm omne totũ ſua parte maius eſſe, vnum ſit è primis principijs; at qui id abſurdum ſequeretur ex infinita multitudine: nullo igitur pacto ea dari poteſt. Probatur aſſumptio: Nã binarius eſt pars quaternarij: in multitudine autẽ infinitã tot eſſent quaternarij, quot binarij; cum vtrique ſint infiniti, & infinito nihil ſit maius.

3. Ratio. Præterea: Quidquid Deus efficit, neceſſariò ſub certa intentione, & ad aliquem vſum ac finem efficit; alioqui temerè & fruſtra ageret: ſed quicquid eo modo à Deo producitur, aut produci poteſt, finitum eſt; cùm infinitum nec ad certam intentionem referri queat, nec vllum rebus vſum aut bonum afferre valeat: non poteſt ergo infinitum à Deo procreari.

Et hæ quidem rationes infinitum vniuersè tollunt. Nunc aliæ, quæ infinitorũ genera particulatim demoliantur, afferendæ ſunt. Inprimis, quòd nulla quantitas infinita eſſe poſſit, ita concluditur. Non magis repugnat, exiſtere naturam aliquã genericã, quæ non ſit per differentias ſpecificas determinata; quàm exiſtere quantitatem, quæ non ſit definita & contracta per aliquam ſpeciem & menſuram quantitatis: ſed ità ſe haberet quantitas infinita; nec enim eſſet bicubita, aut tricubita, alteriùſve ſpeciei: ergo eam eſſe omnino repugnat. 4. Ratio.

Deinde, quòd nullum corpus Phyſicũ infinita mole præditum dari queat, ea ratione oſtenditur. Quia eiuſmodi corpus poſſet, ac non poſſet, moueri: poſſet, quia eſſet ens naturale: non poſſet, quia ſequerentur incommoda, explicata ad initium articuli tertij ſuperioris diſputationis, quæ, ſi rectè inſpiciantur, non ſolùm valent ad probandum, nõ dari re ipſa infinitum; ſed nec vlla vi dari poſſe, cùm ad repugnãtiam & cõtradictionem deducant. 5. Ratio.

Rurſus idem hũc in modum ſuadetur: Efficiat Deus magnitudinem aliquam infinitè extenſam hinc verſus Orientem: deinde coniungat inter ſe; & coaceruet omnes illius partes in figuram rotundam. Hoc dato, huiuſmodi partes efficient, ac non efficient infinitam molem verſùs omnes loci differentias; quod contradictionem inuoluit. Non poteſt ergo prędicta magnitudo dari. Probatur aſſumptio: nã quod efficere debeat infinitam illam magnitudinem, patet, quia quod vnũquodque continet infinitas partes, æquales vni certæ, & non communicantes, id verſùs omnem locum eſt infinitum. Quòd eam efficere nequeant, ex eo perſpicuum eſt: quia partes illæ non occupant nunc maiorem locum, quàm antes, ſiquidem noua illa copulatio nullum eis attullit incrementum. 6. Ratio.

Ex dictis conſtat, non poſſe dari virtute diuina multitudinem rerum materialium actu infinitã. Etenim cùm ex infini-

ta

ta corporum moltitudine, infinita magnitudo conflari queat; eadem ex illa, quæ ex hac, contradictio colligetur. Sed idem amplius hoc pácto oſtendi ſolet: Creet Deus infinitos homines, quorum ſinguli habeát ſingulos aureos dũtaxat. His creatis ſequitur vnúſquemq; nullo excepto, poſſe ex illo aureorum numero decẽ ſibi aureos vẽdicare, ita vt ſinguli aureos denos habeant, cùm antea nõ niſi ſingulos haberent: quod oĩno repugnat. Probatur conſecutio. Namque auferat Deus ſimul ab illis hominibus omnes aureos, & in vnum cumulum congerat: deinde ex eo cumulo reddat ſingulis denos. Tunc vel illi aurei ſufficient: vt quilibet obtineat decem, vel non. Si ſufficient, habetur ꝓpoſitum: ſi non ſufficient, ſed in aliquo tandem finientur, ſequitur, prædictos aureos nõ eſſe infinitos; quod repugnat hypotheſi. Igitur vel dicendum fuit, productionem infinitorum hominum cũ ſingulis aureis, inuoluere contradictionẽ; vel ſingulos poſſe habere denos aureos, nullo denuo producto: quod non minus repugnat.

Quod autem contradictionem implicet, dari moltitudinem ſubſtantiarũ materiæ carentium, ita probatur: Creet De⁹

8. Ratio. infinitos Angelos in ſpatio decem cubitorum, qui ſe applicent ad mouendũ lapidem per idem ſpatium; ſequitur eos poſſe mouere, & non poſſe mouere lapidem: non igitur creari poterant. Conſecutio oſtẽditur, inprimis quòd poſſent mouere; quia haberent ad id motricem virtutem. Deinde, quòd non poſſent; quia applicarent impulſum infinitum, atque ita momento trajcerent lapidem per totum illud ſpatium, proindeque non mouerẽt, cùm motus neceſſario tempus cõſumat, vt 6. lib. parebit.

Obiectio. Erit tamen qui objiciat, parum firmam videri hanc rationem; qa licet illa infinitorum Angelorum collectio infinitam vim motricem obtineret, non proinde infinitũ ederet impulſum, ſed finitum: qualem etiam nunc Deus impendet, ſi velit lapidem mouere, etſi alioqui infinitam vim ad mouendum habeat.

Dilutio. Occurrendum tamen, diuerſam eſſe rationem in Deo, atque in Angelis. Namque potentia motiua Angelorum, cùm ſuapte natura ad actum mouendi ordinetur, ſicuti & cæteræ vires creaturarũ ad

A proprio actus, ſi virtus illa infinita poſſibilis eſt poſſibilis quoq; erit actus, ad quem ordinatur; & è cõuerſo, ſi is impoſſibilis ſit, & illa etiã impoſſibilis erit. At vis diuina non ita ſe habet; nec enim ad motum ordinatur, cùm nullum attributum diuinum propter creaturas, tanquã propter finem, ſit, vt luce clarius eſt.

Tandem, quòd nulla qualitas, nullumve aliud accidens infinite intenſum, à

9. Ratio.

B Deo produci queat, oſtendi poteſt ratione illa, qua paulo ſuprà vſi fuimus, ad euertendam infinitudinem hominum habentium ſingulos aureos. Efficiat enim Deus candorem infinitum hoc modo: ꝓductis infinitis lapidibus, quorum ſinguli ſingulos habeant gradus candoris: eos oẽs gradus in vno lapide conſtituat: tum rurſus ex ijs in vnum cõiunctis, vnicuiq; lapidi denos gradus impertiat: vel ij gra-

C dus ſufficient, vt ſingulis lapidibus deni attribuantur, vel non, &c.

10. Ratio. Speciatim verò, quòd qualitas actiua infinite intenſa creari nequeat, ex eo oſtẽditur; quia poſita, verbi gratia, infinita grauitate in lapide, poſſet ſimul ac non poſſet lapis moueri; vt diſputat Ariſtoteles 1. de cœlo c. 6. Poſſet, quia eſſet corp⁹ mobile: non poſſet, quia decurreret ſpatium in inſtanti. Etenim quo mobile gra-

D uius eſt, eò velocius ac breuiori tempore fertur, proindeq; ſi infinita grauitate polleat, infinita velocitate feretur, atque adeò in vno puncto temporis; quod naturæ motus repugnant, vt ſuperiùs de motu lapidis ab infinitis Angelis efficiẽdo, argumentabantur.

ARTICVLVS III.

Pars negatiua præfertur, & diſſo-

E *luuntur argumenta affirmatiuæ, licet ea quoque probabilis iudicetur.*

IN hac graui & difficili cõtrouerſia negatiua pars præferenda eſt, tum qa firmioribus nititur argumentis, tum quia eam melioris notæ Philoſophi amplexi ſunt; vt ex collatione eorum, quos vtrinque citauimus conſtat. Quin verò Commentator, in opere, quod inſcribitur Deſtructio deſtructionum, diſputat. 1. ad du-

bium 7: Impoſſibile, inquit, eſt apud omnes Philoſophos, dari infinitum actu, ſiue corporeum ſiue incorporeũ: ac nemo ſapientũ intelligere hoc potuit, niſi Auicenna (excepit autem Auicennam, quia admiſit dari actu infinitas animas rationales, innixus errore exiſtimantiũ generationes ſuiſſe ab æterno, ſimulq; certiſſima veritate confitentium animã noſtrã immortalem eſſe) in huiuſmodi autẽ cauſa vel maxime ſpectanda eſt, præter momenta rationum, auctoritas. Nam ſi grauiſſima quæq; ingenia non potuere concipere infinitum actu in rebus creabilib. habere rationem entis veri & factibilis; certè magnum eſt argumentum, ita eſſe, licet id perſpicuis rationibus non cõuincatur. Nihilominus, quia affirmatiua etiam pars ſuam habet probabilitatem, & aſſertores non ignobiles; ac præſertim, quia nullo argumento palã reuincitur, vtriuſque partis rationes diluemus, vt quam quiſque voluerit, tueri poſſit.

Vtramq; partẽ ꝓbabilem cẽſet Gabriel in 2. d. 1. q. 3.

Sol. 1. arg. 1. art.

Ad primum eorum, quę pro parte affirmatiua adduximus, reſpondendũ eſt cum D. Th. 1. p. q. 25. ar. 2. & Henrico Gandauenſi in ſumma art. 35. q. 6. non oportere infinitæ potentiæ reſpondere effectum infinitum, quia cauſa æquiuoca, cuiuſmodi eſt diuina potentia, comparata ad creaturas, non adæquate in effectũ ſuo oſtenditur. Vel dicito cum eodem D. Th. 1. p. q. 45. art. 5. infinitæ Dei potentiæ reſpondere aliquem effectus infinitum, non quo ad ſubſtantiam rei productæ; ſed quoad modum, quo producitur.

Ex actione creãdi arguitũ virtus infinita.

Nam in creatione, etſi res creatæ in ſe finitæ eſſentiæ & perfectionis ſint; modus tamen eas producendi, arguit virtutem infinitam. Etenim tanto maior vis in cã agente requiritur, quãto potentia, è qua res educi debet, remotior ẽ ab actu. Quare ſi res è nulla præiacente potentia, ſiue è nihilo educenda ſit, ſicuti ea q̃ creatur, haud dubiè infinitam depoſcet virtutem; ſi quidem nulla eſt proportio nullius potentiæ ad aliquã potentiam, quã ſupponit vis agentium naturalium. Tertiò reſponderi poteſt, ad aſtruendam infinitatem diuinæ potentiæ ſat eſſe, poſſe Deũ in quouis rerum genere non tot, nec tam perfecta, quin plura perfectioraq; efficere. Ad reliquam eiuſdem argumenti partem dicendum, non minoris eſſe dignitatis diuinam voluntatem, quàm diuinum intellectum: ſed non inde ſequi, vt quęcunque Deus quodlibet modo concipit, eadem etiam velit; cùm palam ſit, Deum intelligere contradicentia, & Chimærã, aliaq; eiuſmodi omnium iudicio impoſſibilia, quæ velle non poteſt. Nempe voluntatis & intellectus diuini præſtantia, non ex multitudine eorum, in quæ ſecũdaria rõne tẽdunt; ſed ex primario obiecto, quod ipſe Deus eſt, æſtimari debet.

Conſule Scotũ in 1. d. 2. & in 2. d. 2. q. 1. Capr. in d. 43. q. 1. art. 2.

Solut. 2.

Ad ſecundum dicendum; quamcunq; magnitudinem, cuius Deus ideã habet, eſſe finitam; itemq; omnem certã, ſeu deſignabilem magnitudinem, quæ diuino intellectui obijcitur, certis limitib. teneri. Verũ vt nulla tãta eſt, qua Deus maiorem non percipiat; ita nec vllam notari poſſe, qua maior ab illo effici nequeat.

Lege Capr. in 1. d. 35. q. 2. ar. 1. ad 3. Aureoli contra 2. concl. Hiſpalẽſẽ q. 1. art. 4.

Ad tertium, conceſſa maiore & minore propoſitione, neganda eſt conſecutio; quia datis ex hypotheſi infinitis ignibus, non eſſet impoſſibile, dari infinitas cõbuſtiones, cũ hoc nihilo repugnet magis, q̃ illud, ſimpliciter tamen vtrumq; impoſſibile eſt, ideoq́; neutrum à Deo effici poteſt; non ob diuinæ virtutis defectum, ſed propter rei ipſius repugnãtiã.

Solut. 3. Lege Caiet. 1. p. q. 7. a. 4.

Ad quartum dicendum eſt; ſi Deus neceſſitate naturæ operaretur, futurũ fuiſſe, vt non haberet virtutem infinitã. Nãque eo modo operari, imperfectionis eſt q̃ cũ infinita virtute cohærere nõ poteſt. Quod ſi ex hypotheſi infinitã virtutem poſſideret, eamque totam applicaret atque effunderet, produceret quidem infinitum, ſed per hypotheſin impoſſibilem vt paulò ſupra dicebamus.

Solut. 4.

Ad quintum, admittenda eſt maior ꝓpoſitio, neganda minor, & ad eius probationem dicendum; maiorem veram eſſe, modo nulla inde ſequatur contradictio; quæ tamen ſequeretur, ex ſeparatione omnium partium continui. Nam præter communem infiniti repugnantiam, illa quoque priuatim exiſteret, ex diuiſione continui in omnem ſui partem, quod partes, quæ peracta diuiſione manerent ſimul, & non diuiduæ, & diuiduæ eſſent. Nõ diuiduæ, quia omnis earum partitio eſſet exhauſta: diuiduæ, quia continuũ ſecatur in ea, quibus conſtat; non conſtat autem indiuiduis, vt 6. lib. demonſtrabitur.

Solut. 5.

Ad

Solut. 6. Ad ſextum dicendum; in quolibet inſtanti horæ ſigillatim ſumpto poſſe Deũ creare vnum hominem, aut Angelum; nõ tamen in omnib. momentis collectiuè acceptis. Etenim productiones illæ non poſſent non ordinatè procedere, ſecũda poſt primam, tertia poſt ſecundam, atq; ita deinceps: momenta verò in tempore non ita ſe habent; ſed poſt quodlibet ſequuntur immediate infinita. Quapropter negandum eſt, in infinitis momentis finiti temporis collectiue poſſe Deum creare, B quamuis nullum deſignari queat, in quo non poſſit; quæ tamen ratio non habet locum in altera argumenti parte, ſiquidem dies in ſucceſſione temporis habent ordinem immediatum inter ſe. Vnde poſita mundi æternitate, concedendum eſt, potuiſſe Deum ſingulis diebus, non ſolum diuiſiuè, ſed etiã collectiue ſumptis, creare Angelos: qua hypotheſi admiſſa, iam nunc exiſterent infiniti actu. Verum qui prorſus negat, huiuſmodi infinitum dari C poſſe; negare etiam debet, potuiſſe mundum, quoad res ſucceſſiuas, ab æterno cõdi. Qua de re lib. 8. Quamuis dici etiam, ſed minus probabiliter, poſſet; ſi ita Angeli crearentur, debuiſſe eos ſucceſſiuè in nihilum redigi, ne vnquam infiniti actu euaderent.

Durãdus in 2. d. 1. qu. 3.

Baſſol. i 2. d. 1. q. 5.

Solut. 7. Ad ſeptimum vt patet quid reſpondendum ſit, aduertendum eo; infinitum potẽtia, quod ſyncategorematicum vocant, hoc eſt, non tantum quin maius, ſeu non tot quin plura, haud eſſe quidpiam certum, quod deſignari poſſit: ſi enim poſſet D deſignari, non recto diceretur, non tantũ quin maius: quo fit, ut huiuſmodi infinitũ ſecundum ſe totum nequeat ad actum perduci, iam enim deſineret eſſe incertum, & indeterminatum. Hoc poſito, ad argumentum explicari debet prius pronunciatum. Aut enim petit, ut quemlibet angelorum numerum certum ac definitũ ex illis quos Deus in hoc temporis puncto creare poteſt, creet; quo pacto conce- E dendum eſt, nam ex eo non infertur infinitum actu, cum eiuſmodi multitudo neceſſariò finita ſit, aut poſtulat, vt abſolutè, quemcunq; Angelorum numerũ hoc momento efficere Deus poteſt, cum eodem momento efficiat; quod negandum eſt, cum repugnet, infinitum potentia ad completum actum peruenire.

A

ARTICVLVS IIII.

Reſpondetur argumentis pro negatiua parte adductis.

SEd quia affirmantem etiam partẽ probabilem iudicauimus, ad argumenta contrariæ reſpõdebimus. Ad primum: poſſe Deũ in quolibet rerum genere pducere infinitum; non producendo totũ, quod B poteſt in eo genere, ita vt ſuã potentiam exhauriat. Nã ſi, v. g. efficiat corpus verſus omnẽ dimẽſionem infinitè extẽſum (ubi ſe maior obijcit difficultas) adhuc poterit illud in nihilum reducere, ſuaq; omnipotentia idem ſubrogare, & aliud deinceps in infinitum eodem in ſpatio ſimul conſtituere, ita ut ſeſe inuicem penetrent. Quãuis ẽt multitudine infinita producta, poterit ſẽper in eodẽ genere abſq; termino C aliã producere, aut priorẽ augere. Nec tamen ſequetur priorem illam non fuiſſe infinitã: poteſt namq; multitudini infinitę additio, & detractio fieri, abſq; amiſſione infinitudinis. Quòd ſi eſſet multitudo corporũ infinita verſus omnem loci differentiam, non poſſet ei quicquam addi, niſi aliorum corporũ penetratione, ſubrogationeue, ut de magnitudine dictũ fuit.

Ad 1. arg 2. art.

Pro explicatione ſecundi argumenti, ſciendum eſt ex Platone in Philebo, maius & minus, & æquale & inæquale, non D competere quantitati infinitæ. Nam ut Scotus in 2. d. 2. q. 3. alijq; nonnulli animaduertunt, quantitas primò diuiditur per finitam & infinitam; deinde finita in maiorem & minorem, æqualem & inæqualem, relicta omnino extra huiuſmodi affectiones quantitate infinita: uidelicet, quia ad rationem maioris pertinet exceſſus, ad rationem minoris defectus; ad rationem æqualis & inæqualis commenſuratio, & proportio, quæ omnia fi- E nitatem includunt. Hoc poſito, reſpondendum eſt ad argumentum; in numero infinito binarios comparatos quaternarijs, nec plures eſſe, nec pauciores, nec ęquales inæqualeſue; quia huiuſmodi attributa finitis duntaxat numeris conueniunt. Vnde & effatum illud; Omne totum eſt maius ſua parte; nõ in numero infinito, ſed finitis tantum locum habet.

Ad 2. Itẽ Maironius i 1. d. 43. q. 10. Gre. d. 44. q. 4 art. 2 Licheti[illegible] quodlibet Scoti q 5. Baſſolius i 2. d. 2. q 5

Ad tertium: Si aduerſari velint, q̃equid à Deo effici poteſt, neceſſariò cadere ſub certa intẽtione, ex parte Dei producentis; quia nimirũ Deus certa ac definita ſua notione id ꝓducet; rectè quidem aſſumunt, ſed non rectè colligunt: poteſt enim Deus notitia definita, id eſt, non vaga, ſed in ſingulare aliquod certæ ſpeciei directa: infinitum producere. Si autem contendat, nihil Deum poſſe efficere, niſi ſub certa intentione ex parte effectus, quia nimirum res ab eo producta (B) debet eſſe finiti numeri, gradus, aut extenſionis, tunc nec probè aſſumunt, nec aſſumptũ confirmant. Nã quod aiũt, infinitum nullũ habere vſum aut cõmoditatem, falſum eſt; q̃a ſi id à Deo produceretur, conduceret ſaltẽ ad oſtendendã eminentiã diuinæ virtutis, quæ eiuſmodi infiniti ꝓductione magis innoteſceret.

Ad 3. Ad quartum: Cùm quantitas diuiditur in bicubitam & tricubitã, aliaſq́; eiuſmodi menſuratũ ſpecies, nõ diuidi quan(C)titatem abſolutè ſumptam, ſed finitam. Quare etſi implicatio ſit, exiſtere naturam genericam, quæ non ſit determinata per differentias ſpecificas: non implicare tamen, dari quantitatẽ, quæ in nulla illarum ſpecierum contineatur; ſi quidem eiuſmodi ſpecies non totam quantitatis vim & naturam exhauriunt, ſed finita tantũmodo. Diuidetur enim quantitas in quãtitatem finitã & infinitã; illa in cubitũ, bicubitum, &c. nec in aliam & (D) aliã quãtitatem incertæ magnitudinis.

Ad 4. Ad quintum, omiſſis alijs ſolutionibus reſpondemus, non eſſe abſurdũ concedere, corpus infinitũ poſſe & nõ poſſe moueri: non quidem eodẽ modo ſpectatum ſic enim implicatio foret; ſed diuerſa ratione nimirum, ſi conſideretur præciſe ſm ſua principia intrinſeca, videlicet materiam & formam, moueri poſſe; ſi expendatur prout eſt præditum mole infinita; quæ motus exercitium impedit, (E) non poſſe. Quod & ſimilibus aliarum rerum exemplis illuſtratur. Nã corpus cœleſte, ſi ad eius ſubſtantiam attendamus, diuidi neq̃t, cùm ſit omnes noxæ & corruptionis expers; ſi ad eius quantitatem, non repugnat ei diuidi, cùm omne quantum ſit diuiſibile. Præterea, ſm probabilem ſententiam Deus potuit ab æterno lapidem ꝓcreare, eamq́; in aere ſoſpen-

(A) ſum tenere: eiuſmodi vero lapis poſſet, & non poſſet ab æterno deſcendere: poſſet, quia eſſet ens mobile, ac natura ſua inclinatum ad deſcenſum: non poſſet, q̃a motus, quo deorſum tenderet, eſſet finitæ durationis, quẽ ex æternitate eſſe omnino repugnat. Itaq́; perſpicuũ videtur, nullam ſequi contradictionem ex eo, ꝙ infinitum corpus nullum motũ localem exercere queat. Quòd ſi quis obijciat, hac ſolutione collabaſcere argumentum, Obiectio. (B) quo Ariſtoteles demonſtrat, Cœlum non eſſe infinitum: id enim ex eo probat, q̃a ſequeretur, poſſe moueri per infinitum ſpatium finito tempore. Occurrendũ eſt, Dilutio. argumentum Ariſtotelis manifeſta niti experientia, qua cõſtat, Cœlũ ab Oriente ad Occidentem volui: hinc enim ad abſurdum illud deducit, q̃d poſſet moueri; cũ in re vera iam moueatur, & nõ poſſet, quia finito tempore infinitum ſpatium conficeret.

(C) Ad ſextum dicendum; infinitas illas partes in vnum coaceruatas, effecturas molem infinitam verſus omnem loci differentiam, cùm reuera ſint infinitæ actu. Nec mirum, ꝙ nunc maius occupent ſpatium, quam antea, id enim prouenit ex diuerſo ſitu, quem nunc inter ſe inuicem, atq́; in ſpatio ſortiuntur. Ad 6.

Ad ſeptimum dicendum; cùm in infinito numero aureorum ſint denarij infiniti, & vnũ infinitum non ſit maius alio; Ad 7. (D) cõſequens eſſe, vt ex ea infinitudine ſinguli homines denos aureos ſibi poſſint aſſumere. Ea eſt enim infiniti lex & natura, vt nõ poſſint ſinguli homines cum ſingulis aureis creari, quin pariter ſingulis hominibus deni aurei reſpondeant. Quod etſi mirum videatur; non videbitur tamen à veritate alienũ ei, qui mentem tetulerit ad infinitatem numerorũ, quã Deus cõcipit (licet nullum certum numerum infinitum cognoſcat, vt aſſerit D. Auguſt. 12. de ciuit. Dei ca. 18. cùm (E) tamen collectio omnium ſit infinita.) In ea enim nõ dubium, quin Deus totidem denarios, quot binarios, apprehendat: dum enim ſuæ ſcientiæ perſpicacitate numeros numeris cõparat, vel ſingulis binarijs nullo excepto ſingulos denarios confert, vel in aliquo tandem binario denarij deficiunt. ſi detur ſecundum, ſequitur denarios non eſſe infinitos, quod

eſt

eſt apertè falſum: ſi detur primum, habetur propoſitum.

Ad 8. Ad 8 octauum reſpondendū eſt; quemlibet Angelum ex infinito illo numero poſſe lapidi impulſum imprimere, non tamen totam Angelorum collectionem; idque propter abſurdum, quod ex momentaneo motu ſequeretur. Quòd vero obijcitur, potentiam motricem Angelorum ordinari ad efficiendum motum, falsè ſoluitur, ſat enim eſt ordinari ad mouendum ſingulatim.

Ad 9 & 10. Aliam quoque ſolut. habes apud Aliacēſem i 1. q 15. a. 3. Ad nonum, ex 10. argumenti ſolutio ne, quid reſpondendum ſit, conſtat. Ad vltimum dicito; poſita infinita grauitate, lapidem ea præditum non deſcenſurum in inſtanti, quia non concurret cum ea Deus, vt impetu infinito, ſed finito duntaxat feratur.

QVÆSTIO III.

Vtrū quacunq; ſpecie poſſit alia perfectior à Deo in infinitum creari.

ARTICVLVS I.

Quæ argumēta probare videantur, non poſſe.

Quorundā error. NOnnulli (quorum meminit Hugo Victorius lib. 1. de ſacramētis parte 2. cap. 22) in eo errore fuerunt, vt putarent, Deum præter ea, quæ facit, nec aliud quicquam facere poſſe, nec melius aut perfectius. Omiſſa verò hac impietate, quam coarguit Sacræ Paginæ auctoritas, dum ei finitam virtutem Deo attribuit; controuerſia eſt inter Catholicos Philoſophos, num Deus quacunq; ſpecie poſſit alia nobiliorem condere. Quòd enim non poſſit, & q̃ aliqua ſit, vltra quam virtus diuina nequeat, arbitratur

Ita Aeſcu lap. hoc in lib. ſeſt. 7. quæſt. 3. Henricus Gandauenſis quodlib. 5 q. 3. & quodlibet 8. quæſt. 8. Scotus in 3. diſt. 13. quæſt. 1. Durādus in 1. d 44 quæſt. 2. Aureolus apud Capreolum in d. 43 qu. vlt. art. 2 Solet autem hæc ſententia hiſce ferè argumentis probari. Datur res

1. Argum. aliqua in natura, videlicet materia prima, qua deterior nulla eſſe poteſt: ergo in mente diuina aliqua alia eſt, quā nulla præſtantior effici queat; cum nulla videatur maior ratio, cur per gradus creaturarum deſcendendo perueniendum ſit ad infinitum, & aſcendendo non ſit in aliquo ſummo conſiſtendum. Antecedens

A probatur, primum ex illis D. Auguſtini verbis 12. confeſſ. cap. 7. Duo feciſti, Domine, alterum prope te id eſt, naturam Angelicam; alterum prope nihil, id eſt, materiam primam: vnum, quo ſuper ior tu eſſes; alterū, quo inferius nihil eſſet. Deinde, quia ſi Deus poſſet creare aliquid materia prima deſpicatius, vel id eſſet forma, ſiue accidentaria, ſiue ſubſtantialis, vel cōpoſitum ex materia & forma. Si forma; cum omnis forma ſiue informans, ſiue omnino per ſe ſubſiſtens, ſit

B actus; & materia ſit pura potentia; omnisq; actus nobilior ſit quàm potentia, non poſſet ea forma non eſſe præſtantior, quam materia prima. Si vero eſſet compoſitum, cum omne cōpoſitum includat formam, neceſſariò dignitate ſua materiam vinceret.

2. argum. Deinde: Vniuerſitas ſpecierum, quas Deus creare poteſt, diſtat à Deo, ſicuti finitum ab infinito; alioqui daretur in il-

C la ſpecies aliqua infinitè perfecta: igitur per eam aſcendendo impoſſibile eſt infinitè progredi, ſed neceſſariò dandus erit ſtatus, in aliqua ſpecie certa, & determinata.

3. argum. Item Species procedunt à Deo vti numerus ab vnitate, teſte D. Dionyſio 5. ca. de diuinis nominibus, ſed aliquis eſt numerus, inter quem & vnitatem alius cadere non poteſt, nempe binarius, ergo & aliqua creatura eſt ita Deo ꝓpinqua,

D vt inter ipſam & Deū alia effici nequeat.

4. argum. Præterea: Deus non pōt eſſentiā humanę ſpeciei perfectiorē reddere, nec duas ſpecies, quæ æqualē perfectionē inter ſe habeāt, producere: ſicuti nec quaternariū augere ternaria ſpecie quaternarij, aut duos numeros æquales efficere: ergo nec poterit qualibet ſpecie aliam nobilioris eſſentiæ creare: cum vtrobique æqua ratio videatur.

5. argum. Denique: Vniuerſum nō pōt eſſe pul-

E chrius aut pfectius, q̃ nunc eſt, vt aſſerit Auguſt. in Enchir. ca. 10. Gregorius Nazianzenus in Homil. Natiuit. Theodoretus lib. 6. Græcanicarū affectionū. Cum igitur vniuerſi pulchritudo, & perfectio ex ſpeciebus, quibus conſtat, varietate efflorescat, ſequitur, non poſſe id alijs melioris notæ ſpeciebꝰ à Deo ornari, proindeque non qualibet ſpecie creata aliam præſtantiorem creari poſſe.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Qualibet ſpecie, & omnino quauis re creata, poſſe à Deo aliam nobiliorem procreari; nec aduerſariorum argumenta concludere.

Contraria tamen ſententia amplectenda eſt, dicendumque; nulla eſſe ſpeciem, qua Deus non poſſit aliam nobiliorem efficere, & vniuerſim nihil ineſſe in rebus creatis, ita quantitate amplum, vel gradu intenſum, vel ſpecifica dignitate excellens, quo non poſſit Deus infinitè progrediendo aliud maius perfectiuſque producere. Huius opinionis eſt D.Tho. 1.p.q.25.art 6.& 2 contra gent. cap.26. D.Bonauent.in 1 d.44 qu.1. Cap.in 1. d 43.qu.vlt.art.2.& diſt.35.quæſt 2 Argentinas in 2.d 1 qu.2.art.4.Richardus quodlib.2.q.4. Heruæus quodlib.7.q.2. Aegidius quodlibet 3.q 5. Soncinas 12. metaph.qu.5.& alij. Quòd vero ita ſentire oporteat, ſuadetur. Primùm, quia hæc progreſſio infiniti ſyncategorematici nullam inuoluit repugnantiam, nec ex parte diuinæ potentiæ, quæ eſt infinita; nec ex parte effectus: esto negetur, poſſe à Deo infinitum creari. Non enim per eiuſmodi incrementa veniendum erit ad aliquam creaturam actu infinitam, ſed quæcunque deſignabitur, circumſcripta ac limitata erit.

1.ratio.

2.ratio. Secundò: quia ſi quauis re producta non poſſet à Deo produci maior ac perfectior; ſequeretur, exhauriri diuinam potentiam, certiſq; rerum limitibus coerceri: quod quid aliud quæſo eſt, quam diuinæ potentiæ infinitatem negare?

3.ratio. Tertiò: Eſſentia diuina, vt eſt infinitè perfecta, ita infinitis modis eſt imitabilis: igitur nulla ſpecies eam ita perfectius imitari queat, atq; adeò nulla creari poterit adeo nobilis, quin nobilior poſſit.

Sol.1. arg. ſupiorũ art. De hac cõt ſ.o1.i 2.d. 12 q.2 §. ad argu.

Ad ea vero, quæ pro contraria ſententia adducta ſunt, non erit difficile reſpondere. Ad primum concedimus; materiam eſſe infimam omnium ſubſtantiarum, quæ à Deo creari poſſunt: licet non putemus, eam: euidentibus, ſaltem omnibus, deteriorem eſſe; quandoquidem materia eſt eius per ſe exiſtens, nobilius autem eſt exiſtere per ſe, quam inhærere alteri: niſi

A id, quod alteri inhæret, tantam aliunde nobilitatem vendicet, vt ea exiſtentiæ per ſe præponderet, vti videre eſt in nonnullis accidentibus; præſertim ijs, quæ diuini ordinis ſunt, vt gratia, lumen gloriæ, intuitiua contemplatio diuinæ naturæ. Itaq; admittendum eſt, licet Deus qualibet ſpecie completa, & qualibet item forma, aliam non ſolum perfectiorem, ſed etiam imperfectiorem poſſit efficere, nullam tamen ſubſtantiã materia prima ignobiliorem creare poſſe; quæ eſt ſententia

B Richardi quodli.2.q 5 & in 2.ſent.d.12. q.2. Durandi eadem d.qu.1. argentinatis in 1.d.44.q.1.art.2 aegidij quodlib.3.q. 5.aliorũq; philoſophorũ cõis. Nec propterea, quod aliqua minima ſubſtantia in rebus detur, ieirco maximam quoq; dari oportet, perfectio enim ſubſtantiæ creſcit per acceſſum ad diuina perfectionem, vbi impoſſibile eſt ad ſummũ peruenire; quia cùm diuina perfectio ſit infinita, nulla creatura eam ita exactè imitari põt, quin

C alia exactius poſſit. At imperfectio ſubſtãtiæ eſt per receſſum à Deo, quem non repugnat in aliqua ſubſtãtia dari maximum

Iſtĕ Abulē ſis ad ca. pur 22. matth.qu. 122.

Ad ſecundum: uniuerſitatem ſpecierum, quæ creari poſſunt, diſtare a Deo, ut quid ſimpliciter finitum; ut infinitum tamen ſecundum quid, ſeu ſyncategorematicè, hoc eſt, in infinitum progrediẽs, quia ita continet omnem perfectionem ſpeciebus communicabilem, vt in ea, nulla certa ſpecies deſignari poſſit, quæ actu

Sol.2. Lege Baſſolium 11. d.36. q 3. Hiſpalenſem d.35. q.1. art.4.

D infinitè perfecta ſit, & qua non poſſit dari alia perfectior Non ualet autem (ut ad uertit capr.in primo ſenten. loco cit.) hæc conſecutio: Deus uidet infinitum progreſſum ſpecierum ſeſe proportione excedentium, ergo uidet aliquam infinitam ſpeciem. Sicuti nec conſecutio hæc momentum habet: In continuo ſunt infinitæ partes, quarum ſecunda eſt minor quam prima: & tertia quam ſecunda, atque ita in finitum, ergo in continuo eſt aliqua infini

E tè parua.

Ad tertium: ſpecies procedere à Deo ſicuti numeros ab unitate. Primùm, quia quemadmodum numeri inſunt in unitate, tanquam in radice, & in ea unum qd ſunt, atq; ab illa protecti multiplicantur, ita rerum ſpecies in Deo, ut in fonte totius eſſe, continentur, & in eo quidẽ unã hñt rationẽ, ſed extra illum in multitudi nem

Sol.3. cur ſpecie dicãtur eẽ quaſi numeri.

nem abeunt. Præterea; quia ſicut nume ri ab vnitate progreſſi in infinitũ augeſcunt: ita qualibet ſpecie à Deo creata, poteſt alia atque alia perfectior produci, ita vt in nulla conſiſtere neceſſe ſit. Nõ eſſe verò ſimilitudinem in eo, quod argumentum probare nititur: nec enim quæ ſimilia dicuntur, in omnibus paria eſſe debent.

Solut. 4. Ad quartum: non poſſe alicui ſpeciei nouum addi gradum eſſentialis perfectionis, quia iam non eadem maneret eſſentia; vt nec quaternarius, ſi ei noua vnitas accederet. Nec item dari poſſe ſub eodem genere duas ſpecies pari inter ſe dignitate ſicuti nec dari poſſunt duo numeri (quibus etiam quoad hoc ſpecies ſimiles ſunt) quorum vnus non alterum excedat. At in productione aliarũ atq; aliarum ſpecierũ non ita res habet, cum ex ea nulla ſequatur repugnantia.

Solut. 5. Lege D Th. 1 p. q. 25. ar. 6. & in 2 d. 44. q. vnica a. 2 Alb. Magnum, art. 2. Ricardũ ibidem. q. 1. Dur. q. 3. Aegid. qõ. 2. Argent. & ca p. a quæſt. vnica. Ad vltimum. Vniuerſum bifariam ſpectari, nimirum vel quoad partes quibus conſtat, vel quoad ordinem & diſpoſitionem illarũ. Priori modo creari poſſe aliud pulcrius & perfectius, nec id negare Patres, qui in argumento citantur: poſteriori non poſſe. Neq; enim hoc vniuerſum, quod nunc eſt, valet fieri elegantius, quoad partium, e quibus conſtat, ſitum & diſpoſitionem; vt patebit ex iis, quæ dicemus 4. lib. huius operis, cum de locis elementorum diſputabimus.

QVÆSTIO IIII.

Num quodlibet infinitum à Deo cognoſcatur.

ARTICVLVS I.

Omne infinitũ cognoſci à Deo nullũ tamen ſucceſſiuè poſſe cognoſci.

Ex D. Th. 1. p. q. 7. ar. 2. Durãdo in 1. d. 39. q. 2. Scot. 1 qdl. q. 14. Duplex cõſideratio i finiti. VT aperiamus, quid in propoſita quæſtione ſtatuendum ſit, nõnulla præmittenda ſunt. Primò; infinitũ duobus modis ſumi. altero formaliter, vt nimirum ſignificat negationem finitionis; altero materialiter, hoc eſt, pro re quæ infinita dicitur; vt pro numero infinito, vel infinità magnitudine.

† cognitio infiniti varia. † Deinde, duplicem eſſe infiniti materialiter ſumpti notitiam: vnam, quæ confusè apprehenditur; quo modo dicitur A cognoſcere infinitum is, qui cognoſcit vniuerſale, cohibens ſub ſe poteſtate infinita; &, qui percipit magnitudinem vnius palmi, in qua inſunt infinitæ partes proportionales, quas tamen ſigillatim non concipit. Aliam, qua infinitum dilucidè ac diſtinctè cognoſcitur, vt ſi quis eaſdem partes enucleatè percipiat. Præterea, cognitionem diſtinctam infiniti, aut eſſe ſucceſſiuam, qua vnum poſt B aliud cognoſcitur: aut non ſucceſſiuam, qua cuncta ſimul intelligũtur. Denique, diſtinctam cognitionem infiniti, vel ita ſumi poſſe, vt dicatur infinita percipi in alia re cognita, in qua elucent, vt in eſſentia diuina, vel in ſe ipſis, ſeu in proprio genere, quo pacto angeli per congenitas ſibi rerum imagines, tum alia, tum ordinem vniuerſi, & rerum ſpeciei à Deo creatas, cognoſcunt. cognitio i finiti diſti i cta dupl.

C His poſitis; nõ excitatur à nobis quæſtio, de infinito formaliter ſumpto. Eo namq; modo perſpicuum eſt, infinitum a quouis intelligi. Neq; etiã quærimus, an infinitum materialiter ſpectatum, cõfuſa cognitione apprehendi poſſit? quia item poſſe, nullam habet dubitationem. Sed, vtrum diſtinctè intelligi queat in ſe aut in alio, ſimul aut ſucceſſiue? Status q̃ſtionis.

Igitur quidam ex antiquis Philoſophis, quos D. Auguſt. 12. lib. de ciuit. Dei D cap. 18. refert, adeo hallucinati ſunt, ut dixerunt, Infinitum ne in Dei quidem cognitionem cadere poſſe. Qui cũ etiam mundi nouitatem negarent, afferebant, recurrere per interualla rerum ortus, & occaſus, & eoſdem temporum circuitus; ne, ſi nõ eadem repeteretur, non poſſet. Deus infinita diuerſitate variata, vel præſcire cuncta vt faceret, vel ſcire cum feciſſet. In hoc certè conuenit illud. † Sacri Vatis. In circuitu impij ambulant. E Opinionum namq; inanitate circumacti, mentem diuinã, infinita omnia ſcientia complectentem, ex humani intellectus imbecillitate & anguſtiis metiẽtes, impiè lapſi ſunt. Sit igitur prima noſtra concluſio: Deum quodlibet infinitum comprehendere, etſi nullum ſucceſſiuè poſſit cognoſcere. Hæc cõcluſio, probatur quoad priorem partem, hunc in modũ: Diuinus intellect⁹ habet infinitam vim ad cognoſcendum; & id, in quo res concipit, nempe ipſius eſſentia, eſt infinitum quid Quorũdã philoſoph. error. † pſalm. 11. 1. cõcluſio. Pro hac cõcluſ. leg. D. Tho 1. cõt. gẽt. c. 69 & 70. & in opuſc. 3 cap. 133

Capr.in 1. quid in repræſentando: cognoſcit igitur
d.43 ar.2. infinita. Item: Deus perfectiſſimè cōprendit effectricem ſuā virtutem, ſed per eā poteſt non tot, quin plura, efficere; vt ſuperius demonſtrauimus: cognoſcit igitur non tot, quin plura, atque adeò infinita. Poſterior cōcluſionis pars ex eo conſtat: quia is, qui ſucceſſiuè cognoſcit, partim eſt in actu, partim in potentia. In actu, comparatione eorū, quæ iam percipit: in potentia, reſpectu eorum, quæ ſubinde percipit. At diuinus intellectus, cum ſit actus purus, neq; eſſe in potentia ad aliquid nonc cognoſcēdum. Accedit, ꝙ omnis ſucceſſiua intellectio mutatione infert, quæ nullo modo in Deum cadit.

2. Conclu. Sit ſecunda concluſio: Deus non ſolum intelligit infinita cognitione ſimplicis intelligentiæ, qua concipit res ſecūdum ſe; ſed etiā notitia intuitiua, qua eas ſub eſſe exiſtentiæ comprehendit. Hæc probatur: quia Deus intuetur cogitationes Angelorum, & animarum rationalium, quæ in infinitum multiplicandæ ſunt: cū diuina eſſentia, per quā intelligit, perfectiſſimè repræſentet, tam ea quæ iam exiſtunt, quàm quæ aliquādo erunt, aut eſſe poſſunt. Item: quia vel Deus è futuris cogitationibus nouit finitas, vel infinitas. Si infinitas, habetur propoſitum, ſi finitas, oportebit ergo id, quod Deus cognoſcit, per progreſſum rerum tranſiri; quod eſt manifeſtè abſurdum. Hanc concluſionem fuſius explanat D. Thom. 1 p. qu. 14. art. 12 & 13. Nec ſibi repugnat ſanctus Doctor, dum alijs in locis, vt 1. cont. gent. cap. 69. aſſerit, Deum intuitiua cognitione non intelligere infinita. Loquitur enim tunc de rebus per ſe exiſtentibus, vt interpretatur Capr. in 3. d. 14. q. 2. ar. 1. Caiet. 3. p. q. 10. ar 3. & Fer. 1. contra gentes cap. 69. Hæ enim in infinitum multiplicari non debent: cum ſubſtantiarum ortus & interitus die iudicij terminandi ſint.

ARTICVLVS II.

Obiecta contra ſuperius dicta, eorumque confutatio.

VErum contra primā concluſionem obijciat aliquis, cum Durando in
1. Obiect. 1 d. 39. 2. Si Deus cognoſceret quodlibet infinitum, vtiq; comprehenderet omnes partes, in quas continuum diuidi poteſt, omneſq; earum diſſectiones. At ꝙ eas nō cognoſcat, probatur: quia vel partes, quas in continuo percipit, diuiduæ ſunt, vel indiuiduæ: Non indiuiduæ, quia iam continuum conſtaret ex indiuiſibilibus: nec diuiduæ, quia diuina notitia non omnes cōtinui partes cōprehenderet: cum oporteret ſemper alias cognitione diuidēdas ſupereſſe. Non igitur omnes continui partes Deus intelligit. Confirmaturq; idem rurſus ex eo, quia non minus repugnat, cōtinuum diuidi actu in omnes ſuas partes, ꝙ ſcd'm oēs cognoſci. Non minus .n. Deus eas concipiendo abſolueret, & ad minima atq; inſectilia redigeret, ꝗ ſi eaſ dē à ſe mutuo re ipſa abſūgēdo ſecuiſſet.

Secundò. Ex eo, ꝙ Deus poſſit efficere non tot, quin plura, non ſequitur, eū producere actu infinita ergo pari ratione ex eo, ꝙ non tot, quin plura intelligat, nō rectè inferetur, eum infinita actu comprehendere. Quare probatio primæ concluſionis vitioſa eſt. 2. Obiect.

Hiſce obiectionib. ita occurres. Primæ quidem cum Capr. in 1. diſt. 35. qu. 2. art. 2. & Ferr. 1. contra gentes c. 69. dicendo, Deum cognoſcere partes omnes continui, quæ haud dubiè diuiduæ ſunt: ita tamen eas cognoſcere, vt earum partes, omnes, atque omnium partium partes, enucleatè cōprehendat: ſic enim eas concipit, vt in continuo inſunt. Quare cum in continuo nulla ſit, quæ ſecari in alias non poſſit, nullum Deus apprehendit, cuius etiam partes alias non concipiat. Dilut. 1. obiectionis. Eodē mō reſpondet Baſſolius 1. d. 43 q. 1. Hiſpalēſis diſt. 35. q. 1. art. 4.

Obſeruādum tamen eſt diſcrimen, inter realem continui diuiſionem, & cognitionem diuinam eiuſdem ſecundum omnes partes. Nam cum in duas medietates cōtinuum diuiditur, deſtruitur priùs continuum, manētq; duæ medietates, in quas diſſectū fuit. Deinde, cum rurſus duæ medietates in quatuor quartas diuiduntur, deſtructi duabus medietatibus, manent quatuor quartæ, atq; ita in infinitum. At cognitione, qua Deus duas cōtinui medietates, & harum infinitas partes concipit, non diſſecatur ipſum continuum, ſed ſartū rectumq; manet. Quo fit, vt ſi continuum re ipſa in omnes ſuas partes diuidetur abſoluta diuiſione, reſidua eſſe deberet ſola indiuiſibilia: quæ ex diuiſione, Diſcrimen inter cognitionē cū partiū infiniti, & ſectionē earundem.

ſione, minores partes, neceſſario maiores euertunt. At poſita cognitione, qua Deus omnes partes proportionales penetrat, adhuc nihilominus ſumere fas eſt partes ſectile, non ad quas vltimò diuina cognitio terminata ſit, quaſi in illis non contineantur infinitæ aliæ eadem cognitione comprehenſæ; ſed quæ adhuc ſint partes continui proindeq; diuiſibiles.

Dilut. 2. obiect.

Secundæ occurrendum eſt; diuerſam eſſe rationem in productione infiniti, & in eius cognitione. Nam productio infiniti eſt actio externa Dei, ſecundum quam poteſt infinitum ad actum potentiæ permixtum deduci; imò ob ipſius infiniti repugnantiam, impoſſibile eſt eiuſmodi productionem ad completum omnino actum terminari, oporteatq; ſemper aliquid relinqui ſub poteſtate producentis, quod in actum non prodeat. At cognitio infiniti, cum ſit actio interna Dei, omnibus modis completa eſſe debet, & in omnia, in quæ poteſt, actu rendere. Præſertim quia, ſi Deus quædam actu, alia poteſtate cognoſceret, poſſet ei noua notitia accedere, quod ſine intellectus diuini mutatione non fieret. Vnde patet, ex eo, quod Deus non tot quin plura cognoſcat, ſequi, comprehendi ab eo actu infinita; licet ex eo, quod efficere poſſit non tot quin plura, haud rectè inferatur, poſſe ab eo produci actu infinitum.

Cur Deus cognoſcat actu perfecto infinitum & non poſſit infinitũ actu perfecto producere.

QVÆSTIO V.

Poſſit ne intellectus creatus proprijs viribus infinita cognoſcere.

ARTICVLVS I.

Concluditur non poſſe.

Impugnatur hic error D.Th. 1.p q 12. ar. 4. & 3. cõt. gẽt. c. 52 & Scoti 4 d. 49 q. 11 & Richar. ibid. q 6. ar. 2. & Caſtro li. 3 aduerſus hæreſ. verb.

NOn defuere, qui arbitrarẽtur, Infinitum perfectione, hoc eſt, Deum Opt. Max. poſſe à nobis in hac vita, ſolius naturæ facultate, clarè ac perſpicuè videri, niſi mentes noſtræ concreta vitiorum caligine offuſæ, tanti luminis ſplendore perſtringeretur: proinde, ſi quis animum excoleret, atq; omnino repurgaret, nullo præterea auxilio ad tam excellentem cognitionem, in qua noſtra beatitudo conſiſtit, indigere. Hunc errorem Sacræ Paginæ teſtimonijs iam antea confutatũ, damnauit Concilium Viennenſe ſub Clemente 5. quod decretum habetur in Clementina, Ad noſtrum, de hereticis. Quare de huiuſmodi infiniti cognitione nulla quæſtio relinquitur.

beatitudine. 4. & 5.

De alis tamen, hoc eſt, de Infinito extẽſione & multitudine, ad quæ cætera infinita reducuntur, diſceptatio eſt, cui nos hac concluſione faciemus ſatis: Non põt intellectus creatus naturali ſua virtute percipere infinita; ſiue ſimul, id eſt, non intelligendo vnum poſt aliud; ſiue ſucceſſiuè tẽpore finito. Quę probatur inprimis teſtimonio Ariſt. 1. huius oper. c 4. tex. 35. & c. 7 t. 65. & 2. Metaph. c. 2. tex 11. & 3. Rhetoricorũ ad Theodect. c 8. vbi docet: Infinitum, qua infinitũ, ignotũ eſſe. Præterea, quia infinitum excedit proportionẽ potentiæ finitæ omnis aũt res creata, ſicuti eſſentiam, ita & potentiam finitam habet. Huc pertinet id, quod traditũ eſt ab Ariſt. 1 de cœlo c. 11. tex. 116. potentias actiuas definiri maximo quod poſsũt id eſt, certum ac definitum habere terminum à natura præfixum, vltra quem progredi nequeunt, eoq; termino earum perfectionem æſtimari. Accedit quoque experientia; conſtat enim, quo mens pluribus rebus percipiendis intenta eſt, eo ſingulas minus perfecte cognoſcere. Addidimus, tempore finito, quia ſi motus fuiſſe ex æternitate, iam nunc quælibet intelligentia infinitas ſui ordis conuerſiones cognoſcendo decurriſſet.

Conclu.

Leg. D. Th. q. de ver. q. 2 a. 9. & 1. p. q. 14. ar. 12 capr. in 1. d 35. q. 2.

Porrò hęc noſtra concluſio partim eſt D. Auguſt. 4. in Geneſ. c. 35. & 15. de Trinitate c. 24 partim D. Th. 1. p. q. 86 art. 2. & 1. lib. cont. gent. c. 70. & opuſc. 9 qu 81. Scoti in 4 d. 1. q. 1. Durandi in 2. d. 3 qu. 7 Aegidij in 1. d. 39. q. 3. & aliorum complurium.

Aſſertores propoſitæ concluſionis.

ARTICVLVS II.

Reſpondetur argumentis quorundã, exiſtimantium poſſe angelum vi naturæ infinita cognoſcere.

A Superioris articuli concluſione diſſentiũt Capreo in 2. d. 3. q. 2 ar. 3. Soncinas 12. Metaph. q. 62. alijq; nonnulli. Opinantur enim, poſſe Angelum, ſi quã maximum poteſt, conatum faciat, aliqua infinita ſimul diſtinctè cognoſcere Quod hiſce ferè argumentis confirmant. † Primum: Intelligentia, quæ Solis ſphæram circum-

Itẽ Aeſculan. 1. huius operis le 7 q. 2. & Gratiadeus le. 7. qu 2.

† 1. argu.

circumuoluit, comprehendit eff. ctricem A vim Solis;alioqui(ait Soncinas)non haberet motor proportionem cum proprio orbe,quam tamen prædicat Ariſtoteles 12. Metaph.c.8 tex.44 atqui Sol poteſt infinitas ſpecies progignere,& abſque dubio producturus eſſet infinita indiuidua, ſi mundus in æternum duraret;ergo intelligentia cognoſcit actu eiuſmodi infinita. Conſecutio probatur:quia nemo cauſam comprehendit; quin omnia eius effecta explorata habeat. B

Deinde argumentatur Soncinas:Qui-

2. Argu. libet angelus cognoſcit ſimul omnia,quæ vna ſpecie intelligibili repræſentantur, ſed omnes numeri, eorumq; proportiones,repræſentantur vna ſpecie(alioqui ſi ſingulos numeros ſingulæ ſpecies referrent,cum nullus ſit, quem percipere angelus non poſſit; ſequeretur,conſignatas illi eſſe infinitas ſpecies intelligibiles)ergo angelus vno actu infinitas numerorum ſpecies apprehendit. C

Tertio:Ideo intellectus noſter non po-

3. Argu. teſt quamlibet multa concipere : quia eſt immerſus hoc mortali corpore, quod mẽtem degrauat, nec quicquam intelligit, niſi operante ſimul phantaſia,quæ rerum obiectarum multitudine obruitur, ac defatigatur; vt Plato in Phedro ſcripſit,ipſaque experientia docet. cum igitur mentes angelicæ hiſce impedimentis liberæ ſint;nihil obſtabit, quominus infinita intelligant. Adde,quod non ut ſenſus excellenti ſenſibili;ita intellectus, præſertim qui à ſenſu non pendet,excellenti intelligibili læditur,& ab aliorum perceptione retardatur:quin potius quanto nobiliora capit obiecta,tanto ad alia cognoſcenda habilior ſit, teſte Ariſtotele 3.lib. de anima c.4.tex 7. D

Circa eandem noſtram concluſionem

Aliorum opinio. alij ad extremam quandam ſententiam deflexere,arbitrati,licet cœleſtium corporum motus fuiſſent ab æterno, non potuiſſe intelligentiam omnes cœli conuer-

1. Argu. ſiones ſucceſſiue cognoſcere. Afferunt autem pro ſe illud Ariſtotelis : Infinitum,

2. Argu. qua infinitum,ĩgnotum eſt. Quibus verbis innuit Philoſophus, infinitum ſic intellectus aciem effugere, vt nec infinito tempore percipi queat. Item:quia ſi intelligentia omnes globi cœleſtis conuerſione nouiſſet, potuiſſet earum omnium E

A vno actu recordari,atq; ita naturali vi infinita ſimul comprehendere. Deinde id ẽt

3. Argu. addunt; quod nulla ratio cogat aſſerere, intelligentiam prædictas conuerſiones, tanquàm plura cognita, ſigillatim percepturam fuiſſe;cum motus cœli vnũ quid ſibi cohærens,& continuum ſit.

Hæc tamen argumẽta leuiora ſunt,nec ob ea à cõmuni Philoſophorum placito

Reſponſio ad 1. arg. prioris ſẽtentiæ. abſcendendum fuit. Ad primum igitur Soncinatis dicendum; intelligentia com-

B prehendere virtutem Solis, nec tamen icciroo intelligere actu infinita. Nam qđ ad ſingularia attinet,quanquam ſi rerum generationes nullum eſſent finem habituræ,infinita ſecundum potentiam, ſeu nõ tot quin plura, à Sole gignenda eſſent;ad eius tamen comprehenſionem,ſingulariũ cognitio non requiritur.Sicut enim naturale agens, in nullius ſingularis definitè ſumpti productionem per ſe fertur;ita ad ſui comprehenſionem nullius notitiam

C per ſe depoſcit. Sed quid de ſpeciebus dicendum? Nempe non oportere angelum, ad Solis vim comprehendendam,infinitas cognoſcere:quia neq; actu infinitæ ſunt, vt perſpicuum eſt;neque earum multiplicatio in infinitum procedit; vt alibi ex Ariſt.doctrina & communi Philoſophorum ſententia ſtatuimus.

Ad ſecundum Caier.1.p.q 54 ar.2.& Ad 2. Fer.2.contra gent.c.101.negant maiorẽ propoſitionem, & recte quidem.fieri.n.

D poteſt, vt vna ſpecies plura actu repræſentet,quàm vt ad omnia illa angelus diſtinctè poſſit aduertere. Quin etiam ad minorem reſpondemus,angelo neq; inditas eſſe infinitas ſpecies intelligibiles numerorum,neq; vnam.quæ omnes numerorum ſpecies diſtinctè referat : ſed per ſpecies rerum ſub numeros cadentium percipere numerum, aut vnitatem,vt cõmunem earum affectionem.Itemque,numero quouis apprehenſo promptu ei eſ-

E ſe,maiores ac minores numeros ſubinde concipere,addendo detrahendove vnitates:ſimiliterq; figurarum & proportionum differentias cognoſcere. Quod in nobis etiam locum habet.

Ad tertium dicendum intellectum no- Ad 3. ſtrum non ob id ſolum haud poſſe infinita percipere, quia corporis commercio,& intercurrẽtium phantaſmatum turba degrauatur, ac præpeditur; ſed quia cum

ſit

Cur neq; noſter, neque angelicus intellectus infiniti cognoſcat.

ſit virtus finita, non habet proportionem cum infinito diſtinctè cognito. Quæ ratio etiam in intellectu Angelico, cuius item perfectio finita eſt, cōcludit. Quod autem opponitur, intellectum non lædi excellentia rei intelligibilis, ita ſanè eſt; nec enim a re cognita noxam ſubire poteſt, cùm non hæreat in corpore, vt ſenſus, qui diſſoluta à vehementi ſenſibili primarum qualitatum in organo inſidentium temperie, offenditur ac labefactatur. Verùm eſto, intelligibile intellectricem potentiam nō lædat; eſto etiam, non nunquam totius rei perceptio intellectū expediat ad plura cognoſcenda, vt cognitio cauſæ ad percipienda effecta: ſæpe tamen intelligibile ſua nobilitate aut multitudine intellectus vim excedit, ita vt ab eo percipi nequeat, & vniuerſim omnis infinita multitudo diſtinctè cognita illius terminos tranſcendit.

Sol. 1. arg. pro poſteriori ſententia. Gan. ſuſe q. 7h. 1. cōt. gēt. ca. 69. Hiſpalenſem in 1. diſt. 35. art. 3. Scot. in 3. d. 14. q. 1.

Ad primum verò eorum, quibus poſteriores Philoſophi nitebantur, dicitis Ariſtotelem eo modo negare, infinitum poſſe cognoſci; quo etiam negat, poſſe pertranſiri. Quare ſicuti inficiatur, decurri poſſe infinitum finito tempore; concedit tamen, in tempore infinito poſſe, cum poſuerit infinitas orbium cœleſtium cōuerſiones præteriiſſe: ita negat, infinitum finito tempore poſſe cognoſci; admittet tamen, in tempore infinito poſſe.

Sol. 2. Lege Aegidium in tractat. de cognitiōe angelorū q. 9. ad 10.

Ad ſecundum: non eandem eſſe rationem, in notitia ſucceſſiua infinitarum circumuectionum, & in vno actu, quo intelligentia earum omnium ſimul recordaretur, hic enim in infinita ſimul tenderet, quod fieri non poſſe monſtrauimus; ſucceſſiua autem cognitio non ita ſe haberet, vt luce clarius eſt.

Solut. 3.

Ad tertiam: negari non poſſe, Angelum cunctas ſui orbis reuolutiones percepturum fuiſſe: licet enim vnum continuum motum omnes cōſtituant; tamen ſicuti nos in eodem cœleſti motu dies plures deſignamus, cur non idem efficeret Angelus? aut qui poſſet non aduertere, & notare noctium, & dierum viciſſitudines, atq; adeò ſingulas ab eodē ad idem punctum Solis conuerſiones.

QVÆSTIO VI.

An intellectus creatus ad infinita ſimul cognoſcenda diuinitus excitari queat.

ARTICVLVS I.

Statuitur poſſe.

NOn adducimus in controuerſiam, an intellectus creatus ad intuitiuam diuinæ naturæ cognitionem eleuetur, id enim fide conſtat. Sed, vtrum vel in ipſa diuina eſſentia, vel extra illam, infinita ſimul intelligere poſſit? Sit igitur prima aſſertio: Intellectus creatus diuina ope adiutus poteſt in Verbo cognoſcere ſimul infinita. Hāc aſſertionem etſi improbent nonnulli, quos refert Capr. in 3. d. 14. q. 2. a. 1. eam tamen multi graues auctores approbant. Ex quibus Magiſter ſenten. in 3. d. 14. cap. 1. Albertus Magnus ibidem art. 1. eiuſq; diſcipulus Vdalricus, arbitrantur, animam Chriſti cognoſcere in diuina eſſentia oīum rerum poſſibilium naturas. Quod etiam Durand. in 4. d. 49. q. 6. art. 2. & Godofredus quodlib. 6. q. 3. de quouis beato aſſerendum putant. Atque horum ſententiæ diuo adſtipulatur D. Fulgentius, in reſponſione ad 3. q. Fernādi diaconi. D. autem Tho. 3. p. q. 10. art. 2. & 3. cont. gent. cap. 59. & 60. & de verit. q. 8. art. 12. eiuſque ſectatores (quorum ſententia veriſimilior eſt) aſſerunt, nullum beatū omnia poſſibilia intelligere: quia iam diuina eſſentia ab intellectu creato comprehenderetur (ſiquidem quò plura effecta in cauſa videntur, eo magis cauſa penetratur, atq; adeò cognitis omnibus, quæ ab ea effici poſſunt, omnino cōprehēditur) ſed quemlibet uidere actu aliqua infinita: nimirum, animam Chriſti cognoſcere omnia, quæ fuerunt, ſunt, erunt ve aliquando, & quæcunque cōtinentur in poteſtate creaturarum, quæ à Deo cōditæ ſunt; quia hoc ad ipſius dignitatem pertinet, cui ſubiecta ſunt omnia. Alios verò beatos videre ordinem vniuerſi, & omnium rerum ad illius perfectionem attinentium naturas, atque etiam infinitas ſpecies figurarum, numerorum, & proportionum: quia horum cognitio ſpectat

Conſule caput, ſimiliter d. ſūma Trinit. aſſertio.

Nullum beatū cognoſcere oīa poſſibilia.